

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE
MEDYASINDAKİ SINIFSAK TEMSİLİ**

Doktora Tezi

Feray ARTAR

Ankara - 2019

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE
MEDYASINDAKİ SINIFSAK TEMSİLİ**

Doktora Tezi

Feray ARTAR

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu

Ankara - 2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE
MEDYASINDAKİ SINIFSAK TEMSİLİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu

.....

Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu

.....

Prof. Dr. Nilay Kaya

.....

Prof. Dr. Birsen Şahin Kütük

.....

Prof. Dr. Feryal Turan

.....

Tez Savunma Tarihi: 26/04/2019

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Feray ARTAR

Teşekkür

Başta akademik hayatım boyunca üzerimde emeği olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu olmak üzere tezimi izleyerek önemli katkılar sağlayan Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu ve Prof. Dr. Nilay Kaya'ya çok teşekkür ederim. Tez çalışmalarım sırasında 2211-A burs programı kapsamında (2014-2017) mali destek veren TÜBİTAK'a teşekkürler. Tez savunma toplantımda görüşleri ile çalışmamı geliştirmeme destek olan Prof. Dr. Birsen Şahin ve Prof. Dr. Feryal Turan'a, Kültür incelemeleri alanındaki ilgimde katkısı bulunan Prof. Dr. Gamze Yücesan Özdemir ve Doç. Dr. Mustafa Kemal Coşun'a, değişik aşamalarında verdikleri destekler ve sundukları huzurlu ortam ile çalışmamdaki emeklerini unutamayacağım iş arkadaşlarıma, 'zor işleri' kolaylaştıran Dr. Nazar Bal ve Ayhan Kesimen'e, veri toplama ve analiz aşamalarındaki yardımları nedeniyle Dr. Baran Bozoğlu, Hasan Eren, Şemsettin Tekin ve Dr. Zeynep Kurnaz'a, yazım aşamasındaki önemli katkıları için İrem Oruç ve Yasin Durak'a, son ana kadar motive ve yardım eden Yavuz Yavuz ile desteğini hiç esirgemeyerek şanslı hissettiren ailem ve dostlarıma sonsuz teşekkürler.

İçindekiler özet

1. Bölüm: Giriş
 - 1.1. Problem
 - 1.2. Gerekçe
 - 1.3. Amaç
 - 1.4. Önem ve Özgünlük
 - 1.5. Sınırlılıklar
2. Bölüm: Kavramsal Çerçeve
 2. 1. Toplumsal Sınıf Tartışmaları
 2. 2. Medya, İdeoloji ve Temsil
3. Bölüm: Metodoloji
 - 3.1. Araştırma Yöntemi
 - 3.2. Araştırma Tekniği
 - 3.3. Örneklem
4. Bölüm: Haber Temaları ve Sınıfsal Temsil Unsurları
 - 4.1. İnsani yardım ve Sosyal hizmetler
 - 4.2. Yoksulluk ve Geçim sıkıntıları
 - 4.3. Çalışma yaşamı
 - 4.4. Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon
 - 4.5. Yasadışı ekonomik faaliyetler ve Suç
 - 4.6. Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı
 - 4.7. Suriyeli girişimci, esnaf ve işyerleri
5. Bölüm: Suriyeli Mültecilerin Sınıfsal Temsili
 - 5.1. Yardıma Muhtaç ve Mazlum Söylemi
 - 5.2. Milli/Ulusal Yük ve Tehdit Söylemi
 - 5.3. Yaşam Şartları ve Fırsat Eşitliği Söylemi
 - 5.4. Haksız Rekabet ve Koz Söylemi
 - 5.5. Sömürü ve Sınıf Mücadelesi Söylemi
 - 5.6. Suriyeli Mültecilerin Sınıfsal Temsilinde Beş Söylem
6. Bölüm: Sonuç

İçindekiler

İçindekiler özet.....	1
Şekil listesi	8
Tablolar listesi.....	8
Grafik listesi	10
1. Bölüm: Giriş	15
1.1. Problem	16
1.2. Gerekçe.....	18
1.3. Amaç	21
1.4. Önem ve Özgünlük.....	23
1.5. Sınırlılıklar.....	25
2. Bölüm: Kavramsal Çerçeve	27
2.1. Toplumsal Sınıf Tartışmaları.....	29
2.1.1. Marx'tan Weber'e sınıf analizleri	31
2.1.2. Erik Olin Wright'ın Sınıf analizlerine yönelik genel değerlendirmesi ve geliştirdiği kısıtlar	43
2.1.2.1. Sınıf Yorumları	43
2.1.2.2. Kavramsal Kısıtlar (Gereklilikler)	48
2.1.3. Sınıf dışı toplumsal eşitsizlik analizi.....	49
2.1.4. Genel Değerlendirme	52
2.2. Medya, İdeoloji ve Temsil.....	57
2.2.1. Medya İncelemeleri.....	57

2.2.2.	Marksist medya çalışmaları.....	61
2.2.3.	Medya ve İdeoloji	65
2.2.3.1.	Medya çalışmalarında ideoloji.....	65
2.2.3.2.	İdeolojizm eleştirisi.....	68
2.2.3.3.	Yeniden ideoloji.....	69
2.2.3.4.	Hegemonya kavramı	70
2.2.4.	Stuart Hall ve Temsil kavramı	72
2.2.4.1.	Dil, anlam, söylem ve temsil	72
2.2.4.2.	Anlamlandırma siyaseti	73
2.2.4.3.	Temsil pratikleri.....	75
2.2.4.4.	Farkların temsil rejimi ve Klişeleştirme	77
2.2.5.	Toplumsal eşitsizliklerin medya temsili üzerine çalışmalar	78
2.2.5.1.	Toplumsal cinsiyet ve medya temsili.....	80
2.2.5.2.	Yabancılar ve medya temsili.....	81
2.2.5.3.	Toplumsal sınıflar ve medya temsili.....	83
2.2.6.	Suriyeli mültecilerin medya temsili üzerine çalışmalar	87
2.2.7.	Genel değerlendirme	93
3.	Bölüm: Metodoloji	96
3.1.	Araştırma Yöntemi	96
3.2.	Araştırma Tekniği.....	101
3.3.	Örnekleme	105
3.3.1.	Anahtar kelimeler: Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen.	105
3.3.2.	Yayın Grupları: İslamcı, Milliyetçi, Liberal, Ulusalcı ve Solcu	114
3.3.3.	Ekonomik içerikli haberler.....	120

4. Bölüm: Haber Temaları ve Sınıfsal Temsil Unsurları.....	124
4.1. Tema 1 - İnsani Yardım, Sosyal Hizmetler ve Sorumluluklar	131
4.1.1. Sivil Toplum Yardımları	133
4.1.1.1. Yardımın detayları	134
4.1.1.2. Yardımın anlamı	150
4.1.2. Sosyal hizmetler ve Devlet harcamaları.....	156
4.1.2.1. Sosyal hizmetler.....	158
4.1.2.2. Türkiye'nin mali yükü	168
4.1.2.3. Türkiye'nin cömertliğine yönelik övgü ve teşekkürler.....	171
4.1.3. Avrupa ile ilişkiler ve sorumluluk paylaşımı	172
4.1.4. Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler	182
4.2. Tema 2 - Yoksulluk ve Geçim sıkıntıları	200
4.2.1. Yaşam mücadelesi.....	202
4.2.2. Kötü barınma koşulları.....	204
4.2.3. Yokluk, yoksulluk ve açlık	205
4.2.4. Satın alma gücü ve İthal edilmiş yoksulluk	206
4.3. Tema 3 - Çalışma yaşamı	207
4.3.1. Ucuz emek.....	208
4.3.2. Çalışma şartları.....	217
4.3.3. İş kazaları ve işçi ölümleri	222
4.3.4. İşçi eylemleri.....	224
4.3.5. Çocuk emeği.....	233
4.3.6. Kadın emeği	237
4.3.7. Profesyoneller	238

4.4.	Tema 4 – Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon	242
4.4.1.	Mültecilerin çalıştıkları sektörler	244
4.4.2.	Kayıt dışı sektör	248
4.4.3.	Marjinal işler	255
4.4.4.	İstihdam politikaları ve mesleki eğitim.....	263
4.4.5.	Türkiye’de işsizlik ve Suriyeliler	277
4.4.6.	Mülteci işçi pazarı Türkiye	284
4.5.	Tema 5 – Yasadışı ekonomik faaliyetler ve suç	288
4.5.1.	Suçta Yönelme ve tehlike/tehdit söylemi.....	290
4.5.2.	Olumlu ahlaki davranış vurgusu (suça yönelmenin tersi).....	297
4.5.3.	Yasadışı faaliyet türleri	298
4.6.	Tema 6 – Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı	306
4.6.1.	Mülteci ekonomisi.....	307
4.6.2.	Suriyeli müşteriler	318
4.6.3.	Suriyelilere yönelik suçlar (ekonomik bir içeriğe sahip)	324
4.7.	Tema 7 - Suriyeli girişimci, esnaf ve işyerleri	341
4.7.1.	Türkiye'deki yatırım payları.....	342
4.7.2.	Türkiye ekonomisine etkileri	346
4.7.3.	Girişimcilikle ilgili politikalar	350
4.7.4.	Suriyeli işyeri sahiplerinin sorunları	352
5.	Bölüm: Suriyeli Mültecilerin Sınıfsal Temsili	354
5.1.	Yardıma Muhtaç ve Mazlum Söylemi	360
5.1.1.	Yardıma muhtaç ve İhtiyaç Sahibi temsili	361

5.1.2.	Misafir, mazlum, muhacir, müteşekkir ve ahlaklı temsilleri	365
5.1.3.	Dul kadın, yetim çocuk ve yaralı erkek temsilleri	366
5.2.	Milli/Ulusal Yük ve Tehdit Söylemi	368
5.2.1.	Ekmeğimize ortak olan temsili.....	369
5.2.2.	Genç ve Erkek temsili	370
5.2.3.	Irkçı-Ayrımcı temsiller (nefret söylemi).....	370
5.2.4.	Tehdit ve ibret temsili	372
5.3.	Yaşam Şartları ve Fırsat Eşitliği Söylemi	375
5.3.1.	Yoksul ve yoksun temsilleri.....	377
5.3.2.	Dezavantajlı, mağdur ve madun temsilleri.....	379
5.3.3.	Fırsat eşitliği.....	383
5.3.4.	Potansiyel yönünden temsil.....	384
5.4.	Haksız Rekabet ve Koz Söylemi	389
5.4.1.	Kayıt dışı temsili	390
5.4.2.	İşsizliğin nedeni olarak temsil.....	391
5.4.3.	Haksız rekabet.....	392
5.4.4.	Kıyas temsili	393
5.4.5.	İşgücü piyasasında rekabet ve koz temsili	394
5.5.	Sömürü ve Sınıf Mücadelesi Söylemi	396
5.5.1.	Ucuz emek temsili.....	398
5.5.2.	Olumsuz çalışma koşulları içinde temsil.....	399
5.5.3.	Ucuz işçi pazarı Türkiye temsili	400
5.5.4.	İşçi mücadelesinde temsil	401

5.6. Suriyeli Mültecilerin Sınıfsal Temsilinde Beş Söylemin Genel Değerlendirmesi	405
6. Bölüm: Sonuç.....	411
ÖZET.....	415
SUMMARY	424
Kaynakça	434

Şekil listesi

Şekil 1. Analiz aşamaları.....	103
Şekil 2. Yayın gruplarının temalara yaptığı katkıya ilişkin zihin haritası.....	130
Şekil 3. Yayın gruplarının beş sınıfsal söyleme yaptığı katkı üzerine zihin haritası.....	404

Tablolar listesi

Tablo 1. Kitle iletişimi çalışmalarındaki üç düşünsel gelenek.....	57
Tablo 2. Yayın Grupları Tablosu	116
Tablo 3. Örneklemin hükümet desteği yönünden değerlendirmesi	117
Tablo 4. Temaların içerdiği haber konuları ve sayıları	125
Tablo 5. İnsani yardım ve Sosyal hizmetler temasında oluşan alt-temaların yayın gruplarına göre dağılımı.....	133
Tablo 6. Suriyelilere yönelik kullanılan “kardeş” ifadelerinin listesi	138
Tablo 7. Yardımın anlamı konusunda yayın gruplarının dağılımı.....	150
Tablo 8. Sosyal hizmetler ve devlet harcamaları konusu altında hedef grubun isimlendirmesinde kullanılan diğer ifadelerin yayın gruplarına göre dağılımı	166
Tablo 9. Avrupa ile ilişkiler ve Sorumluluk paylaşımı alt-temasındaki içeriğin yayın gruplarına göre dağılımı.....	174
Tablo 10. Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler başlığı altındaki içeriğin yayın gruplarına göre dağılımı.....	185
Tablo 11. Suriyeli mültecileri ekonomik bir külfet olarak temsil eden örnek ifadeler	191
Tablo 12. Ekonomik alandan başlayan eleştirilerin bireysel ve kültürel temsil uzantılarına örnekler.....	194

Tablo 13. Yardım ve hizmet eleştirilerine muhalefet eden olumlu temsillerden örnekler	198
Tablo 14. Yoksulluk ve Geçim sıkıntısı temasının alt-temalarındaki kodlama sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	202
Tablo 15. Çalışma yaşamı temasında oluşan alt-temaların yayın gruplarına göre dağılımı	208
Tablo 16. “Ucuz emek” kodlamasına sahip haberlerin içerik özeti	211
Tablo 17. İşçi eylemleri alt-temasındaki fikirlerin yayın gruplarına göre dağılımı ..	225
Tablo 18. Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon teması alt-temalarına göre yayın gruplarının dağılımı	243
Tablo 19. Kayıt dışı sektör alt-temasındaki fikirlerin yayın gruplarına göre dağılımı	252
Tablo 20. Marjinal işler alt-temasında kodlanan konuların yayın gruplarına göre dağılımı	257
Tablo 21. İstihdam politikaları ve mesleki eğitim alt-temasında ortaya çıkan alt-temalar	264
Tablo 22 Türkiye’de işsizlik ve Suriyeliler alt-temasında ortaya çıkan temsillerin yayın gruplarına göre dağılımı	279
Tablo 23. Yasadışı ekonomik faaliyetler ve Suç teması alt-temalarının yayın gruplarına göre dağılımı	289
Tablo 24. Suça yönelme ve tehlike alt-temasında yer alan konuların yayın gruplarına göre dağılımı	291
Tablo 25. Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı temasının alt-temalarının yayın gruplarına göre dağılımı	307

Tablo 26. Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı teması alt-temalarının yayın gruplarına göre dağılımı.....	309
Tablo 27. Suriyeli girişimci, esnaf, işyeri temasındaki alt-temaların yayın gruplarına göre dağılımı	342
Tablo 28 Dördüncü bölümün özeti ve Beşinci bölüme geçiş	357
Tablo 29 Mültecilerin sınıfsal temsilinde farklı söylemler	406

Grafik listesi

Grafik 1. Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadelerinin tercih edilme oranları	106
Grafik 2. Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadelerinin ulusal yazılı medyada kullanılma sıklığının yıllara göre dağılımı.....	107
Grafik 3. Seçilen 17 gazetede 6 aylık periyot içinde üretilen Suriyeli mülteci haber sayısı.....	119
Grafik 4. Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadelerinin örneklem içindeki yayın grubu dağılımı	120
Grafik 5. Analize tabi tutulacak ekonomik içerikli haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı	123
Grafik 6. Yayın Grupları açısından karşılaştırmalı olarak Tema başına düşen haber sayıları.....	128
Grafik 7. İnsani Yardım, Sosyal Hizmetler ve Sorumluluklar isimli birinci temada yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı.....	132
Grafik 8. Sivil toplum yardımlarıyla ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı	134

Grafik 9. Örneklemedeki tüm haberlerde ‘ihtiyaç sahibi’ ifadesinin kullanım sıklığının yayın gruplarına göre dağılımı	136
Grafik 10. Suriyelilere yönelik “kardeş” ifadesinin yayın gruplarına göre kullanım sıklığı.....	139
Grafik 11. Yardım yapılan kişi/grupların haber metinlerinde ifade edilmiş biçimleri	142
Grafik 12. ‘Yetim’ kelimesinin yayın gruplarına göre kullanım oranı	143
Grafik 13. Misafir kelimesinin yayın gruplarına göre tekrar sayısı	145
Grafik 14. Misafirperver, cömert ve fedakâr kelimesinin yayın gruplarına göre tekrar sayısı.....	145
Grafik 15. Sosyal hizmetler ve devlet harcamalarıyla ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı	157
Grafik 16. Sosyal hizmet ve devlet harcamaları alt-temasında Suriyeli mültecilerin isimlendirilme biçimleri	165
Grafik 17. 'Mazlum' kelimesinin kullanımının yayın gruplarına göre dağılımı.....	169
Grafik 18. Sosyal hizmet ve devlet harcamaları alt-temasında Türkiye'ye yönelik övgü ve teşekkür ifadelerinin yayın gruplarına göre dağılımı	171
Grafik 19. Avrupa ile ilişkiler ve Sorumluluk paylaşımı alt-temasında kodlanan haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı.....	173
Grafik 20. Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	183
Grafik 21. Yoksulluk ve Geçim sıkıntıları temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı.....	200
Grafik 22. Çalışma yaşamı teması içeriğinin yayın gruplarına göre dağılımı	207

Grafik 23. Ucuz emek alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	209
Grafik 24. Çalışma şartları alt-temasında kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	218
Grafik 25. İş kazaları ve işçi ölümleri ile ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı	223
Grafik 26. İşçi eylemleri alt-temasında kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	225
Grafik 27. Suriyeli mültecilerin iş bırakma eylemine katılımı ve bunun nedeni olması yönündeki yorumların gazetelere göre dağılımı	229
Grafik 28. Çocuk emeği alt-temasında yer alan haberler sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	234
Grafik 29. Kadın emeği alt-temasında yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	237
Grafik 30. Çalışma yaşamı temasındaki Profesyoneller alt-temasında yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	239
Grafik 31. Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon temasında yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı.....	242
Grafik 32. Mültecilerin çalıştıkları sektörler konusundaki haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı	245
Grafik 33. Kayıt dışı sektör alt-temasında kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	250
Grafik 34. Marjinal işler alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	256

Grafik 35. İstihdam politikaları ve Mesleki eğitim alt-temasında kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	263
Grafik 36. Türkiye’de işsizlik ve Suriyeliler temasındaki haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı	278
Grafik 37. Türkiye’nin bir mülteci işçi pazarı olduğuyula ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı.....	285
Grafik 38. Yasa dışı ekonomik faaliyetler ve suç temasında yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	288
Grafik 39. Suriyelilerin suça yönelmesi ve tehlike alt-temasındaki haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı.....	290
Grafik 40. Yasa dışı faaliyet türleri ile ilgili haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	299
Grafik 41. İnsan kaçırma ve fidye istemekle ilgili haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	301
Grafik 42. Gasp, soygun ve hırsızlık konulu haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	303
Grafik 43. Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı.....	306
Grafik 44. Mülteci ekonomisi alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	308
Grafik 45. İş, istihdam, yolsuzluk ve mülteci pazarı ifadesi barındıran haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı.....	310
Grafik 51. Suriyeli müşteriler alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	318

Grafik 52. Suriyelilere yönelik suçlar (ekonomik içerikli) alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	324
Grafik 53. Suriyeli kadın ve çocuklara yönelik suçlarla ilgili haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı.....	332
Grafik 54. Kadın ve kız çocuklarının satılması ile ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı	333
Grafik 55. Çocukların sokakta çalıştırılması ve dilendirilmesi ile ilgili ifadelerin yayın gruplarına göre dağılımı.....	333
Grafik 56. Çocukların sokakta çalıştırılması ve dilendirilmesi ifadelerinin yayın gruplarına göre dağılımı.....	335
Grafik 57. Suriyeli çocukları sokakta çalıştırmak ve dilendirmek için ailelerinden kiralyan örgüt haberlerinin yayın gruplarına göre dağılımı	335
Grafik 58. Suriyeli girişimci, esnaf, işyeri temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı.....	341
Grafik 59. Suriyeli girişimcilerin yatırımdaki payları alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	343
Grafik 60. Suriyeli yatırımlarının Türkiye ekonomisine etkileri alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı	347

1. Bölüm: Giriş

Ortadoğu’da çığ gibi büyüyen “Arap Baharı” Suriye halkı ile yönetimini karşı karşıya getirerek Nisan 2011’de başlayan zorunlu göç hareketine sebebiyet verdi. Yerlerinden edilen milyonlarca Suriyelinin en fazla sığındığı ülkenin Türkiye olması, konunun hem sivil toplumda hem de kamuda hatırı sayılır bir yer işgal etmesi sonucunu doğurdu. Bu nedenle geçtiğimiz sekiz yıl boyunca Suriyeli mültecilerle ilgili birçok Türkçe metin - resmi kararlar, akademik çalışmalar, dernek projeleri, medya haberleri vb.- üretilmiştir. Bu çalışma, söz konusu metinlerde Suriyelilerin nasıl sunulduğunun ‘temsil çalışmaları’ açısından önemli bir örnek vaka olabileceği düşüncesinden hareket eder.

Kadınlar ve göçmenler gibi grupların, savaşlar ve endüstriyel çatışmalar gibi olayların ya da aşk ve kahramanlık gibi toplumsal fikirlerin *medya temsilleri* üzerinden önemli ideoloji analizleri yapılmıştır. Baskın ideolojilerin ya da ideolojik mücadelelerin medyadaki temsillerden izlenmesi yaygın ve kullanışlı bir yoldur. Bu tez, farklı ideolojik görüşlere yakınlığı ile bilinen 17 ulusal gazetede Suriyeli mülteci temsillerinin *sınıfsal* yönlerine odaklanır; mülteci temsillerinin ‘medya incelemeleri’ kadar ‘sınıf tartışmaları’ açısından da verimli olduğunu gösterir.

1.1. Problem

Hall (akt. İrvan, 2014, s. 77) medyanın en önemli işlevinin anlamın sosyal inşasında üstlendiği ideolojik rol olduğunu ve bunu göz ardı eden hiçbir araştırmmanın medyanın toplumsal süreçte oynadığı rolü tam olarak ortaya koymasının beklenemeyeceğini ifade etmiştir. Bu yaklaşım, medya ve kültürel çalışmalar alanında güçlü olan dilbilimsel/göstergebilimsel kanadın aksine sosyolojik kanadın bakış açısına yakındır. Böyle bir bakış açısı ile çalışan Wayne (2015, s. 21), **teorideki kimi sınıf imleyenlerinin medyada nasıl karşımıza çıktığını** ortaya koyarak *sınıf kavrayışının* “bir tür sağduyu” gibi popüler kültüre işlemiş olduğunu belirtmiştir. Bir filmde ya da bir sosyoloji kitabında benzer *sınıf temsillerini* bulabileceğimizi söyleyen yazar, bir bilim kurgu filmini, “sınıf ilişkilerinde yaşanan dönüşümler hakkında fikir veren sembolik bir imge” olarak incelemiş ve toplumdaki sınıf kavrayışının değişmesinde medyanın rolü olduğu sonucuna varmıştır. **Bu tezin temel problemini de medyadaki sınıfsal kabullerin toplumsal sınıf kavrayışı (sınıf temsili) üzerindeki etkileri oluşturur.**

Çalışmada, bir kişi ya da grubun ne tür **sosyo-ekonomik eşitsizlik, ilişki ve mevkiler içinde temsil edildiğini** anlatmak için ‘sınıfsal temsil’, bir gazetenin toplumdaki **sosyo-ekonomik eşitsizlik, ilişki ve mevkileri nasıl sunduğunu** anlatmak için ‘sınıf kavrayışı’ ifadeleri tercih edilmiştir. Burada kullanılan ‘sınıfsal temsil’ ifadesinin hiçbir sınıf tanımına dayanmadığının altını çizmek gerekir. Şimdilik yalnızca Wright’ın (2014) tüm yaklaşımları karşılaştırarak en nihayetinde sınıfın *ekonomik bir şey* olduğunu söylemesi ile yetinilecektir. Bunun analizi amacı ile Suriyeli mültecilerin konu olduğu geniş bir ‘ekonomik içerikli haber’ havuzu oluşturulmuş ve örneklem

içindeki ulusal gazetelerin kendi ‘sınıf kavrayışlarını’ ortaya koymalarına imkân verilmeye çalışılmıştır.

Medyadaki sınıf kavrayışının *sınıfın toplumsal anlamını* hem yansıtan hem de yapan bir etkisi olduğu kabul edildiğinde Suriyeli mültecilerin medyadaki sınıfsal temsilleri ile hem mülteciliğin hem de sınıfların toplumsal temsilleri arasında bir ilişki olması beklenir. Sınıfın kolektif/toplumsal anlamı, onun hayatımızdaki yeri ve onunla ne yapacağımız konusunda etkili ve belirleyicidir. Bu nedenle, anlamın sosyal inşasında ve dolayısıyla *toplumsal sınıf kavrayışının* belirlenmesinde medyanın oynadığı oluşturuçu rolü sorunsallaştırmak medya ve ideoloji çalışmaları açısından olduğu kadar **sınıf tartışmaları** açısından da anlamlıdır.

Sınıf tartışmaları, farklı sınıf tanımları ve analizlerinin “mücadelesi” gibi sürmektedir. Bunlar bir de doğrudan ekonomik temelli olmayan diğer eşitsizlik, dezavantajlılık, dışlanma ve ezilme analizleri ile bir araya geldiğinde geniş bir *toplumsal adaletsizlik* alanyzını ile karşılaşılır. Düşünürler, ekonomik eşitsizlikleri ve onların diğer eşitsizlikler karşısındaki görece üstünlüğünü anlatmak için toplumsal sınıf kavramını savunur. Farklı düşünürlerce *sınıf*, üretim araçları, çalışma ilişkileri, sömürü, yapı, gelir, meslek, eğitim, statü, güç, otorite, yaşam fırsatları, mülkiyet, rant, ezilme, tahakküm, eşitsizlik, etnisite, kimlik, kültür, ortak çıkar, bilinç, deneyim ve sınıf mücadelesi ile tanımlanmıştır. Sınıf tartışmaları, tüm bu kavramları içeren bir eksen üzerinde salınır ve sınıf kategorisinin geçersiz olduğu düşüncesini de içeren geniş bir literatür sunar. Kimi sınıf analizleri eleştirilirken; eşitsizliğin diğer veçhelerinden daha önemli olmadığı, onlarla rekabet ettiği, eğitim ve bilginin etkin rolünü yeterince yansıtamadığı, yurttaşlık ve demokrasinin toplumsal eşitlenmeye katkı sağlaması

nedeniyle sınıfların önemini yitirdiği, toplumsal cinsiyet ve etnik eşitsizliklerin daha etkin bir hal aldığı gibi argümanlar üretilmiştir (Pakulski, 2014, s. 210). Pakulski'nin (2014) literatürden aktardığı bir başka argüman ise yurttaşlığın [yani ulus-devlet vatandaşlığının] yeni bir hiyerarşi ve bölünme biçimi ortaya çıkarttığı, mülteciler gibi yurttaşlık haklarından yoksun bırakılanların “aşağı bir sınıf” oluşturduğu şeklindedir (s. 210). Yazar bu argüman bütünüyle, sınıf kategorisinin ve analizlerinin başka bazı toplumsal eşitsizlikleri açıklamada yetersiz kaldığı, dolayısıyla mültecileri de içermediği sonucuna ulaşır. Sınıf analizlerinin, mültecileri içermeye ve dışlama yönünden incelenmesi başka bir çalışmanın konusu olabilir. Bu sosyolojik araştırma ise sınıfın toplumsal anlamı konusunda fikir verdiğini kabul ettiğimiz medyatik sınıf kavrayışlarının mültecileri içermeye ve dışlama yönünden ampirik bir incelemesine yönelir; farklı siyasal görüşlere yakınlığı ile bilinen gazetelerin olumlu ve olumsuz mülteci temsillerinde sınıfsal unsurların yerini ve rolünü sorunsallaştırır. Diğer bir ifade ile **bu çalışma, (1) hem medya organlarının sınıf kavrayışlarının toplumsal sınıf temsili üzerindeki etkilerini (2) hem de olumsuz mülteci temsillerindeki yerini (temsildeki diğer unsurlara göre konumu) ve rolünü (olumsuz temsile nasıl bir katkı sağladığı) problematize eder.**

1.2. Gerekçe

Gazetelerin **sınıf kavrayışlarına** ulaşmak için Suriyeli mültecilerin **sınıfsal temsillerine** odaklanmak geçerli bir yol mudur? Bunu nasıl gerekçelendiriyoruz? Akla gelebilecek bu soruları tezin başında yanıtlamakta fayda vardır. Toplumsal eşitsizlikler açısından birbirlerini besleyen ve birbirileri ile rekabet eden *sınıf* ve *kimlik* tartışmaları olduğu bilinir. Medya temsil çalışmalarında “kadın” ya da “azınlık” temsillerini kimlik tartışmalarından beslenerek, “orta sınıf” ya da “işçi” temsillerini sınıf kavramı ile

analiz etmek tercih edilir. Bir gazetenin sınıf kavrayışına ulaşmak için “orta sınıf” aileleri nasıl sunduğu ya da işçilerle patronlar arasındaki gerilimleri nasıl aktardığı üzerine çalışırsak aslında belli sınıfsal kabullerle hareket etmiş oluruz. “Orta sınıflar” vardır’ ya da ‘sınıfsal ilişki işçi ve patronlar arasındaki gerilimdir’ gibi. Bu örnekler üzerine yapılmış çalışmalar genelde söz konusu sınıfların medyada nasıl temsil edildiği ile ilgili bulgulara ulaşmaktadır. Herhangi birinin ya da grubun sınıfsal temsilinden söz etmek ise biraz daha farklıdır; **kişi veya grubun temsilinde hangi sınıfsal özelliklerin ne şekilde kullanıldığı ile ilgilidir.** Bu durumda medya metinlerine belli sınıf kabulleri ile yaklaşmak için nedenimiz kalmaz, yaklaşmamak için bir nedenimiz olur.

Hiçbir sınıf tanımına dayanmadan gerçekleştirilecek bir analizde kültürler, kimlikler, dini coğrafyalar ve vatandaşlık gibi nesnel sınırlara dayanan kategorilerin de kendilerini temsil etme şansı bulmalarında fayda vardır. Çünkü –tekrarlarsak- sınıf tartışmaları tüm bu kavramları içeren bir eksen üzerinde salınır ve sınıf kategorisinin geçersiz olduğu düşüncesini de içeren geniş bir literatür oluşturur. İleride görüleceği üzere Wright (2014) sınıf analizlerine yönelik sınıflandırmasında sınıf kategorisinin kültür, kimlik ve vatandaşlık gibi nesnel konularla nasıl mücadele ettiği üzerinden bir değerlendirme sunar. **Göçmenler, sığınmacılar, mülteciler, çağımızın tabakalaşma, eşitsizlik ve adaletsizlik ilişkilerinin farklı yorumlarını sunan sınıf ve kimlik tartışmalarının ortasında yer alırlar. Bu nedenle sınıfların temsili (representation of classes) yerine sınıfsal temsili (class representation) ve sınıf temsilini (representation of class) arayan bir araştırma için elverişli bir grubu oluştururlar.** Mülteci örnekleme, sınıf kategorisinin diğer eşitsizlik üreten kaynaklarla

(kimlik, vatandaşlık gibi) olan rekabetine imkân vererek gazetelerin sınıf kavrayışlarını tespit etmek için uygun bir ortam sağlar.

Bir medya organının *hedef grubu, beklentileri ve üslup gelenekleri* ile daha genel kültürel standartların metin üretimini etkilediği (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 157) kabul edildiğinde o medya organının, **ekonomik ve toplumsal eşitsizliklerin temsiline ilişkin gelenek ve standartlarının da bulunması beklenebilir**. Bu nedenle, gazetelerin toplumsal eşitsizliklerin ekonomik yönlerini temsil etme geleneklerini ararken kültür, kimlik ve vatandaşlık temsillerine de imkân veren bir örnek üzerinde çalışılmak farklı kapılar açacaktır.

İlaveten, Wayne'ın (2015, s. 23) belirttiği gibi **sınıfın, bir ideologem -kendisini metin içinde anlatı olarak gösteren türden bir kavram-** olduğu ve her tür metinde bulunabileceği kabul edilmektedir. Medya üzerine çalışan Wayne (2015, s. 21) *sınıf kavrayışını* “anında, kendiliğinden, neredeyse bilincinde olmadan anlaşılan bir kod” olarak medyada görebileceğimizi ifade etmiştir. Biz de Suriyeli mültecilerin hangi gazetelerde ne tür sınıfsal eşitsizlik, ilişki ve mevkiler içinde sunulduğundan o gazetelerin sınıf kavrayışı hakkında bilgi sahibi olabiliriz.

1.3. Amaç

Gerçekliği¹ *yansıtmak* kadar onu *yapmak* gibi bir işleve de sahip olması nedeniyle biliriz ki temsil, gerçekliğin tam kendisi değildir. O nedenle “gerçeklik” ve medya temsili arasındaki boşluk her zaman ilgi çekmiştir ve temsiller, **onun bir yönünü öne çıkartıp diğerlerini ihmal eden bir seçme sürecinin** sonucu olarak tanımlanır.² (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 186). İdeoloji bir mücadele alanı, ‘anlamlandırma mücadelesi’nin arenası olarak tanımlanırsa, farklı siyasal görüşlere yakınlığı ile bilinen gazetelerin *seçme süreçleri* yönünden birbirlerinden ayrılması beklenebilir. Temel amacı, **gazetelerin birbirlerinden farklı sınıf kavrayışlarının üretilen mülteci temsillerindeki yerini ve rolünü ortaya koyarak medyanın toplumsal/kolektif sınıf temsili üzerindeki etkisini göstermek** olan bu araştırma, söz konusu seçme süreci içinde, hangi sınıfsal unsurların Suriyeli temsillerine dâhil edilirken hangilerinin ihmal edildiğini betimlemeye; mültecileri içeren ve dışlayan seçme süreçleri arasında sınıfsal temsil açısından ne gibi farklar olduğunu anlamaya

¹ Burada gerçeklik hem bizim dışımızda medyaya “yansıyan” hem de “yapılan” bir şey olarak görünmektedir. İleride, Gramsci etkisi ve hegemonya kavramı ile bu çelişkinin nasıl aşıldığına ve Hall’ün temsil kavramının bu anlayışa dayandığına değinilecektir.

² Medya ve iletişim alanı geniş bir şekilde ele alındığında “gerçeği göstermek” gibi bir rol biçmek yanlış bulunabilir. Kurgu filmler ve fantezi ürünler elbette böyle bir kaygı ile üretilmemiş olabilir. Ancak konumuz gazete haberleri olduğu için bu tartışmaya yer verilmesine gerek görülmedi. Gazete haberlerinin de gerçeği yansıtmak gibi bir kaygısı olmayabileceği söylenebilir ancak tüm gazeteler misyonlarında tarafsızlık, yansızlık, objektiflik ve doğruluk gibi ilkelerden söz eder. Suriyeli mülteciler için ayrımcılık gütmeyen bir medya beklentimizi Sevilay Çelenk’in (2010) şu ifadesine dayandırabiliriz: “‘haber’ söz konusu olduğunda, medya kuruluşları, her kesime eşit mesafedeki en doğru ve en kapsamlı haberciliği kendilerinin yaptığını öne sürerek izleyici ilgisini talep ederler. Bu vaat, ‘her kesime eşit mesafe’ temelindeki bir hak arayışını da mümkün kılar ve izleyicilerin bu vadin ‘hakikiliğini’ sorgulama şansı doğar.”

ve bu farkları sınıf ve ideoloji tartışmalarından yararlanarak açıklamaya çalışacaktır.

Bu çerçevede aşağıdaki soruların yanıtlarını arayacağız:

- Suriyeli sığınmacılarla ilgili ulusal gazete haberleri ne tür ekonomik içeriklere sahiptir; onlar, hangi gazetelerde, hangi tür ekonomik konular içinde karşımıza çıkarlar?
- Suriyeli mültecilerin sınıfsal temsilleri ne tür sosyo-ekonomik eşitsizlik, ilişki ve mevkilere dayandırılır? Sınıfsal unsurların Suriyeli mültecilerin temsilindeki yeri nedir?
- Bu temsillerin siyasal eğilim ve sınıf tartışmaları ile ilişkisini kurarak medyadaki sınıf kavrayışı farklarına ulaşabilir miyiz?
- Suriyeli mültecileri içeren ve dışlayan temsil türlerinde gazetelerin sınıf kavrayışlarının rolü nedir?
- Mülteci örnekleminde, medyadaki sınıfsal temsiller sınıfın toplumsal/kolektif anlamına ne tür unsurlar önerir?

1.4. Önem ve Özgünlük

Medya temsilleri, özellikle azınlıklar, göçmenler ve kadınlar gibi “dezavantajlı” olarak tanımlanan toplumsal gruplar söz konusu olduğunda egemen söylemlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu nedenle medya temsilleri ile egemen ideolojiler arasında güçlü bağlar olduğu kabul edilir (Göker & Keskin, 2015). Bu sonucun nedenlerinden bir tanesi, temsil çalışmalarının genellikle sayılan kimlik gruplarının medyadaki temsiline odaklanan ve medyayı bir bütün gibi ele alan çalışmalar yapmasıdır.

İleride görüleceği üzere sınıfların temsili görece az çalışılan bir konu olmuştur. Ancak o çalışmalarda da dikkati çeken başka bir sorun vardır. Orta sınıfların, burjuva ya da işçi sınıfının temsil biçimlerini analiz eden bu araştırmalar, analize tâbi tutacakları haberleri seçerken aslında belli bir sınıf tanımına dayanırlar. Kime orta sınıf ya da burjuva diyecekleri konusunda belli kabulleri vardır. Herhangi bir grubun temsilinde ne tür sınıfsal özelliklerin hangi oranda kullanıldığı, grubun sınıfsal eşitsizlik, ilişki ve mevkilerde nasıl görüldüğü, sınıfsal eşitsizliklerin neye dayandırıldığı ve nelerle ilişkilendirildiği ise çalışılmamıştır. O nedenle Suriyeli mültecilerin yazılı haber medyasındaki ‘sınıfsal temsillerine’ odaklanmanın bir özgünlüğü vardır.

Türkiye’de pek çok temsil çalışması örneği vardır. Kişiler, gruplar, kimlikler, yerler ve olayların medya temsili hem iletişim hem de sosyoloji alanında yaygındır. Sınıfın ve sınıfların temsili üzerine nasıl bir üretim yapıldığını anlamak için Türkiye’de hazırlanan lisansüstü tezlerin özetlerinde ‘medya’, ‘temsil’ ve ‘sınıf’ kavramlarını aynı anda aradığımızda medya temsillerindeki sınıfsal öğelerle ilgili bir tez çıkar. Cansu Alaçam Kamiloğlu’nun 2017 yılında tamamladığı ‘Sınıf, direniş ve iletişim: SEKA, TEKEL ve METAL direnişi örnekleri” isimli yüksek lisans tezi medya metinlerinin

incelenmesine değil işçilerle yapılan mülakatlara dayanır. Tez özetinde yer alan iki bulgu şöyledir: Direnişe katılmış işçiler medya-iktidar ilişkilerinin haber içeriğini etkilediğini ve sınıfın oldukça düşük oranda temsil edildiğini düşünmektedirler. Birinci bulgu medya *endüstrisine* yani medya metninin *üretim* aşamasına ilişkinen ikinci bulguda bizim kastettiğimiz anlamda bir medyada sınıf temsili vurgusu vardır. Ancak yöntemsel tercihler bu çalışmayı bir metin incelemesi değil *alımlama* çalışması yapmıştır (işçilerin gözünden sınıfın medyadaki temsili). Medya çalışmalarının üç temel damarını ‘endüstri’, ‘metin’ ve ‘izlerkitle’ kavramları ile özetlersek şuan okumakta olduğunuz tez bir metin incelemesi olarak da özgünlük kazanır.

Bir anda hayatı paylaşmaya başladığımız Suriyelilerin medyaya yansımalarını konu edinen çalışmalar da oldukça fazladır. Ancak bunlar ‘sınıfsal temsil’ gibi bir odak taşımadıkları gibi çoğunlukla birer temsil çalışması niteliğinde de değillerdir. Bu tez, birkaç gazetenin karşılaştırmalı değerlendirmesi yerine ideolojik farkları bulmaya yarayacak şekilde gazete grupları belirleyerek geniş bir haber arşivi seçmesi ve temsil tekrarlarının önemi nedeniyle içerik analizi tekniğini tercih etmesi bakımından da diğerlerinden ayrılır.

Tezin en temel önemi ve özgünlüğü, Türkiye mediasında Suriyeli mültecileri içeren ve dışlayan analizlere **sınıfsal bir içerme ve dışlama** faktörü eklemesi ve toplumsal/kolektif sınıf kavrayışı ile medya temsillerindeki sınıfsal faktörler arasında ilişki kurmasıdır.

1.5. Sınırlılıklar

Suriyeli mültecilerin sınıfsal temsiline odaklanan bu araştırmada, en fazla temsil çalışmasının yapıldığı medya alanına yönelinmiş ve yazılı medya haberleri ile sınırlı kalınmıştır. Söz konusu grubun kamu idaresi metinlerinde, sivil toplum projelerinde, akademik çalışmalarda, sanat yapıtlarında, görsel ve sosyal medyadaki temsilleri aynı bağlamda incelenebilir.

2015-2018 yılları arasında 824 yerel ve ulusal gazetede yayınlanan Suriyelilerle ilgili haberlerin incelenmesi sonucunda geniş evrenden temsil edici bir örneklem seçilebilmesi için birtakım sınırlamalara gidilmiştir. Bunlar metodoloji bölümünde detaylı olarak gerekçelendirilecektir. Örnekleme dâhil edilen gazetelerin ekonomi ya da yerel eklerinin kapsam dışı bırakılması bir sınırlılık oluşturmaktadır. Ancak tüm gazetelerin bu tür ekleri olmadığı için böyle bir yol tercih edilmiştir.

Kısaca İslamcı, Milliyetçi, Liberal, Ulusalcı ve Solcu olarak adlandırılmış beş ideal tip altında yer alan gazeteler yazarın incelemeler sonucunda verdiği kararlara dayanmaktadır, yetersiz bulunabilir ve geliştirilebilir. Ancak söz konusu kategoriler yalnızca farklı türden gazetelerin örneklem içinde yer alabilmesini sağlamaktadır; analiz bütünüyle bu kategorilerin birer değişken olarak kabul edilmesine dayanmaz; aynı yayın grubu içindeki farklı gazetelerin kendi temsil biçimlerini sunmalarına izin veren nitel bir yöntem izlenir. Beş yayın grubu yalnızca açık kodlama/betimsel analiz kısmında sunuş kolaylığı sağlamıştır.

Bu çalışmanın önemli bir sınırlılığı, örneklem dâhilindeki gazetelerin sahibi olan kişi ve şirketleri ortaya koymuş olmasına karşın bunları analiz aşamasına dâhil etmemesidir. Bu tercih, çalışmanın bir medya endüstrisi değil metin/temsil çalışması

olmasının gereğidir. Böyle bir çalışmada, örnekleme dâhil edilen gazetelerin tirajları önem arz edebilir. Ancak bu bilgiler de analize dâhil edilmemiştir.

2. Bölüm: Kavramsal Çerçeve

Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin medyadaki sınıfsal temsilin analiz edileceği bu çalışmanın teorik hatlarını **sınıf** ve **temsil** tartışmaları oluşturur. Bu nedenle kavramsal çerçevede önce toplumsal sınıf tartışmalarına yer verilerek konunun diğer tabakalaşma ve eşitsizlik biçimleri ile ilgisi kurulacak; ardından, medya incelemeleri alanındaki gelişmelerden ve ideoloji tartışmalarından temsil kavramına gelinerek medya temsiline dayanan toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik analizlerine değinilecektir.

Medyanın birtakım toplumsal anlamların üretimine katkı sağladığını kabul ettiğimizde medyadaki sınıf kavrayışları ile toplumdaki/kolektif sınıf kavrayışları arasında bir uyum olduğunu da kabul etmiş oluruz. Bu kabul bizi medya ve **temsil çalışmalarına** götürür. Bunun yanında siyasetlerin/partilerin ve sosyo-ekonomik yaşantıların, yani sınıfsal deneyimlerin de bu kavrayışın oluşmasında etkili olacağını düşünmemiz gerekir ki bu faktörler ise bizi, toplumdaki sınıfsal bölünmeleri inceleyen **sınıf tartışmalarına** götürür.

Sınıf, temsil ve mültecilik gibi konuları birbirine bağlayan bu çalışmada, bir kişi ya da grubun ne tür **sosyo-ekonomik eşitsizlik, ilişki ve mevkiler içinde** temsil edildiğini anlatmak için ‘sınıfsal temsil’, bir gazetenin toplumdaki sosyo-ekonomik eşitsizlik, ilişki ve mevkileri nasıl gördüğünü anlatmak için ‘sınıf kavrayışı’ ifadeleri kullanıldı. Bu bölümde görüleceği üzere güncel **sınıf** tartışmalarında büyük oranda Erik Olin Wrigh’in sınıf analizlerine ilişkin genel değerlendirmeleri; Marksist medya çalışmaları içinden ise Stuart Hall’ün **temsil** kavramı esas alınacaktır. Tezin kavramsal çerçevesi,

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerle ilgili yapılmış medya incelemelerinden örnekler ile tamamlanacaktır.

2.1. Toplumsal Sınıf Tartışmaları

Bu başlığın inceleme nesnesi *sınıf* kavramı değil *sınıf tartışmaları*dır. Yani sınıfın ne olduğunu değil sınıfın ne olduğu ile ilgili tartışmaların sunulması hedeflenir. Bu nedenle, sınıf kavramı ve analizinin farklı yönlerine tutunan düşünürlerin karşılaştırmalı değerlendirmelerine yer verilecektir. Sınıf kavramının hangi eksenlerde tartışıldığı ile ilgili değerlendirmeler ışığında bu tezin analizi için gerekli olan temel ayırım noktalarına, sınıf tartışmalarının *kavşaklarına* ulaşmaya çalışılacaktır.

Toplumsal ilişkilerin analizinde önemli bir kavram olan tabakalaşma –toplumsal eşitsizliğin yapılanarak daimi hiyerarşilere dönülmesi (Pakulski, 2014)-, Sanayi Devrimi sonrasında görece hareketlilik imkânı daha mümkün olan toplumsal sınıflar temelinde tartışılmıştır. Batı Avrupa’da toplumsal yapıda iki temel sınıf olan burjuvazi ve işçi sınıfının öne çıktığı görülür. Köylülerin ve zanaatçıların üretim araçlarının denetiminden uzaklaşarak işçileşmesi 19. yüzyılın temel özelliklerinden birisiydi. Küçük burjuvanın da emeğini satan tarafa geçmeye zorlanması ve taşeronlaşma ile sermayenin sınırlı ellerde toplanması eğiliminin sürdüğü düşünülür (Kazgan, 2015, s. 17).

Politik gelişmeler açısından bakıldığında, sanayileşme sürecinde sermaye sınıfının, karşısına işçi sınıfını aldığı görülür. Demokratik siyasal sistemin oluşmasında toplumsal sınıflar belirleyici olmuştur ve onları siyasal partiler temsil etmiştir. Sanayileşmiş demokratik ülkelerde “sermaye sınıfı karşısında zayıf kalan işçi sınıfı, örgütlenme ve sosyal devlet çerçevesinde korumaya alındı”. Ancak günümüzde bu yapının reddi ve sınıfların var olmadığı iddiası ile Sosyal devlet anlayışı ortadan kalkmıştır (Kazgan, 2015, s. 18).

20. Yüzyıldaki gelişmeler sonucunda burjuva ve işçi sınıflarının “çıplak gözle” görülemez hale geldiği kabul edilmeye başladı. Teknolojik gelişmeler, hizmet sektörünün genişlemesi, sosyal devlet uygulamaları, profesyoneller ve yönetici elitlerden oluşan ve sınıfsal konumu tartışmalı hale gelen kitlenin belirginleşmesi, işçi sınıfının haklarının artması ve ne olduğu üzerine karar verilemeyen bir “orta sınıf” olgusu ile karşılaşılması ‘sınıf’ kavramı üzerine artan bir tartışma alanı oluşturmuştur.

Bazı sosyal bilimciler bu nedenle sınıf kavramına karşı temkinli bir tavır sergilerken bazıları farklı finansal koşullar arasındaki hareketliliği işaret ederek sınıf dilini bırakıp sosyo-ekonomik statü veya gelirden söz etmeyi yeterli gördü (Sernau, 2011, s. 81). Bu tartışmaların içinde sınıf kavramının geçerli bir analitik kavram olarak varlığını sürdüremediği yönünde düşünceler de vardı. Wright’ın (2014, s. 16) ifadesine göre, sınıfı öncelikli ve en temel analiz kategorisi olarak kabul edenlerin sayısı azalsa da ‘sınıf’ halen önemli ve belirleyici bir kavram olarak özellikle Marksist gelenek içinde varlığını sürdürür³. Kavramın önemine inananlar, onun sonsuza kadar var olacağını değil ekonomik eşitsizlikler var oldukça kaçınılmaz olarak başvuru altında olacağını

³ Sınıf kavramının sosyoloji alanında yeniden canlandığı üzerine de değerlendirmeler vardır. Marksizmin sosyolojideki yeri üzerine Burawoy ve Wright (2002) yazar. Sosyolojideki farklı Marksist eğilimleri şöyle özetleyebiliriz:

- I. Doğal olarak kapitalizmin çökeceği fikrine sahip olmadığı için sermaye-işçi sınıfı arasındaki zorunlu çatışma fikrini yeniden yerleştirmeye çalışanlar.
- II. Devletin yönetici sınıfın bir aracı olduğunu düşünenler.
- III. Farklı sermaye fraksiyonlarına eğilenler. Rekabete dayanmayan vahşi kapitalizm analizleri.
- IV. Az gelişmiş ülkelerdeki Pazar arayışları ve Sömürgeleştirme ile ilgilenenler.
- V. İdeoloji tahlilleri yapanlar. Kapitalizmin sürekli yayılma isteğinden kaynaklı hâkim sınıfın ideoloji kontrolü konusu (Gramsci ve Frankfurt Okulu).
- VI. Marksizmi pozitivistizmden kurtarmaya yönelik metodolojik girişimler.
- VII. Sınıf çatışmalarına dayalı sosyal değişme çözümlenmeleri. Marksist tarihçilere dayanan ve üretim biçimini/ilişkilerini temel alan tarihsel çalışmalar.

düşünür (Savran, 2015a, s. 24). Wright'ın (2014) konuyla ilgili değerlendirmelerine göre ise sınıfların ortadan kalktığını söylemek “insanların artık pek de sınıf terimiyle ifade edilen istikrarlı kimlikler oluşturmadıklarını ve dolayısıyla da politik tutumlarını sınıf temelinde biçimlendirmediklerini kast” etmektedir (s. 13). Bunun karşısında, sınıfın çağdaş toplumun kalıcı bir özelliği olarak varlığını koruduğunu⁴ ilan edenler ise, “bir kişinin yaşamındaki beklentilerinin hâlâ ve kayda değer bir biçimde **ekonomik değere sahip** farklı türden kıymetlere bağlı olduğunu kastetmektedir” (s. 14). Bu temel yarılmanın iki önemli isminin düşüncelerine dayanan sınıf analizleri ile devam etmek yerinde olacaktır.

2.1.1. Marx'tan Weber'e sınıf analizleri

Sınıf kavramına ilişkin tartışmaların sınıf terimine yüklenen farklı anlamlar nedeniyle kafa karıştırıcı olduğunu düşünen Sorensen (2014, s. 160) teorik kararlılık düzeylerine göre sınıf tanımlamalarını kategorize etmiştir. Ona göre en aşağıda “nüfustaki bir tabakalaşma boyutuna göre yapılan” varsayımsal analizler bulunur ki bu tür tanımlamalar, ampirik dayanaktan yoksun olduğu gibi eşitsizliğin nedenlerini de açıklamaz. Bir sonraki teorik kararlılık düzeyine sahip olan sınıf tanımlamalarının yaşam koşulları ve imkanlarına odaklandığını ve ampirik iddialara sahip yaklaşımlar olduğunu söyleyen Sorensen (2014, s. 161), bunun en güncel örneği olarak Erikson ve Goldthorpe'ın sınıf şemasını göstermektedir.

⁴ Türkiye özelinde Savran, Tanyılmaz ve Tonak (2015) “halk kitlelerinin siyaset esnafını iterek sahneye” çıkması ile sınıfların nasıl yeniden görünür hale geldiğini anlattıkları çalışmalarında 2011-2013 yılları arasında Mısır, İspanya, Yunanistan'da gerçekleşen sokak eylemlerinin sınıf karakterini ortaya koyarlar. İşsizlerin yoğun katılım gösterdiği bu hareketlerin bir yansıması olarak Gezi hareketini, postmodern kimlik politikasının sınıfları yok sayamayacağına bir göstergesi olarak okumuşlardır.

Mesleğin gelir düzeyi ve istihdam koşulları (piyasa durumu) ile üretim sürecindeki otorite ve kontrol sistemindeki yerine (iş durumu) bakılarak oluşturulan şemada hem üretim araçlarına sahip olup olmama ayrımı hem de üretim araçlarına sahip olmayanlar arasında işverenle ilişkiler yönünden yaşanan ayrım yakalanmış olur. Ancak bu analiz de eşitsizliğin kaynaklarını açıklamada yeterli değildir (Sorensen, 2014, s. 161).

Burada “sınıf durumu nihayetinde piyasa durumudur” diyen Weber’i de örnek gösteren Sorensen (2014, s. 162), ekonomik çıkarların olduğu standart bir ekonomi teorisine yaslanan bu düşüncede çıkarların ne zamana antagonistik olduğunun açıklanmadığını ifade eder. Bir anlamda sınıfların ilişkisel yapısının analiz edilmediğini söylemek mümkündür.

Sorensen (2014, s. 163) teorik kararlılık düzeyi en yüksek analiz olarak ise Marx’ın sınıf kavramını ortaya koyar. Burada *sınıfsal ilişkiyi* tanımlayan merkezi bir kavram vardır: **sömürü**. Burjuvanın proletaryanın ürettiği artı değere el konması ile sınıfların birbirleri ile bağlantılı bir analizi ortaya çıkar. Söz konusu sınıf analizi, eşitsizliğe ilişkin açıklamayı kendi içinde barındırmaktadır.

Sınıfsal analizin en gelişkin halini sunduğuna inanılan Marx kapitalizmi **üretim ilişkileri** çerçevesinde açıklar ve iki temel sınıfı *üretim araçları* sahipliği üzerinden tanımlar. Sermaye sınıfı, proletaryanın ürettiği *artı-değere el koyarak* sermayesini büyütür (Marx, 2003). Marx’ın eserlerinde çok çeşitli sınıf kullanımı olduğu bilinir; fırıncı sınıfı, fabrikatörler sınıfı, alt orta sınıf, rahipler sınıfı, köylü sınıfı, küçük çiftçi sınıfı, hizmetçiler sınıfı, toprak sahipleri sınıfı gibi birçok ifadenin sahibi olan Marx’ın toplumsal sınıf tanımının “kişilerin toplumsal üretim alanı içindeki konumlarına dayan”dığı bilinir (Tonak, 2015, s. 18-19). Toplumsal üretim alanı içinde işgal edilen

konum önemlidir ve bu konum Marx'ın sınıf ölçütünün esasını oluşturur: “kişilerin üretim araçlarına sahip olup olmadıkları, dolayısıyla üretim araçlarını kontrol hakkının ellerinde olup olmadığı” (s. 20).

Marksist sınıf kavramı soyut bir kavram olarak dört özelliğe sahiptir: (1) sınıfların ilişkisel olduğu, (2) bu ilişkilerin bir karşıtlık içinde olduğu, (3) karşıtlığın temelinde sömürünün bulunduğu ve (4) sömürünün toplumsal üretim ilişkilerine dayandığı (Wright, 2016, s. 46). Söz konusu ilişkisellik dereceli sınıf tanımlarını – gelir, statü, eğitim ve benzerlerinin niceliksel derecelendirmesine dayanan- dışlar.

Wright'ın (2014, s. 16) ifadesine göre, sınıf kavramının yarattığı tartışmalar özellikle 1970'lerde Marksizm'in temel meselelerinden birisi haline gelmiştir. Sınıfın nasıl tanımlanacağı ve “orta sınıf” ile ne yapılacağı gibi meseleler Marksizm içinde köklü değişimler yarattı. Çünkü Marx'ın mirasında sınıfların tanımlanması tamamlanmamış önemli bir noktadır. Yazar, Kapital'in üçüncü cildinin son bölümü olan ‘Sınıflar’ yazılmadan hayatını kaybetmiştir (Tonak, 2015, s. 18). Engels (akt. Tonak, 2015, s. 19) eğer bu bölüm tamamlansaydı sınıf mücadelesine büyük önem verileceğini tahmin etmiştir. Bu nedende hatırı sayılır Marksist bir düşünür kitlesi için *sınıf mücadelesi* Marksist sınıf tanımında önemli bir kalkış noktasıdır. Burada, onun, tarihi sınıf mücadelelerinin tarihi olarak okumasının etkisi büyüktür (Marx, 1998).

Toplumsal sınıflara ilişkin teorik tartışmalarında altyapı ve üstyapı üzerinden yürüyen farklılaşmalar Marksizmin temel sorunlarından birisi olarak ortaya çıktı. Ekonomi olan altyapının, kültürel ve politik alanları ifade eden üstyapıyı belirlediği tezi tartışma yaratmıştı (Stevenson, 2008, s. 35). Düşünce dünyasının genelinde yaşanan bu

yapısalcı-hümanistik ayrımının Marksizimi de etkilediğini biliriz. Bunda Marx'ın yazıları arasında görülen dönemsel farklılaşmanın da etkisi olduğu savunulur.

Althusser ve Gramsci gibi teorisyenler üstyapının görece özerkliği kabulünden hareketle Marksist alanyazında yeni bir açılım sağlamış (Stevenson, 2008, s. 35) ancak farklı bir ayrışmanın kapısını aralamıştır. Bu ayrım kısaca, “tarihsel hareketi yapının/yapıların etkinliğinin bir yansıması olarak değerlendiren Yapısalcı Okul (Althusser, Poulantzas, Balibar gibi)” ile “tarihsel süreçte öznenin etkinliğine öncelik veren Tarihselci Okul (Lenin, Gramsci, Lukacs, Korsch, Thompson gibi)” arasındadır (Öngen, 2002, s. 11-12). Bu ayım ile paralel olarak Wright (2016) çağdaş Marksist gündeminde yer alan sınıf tartışmalarında üstü örtük iki boyut olduğunu belirtir. Bunlar; analizin (1) *sınıf yapısına* mı yoksa (2) *sınıf oluşumuna* mı odaklandığı konularıdır.

Althusser (1995, s. 280) ideolojiyi ekonomik yapı ve ilişkilerin dışına yerleştirmiş, genel sosyal ilişkilerin bir yönü olarak tayin etmiş ve çalışmasını ekonomik alanın ötesine taşımıştır. Sınıfların buradaki yeri ideoloji sayesinde baskın sınıfın çıkarlarına hizmet eden pratiklerde buldukları sonucuna ulaşmak olmuştur. Ona göre ideoloji, yaşamla ilgili tüm düşünceler, anlamlar ve temsiller olarak sosyal yaşamın her yerinde ve tüm sosyal sınıfların pratiklerindedir (Althusser, 1991). Bu sayede devlete sınıflardan görece özerklik veren yazarın düşüncelerini Poulantzas bir adım ileriye taşıyacaktır.

Laclau ve Mouffe'ta en uç noktasına ulaşan ekonomizm eleştirisi içinde yer alan Poulantzas (2014, s. 80-85), sınıfları yapı değil pratikler olarak görür ve sınıfların/pratiklerin toplumsal formasyondan nasıl etkilendiğini ortaya koyar. Yazar

‘hâkim sınıflar’ nitelemesine önemli bir müdahale yapar, iktidar bloğunun farklı sınıfları içerebileceğini söyler ki bu onun siyasete ekonomi karşısında önem atfetmesinde önemli bir kabuldür. Kitabında sınıflardan, üretim sürecindeki sınıflardan söz etmeyi bilinçli olarak en sona bırakmıştır, siyasal mücadelenin daha önemli olduğunu bu şekilde vurgular (s. 37). Sınıf oluşumu konusunda da şu sözleri bilinir (s. 76):

“sınıfların oluşumu yalnızca ekonomik düzeye denk düşmez, bir üretim tarzının ya da toplumsal formasyonun düzeylerinin tümünün yarattığı bir etkiye dayanır. Yargıların ekonomik, politik ve ideolojik düzeylerde örgütlenmesi, toplumsal ilişkilere, ekonomik, politik ve ideolojik sınıf pratiğine ve çeşitli sınıf pratiklerinin ‘mücadelesine yansır.’”

Gramsci (2010) sınıfları siyaset ve kültür sahnesindeki mücadeleleri ekseninde okuyarak önemli bir adım attı. Bu nedenle onun için devlet, burjuva sınıfının kendisiydi (s. 48); proleter sınıfı da ‘sınıf örgütü’ olarak ele aldı (s. 52). Kolektif özgürleşmeci bir bakış açısı ile Marksist ideolojinin ve devrimci mücadelenin düşünürü olan yazar, sınıfları özgürleşmeci mücadelede tanımlayan bir akımın ilham kaynağı oldu.

Thompson (Buğra, 2004) da analizinde sınıfı, bir ‘kategori’ veya ‘yapı’ olarak değil, bir *ilişki* ve *süreç* olarak görür ancak Althusser ve diğerleri gibi yapısalcı bir etkiye kapılmaz. ‘**Deneyim**’ kavramına yaptığı vurgu ile Marksist alanyazına önemli bir katkı sağlayan Thompson’a (2004, s. 40) göre; “Sınıf deneyimi, büyük ölçüde insanların içine doğdukları ya da iradeleri dışında girdikleri üretim ilişkileri tarafından belirlenir”. Onun *oluşum* halindeki sınıf tanımı şöyledir (Thompson, 2012, s. 40):

“Ne zaman birtakım insanlar ortak deneyimlerin sonucu olarak aralarındaki çıkarların özdeşliğini, çıkarları kendilerinininkinden başka (ve genellikle karşı) olanlara göre duyumsar ve ifade ederlerse o zaman sınıf oluşur.”

Deneyim kavramı olaylar ve fenomenlerin tarihsel *oluşumlar* olduklarını hatırlatarak, sınıf oluşumlarının tarihsel bir süreç içinde kavranabileceği düşüncesini önermektedir. Bu tür bir yaklaşım sınıf mücadelesi ile sınıf kültürünü de sınıfları tanımlamada önemli bileşenler haline getirir. Örneğin Williams’ın (1957) sınıf analizi de sınıf mücadelesine dayanır ve kendisi işçi sınıfının burjuva kültür dünyası içinde ondan ayrılarak kendini tanımlarken, nasıl dayanışmacı bir kültür yarattığını anlatır.

Farklı Marksist grupların birbirilerinden uzaklaşan analizlerindeki bir başka önemli kavşak ise sınıfın *üretim noktasında* mı tanımlanacağı yoksa üretim sürecindeki *tahakküme* mi vurgu yapılacağı konusu olmuştur. Kimilerine göre kâr ve artı değer farklı şeyler olduğu yorumu sömürünün kaynağının ampirik olarak gösterilememesi sorunu yaratmaktadır. Burada Marx’ın sınıf kavramına *tahakküm* ve *iktidara* ilişkin boyutlar da eklenerek sorun giderilmeye çalışılır. Ancak bu girişim sınıfın üretim noktasında tanımlanmasını sekteye uğratmakla eleştirilebilmektedir (Sorensen, 2014, s. 164-165). Örneğin, hukuki mülkiyet haklarını sınıf kavramından dışlayarak, tahakküm ile otorite kavramlarına yaslanan Dahrendorf’un (akt. Sorensen, 2014, s. 165) formülasyonu sorunlu bulunmuştur çünkü neden sınıf oluşumunda uzlaşmaz bir çelişki yaratıldığı net değildir (s. 165).

Burada, -son yıllarda yaygın olduğu üzere- mülkiyet ile otoriteyi çaprazlayarak sınıf kategorileri oluşturan bir modele geçilebilir. Wright’a (2014, s. 30) göre üretim

sürecindeki hak ve yetki dağılımı, ya da *üretken kaynaklar ve faaliyetler üzerindeki hak ve yetkilerimiz* bizim sınıf mevkiimizi belirleyecektir. Örneğin yöneticiler kimi yetkileri bakımından kapitalist bir konum işgal etse de fabrikayı satamaz ve varlıkları kişisel tüketimlerine dönüştüremez. Bu nedenle üretken kaynaklar üzerindeki hak ve yetkileri bakımından işçi sınıfı mevkiini işgal ederler (s. 31). Wright (2014, s. 31) bu gibi durumları ‘çelişkili sınıf mevki/konumu’ olarak tanımlar.

Wright’ın (2014, s. 39) sınıf analizi Weberci unsurlar barındırır da kendisi, “sınıf analizini ayrıksı biçimde Marksist kılan” şeyin ‘sömürü’ kavramı olduğunu ifade eder. Onun analizine göre sömürü; (1) sömürenlerle sömürülenlerin çıkarlarının farklı değil *uzlaşmaz* olması (tersine karşılıklı bağımlılık ilkesi), (2) bu karşılıklı bağımlılığın sömürülenlerin üretken kaynaklara erişimden *dışlanması* gerektirmesi (dışlama ilkesi) ve (3) böylece sömürenlerin, sömürülenlere ait emek faaliyetlerine *el koyması* (el koyma ilkesi) ile tanımlanır. Bu ilkelerden ilk ikisinin olması ancak üçüncüsünün olmaması “sömürücü nitelikte olmayan ekonomik ezilme” yaratır. Yazar buna Kuzey Amerika yerlilerinin maruz kaldığı sömürü olmayan, bu nedenle soykırıma varan ezme ve dışlamayı örnek gösterir. Bu tabloda işçiler, ezilirler, dışlanırlar ancak yalnızca ezilme ve dışlanma durumunda sömürüden söz edilemez; sömürü, el koyma ilkesi de eklendiğinde söz konusu olur (s. 40).

Sınıfın üretim ya da yönetim noktasında tanımlanması tartışmalarını bir kenara bırakarak *yaşam koşullarına* odaklanan sınıf analizistleri de vardır. Sorensen (2014) Marx’a uygun bir şekilde sınıfı *mülkiyet hakları* ile tanımladığını söyler ama kavramı daha geniş kullanmayı tercih ederek ondan ayrılır. Sınıfı, *yaşam koşullarında* gören Sorensen’a (2014) göre kişinin toplam *serveti* onun sınıfını yansıtır (s. 159). Bu servet

içindeki varlıkların bir kısmı rant ile de kazanç üretir. O nedenle kendisi, rant üreten varlıklar üzerinde hak sağlayan yapısal konumların sömüren sınıfları oluşturduğu düşüncesini önerir. Rant üreten varlıkların sahipleri ile mülksüzler arasında da uzlaşmaz bir çelişki olduğunu iddia eder.

Rant üreten varlıklar üzerinden sömürüyü tanımlayan Sorensen (2014) bir kenara bırakıldığında, yaşam koşullarına odaklanan sınıf analizleri aslında Weber'den beslenir. Bilindiği gibi Weber'e (1993, s. 268-290) göre önemli üç güç alanı sınıf, statü⁵ ve partidir. Sınıf ekonomiye dayanan düzen içinde önemli bir ayırım noktası iken tek başına toplumsal ilişkileri açıklamaz, toplumsal kabullere uygun güçleri elinde toplayan kişi statü, siyasal güçlere erişen kişi parti gücünü elde etmiş olur.

Weber (1993) sınıfsal konumun her şeyden önce ekonomik faktörlerce belirlendiğini kabul etmekle birlikte üretim biçimi ve ilişkilerinde değil piyasa ile girilen her tür ilişkide ortaya çıktığını savunur. O nedenle sınıfların piyasa koşulları tarafından belirlendiğini söyler. Weber'in analizinde toplumsal eşitsizliklerin önemli bir boyutu siyasi iktidarın merkezi konumudur. Onun hem pazarda hem de siyasi tahakküm araçları üzerinde gücü vardır. Bu nedenle Pakulski (2014, s. 209) iktidar sosyolojisinin “hem sınıf teorisinin eleştirisi için uygun bir sıçrama tahtası hem de eşitsizlik, bölünme ve antagonizmanın toplumsal analizinin alternatif bir biçimi” olduğunu söyler. Weberci sosyolojide toplumsal eşitsizliklerin kaynağı “üreten yapılar”, Pazar/mülkiyet ilişkileri, toplumsal ilişkiler ve otorite ilişkileridir. O halde Marx'ta sınıflar diyalektik bir bakış açısı ile çatışmadan doğarken (Ritzer, 2011, s. 172) Weber'de sınıf aynı ekonomik çıkar ve fırsatlara sahip insanların oluşturduğu bir kümedir (s. 239) ki

⁵ Birey ve toplumlara diğerlerinin yüklediği toplumsal saygınlık ve itibar (Ritzer, 2011, s. 347).

toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılığı anlamak için yeterli bir kavram olarak görülmediği olur; bunlar daha çok ‘statü’ meseleleridir (Giddens, 2010, s. 4).

Marksizm’e yöneltilen eleştiriler ve Weber’in önemli katkıları iki düşünürün yaklaşımlarını bir araya getiren çeşitli sınıf analizleri doğurmuştur. Wright’a (2014, s. 25) göre sınıf ilişkilerinin keskin, basitleştirilmiş ve kutuplaştırılmış biçimi somut toplumlarda asla bu şekilde basit değildir ve sınıf analizinin görevi, toplumun karmaşık doğasına duyarlılık göstermek ve “bu karmaşıklığın dolambaçlarını keşfetmektir”. Bu keşfe girişen düşünür, sınıfı tanımlamada ‘sömürü’ kavramına önem atfeder ve 12 kategoriden oluşan bir sınıf şeması oluşturur (Wright, 2014). Çünkü ona göre sınıf analizinin temel hedeflerinden birisi sınıf ilişkilerindeki farklı biçimleri ve bunun sonuçlarını ortaya koymaktır (s. 27).

Bu noktada son olarak sosyolog Bourdieu’nun sınıf analizinden söz etmek yeterli olacaktır. Ekonomik alan ile sembolik alan üzerinden dönen tartışmalar açısından Bourdieu’nun yaklaşımına göre “statü farkları (yaşam tarzları) toplumsal sınıf farklılıklarının tezahürleri olarak görülebilir”. Bu nedenle kendisi *sınıf mevkileri* ile *habitus* arasında nedensel bağlantılar kuracaktır (Weininger, 2014, s. 116). Bourdieu’nun sosyal sınıf anlayışı Marksist ve Weberyan yaklaşımlara aynı anda dokunup aynı zamanda Althusser’in yapısalcılığından beslenir. Bu nedenle belli bir ismin takipçisi olarak anılmaz (Weininger, 2014, s. 111).

Wagner (2015, s. 36) Bourdieu’nun üretim ile tüketim arasında bir ilişki kurduğunu söyler. Ancak ona dayanarak kültür ve tüketime odaklanan analiz yapanların (Postmodernler diyor) bu ilişkiyi göz ardı etme eğiliminde olduğunu söyler. Ona göre Bourdieu, sınıf analizinin iki temel boyutu olan **ekonomik yapılar** ve **eşitsizliğin**

kültürel tezahürlerini başarılı bir şekilde ilişkilendirir (s. 16). Rasyonel eylem teorisinden yararlanmayan (akt. Weininger, 2014, s. 112) Bourdieu'nun teorisinde habitus kavramı sınıf analizlerinde, çatışan kutupları bir arada ele alma girişimlerinin ürünlerinden birisidir.

Bourdieu'nun sınıf analizine katkısı, sosyal dünyayı çok boyutlu ve yapılandırılmış bir alan olarak tarif etme, sosyal sınıfları ekonomik ilişkilere indirgemek yerine onları sembolik ilişkilerin ve sembolik mücadelelerin ürünleri olarak görme, sınıfları, gerçek gruplar değil bireylerin değişik derecelerde yakınlık kurduğu bir ilişki alanı olarak tanımlama ve yalnızca yapısal değil tarihsel süreçlerin de bir sonucu olarak görme şeklinde özetlenebilir (Wagner, 2015, s. 16-17). Bourdieu'nun teorisinde ayırt edici bir diğer faktör de sermayeyi bir kaynaklar ve güçler seti olarak tanımlayarak ekonomik anlamın dışına taşımasıdır (kültürel ve sosyal sermaye).

Bu katkılarla kimi Marksist analizlerle buluşan Bourdieu, yine de, klasik Marksist görüşten önemli ölçüde uzaklaşır. Çünkü o, sınıfları birbiriyle ilişkili ve hiyerarşik olarak yapılandırılmış biçimde görse de bu ilişkiyi zorunlu olarak üretim sürecindeki pozisyonlara dayandırmaz. Aynı şey sömürü ve tahakküm konusunda da söylenebilir; onlar vardır ancak ağırlıklı olarak ekonomik bir şekilde yorumlanmaz (Wagner, 2015, s. 17).

Tüm bu tanımlama girişimlerine rağmen bu tezde, 'sınıf' Wright'ın (2014) tanımladığı gibi yalnızca "ekonomik bir şey" ya da Wayne'ın (2015, s. 19) tanımladığı şekilde "toplumsal ve iktisadi konum belirten" bir şey olarak alınır. Bu kısa tanımların ve buraya kadar incelenmiş olan sınıf analizlerinin sonucunda '**sınıfsal**' derken "**sosyo-ekonomik eşitsizlik, ilişki ve mevkiler**" kastedilecektir.

Sınıfın ne olduğu, nasıl tanımlanacağı ve teorik önemi üzerine süren bu ontolojik ve epistemolojik tartışmaların dışında sınıfların toplumsal yaşamdaki görünümünü netleştirmeye yönelik sınıfsal bölünme analizleri olduğundan söz edilmişti. Özellikle sosyolojik ilgi, sınıf kavramının işe vuruk bir halde kullanılabilmesine ihtiyaç duymaktadır. Sınıf ilişkilerinden ziyade sınıf mevkileri ya da sınıfsal kategorilere odaklanılmasını böyle bir ihtiyaca bağlayan Wright (2014, s. 28), bu pratik meselede, farklı kriterlere dayanarak ve bireylere ait birtakım verileri inceleyerek o kişilere bir mevki atfedilmeye çalışıldığını belirtir.

Örneğin, Bourdieu'nun (1996) kategorileştirmesine göre toplum sınıfsal anlamda üç gruba ayrılır: İşçi sınıfı, küçük burjuvalar ve orta-üst (burjuvazi) sınıflar. Her sınıf ise kendi içinde kültürel sermaye donanımları yönünden alt sınıflara ayrılmaktadır. Örneğin yüksek düzeyde iktisadi sermaye içeren burjuva sınıfı içinde yer alan entelektüel ve iş adamları kültürel sermaye yönünden ayrılırlar. Erikson ve Goldthorpe (akt. Breen, 2014, s. 55-61) dört temel sınıf olarak hizmet sınıfı, orta sınıf, kol işçileri ve küçük burjuvaziye sunan bir şemaya sahiptir; şemanın yedili ve 11'li detaylandırılmış versiyonları vardır. Bunlarda örneğin hizmet sınıfı yukarı ve aşağı diye, küçük burjuvazi çalışanı olan, olmayan, çiftçi ve serbest meslek sahibi olarak ayrılır. Gilbert ve Kahl (akt. Sernau, 2011, s. 103) Amerikan toplumu için, alt-orta-üst şeklindeki ayırmadan daha kullanışlı sınıf kategorileri belirlemiştir. Buna göre Amerika'daki sınıflar; kapitalist sınıf, üst-orta sınıf, orta sınıf, işçi sınıfı, çalışan yoksullar (working poor) ve sınıf altıdır (underclass)⁶. Sınıfları medya temsillerinde

⁶ Türkiye'de de birtakım sınıf kategorileri oluşturulmuştur. Bu çalışmalara Boratav (2005), Bahçe ve Köse (2011), Savran (2015b) ile Kalaycıoğlu vd. (1998) örnek gösterilebilir.

arayan çalışmalar da bu bölünmelerden birisini kabul ederek orta sınıfın, burjuva ya da işi sınıfının medyada hangi nitelikleri ile temsil edildiğine bakar.

Bu tezde ise medyada ‘sınıfların’ nasıl temsil edildiğine değil de herhangi bir insan ya da grubun temsilinde ‘sınıfsal özelliklerin’ ne oranda ve ne şekilde görünür olduğuna bakıldığı için, yani *sınıfsal temsile* odaklandığı için sınıf kategorileri/mevkilerine ilişkin analizlerinin geniş bir değerlendirmesine gerek duyulmamıştır.

Son olarak sınıf kavramı üzerine süren tüm bu tartışmaların bazen *soyutlama düzeylerindeki* kopukluklar ya da üst üste binmeler nedeniyle bazı hatalar taşıdığı yönündeki düşünceye de değerlemek faydalı olacaktır. Wright (2016, s. 19)  tane soyutlama düzeyi tanımlamıştır. Bunlar; (1) retim biçim, (2) toplumsal formasyon ve (3) konjonktür olarak isimlendirmiştir. Buna göre soyutlama düzeyi en yüksek olan *retim tarzı* düzeyinde zgn farklılıklar bir kenara bırakılarak “saf toplumsal üretim ilişkileri türleri bakımından” bir analiz gerçekleştirilir (s. 20). *Toplumsal formasyon* düzeyi ise toplumların farklı üretim ilişkilerini analiz etmek için daha elverişli bir düzeydir. Son olarak *konjonktürel* analiz, toplumların somut kurumsal detayları ve tarihsel hikyelerinin konuya dâhil edildiği bir düzeyde gerçekleşir (s. 21). Mülteci rneklemindeki bir medya analizi için bu son düzeyin önemi, “sınıf ile sınıf dışı ilişkiler ve pratikler arasındaki (rneğin sınıf ve ırk ya da sınıf ve cinsiyet arasındaki) ilişkinin en uzun soluklu analizlerinin gerçekleştiği (s. 22)” bir düzey olmasıdır. Tüm düzeyler arasında uyumlu bir ilişki olduğu da unutulmamalıdır.

Bazı teorisyenler daha soyut olan üretim biçimi düzeyinde analiz yaparken başka bazıları somut konjonktür düzeyinde analize yönelebilir. Wright (2016, s. 22) buna, Poulantzas’ın devleti üretim tarzı yönünden analiz ederek kapitalist devlete ulaşmasına

karşın Skocpol'ün devletin tarihsel (yani konjonktürel) düzeyde analiz edilmesinde ısrarcı olmasını örnek gösterir. Sınıflar üzerine süren son dönem çalışmaların ise bu düzeyler arasında – ya da sınıf yapısı ile sınıf oluşumu arasında bir köprü kurma çabası olduğunu (s. 23) hatırlayarak bu bölüm kapatılabilir ve Wright'ın (2014) sınıf analizlerinin genel değerlendirmesini sunduğu çerçeveye geçilebilir.

2.1.2. Erik Olin Wright'ın Sınıf analizlerine yönelik genel değerlendirmesi ve geliştirdiği kısıtlar

Wright (2014, s. 233-248) sınıf analizlerinde yanıtı aranan altı temel soru belirleyerek hangi analizistin hangi sorulara öncelikli olarak yanıt aradığını ortaya koymuştur. Bir yazar, bu sorulardan herhangi birini teorisinin merkezine koyup bazılarını da analizine dâhil ederken başka bazılarını ihmal edebilmektedir. Bu nedenle söz konusu soruları farklı sınıf yorumları olarak okumak mümkündür.

2.1.2.1. Sınıf Yorumları

I. Nesnel ekonomik seviye olarak sınıf

Bu madde, Wright'ın (2014, s. 234) *dağılımsal mevki* (distributional location) olarak kısalttığı şu sorusuna dayanmaktadır: “Maddi eşitsizliğin dağılımında insanlar nasıl nesnel olarak konumlandırılmaktadır?” Buna yazar ‘popüler kullanım’ der ve birçok sınıf analizisti için birincil öncelikte olmasa da geçerli bir soru olduğunu ifade eder (s. 236). Bu durumda sınıf, genellikle *gelire* ve yaşamın maddi standartlarına endeksenerek üst, orta ve alt gibi basamaklı bir görünüm alır. Ayrıca başka “nesnel” konumlara da karşıt bir alternatif olur: vatandaşlık ve sahip olunan başka kurumsallaşmış ayrımcılık biçimleri gibi (s. 237).

Bu bakış açısı toplumun genel bir dağılımını verir ve böyle bir dağılım genelde ulusal düzeyde yapılır. Mültecilerin böyle bir dağılımda kendi ülkelerinde işgal ettiklerinden daha alt ya da dezavantajlı konumlar işgal edeceklerini tahmin edebiliriz ki mültecilerin işgücü piyasasındaki yerlerine yönelik ampirik çalışmalar ücret düşüşünden söz eder.

II. Öznel belirgin gruplar

Wright'ın (2014, s. 234) *öznel olarak* belirgin gruplar (subjectively salinet groups) şeklinde özetlediği soru şudur: “Bireysel ya da kolektif olarak, eşitsiz bir yapı içinde insanların kendilerini ya da diğerlerini öznel olarak nasıl konumlandıklarını açıklayan şey nedir?” Yazara göre bu, hem yeni Durkheimci Grusky'nin hem de sınıfın tarihsel geçerliliğinin ortadan kalktığını düşünen Pakulski'nin analizlerinin temel sorusudur (s. 236). Wright (2014, s. 237) aynı zamanda bu soruya dayanan bir sınıf tanımının şöyle olacağını söyler: “Sınıflar, öznel olarak belirgin deneyimler üreten sosyal kategorilerdir ki bu deneyimler, ekonomik bir tabakalaşma sisteminde bu kategorileri konumlandırmak amacıyla insanlar tarafından kullanılan kimlikleri biçimlendirir”. Kişinin kendisini ve diğerlerini hangi sınıfta gördüğü ile ilişkili bu sorunun hâkim bir sınıf tanımına dayanacağını da farkındadır.

Wright (2014) öznel sınıf algısına dayalı yorumun, sınıf kavramının fiili içeriğinde yaşanan değişimler nedeniyle yere ve zamana göre değişeceğini ifade etmiştir. İnsanların kendilerini ve başkalarını konumlandıkları gruplar olarak sınıf, Gelir düzeyine, Yaşam biçimine ya da Mesleğe dayanabilir (s. 238). Yani öznel sınıf algısı bir sınıf yorumunun yansımaya sahiptir. İlaveten insanların sınıfsal olmayan ve eşitsizlik yaratan başka kimlikleri de vardır ki kendisini ve diğerlerini tanımlarken

hangi kimliğe öncelik verdiğinin de konjonktürel olduğu söylenebilir. Sınıf temsili için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Bir kimse ya da grubun medyadaki sınıfsal temsili sınıf kavramının fiili içeriğinde yaşanan değişimler nedeniyle yere ve zamana göre değişir.

Öznel tanıma dayalı sınıflar da temelde ekonomik bir boyut taşır ve din, etnisite, cinsiyet gibi ekonomik olmayan diğer kimlik biçimlerine alternatif / karşıt bir kimlik sunar (s. 238). Mülteciler açısından, insanların kendilerini ya da diğerlerini öznel olarak konumlandırma biçimine dayanan bir sınıf tanımı, geride bırakılan olanaklara gönderme yapan bir ‘kayıp’ söylemi üzerinden kurulacaktır. Onların yerel halktaki sınıfsal temsili ise bu kaybı olumsuz niteliktedir. Yani ülkesinden bu şekilde ayrılan birinin ekonomik (sınıfsal) ve kültürel (statü) kayıplar içinde olması “normal”dir.

III. Yaşam fırsatları olarak sınıf

En gelişmiş halini Bourdieu’nun sunduğu ve Weberci gelenekte de yaygın olan bu sınıf yorumu, Wright’ın (2014, s. 234) *yaşam fırsatları* (life chances) olarak kısalttığı soruya dayanır: “Yaşam fırsatları ve maddi yaşamın standartlarındaki eşitsizliği ne açıklar?” Bu sorunun tüm sınıf analizlerinde karşılığı olduğunu belirten Wright’a (2014, s. 239) göre birinci sorudan fazlası olan bu soruda eşitsizlik yaratan sistemin nedensel bir açıklaması da talep edilmektedir. Marx’ta yaşam fırsatını biçimlendiren öncelikli kaynak sermaye ve emek iken Weber’de buna insan sermayesi, Bourdieu’da da ayrıca kültürel sermaye eklenir. Ayrıca yaşam fırsatları Marx’ın analizinde öncelikli bir analiz konusu değilken Weber’de ikincil, Bourdieu’nun analizinde birincil derecede önemli olmuştur (s. 241). Mülteciler açısından yaşam fırsatlarının tümünde, tüm sermaye biçimlerinde bir geri gidiş olduğunu yapılan çalışmalardan görmek mümkündür.

IV. Antagonistik çelişki bakımından sınıf

Sınıf analizlerinde yanıtı aranan ve Wright'ın (2014, s. 234) *antagonistik çelişkiler* (antagonistic conflicts) olarak kısalttığı dördüncü soru “Toplumdaki ne tür yarılmalar gözle görülür antagonizmaları ve çelişkileri sistematik olarak üretir?” şeklindedir. Bu sorunun yanıtı aranırken de çıkar antagonizmaları yaratan ekonomik eşitsizliklerin görünümü ortaya konulmaya çalışılır (s. 243). Yazarın, ekonomik fırsatların peşinden koşarken birbirlerinin kuyularını kazmalarına içkin bir eğilim (s. 243) olarak tanımladığı çelişki varoluşaldır. Bu nedenle uzlaşmaz çelişkiye dayalı bu tanım varoluşsal bir karşıtlığın yansıması olarak iki sınıf yaratır.

Mülteciler ve yerliler arasında rekabet yaşanır, ekonomik fırsatların peşinden koşarken birbirlerinin kuyularını kazdıkları düşünülebilir. Ancak bu durum varoluşsal ve uzlaşmaz bir çelişkiye dayanmaz.

Weber sınıfın çelişkiler yaratma potansiyelini kabul ederken çelişkinin sınıf ilişkilerine içkin bir eğilimi olduğu fikrini reddetti. Çünkü Marx çelişkiyi sınıf ilişkisinin içsel bir sonucu olarak görmüştü. Bu nedenle sınıf mücadelesi tarihin itici gücü oluyordu (Wright, 2014, s. 244). Çelişkinin açıklanmasında ise hem Marx'ta hem de onu takip eden gelenekte 'sömürü' önemli bir kavramdır.

V. Tarihsel varyasyon bakımından sınıf

Tarihsel varyasyon (historical variation) kısaltması ile karşımıza çıkan beşinci soru “Eşitsizliklerin toplumsal örgütlenmesinde tarih boyunca ortaya çıkan varyasyonları nasıl nitelemeli ve açıklamalıyız?”dır (Wright, 2014, s. 234). Bu soru, makro düzeyde bir değerlendirmenin gerekli olduğu kabulüne sahiptir (s. 245). Bunun Weber'in analizinin temel sorusu olduğunu düşünen Wright'a (2014, s. 236) göre yine sınıf

kavramını rafa kaldıran Pakulski ile neo-Marksçı olan kendisi ikincil derecede de olsa bu soruya önem vermiştir. Marksist gelenekte de önemli bir yeri olan sorunun yanıtı - Weber'den farklı olarak- ekonomik artığın üretilmesi ve ona el konmasında yaşanan tarihsel dönüşümlere dayanır (s. 245).

Tarihsel varyasyon bakımından küresel kapitalizmin ulus-devletler temelinde örgütlenmiş olması da önemlidir. Bu örgütlenmede, mülteciler, siyasal ve kültürel olduğu kadar sınıfsal olarak da dışlanır.

VI. Özgürleşme bakımından sınıf

Wright'ın (2014, s. 234) özgürleşme (emancipation) olarak kısalttığı son sınıfsal analiz sorusu şöyledir: Kapitalist toplumlardaki baskı ve sömürüyü kaldırmak için ne tür dönüşümler gereklidir?" Normatif yargı içeren bu soru, Marx'ın düşüncesinin önemli bir felsefi ayırımına dayanmaktadır. Wright (2014, s. 247) bunu, kendisinin temsilcisi olduğunu düşündüğü Marksist geleneğin en önemli sorusu olarak sunarken sorunun bir önceki ile olan ilişkisini şöyle ifade eder:

“Marksçı özgürleşme gündemi bağlamında tarihsel varyasyon sorunu, kapitalist sınıf ilişkilerinin yarattığı sömürü ve baskının ortadan kaldırıldığı olası gelecek toplumsal ilişki biçimlerini anlama çabasını içerir. Bu yüzden, sınıf analiziyle ilgili tarihsel varyasyon yalnızca sınıf ilişkilerinin ampirik olarak gözlemlenebilir tarihsel biçimi olarak feodalizm ve kapitalizm varsayımsal bir komünizm arasındaki karşıtlık çerçevesinde döner.”

Mültecinin sığındığı ülkedeki sınıf ortağı ile girdiği dayanışma ve karşı sınıfla girdiği mücadele ilişkisi böyle bir tanım içinde kendisine yer bulabilir. Ancak, kapitalizmin

ulus-devletler temelinde örgütlenmesi, mülteciyi sınıf mücadelesinden de dışlayan siyasal perspektifler yaratabilmektedir.

2.1.2.2. Kavramsal Kısıtlar (Gereklilikler)

Başka bir eserinde Wright (2016), sınıfsal bir analiz için bir takım kavramsal kısıtlar da sunmuş ve bu sınırlar içinde kavram üretmiştir. Bunlar, sınıf analizlerinin “resmi” sınırları olmaları değil, sınıf analizleri açısından kilit noktalara işaret etmeleri nedeniyle burada özetlenmektedir:

- I. ‘Sınıf yapısı’; sınıf oluşumu, bilinci ve mücadelesine sınırlar getirir (s. 39).
- II. Aynı zamanda toplumsal yapının diğer veçheleri bakımından da muhtemel sınırların en temel belirleyenlerini oluşturur. Yani “sınıf yapıları; devlet, etnik ilişkiler, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve benzerlerinin muhtelif varyasyonlarını şekillendirmek bakımından toplumların temel örgütleyici ilkelerini oluşturur” (s. 42-43).
- III. Sınıf kavramı ilişkisel bir kavramdır (s. 46).
- IV. Sınıfları tanımlayan toplumsal ilişkiler “simetrik değil içkin olarak karşıttır” yani antagonistiktir. Bu da sınıfları tanımlayan ilişkilerin karşıt çıkarlara dayandığını gösterir (s. 49).
- V. Bu karşıt çıkarların temeli sömürüdür. Sınıf ilişkileri her ne kadar hem Marx hem de Marksistler tarafından zaman zaman tahakküm ve baskı bakımından tanımlanmışsa da sınıf karşıtlığının en temel belirleyeni sömürüdür (s. 49).
- VI. Sömürünün temeli toplumsal üretim ilişkilerinde bulunur. Her ne kadar der Wright (2016, s. 50) “tüm Marksistler sömürünün temelini üretimin

toplumsal örgütlenmesinde görse de” aslında fikir birliği sağlanamayan nokta toplumsal üretim ilişkilerinin tanımındadır.

2.1.3. Sınıf dışı toplumsal eşitsizlik analizi

Mülkiyet örüntüleri, istihdam ilişkileri, yaşam şartları ve deneyimler sınıfsal eşitsizlikleri anlamak ve açıklamak için kullanıldı. Bir de sınıf dışı toplumsal eşitsizlik teorileri vardır ki bunlarla yeni formüleleştirme denemeleri yapılır. Sınıf dışı analizler toplumsal eşitsizliğin rekabet halindeki unsurları ve karmaşık yapısını ortaya koyar. Bu nedenle, Marksizm içindeki zayıf alanları güçlendirmeye yönelik yaşam fırsatları gibi analiz denemeleri ile sınıf dışı toplumsal eşitsizlik analizleri sık sık kesişmeye başlarlar.

Toplumsal eşitsizliklerin daha karmaşık bir yapısı olduğunu ileri süren güçlü bir görüş vardır. Pakulski (2014, s. 210) eşitsizliğin karmaşık yapısını anlamak için şu unsurları kabul etmemiz gerektiğini söyler:

- I. Sınıflar her zaman eşitsizliğin diğer veçheleri ile çakışır ve onlarla rekabet halindedir.
- II. Eğitim ve bilginin etkin rolü kabul edilmelidir (s. 211).
- III. Yurttaşlık ve demokrasi toplumsal eşitlenmeye katkı sağlar (s. 212).
- IV. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kamusal alanlara yayılır (s. 213).
- V. Etno-ırksal eşitsizlikler kamusal alanlara yayılır (s. 213).

Listeye, bu tez açısından önemli olan bir uyarıyı daha eklemek gerekir. Pakulski’ye (2014, s. 212) göre yurttaşlık yeni bir hiyerarşi ve bölünme biçimi ortaya çıkartır.

Mülteciler gibi yurttaşlık haklarından yoksun bırakılanlar “aşağı bir sınıf” oluşturur. Yazar, sınıf kavramı ve analizlerinin bu noktalarda cevapsız kaldığı sonucuna ulaşır.

Sınıf analizlerinin bu faktörleri göz ardı ettiğine yönelik başka eleştiriler de vardır. Toplumdaki eşitsizliklerin yapısal yeniden üretimini açıklamada kullanılan teorik ve ampirik sınıf fikrinin bir biyografisi vardır ve ekonomik olanın açıklama gücünün zayıfladığının düşünüldüğü bir anda daha kapsamlı, kültürel öğeleri dikkate alan sınıf yorumları ortaya çıkmıştır (Back vd., 2012). Kimilerine göre ise daha geçerli ve anlamlı hale gelen sınıf analizleri en yakın rakiplerine, özellikle de Weberci ve Durkheimci meslek ve statü tabakalaşma analizlerine yaklaşma tehlikesi ile karşı karşıyadır (Pakulski, 2014, s. 199).

Bir başka tehlike habercisi ise üretim alanı artık kolayca ayırt edilebilecek iyi örgütlenmiş sınıflar üretmediği için akademisyenlerin “sınıf yapısının giderek daha muğlak ve komplike temsillerine” başvurmaya başlayan sınıf analizcilerini eleştiren Grusky ve Galescu (2014, s. 73) olmuştur. Bu yaklaşımları nedeniyle onlar, modern dünyadaki eşitsizliği anlamada sınıf kavramının yetersiz kaldığı yönündeki postmodernist ve anti-Marksist eleştirileri bir anlamda “hak etmişlerdi”.

Eleştiri sahiplerinden biri olan Pakulski (2014, s. 199) Weberci ve Durkheimci “tamponlarla” meydana gelen analitik-teorik biçim değiştirme ile ayırt edici unsurlarından arıtılmış bir sınıf analizine hala ‘sınıf teorisi’ denebilir mi sorusunu sormaktadır. Bu yüzden yazar, sınıfı, sanayi çağına özgü eşitsizlikleri açıklayan bir kavram olarak “yerinde bırakmayı” ve çağdaş ileri toplumlarda sürmekte olan sınıfsız eşitsizlikler için daha kapsamlı teorik inşalar geliştirmeyi önermektedir (s. 199). Durkheim da sınıf çatışmalarını ilk sanayileşme döneminde bırakmış kabul edilir.

Çünkü bunlar zamanla devlet düzeni içinde kurumsallaşmış, meslekler sistemi, fırsat eşitliği ve sosyal hareketliliğin gelişmesi ile ortadan kalkmıştır (Grusky & Galsecu, 2014, s. 77).

Sınıf analizinin karmaşık eşitsizlik üreten yapıları görmezden geldiğini düşünen Pakulski (2014) de, eşitsizlik yaratan bazı etki alanlarının kabul edilmesi gerektiğini söyler ki bunlar eğitim ve bilgi etkisi, yurttaşlık ve demokrasinin etkisi, toplumsal cinsiyet ve ırk ilişkilerinin etkisi olarak sunulmuştur (s. 211-214).

Sınıfların toplumsal hareketler ve siyasete yön vermediği, sınıf analizinin yalıtık akademik bir uğraş haline geldiğini düşünen Pakulski'nin (2014, s. 198) sınıf dışı bir toplumsal eşitsizlik analizi için Marx'ın sınıfsal kutuplaşma teşhisinin aksine Tocqueville'nin giderek eşitlenen koşullar ve artan demokratikleşme vurgusuna dayanır (s. 201). Pakulski'ye (2014, s. 203) göre "Marksist ve Tocquevilleci analizler modern toplumsal hiyerarşilerin iki yüzünü açığa çıkarır ve modern eğilimlere ilişkin iki paradigmatik görüş sunar". Marksist sınıf bölünmeleri sömürü ve tahakkümün kaynağıdır. Tocquevilleci kavrayışta ise görgünün ve sivil statülerin ekonomik eşitsizliklerle eş düzeye gelip onları gölgede bırakması söz konusudur.

Bu görüşte bir diğer dayanak noktası olan Durkheim'a (akt. Pakulski, 2014), göre toplumsal eşitsizlikler bugün toplumsal farklılaşmanın bir sonucudur ve keyfi olarak dayatılanlardan farklı olarak işlevseldir (işbölümü). Toplumsal eşitsizlikler toplumsal değerlere dayandığı sürece bir sorun değildir. Devlet liderleri ile aramızdaki siyasal eşitsizlik de aynı şekilde işlevseldir (s. 214). O nedenle Durkheim'ın düşüncelerine sınıf analizlerinde fazlaca başvurulmaz. (Grusky & Galsecu, 2014).

2.1.4. Genel Değerlendirme

Bu bölümde, sınıf kavramı üzerine süren tartışmalardan bahsederek onun anlamı ve önemine ilişkin görüşlerin hangi noktalarda birbirlerinden ayrıldığı görülmeye çalışıldı. Çünkü sınıf kavramının toplumsal anlamı üzerindeki medya etkisine odaklanan bir çalışmada öncelikle onun teorik anlamından söz etmek gerekiyordu. Sınıfın toplumsal ilişkilerin analizinde hala geçerli bir kavram olduğu ile geçerliliğini yitirdiği görüşleri arasında salınan çok sayıda sınıf tanımı vardır. Yani ‘sınıfı’ bir analiz birimi olarak içermek ya da dışlamak dışındaki seçenekler, sınıfın nasıl tanımlanacağı ile ilgili farklı yorumlar da önemli düşünsel yarılımları yansıtır. Sınıf tartışmalarının birden fazla alanda devam ettiği, farklı yönlerden gelen “saldırılarına” cevap üretildiği akılda bulundurulmalıdır. Sınıf teorisyenleri;

- Sınıfların ampirik varlığı,
- Bir ampirik varlığa sınıf demenin gerekliliği,
- Sınıfın nasıl tanımlanması gerektiği,
- Sınıf bölünmelerinin nasıl olacağı,
- “Orta sınıf” ile ne yapılacağı,
- Sınıf kavramının diğer eşitsizlik kaynakları ile ilişkisi,
- Sınıfın kuramsal değeri,
- Sınıfın politik değeri

gibi noktalarda cevaplar üretmeyi sürdürürler. Tartışmalar daha genel hatları ile iki ana başlık altında değerlendirilebilir:

- I. Toplumsal yaşam içinde sosyo-ekonomik temelli bir takım eşitsizliklerin varlığını herkes kabul eder. Ancak sınıfların ampirik ve teorik ispatı üzerine

olan (ontolojik), sınıfların hem toplumsal yaşamda eşitsizlik yaratan bir unsur olarak, dolayısıyla hem de eşitsizliklerin analizinde var ve gerekli olduğunu ya da olmadığını söyleyen tartışmalar sosyo-ekonomik temelli eşitsizliklerin toplumdaki belirleyiciliği yönünden ayrılır. Bu tür analizlerde sınıfın diğer eşitsizlik kaynaklarından farksız değerinde bir kaynak olduğu, günümüzdeki toplumsal formasyonda birçoğunun (örneğin kimliklerin) gerisine bile düştüğü noktasından başlayıp sınıfların toplumsal eşitsizlikleri anlamada ve açıklamada hala en önemli olduğu noktasına gelen bir ekseninde yer alır.

II. Sınıfları gerçek hayatta nasıl göreceğimiz ve onları nasıl tanımlayacağımız üzerine olan ve sınıfın tüm bileşenleri (sınıf yapısı, oluşumu, mücadelesi, bilinci vb.) ile tanımlanmasına yönelik tartışmalar (epistemolojik) vardır. Bunlar sınıfın önemi konusundaki diğer tartışma ile bağlantılı olarak ortak sınıf tanımlarına ulaşmaya çalışır. Aynı zamanda da sınıf bölünmeleri ve pratik sınıf mevkilerini ampirik ve teorik çalışmalarla genel geçer bir değişken haline getirmeye çaba gösteren kategorileştirme denemeleri yaparlar (metodolojik).

Metodolojik tartışmalara, verili bir toplumdaki sınıfların kendi aralarındaki bölünmelerine ilişkin olduğu için bu tezde yer verilmedi. Suriyeli mültecilerin Türkiye ulusal medyasında sınıfsal olarak nasıl temsil edildiği ve bu temsilin farklı ideolojik yatkınlıkları ile bilinen ulusal gazetelerin sınıf kavrayışları hakkında neler söylediğinin araştırıldığı bu çalışmada sınıf kavramının *önemi ve anlamı* üzerine olan tartışmalara değinmek yeterli görüldü.

Wright (2014, s. 233-248) sınıf analizleri arasında çeşitli sınıflandırma denemeleri yaparak onların açıklama güçlerini, yanıtlarını aradıkları soruları ortaya koymaya

çalıştı. Bu girişim farklı sınıf yorumlarına ulaşmak için işimizi kolaylaştırır. Onun değerlendirmelerinden sınıfı (1) nesnel ekonomik seviye (dağılımsal mevki), (2) öznel belirgin gruplar, (3) yaşam fırsatları, (4) antagonistik çelişki bakımından, (5) tarihsel varyasyon bakımından ve (6) özgürleşme bakımından tanımlayabileceğimizi öğrendik. Yazarın sınıf analizlerine yönelik bu genel değerlendirmeleri dışında sınıfsal bölünmelerin nasıl tanımlanacağı ve toplumdaki sınıfların nasıl isimlendirileceği üzerine farklılaşmalar vardı.

Alanyazındaki çeşitli sınıf analizleri ve kategorileştirme denemelerinin kavram üzerine süren bir mücadeleye işaret ettiği görüldü. İlerleyen bölümde netleşeceği üzere, bu mücadelenin izlerini medyada da bulmak mümkündür. Böylece belli bir sınıf tanımından hareket etmeden her gazetenin kendi *sınıf kavrayışını* ortaya koyması beklenebilecektir. O nedenle, tüm bu tanımlama denemelerine rağmen şimdilik sınıfı yalnızca “ekonomik bir şey (Wright, 2014)” olarak alıyoruz. Tanımı biraz daha daraltmak istersek “toplumsal ve iktisadi konum belirten (Wayne, 2015, s. 19)” bir şey de diyebiliriz. Çalışmada, “Toplumsal ve iktisadi konumu belirten” tanımına yakın olarak ve şimdiye kadar incelediğimiz sınıf teorilerinden etkilenerek, “sosyo-ekonomik eşitsizlik, ilişki ve mevki” ifadesini kullanmak tercih edilmiştir.

Sınıf analizlerinin çeşitliği bu çalışma açısından fazlaca geniş ve karmaşık bir yumak yaratır. O nedenle, yukarıdaki basit sınıf tanımına paralel olarak, tüm bu tartışmalardan bazı temel *kavşakları* süzmekle yetinildi ve bu ayrımlaşma noktalarından **analiz aşamasında** faydalılacaktır:

- Toplumsal üretim ilişkileri veya bölüşüm ilişkilerine dayanma,
- Üretim veya tüketim aşamalarına dayanarak sınıflandırma,

- Sınıf yapısı ya da sınıf oluşumu (ve mücadelesi) düzeylerine dayanma,
- Sömürü veya tahakküm (otorite) ilişkilerine daha fazla/az önem verme,
- Ekonomik veya kültürel konulara yer verme,
- Sınıf veya statüye rol verme,
- Sınıfları dereceli ya da ilişkisel görme,
- Sınıfları çıkar uzlaşmazlığı içinde gösterme ya da göstermeme.

Sınıf analizinin **kavram ve kavşaklarını** içeren bu listenin oluşmasında Wagner'in (2015) sınıf tanımları üzerine değerlendirme yaparken kullandığı basit ayrımlarını (üretim-tüketim, sınıf-kültür); Wright'ın (2014) genel değerlendirmesinde kullandığı sınıf tanımı türlerini (dağılımsal, öznel, yaşam fırsatları, antagonistik çelişki, tarihsel varyasyon, özgürleşme) ve onun (2016) kendi kavramsallaştırmasını oluştururken sunduğu sınıf yapısı, mücadelesi, ilişkisellik, tahakküm ve sömürü gibi kavramsal kriterleri dikkate alındı. Daha sonra bu listeye, Pakulski'nin (2014) sınıf dışı analizini dayandırdığı ve sınıf analizlerinin yetersiz kaldığını düşündüğü noktalar ile mülteciler hakkındaki uyarısını eklemek gerekli görüldü:

- Sınıfın eşitsizliğin diğer veçheleri ile rekabet halinde olması,
- Eğitim ve bilginin etkin rolü,
- Yurttaşlık ve demokrasinin toplumsal eşitlenmeye katkı sağlaması,
- Toplumsal cinsiyet ve etno-ırksal eşitsizliklerin yaygınlaşması.
- Yurttaşlığın yeni bir hiyerarşi ve bölünme biçimi ortaya çıkartması ve mülteciler gibi yurttaşlık haklarından yoksun bırakılanların "aşağı bir sınıf" oluşturması.

Yazarlar bu kavramlarla sınıf analizlerini değerlendirdi; bu tezde ise söz konusu kavşaklar ve kavramlar Suriyeli mültecilerin temsilinde aranacaktır.

2.2. Medya, İdeoloji ve Temsil

Çeşitli toplulukların/grupların medyadaki temsillerine ilişkin çalışmalar hem iletişim teorisinin gelişmesinde hem de ideoloji, söylem ve temsil kavramlarının bugünkü şeklini almasında önemli katkılar sağlamıştır. Bu kuramsal ve kavramsal gelişimler Türkiye akademisinde de etkisini göstermiş, özelde iletişim genelde ise tüm sosyal bilimler alanında temsil çalışmaları – özellikle medya temsili çalışmaları- toplumsal eşitsizlikleri göstermede önemli bir veri kaynağı olarak seçilir hale gelmiştir.

Türkiye’de Suriyeli mültecilerin medyadaki görünümüne ilişkin çok sayıda güncel çalışma vardır. Ancak bunların çoğunun birer temsil çalışması niteliğinde olduğu söylenemez. Bu tespiti netleştirmeye yarayacak bazı örnek araştırmaları paylaşmadan önce medya ve temsil teorisindeki önemli tartışmalar ve kavramlara yer verilecektir.

2.2.1. Medya İncelemeleri

Medyanın sosyal yaşam ile olan ilişkisi özellikle teknolojik sıçramanın ardından akademik çalışmalara çokça konu olmuştur. İletişim çalışmaları alanının bu anlamda üç düşünsel akımın çatışmasına sahne olduğu bilinmektedir.

Tablo 1. Kitle iletişimi çalışmalarındaki üç düşünsel gelenek

Odak	Üretim: Mesaj kaynağı ve medya organizasyonu	İçerik: Mesaj ve metin içeriği/ söylemi	Kullanıcı: Hedef, izlerkitle ve alımlama süreci
Sosyal yaşam ile ilişkisi	Kontrol ve politik güç sağlar	Sosyal yaşamın temsilidir	Sosyal yaşam öznelerince anlamlandırılır

Söz konusu farklı bakış açılarını odakları bakımından (1) medya endüstrisini değerlendirme, (2) mesaj içeriğine önem atfetme ve (3) okuyucu/dinleyici/izleyicinin

“sahneye çıkması” şeklinde özetlemek mümkündür⁷. Kısaca, birincisinde mesaj kaynağı ve üretim süreci değerlendirilirken ikincisinde mesajın kendisinin, üçüncüsünde ise mesajın alıcısı konumundaki kişinin, izlerkitlenin öne çıktığı söylenebilir (Stevenson, 2008; Maiget, 2016).

Medya endüstrisinin ekonomisine odaklanan yazarlar medya patronluğundan profesyonellere kadar işin organizasyon kısmı ile ilgilendi. İlk dönemlerde özellikle medyanın kontrol ve politik güç sağlama işlevi ile ilgilenildiği söylenebilir. Daha sonra ise medya patronları yerine izlerkitleye de anlamlandırma gücü veren bir anlayışa gelindi (Croteau, Hoynes & Milan, 2012). Mesajın kendisine, metne, içeriğe odaklanan çalışmalar ise diğer düşünceleri de dışlamayan bir gelişim sergileyerek varlığını sürdürdü. İdeoloji, temsil ve söylem gibi kavramların önemli olduğu bu tür çalışmalar tartışmalarla birlikte devam etmektedir.

Kitle iletişimine sosyal bilimlerin ilgisi 19. Yüzyılda başlayarak değişik biçimlerde ilerlemiştir. Bakış açısına göre övgü ve eleştiri ile karşılanan medya kuramları tüm disiplinlerde olduğu gibi yapısalcı ve hümanist yaklaşımlardan nasibini alır (Maigret, 2016; Turner, 2016). “Yapısalcıların temel derdi kültürel anlamları üreten biçim ve yapılar” iken kültürelciler tarih ve ideolojinin karşısına insan etkinliğinin gücünü çıkarttı (Turner, 2016, s. 40). Ancak ileride daha detaylı görüleceği üzere özellikle Gramsci'nin katkılarından sonra bu ayrımın bir miktar önem kaybettiği kabul edilmektedir (s. 40).

⁷ Başka yönlerden farklı sınıflandırmalar yapılmaktadır.

Kitle iletişimi alanındaki düşünsel çekişmelerde **medyanın etkisi** önemli bir tartışma konusu olmuştur. Stevenson'dan (2008, s. 25) ideolojik dayanakları ile özetleyecek olursak, Liberalizm ifade özgürlüğünün korunmasında kitle iletişim araçlarının rolünü önemserken Marksizmde bu araçların eşitsiz toplumsal ilişkiler ve ideolojik toplumsal imgeleri desteklediği görülür. Marksistler, “sınıf egemenliği koşullarında fikirlerin serbest mübadelesinin gerçekleşebileceğini varsayan liberal açıklamaları eleştirir (s. 26). Marksist düşüncenin önemli isimlerinden Gramsci ve Althusser (akt. Golding & Murdock, 2008, s. 30) modern kapitalizme özgü üretim ilişkilerinin sürdürülmesinde kültür ve ideoloji alanlarının giderek artan bir öneme sahip olduğunu düşünür.

19. Yüzyılın sonlarına doğru oluşan konjonktür, medyanın olumsuz değerlendirmesine neden olmuş, medyanın hipnozcu olduğu ve kalıp yargılar aktardığı düşüncesi yaygınlaşmıştır (Maigret, 2016, s. 69-70). 19. Yüzyılda burjuvadan alınan intikamı anlatan romanların “işçilere kötü fikirler vererek sosyalizmin yatağını” yaptığı, iki savaş arasındaki radyo dizilerinin kadınları aptallaştırdığı yönündeki eleştirilerin (s. 70) medyanın gücünü abarttığına ilişkin karşı argümanlar üretilmiştir. Ancak reklamların varlığı, ikna edici bir iletişimin mümkün olduğu şeklinde okunabilirken Maigret (2016, s. 79-81), buna itirazla yaklaşan çalışmalar da olduğunu belirtmektedir.

John Fiske gibi alanın ünlü teorisyenlerinin medyatik etkilere yönelik bu tartışmalardan sıyrıldığı nokta, izlerkitleye; **alımlama** sürecine; “müzakereci ve muhalif okumaların üretiminde *izleyicinin üstlendiği yaratıcı çalışmaya* yapılan vurgudur”. Onun düşüncesine göre “popüler kültür incelemesi ekonomi politik, ideoloji ya da kamusal alan gibi makro sorunlarla değil, zayıf olanın kaçamak taktikleriyle ilgili” (Stevenson, 2008, s. 159) olmalıdır. Yüzünü mesajı alanın aktif

rolüne dönen alımlama çalışmaları medyanın tek yönlü etkisine odaklanan alanyazına eleştiri getirerek günümüzde yaygınlık kazanmıştır.

Bugün medyanın, uzmanlardan halka doğru bir iletişim biçimine dayandığı değil, insan ilişkilerinin tümüne ilişkin bilgi üretimini içeren bir alan olduğu düşünülür (Maigret, 2016, s. 27). Kitle iletişimini kültür endüstrisi ve ideoloji yaklaşımı ile eleştirel ele alan düşünürlere yönelik bir karşı çıkış olan bu bakış açısı akıllara de Certeau'yu getirir. O, kapitalist toplumda kitle kültürü üretimini tek yönlü bir akış veya tahakküm ile iradenin teslim alınması biçiminde değerlendirmez. Örneğin, televizyon aracılığıyla yayımlanan imgelerin analizinin “televizyon karşısında geçen sürenin analizi, kültürel tüketicinin bu saatler boyunca ve imgelerle ne imal ettiğinin incelenmesiyle” tamamlanması (de Certeau, 2009, s. 45) gerektiğini düşünür. Bu düşünce, kültürel üretimin, müzakere ya da çatışma içinde, ilişkisel olduğunu söylemektedir (akt. Bennett, 2013, s. 93).

Bölümün girişinde değinildiği gibi üretime ve medyanın etkilerine ya da izlerkitleye odaklanan medya çalışmalarının dışında **metne** tek başına önem atfeden bir bakış açısı da alanda yaygınlık kazanmıştır. Metne nasıl yaklaşılacağı konusunda metnin kendisine ya da bağlama yönelme farkları (Turner, 2016, s. 42) bulunsa da bu kanaldan ilerleyen tartışmalar *ideoloji* kavramındaki benzer gelişmeler ile bir araya gelerek *temsil* kavramlarının kabul ve kullanım alanını genişletecektir.

Farklı yaklaşımların çatışmasına sahne olan kültürel çalışmalar alanında rüştünü ispatlamış ve hemen herkes tarafından –belki yeniden tanımlanarak- kullanılan bazı kavramlar vardır. Kültürel çalışmalar tarihini yazan Turner (2016, s. 40) da anlamlandırma, temsil, metin ve ideoloji gibi kavramların artık alanın tamamında

kullanıldığını ifade etmiştir. Kimi çizgilerin keskinliklerini yitirdiğini söyleyen Turner'ın (s. 42) örneğine göre “ideoloji kategorisinin kullanışlılığı ile ilgili kaygılar kadar, Gramsci kaynaklı daha incelikli **ideoloji kavrayışının işe yarar olduğuna** dair geniş bir uzlaşma mevcuttur” ki ilerleyen başlıklarda bu konu açılacaktır. Metne yönelik çözümleme de dilbilim ve göstergebilim anlayışlarının hâkimiyetinden kurtulması nedeniyle **artık çok daha tarihsel ve toplumsal** bir uğraştır (s. 42).

Söylem kavramı da bu şekilde değerlendirilebilir; önemli katkılara alan açmış (s. 42) ve içinden çıktığı düşünsel geleneğin dışına çıkararak kullanım alanını genişletmiştir. Çalışmanın asıl odağı olan temsil kavramını incelerken buna da değinilecektir. Ancak Stuart Hall'ün temsil kavramına ulaşmak için izlenecek yol Marksist Medya Çalışmaları ve ideoloji tartışmalarından geçer.

2.2.2. Marksist medya çalışmaları

Kültürel çalışmalar alanında medya, sanat, edebiyat, gündelik yaşam ve popüler kültür üzerine yoğun çalışmalar yapıldı. Hem kültürel çalışmalar alanında hem de medya üzerine olan incelemeler büyük oranda Marksist iletişim ve kültür çalışmalarından beslenir. Burada, Gramsci'nin, siyaset, kültür ve medya konusundaki düşüncelerinin Marksist alanyazın içinde ufuk açıcı olduğunu da belirtmek gerekir. Frankfurt Okulu ve İngiliz kültürel çalışmacıları tarafından benimsenen ve geliştirilen bu düşünceler alana önemli kavramlar kazandırmıştır (Kellner, 2016, s. 138).

Frankfurt Okulu'nun kültürel çalışmaları, “ideoloji ve ütopya kavramları ile Lukacs ve Bloch tarafından geliştirilen tarihsel-materyalist kültürel analiz” modelinden etkilendi (Kellner, 2016, s. 138). Kitle iletişim teknolojilerinin işçi sınıfının düşüncelerini ve inançlarını manipüle eden yapısını çözümleyen Adorno, Horkheimer ve Marcuse'un

başını çektiği Frankfurt ekolü, medyanın kitlelerin düşüncelerini yönlendirme gücünü endişeyle karşılamıştı. Adorno ve Horkheimer'in Amerikan yaşamında medya ve diğer kitlesel eğlence biçimlerinin etkisine yönelik gözlemleri onların kültür endüstrisi eleştirilerini oluşturdu (Bennett, 2013, s. 28-29).

Kapitalizmde eğlence ürünleri öyle imal edilir ki boş zaman kaçınılmaz bir şekilde iş sürecinin kopyası/uzantısı haline gelir diyen düşünürler Marx'ın gölgede bıraktığı ideoloji kavramına ışık tutarlar. Örneğin Hollywood film endüstrisi tarafından üretilen filmler -türleri ne olursa olsun- “öngörülebilirliği, yaşamın kanıksanmış öngörülebilirliğini yansıtır”. Örneğin çizgi filmler, yaşamın temposunu normalleştirerek bireysel direniş potansiyellerini kırarlar (Bennett, 2013, s. 30).

Kültürel nüfuz mücadelesi, eşitsiz bir oyun sahasında yaşanır. Baskın grupların dünya görüşlerini ifade eden organik entelektüeller, diğer grupların organik entelektüellerinden daha güçlü bir durumdadır. Bu sayede ayrıcalıklı gruplar sosyal konulara ve kamu politikalarına ilişkin resmi tartışmalarda söz sahibi olurlar. Ayrıca, baskın gruplar, başta kitle iletişim araçları olmak üzere kamu iletişim araçları üzerinde kontrol sahibidir. Böylece, nüfuz dengesinin ibresini kendi özel çıkarlarının lehine oynatan ahlaki panikleri, skandalları ve diğer kamu olaylarını yaratmak için medyayı kolaylıkla kullanabilirler (Back vd., 2012).

Tüm bu teorileri üreten Eleştirel Okul temsilcilerinin kitle kültürünün potansiyelini bütünüyle görmezden geldiği ve olumlu değerlendirmelerde bulunmadığı söylenemez. Bottomore (akt. Bennett, 2013, s. 34) bu konuda en katı duruşlu olan Marcuse'un bile 1960'ların sonlarında oluşan hippy karşı kültürünü gördükten sonra düşüncelerini revize etme ihtiyacı duyduğunu belirtmiştir. Benjamin ise en ileriye giderek yeni

kültürel üretim teknolojilerin ilerici bir değerlendirmesini yapmış ve “yüksek kültürün gizeminden uzak olan medya kültürünün, kendi kültürlerini sorgulayan ve inceleyen daha eleştirel bireyler yetiştirebileceğine” inanmıştır (Kellner, 2016, s. 138).

Marksizmin ırk ve toplumsal cinsiyet gibi diğer egemenlik biçimlerini ihmal ettiği konusunda sağlam eleştiriler bulunmasına karşın, İngiliz Kültürel Çalışmacılarının medya ve kültür konusundaki katkıları çok değerlidir (Stevenson, 2008, s. 26). Haberlerin eleştirel analizi, grubun kitle iletişimi çalışmalarının temel özelliğidir (s. 52) ve Marksizm tarafından ihmal edildiği düşünülen gruplara ilişkin bulgu üretiminde çokça kullanılmıştır.

Marksist ekolün güncel temsilcilerinden İngiliz Kültürel Çalışmalar okulunun başlıca çalışma alanı medya olmuştur. Özellikle, medyanın toplumsal ilişki ve siyasal sorunları nasıl tanımladığı Birmingham Merkezi için temel inceleme alanlarından birisiydi. İlk yöneticisi olan Hoggart’ın sınıfların gündelik kültürünü anlama üzerine projesi takipçileri tarafından devralınan ve merkezin temel ilgi alanları arasında varlığını uzun süre devam ettiren bir konuydu. Hoggart ile birlikte Williams ve Hall’ün 1960’lı yıllardaki çalışmaları ile önemli bir noktaya taşıdıkları okul zaman içinde kültür ve medeniyet konulu ampirik araştırmalardan medyanın ideolojik işlevini inceleyen bir odağa doğru yöneldi. Medya, toplumsal ilişkiler ve siyasal problemlerin tanımlanması üzerinde etkili oluyordu (Turner, 2016, s. 95). Hall’ün başkanlığı devralması bu dönüşümü de gösteren bir nitelik taşıyor (s. 96).

Son olarak Glasgow Üniversitesi Medya Grubu’nun (GUMG) çalışmalarını bu başlık altında ele almak mümkündür. Gazetelerin sınıfsal yanlılıklarını ortaya koyan grubun kendisi de nesnel olmamakla suçlanmıştır (Stevenson, 2008, s. 53). Toplumsal

eşitsizliklerin medyadaki temsili üzerine iyi örnekler veren GUMG'un çalışmalarından ilerleyen başlıklarda söz edilecektir.

Alanyazında Marksist bir yaklaşımla gerçekleştirilen medya incelemeleri genelde medya metninin üretim aşamasına odaklanarak endüstri araştırmaları gerçekleştirmiştir. Metne odaklanan ve temsil arayan incelemeler ise daha çok yapısalcı bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Sınıfların metinlerde nasıl temsil edildiği ya da bir grubun sınıfsal temsiline ilişkin çalışma ise pek yoktur.

Batı'da, beyazlar dışındaki grupların sınıf altı temsiline, televizyonda ideal beyaz orta sınıf aile yaşantısının temsiline ve TV dizisi ya da sinema filmlerindeki zengin ve yoksul karakterlerin sınıfsal özelliklerine yönelik bulgular kültür ve medya çalışmaları kitaplarında sunulur. Kurgu ürünlerdeki sınıfsal temsile ilişkin Türkiye örneğindeki iki çalışmada sınıfların ve kültürün nasıl temsil edildiği üzerine analizler yer alır. M. Kemal Coşkun tarafından derlenen *Emekçileri Okumak* (2014), *Emekçileri İzlemek* (2017) isimli kitaplar Türkiye edebiyatı ve sinemasından örneklerin sınıfsal temsil açısından değerlendirmelerini içerir.

Yabancı, göçmen ve mültecilerin medyadaki temsiline ilişkin daha geniş bir ampirik literatürden söz edilebilir. Özellikle son yıllarda ulusal ölçekte de yapılan bu tür çalışmalar söz konusu grupların sosyo-ekonomik tasvirlerine de yer vermektedir. Bunlar; yoksulların sınıf altı pozisyonları ve yardıma muhtaç olmaları ile profesyonellerin daha düşük ücretlerle çalışması ya da girişimcilerin sektörel etkileri üzerinden olabilmektedir. Ancak bunlar, sınıf kavramının tanımını içindeki çeşitliliği göz önünde bulundurduğumuzda özellikle sınıfsal temsile odaklanmış çalışmalar

olarak görülemezler. Sınıfın ve sınıfların temsiline ilişkin örnek çalışmalara *Toplumsal eşitsizliklerin medyada temsili* başlığı altında değinilecek.

Marksist yazında böyle çalışmaların az olması teorik bir uyumsuzluğun sonucu olarak görülebilir ancak haber metinlerinin Marksist incelemesi yoluyla; ideoloji kavramının canlandırılması, hegemonya kavramına ulaşılması, temsil kavramı üzerine bu bağlamda yeniden düşünülmesi ile önemli adımlar atılmıştır. Hall (2002, s. 4) İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolü içinden eleştirel kurama yöneltilen iki eleştiriye yanıtlar. *Tahakküm ve hegemonya* kavramlarının içeriklerinin değiştiğini, eskiden kullanıldığı halleriyle kullanılmadıklarını ifade eden Hall, tahakkümün kısaca, iktidar ve farklılık tarafından birlikte biçimlendirilen bir şey olduğunu anlatır. Hegemonyanın da, özneler üzerine çökerek bütünüyle onları aynılaştıran bir edilgenliği ifade etmediğini ekler. Hall (2002, s. 95) yöneten sınıfların bölünmüş halde olduğunu ve bunları bir araya getirmek için ideolojiye gerek olduğunu söyleyerek siyasetin, önceden belirlenmiş, bütünlüklü iki blokun filler gibi savaştığı bir mücadele alanı olarak kavranamayacağını düşünen Gramsci'ye dayanmaktadır. Bu bakış açısı ile geliştirilen temsil kavramına gelmeden önce medya çalışmaları içinde ideoloji kavramının geçirdiği dönüşümden de söz etmek gerekir.

2.2.3. Medya ve İdeoloji

2.2.3.1. Medya çalışmalarında ideoloji

Kitle iletişimi alanında çalışan birçok akademisyen, medya metinlerinin, çeşitli bakış açılarını izlerkitleye taşıdığını savunur; bu metinlerin dünyamızı tanımlama, tutum ve davranışlar için model sağlama işlevleri olduğunu düşünür (Croteau, Hoynes & Milan,

2012, s. 153). Kadınlar, erkekler, anne ve çocuklar, göçmenler, patronlar ve işçilerin rolleri için model yaratma gibi...

Buradan hareketle medya metinlerinin kavramlarımız konusunda da modeller oluşturduğu düşünülür. Başarı gibi, suç gibi birçok kavrama ilişkin farklı bakış açılarını medya metinlerinde bulmak mümkündür. Bu yüzden medya metinlerinin altında yatan mesajlar her zaman ilgi çekmiş ve ideoloji ile ilişkisi üzerine sayısız akademik çalışma yapılmıştır (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 153).

Farklı yazarların “bir dünya görüşü”, “dünyayı ve kendimizi algılama biçimimizi yöneten”, “dünyayı görmemize aracılık eden” şeklinde tanımladığı (Shoemaker & Reese, 2014, s. 97) ideoloji, değerler, inanç sistemleri ve dünya görüşü gibi kavramlarla ilintili ancak sınırlı değildir. Kitle iletişimine ilişkin ideolojik analizlerde medyanın etkisinden çok içeriğine ilgi gösterilir (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 153).

Gündelik yaşamda kullanılan birçok kavramın ideolojik bir arka plana sahip olduğunu biliriz. O her zaman ‘gerçeği’ yansıtmaz, bazen gerçek dünyanın çarpıtılmış bir biçimini sunduğuna inanılır. O nedenle, birine ideolojik davrandığı söylendiğinde bu çoğunlukla bir saldırı olarak algılanır. Benzer bir şekilde, medya metinlerinin de ideolojik bagajlara sahip olduğu düşüncesi kitle iletişimi çalışmalarının önemli bir kolunu oluşturur. Bu nedenle, medyaya ilişkin ideolojik analizlerde onun etkisinden çok metnin içeriğine ilgi gösterilir (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 153). İdeolojinin maddi biçimlerinin toplumsal pratikler, kurumlar ve metinler olduğu kabul edildiğinde onların incelenmesi ile ideolojik analiz yapılabileceği (Turner, 2016, s. 36) de kabul edilmiş olur.

İdeolojinin medya çözümlerinde güçlü ve zorunlu bir öge haline gelmesinde önceki başlıkta incelenen İngiliz Kültürel Çalışmaları geleneğinin katkısının büyük olduğunu belirten İrvan'ın (2014, s. 77) aktarımına göre medyanın en önemli işlevinin anlamın sosyal inşasında üstlendiği ideolojik rol olduğunu düşünen Hall, ideolojik işlevi göz ardı eden hiçbir araştırmacının medyanın toplumsal süreçte oynadığı rolü tam olarak ortaya koymasının beklenemeyeceğini (s. 77) ifade etmiştir. Ancak 'ideoloji'nin böyle "iddialı" bir savunusunun yapılabilmesi teorik birçok gelişmeye dayanmaktadır. Kavram sosyal bilimlerde ve medya çalışmalarında güç kaybetmiş, sonradan yenilenerek yeniden önem kazanmış ve ardından öneminin abartılması yönünde eleştirilere hedef olmuştur.

En başında Marksistlere göre ideoloji çarpıtılmış ve gerçek dünyayı yanlış temsil ederek davranışları meşrulaştırmaya yardım eden inanç sistemleridir (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 153). "Gerçek dünya" ile ideolojik medya içeriğini karşılaştıran çalışmalar yapılmışsa da "gerçek dünya" kavramsallaştırmasının kendisi ideolojik bulunmuştur (s. 154). Althusser (1991, s. 104) ideolojiyi bir sınıfın başka bir sınıfa dayattığı fikirlerden ziyade, tüm sınıfların katıldığı ve hâkim sınıfın çıkarlarına hizmet eden pratikler dizgesi olarak tanımlamıştır. Medya çalışmalarında bu sıkı bağları kurmak yerine, ideoloji analizleri daha çok bir mesajın kendimiz ve toplumumuz hakkında neler söylediğini ortaya koymakla yetinme eğilimindedir (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 154).

Medya üzerine yapılan ideoloji analizlerinin onun (1) baskın ideolojiyi güçlendirme, (2) mücadele alanı olma ve (3) normalleştirme işlevi görme (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 156) gibi özelliklerini ortaya çıkarttığına girişte değinmiştik. Ancak

biz genellikle medyanın bir ideolojik pozisyon içinde olduğunu anlayamayız çünkü çoğu zaman genel geçer gördüğümüz bakış açılarını -kalıp yargıları ve klişelerini yansıtır (s. 154). Hall (2005, s. 98) de ideolojinin derin yapısının nadiren bariz hale geldiğini, bir miktar bilinç dışı kaldığını söylemiştir. Gömülü mantık fark edilmediği sürece söz konusu ifade hem söyleyen hem de dinleyen için bir “hakikat” değeri kazanır. Bu nedenle medyanın, eşitsizliklerin meşrulaştırılmasında büyük bir katkısı olduğuna inanılır (Golding & Murdock, 2008, s. 53).

2.2.3.2. *İdeolojizm eleştirisi*

İdeoloji kavramının medya analizinde yeniden güç kazanması dediğimiz şey öneminin abartılması şeklinde yorumlanarak eleştiri de almıştır. Örneğin Stevenson (2008, s. 27) yeni solda medya analizinin merkezine oturan ideolojizmden söz eder. Bu sapmayı düzeltmeye çalışmış olan Smythe’e (akt. Stevenson, 2008, s. 27) göre, “Marksistlerin kendilerine sormaları gereken ilk soru, iletişim endüstrisinin nasıl bir ekonomik işlevi yerine getirdiğidir. Bu soruya, ancak kapitalist kültürel biçimlerin ideolojik olmaktan çok ekonomik boyutu kavrandığında cevap verilebilir” (Stevenson, 2008, s. 27). Yine başka yazarlar da iletişim endüstrisinin belli bir ekonomik işlevi yerine getirdiği, ‘zihin endüstrisinin’ temel işlevinin belli bir düzeni ideolojik olarak satmak olduğu (s. 27) gibi görüşlerle ideolojinin tek başına bir analiz alanı olamayacağını vurgulamaya çalışmışlardır.

Yine Glasgow Üniversitesi Medya Grubu’nun (GUMG) ideolojik analiz ağırlıklı çalışmaları “ideolojinin medya kurumlarındaki üretimini yetersiz şekilde bağlamsallaştırırken bağlayıcı gücünü abartırlar” şeklinde eleştirilmiştir (Stevenson, 2008, s. 61). Ancak yazar bunun “içerik analizine içkin bir tehlike” olabileceğini ifade

ederek konuyu en başta sunduğumuz tartışmaya getirir (s. 61). Metin içeriğine odaklanarak *üretim ve alımlama süreçlerini* görmezden gelen bir yaklaşımı mı sebep oluyordu? İşte Stuart Hall'ün 'temsil' kavramı böyle bir sorunun üstesinden gelecek şekilde tanımlanmıştır. Buna imkân verecek olan bakış açısı Gramsci'nin 'hegemonya' kavramı ile gözden düşen 'ideoloji' nosyonunun yeniden tanımlanmasına dayanan bir dizi gelişmedir. Temsil kavramına gelmeden önce bu gelişmelerden söz edilmelidir.

2.2.3.3. Yeniden ideoloji

İletişim çalışmalarının anadamarını oluşturan Amerikan davranışçı ekolünün medyanın etkilerine odaklandığı dönemden sonra eleştirel paradigmanın ortaya çıkışı ile bir kopuş yaşanmıştır. Hall (2005, s. 73) bu değişikliğin davranışsal bir perspektiften ideolojik bir perspektife geçiş olduğunu söyler. Yani medya çalışmalarında eleştirel paradigma bir anlamda *ideolojik boyutun yeniden keşfi* ile biçimlenmiştir (s. 86). İdeolojik sürecin nasıl işlediği ve ideolojik olanın öbür pratiklerle ilişkisinin nasıl kavranacağı sorularına cevaben iki çerçevenin eş zamanlı geliştiğini ifade eden Hall (s. 86) şöyle der:

“İdeolojik söylemin üretim ve dönüşümleriyle ilgili olan birincisi, ideolojik söylemin simgesel ve dilsel karakterine ilişkin teoriler tarafından biçimlendirildi. Bir toplumsal formasyonda ideolojik kertenin nasıl kavramlaştırılması gerektiği sorusuyla ilişkili ikinci de yaygın bir teorik ve ampirik gelişme alanı haline geldi.”

Bu bakış açısı okuyucunun rolünü yadsımakla eleştirilmiştir (s. 95). Yapısalcılar konuşma edimleri bireysel de olsa içinde eylendikleri dilin toplumsal bir sistem olduğu

konusunda ısrar ettiler (s. 95); “konuşmacılar ne kadar konuşuyorsalar, bir o kadar da dil tarafından konuşturulmaktaydılar (s. 96)”. Hall (2005, s. 97) bu noktadan sonra yapıların nasıl *tarihselleştirildiğini* anlatır. Yapısalcıların önerdiği biçimsel “kültürel envanter” anlayışı tarihselleştirildikten sonra doyurucu, katı ve hareketsiz olmayan bir ideoloji tanımı mümkün oldu. Bu dönüşümün detayları, çalışmanın kapsamı dışında kalması nedeniyle burada tartışılmayacaktır. Onun yerine ideolojinin sosyolojik tanımı ve mücadele halindeki sosyal temsiller olarak ele alınması ile yetinilecektir.

Eagleton (1991) birbirinden farklı ideoloji tanımlarını iki ana gelenek etrafında toplar. Birincisi yanlış bilme ile ilgili iken ikinci ve bu çalışmaya uygun olan sosyolojik ideoloji tanımlarıdır. Bu ikinciler, ideolojilerin toplumsal işlevleri üzerine odaklanır. Böyle bir bakış açısı ile ideolojilerin etkisi altındaki medyada temsilleri dilin toplumsal kullanımları ile ilişkili pratiklerdir.

Günümüzde ideoloji analizi açısından önemli bir isim olan van Dijk (2003) ideolojiyi çeşitli biçimlerde tanımlar. Onları *sosyal temsiller* olarak ele alması önemlidir. İdeolojinin zihinlerdeki ve sosyal bellekteki yerini ortaya koyan yazar, onları grupların paylaştığı sosyal belleğin bir kaynağı olarak görür. Böylece aynı toplum içinde birden fazla ideolojik yaklaşım olur ve bunlar birbirleri ile mücadele ederek oluşur. Bu çalışmada da farklı ideolojik kabullerden etkilenen sınıfsal temsil/söylem biçimlerinin mücadele halinde olduğu kabul edilecektir.

2.2.3.4. *Hegemonya kavramı*

Tüm bu değişiklikler yapısalcı teorik gelişmelerin etkisi ile Marksist kavramların yeniden gözden geçirilmesine dayanmaktadır. Yeniden yorumlamanın en usta biçimini

sunan kişi olarak da Gramsci anılmaktadır. Hall (2005) ideolojinin yeniden sahneye çıktığını müjdelerken onun *hegemonya* kavramına dayanıyordu.

Siyasal praksisin filozofu olan (Hobsbawm, 2010, s. 16) Gramsci'ye göre “dönemin yönetici entelektüel ve kültürel güçleri hegemonyanın bir biçimini oluşturur ve düşüncelerin, kültürel formların baskısı ile yöneten grupların iktidar olmasına toplum razı olur” (akt. Kellner, 2016, s. 136). Bu noktada bizim için önemli olan katkı hegemonyanın kurulmasında sivil toplumun oynadığı role değinmiş ve sivil toplum, kilise, okul, medya, popüler kültür (s. 136) öğelerini işin içinde katmış olmasıdır. Onun katkısı siyaset ve kültürün bir arada çalışılması konusunda sağlam bir yol açmıştır. Back ve arkadaşları (2012, s. 112) bu katkıyı şöyle ifade eder:

“Siyaset ve kültür hakkında düşünmenin verimli bir yolu, farklı grupların sosyal tanımlamak için nasıl rekabet ettiklerini vurgulamak olmuştur. Gramsci, bu rekabeti baskın grupların dünya görüşlerini nüfusun geri kalanının gözünde ‘sağduyu’ gibi göstermeye çalışmalarını içeren bir hegemonya süreci olarak tanımlamıştır. Baskın gruplar, bunu etkili bir şekilde yapabildikleri oranda, kendi çıkarlarını ve ayrıcalıklarını güçlendiren kamu politikaları hazırlama kolaylığı sağlar. Örneğin, otomobil endüstrisindeki kişiler insanların otomobilleri bireysel bir özgürlük ifadesi ve kendi kişisel kimlikleri olarak görmelerini sağlarlarsa, ulaşım politikası alanında hegemonya elde etmekte zorlanmazlar.”

Gramsci'nin (2010) siyasal ve ekonomik rıza üretimini anlatmak için kullandığı kavram siyasal düzlemde güç elde etmeye yönelik bir mücadeleyi anlatır. Hegemonya kurmak isteyen grup, üzerinde hegemonya kurulacak olanların taleplerini bütünüyle

yok saymadan organik olmayan başka taleplere de ikna olmalarını sağlar. Yani sosyal düzen üzerinde ideolojik bir hâkimiyet elde eder.

2.2.4. Stuart Hall ve Temsil kavramı

Görüldüğü gibi, ideolojik analizin tarihsel yolculuğu erken Marksist kökenlerle başlar ve Gramsci'nin hegemonya kavramı ile önemli bir noktaya ulaşır. Bu gelişmenin medya çalışmalarındaki önde gelen temsilcisi Hall, medya imajlarının yalnızca dünyayı yansıtmadığını aynı zamanda temsil ettiğini söyleyerek önemli bir atılım yapmıştır. Ona göre temsili (representation) yansımadan (reflection) ayıran şey onun seçme ve sunma konusundaki aktif bir eyleme işaret etmesidir. Yani yansıtmanın yanında yapılandırma ve şekillendirme gücü de vardır (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 162-163).

Temsil kavramı elbette sözünü ettiğimiz ideoloji ve hegemonya kavramları ile ilişkilidir. Ancak doğduğu yer, ideoloji kavramının (yeniden) gelişmesini sağlayan ve iletişim alanında uzun süre hakim paradigma olan, yapısalcılık ve dil-anlam ve söylem kuramlarıdır.

2.2.4.1. Dil, anlam, söylem ve temsil

Saussure'ün göstergebilim, dilbilim çalışmaları, Barthes'ın katkıları ve Foucault'nun söylem kavramı ile sosyolojik ve tarihsel olana doğru ilerleyen bir kavramsal yolculuk ile karşı karşıya gelinir.

Hall (2017b, s. 40) için en yalın hali ile temsil, dil yoluyla anlam üretimidir. Dile ilişkin Saussure'ün mirasını gözden geçiren Hall (2017b, s. 59) Foucault'nun ilgiyi *dilden söyleme* çevirmesi, dili değil söylemi bir temsil sistemi olarak inceleme noktasına

gelir. Göstergibilimin temsil sürecini dile bağlaması ve onu kapalı, statik bir sistem olarak ele almasına karşılık (s. 57) Foucault'nun çalışmalarının tarihsel temele dayandığını söyleyen (s. 58) Hall'ün (s. 59) aktarımına göre Foucault, "Saussure ve Barthes'ın 'anlamlandırma yapısı alanı'na dayanan yaklaşımından uzaklaşarak 'güç ilişkileri, stratejik gelişmeler ve taktikler' olarak adlandırdığı şeyi analize dayanan bir yaklaşıma" yöneldi. O, "Farklı tarihsel dönemlerde anlamlı ifadeler ve düzenlenmiş söylemler üreten kurallar ve pratikler"le ilgilendi (s. 59).

Foucault'nun 'söylem'i hem dil hem de pratik ile ilgiliydi. Ona göre, anlam ve anlamlı pratik, söylem içinde inşa edilir. Bilgi nesnelere üreten şey anlamdır ve bir söz anlamlı ise mutlaka bir söylemin parçası olmalıdır. Ancak burada söylemin şeylerin var olup olmaması değil de anlamının nereden geldiği ile ilgili olduğu akıldan çıkartılmamalıdır (Hall, 2017b, s. 60).

Foucault'nun bilgi ile güç arasında kurduğu ilişki "temsili saf şekilci teorinin ellerinden kurtarıp ona tarihsel, pratik ve dünyevi bir işleyiş bağlamı" sunması açısından büyük öneme sahiptir (Hall, 2017b, s. 64). Ayrıca dil ve anlama ilişkin teoriler özneyi temsil konusunda uzaklaştırırken tarihsel bir bakış açısı ile Foucault'da özne bir 'rol' kazanır. Ona göre bilgiyi üreten özne değil söylemdir; "özneler belirli metinler üretebilir ama belirli bir dönem ve kültürün *epistemisinin, söylem oluşumunun, gerçek rejiminin* sınırları içinde işlev görürler" (akt. Hall, 2017b, s. 73).

2.2.4.2. *Anlamlandırma siyaseti*

Hall'ün (2005) anlamın nasıl üretildiği ve meşrulaşırken diğerlerini marjinalize ettiği, nasıl olup da bir düşüncenin diğerlerini geçip kabul edilir olduğu ve iletişim araçlarının

bunu nasıl desteklediği sorularına farklı bir cevabı vardı. Ona göre *anlamlandırmanın toplumsal bir pratik olması* adeta medyayı örgütleyen bir ilkeydi (s. 90). Böylece yeni bir toplumsal örgüt evrimleşti ve bu nedenle “medya kurumlarının özgüllüğü, tam da bir toplumsal pratiğin simgesel bir ürünü ortaya çıkartmasına yol açacak şekilde örgütlenmeleri[nde]...aranmalıdır” (s. 90). Toplum ile medyanın ayrılmaz kaynaşmasına vurgu yapan Croteau, Hoynes ve Milan (2012, s. 14) da medya olmasaydı bugünkü yapıp etmelerimiz tamamen farklı olurdu düşüncesini benimsemiştir.

Ona göre, anlamlandırma pratiğini diğer emek süreçleri ile hem benzer hem farklı kılan “tam da toplumsal ve simgesel öğelerin bir arada eklemelenmesiydi” (s. 90). Tartışmaya bu şekilde yeni bir yön veren Hall (2005), ‘anlamlandırma siyaseti’ fikrini şöyle gerekçelendirir (s. 90-91):

“İnsanların nasıl edimlerde bulunacaklarının bir ölçüde içinde edimde buldukları durumların nasıl tanımlandığına bağlı olduğu kabul edildiği ve her şeyin ya doğal bir anlamı olduğunu ya da şeylerin anlamı hakkında evrensel bir oydaşmanın olduğunu varsaymaktan vazgeçildiği sürece ve o ölçüde, belli olayların tekrar tekrar özel şekillerde anlamlandırıldıkları süreçler, toplumsal ve siyasal bakımdan daha bir önem kazanır.”

Burada karşımıza ideolojik bir iktidar çıkar: “olayları belli bir yönde anlamlandırma iktidarı” (s. 91). Ona göre olayların anlamlandırılması “uğruna mücadeleye girilen şeyin bir parçasıdır çünkü anlamlandırma kolektif toplumsal anlamların yaratıldıkları araçtır. Böylece ideoloji “yalnızca gerçek bir ‘maddi güç’ haline gelmekle kalmıyor, ayrıca belli mücadelelerin icrasında bir **mücadele alanı**...haline geliyor” (s. 92).

Böylece Gramsci etkisiyle ideoloji kavramına yeniden can veren Hall (2005, s. 92) ‘ideoloji’nin bundan böyle bağımlı bir değişken gibi verili bir gerçekliğin zihindeki bir yansıması olarak görülemeyeceğini ilan eder; ideolojinin sonuçlarının determinist bir mantıkla öngörülemediğini, “belli bir tarihsel konjonktürdeki güçler dengesine”, ve anlamlandırma siyasetine bağlı olduğu (s. 92) sonucuna ulaşır.

2.2.4.3. *Temsil pratikleri*

Bu ilişkileri kurduktan sonra Hall (2017b, s. 23) kültürel devrimin kilit önemdeki süreçlerinden biri olan ‘temsil pratikleri’ne odaklanan bir çalışmanın önemi ve incelikleri konusunda bilgi verir. Burada temsilin bir *pratik* olarak karşımıza çıkmasının nedeni, Hall’ün (2017b), dilin dünyayı tasvir etmekte nasıl kullanıldığıyla ilgili görüşleridir. Farklı teorilere göre, dil nesnelere ve insanlar dünyasında zaten var olan anlamları *yansıtıyor* olabilir; dil konuşmacının, yazarın ya da ressamın söylemek istediği, kişisel olarak *kastettiği* şeyi ifade etmeye yarayabilir; ya da Hall’ün (2017b) de katıldığı üzere anlam, dil içinde ve dil yoluyla *inşa ediliyor* olabilir.

Bu bakış açısı ile Hall (2017b, s. 31) anlamın nesnelere, kişilerde ya da şeylerde olmadığını, anlamı sıkı bir şekilde sabitleyenin bizler olduğumuzu söyler. O, dil, anlam ve onları birbirleri arasında sabitleme işlevi gören kodlar üzerine bir tartışma sunar ve hem dilde bir miktar sabitlemenin kaçınılmaz olduğunu hem de mutlak ve nihai bir anlam sabitlemesinin olanaksız olduğunu ifade eder. Anlamı doğada sabitlenmiş bir nesne için görece bir nihailikten söz edilebilirken sosyal ve kültürel geleneklere dayalı anlamlar (kahramanlık gibi) hiçbir zaman nihai olarak sabitlenemeyecektir (s. 28-34).

Sosyal ve dilsel geleneklerin zaman içinde değişiklik gösterdiği konusundaki bir örneğe göre öğrenciler ve hastalar bugün müşteriye dönüşmüş durumdadır. Kelimeler yaygın kullanımın dışına çıkar ve işten çıkartma eyleminin ‘küçülme’ kelimesi ile temsil edildiğini görürüz. İşte tüm bunlar birer anlamlandırma pratiğinin sonucunda meydana gelir. Hall’ün (2017b, s. 81) iletişim alanındaki önemli katkısı anlam üretmenin bir yorum pratiğine bağlı olduğu anlayışı ile özneye kodlama ile şeylere bağladığımız anlamların şifresini çözme yani yorumlayarak anlama aktif katılma gücü vermiş olmasıdır.

Hall’e (2017c, s. 294) göre temsil karmaşık bir iştir ve özellikle ‘fark’ı konu aldığında duyguları ve tutumları da sürece dâhil eder; “izleyen [ve okuyanın] sahip olduğu korku ve endişeleri, basit, sağduyulu bir şekilde açıklayabileceğimizden daha derin seviyede harekete geçirir”.

Hall (2017c, s. 294-295) üzerinde “Kahramanlar ve Kötü adamlar” yazan bir magazin kapağında koşan dört siyah atlet görselinin, performansını arttırmak için ilaç kullanan sporcu temsilini yorumluyor. Bunun bize söylediği, temsil çalışmasında anlama ilişkin yorum yapabilmek için bağlama ilişkin birtakım ipuçlarını da içeren bir temsile ihtiyacımız olduğudur. Hall (s. 296) bağlamı (uyuşturucu hikâyesi) bilmeseydiniz bu görselin bir zafer anına ilişkin olduğunu düşünebilirdiniz diyor ve aslında fotoğrafta o anlamın da bulunduğunu ekliyor. Çünkü aynı fotoğraf birbirinden farklı birkaç değişik anlam taşıyabilir; “tek fotoğraf, bir rezaleti ya da zaferi ya da her ikisini birden anlatıyor olabilir” (s. 296). Böylece yazar, tek bir gerçek anlam olmadığı ve sabitlenemeyeceğini ifade ederek yorumun önemini bir kez daha ortaya çıkartmıştır.

Onu yine de muhtemel anlamlardan birine sabitlemeye çalışmak bir temsil pratiği işidir (s. 296).

Fotoğrafı “siyahlar başarılarının zirvesinde gösterilseler bile, çoğunlukla onu taşımayı başaramazlar” şeklinde ikili, iki anlamlı, zıt anlamların bir arada kullanılmasına dayanan bir temsil ile yorumlayan Hall (2017c, s. 297), “biz” olmayan “onlar”ın medya temsilindeki bu ikili aşırılıklara (iyi/kötü, uygar/ilkel, çirkin/çekici, farklı- olduğundan-itici/garip-ve-egzotik- olduğundan-ilginç) dikkat çekmiştir.

2.2.4.4. *Farkların temsil rejimi ve Klişeleştirme*

Hall (2017c) *Başkasının Gösterisi* isimli eserine, temsil çalışmaları içinde ‘fark’a olan ilgiye değinerek şöyle başlar (s. 293):

“Bizden önemli ölçüde farklı olan kişi ve yerleri nasıl temsil ederiz? ‘Fark’ neden bu kadar ilgi çekici bir konu ve tartışma yaratan bir temsil alanıdır? ‘Başkası olmaya’ duyulan bu gizli hayranlık nedir ve neden popüler temsil sık sık onun cazibesine kapılır?”

Popüler kültürde farkı temsil etmek için kullanılan tipik formlar ve temsil pratiklerini ortaya koymaya çalışan yazar yöntemsel ipuçları verir. Eser boyunca farkın temsiline ilişkin örnekler sunar ancak aynı yer ve zamandaki farkın farklı temsil biçimlerine değinmez ve farklılığın temel göstergesi olan ‘kültür’ alanına yoğunlaşır. Kitle iletişimi çalışmalarında farklı olanın çoğu zaman kültür ve kimliğe dayandığını *Başkasının Gösterisi* isimli eserde bir kez daha görmek mümkündür. Kendisi etnik farklara odaklansa da Hall (2017c, s. 293), aynı yaklaşımla sınıfsal farkların temsilinin de çalışılabileceğini ifade etmiştir.

Popüler kültür ve kitlesel medyada sergilenen, bazı ticari reklam ve dergilerden edinilen görsellerin “kölelik dönemine ya da 19. Yüzyılın sonlarındaki popüler emperyalizme ait ırksal klişeleri” taşıdığı iddiasındaki çalışma, “fark ve başkalık etrafındaki temsil repertuarını” (Hall, 2017c, s. 294) ortaya koymakta ve *klişeleştirme* olarak bilinen temsil pratiği hakkında bilgi vermektedir.

Farklılıkların bir dönemde nasıl temsil edildiğine Hamilton (2017) egemen temsil paradigması demektir. Bu paradigmanın oluşmasında *klişeleştirme* önemli bir teknik olarak işlev görmüştür. “Siyahların temel özellikleri sonsuza kadar doğada sabitlenmmişti” diyen Hall (2017c, s. 314) siyah temsilinin büyük oranda belli klişelere dayandığını farklı dönemlerden (kölelik, sömürgecilik ve göç) örneklerle ortaya koymaktadır. Hall (2017c, s. 319) birkaç temel özelliğe indirgemeyi ve anlamı birkaç basitleştirilmiş özellikle sabitlemeyi ifade eden *klişeleştirme* (s. 319) ile nasıl bir *ırksal temsil rejimi* yaratıldığını anlatır. Öne sürdüğüne göre, 20. yüzyıla gelindiğinde, siyahların deneyiminin ana akım Amerikan sinemasında temsil edilme biçiminde çok sayıda değişiklik gerçekleşmiş olmasına karşın “‘kölelik günlerinden’ alınan klişe figürler repertuarı hiçbir zaman tam olarak yok olmadı” (s. 323).

2.2.5. Toplumsal eşitsizliklerin medya temsili üzerine çalışmalar

Toplumsal eşitsizliklerin medyadaki temsili kitle iletişimi araştırmaları için önemli bir ilgi alanı olmuştur (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 185). Özellikle etnik farklılıkların ve göçmen toplulukların temsili çokça çalışılmış, kadınların temsili toplumsal cinsiyetçi bakış açılarını ortaya koymakta verimli bir alan olmuştur. Bu tür

çalışmalar, medya metni okumalarının, toplumsal eşitsizliklerin dildeki temsillerini gösterme konusundaki verimliliğini ortaya koymaktadır.

Çelenk (2010) iletişim alanında çalışan kişilerin ırkçılık, İslam karşıtlığı, cinsiyetçilik gibi ayrımcılık konuları hakkında detaylı bilgiye sahip olması gerektiğine inanmaktadır. Konuyu nefret söylemi özelinde tartıştığı çalışmasında “nefret söyleminin genellikle menzilin genişletmek için medyaya ihtiyaç” duyduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan yasadışı yollarla gerçekleşen göç ve sığınmacılık durumlarında yerleşilen sınıf altı pozisyonlar kişileri sömürü ve adaletsizliğe maruz bırakmaktadır. Bu nedenle göçmenlere yaygın olduğu üzere kimlik değil sınıf perspektifinden bakmak bazı sorunlarının çözümünde daha faydalı olacaktır (Erbaş & Alioğlu Türker, 2016).

Farklı eşitsizlik biçimlerinin medyadaki görünümü ve taraflarının temsiline ilişkin örneklere geçmeden önce genel anlamda medyanın ötekileştirme tarzlarına ilişkin yapılmış bir analize değinilecektir. Bal-Tar ile Volpato & Cantone medyaya bakarak birtakım ötekileştirme tarzları belirlemiştir. Türkiye’den Bezirgan-Arar ve Bilgin (akt. Bilgin, 2014, s. 227) ötekileştirmenin gazetelerde nasıl inşa edildiğine odaklanarak gazete manşetleri üzerinden bir ‘ötekileştirme’ analizi yapmıştır. Farklı yönelimden olduğunu düşünerek Hürriyet, Cumhuriyet, Tercüman ve Zaman gazetelerinden uzun yıllar boyunca haftada birer tane alarak manşetlerini incelemiş ve Bal-Tar ile Volpato & Cantone (akt. Bilgin, 2014, s. 228) tarafından geliştirilen ötekileştirme tarzlarının harmanlamış ve bunlara yeni tarzlar eklemişlerdir. Üç çalışmadan çıkan medyada ötekileştirme tarzları şunlardır: İnsanlıktan alçaltma, Olumsuz özellikler atfetme, Sosyal dışlama, Siyasi etiketleme, Gruplar arası kıyaslama, Grubun temel özellikleri ve törelerini yok sayma, Grubun sayısal önemini abartma, Grubun kendisinde mahkûm

edilmesi, Soyutlama, yalnız ve zayıf gösterme, Etik dışı ve yasadışı davranışla suçlama, Evrensel değerlerden yoksunluğu vurgulama, Tehdit kaynağı olarak görme, Bir olayın faili olarak suçlama, Düşman görülen bir grup ile ilişkilendirme, Grubu kendi üyesine kötöletme, Kendi grubunu mağdur gösterme,

Özellikle azınlıklar ya da mültecilerle ilgili bir medya analizi yaparken ya da etnik farkların ve göçmenlerin temsiline odaklanırken bu türleri gözlemlemek mümkündür. Medya metinlerindeki temsile odaklanan çalışmaların en başarılı örnekleri hep bu alanlarda verilmiştir. Bazı örnekler konunun medya metinleri üzerinden çalışılması konusunda ufuk açıcı olduğu için sunulacaktır.

2.2.5.1. *Toplumsal cinsiyet ve medya temsili*

Toplumsal cinsiyet ve medya temsillerine ilişkin bir araştırmada Michelle Obama'nın bir televizyon programında başarılı bir erkeği tavlama yollarını anlatması konu edinilmiş, bu tavrın kendi başarısını gölgede bırakmaya ve birtakım toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirmeye neden olduğu ifade edilmiştir (Croteau, Hoynes, & Milan, 2012, s. 156).

Bir başka iyi örneği Glasgow Üniversitesi Medya Grubu (GUMG) sunar. GUMG, Falkland Savaşı'na katılan askerlerin anneleri ile yapılan röportajlarda, onlara devlet politikasını nasıl değerlendirdikleri yerine nasıl hissettikleri sorularak uygulanan söylemsel strateji ile “eril kurumsal alan ile duygusal kadınsı özel alan arasında örtük bir bölünme” yaratıldığını tespit etmiştir. Ünlü çalışmaları *Bad News*'in karşılığında *Good News* olarak yayınlanan bu araştırmada ordu, devlet ve kamusal ilginin kenetlenmesine ihtiyaç duyulan bir dönemde, kadınların, geleneksel rolleri içinde

erkekler için “bakıcılar” ve “duygusal destekçiler” olarak karşımıza çıktıklarından söz edilmiştir (Stevenson, 2008, s. 54-55).

2.2.5.2. *Yabancılar⁸ ve medya temsili*

İrk ve etnisite, kültürel ve ideolojik inşalar olarak medya çalışmaları alanında ilgi çekmiştir (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 190). Örneğin filmler üzerine yapılan çalışmalar, medyanın, Siyahlar hakkında olumsuz mesajlar içermek gibi şekillerde, çeşitli ideolojik yaklaşımları pekiştirme işlevi gördüğü sonucuna ulaşmıştır (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 155). Van Dijk’ın (1991) etnik ideolojik çerçeveleri ortaya çıkarttığı çalışması, medya metinlerinin ayrımcılığı pekiştiren ve ona meşruluk kazandıran rolüne odaklanma konusunda araştırmacıları biraz daha özendirmiştir.

Hall ve arkadaşları (akt. Back vd., 2012) İngiliz medyasının 1970’lerde ‘kapkaç krizine’ yönelik artan saplantısını araştırdılar. Kap-kaç, İngiltere’de büyük bir geçmişe sahip tanımlayıcı bir terim değildi. Bundan ziyade, şehir suçunu tarif etmek için siyasetçilerin ve gazetecilerin kullandıkları, Birleşik Devletlerden ithal edilmiş bir kavramdı. Hall ve meslektaşları, bu saldırıp soyma (kap-kaç) haberlerinin ırksal korkuları doğallaştırılmaya hizmet ettiğini ve şehir suçuna ilişkin ahlaki bir panik yarattığını söylediler. Yetersiz bir sosyalleşme yeri olarak şehirli getto vurgusu, ‘siyahı’ ‘yeterince İngiliz olmayan’ ile denk tutan ahlaki mahkûmiyeti teşvik etti. Bu kültürel başarı, çapraz-ırkçı işçi sınıfı müttefiklerin yaygın işsizlik sorunu etrafında bir araya gelmelerini engelledi. Sonuçta şehir suçunun ve yoksulluğunun ırkçılaştırılması hegemonik bir duruma yol açtı ve böylece o dönemde Birleşik Krallığın karşı karşıya kaldığı ekonomik ve siyasi zorluklarla başa çıkmanın en iyi yolu olarak orta sınıf

⁸ Göçmenler, azınlıklar ve etnik ayrımları ifade etmek için kullanıldı.

hassasiyetleri doğallaştırıldı. En sonunda, bu hegemonya süreci yeni bir tutucu popülizm biçimine yol açtı ve böylece Thatcher hükümeti iktidarını on yıldan fazla süre boyunca korudu (Back vd., 2012).

Philo, Briant ve Donald (2013) mültecilerin medyadaki temsili üzerine olan *Bad News for Refugees* isimli çalışmalarında, tartışmalı bir alanda farklı siyasal perspektiflerin olabileceği (s. 29) kabulü ile belirledikleri temaların yazılı medya haberlerinde geçiş biçimlerini incelemiştir. İçerik analizi tekniği kullanan yazarlar parçalara ayırdıkları metinlerde dilin yönü ve baskın bakış açılarını ortaya çıkartmaya çalışıyor. Çalışmanın anahtar bulguları; medyanın istikrarlı ve düşmanca bir dil kullanıyor olması, kavramsal ayrımlara (mülteci, göçmen vb.) dikkat edilmiyor olması, mülteciler ve temsilcilerinin seslerinin duyurulmaması, mevcut toplulukların yaşam koşullarını korumaya yönelik bir dil benimsenmesi, mültecilerin damgalama ve izole edilmelerine etki edilmesi şeklinde özetlenebilir.

Eleştirel söylem analizinin temsilcisi Van Dijk (akt. Bilgin, 2014, s. 138) azınlıklara ya da yabancılara yönelik ayrımcı bir cümleden önce “ben ırkçı değilim ama”, “ben yabancılara karşı değilim fakat” gibi ifadelerin geldiği bulgusunu paylaşmıştır. Bu cümle girişleri adeta ırkçılık yapmaya ve ayrımcı fikirler beyan etmeye zemin hazırlamaktadır.

Alver (akt. Bilgin, 2014, s. 138) tarafından yapılan başka bir araştırmada Avusturya basınından seçilen birisi muhafazakâr diğeri sol liberal eğilimli iki gazete yabancılar hakkındaki haber ve yazılar yönünden karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve yabancı tasarımları analiz edilmeye çalışılmıştır. Farklı eğilimden iki gazetenin, yabancı sosyal tasarımı, tehdit, gelişmişlik gibi farklı alanlardaki değerlendirmeler sonucunda

yabancı yaklaşımında –olumsuz- benzerlikler görülmüştür. Her iki gazetede de göçmen işçiler, savaştan kaçanlar ve siyasi sığınmacıları “negatif olaylarla gündeme getirmekte ve açık veya gizli şekilde Avusturya’nın siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı için bir tehdit” oluşturduklarına işaret ediyor.

İngiliz basınında çoğunluk ve azınlıkların temsiline ilişkin çok sayıdaki araştırmadan 2004 yılına ait olan bir tanesinde, İngiliz okuyucu kitlesinin %50’sine hitap eden beş gazetede beş yıl boyunca yayınlanan 1.500.000’den fazla haberin içinde belli kelimeler aranmıştır. Çalışma sonuçlarından birine göre ‘çoğunluk’ kavramı önemli siyasal gruplar ve fikir birliği ile ilişkili sunulurken ‘azınlık’ kavramının etnik köken ve değer yargıları ile birlikte ele alındığı görülmüştür. Yani çoğunluklar siyasi gruplar azınlıklar ise etnik gruplardır. Yine çoğunluk kavramını kullanan haberlerin çoğu siyasi içerikli iken azınlık kavramını kullananların sosyal içerikli olduğu dikkat çekmiştir (Gardikiotis’ten akt. Bilgin, 2014, s. 146).

Başka bir çalışma, orta sınıf siyah ailelerin primetimda görünmesi ile yoksulluk içinde, sınıf altı konumda, suç ve şiddet ile ilişkili gösterilmesindeki artış arasında bir paralellik olduğu bulgusuna ve bazı siyahların daha başarılı iken bazılarının olmamasının onların kendi hataları olarak temsil edilmesine yönelik olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 199-200).

2.2.5.3. *Toplumsal sınıflar ve medya temsili*

Sınıf konusunda ise, cinsiyet, yabancılık, göçmenlik ve etnisite konularında olduğu kadar çalışma yapılmadığı düşünülmektedir (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 205). Sınıfla ilişkili çalışmalar daha çok medya endüstrisi tartışmaları içinde gerçekleşmiştir (s. 206). Croteau, Hoynes & Milan (2012) tarafından sunulan bazı örneklere

bakıldığında; Amerikan toplumunun medyada daha varlıklı sunulduğu (s. 207), haberlerin genelde üst ve orta sınıf okuyucuların endişelerini yansıttığı (s. 209), iş dünyasına ilişkin haberler çokken emeğin durumu ve ihtiyaçlarının medyada pek görünmediği (s. 210), gerçek dünyadan farklı olarak medyadaki yoksul temsillerinin büyük çoğunluğunun siyah olduğu (s. 211 – 212) gibi sınıfsal tespitlerde bulunan akademik çalışmalar olduğu görülür. Bunlardan birisinde örneğin, eşitsizliğin kolektif anlamlandırmasında medyanın rolünün büyük olduğunu tespit eden Kendal'a (akt. Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 212) göre orta ve üst sınıfların medyada giyim, konuşma ve diğer alanlardaki tarzlar yönünden üstün gösterilmesi yoksulluğun yoksulların kendi hatası olarak kodlanmasını sağlamaktadır. Bir başka çalışma, burjuva çıkarlarının tehdit altında olduğu dönemlerde medya haberlerinin başlıklarında yer alan ekonomik ifadelerin arttığını bulgulamış; yöneticiler ve iş dünyasının sesinin %40, sendikalarının %2 oranında başlıklara taşındığını ortaya koymuştur (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 165).

Wagner (2015, s. 56) da 'sınıflandırılmış temsil'in (classed representation) her şeyden önce normatif ve ahlaki bir etki yarattığını, bir sınıf pozisyonunu meşrulaştırırken bir başkasını suçladığını bulmuştur. Wagner (2015, s. 122) *People Like Us* isimli programa ilişkin değerlendirmelerinde önce programa ilişkin makaleleri analiz eder. Buna göre yazar, toplumsal hiyerarşilerin ve onların kamusal müzakerelerinin dikkat çekici oranda duygusal boyuta sahip olduğunu bulmuştur. Zevkler, ahlaki ve duygusal meseleler üzerinden bilinç dışı bir sınıf mücadelesinin izlerini ortaya koyan yazarın bir başka önemli tespiti sınıf temsilde şaşırtıcı bir şekilde büyük rol oynadığı görülen sosyal güvenlik meselesi ve tartışmalarına ilişkindir. Sosyal güvenlik politik söylemi ile işçi sınıfı aşağılık ve (hak edilmemiş) refah ödemelerine muhtaç olarak temsil

edilmektedir. Wagner (s. 123), söz konusu programın politik söylemlerle nasıl bağlantılı olduğunu göstermiş ve onu, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin nasıl haklılaştırıldığı, içselleştirildiği ve nadiren sorgulandığı konusunda yüzeysel fenomen olarak -doxa olarak- ortaya koymuştur.

Daha sonra, toplumsal sınıfın çağdaş medya temsiline bir örnek olarak ele aldığı *People Like Us* programını eleştirel söylem analizine tabi tutan Wagner (2015, s. 181) bazı yoksunluk belirtilerinin klişe olarak kullanıldığı; bu temsillerin derinlik ve ciddiyetten uzak olduğu; şiddet, yoksulluk ve ırkçılığın yine yüzeysel olarak ele alındığı; işçi sınıfı kalıp yargılarının programda önemli bir yer tuttuğu ve bunların bireyselleştirilmiş temsiller olduğu; işçi sınıfının sosyal problemlerinin de ciddiyetten uzak bir şekilde ele alındığı ve bunun, sosyal güvenlik, uyuşturucu tüketimi, ırkçılık gibi sansasyonel konularla bir zıtlık içinde ele alınmadığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Glasgow Üniversitesi Medya Grubu'nun (GUMG), *Bad News* inceleme serisiyle, endüstriyel anlaşmazlık haberlerinde işçilerin aleyhine sistematik bir sınıfsal yanlılık tespit ettiği çalışma (Stevenson, 2008, s. 52-53) medya analizleri alanyazını açısından önemlidir. Araştırma, medyada çalışma ilişkilerine ve işçi-sermayedar arasındaki çatışmalara odaklanan bir tasarıma sahiptir. GUMG'un ses getirdiği kadar eleştiri de alan çalışmalarının temel bulgusu, tutarlı bir orta sınıf ideolojisinin medyada yeniden üretildiğidir (Stevenson, 2008). Onlara göre “haberler çıkarsız haberciliğin nötr, nesnel, yansız ürünleri değildir; belli sınıfsal önvarsayımlara dayanır (s. 53)”. Söz konusu haberler (1) gerçeği yanlı temsil ettikleri, (2) kapitalizmin merkezi ekonomik ilişkilerini olumladıkları ve (3) işçi sınıfının sesini dışladıkları için yanlı

bulunmuşlardır⁹ (s. 53-54). Hall'ün (2010) yaklaşımında da medya metinleri kapitalist sistemin ideolojisinin yeniden üretimine katkı sağlamaktadır.

Wagner (2015, s. 55) konuyla ilgili çalışmaları ele alarak yaptığı literatür incelemesi sonucunda sosyal sınıf kalıp yargılarının, yani klişelerinin aynen alındığı ve nadiren bunlara meydan okuduğu sonucuna varmış. Bourdieu (akt. Wagner, 2015, s. 55) bunu medyanın düşünceleri tekrarlayan yapısı ile ilişkilendiriyor. Ona göre, baskın sınıfların çıkarı mevcut düzenin pratik gerekçeleri gibi sunulur. Bu nedenle meşru söylemi tespit etmeye yönelik çalışmanın yanında onunla uyum halindeki “tamamlayıcı sessizliği” de sorunsallaştırmak gerekir (s. 56).

Temsil çalışmalarında sıkça görülen bir yargıya göre, medya, politik bir ajandayı takip etmese de sosyal ayrımlar ve hiyerarşileri güçlendirme işlevi görür. Ancak Bourdieu (akt. Wagner, 2015, s. 56), medya temsillerinin politik söylemleri beslemenin yanında medyanın sembolik mücadele için önemli bir alan olduğunu da belirtmiştir. Yine Hall (2010), medyanın egemen sınıfların çıkarlarına hizmet eden temsilleri yeniden üreten bir ideolojik mücadele alanı olduğunu ifade etmiştir.

Bu tezde, medya temsillerinin egemen ideolojiyi yeniden üreten yönlerinden ziyade **genel geçer olanı belirleme yönündeki mücadelesi** konu edilmektedir. **Sınıfsal temsil mücadelesi, sınıfın toplumsal/kolektif anlamını sabitlemeye yönelik bir mücadele** olması bakımından önemlidir.

⁹ GUMG'un çalışmaları elbette “yanlı” ve “yansız” kavramlarının ideolojik olması, epistemolojik olarak naif bulunması nedeniyle eleştirilmiştir ancak Stevenson'a (2008, s. 56) göre gazetelerin kendi yansızlık iddiaları üzerinden bir eleştiri getirilmesi yoluna gidilseydi Grubun bulguları daha güçlü olurdu.

2.2.6.Suriyeli mültecilerin medya temsili üzerine çalışmalar

Erdoğan (2015) Suriyelilerin tarihi göçüne kamuoyu ve medyanın ilk dört yılda hak ettiği ilgiyi göstermediğini düşünmektedir. Yerel medyanın ilgisi haber-olay odaklı olurken ulusal medyanın tavrında hükümete yönelik tutum belirleyici olmuştur. Hem yerel hem ulusal basında mültecilik olgusunun yer bulmasındaki artış bir kazanım olarak değerlendirilebilir ancak haberler çoğunlukla mağduriyet ve suç olaylarına odaklanmıştır.

Göker ve Keskin'in (2015, s. 241) araştırmalarında Suriyeli haberlerinin % 39 oranında siyasi % 45 oranında toplumsal içeriğe sahip olduğu, ekonomik içerikli haberlerin ise sadece % 11 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun iki nedeni olabilir. Birincisi 'ekonomik içerikli haber' dediğimiz şeyin kapsamı farklı yorumlama biçimlerine göre genişleyip daralabilir, değişebilir. Yani ekonomik olanın nerede biteceği ve siyasal olanın nerede başlayacağı, bir haberin ekonomi içerikli olup olmadığına nasıl karar verileceği yönünde bir standart yoktur. İkinci bir neden ise Suriyeli göçü ve göçmenliği, maksatlı olarak ya da olmayarak ekonomik değil de toplumsal ve siyasal bir konu olarak sunuluyor olabilir.

Birçok medya analizi, yayın organlarının Suriyelilere olumlu ya da olumsuz bakışlarını yansıtan dillerini ortaya koymuşlardır. Olumlu ve olumsuz dil mültecilerin toplumdaki imajı konusunda bir role sahip olabilir ancak temsil çalışmalarının ulaşması gereken ideolojik bağlantıları anlamak ve açıklamak için yeterli değildir. Çoğunlukla medyanın Suriyeli mültecilerle ilgili olumlu ya da olumsuz yaklaşımını bulgulayan çalışmaların siyasal ideolojilerle bağlantısı genellikle Türkiye hükümeti ve

politikalarına karşı alınan pozisyonla sınırlı kalmıştır. Bu anlamada tekrarlanan değerli bir bulgu, Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki siyasal ve toplumsal kutuplaşmanın bir aracı haline gelmiş olmasıdır. Örneğin Çağlar ve Özkır (2015) önce medyayı aşırı siyasallaşmış gördüklerini belirtmiş, ardından böyle bir medya ortamında mültecilerle ilgili içerik ve söylemlerin siyasal-ideolojik konulardan hareketle belirlenmesi beklenir demiştir. Ancak bulguları bunun tersini söylemektedir: “Ancak incelenen gazetelere bakıldığında köşe yazısı içerik ve söylemlerinin belli bir ideolojik-siyasi konumdan değil çok daha yüzeysel bir hükümet karşıtı pozisyondan üretildiğine tanık olunmaktadır”. Bizim çalışmamızda da mültecilerle ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerin hükümet politikalarına yönelik duruştan etkilendiği görülecek ancak siyasal-ideolojik pozisyonların da oldukça etkili olduğu anlaşılacaktır. Pandır, Efe ve Paksoy (2015) da olumlu ve olumsuz ifadelerin dağılımına bakarak, mülteci yaklaşımının gazetelerin siyasal duruşu ve bu duruşun Suriyeli sığınmacılarla ilgili yasa koyuculara yakınlığı ve uzaklığı ile ilgili olduğu sonucuna ulaşmıştı.

Çalışmalardaki diğer bir ortaklık ise van Dijk’in eleştirel söylem analizi tekniğinin kullanılmasıdır¹⁰. Ancak hem temsil çalışmaları hem de eleştirel söylem analizi tekniği için gerekli olan bir detay ideolojinin temsil üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Eleştirel söylem analizi tekniği ile böyle bir değerlendirmeye ulaşmayan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu tezde ise, hem gazeteler genel kabul gören ideolojik eğilimleri yönünden gruplanarak incelenecek hem de bir ideolojik gösterge olan ‘sınıf’ bağlamında değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır.

¹⁰ Bu yaklaşımın yoğun olarak kullanılmasında, medya metninin ideolojik analizi açısından çok verimli olmasının yanında van Dijk’in (1991) bu teknik ile mültecilerin medyadaki temsilini araştırmış olması da etkilidir.

Suriyeli mültecilerin medyadaki görünümünü eleştirel söylem analizine tabi tutan çalışmaların elbette önemli bulguları vardır. Örneğin Göker ve Keskin (2015, s. 251), çalışmalarında, mülteci algısına ilişkin şu ifadeleri kullanarak yaygın bir tespitte bulunmuştur:

“Haber ana olaylarında, medya ve toplum tarafından üretilen söylemlerin pekiştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda mülteciler genel olarak, ekonomik yük, sosyal sorun ve mağdur kavrayışı ekseninde temsil edilmiştir. Gazetelerin ideolojik uzlaşma noktalarından biri; mültecilerin muhtaç ve edilgen yapısıdır. Çünkü toplumsal gerilim ve ekonomi haberlerindeki olumsuz temsillerde bile, mültecilerin edilgen ve kontrol mekanizmasından yoksun, olumsuzluk timsali yapısına atıfta bulunmaktadır. Nitekim mülteciler olumsuzluğun merkezinde yer aldıkları temsillerde en fazla ‘sorumlu’ olabilmekte, fail olmaktan uzak bir profile sığdırılmaktadır.”

Yine verilere eleştirel söylem analizi ile yaklaşan Kolukırcık (2009) mültecilerin medyadaki görünümünü üzerinden toplumsal güç ilişkilerini çözümlüyor ve medya politiği değerlendirmesi sunuyor. “Haber başlıklarının ya da metinlerinin popülize edilmiş halleri ve yüzeyselleştirilmişliğini” en temel sorun olarak gören yazar, medya organlarına birtakım politik roller veren önerilerde bulunuyor.

Başarılı bir söylem analizi çalışmasını Doğanay & Çoban Keneş (2016) yapmıştır. Çalışma, mültecilere yönelik ayrımcılıkta rasyonel gerekçeler, duygusal gerekçeler ve bu ikisinin kesiştiği noktada duygusallığın rasyonelleşmesi sonucuna ulaşır. Medyada tespit ettikleri söylem türleri; (1) “tehdit” olarak çerçeveleyerek hükümet politikalarını

eleştirmek, yük ve güvenlik sorunu ile ilişkilendirilmek, (2) meselenin insani boyutu göz önüne alınmaksızın, harcanan paralar, yapılan yardımların miktarı ve mültecilerin sayısına yapılan vurgularla “nesnelleştirilmek”, (3) içinde buldukları koşulları ve kamuoyunda mültecilerin kentlerdeki “aşırı görünürlüğüne” yönelik tepkileri “duygusallaştır”mak.

Benzer bir yaklaşımla İbrahim Efe'nin (2015) yaptığı ve Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) raporu olarak yayınlanan kapsamlı temsil incelemesinin hem genel hem de gazeteler bazında bir takım çıkarımları vardır. Sığınmacı Sorunları, Yerel Sorunlar, Siyaset ve Sınır Güvenliği başlıkları altında bulgular elde eden yazarın gazeteler özelindeki tespitleri bu tezle de paralellikler taşır. Evrensel ve BirGün gazeteleri mültecilerin sorunlarına odaklanan olumlu bir yaklaşım sergiler. Yeni Şafak gazetesinin de sorun odaklı olumlu bir yaklaşımı vardır ve İslami referanslar kullanır. Cumhuriyet, Hürriyet ve Ortadoğu'da ekonomik külfet ve güvenlikçi bir yaklaşım dikkati çekerken Zaman gazetesinin mülteci haberlerinde 17 Aralık operasyonundan sonra ani bir düşüş yaşanmıştır. Sabah gazetesi ise salt siyasi bir yaklaşımla haber yapmaktadır.

Efe'nin (2015) çalışmasında basın söylemi açısından dört tür yaklaşım tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi genel olarak mültecilerin sorunlarına odaklanan yaklaşım iken ikincisi Türkiye'nin mültecilerden kaynaklı sorunları hakkında olmuştur. Üçüncü yaklaşımda siyasi amaçlarla Suriyeli haberi yapıldığı görülürken dördüncü tür haberler sınır güvenliği ile ilgili olmuştur.

Pandır, Efe ve Paksoy (2015) ise sığınmacılar üzerine yapılan medya temsil çalışmalarında öne çıkan temsil kalıplarına ilişkin genel bir değerlendirme sunar.

Tespit edilen temsil kalıplarına göre mültecilerin; (1) yardıma muhtaç ve kurban gösterildikleri, (2) acı, üzüntü ve umutsuzluk durumlarına hapsedildikleri, (3) kaynak ülkedeki toplum için bir “tehdit” ve “problem” olarak görüldükleri, (4) şiddet ve suç gibi konularla beraber ele alındıkları sonuçlarına ulaşmışlardır. İleride görüleceği üzere bizim çalışmamız kapsamındaki ekonomik içerikli haberler de bu temsiller tekrarlanmıştır.

Pandır, Efe ve Paksoy (2015) medya metinlerindeki görselleri de inceleyen bir içerik analiz yaptı. Görselin okuyucuda sığınmacılara yönelik uyandırdığı duygu üzerine odaklanan araştırmacılar sığınmacılara karşı yardım ve sorumluluk duygusu uyandıran, sığınmacılar ve Türkler arasındaki ortak kültürel ve dini değerleri göstererek dayanışma duygusu yaratan, sığınmacıların varlığını toplumsal sorunlarla ilişkili gösteren görsellerle karşılaştı. Bu analizde yardım alan sığınmacı fotoğraflarının, yoksulluk ve mahrumiyet gösteren fotoğrafların ve tehdit algısı yaratanların en fazla -kullanılan haber görselleri olduğu bulgulanmıştır (s. 17-20). Bir başka çarpıcı bulgunun da “sığınmacıların kendi aralarında sohbet edip gülüşlerini, rahat ve keyifli anlarını” yani poz vermedikleri mutlu anları fotoğraflarda göremiyor olduğumuzdur. Bu görsel temsil ihmalini yazarlar, sığınmacının, “kendisi için yaratılmış ‘sığınmacı kimliği’ne hapsedilmiş” olması şeklinde yorumlamışlardır (s. 22).

Şenol Cantek ve Soykan (2018) mültecilerin Türkiye mediasındaki temsili üzerine bir değerlendirme yaptı. Sınıfsal yöne odaklanmayan ancak mültecilerin nasıl konumlandığı konusunda bu tez ile benzer bulgular taşıyan çalışmada göçmenler, “bazen himayeci bir tavırla ve kardeşlik söylemi içinde sahipleniliyor, bazen de yük

olarak görüldükleri dile getiriliyor, hatta kriminalize ediliyorlardı... bu politikanın seyrine göre bazen mağdur ve mazlum, bazen kardeş, bazen de zoraki misafir” olarak işaretleniyordu dendi. Ayrıca misafir ve kardeş söyleminden giderek istenmeyen ve yerli halkın haklarını gasp eden tehlikeli yabancı söylemine geçildiği ifade edildi.

Boztepe (2017) televizyon haberlerinde mülteci temsilini izledi ve bu teze benzer olarak televizyonlarda kullanılan söylemlerin toplum tarafından paylaşılan egemen söyleme dönüştüğü, toplumun mülteci konusundaki yaklaşımında televizyonun etkisi olduğu sonucuna ulaştı. Yazara göre “ekonomik yük”, “kitleler”, “yığınlar” şeklinde temsil edilen Suriyeli mülteciler iç siyasal bir takım tartışmaların aracı haline gelmiştir. Televizyon kalanları ideolojik yaklaşımları bakımından da farklı temsiller üretebilmektedir.

Ardıç Çobaner (2015), Suriyeli mülteci çocukların haberlerdeki temsiline çocuk hakları bağlamında bakmış ve “çocukların hak sahibi bireyler olarak değil de; ‘mağdur’ ve ‘edilgen kitleler’ olarak temsil edildiği” sonucuna ulaşarak bu temsillerin çocuk hakları ile uyumsuzluklarını vurgulamıştır.

Bayram (2016), farklı ideolojik görüşlere sahip üç Trabzon yerel gazetesini inceleyerek ortak ötekileştirici bir dilin hâkim olduğu sonucuna ulaşmış ve sığınmacıların kentin toplumsal, kültürel, ekonomik yapısı için tehdit olarak algılanmasını sağlayacak bir haber söylemi geliştirdiklerini saptamıştır. Göktuna Yaylacı (2017) ise Eskişehir yerel basınını incelemiş ve çok boyutlu bir arka planın ürünü olan olumsuz bir yaklaşım saptamıştır. Buna göre mültecilere yönelik olumsuz medya söylemi, etnik gruplaşmadan, iç siyasal kutuplaşmadan ve sosyo-ekonomik sorunlardan etkilenerak mültecileri ‘günah keçisi’ konumuna yerleştirir.

Güran Yiğitbaşı'nın (2016) ise çalışmasında Mülteci-Der isimli sivil toplum kuruluşunun bir yıllık periyotta medyada ne kadar gündem oluşturabildiğine odaklanan çalışması; Özdemir & Öner-Özkan'ın (2016) sosyal medyadaki Suriyeli temsiline ilişkin sosyal sözlük incelemesi gibi alternatif tekniklerle mülteci temsillerine yönelen çok sayıda çalışma benzer ve farklı bulgular üretmiştir.

2.2.7. Genel değerlendirme

Bu bölümde, medyanın ideolojik etkilerinden başlayarak toplumsal olanın belirlenmesindeki oluşturuç rolüne uzanan tartışmalara yer verildi. Frankfurt Okulu'nun kültür, iletişim ve medya çalışmaları alanındaki büyük katkıları, Marksist ideoloji kavramının değişen ve güçlenen anlamı ile bir araya geldiğinde Hall'ün temsil kavramına ulaşıldı. Böylece, medya temsillerinin toplumsal/kolektif anlamlar üzerindeki oluşturuç gücünü savunan tartışmalardan hareket ederek sınıf kavramının toplumsal anlam(lar)ı üzerinde de yapıcı bir etkisi olacağını sayıltılayabilir bir noktaya geldik.

Eşitsizliklerin ideolojik analizinde medya temsili çalışmaları verimli bulunur. Hall (2017) toplumdaki kolektif anlamların oluşumu için, medyanın da katıldığı bir toplumsal anlamlandırma mücadelesinin durmadan sürdüğünü söyler. Ona göre medyanın en önemli işlevi anlamın sosyal inşasında üstlendiği ideolojik roldür ve bu rolü görmezden gelen bir medya analizi yapılamaz. Bu bakış açısı hem ideolojinin hem de medyanın anlamına *kolektifi oluşturuç* roller ekler.

Medya üzerine yapılan ideoloji analizleri onun (1) baskın ideolojiyi güçlendirme, (2) mücadele alanı olma ve (3) normalleştirme işlevi görme (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 156) gibi özelliklerinden söz etmiştir. Hall (2005) toplumsal anlamın nasıl

üretildiği konusunda medyanın önemli bir rolü olduğunu savunur. Onun 'anlamlandırma siyaseti' fikri belli bir anlamın sabitlenmediği, tekrar ve yeninden anlamlandırmanın devam ettiği bir sürecin söz konusu olduğunu anlatır. Bu nedenle, kolektif anlamların oluşumu için, medyanın da katıldığı bir toplumsal anlamlandırma mücadelesi durmadan sürer.

O halde medya, aynı anda hem baskın ideolojiyi *güçlendirir*, hem belli toplumsal anlamların *üretilmesinde* bir taraf olarak mücadeleye girer, hem de o anlamların toplumsal *normalleşmesi* için tekrar eden temsiller üretir. Bu durumda, Türkiye ulusal medyasında üretilen temsillerin, **sosyo-ekonomik eşitsizlik ve ilişkilere yönelik** birtakım toplumsal kabullerin/anlamların üretilmesi ve normalleştirilmesinde rol almasını beklemek yersiz olmaz. Sınıflar üzerine yapılan temsil çalışmalarının belli bir sınıf tanımını verili kabul ettiği, buna göre üst, orta, alt sınıfların ya da işçi ve burjuva sınıflarının nasıl temsil edildiğine odaklanarak genel bir baskın ideoloji sonucuna ulaştığı görüldü. Wagner (2015, s. 56) ise sınıf söyleminin kendisinin bireyselleştirilme baskısı altında olduğunu söylerken aslına sınıfların değil **sınıf nosyonunun temsili** açısından bir değerlendirme yapar. Bu sayede sınıfın bireysel bir sorumluluk olduğu fikrinin pekiştirileceğini ve işlevsel olarak, bir etiket ve bir sosyal düzenleme aracı haline geldiğini söyler. **Bu tezde, farklı sınıfların nasıl temsil edildiğinden ziyade farklı eşitsizlik biçimlerini de kesen bir konumun sınıfsal olarak nasıl temsil edildiği üzerinden yaygın organlarının benzerlikleri değil farklılıkları, sınıf kavrayışı konusunda ayrıldıkları noktalar ortaya çıkartılmaya çalışılır.**

Bu bölümde Suriyeli mültecilerin Türkiye medyasındaki temsiline ilişkin çalışmalara da değinildi ve bu çalışmaların yapısal siyaset ve ideolojiler konusundaki değerlendirmelerinin yetersiz olduğu, daha çok gündelik siyaset (mülteci politikası ve diğer hükümet politikalarına yönelik pozisyon alış) açısından yorumlar yapıldığı sonucuna ulaşıldı. Bu nedenle bazı mülteci temsili çalışmaları *söylem analizi* anlamında yetersiz kalabilmiştir. Çünkü her zaman söylemi/ideolojiyi tahlil eden bir noktaya ulaşmamışlardır.

3. Bölüm: Metodoloji

3.1. Araştırma Yöntemi

Doğadaki düzenliliklere dayanan bilim felsefesine göre ampirik araştırma en meşru bilgi üretme biçimidir ve pozitivist epistemolojiye göre olgular arasında neden sonuç ilişkilerini bulmak için gözlem yeterlidir. Bu bakış açısının sosyal bilimlerdeki hâkimiyeti, muhafazakâr, katı normatif ve çelişkili bulunması nedeniyle sarsılmıştır. Karşısına yerleştirilen anlamacı epistemoloji, gerçekliğin bireyden dışsal ve bağımsız olarak orada öylece bulunduğu düşüncesini kabul etmez. Kişinin bir şeyi nasıl anlamlandırıldığını önemseyen bu düşünce dibi görünmeyen bir rölativizm çukurunun ağzını açmış, çukura düşen her “katı şey” parçalanmıştır.

Fenomenolojiden etkilenen Berger ve Luckman sosyal inşacılığı geliştirerek toplumsal dünyanın önce tipleştirme süreci ile inşa edildiğini, daha sonra bu tipleştirmelerin kendilerini üreten bireylerin ötesinde nesnel bir nitelik kazandığını belirterek sosyal eylem yaklaşımı ile yapısalcı yaklaşımları bir araya getirdi (Altınal, 2010). Bu görüş bir tarafından rölativistlerin diğer tarafından realistlerin çektiği bir yaklaşım olarak epistemolojiye önemli katkılar sağladı. İki kutup, gerçekliğin gündelik yaşamdaki inşası, kolektif-sosyal bir ürün olduğu noktasında hemfikirdi (Altındal, 2010, s. 76). Ancak rölativistler, gerçekliğin inşa edilmeyen, görelî olmayan yönlerinin de bulunduğunu kabul etmedi. Geriye sosyal inşaya dayanmayan hiçbir şey bırakmadılar. Söylemsel analizler, yapısöküm girişimleri ile rölativizm, “metnin dışındaki bir gerçekliği reddettiğinden, anlatılardan herhangi birisinin daha doğru olduğunu

söylemenin zemini ortadan kalkmıştı (s. 78). Burada bir şeylerin ters gittiğini söyleyen, burjuva kültürünün etkisi altındaki bir rölativizmin yerine *eleştirel realizm* önerenler oldu.

Bir hareketin düzenli olarak bir başka hareket tarafından izlenmesi bize pozitivist bir nedensel ilişkiyi verir ve bu, açıklayıcı olmayan bir düzenlilik (Keat & Urry, 1994, s. 36). Realistler bu tür bir açıklama anlayışına muhalefet etmiş ve alternatif bir açıklama tarzı geliştirmek istemiştir. Onlar için geçerli bir nedensel açıklama fenomenler arası düzenli ilişkilerin ve bunları birbirine bağlayan mekanizmaların keşfini gerektirir (s. 38). Bir olayın nedenini ortaya koyuyorsak bir koşullar seti ve faktörler dizisi sunuyor olmalıyız (s. 40). Burada da teorinin rolü ortaya çıkar ki onlar, alta yatan yapı ve mekanizmalara işaret etmelidir (s. 41). Eleştirel realizm, (Karcı, 2017, s. 90) ”zihinden bağımsız bir biçimde var olan dış dünyanın olduğu şekilde bilinebileceğini öne sürer ki, bu yönüyle realisttir; diğer taraftan doğrudan realizmin dünyanın, algılandığı gibi olduğu iddiasını reddeder; bu yönüyle de eleştireldir”.

Eleştirel realizmin güncel savunucusu Bhaskar’a (2015, s. 23) göre eleştirel realizm dünyayı, farklılaşmakta ve değişmekte olan olarak kavrar. Bu süreçsel ve yapılaşmacı bakış açısı amprizme, idealizme ve pragmatizme karşıdır. Ona göre eleştirel realistler “olayların ve söylemlerin gerçekliğini reddetmez; tam tersine bunlarda ısrar eder”. Ona göre, sosyal dünyayı anlamak için söylemleri üreten iş başındaki yapılara odaklanmak gerekir.

Yazar aynı zamanda bireycilik-kolektivizm, yapı-aktör, olgu-değer ikiliklerine yönelttiği eleştiriler ile toplumsal ilişkilere dayanan bir ontoloji benimser. Bhaskar, “ne bireylerden oluşan bir toplumun ne de bir bütün olarak düşünülen toplumun

açıklayıcı olduğunu kabul eder; bunların yerine toplumu, ‘toplumsal ilişkiler’ olarak düşünmeyi önerir” (Türk, 2012, s. 199).

Sosyolojide de, yapı veya sisteme belirleyici öncelik vermek ve vermemek konusunda ciddi ayrışmalar olmuştur (Kasapoğlu, 2015, s. 7). Günümüze yakın geçmişte Giddens, Habermas, Bourdieu, Elias gibi kimi yazarlar yapı-birey, nesne-özne, mikro-makro gibi ikili karşıtlıkları aşmayı, çalışmalarının temel meselesi haline getirmiştir. Kantçı biçim-içerik ayrımına dayanan bu karşıtlıkların sosyal bilim felsefesinde yarattığı uçlar arası savrulmalar teorisyenleri, iki uç yerine aralarındaki ilişkiye odaklanmaya itmiştir. Bütünleştirici girişimler olarak değerlendirilebilen (Ritzer, 2011) bu bakış açlarına göre ne nesneye özne karşısında avantajlar veren yapısalcı bir yaklaşım ne de nesnenin özne karşısındaki direncini hafife alan elementerist bir yaklaşım gerçekliği anlamada yol gösterici olabilir. Asıl bakılması gereken yer birbirinden ayırmaya çalıştığımız tüm ikiliklerin arasındaki diyalektik ilişkidir. Bu tezde benimsenen, ideolojinin güncel tanımı ve Hall’ün (2017) temsil kavramı söz konusu bütünleştirici ve ilişkisel yaklaşım ile uyumludur.

Bu bağlamda, tekrarlayan ilişkilerin niceliksel olarak ortaya konmasına da imkân veren geniş bir örneklem ile çalışılmış ancak nitel araştırmalara ait yöntemsel ilkeler takip edilmiştir. Veri setinin kendi temalarını ve ilişkilerini belirlemesinde ön teorik müdahalelerden kaçınılmış, oluşan temalar ve ilişkiler içinde tespit edilen temsil unsurları *eleştirel realist* bir yaklaşımla yeniden analiz edilmiştir.

Nicel ve nitel teknikleri bir arada kullanan ‘karma’ araştırma desenine ait felsefi dayanak yetersizliği sorunu sürmektedir. Bu çalışmada Kümbetoğlu’nun (2008) niteliksel araştırmayı öne çıkartan yaklaşımı takip edilecektir. Buna göre nitel veriler

kodlar ve kategorilerle okunabilir, bu nicel bir çalışmada verilerin sayılara dönüştürülmesi ile benzerlik taşır (s. 155). Pozitivist olmayan bir araştırmancının asıl ayrımı, sosyal olgudan ziyade sosyal inşalar, anlamlar (Yorumsamacı) ve sosyal öz, görünenin arkasındaki gerçek (Eleştirel) ile ilgilenilmesidir (s. 39). Bu çalışmada, temalar ve alt-temalar altında serimlenen verilerden yorumlama ile **temsil unsurları** çekilir ve analize onlarla devam edilir. Daha sonra, altlarında yatan **sınıf kavrayışlarına** teori yardımıyla ulaşılmaya çalışılır.

Çalışma, Suriye’deki iç savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınanların medyada ne tür ekonomik ilişkiler içinde temsil edildiğinin ortaya konması açısından *betimleyici*; farklı siyasal eğilimlere sahip gazetelerin farklı sınıf kavrayışlarını ortaya çıkartması bakımından *keşfedici*; mültecileri içeren ve dışlayan yaklaşımların sınıf teorisi ile ilişkisini kurması bakımından *açıklayıcı* bir araştırmadır; tümevarımsal bir yol izler.

Tümevarımsal bir analizde, veri analizi çalışmanın sonunda değil veri toplama aşamasında başlar (Kasapoğlu, 2015). O nedenle bu çalışmada, yeni ilişkiler keşfetmek amacını taşıyan *Temellendirilmiş Kuram/Gömülü Teori* aşamaları takip edilerek; veriler önce temalar ve alt-temalar altında sunulacak (açık kodlama), ardından yeni bağlantılarla tekrardan düzenlenecek ve bütünleştirilecektir (eksenel, seçici kodlama). Strauss ve Corbin (1998) tarafından geliştirilen yaklaşımda nitel veriler daha ölçülebilir hale getirilir.

Temellendirilmiş Kuram içinde farklı yaklaşımlar bulunur. Bunların ortak özelliği, “veri toplama ve analiz süreçlerini birlikte yürütmek, sahadan toplanan verilerden ‘tümevarım’ yapmak ve bu işlemlerin sonucunda bir ‘kuram’ geliştirmek” olarak

özetlenebilir (Kasapoğlu, 2015, s. 16). Bu yaklaşım ile yeni bağlantıların keşfedilmesi ve yeni kavramlar geliştirilmesi beklenir.

3.2. Araştırma Tekniği

Medya çalışmalarında eleştirel paradigma, “söylemin gerçekliği denen şeyi parçalara ayırmaya başladı” (Hall, 2005, s. 99). Dilbilimciler ise bir ifadenin basit ampirik bir ifade olarak alımlanmasını ‘tanıma etkisi’ne bağlıyordu. İki farklı paradigmanın yakınlaştığı noktadan beslenen Hall’ün (2005, s. 99) tarifine göre “bu tanıma etkisi sözcüklerin berisindeki gerçekliğin tanınması değil, söylemin örgütlenme tarzının ve aslında ifadenin bağımlı olduğu temel öncüllerin aşıkârlılığının sorgulanmaksızın kabul edililişinin bir tür onaylanmasıdır”. Tanıma etkisinin oluşturulmasında medyada yinelenen temsillerin önemli bir işlevi vardır. Bu nedenle söylem analizinden ziyade tekrarları da ortaya koyabilen içerik analizi tekniği tercih edilmiştir.

Van Dijk’ın (1991) açtığı yoldan giderek birçok araştırmacı mültecilerle ilgili medya temsili çalışmalarını eleştirel söylem analizi tekniğine dayandırmıştır. Ancak bu çalışmaların bulgularında kelimelerin sayıldığı, temalar halinde ele alınıp değişkenler gibi analizlere konu edildiği görülür. Verilerin bu şekilde ele alınması daha çok içerik analizi tekniğine uygundur. Medya, yeterli sayıdaki tekrarlarla genel geçer klişeler yaratır, medyadaki temsil mücadelesi bir anlamda “normal” olanın belirlenmesi üzerine girilen mücadeledir (Croteau, Hoynes & Milan, 2012). Bu nedenle temsillerin nitelikleri kadar yinelenme miktarı da önemlidir. Bu bakış açısı bizi “içerik analizi” tekniğine götürür. Oluşan temalar ve ilişkiler içinde verinin hem niceliksel hem de niteliksel görünümlerini sunan bir çalışma için içerik analizi kullanışlı bir tekniktir. Yazılı dokümanların içeriklerini sistematik ve bütünsel olarak bir amaca uygun şekilde analiz etmeye ‘içerik analizi’ denmektedir (Bal, 2016, s. 255). Özenli ve sabırlı bir çalışma gerektiren içerik analizi, “ilk başta göze çarpan ve görünen yanları aşmayı

sağlayan daha verimli ve anlamlı” ikinci derece bir okuma olmalıdır (Bilgin, 2014, s. 8).

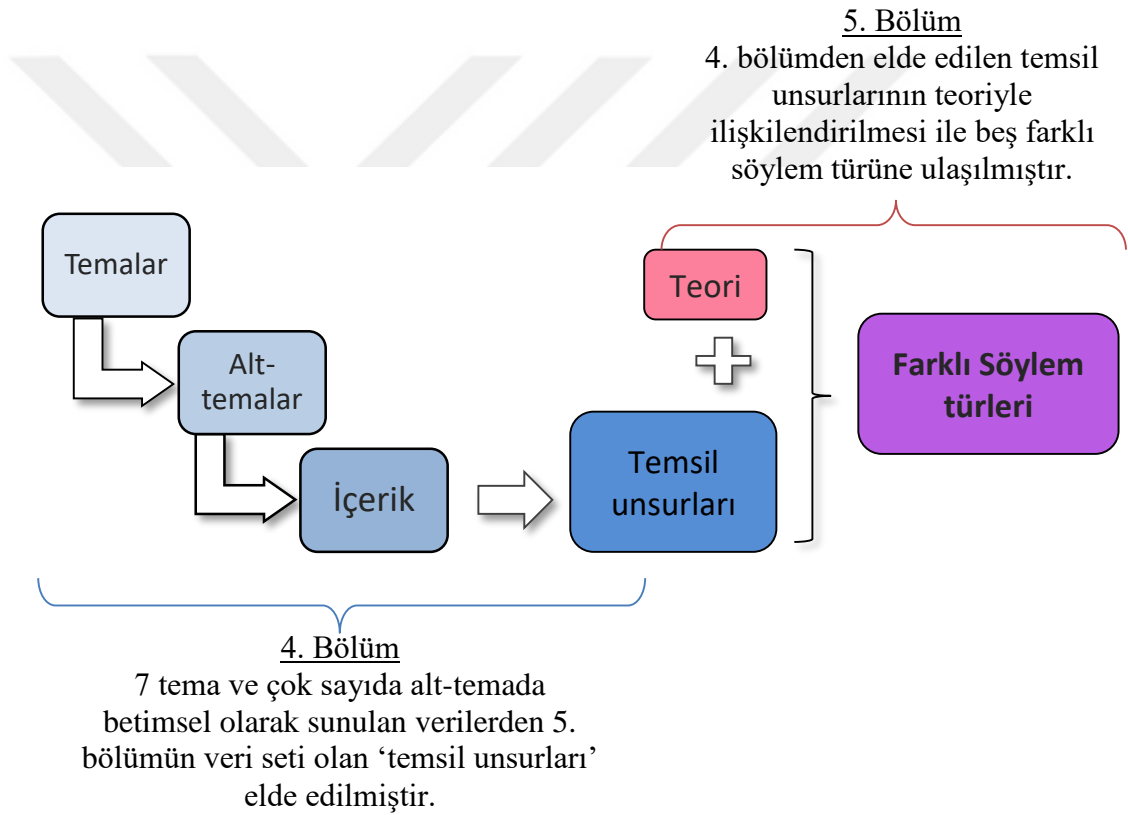
Önceleri içerik analizinin “sayma” eylemine dayanan niceliksel bir teknik olduğu kabul edildi; “metnin içinde geçen semboller, kelimeler ya da cümleler sayılmazsa içerik analizi yapılmış” sayılmaz diyenler vardı. Ancak bu sorun zamanla aşıldı frekans analizi, içerik analizi içindeki tekniklerden yalnızca biri olarak kabul gördü (Koçak & Arun, 2006, s. 23). İçerik, metin içindeki sözcükler, cümleler, görseller ile gizli veya açık anlamlara sahip olabilir (Neuman, 2012). Buna göre çalışmada;

- Açık ve örtük anlamlar aranacak,
- Metin içindeki sembollerin taşıdığı mesajlar ortaya konulacak,
- Frekans analizi ve
- Nitel yorumlamalar yapılacaktır (Koçak & Arun, 2006, s. 23-24).

Van Dijk’ın (2003) iki seviyeli eleştirel söylem analizi tekniği de metin incelemesindeki nicel ve nitel yaklaşımları bir araya getirir türdendir. Bu tezde yapılan içerik analizi, onun makro eleştirel söylem analizi ile benzerlikler taşır. İçerik ve söylem analizi tekniklerinin yeni yaklaşımlarla birbirlerine yaklaştıklarını söylemek de mümkündür. Aralarındaki temel fark gerçekliğin varlığı ve inşası yönünden ayrılan ontolojik kökenlere sahip olmalarıdır. Ancak hem sınıf tartışmalarında hem de Hall’ün (2017) temsil kavramında bu ayrımın aşılması girişimlerinden söz etmiştik.

İçerik analizinin, temalar ve kodlar temelinde bir anlama ve yorumlama girişimi olması ‘tematik analiz’ olarak adlandırılmaktadır (Bal, 2016, s. 258). Temaların, homojen, bütünsellik içinde, ayırt edici, objektif, amaca uygun ve anlamlı (Bilgin,

2014, s. 13) olmasına özen gösterilmiştir. Bu sayede “ekonomik haber” ya da “ekonomik içerik”ten ne kastedildiği de daha açık anlaşılacaktır. Bir haber, yoğun olarak iki veya daha fazla konuya ilişkin olması durumunda, birden fazla temaya veya alt-temaya kaydedilmiştir. Örneğin bir haberde hem Suriyelilerin geçim sıkıntılarından bahsediliyor hem de çalışma yaşamında karşılaştıkları güçlükler konu ediliyor olabilir; aynı haberde hem Suriyeli işçiler hem de girişimciler görülebilir.

Şekil 1. Analiz aşamaları

Dördüncü Bölümde betimsel olarak sunulan ham veriden Suriyeli mültecilerin temsilinde kullanılan nitelikler, ‘**temsil unsurları**’ elde edilmiştir. Dördüncü bölümden elde edilen temsil unsurları bizim analizimizin temel yapı taşlarını

oluşturacaktır. Yani açık kodlama bölümü, nihai analizin veri setinin yorumlanarak ortaya çıkartılmasını sağlamıştır.

Dördüncü bölümden elde edilen temsil unsurları, içinde buldukları temadan ayrılarak, Beşinci bölümde, yeni ilişkiler içinde girmiş, sınıf teorileri ile buluşturularak birtakım temsil modelleri/türleri haline gelmiştir. Eksenel kodlamaya benzeyen bu aşamadaki modellere *Söylem* dendi. Yani Dördüncü bölümü okumayan birisi, anlatılmak isteneni Beşinci bölümden anlayabilir. Ancak yazarın temsil unsurlarını hangi ifadelerden türettiğini görmek için Dördüncü bölüme bakmak gerekir.

Haber ve köşe yazısı içeriklerinin betimsel tematik analizi için MAXQDA veri analiz programı kullanılmıştır. Nicel ve nitel analizlere imkân veren programa yüklenen veriler/haberler, Temalar – Alt-Temalar - İçerik çerçevesinde sürekli, yeniden ve yeniden düzenlenmiştir. Tema ve alt-temaların metinde kolay seçilebilmesi için bazı biçimsel kurallar uygulanmıştır. Buna göre; *Tema başlıkları* koyu ve italik, *Alt-temalar* italik, **daha alt-tema başlıkları** ise koyu yazılarak metinlerde belirginleştirilmiştir. Haber metinlerin alıntılanması sırasında, haber/konu örneklerinden aktarmalar dipnotta verilirken temsile ilişkin örnekler metnin içinde sunulmuştur. Ancak temsil unsurlarının tespit edilmesi nitel verilerin tek tek incelenmesine dayanır ve betimsel aşamadan sonra analiz MAXQDA ile sürdürülmemiştir.

3.3. Örneklem

Küme örnekleme yolu ile gazeteler belli yayın gruplarına ayrılmış ve altı aylık periyottan elde edilecek haber sayılarının doyurucu olduğu görülmüştür. Ayrıca *güdümlü* örnekleme yolu ile ekonomik içeriğe sahip olmayan haberler elenmiştir. Geniş bir örneklem ile çalışılması nedeniyle temsil ediciliği yüksek olan bu çalışmada izlenen yol, (1) *anahtar kelimeler* üzerinden bir haber havuzu oluşturulması, (2) *gazeteler* arasından belli siyasal görüşleri temsil eden örnekler seçilmesi ve (3) ekonomik içerik bulundurmayan *haberlerin* elenmesi şeklinde olmuştur.

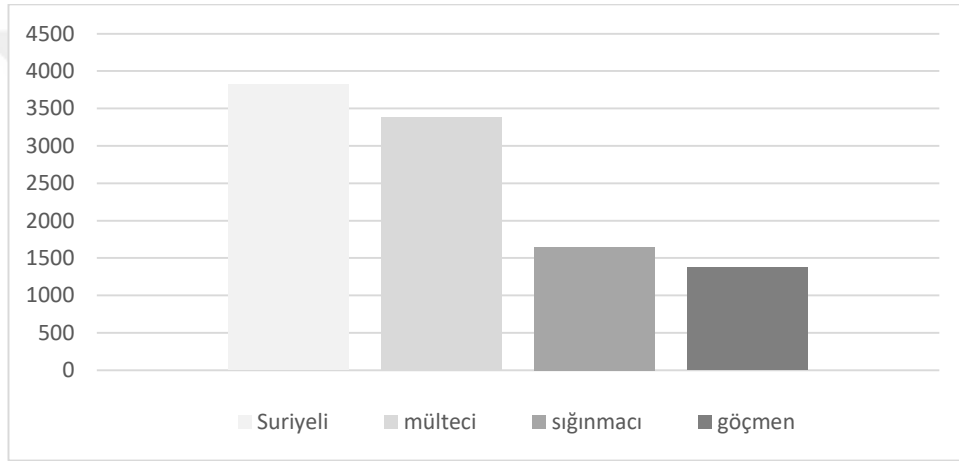
3.3.1. Anahtar kelimeler: Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen.

Çalışmanın temel veri kaynağı olan yazılı medya metinleri bir medya takip merkezinden alınan hizmet ile elde edilmiştir. Analizin 2018 yılında yapılması nedeniyle en yakın tarihli 2017 yılı haberlerine odaklanılmıştır. 2017 yılı, haberlerini bu tezin amaçları açısından geçerli yapan ise, Suriyelilerin hem mültecilik yaşam şartlarının sürdüğü hem de yeni yaşamlarına görece alıştıkları bir yıl olması nedeniyle hem sosyal yardım hem de çalışma ilişkileri içindeki temsillere imkân vermesidir.

Örnekleme oluşturacak haberlerin toplanması için dört anahtar kavram üzerinden tarama yapılmıştır. Bunlar;

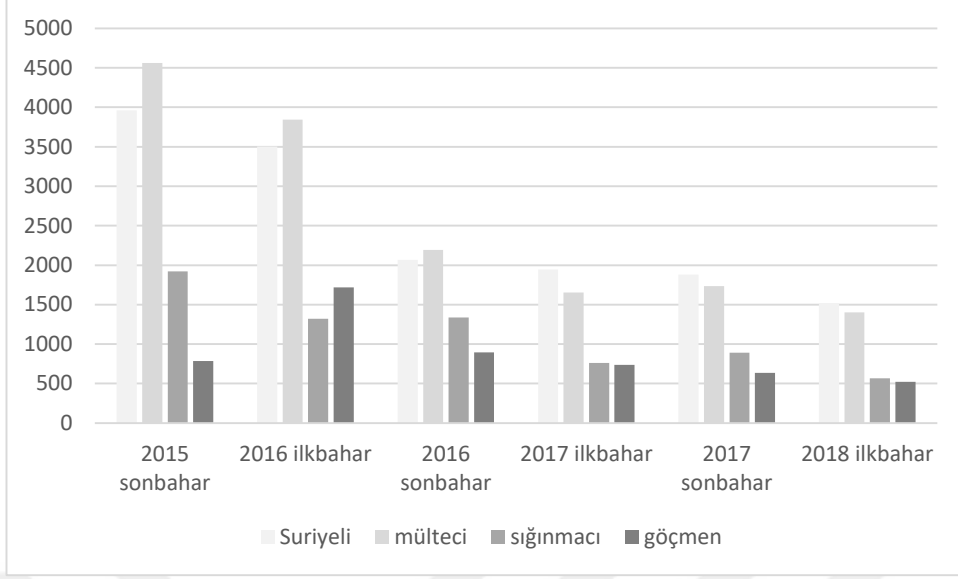
- Mülteci,
- Sığınmacı,
- Göçmen ve
- Suriyelidir.

Haberlerin alındığı 17 gazetenin söz konusu nüfusu ifade etmek için hangi kavramı tercih ettiğine bakıldığında Suriyeli ve mülteci ifadelerinin öncelikli kullanıldığı Grafik 1’de görülecektir. Ancak Suriyeli ifadesinin en yüksek orana sahip olması mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadeleri ile bir arada kullanılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Yani Suriyeliler dışında Suriyeli mülteciler, Suriyeli göçmenler ve Suriyeli sığınmacılar şeklindeki kullanımların fazla olması grafikteki oranlarda etkili olmuştur.

Grafik 1. Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadelerinin tercih edilme oranları

Söz konusu nüfus ilk yıllarda ‘misafir’ olarak tanımlanmışsa da bu ifadenin medyada kalıcı olmadığı görülmüştür. Kısaca İslamcı olarak adlandıracağımız bazı gazetelerde ise zaman zaman karşımıza ‘muhacir’ terimi çıkmışsa da bu terim her zaman Suriyeli ifadesi ile birlikte kullanıldığı için tarama kriterleri içinde olmasa da örnekleme girmiştir, bu nedenle kapsam dışı kalan haber olmamıştır. Yine bazı Milliyetçi gazetelerde ‘yabancı uyruklu’ ve ‘kaçak’ ifadelerinin de haber başlıklarında tercih edildiği ancak içerikte Suriyeli, Suriye uyruklu gibi ifadelerin de kullanıldığı görülmüştür.

Grafik 2. Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadelerinin ulusal yazılı medyada kullanılma sıklığının yıllara göre dağılımı

2017 yılından önce ve sonraki durumu karşılaştırmalı değerlendirdiğimizde ise en fazla kullanımda olan mülteci ifadesinin azalarak yerini ‘Suriyeli’nin almaya başladığı bir değişimden söz etmek mümkündür. Ancak bu değişimin çok etkili bir kırılma yarattığı söylenemez. Grafik 2’ye göre 2015 ve 2016 yıllarında ‘Suriyeli’den daha fazla kullanılan mülteci kavramının bir miktar azalma göstererek 2017 ve 2018 yıllarında Suriyeli ifadesinin bir miktar gerisine düştüğü görülmektedir. Bunda ‘mülteci’ kavramının kullanımına ilişkin süren birtakım tartışmaların etkili olduğu düşünülebilir. ‘Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli’ yasal ifadesinin yaygınlaşması yasal mevzuata uygundur. Bu yeni statü ile onlara mülteci yerine kısaca Suriyeli denmeye başlanması da anlaşılabilir. Bunun medyaya yansımaları da beklenebilir. Ancak kavramlar üzerine, akademide süren tartışmalar da bir miktar sorunludur.

Göçmen kavramını ele alalım; genellikle alanyazında ekonomik veya içinde bulunduğu koşullardan memnun olmaması nedeniyle ülkesini “gönüllü” bir biçimde terk ederek başka ülkeye yasal veya yasal olmayan yollardan giren kimse olarak yer

bulur. Mülteciler çoğunlukla mal varlıklarını geride bırakarak, korku ve yaşam tehdidi ile güvenli bir ülkeye giderlerken göçmenlerin ekonomik zorlamalar ile görece daha planlı bir şekilde bunu yaptıkları var sayılır (Ziya'dan akt. Demirhan & Aslan, 2015).

Göçü “zorunlu” ya da “gönüllü” olarak sınıflandırmaya yönelik itirazlar sonucunda Öberg (akt. Şenol Sert, 2012, s.37), Lee'nin itici ve çekici kuvvetler ayrımını ‘sert’ ve ‘yumuşak’ şeklinde derecelendirmiştir. Buna göre silahlı anlaşmazlıklar ya da çevresel felaketler sert iken yoksulluk yumuşak bir itici etmen olarak değerlendirilir. Yani göçmenler de tıpkı mülteciler gibi bir zorlama sonucunda göç ederler. Mülteciler de tıpkı göçmenler gibi kendilerini içinde buldukları hayat koşullarını ekonomik olarak iyileştirmenin yollarını ararlar ve yoksullaşma koşulları yönünden benzerler. Yine de mülteciliğin bazı kendine has özellikleri olduğunu kabul edenler oldukça fazladır (Akalin, 2012, s. 38). Bu nedenlerle, söz konusu nüfusun **deneyim** ya da **yasal statü** yönünden durumuna odaklandığımızda, ‘mülteci’ olduğunu söylemek faydalı olabilir; ancak eğer çalışma ilişkilerine odaklanıyorsak ya da göçmenlerle benzer yaşam zorluklarına değiniyorsak ‘göçmen’ ifadesini kullanmak da mümkündür.

Göçmenlerin göç kararında seçim şansı olduğu varsayımı üzerine temellenen birçok çalışma vardır. Mülteci olarak kabul edilen insanlar bu nedenle bir anlamda göç kuramının dışında tutulur. Bu kişileri yer değiştirmeye zorlayan siyasi, ekonomik veya toplumsal faktörler incelenebilir. Ancak bir düşünceye göre, onlara faillik atfetmek mülteci konumlarına zarar bile verebilir (Bakevell, 2015, s. 190).

Bu açıklamadan sonra Türkiye'ye sığınan grubun ‘mülteci’ ya da ‘Suriyeli’ olarak isimlendirilmesi konusundaki tartışmaya dönebiliriz. Mülteci ifadesinin kullanılması ile ilgili bir itiraz dalgası meydana geldi. Bunun temel gerekçesi mülteciliğin devlet ile

kurulan resmi bir ilişki biçimi olması, Suriyelilerin Cenevre Anlaşması'na konan çekince nedeniyle¹¹ Türkiye devleti ile bu ilişkiyi kuramıyor olması ve Suriyelilerin 'mülteci' olarak nitelenmesinin söz konusu boşluğu gölgelemesidir. Bu, çok yerinde bir itirazdır¹². Mülteci ve sığınmacı gibi ifadelerin yerine konmak istenen 'Suriyeli' kelimesi bütünüyle yanlış, konuyla ilgili hiçbir anlam içermeyen, durumun özgünlüğünü ortaya koyduğu düşünülen ama aslında sadece bir milli kimlik ibaresi olan ve Geçici Koruma kapsamında olduğu halde Suriye'den gelmeyenleri de içermeye edindirilmiş bir kavramdır. Aslında akademik anlamda bir 'kavram' bile olduğu söylenemez; güncel bir uluslararası meselenin adı olarak alanyazına girebilir, politika metinlerinde kullanılabilir. Kamu yöneticileri ve politika yapıcılarını bir kenara bıraktığımızda ise, bu durum, akademik olarak sorunludur.

Bu çalışmada kavramsal tartışmaların hukuki ve sosyolojik olarak iki ayrı boyutta ele alınması önerilmektedir. Politika metinlerinde söz konusu gruptan Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler diye söz edip ifadeyi 'Suriyeliler' şeklinde kısaltmak uygun olabilir. Bu alanda 'mülteci' kavramının kullanımına izin verilmemesi de kendi içinde

¹¹ Türkiye'de mevzuat doğrultusunda yürütülen iltica ve sığınma işlemleri büyük oranda, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe giren Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'ye dayanmaktadır (Kartal & Başçı, 2014, s. 282). Türkiye Cumhuriyeti, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama çekince ile imzalamıştır. Coğrafi sınırlamanın sonucu olarak Türkiye, yalnızca Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dışından gelen iltica etmek isteyen kişilere geçici uluslararası koruma sağlamaktadır. Coğrafi sınırlamadan dolayı ulusal ve uluslararası mevzuattaki kavramlar farklılık göstermektedir (Dayan & Bakioğlu, 2014). Bu kısıtlama nedeniyle ortaya çıkan sorunlar yeni kanunla getirilen 'şartlı mülteci' ve 'ikincil koruma' tanımları ile giderilmeye çalışılmıştır (www.goc.gov.tr).

¹² Bu konuda, hükümet yanlısı düşüncelerle muhalif olanların ortaklaştığı görülür.

tutarlı bir davranış kabul edilebilir. Ancak sosyolojik bir araştırma metni için aynı şeyden söz edilemez. Bunun nedeni ‘mülteci’ kelimesinin tanımında apaçık ortadadır.

Yakından bakarsak ‘mülteci’ kavramı, ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen kitlesel insan hareketleri sonrasında 1951 yılında *Mültecilerin Hukuki Durumlarına İlişkin Cenevre Sözleşmesi*’nde tanımlanmıştır. Evrensel nitelik taşıyan bu sözleşmeye göre mülteci hiçbir şekilde devletle kurulan ilişki üzerinden tanımlanmaz, temel mesele ülkesini terk etmek zorunda kalan kişinin *öyküsüdür* (IOM, 2009):

“İrkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her kişidir.”

BM Mülteci Ajansı’nın mülteci tanımı¹³ da bu şekilde bir yaşam olayından söz eder. Bu tanımlara göre mülteci kavramı yasal bir statü olmadan önce sosyolojik bir kavramdır. Türkiye’nin Cenevre Anlaşması’na koyduğu coğrafi çekincesini vurgulamak için politika metinlerinde söz konusu grubu mülteci yerine Suriyeli şeklinde ifade etmek yerinde olabilir. Ancak sosyolojik bir çalışmada, haklı zulüm

¹³ A refugee is someone who has been forced to flee his or her country because of persecution, war or violence. A refugee has a well-founded fear of persecution for reasons of race, religion, nationality, political opinion or membership in particular social group.

korkusu ile ülkelerinden kaçıp başka bir ülkeye sığınmış kişileri anlatmak için ‘mülteci’ ifadesini kullanmak daha uygundur. Uluslararası hukuk alanında mülteci çeşitli haklarla donatılmıştır. Ancak mültecilik bu haklardan önce var olan bir olguydu. Yani Suriye iç savaşından kaçıp gelen nüfusa ‘mülteci’ diyerek mültecilikten kaynaklı haklardan mahrum olduklarını değil de ‘Suriyeli’ diyerek mültecilikten kaynaklı olumsuz deneyimlerini gölgeliyor olabiliriz. Bunun yanında ‘mülteci’ evrensel bir kavramdır ve geniş bir yazın alanı vardır. Bu alana bakıldığında mültecinin *haklar* değil *deneyim ve yaşam şartları* ile tanımlandığını rahatlıkla görülür. Bazen bu tartışma, uluslararası literatürle uyumlu olmak adına ‘mülteci’ kavramının tercih edildiği söylenerek hızlıca bertaraf edilmektedir.

Ayrıca, kamu yöneticileri ve politika yapımcılar her ne kadar mülteci yerine ‘Suriyeli’ ifadesinin kullanılması yönünde bir eğilim yaratmaya çalışsa da TBMM’de *Mülteci Hakları Alt Komisyonu* vardır. Bu komisyon “Suriyeliler” denen grupla ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Bugün, Suriyeli kavramsallaştırmasının önemli bir avantajı olduğunu da söylemek gerekir. Bu tezin de dâhil olduğu yeni bir alanyazın için ‘Suriyeli’ dendiğinde herhangi bir mülteci değil de Suriye’de yaşanan iç savaş sonrasında Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikası ile ülkeye giren kalabalık bir kitleden söz ettiğimiz anlaşılır. Yani ‘Suriyeli’ ifadesinin de tekabül ettiği bir *öykü* vardır. O nedenle genel bir mültecilik öyküsü/deneyimi/hali ile ilgili söz söylerken ‘mülteci’ isimlendirmesini; özel olarak Suriye’de yaşanan iç savaş sonrasında Türkiye’ye sığınma öyküsü/deneyimi/halinden söz ederken Suriyeli demeyi tercih edebiliriz. Bu tezde, her iki etkiyi de verebilmek adına ‘Suriyeli mülteci’ ifadesinin çokça tercih edilmesinin nedeni budur. Suriyeli

ifadesi yalnızca Suriye asıllıları içerek şekilde kullanılırsa, Türkiye’de kalıcı hale geldiklerinde de sürdürülebilir olması açısından da bir avantaja sahiptir. O zaman göçmen kavramı da yeniden işlev kazanabilir.

Bir diğer önemli kavram sığınmacıdır. Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlüğüne göre sığınmacı teriminin iki tanımı vardır ki bunlardan bir tanesi yasal tanıma değil gündelik kullanıma uygun ve mülteci ile eş anlamlıdır: “başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci”. Diğer tanım ise “yabancı bir ülkede iltica etmeden önce belirli bir süre kalan kimse” şeklinde olup yasal pozisyona vurgu yapar niteliktedir. Mülteci ve Suriyeli ifadelerinin çeşitli handikaplarına kafa yoranlar bir yandan sığınmacı kavramını yaygınlaştırmayı önermiştir. Hem sığınma haline işaret etmesi hem de bahsi geçen nüfusun mültecilik koruması altında olmadığını, ara bir konumda olduğunu vurgulaması açısından bu kavram şimdilik “orta yol” görünmektedir.

Sığınmacı isimlendirmesinin bir diğer avantajı politika yönelimli alan çalışmaları sırasında ortaya çıkar. Mülteci kavramının hukuki, teorik, deneyimsel ve sosyal anlamları olduğunda söz etmiştik. Deneyimsel ve sosyal alandaki (sosyolojik) mültecilik bir yaşam biçimini ifade eder hale gelmektedir. Mülteci yaşam biçimi, yoksulluk, yoksunluk, mağduriyetler, ayrımcılık, dışlanma, ezilme ve yoğun sömürü deneyimlerini barındırır. Bu nedenle ‘mülteci’ ifadesinin Suriyeli ailelere duygusal bir yük getirme riski doğmaktadır. İçinde bulunduğu koşulları anlatan bir mültecinin kurduğu cümle mülteciliği, “insandan az” olmakla ilişkilendirdiğini göstermiştir: “Yarım insan misali sadece bir mülteciyim”. Bu nedenle, ‘mülteci’ ifadesinin geçici koruma kapsamındaki ailelerde olumsuz çağrışımlar yapabileceği de akılda

bulundurulmalı ve bu tür hassasiyetleri gözetilen bir politik ve toplumsal dil tercih edilmelidir. Daha uzun vadeli bir amaç da mülteci kavramının simgesel anlamlarını haklar talep eden bir yöne çevirmeye çalışmak olabilir. Ancak bunun yolu, Türkiye'nin yasal mültecilik statüsü vermediğini anlatmak için onları, 'Suriyeli' diye isimlendirmek olmamalıdır.

Bu tartışma göstermektedir ki söz konusu gruba ilişkin her isimlendirme bir takım avantajlar ve dezavantajlar taşır; doldurdukları ve eksik bıraktıkları anlamlar vardır. O yüzden bu tezde, örneklemedeki medya metinlerinde geçtiği oranlara uygun şekilde tüm kavramlar kullanılacak, Suriyeli mülteci nitelemesi daha çok tercih edilecektir.

Aslında medyadaki bu farklı kullanımı sorunsallaştıranlar da vardır. İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) Gazeteciler Cemiyeti "Gazete sayfalarında rastlanan bir diğer problem, mülteci ve göçmenlerin nasıl adlandırılacağı konusundaki belirsizliktir" diyerek hükümet politikasının bunda yeri olduğunu ifade etmiştir (İGAM, 2018). Başka araştırmacılar da basın bu kararsız tavrını "adını koyamama hali" olarak değerlendirmiş ve "uluslararası hukuk açısından mülteci konumunda olmalarına rağmen, basında... 'misafir', 'göçmen', 'sığınmacı', olarak adlandırıldıklarını veya hiçbir tanımlama olmaksızın yalnızca Suriyeliler" olarak isimlendirdiklerini ortaya koymuştur (akt. İGAM, 2018). Bu tercihin sakıncalarını İGAM (2018, s. 40) araştırmacıları şöyle ortaya koymuştur:

"Bu adlandırma, Türkiye'de bulunan Suriyeliler ile kendi ülkelerinde yaşayan Suriyeliler arasında bir ayrım kurmaması ve Türkiye'de bulunan Suriyelileri homojen bir kategorinin üyeleri olarak sunması bir yana, Türkiye'deki

Suriyelilerin burada bulunma nedenlerini ya da buradaki statülerini adeta görünmez kılması nedeniyle de sorunludur.”

Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadelerinin yıllara göre medyada tercih edilme miktarlarını gösteren Grafik 2’de dikkati çeken bir başka değişim ise mültecilerle ilgili haberlerin yıllar içinde azalma göstermesi olmuştur. Bunda hem “sorunun” kontrol altına alınmasının hem de Türkiye’nin iç gündeminde yaşanan tarihi değişimlerin etkili olduğu düşünülebilir.

3.3.2. Yayın Grupları: İslamcı, Milliyetçi, Liberal, Ulusalçı ve Solcu

Tezin amaçları çerçevesinde analize tâbi tutulacak haber içeriğinin belirlenmesi için pilot uygulama yapıldı. Sonucunda, yoğun haber içeren yerel gazeteler ve ulusal gazetelerin yerel yayınları ile çeşitli ekleri kapsam dışı bırakıldı. Ulusal gazetelerdeki haberlerin ise, Ortadoğu ya da Avrupa’ya¹⁴ değil Türkiye’ye sığınan mültecilerle ilgili olanları örnekleme dâhil edildi.

Yine pilot çalışma neticesinde içeriğine başvurulacak gazete sayısının da sınırlanması gerekli görüldü. Gazetelerin siyasal eğilim yönünden beş gruba ayrılması için titiz bir çalışma yürütüldü. Bu konuda çok fazla kaynağa ulaşamadığı için internette rastlanan yorumlara bakıldı ve akademik gruplardan fikir alındı. Yumul & Özkırımlı’nın (2000)

¹⁴ CİHATÇI SALDIRGAN SAİPOV GREEN CARD SAHİBİYİMİŞ, SURİYE DE ÇOCUKLAR AÇ, ARAKANLILAR HÂLÂ GÖÇ YOLLARINDA, AVUSTURYADA IRKÇILAR YENİDEN HÜKÜMETE GİREBİLİR, BİR MİLYAR İKLİM MÜLTECİSİ, ÂRAKANLI İÇİN KÂBUS BİTMİYOR gibi haber başlıkları.

Türkiye'deki ulusal gazetelerle ilgili çalışması ve bazı gazete haberlerinden yararlanılarak siyasi eğilimler temelinde beş **Yayın Grubu (YG)** oluşturuldu.

Yayın gruplarına kullanım kolaylığı açısından kısa isimler verildi: İslamcı, Milliyetçi, Liberal/Merkez Sağ, Ulusalıcı, Solcu. Bu isimler tek başına grupta yer alan gazeteleri tanımlamaya yetmeyecektir. İsimlerin, gruptaki gazetelerin ortak bir yönünü ifade ettiği düşünülmelidir. İsme en çok uyan gazetelerden ziyade bir noktada birleşip diğer yönlerden ayrılabilen, birbirlerinin tekrarı olmayan gazetelerin seçilmesine dikkat edilmiştir.

Daha geniş bakıldığında; İslamcı Yayın Grubunda radikal ve ılımlı İslamcı, sağ görüşten gazeteler yer alırken Milliyetçi Yayın Grubu, sağ görüşten merkezîyetçi ve milliyetçi gazetelerden oluştu. Liberal/Merkez Sağ Yayın Grubu, liberal ya da ekonomik liberal, toplumsal merkezîyetçi ve muhafazakâr olup merkez sağ denebilecek gazeteleri içerirken Ulusalıcı Yayın Grubu, ulusalıcı, Kemalist, seküler olup sol eğilimlere sahip gazetelerden oluştu. Son olarak, Solcu Yayın Grubunu oluşturan gazeteler sol, sosyalist, sosyal demokrat ve özgürlükçü düşünceleri temsil etmektedir. Tekrar edilecek olursa, bir grupta yer alan gazetelerin bütünüyle birbirlerine benzemesine değil tersine benzer özelliklerinin yanında özgünlükler de taşımalarına dikkat edilmiştir. Bu nedenle örneğin, Hürriyet, Habertürk ve Sabah gazetelerinin yer aldığı gruba Star, Milliyet ve Akşam Gazetelerinin de eklenmesine gerek duyulmamıştır.

Oluşturulan beş yayın grubunda İslamcı ve Solcu olarak isimlendirilen merkezden görece uzak yayın gruplarında dörder tane, Milliyetçi, Ulusalıcı ve Liberal/Merkez Sağ olarak adlandırılan merkeze görece yakın yayın gruplarından ise üçer tane gazete

örnekleme dâhil edilerek toplam 17 gazete üzerinden analiz yapılmıştır (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Yayın Grupları Tablosu

Yayın grubunun kısa adı	İçerdiği düşünceler	İçerdiği gazeteler
İslamcı Yayın Grubu:	Radikal ve ılımlı İslamcı, sağ görüşten gazeteler	Yeni Akit, Türkiye Gazetesi, Diriliş Postası, Yeni Şafak
Milliyetçi Yayın Grubu:	Sağ görüşten merkezîyetçi ve milliyetçi gazeteler	Vatan, Ortadoğu, Yeniçağ
Liberal ve Merkez Sağ Yayın Grubu¹⁵:	Ekonomik liberal, toplumsal merkezîyetçi, muhafazakâr olup merkez sağda yer alan gazeteler	Habertürk, Hürriyet, Sabah
Ulusalçı Yayın Grubu:	Ulusalçı, Kemalist, seküler olup sol eğilimlere sahip gazeteler	Sözcü, Yurt Gazetesi, Aydınlik Gazetesi
Solcu Yayın Grubu:	Sol, sosyalist, sosyal demokrat ve özgürlükçü gazeteler.	Cumhuriyet, Evrensel, BirGün, Özgürlükçü Demokrasi ¹⁶

Çalışma açısından gazetelerin yayıncı kuruluş ya da sahipleri, tirajları ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetine yönelik pozisyonlarından da söz etmek faydalı olacaktır. Aynı grup içinde hükümet politikaları açısından eleştirel, tarafsız ve destekleyici pozisyonlara sahip gazeteler olabilmektedir. Yeni Şafak gazetesindeki yazısında Yakup Kocaman (2013, 8 Aralık) seçimler yaklaşırken hükümete destek veren ve muhalefet eden gazeteleri listelemiştir. Buna göre örneklememizde yer alan gazeteler yazar tarafından Tablo 3'teki gibi değerlendirilmiştir. Gazeteleri hükümet desteği

¹⁵Metin içinde kolaylık olması için bazen sadece "Liberal" şeklinde geçer.

¹⁶ Özgür Gündem gazetesi 16 Ağustos 2016 tarihinde KHK ile kapatılınca yerine açılan bu gazete de 4 Haziran 2018'de KHK ile kapatılmıştır.

açısından yandaş, havuz medyası, hükümet yanlısı, muhalif, muhalif görünen, hükümet karşıtı gibi kategoriler altında sınıflandıran Abdullah Köktürk (2018, 2 Temmuz) ise aynı tabloda görüleceği üzere farklı değerlendirmeler sunmaktadır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Örneklemin hükümet desteği yönünden değerlendirmesi

Grup	Gazeteler	Yayıncı kuruluş / kişi	Tiraj	Pozisyon	
				Kocaman (2013)	Köktürk (2018)
İslamcı	Yeni Akit	Ramazan Fatih Uğurlu	54.000	Hükümeti destekleyen	Yandaş ve havuz medyası
	Türkiye Gazetesi	İhlas Holding	139.000	Hükümeti destekleyen	Yandaş ve havuz medyası
	Diriliş Postası	Ali Yıldız ve Mehmet Akosman	54.000 ¹⁷	-	Yandaş ve havuz medyası
	Yeni Şafak	Albayrak Grubu	111.000	Hükümeti destekleyen	Yandaş ve havuz medyası
Milliyetçi	Vatan	Demirören Grubu	102.000	Tarafsız	Hükümet yanlısı
	Ortadoğu	MHP	5.000	Muhalif	Muhalifken son zamanlarda hükümet yanlısı olarak değerlendiriliyor
	Yeniçağ	İYİ Parti	51.000	Muhalif	Milliyetçi muhalif
Liberal / Merkez Sağ	Habertürk	Ciner Medya Grubu	199.000	Tarafsız	Hükümet yanlısı
	Hürriyet	Mart 2018'de Doğan Medya Grubu'ndan Demirören Holding'e satıldı	314.000	Muhalif	Merkez medya (Hükümet tarafından eleştirel değerlendiriliyor)
	Sabah	Zirve Holding /	306.000	Hükümeti destekleyen	Yandaş ve havuz medyası

¹⁷ Tiraj Ocak 2018'e ait.

		Kalyon İnşaat			
Ulusalçı	Sözcü	Estetik Yayıncılık	267.000	Muhالیف	Ulusalçı muhalif
	Yurt Gazetesi	(CHP yanlısı)	5.000	Muhالیف	Muhالیف
	Aydınlık Gazetesi	Vatan Partisi	50.000	Muhالیف	Muhالیف (son zamanlarda hükümet desteği ile eleştiriliyor)
Solcu	Cumhuriyet	Cumhuriyet Vakfı	37.000	Muhالیف	Liberal muhalif
	Evrensel	EMEP	5.000	Muhالیف	Muhالیف
	BirGün	ÖDP, Haziran Hareketi	6.000	Muhالیف	Muhالیف
	Özgürlükçü Demokrasi	HDP	6.891 ¹⁸	-	Muhالیف

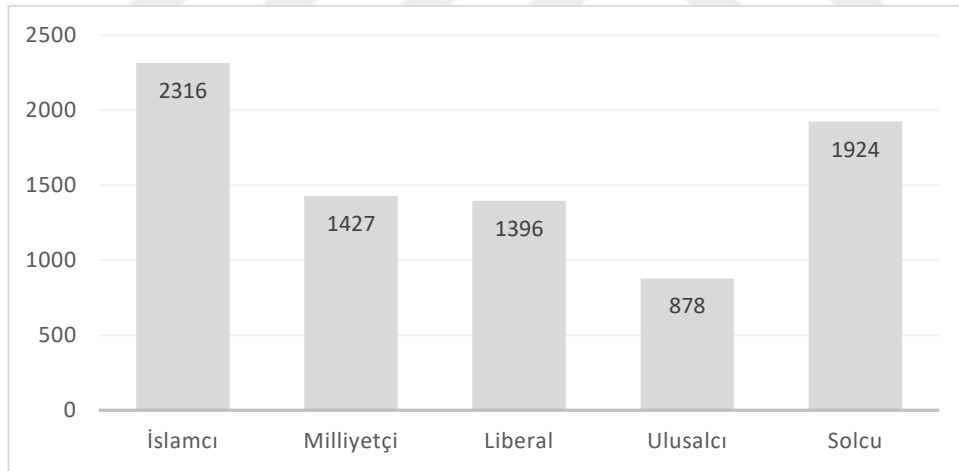
Sarıgül (2010, s. 138) de medya temsili çalışmasında bizim örneğimizde de yer alan Sabah ve Yeni Şafak Gazetelerini hükümet yanlısı, Hürriyet, Habertürk, Cumhuriyet ve Vatan Gazetelerini hükümetle ihtilaf halinde olarak nitelendirmiştir. Buradan da hükümet ile ilişkiler konusunda bazı gazetelerin daha belirgin bazılarının ise tartışmalı pozisyonlar aldığı görülmektedir (Vatan Gazetesi'ne ilişkin değerlendirmeler buna iyi bir örnektir).

Taraf olma konusunda iki eğilimden söz edilebilir. Bunlardan birisi medya patronlarının başka ekonomik pozisyonları nedeniyle bazı konularda taraf olmalarıdır. Diğer unsur ise medya ile iktidar arasındaki ilişkiye ait. Medyada iktidar yanlısı yayının fazla olduğu ya da en azından iktidar eleştirilerinin bir miktar yumuşatıldığı düşünülmektedir (Aziz'den akt. Sarıgül, 2010, s. 119). Türkiye'de iktidar yanlısı yayın yapan kuruluşlara 'yandaş medya' nitelemesi yapılmaktadır (s. 119). Bu durum

¹⁸ 10 Temmuz 2016 tarihine ait Özgür Gündem tirajıdır.

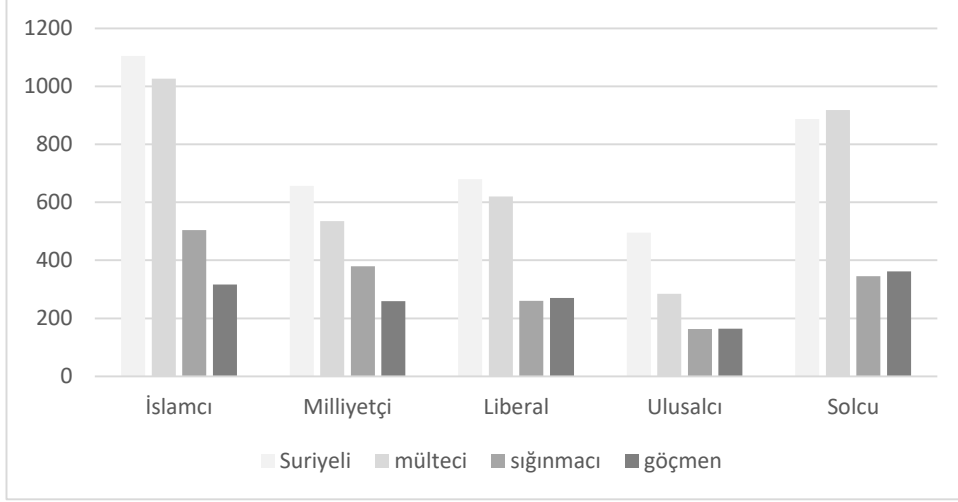
asında Türkiye medyasında başından beri var olan bir sorun olarak görülür (s. 120). Hitap edilen gruplar da taraf olma bakımından medya metinlerine etki eder.

Pilot çalışma sonrasında, 2017 yılında yayınlanan tüm haberler yerine iki ayrı çeyrekte (Mart-Mayıs arası ve Eylül-Kasım arası) alınan ve toplam altı ayı kapsayan haberlerin analiz için yeterli olacağı düşünüldü. Oluşturulan yayın grupları çerçevesinde haber sayılarına yeniden döndüğümüzde, 2017 yılının ilkbahar ve sonbahar aylarında 17 gazeteden ‘mülteci’, ‘Suriyeli’, ‘sığınmacı’ ve ‘göçmen’ anahtar kelimeleri ile edindiğimiz haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı Grafik 3’te sunulmuştur. Buna göre, gazete sayılarının daha fazla olması nedeniyle örnekleme merkeze daha uzak olan gazete gruplarından elde edilen haber sayılarının yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Grafik 3. Seçilen 17 gazetede 6 aylık periyot içinde üretilen Suriyeli mülteci haber sayısı

Son olarak gazete gruplarının söz konusu nüfusu ifade etmek için hangi kavramı tercih ettiğine bakılacak olursa, 2017 yılı ilkbahar ve sonbahar aylarından alınan kesitler çerçevesinde yayın gruplarına göre Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadelerinin geçtiği haber sayıları Grafik 4’teki gibidir.

Grafik 4 Suriyeli, mülteci, sığınmacı ve göçmen ifadelerinin örneklem içindeki yayın grubu dağılımı

Görüldüğü gibi tüm yayın gruplarında en fazla tercih edilen ifadeler Suriyeli ve mülteci olmuştur. Yakın oranlar gösteren bu kullanımlar Ulusalçı YG içinde uyrukluk ifadesi olan ‘Suriyeli’den yana bir eğilim gösterirken diğer tüm gruplardan farklı olarak mülteci kavramının kullanım sıklığı Solcu YG içindeki gazetelerde birinci sıradadır. Liberal, Ulusal ve Solcu YG içinde göçmen ve sığınmacı kavramlarının kullanımı birbirine çok yakinken İslamcı ve Milliyetçi YG içindeki gazetelerin sığınmacı kavramına göçmenden daha fazla yer verdiği görülmektedir.

3.3.3. Ekonomik içerikli haberler

Göker ve Keskin’in (2015, s. 234) ifadesine göre haberler, “egemen ideolojik örgütlenmenin medyatik bir dışa vurumu olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda, haber ile gerçeklik arasındaki bağ tartışılır bir nitelik sergiler”. Haber metninin, gerçekliği ne şekilde yansıttığı, hangi ideolojik süzgeçlerden geçtiği ile ilişkili bulunmuştur. Bu ideolojik süzgeçlerden mültecilere ilişkin hangi sınıfsal unsurların geçtiğini anlamak için gazetelerin haber metinleri verimli kaynaklar olarak kabul edildi.

Croteau, Hoynes & Milan'ın (2012, s. 165) belirttiği üzere ideolojileri ekonomik içerikli haberlerde fazlaca görmek mümkündür. Suriyelilerle ilgili ekonomik içerikli haberlere ulaşmak için uzun bir masa başı çalışması yapıldı. Haberlerin seçilmesi sırasında öncelikle başlıklarında ekonomik ifadeler arandı, başlığından ekonomik bir içeriğe sahip olup olmadığı anlaşılabilen¹⁹ haberlerin metinleri incelenerek ekonomik ifade, yorum ve vurgulara rastlanması halinde örnekleme dâhil edildi. Başlığı ekonomi dışı bir içeriğe işaret eden²⁰ haberler kapsam dışı bırakıldı. Bazı haberler ise kimi gazetelerde ekonomik bir içerik ile sunulurken kimilerinde böyle bir boyut ile ilişkisi kurulmadığı için kapsam dışı kalmıştır²¹. Yine ekonomik bir içeriğe sahip olması muhtemel iken Türkiye dışındaki mülteciler ya da sığındığı ülke belirtilmeden genel anlamda mülteci akınından söz eden haberler de örnekleme dâhil edilmeyenlerden oldu²². Suriyeli mültecilerle ilgili mali sorumluluk paylaşımına ilişkin ifadeler barındırmayan AB-Türkiye ilişkileriyle ilgili haberler kapsam dışı kaldı²³. Türkiye'nin mali yükü ve AB'nin bu yüke ortak olmaması konu edildiğinde ise örnekleme dâhil edildi.

“Ekonomik haber” anlayışı geniş tutuldu. Sosyal, kültürel, siyasal ya da güvenliğe ilişkin olduğu düşünülebilecek birçok haber dolaylı ekonomik bağlantılar taşıyorsa

¹⁹ ARTIK DÜŞÜNMEYİN, SEÇMECE YAŞAMLAR, BİR ŞEY gibi başlıklar.

²⁰ DIŞ POLİTİKA ESKİ ÇİZGİYE ÇEKİLMELİDİR, ERDOĞAN: HEDEF İSLAM MEDENİYETİ, 4 YAŞINDA OUMOH AİLESİNE KAVUŞTU, SURIYELİLERE SEÇİM GÜNÜ SOKAK YASAK gibi başlıklar.

²¹ DENİZLİ DE SURIYELİLERE İRÇİ SALDIRI, SİĞİNMACILARIN SAYISI 5 MİLYONU GEÇTİ, HEM ÇOCUK HEM ANNE gibi başlıklara sahip haberler.

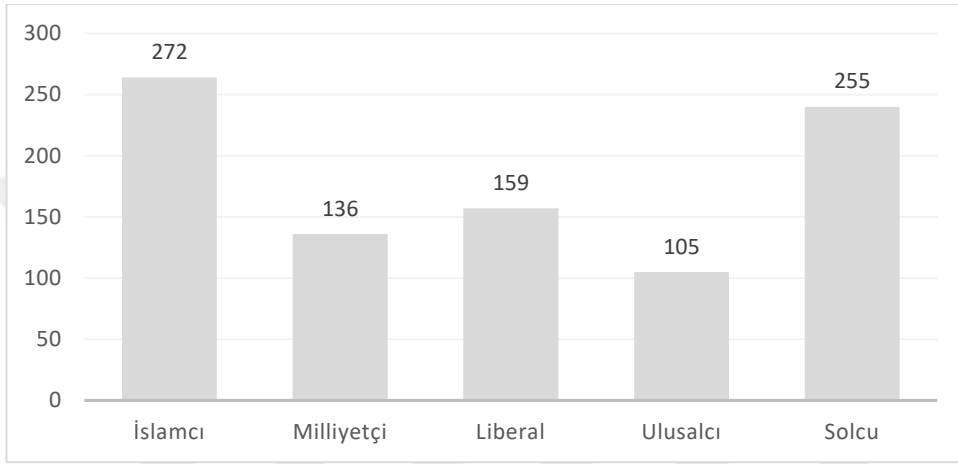
²² SİĞİNMACI KAMPINDA ÖLÜM, GÖÇMENLERE NEFES YOK, AB NİN DİRDİ BAŞINDAN AŞKIN, BİR KAMPLARI BİLE YOK, SURIYELİ ÇOCUKLAR BÜYÜK STRES ALTINDA gibi başlıklar.

²³ TÜRKİYE- AVRUPA İLİŞKİLERİNDE KRİTİK HAFTA gibi.

bile “ekonomik içerikli haber” kabul edilerek örnekleme dâhil edildi. İçinde mülteci, sığınmacı, göçmen ve Suriyeli ifadelerinin bulunduğu haberlerde lira, Euro, altın, pazarlık, yardım, fatura, bilanço, bütçe, tarife, satıcı, esnaf, faiz, milli hasıla, sektör, enflasyon, ekonomi, mali, maliyet, işçi, işveren, işsiz(lik), rant, sömürü, kriz, hayırsever, emperyalizm, kapitalizm, sendika, borç, kaçakçı, mühendis, doktor, gelir, gider, emek, el emeği, insan kaçakçılığı, fon, kaynak, ucuz, pahalı, kepenk, aylık, para, zengin, fakir/yoksul, varlık, çalışmak, ithalat, ihracat, büyüme, fiyat, tarım, ticaret, tacir, kira, satmak, (satın) almak, geçinmek, açlık, harcama, yatırımcı, iş, iş adamı/kadını, banka, işletme, işgücü, barınma, eğitim ihtiyaçları, kırtasiye, erzak, temel ihtiyaç maddesi, sağlık malzemeleri (hijyen ürünleri, bebek bezi vb.), hırsızlık, gasp, giysi, gıda gibi kelimelere rastlandığında haberin ekonomik içerikli olduğuna karar verilmiştir. Böylece nakdi ve ayni yardımlar, yoksulluk halleri, AB ile varılan yardım anlaşması, işgücü piyasasındaki şartlar, istihdam politikaları, sektörler, marjinal ve yasadışı ekonomik faaliyetler, kadın ve çocukların istismarı, insan kaçakçılığı, ekonomik göstergelere etkiler gibi birçok alandan haber elde edildi. Yine bu sayede Suriyeliler karşımıza yoksul, yardım eden, yardım edilen, profesyonel, ucuz işgücü, sömürülen, sokakta çalışan, suça yönelen, yatırımcı, esnaf, zanaatçı, dilenci, mevsimlik işçi, suç mağduru/faili vb. olarak çıkabilmiştir.

‘Umuda yolculuk’ haberleri yasadışı yollardan Avrupa’ya Ege Denizi’nden geçmek isteyen Suriyelileri konu edinmektedir. İnsan kaçakçılığı ile ilgili olması nedeniyle bu haberlerin ekonomik içerikli olduğu düşünülmelidir. Ancak bu haberler mültecilerin sınıfsal temsiline çok az unsur önerken sayıları oldukça fazladır. Bu nedenle başlığında kaçakçı, yoksulluk, lüks araç, tarife, fiyat gibi ekonomik içerik barındırmayanlar örnekleme dışında bırakılmıştır.

Ekonomik içerikten ne kastedildiğini ve bazı sınırlılıkları bu şekilde açıklamışken ‘haber’ kavramının içeriğini de hatırlatmakta fayda var. Çalışma boyunca ‘haber’ derken seçilen ulusal gazetelerde seçilen tarih aralıkları içinde yayınlanan Türkiye’deki Suriyeli mültecilerle ilgili ekonomik içerik barındıran **haber ve köşe yazıları** kastedilmektedir.

Grafik 5. Analize tabi tutulacak ekonomik içerikli haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Ekonomik içerikli olması nedeniyle seçilerek çalışmanın örneklemini oluşturan haber sayılarını Grafik 5’te görmek mümkündür. Buna göre merkez dışındaki İslamcı ve Solcu yayın gruplarından, birer fazla gazete bulunması nedeniyle daha fazla haber elde edilmiştir. Son tahlilde, 2017 yılında 17 gazeteden elde edilerek analize tabi tutulan haber sayısı 902 olmuştur.

4. Bölüm: Haber Temaları ve Sınıfsal Temsil Unsurları

Verilerin açık kodlaması sırasında temsilin yalnızca haberdeki unsurların bir toplamı değil haberin varlığı ile de ilgili olduğunu gördük. Aynı olayın tüm gazetelerde haber değeri taşıması ve dolayısı ile aynı haberin farklı gazetelerde nasıl temsil edildiğinin incelenmesi oldukça güçtür. Çünkü tüm gazetelere yansıyan haberlerin sayısı hem azdır hem de her zaman sınıfsal temsil yönünden farklılıkları ortaya koyacak özellikler taşımaz. Bir insanın temsiline bir unsur/nitelik eklemek daha çok o insanın o unsuru ile yer aldığı bir olaya haber değeri vermekle ilgili olabilmiştir. Örneğin İslamcı gazetelerde mültecilerin “çalışan” temsiline hiç rastlamadığımız gibi Solcu gazetelerde de onları “yardıma alan” kişiler olarak görmedik. Bu nedenle temsil mücadelesinin tekrar eden bağlamlarla ilişkili olduğunu düşünüyoruz. Yani bir sığınmacının bir haber metninde hangi nitelikleri ile nasıl sunulduğu kadar hangi tür haberlerde yer bulduğu, ne tür ekonomik ilişkiler içinde haber değerinin olduğu da önem arz etmektedir. Gazetecilik alanyazınında bir olay ya da konunun haber olabilmesi için bulunması gereken bazı özellikler haber değeri olarak adlandırılır. Neyin haber olup olmayacağına karar verme biçimi olarak haber değeri, yaygın organlarının politikalarından etkilenir²⁴ (Karabay, 2000, s. 92). Bu çerçevede analizin

²⁴ Haber değeri hem muhabirin alandan hangi bilgileri toplayacağı hem de bu bilgilerden hangilerinin haber metnine taşınacağı bakımından iki türdür (Golding & Murdock, 2008, s. 46).

ilk aşamasında mülteciler; (1) ne tür ekonomik ilişkiler içinde haber değerlerinin olduğu ve (2) ne şekillerde temsil edildikleri bakımından incelenecektir.

Daha önce de ifade edildiği üzere geniş bir bakış açısı ile seçilen “ekonomik içerikli haberler” kendi gösterdikleri eğilimler çerçevesinde belli temalar altında toplanmıştır. Verilerin incelenmesi sırasında kendiliğinden oluşan bu temalar hiçbir teorik çalışmaya dayanmaz, yazarın yorumlamasından etkilenir. Suriyelilerin bu temalar altındaki haberlerde yer alma oranları ve biçimleri, onların medyadaki sınıfsal temsilleri açısından fikir verici niteliktedir. Tablo 4’te Temaların ne tür haberler içerdiği biraz daha ayrıntılı sunulmuştur.

Tablo 4. Temaların içerdiği haber konuları ve sayıları

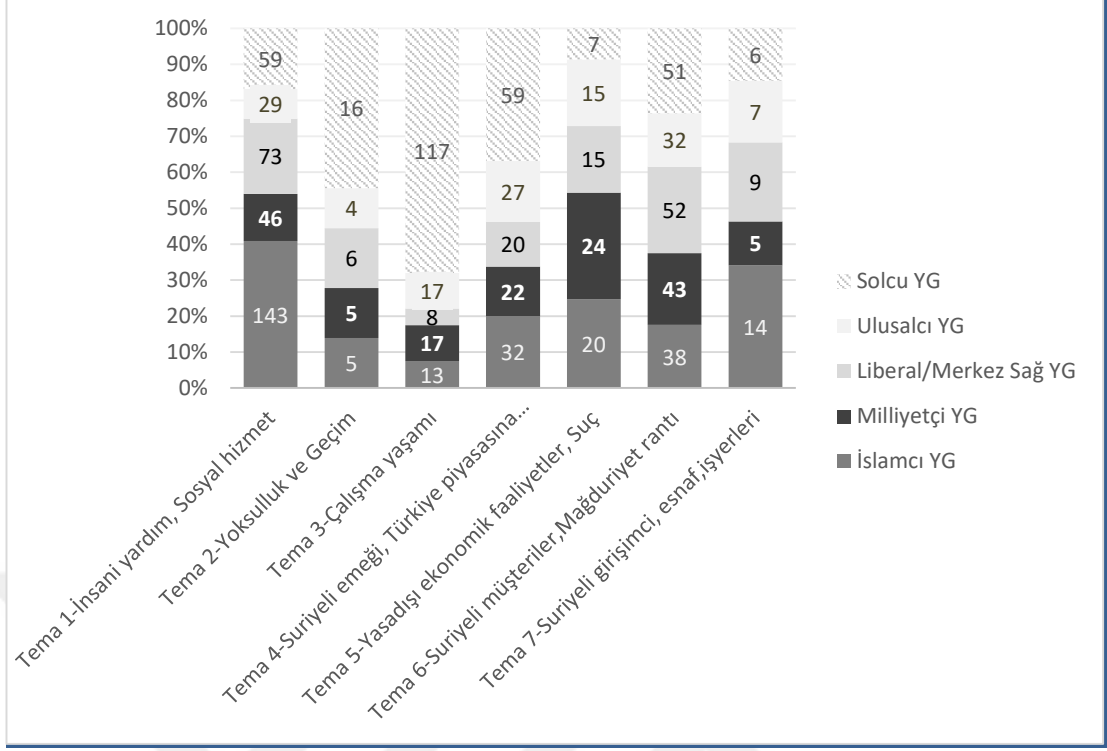
	Temalar	İçerdiği haber türleri	Temadaki toplam haber sayısı
1	<i>İnsani yardım, Sosyal hizmet ve Sorumluluklar</i>	<ul style="list-style-type: none">• Sivil toplumun yardımları• Temel ihtiyaçların giderilmesi• Devlet bütçesinden yapılan harcamalar ve Sosyal hizmetler• Avrupa ile sorumluluk paylaşımı ve pazarlıklar• Türk insanının ve Türkiye hükümetinin cömertliği, yardımseverliği	383
2	<i>Yoksulluk ve Geçim</i>	<ul style="list-style-type: none">• Geçim sıkıntıları ve yaşam mücadelesi• Kötü barınma ve beslenme şartları	36
3	<i>Çalışma yaşamı</i>	<ul style="list-style-type: none">• Çalışma şartları ve ücretler• İş kazaları ve işçi ölümleri• Çalışma ilişkileri• Profesyonel meslek sahiplerinin durumu• Kadın emeğinin durumu ve istismar• Çocukların çalışması, eğitim görememesi ve istismarı	179
4	<i>Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye</i>	<ul style="list-style-type: none">• İstihdam politikaları ve çalışma izni konusu	162

	<i>piyasa</i> <i>entegrasyon</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Sektörler • Kayıt-dışı ekonomi ve güvencesizlik • Marjinal işler (dilencilik, atık toplama vb.) • Türkiye'nin mülteci işçi pazarı haline gelmesi • Mesleki eğitim projeleri • Suriyeli kadın ve erkeklerin işgücüne kazandırılmasına yönelik girişim ve değerlendirmeler 	
5	<i>Yasadışı ekonomik faaliyetler ve Suç</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Suriyeli çocukların sokakta çalıştırılması ve dilendirilmesi • Suriyelilerin karıştıkları ekonomik amaçlı suçlar (gasp, soygun, insan ticareti vb.) 	81
6	<i>Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Suriyeli müşteriler • Suriyelilerden elde edilen gelirler • Mağduriyetlerinden yararlanma (rant) • Suriyelilere karşı işlenen ekonomik amaçlı suçlar (gasp, hırsızlık, insan ticareti vb.) • Mülteci ekonomisi (mültecilere yönelik faaliyetlerden doğan iş ve istihdam) 	232
7	<i>Suriyeli girişimci, esnaf ve işyerleri</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kaçak işyerleri • Suriyeli esnaf ve vergi yükümlülükleri • Suriyeli yatırımcılar, istihdam ve ihracat • Haksız rekabet • Girişim destekleri 	41

Bazı haberler birden fazla kategori içinde yer alabilmiştir. Aynı haberler ekonomik olanın yanı sıra sosyal, siyasal ve kültürel içerikler de barındırır. Bu nedenle haberleri sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik diye kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmasa da metnin ağırlık merkezinin sosyal, siyasal, kültürel veya ekonomik olduğundan söz edilebilir. Ağırlık merkezi seçiminin de bir yanlılık ifadesi olabileceği akılda bulundurulmalıdır.

Temsillerin, gerçeğin bir yönünü öne çıkartıp diğerlerini ihmal eden bir seçme sürecinin sonucu (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 186) olması fikri bu çalışma açısından önem arz eder; Suriyelilerin medyadaki sınıfsal temsillerinde hangi faktörlerin öne çıkartılıp hangilerinin ihmal edildiği sorusuna yanıt arıyoruz. İletişim çalışmalarında bu durumun medyadaki yönetiminde öne çıkartma (priming) ve çerçeveleme (framing) taktiklerinin kullanıldığından söz edilir. Birincisi haber evreninden bir haberin seçilerek gündeme taşınmasını, ikincisi ise belli mesajları alıp diğerlerini dışarıda bırakma şeklindeki uygulamaları ifade eder (Sarigül, 2010, s. 122) ki bunların sığınmacıların medyadaki sınıfsal temsillerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Farklı yayın gruplarının haber temalarında ne kadar yayın yaptığına ilişkin sayılar böyle bir seçme sürecini göz önüne sermektedir.

Oluşturduğumuz **temalar** altındaki haber sayılarının Yayın Gruplarına göre dağılımı seçme süreci hakkında fikir verecektir (Bkz. Grafik 6). Grafikteki her bir sütun bir haber temasını ifade eder. Renkler ise o tema içinde yayın gruplarının kapladığı alanı göstermektedir. Grafikteki sütunlara baktığımızda **İnsani yardım ve sosyal hizmetlerle** ilgili birinci temada en fazla haberi İslamcı YG'nin yaptığını görüyoruz (143 haber). Onu Liberal/Merkez Sağ gazeteler 73 haber ile takip ederken, toplam haber sayısı yüksek olmasına rağmen Solcu YG içindeki gazetelerin bu konuda daha az haber yaptığı görülmektedir (59).

Grafik 6. Yayın Grupları açısından karşılaştırmalı olarak Tema başına düşen haber sayıları.

İslamcı YG içindeki gazeteler insani yardım haberlerine ağırlık verdiği halde **yoksulluk ve geçim zorluklarından** fazlaca bahsetmemiştir (5). Bu konudaki sorunların daha çok Solcu YG içindeki gazeteler tarafından ortaya konduğunu görüyoruz (16). Bu bize çerçeveleme taktiğinin iyi bir örneğini sunar. İnsani yardım yapılan gurubun sınıfsal niteliklerini geri planda bırakıp yardım ilişkisini öne çıkartma biçimindeki bu stratejiye ileride dönülecektir.

Çalışma Yaşamına ilişkin üçüncü temada Solcu YG'nun açık ara fazla haber yaptığı (118), İslamcı YG'nin ise toplam haber miktarına göre bu konuya neredeyse hiç değinmediği görülmektedir (13). Bu konularda, diğer yayın grupları da fazla haber üretmemiştir (17, 8, 17). Yine de Ulusalçı ve Milliyetçi olanlar, toplam haber sayıları daha az olduğu halde Merkez Sağ/Liberal gazetelerin önünde yer almıştır. Konunun makro boyutunda, yani **Suriyeli mülteci emeğinin** istihdam durumu politikaları ile

Türkiye piyasasına entegrasyon biçimlerinden söz eden haberlerin yer aldığı dördüncü temada İslamcı YG haberleri bir miktar artış gösterse de toplam haber sayısına oranla düşük düzeyde kalmıştır (32). Milliyetçi (22) ve Ulusalçı (27) gazetelerin yine önünde geçtiği Merkez Sağ/Liberal gazeteler ise toplam 20 haber ile bu temaya girmiştir. 58 haber ile söz konusu temalarda en çok yer alan gazeteler ise yine Solcu YG içindekiler olmuştur.

Yasadışı ekonomik faaliyetler ve suçlara ilişkin beşinci temada/sütunda ise İslamcı ve Solcu gazetelerin hâkimiyetinin azaldığı, Ulusalçı, Liberal ve Milliyetçi yayın gruplarının öne geçtiği görülüyor. Toplam haber sayılarını dikkate aldığımızda bu gazeteler İslamcı ve Solcu olanlardan daha fazla haber yapmıştır diyebiliriz.

Suriyeli müşterilerin harcamaları ve Suriyelilerin mağduriyetlerinden elde edilen gelirler konusundaki *Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı* temasında görece dengeli bir dağılım olduğu dikkati çekmektedir. Toplam haber sayıları daha fazla olan İslamcı gazetelerin 38 ve Solcuların 50 kere bu temaya giren ifadeler kullandığı yerde en yüksek kodlama sayısı Liberal/Merkez Sağ gazetelere aittir (51).

Son olarak *Suriyeli girişimciler*le ilgili en fazla haber İslamcı YG içinde (14) en az haber ise Milliyetçi (5) ve Solcu YG'de (6) üretilmiştir. Bu sayılar mültecilere bakış ve onların sınıfsal temsil biçimleri konusunda fikir verse de ileride görüleceği üzere daha anlamlı bulgular bu haberlerin ele alınış biçimleri noktasında belirginleşmektedir. Örneğin İnsani Yardım ve Sosyal hizmetler teması altında kodlanan bir haber yapmak hükümet politikalarını eleştirmek, eksikleri ortaya koymak için de olabilmiştir. Hangi temaların hangi yayın grupları (gazeteler) tarafından beslendiği Şekil 2'de görülebilir.

Buraya Mind Map Zihin

haritası 1 gelecek ffffffff

Şekil 2. Yayın gruplarının temalara yaptığı katkıya ilişkin zihin haritası

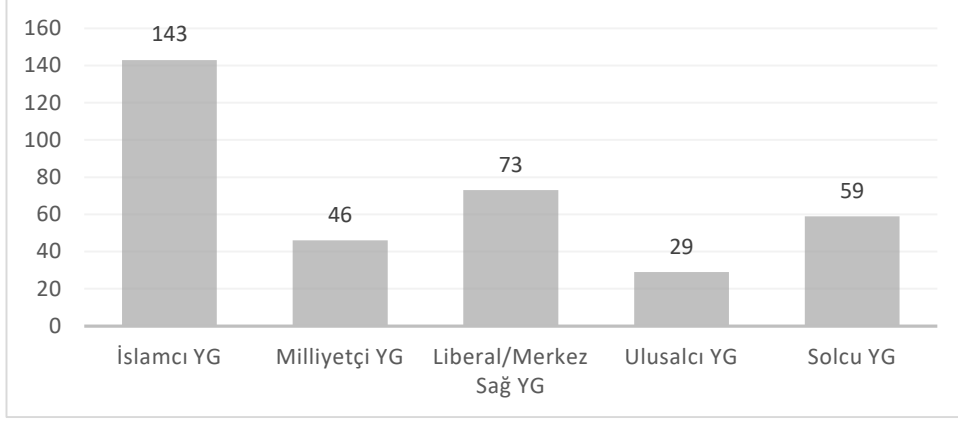

4.1. Tema 1 - İnsani Yardım, Sosyal Hizmetler ve Sorumluluklar

İnsani yardımlarla mültecilere sunulan *sosyal hizmetlerin* bir arada ele alınması, yani tek başlık altında değerlendirilmesi, haber dilinin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin yaptığı sosyal hizmet harcamaları çoğu zaman “Suriyelilere yapılan yardımlar” şeklinde ifade edilmektedir²⁵. Suriye iç savaşından kaçıp Türkiye'ye sığınanların mülteci statüsüne sahip olmaması da söz konusu sosyal hizmetleri yasaya değil yönetici inisiyatifine dayalı kılmaktadır. Ancak Türkiye'nin içinde bulunduğu uluslararası koruma kanunları, şartlı mültecilik ve ikincil koruma statüleri de mültecilere sosyal hizmet sağlanmasını gerektiren yasal çerçevelerdir.

Savaş nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalmış olan büyük bir kitleye yönelik olarak diğer devlet ve halkların oynadığı rollere ve sorumluluklara ilişkin olan bu temadaki haberlerin büyük kısmı İslamcı YG içindeki gazetelerde üretilmiştir. Dört gazetenin yer aldığı bu YG'yi üç gazetenin yer aldığı Liberal/Merkez Sağ gazeteler takip etmiştir. Yine dört gazeteden oluşan Solcu YG ise örnekleme giren toplam haber sayısına oranla bu temada düşük sayıda haber üretmiştir diyebiliriz (Bkz. Grafik 6).

²⁵ “Türkiye'de bulunan Suriyelilere yönelik kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlarca yapılan yardımlar 25 milyar doları buldu.” (Türkiye Gazetesi, Mart 2017)

Grafik 7. İnsani Yardım, Sosyal Hizmetler ve Sorumluluklar isimli birinci temada yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Aslında İslamcı YG içindeki gazeteler çok daha fazla *insani yardım* haberi yapmıştır. Ancak örneklelimizi, Suriye'deki iç savaştan kaçıp Türkiye'ye sığınanlarla ilgili haberlerle sınırladığımız için sınır ötesine yönelik sayısız haber kapsam dışı kalmıştır. Kapsam içi haberlerin birçoğunda da hem Türkiye'deki mültecilere hem de İslam coğrafyasının geneline ilişkin değerlendirmelerin bir arada olduğu dikkati çekmektedir²⁶.

Türkiye'nin gerek sivil toplum gerekse devlet düzeyinde sağladığı *İnsani yardım ve Sosyal hizmetlerin* yanı sıra AB ve Avrupa ülkelerinin bu konudaki sorumluluk paylaşımı haberleri de aynı tema içinde yer almıştır. Bu çerçevede birinci Tema birbiri ile iç içe geçen dört alt-temadan oluşur. Bunlar;

- Sivil Toplum yardımları,
- Sosyal hizmetler ve Devlet harcamaları,
- Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler,

²⁶ “İnsani Yardım Vakfı'nın bu bayramda bağışlanan 52 bin 500 hisse kurbanı, 5 kıtada 106 ülke ve bölgede 2 milyona yakın ihtiyaç sahibine ulaştırmaya başladığı bildirildi.” (Yeni Akit, Eylül 2017)

- Avrupa ile ilişkiler ve sorumluluk paylaşımı.

Dört konuya giren haber sayıları ve bunların yayın gruplarına göre dağılımı Tablo 5’te verilmiştir. Tabloya göre İslamcı YG içinde hem sivil toplumun yapmış olduğu insani yardımlar hem de Türkiye Cumhuriyeti devletinin geçici koruma kapsamındaki sığınmacılara yönelik sosyal hizmet harcamalarını konu edinen haber sayıları yüksektir. Liberal/Merkez Sağ gazetelerde de benzer bir eğilim görülürken *Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler* konusunda Liberal gazetelerin İslamcı olanlardan daha fazla haber ürettiği görülüyor.

Tablo 5. İnsani yardım ve Sosyal hizmetler temasında oluşan alt-temaların yayın gruplarına göre dağılımı

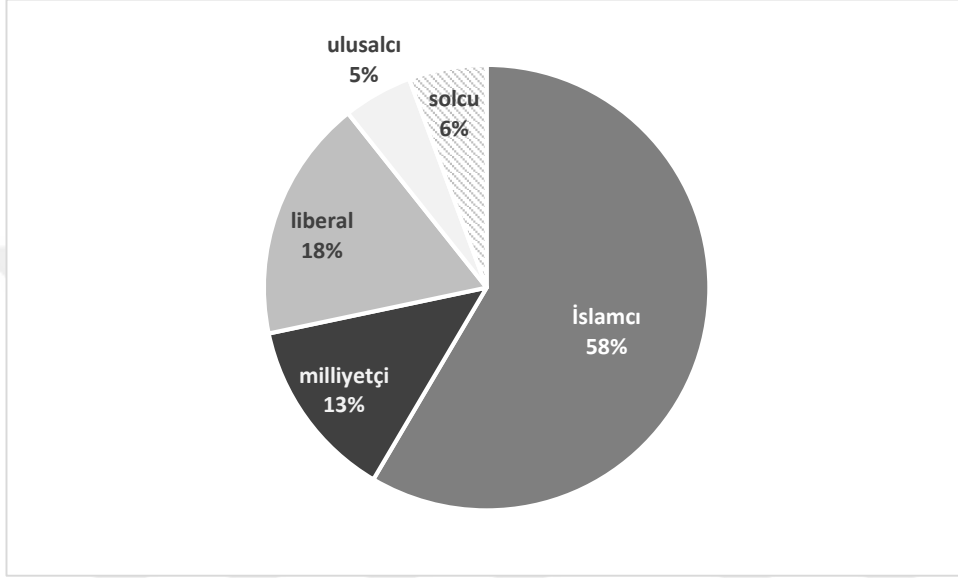
Alt-temalar	İslamcı	Milliyetçi	Liberal, Merkez Sağ	Ulusalıcı	Solcu
Sivil Toplum yardımları	93	21	28	8	9
Sosyal hizmetler ve Devlet harcamaları	67	14	24	6	23
Avrupa ile ilişkiler ve sorumluluk paylaşımı	21	10	18	3	15
Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler	5	10	11	16	30

Burada gazetelerin hükümet politikalarına yönelik pozisyon alışlarının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Yine *Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetlerle* ilgili konuda en fazla haber üreten gazetelerin Solcu ve Ulusalıcı YG içindekiler olduğu görülmektedir.

4.1.1. Sivil Toplum Yardımları

Tablo 5’te yer alan konulara biraz daha yakından baktığımızda Türkiye’deki sığınmacılara yönelik *sivil toplum yardımları* konusundaki haberlerin % 59’unun

İslamcı YG içindeki gazetelerde yayınlandığını görürüz. Bunu % 18 ile Liberal/Merkez Sağ gazeteler ve % 13 ile Milliyetçiler takip eder. Türkiye solunda yer alan Ulusalçı ve Solcu gazeteler ise bu konudaki haberlere % 5'erlik katkı sağlamıştır (Grafik 8).

Grafik 8. Sivil toplum yardımlarıyla ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Bu haberlerde iki tür içerik dikkati çekmektedir. Bunlar; (1) **yardımın detayları** (yardımın yeri, türü, kaynağı ve hedefi) ile (2) **yardımın anlamıdır**. Bununla yardımın motivasyonu, gerekçesi ve öne çıkan (duygusal) vurgular kastedilmektedir.

4.1.1.1. Yardımın detayları

Yardım faaliyetinin detaylarına baktığımızda, sivil toplumdan Türkiye'deki Suriyelilere yapılan yardımlar büyük uluslararası ortaklıklardan bireysel hayırseverlik noktasına kadar değişik düzeylerde haberlere yansımıştır. Bu haberlerde yardımı kimin kime nerede yaptığı ve ne tür bir yardımın gerçekleştiği yer alır ve sığınmacıların temsilinden çok yardım yapanların ve yardım ilişkisinin temsili dikkat

çekmektedir²⁷. Bu durumda Suriye'den gelen sığınmacılar haberin merkezi konusu iken temsil anlamında tali kalabilmektedirler.

Bu haberlerde sığınmacılar kimi zaman sosyo-ekonomik statüsü belirsiz ihtiyaç sahipleridir. Yardım aldıkları için yardıma ihtiyaç duyduklarını biliriz, ancak bunun bir ölçüsü ve öyküsünden söz edilmez. Onun yerine yardımın büyüklüğünün bir ölçüsü olarak yardım yapılan kişi sayısı ya da yardımın mali değeri habere yansır.

“1 milyon 300 bin Suriyelinin kayıt altına alındığını belirterek, ‘Sosyal Uyum Projesi kapsamında kişi başı 100 lira yardım yapıyoruz’ dedi.” (Habertürk, Mayıs 2017)

“Deniz Feneri Derneğince, Kilis'teki ihtiyaç sahibi Suriyeli 300 aileye kıyafet yardımında bulunuldu.” (Vatan, Kasım 2017)

Bu bölümde Suriyelilerin sınıfsal temsili açısından en önemli detay yardımın hedefi olarak nasıl tarif edildikleridir. Yardım hedefinin nasıl isimlendirildiği ve hangi sıfatlarla nitelendiği aslında yardım yapanın ve yardım ilişkisinin temsili ile iç içe geçmektedir.

Özellikle *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* haberlerinde mültecilerin sınıfsal temsiline ilişkin bazı sık kullanılan nitelemelerden söz edebiliriz. Bunlardan bazıları ekonomik bir jargonun üyesi iken (ihtiyaç sahibi, yardıma muhtaç gibi) bazıları

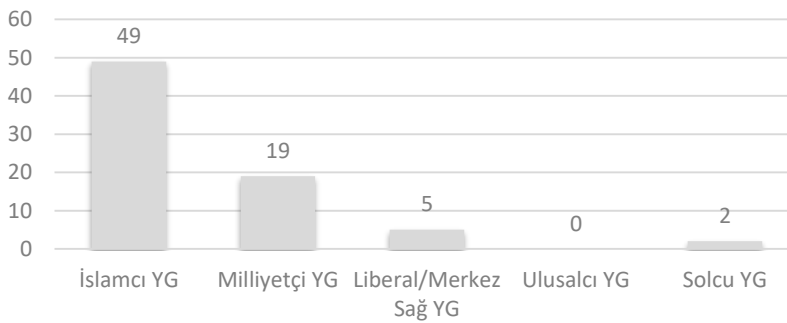
27 “Dünyada en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye'de, AFAD tarafından kurulan 26 barınma merkezinde, sığınmacıların fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları karşılanıyor.(Türkiye Gazetesi, Mart 2017)

değildir (kardeş, misafir, ülkelerinden kopmuş olan, kadın, çocuk, yetim, Müslüman gibi) ancak ekonomik bir yardım ilişkisinin unsurları gibi karşımıza çıkarlar.

İhtiyaç sahibi olmak mültecilerin sınıfsal temsilinde çok karşılaştığımız ve Suriyeliler ile Türkiyeli yoksulları ortaklaştıran bir kategoridir. “Hayırseverler ile **ihtiyaç sahipleri** arasında köprü vazifesi gördüklerini belirten (Ortadoğu, Eylül 2017)” kişi hem Suriyeli hem de Türkiyeli yoksullara kurban eti dağıttıklarını anlatmaktadır örneğin.

***"300 Suriyeli ihtiyaç sahibi aileye kıyafet yardımları ulaştırıldı. Bu ailelerimizin içerisinde Suriye'deki savaşta babalarını kaybeden çocuklarımız da var."** (Diriliş Postası, Kasım 2017)*

Bir parantez açıp “ihtiyaç sahibi” ifadesinin tüm temalarda kaç kere tekrarlandığına bakarsak çokça kullanılan ve Suriyeli yoksullar ile Türkiyeli yoksulları ifade etmenin ortak yolu olarak başvurulan “ihtiyaç sahibi” ifadesi örneklemimiz içindeki haberlerde 75 kere geçmektedir. Bunun 49’u İslamcı, 19’u Milliyetçi, 5’i Liberal, 2’si ise Solcu YG içindeki gazete haberlerindedir (Grafik 9).

Grafik 9. Örneklemdeki tüm haberlerde ‘ihtiyaç sahibi’ ifadesinin kullanım sıklığının yayın gruplarına göre dağılımı

Bu sonuçlara göre, Solcu YG içinde haber sayısının yüksek olmasına rağmen iki kere kullanılan ve Ulusalçı YG içinde haber sayısının az olması nedeniyle hiç rastlanmayan ifadenin sağ siyasal ideolojiler için daha anlamlı bir sınıfsal temsil aracı olduğunu söylemek mümkündür. “Yardıma muhtaç” tanımlaması da yine hem Türkiyeli hem Suriyeli yoksulları bir arada ifade etmenin bir yolu olarak tercih edilebilmektedir.

*“kurbanlarını **yardıma muhtaç** kişilere ulaştıramayan hayırseverlerin kurbanlarını alarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırıyor” (Habertürk, Eylül 2017)*

Ekonomik faaliyetlerden gelir elde edemeyerek hayatta kalmak için insani yardıma ihtiyaç duyan kişi anlamındaki ‘yardıma muhtaç’ temsili ve onu bir ihtiyaç birimi olarak tanımlayan ‘ihtiyaç sahibi’ betimlemeleri ekonomik bir söz grubunun üyesiiken mültecilerin sınıfsal temsilinde, ekonomik olmayıp sosyal ve kültürel insan ilişkilerine ilişkin kelimelerin de kullanıldığı dikkati çekmiştir. Bunların önde gelenleri ‘kardeş’, ‘misafir’ ve ‘muhacir’ vurgularıdır. Bu tür temsiller belli ilişkileri pekiştirerek kültürel ve dini özellikleri sınıfsal ilişkilerin bir yönü haline getirmektedir. Onlarla bir insani yardım ilişkisi kurarız çünkü onlar “Allah’ın emaneti muhacirler” ve “misafirperver olmamız gereken kardeşlerimiz”dirler.

“Suriyeli muhacirlerimiz, Allah’ın bir emaneti olarak bize sığındılar.” (Türkiye Gazetesi, Kasım 2017)

“Kardeşlerimize karşı misafirperver olmalıyız” (Yeni Akit, Eylül 2017)

Kardeşlik kelimesi Suriye iç savaşından kaçıp Türkiye’ye sığınanlara ilişkin olumlu bir dilin göstergelerindedir. “3 milyonu aşkın Suriyeli kardeşimiz (Sabah, Eylül 2017)” üzerindeki sorumluluğumuzu hatırlatan haberler bunun coğrafya, din ve kültüre ilişkin bir akrabalığa dayandığını düşündürür.

“Türkiye, kültürel ve insani bağlarla iç içe olduğu geniş coğrafyadaki yüz milyonlarca kardeşine karşı da sorumludur” (Sabah, Eylül 2017)

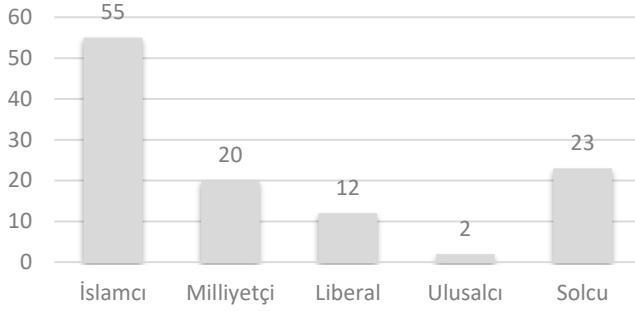
Sivil toplum yardımları başlığının dışına çıkıp bir parantez daha açarsak, ‘Kardeş’ kelimesinin Suriyelileri ifade eder ya da onlara gönderme yapar şekilde kullanımı 120 kere olmuştur (bunların bazıları aynı haberlerdeki tekrarlardır). İçerme ve farklılıkları silme işlevi gören ‘kardeş’ ifadesinin kullanımındaki farklar sığınmacıların sınıfsal temsiline ilişkin bazı ipuçları vermektedir; (1) göçe ve göçle gelen konuma, (2) kültüre ve toplumlar arası barışa, (3) sınıfa, (4) dine ya da (5) amaca yönelik farklı biçimler alabilmektedir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6. Suriyelilere yönelik kullanılan “kardeş” ifadelerinin listesi

	İfade biçimi	Tekrar sayısı
Göçe yönelik	Mülteci kardeşlerimiz	10
	Suriye'den göç eden/ülkemize sığınan kardeşlerimiz	3
	Muhacir kardeşlerimiz	2
	Sığınmacı kardeşlerimiz	2
	Misafir kardeşim	1
Ulusal kimliğe yönelik	Suriyeli kardeşlerimiz	35
Kültüre yönelik	Kardeşim, kardeşlerimiz	14
	Kardeşlik (havası, paylaşmaktır, uğruna), kardeşliğe hizmet etmek, kardeşçe	10
	Hepimiz kardeşiz	3
	Barış ve kardeşlik, birlik, beraberlik ve kardeşlik, halkların kardeşliği	7
	Tarihten gelen kardeşlik	1
Sınıfa yönelik	Saya işçisi kardeşlerimiz	5
	Sınıf / işçi kardeşliği	9
Dine yönelik	Din kardeşi, müminler kardeşler	3
	İnançların kardeşliği	1
	Sözde komşuluk ve din kardeşliği	1

Amaca yönelik	Sporcu kardeşlerimiz	2
	Suriyeli Kardeşlerle Dayanışma Derneği	2
	Suriyeli hanım kardeşlerimiz	1
	Eğitim kardeşi	7

Örneklere göre, Bazen “diğer farkları” bir kenara bırakıp kültür, ahlak, sınıf, din gibi ortak paydalarda toplanmayı, bazen Suriyeli, mülteci olmanın ötesinde kucakladığımızı anlatmayı bazen de Sporcu kardeşim, eğitim kardeşim diyerek ulusal, etnik ayrımları yok sayarak amaca göre belli ortak paydalarda yakınlaştığımızı anlatıyoruz ‘kardeş’ ifadesi ile. Bu da ya sınıfsal farkların ötesinde yardımlaşmayı ya da sınıf içi dayanışmayı işaret etmeye yarıyor.

Grafik 10. Suriyelilere yönelik “kardeş” ifadesinin yayın gruplarına göre kullanım sıklığı

Suriyelilere yönelik ekonomik içerikli haberlerde kardeş ifadesi çoğunlukla İslamcı YG içinde kullanılmakta, onu haber sayısının fazlalığına da paralel olarak Solcu YG izlemektedir. Milliyetçi gazetelerde Liberal gazetelerden daha fazla kullanılan kavrama Ulusalçı YG içinde fazla yer verilmemektedir (Bkz. Grafik 10). Göçe, Ulusal kimliğe, Kültüre ve Amaca yönelik kardeş vurguları farklı yayın gruplarında karşımıza çıkabilmektedir. Sınıfa yönelik olanlar Solcu, Dine yönelik olanlar ise İslamcı YG içinde daha fazla yer aldı. Bu kullanımlarla dini, kültürel ya da sınıfsal nedenlerle ekonomik yardımlaşma ve dayanışma ilişkisi pekiştirilerek bir temsil sunulmaktadır.

Bu durumda mülteciyi, daha önce olduğundan farklı biçimde bazı niteliklerine kavuşmuş görürüz. Ancak hangi niteliklerinin öne çıkartılacağı yayın grubunun siyasal ve ideolojik eğilimleri tarafından belirlenmektedir. Onlara ‘kardeş’ diye hitap ediş biçimimiz nasıl bir sınıfsal ilişki kurmak istediğimizin bir göstergesi olarak okunabilir; din kardeşlerimize elimizi uzatabilir, misafirperver Türkiyeliler olarak Suriyeli kardeşlerimize kapımızı açabilir, barış ve kardeşlik için bir adım da biz atabilir ya da sınıf kardeşlerimizle birlikte mücadele verebiliriz.

Suriye iç savaşı nedeniyle Türkiye’ye gelen sığınmacılarla kurulan bu farklı ilişki biçimlerinden ilerleyen temalarda söz edeceğiz. Ancak tüm temaları kesen ortak kavramları onların en çok kullanıldığı *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* teması altında genel bir değerlendirme ile sunmak daha uygun göründü. Suriyeli mültecilerin sınıfsal temsilinde rol alan bir başka ortak tanımlama ise ‘Muhacir, hicret eden’ şeklindedir. Bu, göçe ilişkin bir tanımlama olmakla birlikte İslami özellik taşıması nedeniyle onlarla kurulacak ekonomik ilişkilere başka bir perspektif kazandırır.

İslamcı YG içindeki gazetelerde, “Sosyal sorumluluk paylaşımı, güçlendirme ve dayanışma” gerekçeli haberlerde bile dini bazı ifadelerle rastlamak mümkündür. Bunlardan ‘hicret’, ‘muhacir’ ve ‘ensar’ kelimeleri Suriyelilerin Müslüman temsilini güçlendirilir ve göçleri ile onlarla kurduğumuz ekonomik ilişkilere dini karakter kazandırır.

“Türkiye halkı gelenleri mülteci değil, ya misafir veya muhacir olarak görüyor ve onlara nispetle Ensar seviyesine yükselme ihtimalini bir fırsat addediyor.”

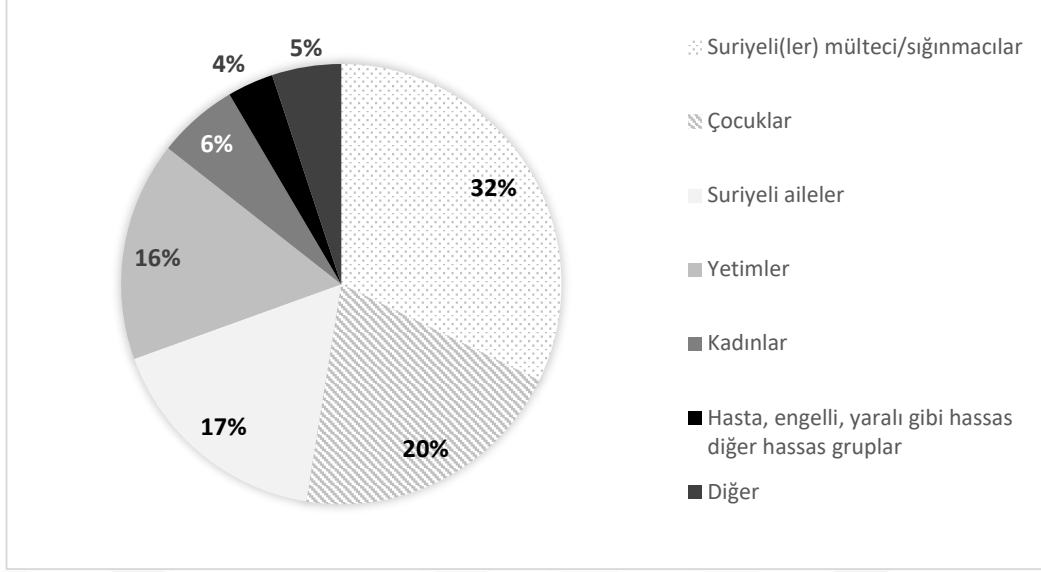
(Yeni Şafak, Mart 2017)

İslamcı gazeteler olarak ifade ettiğimiz yayın grubunda karşımıza çıkan bu tanımlamaya diğer gruplarda rastlamıyoruz. Akif Emre, Yeni Şafak gazetesindeki 01.09.2015 tarihli yazısında seküler Batı'nın 'sığınmacı' ifadesi yerine, 'muhacir' demenin önemli olduğunu anlatarak kavramsallaştırmanın yaygınlaştırılmasına katkı sağlamıştır. Suriye iç savaşından kaçanlara ilişkin haber sayılarının 2015 yılından 2018'e kadar azaldığı dikkat çekmektedir. İslamcı grubun 2018 yılı ilkbaharındaki haber sayılarında diğer gruplar gibi ciddi azalma göstermiş olsa da haber başlıklarındaki 'muhacir' ifadesi 17'den 18'e yükselmiştir. Burada, Suriyeli sığınmacılar özelinde zaman içinde bir üslup geleneği geliştirildiğini görmek mümkündür.

İslamcı YG içinde daha fazla karşımıza çıkan bir başka vurgu da önemlidir. Hicret eden muhacirlerin, özellikle konu *İnsani yardım ve Sosyal hizmet* almaya geldiğinde, kadın ve çocuklar olarak netlendiğini görürüz.

“İnsan ve Medeniyet Hareketi (İMH) bünyesinde Türkiye genelinde faaliyet gösteren hanımlar bir araya gelerek Kilis ve Hatay'a hicret etmek zorunda kalan Suriyeli kadın ve çocuklara özel yardım götürdü.” (Yeni Akit, 2017)

Sivil toplum yardımları ile ilgili haberlerde yardım yapılan grupların nasıl isimlendirildiğine baktığımızda da sığınmacıların temsiline ilişkin bazı ipuçları bulabiliriz. Grafik 11'deki dağılım yardımın hedefi olan grubun çoğu zaman Suriyeli, Suriyeliler, Suriyeli mülteciler, mülteci aile ve sığınmacı gibi ifadelerle nitelendirilirken hassas gruplara yapılan yardımlarda grup isminin tercih edildiğini göstermektedir.

Grafik 11. Yardım yapılan kişi/grupların haber metinlerinde ifade edilmiş biçimleri

‘Çocuk’ kelimesi de Suriyeli ve Türkiyeli çocukları tek bir çocuk kategorisi olarak temsil etmeye yarar. Örneğin bir okula yardım yapıldığında bundan her iki ulusal kimlikten çocuk da yararlanabilmektedir. Ancak böyle bir durumda da ‘Suriyeli çocuklar’ haber başlığında yer alabilmektedir. Aynı şeyi kimi yardım haberlerindeki ‘Suriyeli kadınlar’ vurgusu için de söylemek mümkündür.

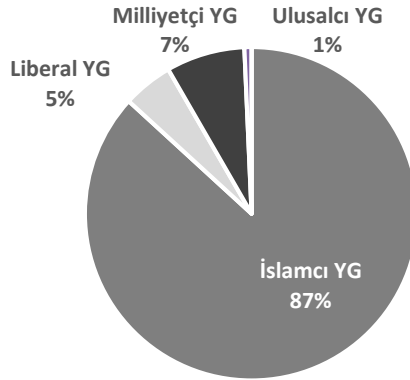
Çocuklar, sığınmacıların genel temsilinde de önemli bir rol oynamaktadırlar. Her şeyden önce “masumiyetleri” genel kabul gören mülteci çocukların ailelerinden kopmuş olmaları haberlerde rastlanan önemli bir detaydır. Bu detay savaşı ve savaşçı babayı işaretleyen bir temsil gücüne sahiptir. “Tüm kalbimle söylüyorum, ben kimsesiz bir mülteci çocuğu evlat edinmeye hazırım (Sabah, Kasım 2017)” diyen ünlü bir sanatçının kullandığı “kimsesiz” ifadesi –Suriyeli çocuklarla ilgili olarak- örnekteki haberlerde dört kere kullanılmıştır ve hep yukarıda olduğu gibi bir konuşmacının ifadesinin aktarılması şeklindedir. Haberlerde asıl karşımıza çıkan ifade

ise “yetim”dir. ‘Yetim’ kavramı, *sivil toplum yardımlarının* yapıldığı kişileri ifade etmek için fazlaca kullanılan bir kategori olarak yukarıdaki grafikte yerini almıştır.

“...inşa edilen Çocuk Yaşam Merkezi'nde 340 Suriyeli yetim eğitim görmeye başladı.” (Yeni Akit, Kasım 2017)

"Aralarında yetim çocuğu olan 50 Suriyeli ihtiyaç sahibi aileye çeşitli temel ihtiyaçlardan oluşan yardımlar ulaştırıldı." (Diriliş Postası, Kasım 2017)

Dul ve yetimlere ilişkin vurgular özellikle İslamcı gazetelerde yer bulmaktadır. Yardım haberlerinde büyük yer tutan dul ve yetimler, eşleri-babaları yani “erkekleri” savaşta ölmüş kimselerdir. Örneğimizde 144 kere geçmiş olan ve yaklaşık 70 habere dağılmış olan ‘yetim’ ifadesinin yayın gruplarına göre dağılımı, söz konusu vurgunun siyasal eğilim yönünden bir karşılığı olduğunu göstermektedir (Bkz. Grafik 12).

Grafik 12. ‘Yetim’ kelimesinin yayın gruplarına göre kullanım oranı

Suriye’den gelen çocukların yetim kalması babalarının savaşta rol aldığı çağrışımını yaparken onların insani yardımların haklı hedefleri olarak temsil edilmesine imkân

verir. Bu sayede, ona sağlanacak *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* de insan hakkı değil de dini ve vicdani bir sorumluluk şeklinde temsil edilmiş olur.

“SURIYELİ YETİMLERİN ANAOKULU HEYECANI. Ülkelerindeki iç savaşta babalarının kaybeden Suriyeli çocuklar, anaokuluna başlamanın heyecanını yaşadı.” (Yeni Akit, Eylül 2017)

“Suriye'deki iç savaşta babalarını kaybeden çocukların gıda, eğitim, sağlık ve barınma başta olmak üzere ihtiyaçlarını karşılayan İHH, 4 bin 264 yetim çocuğa kıyafet yardımı yaptı.” (Yeni Akit, Eylül 2017)

Savaşta kaybedilmiş baba vurgusu önemlidir çünkü erkekler, kadın ve çocuklar kadar kabul edilebilir “misafirler” ya da “ihtiyaç sahipleri” olamamaktadır. Özellikle milliyetçi çevrelerin kadın ve çocuk olmayan sığınmacılara karşı olumsuz bir yaklaşımı olduğunu ilerleyen bölümlerde göreceğiz. Bu nedenle göçen kitlenin nasıl bir demografik dağılıma sahip olduğu yönünde de bir temsil mücadelesini görmek mümkündür.

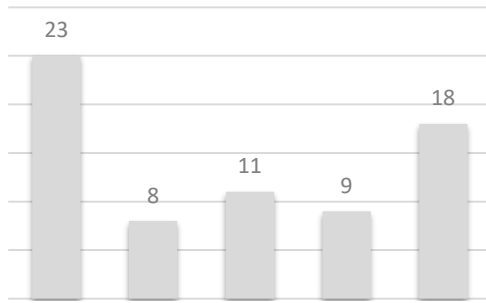
“Türkiye'de misafir edilen 3 milyon mültecinin çoğunluğunun kadın ve çocuklardan oluştuğuna vurgu yaparak...” (Yeni Akit, Mart 2017)

“Yaşlı, kadın ve çocukları anlarız ama gelenlerin çoğu da paralı ve genç.” (Ortadoğu, Eylül 2017)

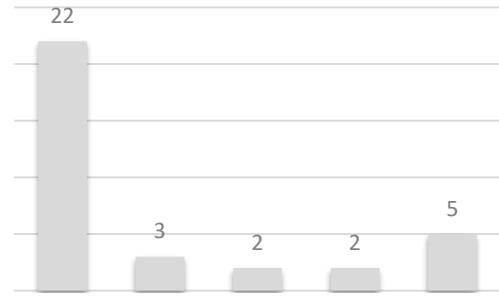
Suriyelilerin tanımlanmasında ‘misafir’ kavramının da sıkça kullanıldığını biliriz. Açık kapı politikasının uygulanmaya başlanmasında hükümet tarafından böyle bir temsil kurulmak istenmiştir. ‘Misafir’ ifadesinin ‘kardeş’ gibi olumlu tavır bildirme ve içirme amaçlı olarak kullanıldığını görüyoruz ancak kimi uzmanlar misafirliğin

“geçiciliğe” işaret ettiği ve bir “ev sahibini” hatırlattığı konusunda eleştiriler ile karşılaşırız. Böylece mültecilik yine insan hakkı değil de kültürel bir mesele haline gelir.

Konunun tanınan uzmanlarından Murat Erdoğan (2015, s. 320) ‘misafirlik’ kavramının sürdürülebilir olmadığını ifade etmişti. Söz konusu nüfusun ilk yıllarda “misafir” olarak tanımlanmaya çalışılması medyada belli oranda karşılık bulmuştur. Kelimenin yayın gruplarında ne kadar tekrar edildiği Grafik 13’te görülüyor. Bunların bazıları sığınmacılarla kurulan yardım ilişkisini olumlu bazıları ise eleştirir biçimdeydi. Ama hepsi, misafirlik ilişkisinin haklarla tanımlanan mültecilik statüsünden başka, kültürel olarak başka bir sınıfsal temsil sunduğunun farkındaydı. Bunu örneklerle görmek mümkün olacak.

Grafik 13. Misafir kelimesinin yayın gruplarına göre tekrar sayısı

Grafik 14. Misafirperver, cömert ve fedakâr kelimesinin yayın gruplarına göre tekrar sayısı

Misafir ve misafirperverlik ifadelerinin örneklemimizde tekrarlanma biçimlerine yayın grupları açısından baktığımızda ‘kardeş’ kelimesini kullanmayan Ulusalçı gazetelerin toplam haber sayılarının üzerinde bir yer edindiği, İslamcı YG’nin yine önde olduğu ve Solcu YG içinde de hatırı sayılır bir tekrarın bulunduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 13). Misafirperver, cömert ve fedakâr gibi “ev sahibinin” temsiline ilişkin ifadelerin ise daha çok İslamcı YG içinde kullanıldığı dikkati çekmiştir (Grafik 14).

İslamcı YG içinde ‘misafir’ kavramı açık bir şekilde Suriyeli sığınmacıları içermek ve onlara karşılık beklemeden yardım etmek ile ilişkili bir kullanıma sahiptir. Bazı İslamcı YG haberlerinde dikkati çeken ‘ensar’ kavramı da Türkiye devletinin ve halkının ev sahipliğini vurgulayan bir ifade biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

*“ülken bu kadar kendisine sığınan Suriyeli **misafirler** açısından bütün dünyada takdirle karşılanırken...” (Yeni Akit, Kasım 2017)*

*“Türkiye'nin **ensar** şehirlerinden Şanlıurfa, **misafir ettiği Suriyeli öğrencilerin geleceğini de hazırlamaya başladı.**” (Diriliş Postası, Eylül 2017)*

*“Türkiye'de kamplarda ve kamp dışında toplam 3 milyon Suriyeli **misafirimiz** var. Türkiye bu konuda dünyaya örnek bir davranış sergiliyor” (Sabah, Kasım 2017)*

*“Futbol Federasyonu... Güveççi Köyü'nde yer alan **çadır kentlerdeki misafirler için 2 tane futbol sahası yaptırdı**” (Vatan, Nisan 2017)*

Milliyetçi YG içinde misafir kavramını İslamcı YG’ye yakın bir anlamda kullanan tek yayın olan Vatan Gazetesi’nden alınan son örnek cümlede olduğu gibi misafirlik ifadesi özellikle çadır kentteki yaşam biçimini ifade etmek için daha uygun olabilmektedir. Ancak kelime her zaman, çalışma ilişkileri ya da istihdam politikaları değil **İnsani yardım ve Sosyal hizmetler** temasının bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani Suriye’den gelenlerin misafir olarak temsili, bir karşılık beklemeden evini açmayı ve yardım etmeyi vurgulayan bir ekonomik ilişkiyi anlatmaktadır.

Bazı gazetelerde misafir ifadesi bir eleştirinin unsuru olarak kullanılmaktadır: hükümetin mültecileri “misafir etmesinin” bazen de mültecilerin misafirlik hallerinin...

*“Ne güzel mültecilik! Savaş bahanesiyle **misafir** geldikleri evin... Küstahça bir ‘**misafirlik**’ yaşıyorlar” (Ortadoğu, Eylül 2017)*

*“MEMLEKETİNE GİDEN SURİYELİ DÖNMESİN! Türkiye, yıllardır **misafir ettiği Suriyelilere** bugüne kadar 30 milyar dolar harcadı... **Misafirliğin kısa olanı makbuldür.**”²⁸ (Sözcü, Eylül 2017)*

Misafirlik üzerinden kurulan ilişkinin eleştirisini BirGün gazetesinde Suriyeli Mennan’ın yaşam öyküsü ve Mahmud’un aktarılan sözleri üzerinden görüyoruz²⁹. Solcu YG içinde ‘misafir’ kelimesinin 18 tekrarının dördü bu haberdedir. Misafir ilişkisinin ve ifadesinin samimi-yetsizliğini vurgulayan başka bir eleştirel örnekte söz konusu ilişkinin misafirlik kavramı ile ifade edilmesinin sakıncasından söz ediliyor³⁰.

²⁸ Oğan’ın bu sözleri başka gazetelerde de yer almıştır. Ancak eleştirel bir dil kullanılmadan aktarılan bu haberin temsil yönünden katkısının daha fazla olacağı düşünülmektedir.

²⁹ “Antep’e göç etti. Mevsimlik tarım işçisi oldu... Suriyeliler yıllar önce 'misafir' denilerek karşılandı da, emek sömürsüyle başlayıp cinsel saldırılar veya toplu saldırılarla devam eden haberlerin öznesi oldukça, misafir olmadıklarını anlamaları uzun sürmedi... Suriyeli Mahmud, misafir nitelemesine baştan beri tepkiliydi: "Bize misafir dediler. Nedir misafir? Var mıdır hakkı ve statüsü?" (BirGün, Ekim 2017)

³⁰ “Karşılığında minnet bekleyerek sunulan hayırseverlik uygulamalarının yerine hak temelli ve insanlık onurunu gözeten uygulamaların topluma yerleşmesi gerektiği... 6 yıl içinde 'misafirlikten' 'geçici koruma altındaki insanlar' olmaya geçebildiler. Yerli halk perspektifinden bu misafirlik ve geçicilik hali hem devlet ve belediyeler hem de sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan yardımlarla kolaylaştırılan ayrıcalıklı bir ziyaret hali.” (Evrensel, Mayıs 2017)

Demek ki, misafir kavramı ile sürdürülmeye çalışılan temsilin hem onların haklara sahip olmama durumunu gizlediği hem de yerel halkın nazarında haklara sahip olma hakkına sahip olmama durumunu pekiştirdiği yönündeki eleştiriler, misafir kelimesinin muhalif yayın organlarında da tekrarlanması başlıca nedenidir. Mültecilerin “misafir” olarak temsili, temel ihtiyaçlarının karşılanması yönünden bir misafirperverliği ve cömertliği gerektirmektedir, hakları görünmez kılmaktadır. Kavramı kullanan haberlerde; (1) söz konusu kitleyi içermek için ve (2) Türkiye’nin misafirperver temsili sunmak için olduğu kadar, (3) yasal statü belirsizliğini anlatmak, (4) hükümeti suçlamak ya da (5) Suriyelileri suçlamak için de kullanımlara rastladık; ideolojik perspektifler ile belli bir uyum içinde olduğunu gördük.

Solcu gazetelerdeki bazı örnekler, misafir denilerek kabul edilen mültecilerin emek sömürsü ile karşılaşması arasındaki uyumsuzluğu ortaya koymuştur. Bu örnekler ‘misafir’ kavramının *İnsani yardım ve Sosyal hizmetlerle* ilişkili bir çağrışıma sahip olduğunu doğrular niteliktedir; çünkü çalışma ilişkileri ile uymaz (!).

*“Bu politikanın başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra dün Suriyelileri **misafir olarak gören** iktidar, bugün bir sorun olarak görüyor ve yüzüstü bırakıyor.”*

(Evrensel, Nisan 2017)

Misafir ve ev sahibi mecazlarının gerçek anlamlarına baktığımızda ulus-devletin bir eve, sınırların evin duvarlarına, sınır kapılarının da sınır kapılarına benzediğini düşünebiliriz. Hayırseverlik ve misafirperverlik ise ev halkının milli ve dini duyguları olarak ortaya çıkar ve sığınmacıların yabancı olarak dışlanmasını engellerken misafir olarak içerilmesini sağlar. Mültecilerin ‘misafir’ temsili ev sahibinin temsiline de

katkıları sağlamıştır; karşılarında, aynı anda, misafirperver, cömert ve fedakâr Türkiye devleti ve halkı temsili kurulur.

*“Kendilerini evlerinde hisseden mülteciler sadece devletten değil, aynı zamanda halktan da bu **misafirperverliği** görüyorlar.” (Yeni Şafak, Mart 2017)*

*“Türkiye'nin **cömertliği** dünyaya örnek olmalı.” (Diriliş Postası, Mayıs 2017)*

*“mülteci krizinin ortaya koyduğu yükün Türkiye tarafından ne kadar **büyük bir fedakârlıkla** karşılandığını... ifade etti.” (Sabah, Vatan, Kasım 2017)*

Bu kurgunun analizine ve eleştirisine de rastlarız. Ulusalcı ve Solcu YG’de medyada kurulan misafirperverlik söyleminin gerçeği yansıtmadığı ve bir araç olarak kullanıldığı yönünde ifadelere de rastlanmıştır.

*“Türk misafirperverliği büyük bir **şehir efsanesiymiş.**” (Yurt Gazetesi, Mart 2017)*

“bu süreçte misafirperverlik adı altında Suriyeli akını teşvik edildi. Amaç tampon bir bölge oluşturmaktı.” (Evrensel, Nisan 2017)

Ekonomik bir jargonun üyesi olmayan ancak Suriye’den gelen mültecileri ifade etmek için çokça başvurulan ve sınıfsal temsiline de katkı sağladığını düşündüğümüz başka bir nitelendirme biçimi ise ‘ülkelerinden koparılmış olmak’. Bu, misafir ifadesi gibi ulus-devleti referans alır, ulus-devlet aidiyetinden hareket eder ancak dini ve kültürel başka bir göndermeye sahip olmayan oranda nesneldir.

*“UNICEF ile **ülkelerinden ayrı düşmüş** göçmen mülteci çocuklar.” (Yeni Şafak, Eylül 2017)*

“Suriye'deki savaştan dolayı **yurtlarını terk etmek zorunda kalan Suriyeli yurttaşlar...**” (Özgürlükçü Demokrasi, Kasım 2017)

4.1.1.2. Yardımın anlamı

Yardımın anlamı, sığınmacıların *Sivil Toplum Yardımlarına* ilişkin haberlerdeki temsiline yönelik daha fazla şey söyler. Onların bu haberlerde (sınıfsal olarak) nasıl görüldüğünden önce yardıma ve yardım ilişkisine yönelik vurgulara, anlama bakalım. *Sivil toplum yardımları* olarak kodladığımız haberlerinde **yardımın anlamına** ilişkin yorumları üç ana başlık altına toplamak mümkün olmuştur. Bunlar kısaca; (1) Sosyal sorumluluk paylaşımı, güçlendirme ve dayanışma, (2) Vicdan, iyilik, merhamet ve yardımseverlik kültürü, (3) Dini nedenler ve hayırseverlik şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 7. Yardımın anlamı konusunda yayın gruplarının dağılımı

Yardımın anlamı	İslamcı YG	Milliyetçi YG	Liberal / Merkez Sağ YG	Ulusalçı YG	Solcu YG	TOPLAM
Sosyal sorumluluk paylaşımı, güçlendirme ve dayanışma	40	8	19	4	4	76
Vicdan, iyilik, merhamet ve yardımseverlik kültürü	22	2	4		1	26
Dini nedenler ve hayırseverlik	17	5	1	1		24

Tablo 7’de görüleceği üzere, tüm yayın gruplarında ve toplamda yardıma ilişkin gerekçeler daha çok “Sosyal sorumluluk paylaşımı, güçlendirme ve dayanışma” vurgusunu taşımıştır. Geçime destek olmak, yardımlaşmak, Sosyal sorunlara dokunmak, Güçlendirmek, Sosyal sorumluluk projesi, Her şeyi devletten beklememek, Entegrasyona katkı gibi kodlara sahip bu haberler toplam haber

sayılarına paralel olarak tüm gruplarda yer almıştır. Bu tür haberlerde liberal bir dil kullanılır. Haberin türü sunulma biçimi konusunda belirleyici olabilmektedir. Örneğin kamu kurumu destekli projeler genellikle bu dille sunulmaktadır³¹. Yerel kurumsal destekler ya da uluslararası ortaklıklar da yine böyle bir kurumsal dil taşır, “Sosyal sorumluluk paylaşımı, güçlendirme ve dayanışma” vurgusu taşıyan *Sivil toplum yardımı* haberlerindedir³².

Bu tür kurumsal haberlerde hâkim olan sosyal koruma dili konunun resmiyetini ifade ederken Suriye’den gelenler de resmi bir temsile sahip oluyor; sığınmacı, mülteci, ihtiyaç sahibi olarak karşımıza çıkıyor. Sivil toplumun *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* yönünden gerçekleştirdiği projelerde genelde “Sosyal sorumluluk paylaşımı, güçlendirme ve dayanışma” dili hâkimken aynı zamanda, yukarıdaki örneklerde de görüleceği üzere sayısal ifadelerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu haberlerde mülteciler ya da diğer ihtiyaç sahipleriyle birlikte mülteciler, projelerin büyüklüğünü gösteren nicelik, kitle olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özel sektörün sosyal sorumluluk projeleri bilhassa da tanınmış büyük firmalara ait olanlar da yakın bir sosyal koruma diline sahiptir. Bu nedenle “Sosyal sorumluluk paylaşımı, güçlendirme ve dayanışma” dilini bu tür yardım haberlerin de de görürüz. Aşağıdaki örneklerde gördüğümüz sosyal yaşama uyum sağlama, iletişim ihtiyacını karşılama, teknoloji ile buluşturma, sosyal çevreye entegrasyon, toplumsal sorunlara

³¹ “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Yetim Vakfı işbirliğiyle Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde inşa edilen...” (Yeni Akit, 2017)

³² “İHH’nın, Katarlı yardım kuruluşu RAF ile birlikte yetim çocuklar için inşa ettiği merkez hizmete girdi. 990 çocuğun yaşayacağı Hatay’ın Reyhanlı ilçesindeki 'Yetim Köyü', dünyanın en büyük yaşam merkezi unvanını taşıyor.” (Yeni Akit, 2017)

çözüm üretme gibi gerekçelerin tamamı “Sosyal sorumluluk paylaşımı, güçlendirme ve dayanışma” olarak isimlendirdiğimiz türden motivasyonlardır³³.

Daha küçük sivil toplum örgütleri ve sığınmacılara yönelik yardım girişimleri, mütevazı çabalar olarak medyaya yansıdı. Bu haberlerde yardımın miktarı küçüktür, onun yerine **yardımın anlamına** ilişkin duygusal ifade biçimleri artar; yani kurumsal dilin bir miktar dışına çıkılır³⁴.

“Sosyal sorumluluk paylaşımı, güçlendirme ve dayanışma” gerekçeli haberlerin içerikleri şöyle özetlenebilir:

- Geçime destek olmak, yardımlaşmak,
- Sosyal sorunlara dokunmak,
- Güçlendirmek,
- Sosyal sorumluluk projesi, devletten beklememek,
- Entegrasyona katkı.

Sivil toplum yardımları ile ilgili ikinci türden **yardım anlamı** “Vicdan, iyilik, merhamet ve yardımseverlik kültürü” şeklinde isimlendirildi. Yukarıdaki örnek alıntılarda mültecilerin gündelik geçimlerine yardım etmekten söz ediliyordu. Bu kategoride ise yaralarını sarmak, mutlu etmek, yüzünü güldürmek, duyarlılık, dertlere

³³ “Turkcell kampın iletişim ihtiyacının sorunsuz karşılanması amacıyla mobil iletişim altyapısı kurdu. Kampta ayrıca, çocukların teknoloji ile buluşması amacıyla fiber internet bağlantılı teknoloji merkezi de hazırlandı.” (Hürriyet, Kasım 2017)

³⁴ “Dernek Başkanı Muhammed Kindavi, Hatay'daki Suriyeli ailelerin üzerlerindeki yükü hafifletmeye çalıştıklarını belirtti.”(Yeni Akit, Ekim 2017)

“Çetinay, ülkelerindeki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınan Suriyelilere bir nebze de olsa yardımcı olmak için çalıştıklarını kaydetti.” (Ortadoğu, Eylül 2017)

derman olmak, yardıma koşmak, örnek ahlaki davranış, Türk insanının merhameti, fedakârlığı ve cömertliğı gibi maddi alan ile sınırlanmayan duygusal ifadeler ve kültürel örüntülere vurgu dikkati çeker. Örneğın bir yardım ‘yükü hafifletmek’ yerine ‘yaralarını sarmak’ şeklinde ifade edilmiş ise sosyal ve kültürel bir paylaşıma da gönderme yapmaktadır.

Yardımanın anlamına, motivasyonuna ilişkin bu tür bir vurguya en çok, diğerlerinden daha fazla *İnsani yardım ve Sosyal hizmet* haberi yapan İslamcı YG gazetelerinde yer verilmiştir; Milliyetçi ve Liberal/Merkez sağ gazetelerde de rastlanmıştır³⁵.

Bu tür vurgularda kurumsallık değil kültürel ve bireysel özellikler öne çıkar; sınıfsal farklar ise doğallaşır; kültürün bir parçası gibidir. Zaten, *sivil toplum yardımları* ile ilgili haberi “iyiliğın” bizim kültürel özelliklerimiz içindeki yerinden başlayarak sunmak yardımın hedefi olan değil de kaynağı olan toplumsal grubun temsilini öne çıkartan bir taktiktir.

“Anadolu kültüründe en ayıp şeylerden biridir açığı, yoksulu açıkta bırakmak.

Çoluk çocuğa, kadına, göçmene, sığınmacıya yoksula şiddet, ayrımcılık, iş, aş ekmek vermemek en hafif deyimle ‘ayıptır’.” (Evrensel, Eylül 2017)

“ANADOLU İNSANININ MERHAMETİ BÜTÜN DÜNYAYA ÖRNEKTİR... Tarihi Merhametimizi Öğrenmeli ve Anlatmalıyız. Türk insanının sığınmacılara

³⁵ “Vicdanların Sesi Türkiye... Türkiye, kültürel ve insani bağlarla iç içe olduğu geniş coğrafyadaki yüz milyonlarca kardeşine karşı da sorumludur...” (Sabah, Eylül 2017)

“Gaziantep'in Karkamış ilçesindeki konaklama tesislerinde yaşayan Suriyeli 600 çocuğın yüzü... güldü.” (Vatan, Eylül 2017)

gösterdiği olağanüstü konukseverlikle ilgili çalışmalar beni her zaman heyecanlandırmıştır. Tarihte bunun birçok örneği var.” (Sabah, Ekim 2017)

Konuyu daha evrensel bir dille “İyiler zayıfladığı zaman kötülük bu yarışta öne geçiyor. Bizim ne yapıp yapıp iyiliği kötülüğün önüne geçirmemiz lazım (Yeni Akit, Mart 2017)” gibi ifadelerle değerlendirenlerin de olduğu “Vicdan, iyilik, merhamet ve yardımseverlik kültürü” **anlamına** sahip yardım haberlerinde şu gibi vurgular vardı:

- Yaralarını sarmak, mutlu etmek, yüzünü güldürmek,
- Duyarlılık, dertlerine derman olmak, yardımına koşmak,
- İyilik kültürü ve vicdan ile hareket etmek,
- Örnek davranış,
- Türk insanının merhameti ve fedakârlığı.

Görüldüğü gibi yardımı yapanı, yardımı ve yardım yapma kültürünü önceleyen bu vurguda da yardım yapılan mültecilerin temsili ikinci planda kalmaktadır. Yardımı yapan üzerinden yardım yapılanı tanımlayacak olursak bu haberlerde Suriye’den sığınmacılar, yaralı, üzgün, dertli, yardıma ihtiyacı olan kimseler olarak temsil ediliyor diyebiliriz. Bu nedenle duygu ifadelerine özellikle yer verildiğini görürüz.

*“KIYAFETİNİ SEVGİYLE KATLADI. KİLİS, YETİM GÜLDÜRÜYOR... iş adamlarının desteğiyle ‘Bir Yetim de Sen Güldür’ projesi başlattı... ‘Kimse kendi mahallesindeki yetimlere **duyarsız kalsın istemiyoruz**. Bir yetimi de siz **güldürün!**’ çağrısında bulundu.” (Türkiye Gazetesi, Kasım 2017)*

“Din nedenler ve hayırseverlik” olarak adlandırdığımız diğer bir **yardım anlamı** da yine mazlumların yanında olmak, İslam coğrafyası dayanışması, dini vecibelerin

yerine getirilmesi, dini bayramlar, Ramazan ve Sünnet gerekçeleri dikkati çekmiştir. *Sivil toplum yardımlarının* bu gerekçelerle sunulanları da yine öncelikle İslamcı gazetelerde yer almış ve onu Milliyetçi olanlar takip etmiştir³⁶.

Sığınmacılara yönelik sivil toplum **yardımlarının anlamını** dini nedenlere ve hayırseverliğe bağlayan haberlerde karşımıza çıkan vurgular ise şunlardır:

- Din kardeşliği,
- Hayırseverlik ve mazlumların yanında olmak,
- Dini vecibeler, Sünnet,
- Dini bayram ve Ramazan.

Sosyal desteği vurgulayan kurumsal yardım haberleri, vicdani sorumluluklara vurgu yaparak kültürel ve bireysel özellikleri öne çıkartan yardım haberleri ve dini gerekçelere işaret eden yardım haberleri sığınmacıların temsilinde farklı anlayışlar yaratmaktadır. Ancak hepsinde yardımı alan kişinin nitelikleri, yardımın (sosyal sorumluluk, dini veya vicdani görev) ve yardımı yapanın (kurum ve kuruluşlar, iyiler, yardımseverler ve hayırseverler) gerisinde kalmaktadır. Bu durum, bir grubun temsilinde sunulan nitelikler kadar nitelikleri ile var olup olmadığının da önem arz edebileceğini düşündürmektedir. Yukarıdaki bağlamın hepsinde Türkiye'ye sığınanlar bir yardım haberinin nesnesi konumundadır.

³⁶ "...hayırseverlerin kurban etlerini alarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırıyor... 'Yetimler, mülteciler ve ihtiyaç sahipleri bundan yararlanıyor... hayır dualarını alıyoruz' ifadelerini kullandı." (Ortaoğlu, Eylül 2017)

4.1.2. Sosyal hizmetler ve Devlet harcamaları

Türkiye devletinin insani yardım anlamındaki cömert temsili özellikle başka ülkelere yapılan yardımlarla ilgili haberlerde dikkati çekmektedir. Bu konudaki haberleri örneklemimize dâhil etmedik ancak Türkiye'nin insani yardım anlamındaki uluslararası rolüne³⁷ Türkiye'deki mültecilerle ilgili haberlerde de rastlamak mümkündür.

Özellikle İslamcı YG gazetelerinde Deyrizor, Myanmar, Arakan, İdlib, Yemen gibi bölgelerde Müslüman toplulukların yaşadığı zulüm ve Avrupa'nın duyarsızlığı üzerine o kadar çok mülteci haberi vardır ki bazen haberler ulusal bir gazeteden izlenimi bile vermez. İnsani yardım konusunu Türkiye'deki mültecilerle sınırlamayı ele alan birçok haber bu nedenle örneklemimiz içinde yer alamadı³⁸. Bunların temel işlevi, Türkiye ile Avrupa arasında “ahlaki” bir karşılaştırma yapma imkânı vermeleridir.

Bizim için asıl önemli olan, Türkiye sınırları içindeki sığınmacılara yönelik *Sosyal hizmetler ve devlet harcamalarının* anlatılmasında da “insani yardım dilinin” hâkim olmasıdır. Bu sayede devletin cömert ve yardımsever temsili pekişmektedir. Bu söylemle sağlanan ve bir önceki başlıkta da değindiğimiz, “yardıma muhtaç misafirler” ile “yardımsever ev sahibi” temsillerinin hükümet politikasına dayandığını Ak Partili Yasin Aktay'ın köşe yazısından anlamak mümkündür. Onun ifadesine göre

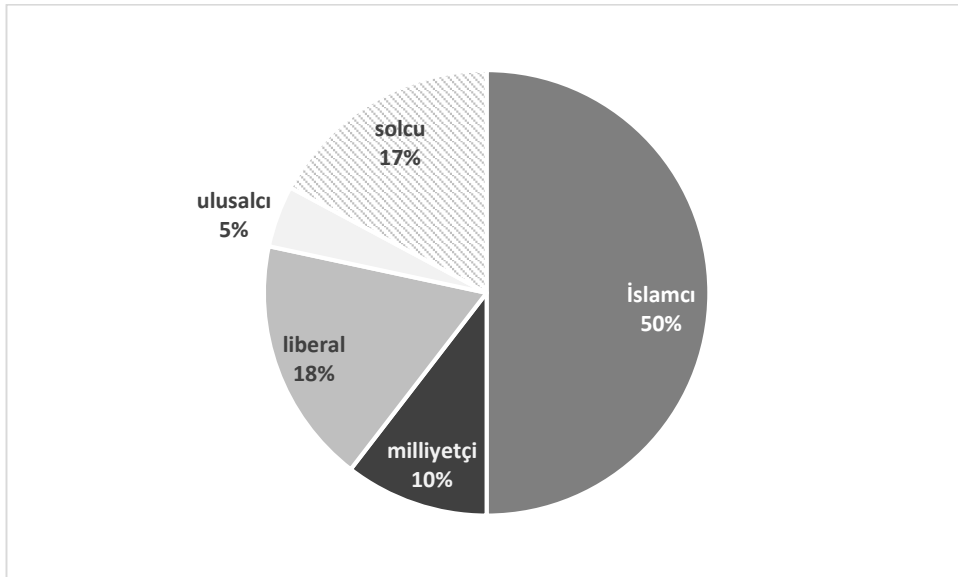
³⁷ “Bu itibarla Türkiye hem devlet olarak hem halk olarak bu insani yardım öncülüğü şeref payesini birlikte taşıyorlar. Altı yıl içinde yüz kadar ülkeye yaklaşık 2 milyar dolarlık bir Türkiye yardımının ulaştığı tespit ediliyor.” (Yeni Şafak, Mart 2017)

³⁸ Örnek bazı haber başlıkları: TÜRKİYENİN YARDIMLARI 3 KITAYI SARDI, TÜRKİYE MAZLUM MİLLETLERİN SAĞLIK HİZMETÇİSİ, ÜMMET BİLİNCİNİ YAŞATIYORUZ.

Türkiye mültecileri “ağırlamakta”dır ve Suriyelilere hem sivil toplum hem de devlet tarafından yapılan şeyin adı “yardım”dır.

*“Onları en iyi şekilde **ağırlıyoruz...** Sadece **devlet yardım** yapmıyor. Sivil toplum da bu konuda ciddi yardımlarda, çalışmalarda bulunuyor.” (Ortadoğu, Mart 2017)*

İnsani yardım ve Sosyal hizmetler temasının ikinci alt-tema olan Türkiye’deki mültecilere yönelik *Sosyal hizmetler ve devlet harcamaları* ile ilgili haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı Grafik 15’te sunulmuştur. Buna göre yine İslamcı YG’nin haber sayısı yönünden üstünlüğü dikkat çekmektedir. Onu, haber sayısı yüksek olan Solcu YG değil Liberal gazeteler takip etmektedir. Yani İslamcı ve Liberal gazetelerin devletin ve sivil toplumun sosyal hizmetlerini daha fazla haber yaptığı, Solcu gazetelerin ise bunları gündemlerine taşımayı görece az tercih ettiği söylenebilir.

Grafik 15. Sosyal hizmetler ve devlet harcamalarıyla ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Bu alt-temada yer alan haberler; (1) sivil toplumun ve devletin sağladığı temel **sosyal hizmetleri** anlatır ki bunlar (a) entegrasyon, (b) eğitim, (c) sağlık ve (d) barınma ile ilgilidir, (2) Türkiye devletinin yüklendiği **mali yükü** rakamlarla ifade eder veya (3) Türkiye'nin cömertliğine ilişkin **övgü ve teşekkürleri** aktarır.

4.1.2.1. Sosyal hizmetler

Devletin sığınmacılara yönelik sosyal hizmetlerinden entegrasyona ilişkin olanlar genelde sivil toplum ile birlikte gerçekleşmesi nedeniyle bir üst başlıkta ele alınmıştı.

Hem hizmetlerin niteliği ve hedef kitlesi hem de bunlara yapılan harcamaların mali görünümü gazete haberlerine sıklıkla yansımıştır³⁹.

Bu hizmetlerin AB'den gelen yardımlarla mı yoksa Türkiye Cumhuriyeti'nin bütçesinden mi karşılandığı her zaman açık değildir. Temel vurgu düzenli bir sosyal hizmet uygulamasının işlediğidir. Önceki alt-temada olduğu gibi burada da hizmetlerin sayısal ifadelerle ortaya konulmasına sık rastlarız. Sayıların önemi Türkiye'nin yükü ve sorumluluğunun bir göstergesi olarak dünyaya servis edilmektedir⁴⁰.

³⁹ “Muhacir çocuklar aşılanıyor... 0-5 yaşlarındaki Suriyeli çocuklara hepatit B, kızamık ve karma aşı yapılıyor.” (Diriliş Postası, Kasım 2017)

“Raporda 2014-2016 yılları arasında Suriyeli çocukların eğitimi için, yatırım harcamaları hariç, 1.5 milyar dolar harcandığı belirtiliyor.” (Cumhuriyet, Ekim 2017)

“Türkiye okul çağındaki yaklaşık 500 bin Suriyeli çocuğu eğitime entegre etti.” (Sabah, Kasım 2017)

⁴⁰ “Suriyeli öğrenciler ders başı yaptı... Hatay'da 1152 resmi okulda 359 bin 895, 118 özel okulda 20 bin 471 olmak üzere toplam 1270 okulda 380 bin 366 öğrencinin ders başı yaptığını söyledi.” (Cumhuriyet, Eylül 2017)

“Türkiye'de eğitim çağında (5-17 yaş arası) 833 bin 039 geçici koruma altında Suriyeli çocuk bulunuyor. Bu çocukların 293 bin 840'ı (%35) geçici eğitim merkezlerinde, 190 bin 715'i (%23) resmi okullarda öğrenim görüyor. 348 bin 484 (%42) çocuk ise eğitim dışında kaldı.” (Vatan, Eylül 2017)

Özellikle eğitim hizmeti ile ilgili haberler örnekleme içinde geniş yer tutmuştur. Mültecilerin Türkiye'deki geçicilikten kalıcılığa geçişinin en önemli unsuru olarak çocukları görürüz. Onları eşitlikçi bir bakış açısı ile Türkiye eğitim sistemine entegre etmek gazeteler için daha rahat haber yapılabilir bir konudur.

“Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan, krizin başında 'geçici' oldukları düşünülerek geçici eğitim merkezlerine yönlendirilen çocuklar... Türk öğrencilerle eğitim görecek. Amaç daha kolay uyum.” (Hürriyet, Kasım 2017)

Seçilen tarih aralığının Eylül ayını içermesi eğitim hizmetine ilişkin haberlerin örnekleme içinde yer almasını sağlamıştır. Bu haberler (1) Eğitim politikaları, yatırım ve teknolojileri, (2) Eğitime erişim konularında olmuştur. Eğitime ilişkin yatırım ve politika haberleri genelde tarafsız bir dil ile yapılır çünkü genel kabulü olumlu olan bir konudur. Ancak yine de bu haberlere daha çok sağ ideolojilere sahip gazetelerde rastlarız. Bu tür haberlere yönelik olumsuz bir duruş sergilemenin yolu onlara yer vermemek şeklinde olmaktadır. Eğitime erişim konusundaki haberler ise ya olumlu bir dil ile ne kadar mülteci çocuğun eğitime kavuşturulduğu ya da olumsuz bir dil ile ne kadarının bu imkânı bulamadığı hakkında olabilmektedir⁴¹. Ulusalcı ve Milliyetçi gazetelerde eleştiriye bir de mülteci çocukların eğitime erişimi nedeniyle Türkiyeli çocukların uğradığı haksız rekabet eklenir. Ancak çocukların görece az eleştirilen bir grup olduğunu akılda bulundurmak gerekir.

⁴¹ “Muhacir çocuklar nasipse telafi eğitimi alacak.” (Diriliş Postası, Kasım 2017)

“Sınır kapılarını açtınız, okul kapılarını da açtınız mı?” (BirGün, Ekim 2017)

“Suriyeli çocukların yarısı okula gidemiyor.” (Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

Sığınmacıların eğitimi konusu özelinde bir olayın haber değeri kazanması ya da kazanmamasının; haber yapma, haber yapmama, olumlu yönlerine ve olumsuz yönlerine odaklanma şeklinde olabileceğini görüyoruz. Ayrıca, burada sunulan eğitim alabilen ve alamayan Suriyeli çocuklar temsillerinin devletin özen ve ihmali konularının gerisinde kaldığını söyleyebiliriz.

Devletin konuyla ilgili tedbirlerinin yanında temel sosyal hizmetlerin görülmesinde devletin yetersiz kaldığı noktalarda sivil toplumun rol aldığını ve bunun vurgulandığını görüyoruz. Özellikle, bu temaya en fazla haber katkısını yapan İslamcı gazeteler, sığınmacılara yapılan hizmetler konusu altında devlet ve sivil toplum arasındaki uyumlu çalışmaya sık sık vurgu yapmıştır⁴².

Sosyal hizmetlerin anlatıldığı bu haberlerde yine karşımıza Suriye’den sığınmacıların “ülkesinde iç savaş olan” şeklindeki temsili çıkmaktadır. Onların neden Türkiye’de olduğunu ve neden onlara insani yardım ve sosyal hizmetlerde bulunduğumuzu anlatmanın bir yolu olarak kullanılan ifade örneklerimiz içinde 30’dan fazla kere geçmiş ve bunların birkaç tanesi Liberal ve Milliyetçi YG gazetelerinde iken diğerleri İslamcı gazetelerde yer almıştır. İfadenin sınıfsal temsile katkısı ise daha çok *İnsani yardım ve Sosyal hizmet* haberleri içinde kullanılarak sığınmacıların “mazlum ihtiyaç sahipleri” temsiline katkı sağlayan bir gerekçe işlevi görmesidir.

⁴² “Devlet yatırımlarının yetersiz kalabildiği anlarda sivil toplum bu temel hizmetlerin görülmesinde rol almıştır.” (Diriliş Postası, Kasım 2017)

Tüm **Sosyal hizmet** alanlarında, yapılan uygulamalar ile bunun için harcanan çaba ve paranın anlatıldığı, yergi yerine övgü ifadeleri barındıran haberlerde sığınmacıların niteliklerini pek görmesek de onların müteşekkir bir temsiline sık rastlarız.

“Allah razı olsun hastaneler kapılarını açtılar bize.” (Yeni Şafak, Mayıs 2017)

“Suriyelilerden Ali Sufi, ‘Çok güzle bir uygulama, emeği geçenlerden Allah razı olsun’ ifadesini kullandı.” (Diriliş Postası, Eylül 2017)

Sağlık hizmetlerine yönelik haberlere odaklandığımızda dikkati çeken bir vurgu “yaralı”dır. Özellikle İslamcı gazetelerde Suriye’deki iç savaş nedeniyle Türkiye’ye sığınmışların ‘savaşta yaralanmış’ kimseler olarak temsiline rastlarız ki bu bir önceki başlıkta değindiğimiz “dul” ve “yetim” temsillerinin bir uzantısıdır. Bunların tamamı dünyaya **Sosyal hizmetler** konusunda örnek temsili yaratılan Türkiye’nin yerel halka, söz konusu kitlenin mağdur ve mazlum olduğunu hatırlatmaya yaramaktadır.

“Suriye’de geçen yıl rejim güçlerince havan mermisi atılması sonucu iki bacağı kaybeden 16 yaşındaki Ahmet Dabul, Kilis’te takılan protezle yeniden hayata tutunmanın mutluluğunu yaşıyor.” (Yeni Akit, Kasım 2017)

“Suriye’deki savaşta ya da başka travmalar nedeniyle elini kaybeden mülteci kardeşlerinize Robot el yapmak için hazırlanıyoruz.” (Vatan, Mart 2017)

Yaralılara yapılan hizmetlerin haberleştirilmesi İslamcı gazetelerde ya da hükümeti destekleyen yayın organlarında olmaktadır. Yaralılarla ilgili bilgiler yalnızca savaşta yer alıp yara almış kişilerle ilgili değildir. Sivillerin de yaralandığını hemen tamamı İslamcı gazetelerde yayınlanan haberlerden öğrenebiliyoruz. Sığınmacıların “yaralı” temsili yardımlaşma ilişkisini desteklerken Ulusalçı ve Solcu gazetelerde böyle bir

mağduriyetinin haber değeri olmadığını görüyoruz çünkü yaralı haberleri genellikle sağlanan sağlık hizmetinin haberleştirilmesinin bir unsuru olarak karşımıza çıkıyor.

Hükümete karşı muhalif pozisyon alan gazeteler ise eleştirel değerlendirmeler ile *Sosyal hizmet ve devlet harcamaları* konusu altında kodlanan haberler yapmıştır. Bir sonraki başlıkta daha detaylı incelenecek olan bu örneklerde mültecileri yine eğitim, sağlık gibi temel **sosyal hizmet**lerin ihtiyaç birimi olarak görürüz ancak hizmeti verenin olumlu temsili olumsuz dönmüştür. Böylece mülteciler de temel sosyal hizmet ihtiyaçları karşılanan müteşekkirlere değil de bundan yoksun kalanlar olarak temsil edilmiş olur. Bu tür haberlere Solcu gazetelerde rastlıyoruz.

“Türkiye'nin, mültecilere yönelik uyguladığı politikalar beklenen sonuca ulaşamıyor. Başta barınma, gıda ve sağlık olmak üzere bir dizi temel ihtiyacı karşılamakta güçlük çeken Suriyelilerin başlıca sorunları arasında eğitim de yer alıyor.” (BirGün, Kasım 2017)

Ancak Ulusalçı gazetelerde yer alan bazı haberlerde eleştirinin yönü yine devlet ve konusu da onun tarafından sağlanan **sosyal hizmet**ler olsa da mağduriyet mültecilerden Türkiye vatandaşlarına taşınır ve onlar, ulusal bir sosyal hizmet sorununun kaynağı olarak temsil edilir. Sosyal hizmet sorunu bir haksızlık algısı üzerine inşa edilir.

Suriye kökenli çocukların imam hatip okullarına yönlendirilmesi tartışması örneklerimiz içinde yer alan önemli bir eğitim politikası eleştiri konusuydu. Aslında geniş bir tasarısının küçük bir yönü olan imam hatip okulları konusu İslamcı gazetelerde hiç yer bulmamış, bütünüyle eleştirel yaklaşım sergileyen gazetelerde kullanılmıştır. Paylaştığımız tüm örnekler temsillerin, gerçekliğin bir yönünü öne

çıkartıp diğerlerini ihmal eden bir seçme sürecinin sonucu olduğu (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 186) düşüncesini hatırlatır. Yabancılara yönelik eğitim politikalarına ilişkin metindeki imam hatip detayına değinmemek ya da onu fazlaca irdelemek böyle bir seçme sürecini örneklendirmektedir. Metnin bir parçasını seçip haber yapma stratejisi beraberinde haberi yorumsuz sunmaya imkân vermektedir. Yani ideolojik olan haberin yalnızca yapılmasıdır⁴³.

Bu tür konularda elbette eleştirel değerlendirmelere yer veren haberler bulunmaktadır. Bu eleştirelilik bazen aynı haberin küçük bir ifade farklı ile sunulmasıyla sağlanabilir örneğin.

*“Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), imam hatip liseleri için **bu kez de** Suriyeli mültecilere yöneldi.” (Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)*

*“Mülteci çocuklar **zorla** imam hatibe yönlendiriliyor.” (Evrensel, Eylül 2017)*

Tüm bu eleştirel örnekler bizim ekonomik içerik olarak kabul ettiğimiz *Sosyal hizmetler ve devlet harcamaları* konusunu sosyo-kültürel ve siyasal bir alana taşımaktadır. Özellikle eğitim hizmetleri konusu kültürel ve siyasal temsiller üretmesi yönünden daha zengindir. Suriyeli mülteci çocuklara yönelik eğitim politikalarını “dindar ve kindar nesil projesi (Hürriyet, Eylül 2017)” olarak gören, oy potansiyeli yaratma girişimi olarak okuyan, Suriyelilerin temsiline etnik ve kültürel konuları dâhil

⁴³ “Genelgede Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı yerlerde ihtiyaç ölçüsünde Suriyeli öğrencilerin imam hatip ortaokulları ve Anadolu imam hatip liselerine yönlendirilmesi istendi.” (Aydınlık G., Eylül 2017) “Suriyeli öğrencilerin imam hatip ortaokulları ve Anadolu imam hatip liselerine yönlendirmesi’ istendi.” (Sözcü, BirGün, Eylül 2017)

eden ve onların deneyimleri ile Kürtlerinki arasında benzerlik kurarak asimilasyon vurgusu yapan⁴⁴ haberlere eğitim konusunda rastladık.

Eğitim hizmetine ilişkin bu değerlendirmelerin yanında Sağlık ve Barınmaya ilişkin kamusal hizmetlerin medyadaki görünümü de önemli bir mücadele alanı olmaktadır. Bu konuda daha çok temel kamu hizmetlerinden sınırlı düzeyde yararlanan, insanlık dışı koşullar altında yaşayan mülteci temsilleri üretilmektedir.

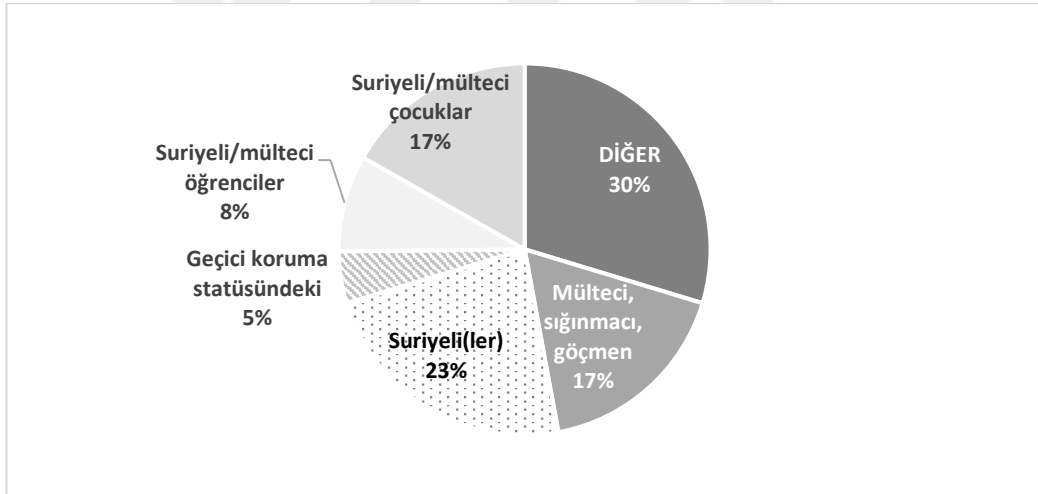
“Avrupa Konseyi'nin, Türkiye'deki GGM'ye [Geri Gönderme Merkezi] yaptığı ziyarete ilişkin raporu yayımlandı. Raporda, merkezdeki fiziksel koşullar, 'insanlık dışı' olarak tanımlandı.” (BirGün, Ekim 2017)

Son tahlilde Suriyeli sığınmacıların sınıfsal temsiline yeniden baktığımızda *Sosyal hizmet ve devlet harcamalarının* nesnesi konumunda olduklarını, temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda temsil edildiğini söyleyebiliriz. Yardımsız bir şekilde kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan mülteci temsiliinde birleşen gazeteler, onların müteşekkir ve ihmal edilmiş temsilleri yönünden ayrılır. Yardımın kaynağı ve kendisinin başrolde olduğu haberlerde mültecilerin temsili geri planda, silik kalmaya devam eder.

Bu temsil biçimlerini tespit etmek için *Sosyal hizmet* haberlerinde mültecilerin nasıl isimlendirildiği ve nitelendirildiğine bakmak gerekir. Suriyeli, Suriyeliler, Suriyeli mülteci/sığınmacı, göçmen/sığınmacı/mülteci gibi ifadelerin yine öncelikli olarak

⁴⁴ “sığınan binlerce ailenin okula giden çocuklarına, Milli Eğitim müfredatı olduğu gibi öğretiliyor... Suriyeli bir çocuğa eğer siz Suriye tarihini değil de Türk tarihini öğretiyorsanız, biz buna asimilasyon deriz. Bunun yerine Suriyelilerin kendi kültürü, kimliği ve sosyolojik yapısına uygun, anadillerinde bir eğitim görmelerini destekliyoruz.” (Özgürlükçü Demokrasi, Kasım 2017)

tercih edildiğini görürüz. Bu isimler *Sosyal hizmetler ve devlet harcamaları* alt-teması altında söz konusu grubu ifade etmek için %40 oranında kullanılmış ve çoğu zaman bir arada tercih edilmiştir. Kamusal bir hizmet olan eğitim konusunun bu alt-temaya dâhil olması nedeniyle Suriyeli/mülteci çocuklar yine karşımıza çıkıyor (%17), ancak konu **sosyal hizmetler** olunca onların “Suriyeli öğrenciler” tanımlanması da artıyor (%8). *Sivil toplum yardımları* ile ilgili bir önceki başlıkta ‘yetim’ önemli bir kategori iken burada konu itibariyle ‘öğrenci’ kategorisi öne çıkıyor. Yine devlet harcamalarının konu edinilmesi nedeniyle grubun resmi statüsünün ifadesi olan “geçici koruma altındaki” tanımlaması da haberlerde daha fazla yer buluyor (Bkz. Grafik 16)

Grafik 16. Sosyal hizmet ve devlet harcamaları alt-temasında Suriyeli mültecilerin isimlendirilme biçimleri

Sosyal hizmetlerin ve devlet harcamalarının hedefi olan mülteci grubu haber metinlerinde ifade etme biçimlerinin yayın grupları açısından karşılaştırmalı bir şekline bakacak olursak. Geçici koruma statüsü ifadesinin benzer bir haberin aktarılması sırasında tüm gazete gruplarında geçtiği, mülteci/sığınmacı/göçmen ifadelerinin başta Solcu ve Liberal YG olmak üzere tüm gruplarda kullanıldığı;

Suriyeli ifadesinin ve Suriyeli/mülteci çocuklar tanımlamasının yine toplam haber sayılarına uygun bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

Yukarıdaki grafikte (Grafik 16) yer alan ifadeler tüm yayın gruplarında görülen ve en fazla tekrarlanan (6'dan fazla) kelimeleri içermektedir. Yani görece ortak temsil ifadeleridir. Yayın gruplarının birbirlerinden ayrıldığı ifadeler ise grafikteki %30'luk 'diğer' diliminde gizlidir.

Tablo 8. Sosyal hizmetler ve devlet harcamaları konusu altında hedef grubun isimlendirmesinde kullanılan diğer ifadelerin yayın gruplarına göre dağılımı

İslamcı	Milliyetçi	Liberal	Ulusalçı	Solcu
<ul style="list-style-type: none"> • Bunlar • İç savaş mağduru • Müteşekkir (3) • Kardeş • Mazlum, Mağdur (4) • Misafir (4) • Muhacir (6) • Mülteci anne • Yaralı (3) 	<ul style="list-style-type: none"> • Okula gidemeyen • Suriyeli kız çocukları • Kardeş • Yaralı • İç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan 	<ul style="list-style-type: none"> • Kardeş (2) • Düzensiz göçmen • Kötü koşullar altında • Travma yaşayan, psk. desteğe ihtiyaç duyan 	<ul style="list-style-type: none"> • Okula sınavsız giren • Para harcanan 	<ul style="list-style-type: none"> • Para harcanan • Okulda dışlanan çocuklar • Asimile edilen • Kötü koşullar altında (3) • Travma yaşayan, psk. desteğe ihtiyaç duyan (2) • Kırılğan • İç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan

Tablo 8'de, Suriyeli mültecilerin *Sosyal hizmetler ve devlet harcamaları* ile ilgili haberlerdeki temsiline ilişkin sözcükler ve sözcük grupları yer almaktadır (birden fazla kere tekrarlananlar parantez içinde belirtilmiştir). Daha önce değindiğimiz 'kardeş' ve 'yaralı' şeklindeki nitelemeler İslamcı ve Milliyetçi YG içinde yer almıştır. Kardeş kelimesi iki kere de Liberal YG içinde kullanılmıştır. Bir defa Habertürk gazetesinde bir başkasının sözleri ile birlikte aktarılan kelimenin İslamcı YG dışında kullanıldığı gazeteler Vatan ve Sabah olmuştur. Türkiye hükümeti politikalarına yönelik pozisyon

alış ile sığınmacıları içeren ‘kardeş’ ifadesinin tekrarı arasında bir bağlantı görülür. Söz konusu ilişkiye (İslamcı YG, Vatan ve Sabah gazeteleri arasındaki uyum) bu küçük örnek dışında çok kere rastlanmıştır.

‘Muhacir’, İslami bir kelime olarak İslamcı YG içinde kullanılmaya devam ederken, Kötü koşullar altında bulunmak, Travma yaşamak, psikolojik desteğe ihtiyaç duymak, mağdur ve kırılğan olmak üzerinden gerçekleştirilen tanımlara Liberal ve Solcu YG içindeki gazetelerde rastlıyoruz. Doğrudan eleştiri içeren bazı ifadeler de Ulusalcı ve Solcu YG içinde rastlamak mümkündür. Bunlar; Okula sınavsız giren, Para harcanan, Okulda dışlanan, Asimile edilen gibi temsillerdir.

İslamcı YG içinde yer alan gazetelerin kullandığı ‘mağdur’ ve ‘mazlum’ ifadeleri olumsuz bir içeriğe sahip olsa da yukarıdakilerden önemli farkları vardır. ‘Kötü koşullar altında’ ve ‘kırılğan’ olma vurgusu Türkiye’deki yaşam şartlarını, bu başlık özelinde ise *Sosyal hizmetler ve devlet harcamalarını* ifade etmektedir. İslamcı gazetelerde karşımıza çıkan mazlum ve mağdur olma durumu ise Türkiye’ye sığınmanın ve Türkiye’nin de onlara kucak açmasının gerekçeleridir. Mültecilerin mağdur ve mazlum olarak temsili diğer medya kuruluşlarının dikkatini ve öfkesini çekebilmiştir: “İktidar yağdanlığı medyada sık sık onları mağdur ve mazlum gösterme yaygarası artık komik kaçıyor. Ortadoğu, Eylül 2017”.

Suriyelilerden “okullara sınavsız giren” olarak bahseden Aydınlık Gazetesi olmuştur. Eleştirel ifadelerini hem Türkiye hükümetine hem de sığınmacı kimselere yönelten Ulusalcı gazetelerde, *İnsani yardım ve Sosyal hizmetin* meşruiyetini arttıran çocuk ve öğrenci kelimelerine daha az rastlanmaktadır. Bunda örneklem içindeki toplam haber

sayılarının daha az olması da etkilidir ve “sınavsız” ifadesine Solcu ve Milliyetçi YG içinde de rastlamak mümkündür⁴⁵.

Son olarak bu bölümde karşımıza çıkan Türkiye temsilinden de söz edebiliriz. İslamcı, Milliyetçi ve Liberal YG tarafından *Sosyal hizmetler ve devlet harcamaları* konusunda Türkiye'nin olumlu temsiline rastlarız. İnsani drama müdahale eden, Dünyanın vicdanı, örnek ülke, kol-kanat geren, fedakâr, Ev sahipliği yapan göç ülkesi, Suriyeli barındıran, onlara kapılarını açan, Tek başına hizmet veren, uluslararası toplumdan destek göremeyen temsilleri ile mücadele eden eleştirel nitelermeler ise Solcu YG içinden “Kötü kamu hizmeti veren” şeklindeydi. Bu mücadelenin temelinde, mültecilere yönelik sosyal hizmetin cömertliğin ya da görevin bir yansıması olduğu, kültürel ve ahlaki nedenlere ya da insan haklarına bağlı olduğu düşünceleri bulunur. Bir anlamda iki farklı medeniyetin bakış açısı yönünden ideolojik bir mücadelesinden söz edebiliriz.

4.1.2.2. Türkiye'nin mali yükü

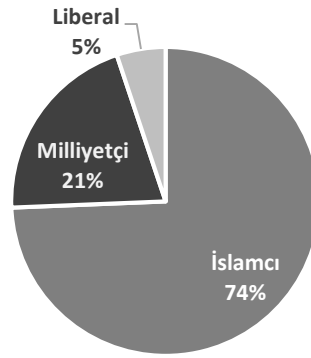
Türkiye'nin mali yük hakkındaki ifadelerle *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* teması altında sürekli rastlarız. Ancak konusu doğrudan mali yükün rakamsal ifadesi olan haberler vardır ki onlara burada değineceğiz. Bu tür haberlerin yayın gruplarındaki dağılımında örnekleme'deki toplam haber sayılarına yakın bir dağılım izlenir ancak yine de İslamcı YG'nin temadaki hâkimiyetinden etkilenir. Konu bir tartışma alanı olması nedeniyle *Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiriler ve şikâyetler* başlığında da geçmektedir.

⁴⁵ “Suriyelilerin sınavsız şekilde okula girmesine, çocukları açıkta kalan veliler tepki gösterdi.” (Aydınlık G., Eylül 2017)

Türkiye'nin mali yükü ile ilgili haberlerde karşımıza çıkan en önemli Suriyeli temsili 'mazlum' ifadesine dayanır. Genel olarak göçmenlerin özel olarak da Türkiye'deki mültecilerin mağdur ve "mazlumlar" olarak temsil edildiğine yönelik birçok tespit hali hazırda vardır.

"Mazlumların tek sığınağı olan Türkiye, başta Suriyeli mülteciler olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki mazlumlara yardım ulaştırıyor." (Yeni Akit, Ekim 2017)

"İç savaşın başlangıcından bu yana mazlumlara destek veren Türkiye, 3.2 milyon mülteciye ev sahipliği yapıyor." (Yeni Akit, Ekim 2017)

Grafik 17. 'Mazlum' kelimesinin kullanımının yayın gruplarına göre dağılımı

Örneklemin tamamında karşımıza sık çıkan 'mazlum' kelimesinin tekrar dağılımına baktığımızda, yaklaşık 40 kere kullanılmış olan ifadeye sağ ideolojik görüşten gazetelerde rastladığımızı görürüz (Bkz. Grafik 17). Bunlarda Suriyelileri mazlum halklar, milletler, ümmetlerin bir parçası olarak, genel bir mazlumlar kategorisinin üyeleri olarak görürüz. Bunun karşısına da onlara kol kanat geren, sahip çıkan, onların umudu olan Türkiye devleti ve milleti temsilleri yansır. İslamcı YG'de üretilen bu temsillere karşın, kelimeyi (mazlum) aynı anlamda kullansa bile aynı temsili

yaratmayan başka yazılar da vardır. Milliyetçi bir gazete Suriyelilerin mağdur ve mazlum olarak Türkiye'ye gelip bu krediyi tükettiği yönünde bir yorum ile onlara yine hatadan pay verir.

“Suriyeli meselesi daha çok Türkiye'nin başını ağrıtacaktır... [Türkiye'nin] bundan sonra masum ve mazlum insanlara sahip çıkma konusunda kredinin de tükenmemesi adına çabamız vardır. Şu an bazı Suriyeliler bu krediyi çok kötü harcamaktadır.” (Ortadoğu, Mayıs 2017)

Başka bir milliyetçi gazete olan Yeniçağ'ın (19.05.201) ise Türkiye'nin tarihte mazlumlara kapı açan bir ülke olduğunu ancak Suriyelilerle ilgili politikanın da gereğinden fazla olduğunu vurgulamak için 'mazlum' kelimesine başvurduğunu gördük. Suriye'den gelenlerin karıştığı adli suçlarla ilgili olan bu haberde de yine okların devlet kadar Suriyelilere de çevrildiğini görüyoruz. Milliyetçi YG içindeki Ortadoğu ve Yeniçağ gazetelerinin bir millet olarak sığınmacıları suçlama konusunda bazı Ulusalçı gazetelerle benzerlik taşıırken yine Milliyetçi YG içindeki Vatan gazetesinden ayrıldığını ileride başka örneklerle de göreceğiz.

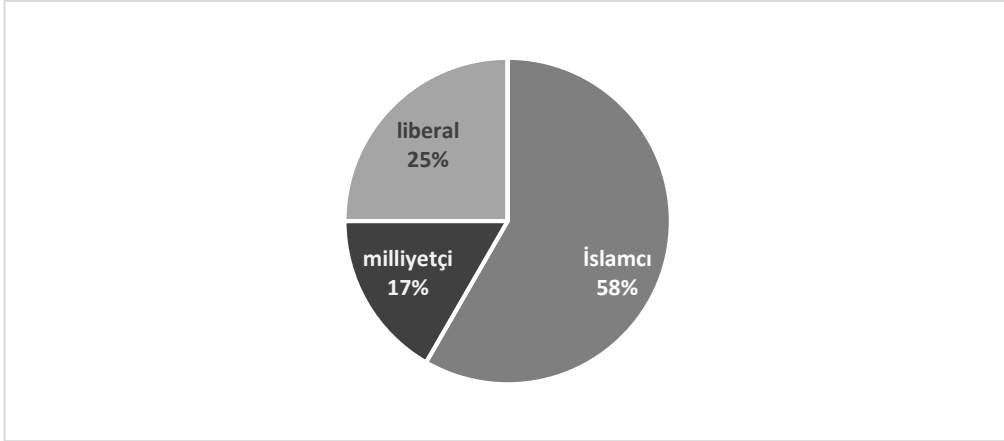
Mazlum sözcüğünün Liberal YG'deki kullanımına geldiğimizde ise Sabah gazetesinin İslamcı YG gazeteleri ile benzer bir kullanımı tercih ederken yeni bir “öykü” ile daha karşılaşırız. Sığınmacılar yine mazlumlardır ancak bunun nedeni Suriye'deki savaş ve sonucu Türkiye'nin onlara kucak açması değil, AB ile yapılan Geri Kabul anlaşması nedeniyle Ege Denizi'nde yaşamlarını yitirmeleridir.

“göç yolunda ölen mazlum sayısı göçle oransal olarak eşine nadir rastlanır seviyede yükseldi.” (Habertürk, Kasım 2017)

Türkiye'nin mali yüküne dönersek, sığınmacılara 25 milyar dolar ya da 30 milyar Euro harcadığı ile ilgili yetkililerin ifadeleri ile bu ifadelere yönelik eleştirilerin yer aldığı bir tartışma ortamı ile karşılaşırız ve mülteci sınıfsal temsili açısından bölümün genelindekinden farklı temsil örnekleri edinmeyiz.

4.1.2.3. Türkiye'nin cömertliğine yönelik övgü ve teşekkürler

Burada kastedilen övgü ve teşekkürler gazetelerin ve köşe yazarlarının cömertlik ve fedakârlık vurguları değildir. Bu tür ifadelere yine temanın genelinde rastlarız. Burada karşımıza çıkan övgü ve teşekkür ifadeleri üçüncü kişilerden aktarılmaktadır. Bunlar uluslararası sivil toplum örgütü yetkilileri, Avrupalı liderler ya da başka ünlü kimseler olabilmektedir.

Grafik 18. Sosyal hizmet ve devlet harcamaları alt-temasında Türkiye'ye yönelik övgü ve teşekkür ifadelerinin yayın gruplarına göre dağılımı

Türkiye'nin mültecilerle ilgili politikasına yönelik övgü ve teşekkür ifadelerini çoğunlukla İslamcı YG gazeteleri bize aktarırken diğer sağ ideolojiden gazetelerde de bu tür haberlere rastlıyoruz⁴⁶ (Grafik 18).

⁴⁶ “Vojackova Sollorano, ‘Türkiye, bir toplumun ne kadar cömert olabileceği konusunda dünyaya örnek oldu’... ifadelerini kullandı.” (Diriliş Postası, Mayıs 2017)

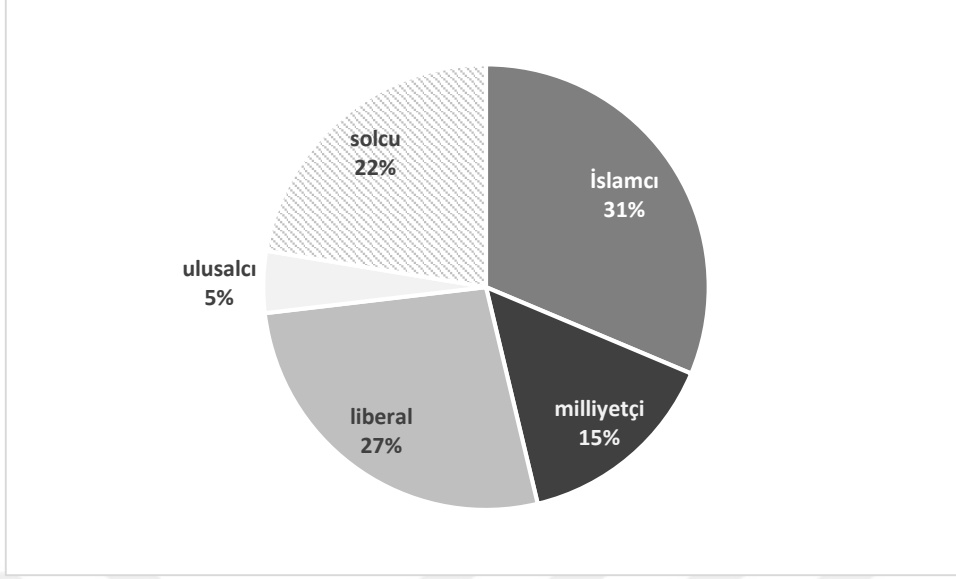
Dipnottaki gibi örnekler Türkiye'nin cömertliği, dünyaya örnek olacak bir insanlık görevini yerine getirmesi nedeniyle uluslararası toplumdan gelen minnet, övgü ve ifadeleri olarak buraya kadar kurulan tüm olumlu Türkiye temsilleri açısından kanıt işlevi görmektedir. Bunlar mültecilerin mevcut sınıfsal temsili dışında yeni bir şey öneren haberler olmamıştır. Bu **övgü ve teşekkür** ifadeleri bizi *Avrupa ile ilişkiler ve sorumluluk paylaşımı* konusuna götürür.

4.1.3. Avrupa ile ilişkiler ve sorumluluk paylaşımı

Suriye iç savaşından kaçıp Türkiye'ye sığınan mültecilere yönelik *İnsani yardımlar ve Sosyal hizmetler* konu olduğunda hem coğrafi konumumuz hem de bağlı olduğumuz uluslararası mevzuatlar nedeniyle AB ve Avrupa ülkeleri ile ilişkilerimiz üzerine de medya metinleri üretilmektedir. Bu alt-tema, iç siyasete ilişkin olmayan ve örneklem içindeki toplam haber sayısı ile uyumlu dağılım veren bir başlıktır. Yalnızca Solcu ve Ulusalıcı YG içindeki gazetelerin bu konuda diğer gruplardan biraz daha az haber yaptığını söyleyebiliriz (Bkz. Grafik 19).

“Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan ile ilgili olarak ‘Allah O'nu ve Türkiye'yi korudu. Bunun nedeni de bu kadar sığınmacıya sahip çıkmasıdır’ diyen Yusuf İslam...” (Sabah, Mayıs 2017)

“ABD'nin BM Daimi Temsilcisi Nikki Haley... ‘Türkiye'ye minnettarız’ dedi.” (Vatan, Mayıs 2017)

Grafik 19. Avrupa ile ilişkiler ve Sorumluluk paylaşımı alt-temasında kodlanan haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Bu konudaki metinler ana hatları ile birbiriyle iç içe geçen şu alt konularla ilişkilidi

- Mali yükün uluslararası toplumla paylaşılması.
- Avrupa'nın mali destek ve mülteci kabulü ile ilgili taahhütleri.
- Avrupa ile ilişkilerin niteliği ve pazarlıklar.

Bu başlıklarda kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımına baktığımızda **Yükün uluslararası toplumla paylaşılması** durumu ve önemi vurgusu başta İslamcı olmak üzere diğer sağ yayın gruplarında yer almıştır. Solcu YG içindeki bir haber ise Sinan Oğan'ın Avrupa ile sorumluluk paylaşımı konusundaki bir demecinin "ırkçı teklif" olarak eleştirilmesine yöneliktir. Ulusalcı YG içinde bu konunun kodlanmamasını toplam haber sayısının düşüklüğüne bağlayabiliriz (Bkz. Tablo 9).

Avrupa'nın mali destek ve mülteci kabulü ile ilgili taahhütleri de veri derlediğimiz dönemin önemli tartışma konularından bir tanesi olarak başta İslamcı ve Milliyetçi

YG'dekiler olmak üzere farklı gazetelere yansımıştır. **Avrupa ile ilişkilerin niteliği ve pazarlık** konusunda ise Solcu ve Liberal YG gazetelerinin öne geçtiğini görüyoruz. Tekrar edersek bu konular birbirleri ile iç içe geçmiştir ve bir haber birden farklı şekilde kodlanabilmiştir.

Tablo 9. Avrupa ile ilişkiler ve Sorumluluk paylaşımı alt-temasındaki içeriğin yayın gruplarına göre dağılımı

İçerik	İslamcı	Milliyetçi	Liberal	Ulusalcı	Solcu
Yükün uluslararası toplumla paylaşılması	5	2	2		
Avrupa'nın taahhütleri	10	6	5		4
Avrupa ile ilişkilerin niteliği ve pazarlık	9	4	13	3	10

Tüm bu konularda sağ ve merkez sağ gazetelerin Avrupa (AB ve Avrupa ülkeleri) ile Türkiye'nin mülteci politikalarının karşılaştırılması ve Avrupa'ya yönelik tenkitler içerdiğini söyleyebiliriz. Avrupa ülkeleri ile Türkiye, Suriyeli mülteci krizine verdiği tepki yönünden karşılaştırılmış, Avrupa Birliği, ülkeleri ve BM “art niyetli... ikiyüzlü (Diriliş Postası, Ekim 2017)” olmakla suçlanırken Türkiye, daha önce örneklerini gördüğümüz üzere cömert ve fedakar bir ülke olarak temsil edilmiştir. Bu haberler de Suriyelilerin temsilinin tali kaldığı türdendir diyebiliriz. Bir önceki temada mülteciler için yaptıkları üzerinden tanımlanan Türkiye şimdi de Batılı ülkelerin yapmadıkları üzerinden tanımlanmıştır.

“Türkiye'de 3.141.380 Suriyeli bulunuyor. Her geçen gün derinleşen insani krizin ortasında kalan Suriyelilere hem kapılarını hem de vicdanlarını kapatan başta Avrupa ülkeleri, Türkiye'nin üstlendiği insani sorumluluğun yanına bile yaklaşmıyor.” (Yeni Şafak, Eylül 2017)

*“Demokrat geçinen Avrupa, ırkçılık ve yabancı düşmanlığında boğulurken,
Türkiye mülteci dramında dünyaya insanlık dersi veriyor.” (Sabah, Mart 2017)*

Bu karşılaştırmalar Türkiye ile AB arasında yapılan anlaşmalar ve taahhütlerin yerine getirilmemesi ile alevlenen tartışmalarla i içe geçmiştir. Türkiye “cömert” olduğu kadar “dürüst” bir ülke olduğu için verdiği sözleri yerine getirmiş, Avrupa ise zgrlk “evrensel” değerleri ile elişmekle kalmayıp aynı zamanda “ikiyüzlü” olduğunu da göstermiştir. Bu rnekler, insani yardım, insan hakları, uluslararası koruma gibi konularda ülke yönetimlerinin verdiği kararların insana özgü özelliklerle ifade edildiği bir temsil biçimini göstermektedir. Daha çok sağ eğilimli gazetelerde gördüğümüz bu stratejinin, ulusal bir ve bütün olmaya ilişkin ideolojik anlayışı pekiştirdiğini söylemek mümkündür. Devletlerin karar ve davranışları toplumların ve milletlerin karar ve davranışları olarak görülmektedir. Türkiye’nin cömertliği devleti kadar toplumunun da özelliğidir. Avrupa ve Türkiye iki ayrı organizma, insan ve iki ayrı karakter olarak anlatılmaktadır. lkeler “insanlaştığı” oranda insanlar ise “insan dışı”laşmaktadır. Bu tema içinde Suriyeli mülteciler çok az ve pasif temsil edilmiş, “zavallılar” ve “ihtiyaç sahipleri” olarak grlmştir.

Yükün uluslararası toplumla paylaşılması konusunda yapılan kodlamalarda görece olumlu bir ağrı dikkati çekmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Yüksek Komiseri Filippo Grandi ile Başbakan Binali Yıldırım’ın uluslararası toplumu Türkiye’nin yükünü paylaşmaya davet eden çağrılarına dayanmaktadır⁴⁷.

⁴⁷ “Filippo Grandi, yeniden yerleştiriminin muhacirlerin korunması için hayati önem taşıdığını ifade ederek 2017’de uluslararası topluma bu konudaki çabalarını hızlandırma ve verdiği sözleri yerine getirme çağrısında bulundu.” (Diriliş Postası, Mart 2017)

Sağ eğilimli gazetelerden aktarılan bu çağrılara ilaveten **Yükün uluslararası toplumla paylaşılması** başlığında kodlanmış tek Solcu YG haberinin Sinan Oğan'ın bir demecinin “ırkçı teklif” olarak eleştirilmesine yönelik olduğunu söylemiştik⁴⁸. Oğan'ın milliyetçi hassasiyet ile yaptığı “teklifin” nedeni Avrupa'da Türkiyeli bakanlara yapılan muamele olarak gösterilmektedir. Gerçekten de mülteci anlaşması Avrupa ile Türkiye arasında bir pazarlık ve çatışma alanına dönüşmüş, başka alanlardaki ilişkileri de etkilemiştir. Bu pazarlıklar içinde mülteciler, temsilde olduğu kadar politikada tali kılacaktır. Bu temada sözü edilen anlaşma ve pazarlıklar *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* konusundaki sorumluluk paylaşımına dayanmaktadır ve sığınmacı temsili sınırlıdır. Söz konusu anlaşma ve pazarlıkların işgücü piyasasındaki etkilerini *Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon* isimli temada göreceğiz.

Özellikle Sorunların Avrupa'nın hem Türkiye'ye mali yardım hem de belli oranlarda mülteci kabul etme konusundaki **taahhütlerini yerine getirmemesi** ile başladığını medyadan izliyoruz. Ancak konu farklı siyasal eğilimlere sahip gazetelerde bütünüyle farklı tartışılmıştır. AB, Türkiye'yi Birliğe girme konusunda iterken mülteci anlaşması konusunda çekiyordu. Bu nedenle siyasiler ve medya organları, kendi yaklaşımlarına göre değerlendirebilecekleri karmaşık bir konu ile karşı karşıya kaldılar. Tezin konusu dışına çıkmamak için bu tartışmalara sınırlı ölçüde değinilecektir.

“Başbakan Yıldırım... ‘Tabii bizim burada beklentimiz bütün BM'ye üye ülkelerin bu yüke ortak olmaları’ dedi.” (Vatan, Kasım 2017)

⁴⁸ “Oğan, 500 bin Suriyeliyi Avrupa'ya yollamayış, eli silah tutan 500 bin Suriyeliyi de ülkelere göndermeyi teklif etti. Oğan, ‘Avrupa'da bakanlarımız polis eşliğinde sınır dışı ediliyor. Avrupa'yı kınıyorum... dedi.’ (Özgürlükçü Demokrasi, Mart 2017)

Mülteci krizine acil çözüm üretmek için AB ile Türkiye arasında imzalanan 18 Mart mutabakatının birinci yılında Ege Denizi'ndeki ölümlerin büyük oranda azaldığı ancak Avrupa'dan beklenen mali desteğin yetersiz olduğu yönünde farklı tartışmalar oldu. Bu tartışmalar Türkiye'nin AB'ye girmesi yönündeki olumsuz değerlendirmelerle bir araya gelerek bir sorundan karmaşık bir sorunsala dönüştü⁴⁹.

İslamcı gazeteler ve Milliyetçi Vatan gazetesi AB'nin sözünü tutmadığı, "bizi oyaladığı" yönünde haberler yaparken Liberal gazeteler daha nesnel veriler içeren, görece tarafsız ifadelerin daha fazla olduğu haberler yaptı. Solcu gazeteler ise AB'nin Türkiye ile ilgili eleştirilerine katılıyor olmaları nedeniyle birtakım sorunlar olmasına karşın AB ile Türkiye arasındaki anlaşmanın işleyen yönlerini vurguluyordu. AB, Ekim 2017'de, Brüksel'deki zirvede Türkiye'ye yapılacak katılım öncesi mali yardımlarda kesintiye gidilmesi konusunda anlaşmaya vardı ve Türkiye'deki insan haklarının durumunun tatmin edici olmadığı değerlendirilmesinde bulunuldu. Bunun mülteciler için verilecek yardımları kapsamadığını Solcu gazetelerden öğreniyoruz⁵⁰.

Avrupa ile ilişkilerin niteliği ve pazarlık bir başka alt-temaydı. AB ile Türkiye arasında yaşanan siyasi krizler içinde mültecilerin temsilini aradığımızda bir siyasi koz ve pazarlık konusu mülteciler vurgusu karşımıza çıkmaktadır. Bu vurgunun

⁴⁹ "Daha geçen sene vizeyi kaldıracaklarının sözünü vermişlerdi. Bu sözlerini, T.C. Devleti'nin bakanlarını ülkelerinde kabul etmeyerek ve girenleri de; kendi toprağı olan Büyükelçilik binalarına sokmayarak ve sınır dışı ederek tuttular! Vize sözünde durmuyorlarsa, Mülteci Anlaşması'nı iptal ettiğimizi derhal açıklamalıyız! Hatta mültecilere vadettikleri yardım sözünde durmamaları bile bize bu hakkı çoktan vermiştir." (Vatan, Mart 2017)

⁵⁰ "Merkel söz konusu kesintinin sadece hükümete giden mali yardımlar için geçerli olduğunu söyledi. Ankara'ya mülteci mutabakatı kapsamında taahhüt edilen mali yardımın ise, ödenmeye devam edeceğini belirtti. (Özgürlükçü Demokrasi, Ekim 2017)

yapılmasında en etkili gelişme İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun "Avrupa size söylüyorum, bu kadar cesaretiniz var mı? İsterseniz her ay size göndermediğimiz 15 bin mültecinin önünü açalım da aklınız bir şaşırınsın (Habertürk, Mart 2017)" şeklindeki ifadesi oldu. Soylu'nun bu ifadelerini aktaran ve örneklemimiz içine girmiş gazete sayısı sınırlıdır. İslamcı gazetelerde rastlamadığımız bu haber Yurt Gazetesi'ndeki (Ulusalçı YG) bir köşe yazısında şöyle yer buldu.

*"Türkiye, savaştan kaçan insanlara kapıları açarak büyük bir insanlık görevi yaptı, bunu kimse inkâr edemez. Ancak bu göçün yarattığı tahribatı giderecek adımlar atılmıyor maalesef... AB'ye dayılanacak başka 'malzeme' bulunuz... Suriyeli göçmenleri sadece Avrupa Birliğini **tehdit etmek** için kullanıyorlar... Süleyman Soylu'nun tüyleri diken diken eden açıklamasına kadar... '**çaresiz**' insanları **siyasetine alet ediyor.**" (Yurt Gazetesi, Nisan 2017)*

Bu metinde Türkiye'deki mülteciler; şantaj/tehdit "malzemesi", "çaresiz" ve "bizimle" eşit durumda olmayan insanlar şeklinde ifade ediliyor; siyasal bir araç olarak karşımıza çıkıyordu. Aynı konuda, İslamcı YG ise mültecileri Türkiye'yi güçlendiren bir faktör olarak çizerek başka bir araçsal temsil yaratıyordu. Sığınmacıları bu haberlerde, Türkiye tarafından durdurulan, bir siyasi kararla Avrupa "kapısına dayanacak tehlike" olarak görüyoruz.

"Türkiye AB ilişkilerinin gerilmesinin ardından tüm AB ülkelerini mülteci korkusu sardı... Türkiye ye kalkan görevi üstleniyordu. AB Türkiye gerginliğinin artması ve havaların ısınmasının ardından... [Türkiye'deki] sığınmacıların harekete geçmesi AB ülkelerinde endişe oluşturmaya başladı." (Yeni Akit, Mart 2017)

“AB, Türkiye ile uğraşiyor. Türkiye'ye ağır eleştiriler yapıyor, gerilimi tırmandırıyor. Ama muhtaç olduğu bazı alanlar nedeniyle de Türkiye ile ipleri koparamıyor... AB'nin terörle mücadele konsepti ve mülteci politikalarında Türkiye olmazsa olmaz bir konuma ve role sahip.” (Türkiye Gazetesi, Nisan 2017)

Bu metinlerde Türkiye'nin de kalkan görevi gören, olmazsa olmaz bir konuma ve role sahip olan ülke şeklinde sunulduğunu görüyoruz. Mültecilerin bir siyasi koz haline gelmesi sağ görüşten Milliyetçi Vatan gazetesi için de ciddi bir sorun değildi. Bazen mültecileri uluslararası yönden siyasi avantaj olarak bile gördük. Avrupa ile ilişkiler söz konusu olduğunda Vatan gazetesi Milliyetçi gruba daha uygun davranarak İslamcılardan uzaklaşabildi.

“18 Mart mutabakatı birinci yılını doldurdu... Ancak, Ankara'nın yaşadığı her siyasi krizde AB'ye 'tehdit unsuru' olarak kullandığı mutabakatın geleceği belirsiz.” (Vatan, Mart 2017)

“Vize sözünde durmuyorsa, Mülteci Anlaşması'nı iptal ettiğimizi derhal açıklamalıyız!” (Vatan, Mart 2017)

Liberal/Merkez Sağ gazetelerde ise daha nesnel ifadelerle rastlıyoruz. Ne Türkiye hükümeti, mültecileri uluslararası siyasi bir koz olarak kullanması nedeniyle ne de AB, Türkiye'ye yönelik yaptırım niteliğindeki kararları nedeniyle eleştiriliyordu. Habertürk gazetesi ise mültecilerin ülkeler arası bir pazarlığın konusu olmasını ahlaki değerler ve insan hakları yönünden değerlendirdi.

“Bulgaristan Başbakanı Türkiye'yi değil, Türkiye'nin 3 milyon göçmenin Bulgaristan'a akın etme ihtimalini önlemesini seviyor, üstelik bunu gizleme gereği bile duymuyor.” (Habertürk, Kasım 2017)

“‘Siyasi’ olarak nitelenen 18 Mart 2016 anlaşmasının Türkiye üzerinden AB ülkelerine göç akımını azalttığı, ancak ‘uluslararası hukuk ve insan haklarına saygı konusunda uluslararası insani yardım kuruluşları tarafından açıkça eleştirildiği’ not edildi.” (Habertürk, Nisan 2017)

Liberal gazetelerde daha çok rastladığımız insan hakları vurgusu ‘insan’ temsilini de ortaya çıkartıyor. Hem Liberal hem Ulusalıcı YG’den aldığımız örneklerde mültecilerin temsilinde insan vurgusu dikkati çekmektedir. Mültecilerle ilgili olumsuz yorumlara rastladığımız Ulusalıcı YG gazeteleri konu Avrupa ile ilişkiler olduğunda yapılan pazarlıkların insani yönden yanlış olduğu çağrısına yer verebildi.

“İnsan üzerine pazarlık yapıyorlar ve bundan zerrece utanç duymuyorlar.” (Yurt Gazetesi, Aydınlik Gazetesi, Nisan 2017)

“Suriyeli sığınmacıları şantaj malzemesi yapmayınız!” (Aydınlik Gazetesi, Nisan 2017)

Benzer bir yaklaşım Özgürlükçü Demokrasi gazetesinde de vardı. Aslında Solcu gazeteler arasında birtakım farklar dikkati çekti. Özgürlükçü Demokrasi Türkiye hükümetini suçlayan ve mültecilerin şantaj malzemesi haline gelmesini eleştiren bir dil kullanırken Cumhuriyet gazetesi eleştirel olduğu kadar Liberal YG’ye yaklaşan nesnel bir dil kullanıyordu ve konunun bu noktaya gelmesinde Avrupa iç siyasetinin de etkili olduğunu ifade ediyordu.

“Onlar şantaj malzemesi değil insan!” (Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

“Mültecileri şantaj konusu yapmayın.” (Özgürlükçü Demokrasi, Mart 2017)

“Erdoğan'ın ‘şantaj’na boyun eğmek istemeyen Avrupa Birliği, ciddi bir hazırlık içinde.” (Cumhuriyet, Nisan 2017)

“Avrupa'nın derdi göçmenler yüzünden aşırı sağ ve ırkçı partilerin yükselişe geçmesiydi. Yani iktidarlarını sağlama almak istiyorlardı. Onun için parayı verelim, göçmenleri vermeyin taktiğini izlediler.” (Cumhuriyet, Nisan 2017)

Evrensel ve BirGün gazeteleri (Solcu YG) ise şantaj ve pazarlık meselesini Türkiye'deki mültecilerin yaşam şartları ve psiko-sosyal durumları açısından değerlendiren farklı bir bakış açısı kullandı. Türkiye'nin dış siyaset kozu olan mültecilerin uluslararası anlaşmalar nedeniyle Türkiye'de sıkışıp kalmış ve bu nedenle hem geçim hem de sağlık sıkıntıları çeken kimseler olarak sunulduğunu görüyoruz. Bu tema özelinde mültecilerin Solcu gazetelerdeki temsili, Türkiye'de tedirgin halde yaşayan ve ilk fırsatta buradan kaçmak isteyen kişiler şeklindedir.

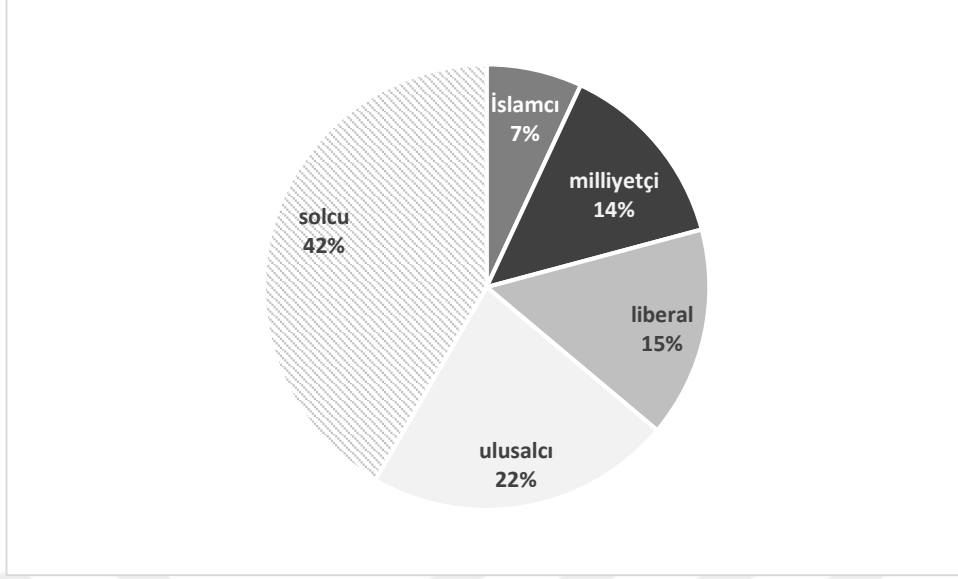
“Güçlü Türkiye'nin en önemli silahı ülkeyi terk etmek için fırsat kollayan mültecilere kapıları açmak... Buradan baktığımızda memleket Avrupa'nın parasıyla finanse edilmek istenen dev bir mülteci hapisanesi dönüşmüş durumda. Kapı açıldığı takdirde bunca insanın ülkeyi terk etmeye can atması siyasetçileri pek düşündürmüyor. Aksine bu gerçeğe böbürleniyorlar. Madem biz kıskanılacak kadar iyiyiz bu insanlar neden kaçmak istiyor?” (Evrensel, Mart 2017)

“Terk edilmiş yıkık bir binanın bodrumunda ya da naylon bir çadırda barınma, güvenlik, hijyen gibi temel haklardan mahrum, her türlü saldırıya açık şekilde yaşamaya çalışacak. Bir de o ülkenin İçişleri Bakanı kalkıp, ‘[Avrupa’ya] Çok arzu ediyorsanız bir Geri Gönderme Anlaşmamız var, isterseniz size göndermediğimiz her ay 15 bin mültecinin önünü açalım da aklınız bir şaşırınsın’ diyecek. Ne yapardınız? “Bu insanlar yoğun şiddet ve işkenceden kaçmış, son derece tehlikeli yolculuklara rağmen hayatta kalabilmeyi başaramış insanlar...” (BirGün, Mart 2017)

Bu temada, sosyal hizmetler ve mali yardımların bir konusu olan mülteciler şimdi de dış siyasetin bir aracı haline gelmiş olarak temsil edilmiştir.

4.1.4. Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler

İnsani yardım ve Sosyal hizmetlere ilişkin *eleştirel* bazı yaklaşımlardan önceki başlıklarda söz ettik. Burada onların daha genel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Bu temada ele alınan haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı grafikte sunulmuştur.

Grafik 20. Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Buna göre tema içeriğinin %42'sini Solcu YG içinde yer alan gazeteler oluştururken onu %22 ile Ulusalçı gazeteler takip etmektedir. Milliyetçi ve Liberal gazeteler bu temaya %14 ve %15 oranında içerik sağlarken İslamcı gazeteler, *yardım ve hizmetlere ilişkin eleştiri ve şikâyetleri* %7 oranında sayfalarına taşımıştır. Burada Türkiye hükümetinin politikalarına yönelik pozisyonun etkili olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu içeriklere yakından baktığımızda yayın gruplarının yaklaşımlarına ilişkin daha net bir resim çizmek mümkün olacaktır.

İslamcı YG'de yayınlanan eleştirel ifadelerle yakından bakalım. Haberlerin birinde İyi Parti Genel Başkan Yardımcısı Ümit Özdağ'ın, Suriyelilerle ilgili olumsuz bir ifadesine, eleştirilmek için yer verilmiştir. Yani *yardım ve hizmetlere yönelik bir eleştiri* değil, eleştirinin eleştirisi yapılmaktadır. Aynı yayın grubundaki başka iki haberde Türkiye devleti ve sivil toplumunun yaptığı yardım ve hizmetler değil,

uluslararası kuruluşların gerçekleştirdiği milli birliği bozucu faaliyetler eleştirilmektedir⁵¹.

Bu temada yer alan bir başka İslamcı YG haberinde sosyal hizmetlerle ilgili gerçek bir eleştiri sunulmuştur. Köşe yazısında yer alan bu eleştirinin bulunduğu yazının tamamına baktığımızda sorunun kişinin bir anı paylaşımına dayandığını ve kendi tecrübeleri ile ilişkili olduğu için aktarıldığı görülmektedir. Hastanede karşılaştığı Suriyeli bir kadının Türkçe bilmediği için yaşadığı sıkıntıları anlatan köşe yazarı kadına nasıl yardım ettiğini anlatıyor.

“Hastanende işlerimi bitirmiş, hızlıca çıkmaya çalışıyorum... yaşlı, tesettürlü bir hanımın görevliye yalvardığını fark ettim. Yaşlı kadın görevliyi, görevli de yaşlı kadını anlamıyordu. Çünkü kadın Arapça, görevli de Türkçe konuşuyordu. Kendilerine yaklaşarak yardımcı olabileceğini söyledim... Görevli hanım bir not kâğıdına 182 yazıp vermiş. Bana buradan randevu almadan doktorla görüşemez dedi. Onun yerine ben Alo 182’yi arayıp randevu almaya çalıştım.”

(Yeni Akit, Nisan 2017)

Böylece Yeni Akit gazetesinde ilk kez sağlanan sosyal hizmetlerden yararlanmakta güçlük çeken bir mülteci ile karşılaşmış oluruz. Yazının devamında köşe yazarı bu konuyu neden gazeteye taşıdığını da açıklama ihtiyacı duyar ve ardından yapıcı çözümler sunar. Olumlu ve yapıcı bir dil kullanan yazar hem var olan hizmet

⁵¹ “Yabancı Yardım Kuruluşları Hemen Kovulmalı... yabancı yardım kuruluşları yardım değil ihanette” (Yeni Akit, Mart 2017)

“İstiyoruz ki vakıf adı altında Türkiye'nin milli birliğini bozucu faaliyetler olmasın.” (Yeni Şafak, Nisan 2017)

olanaklarını tanıtır hem de öneriler sunar. Ardından dil bilmemenin yabancı ülkelerde ne kadar zor bir şey olduğunu kendi yurt dışı tecrübelerinden hareketle anlatır ve bir keresinde ters istikamete giden bir trene bindiğini söyler.

Bu temanın asıl içeriğini, yardım ve hizmetlere yönelik daha sert eleştiriler üreterek, diğer yayın grupları oluşturmuştur. *Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler* alt-teması içinde farklı türden eleştiriler bulunmaktadır. Bunlar;

- Eksikler,
- Usulsüzlük, rant ve suiistimal,
- Kıyas ve suçlama,
- Yük olarak görme üzerinedir.

Bunların ilk ikisinde Türkiye'deki sığınmacılara yönelik daha olumlu yaklaşım benimseyen gazeteler yer alırken son iki tanesinde mültecilere ilişkin olumsuz bakış açısına sahip haber yapan gazetelerin yayını daha fazladır (Bkz. Tablo 10). Bu nedenle birbirinden oldukça farklı temsillerle karşılaşmak mümkündür. Dört eleştiri türünün yayın gruplarına göre dağılımına baktığımızda *İnsani yardım ve Sosyal hizmet* haberleri özelinde- Suriyelilere yönelik **kıyaslama ve suçlamada** bulunan haber içerikleri ile yardım ve hizmetler nedeniyle sığınanları **yük** olarak çizen ifadelerin Milliyetçi ve Ulusalçı YG içindeki gazetelerde üretildiğini, **Eksikler, usulsüzlük, rant ve suiistimal** içeriklerine Solcu YG içinde daha çok rastlandığını görüyoruz.

Tablo 10. Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler başlığı altındaki içeriğin yayın gruplarına göre dağılımı

İçerik	İslamcı	Milliyetçi	Liberal	Ulusalçı	Solcu
Eksikler	1		2	1	16
Usulsüzlük, rant ve suiistimal	2		3	4	14

Kıyas ve suçlama	2	8	2	9	2
Yük		5	2	3	

Kıyas, suçlama ve **yük** olarak görme konularında yok denecek kadar az içerik paylaşan İslamcı ve Solcu yayın gruplarının mültecilere yönelik daha olumlu bir bakış açısına sahip olduğunu biliyoruz. İslamcı YG haber metinlerinde eleştirel ifadelerin ne şekilde paylaşıldığına tablodan önce değinmiştik. Solcu YG içindeki BirGün gazetesinin **kıyas ve suçlama** içeren bir ifadeyi haber metnine taşıması da benzer bir şekilde eleştirinin eleştirisi niteliğindedir.

“Türk askeri savaşıyor, Suriyeli sevişiyor!” diyor milliyetçi çizgideki gazetenin manşeti. Haber metnine baktığınızda, bu manşeti doğrulayacak en küçük bir veri yok.” (BirGün, Mart 2017)

Eksikler başlığını oluşturan asıl haber örnekleri; (1) yardıma / hizmete ulaşmadaki zorluklar, (2) kötü muamele ve (3) ihmaller hakkındadır. Yardım ve hizmetlere ulaşmadaki güçlüklerle ilgili haberlerde karşımıza çıkan içerik; (a) eğitim harcamalarındaki ve eğitime ulaşmadaki eksikler (önceki bölümlerde değindik), (b) sağlık hizmetinde dil sorunu (bir köşe yazarının kendi hastane tecrübesini anlattığı yazıdan tablodan önce bahsettik), (c) hizmette kamplara öncelik verilmesi ve (d) kayıtsız mültecilerin hizmete ulaşmadaki zorlukları şeklindedir. Kamplara öncelik verilmesi ve kayıtsız mültecilerin hizmet almakta yaşadığı zorluklara aşağıdaki örnekler verilebilir. Bunlar; **İnsani yardım ve Sosyal hizmetler** konusundaki olumlu temsillerin yerine, insani yardım ve sosyal hizmetlere ulaşamayan mağdur sığınmacı temsilleri koymaya yarayan haberler olarak görülebilir.

“hükümetin mültecilere yardımının ana gövdesinin kamplarda yaşayan 200-300 bin mülteçiden ibaret olduğu görülmektedir.” (Evrensel, Kasım 2017)

*“binlerce Suriyeli mülteci, kamu hizmetlerinden faydalanabilmenin aracı olarak zorunlu kılınan 'Kimlik kartını' alabilmek için günlerce **gece gündüz sırada bekliyor.**” (Özgürlükçü Demokrasi, Mart 2017)*

Son örnekte kullanılan ‘gece gündüz sırada bekleme’ ifadesi sosyal hizmetlere ulaşmak için yaşanan zorluğu anlatması açısından ekonomik bir temsil gücüne sahiptir. Sırada ya da kuyrukta beklemenin temsil açısından önemine biraz daha yakından bakmakta fayda vardır. Temsili oluşturan şeyin ifade kadar bağlam da olduğunu gösteren bir örnek olarak, ‘sıra/kuyruk’ ifadesi Milliyetçi ve Ulusalcı gazetelerde mültecilerle ilgili olumsuz ya da nötr yorumlarla birlikte sunulduğunda küçük düşürücü bir işlev de görebilmektedir⁵².

Bu işlevi pekiştiren bir izdiham vurgusu da eşlik edebilmektedir. Bu sayede söz konusu grup ihtiyaç sahibi pozisyonunda bile kriminalize edilmiş olur. Mültecilerin sosyal hizmetlerden yararlanabilmek için geçici kimlik belgesi almasını haberleşirmenin yolu olarak kuyruğa, izdihama ve güvenlik önlemi ihtiyacına odaklanmak açık bir temsil tercihidir. Bu tercih Suriye kökenli mültecilerin ekonomik alandaki temsiline küçük düşürücü kültürel özellikler eklenmesi anlamına gelir.

*“Kalbura dönen Suriye sınırında... 30 bin Suriyeli mülteci bayram tatili için bir **birlerini eze eze ülkelerine döndüler.**” (Yeniçağ, Eylül 2017)*

⁵² “BU NASIL SIĞINMACILIK?.. Sınıra yakın ilçelerdeki kamu bankasının ATM'leri önünde uzun kuyruklar oluşturan Suriyeliler, parasını aldıktan sonra asıl ülkeleri Suriye'ye gitti.” (Sözcü, Eylül 2017)

*“500 kadar Suriyeli, yardım parası için **kuyruğa girdi**. Kalabalık artınca **izdiham yaşandı**. Dernek yöneticileri bina önündeki kalabalığı zaptedemeyince **polis çağırdı**... Para almak için **sıra bekleyen** Suriyeli sığınmacılar **birbirini ezdi**.”*
(Sözcü, Eylül 2017)

*“para ve gıda yardımı yapılacağı duyulan kentteki Suriyeli sığınmacılar... sabah erken saatlerde toplanan yüzlerce Suriyeli, **izdihama neden** oldu. Suriyeliler, başvuru yapmak için **birbirleri ile yarışırken**, yetkililer **polisten yardım** istedi. Kısa süre sonra dernek binasına gelen **Çevik Kuvvet ekipleri, izdihama müdahale ederek Suriyeli vatandaşları dağıttı**.”* (Sözcü, Eylül 2017)

Bu ifadelerin dolaylı yoldan ayrımcı temsiller yarattığını söyleyebiliriz. Dolaylı ayrımcılık, “fark edilmesi güç olan, imalar veya dolaylı ifade biçimleri aracılığıyla işleyen ya da bazen görünürde hiçbir problemlili durum yaratmamasına karşın, sonuçları bakımından belirli kesimleri ayrımcılığa maruz bırakan tutumları” anlatan bir kavramdır (Çelenk, 2010, s. 221). Bu durumda, mültecileri doğrudan suçlamak ya da aşağılamak yerine, izdiham yaratan, kontrol edilemeyerek güvenlik güçlerine ihtiyaç duyulacak kadar kargaşaya neden olan, yardım alabilmek için medeni olmayan hareketler sergileyerek birbirleriyle yarışan ve birbirlerini ezen şeklindeki temsilleri, haber değeri olan herhangi bir olay olarak karşımıza çıkar. Ancak bu haberin hangi gazetelerde daha sık yayınlandığına, hangi yayın kuruluşlarında izdiham vurgusu ile karşımıza çıktığına baktığımızda dolaylı da olsa ideolojik söyleme ulaşırız.

Kötü muamele konusunda “Geri Gönderme Merkezinde tutulan mültecilerin buradaki görevlilerin işkence ve kötü muamelesine maruz kaldığı (Evrensel, Mayıs 2017)” söylentisi üzerine bir haber yapılırken “ihmal” konusunda “ATIKLAR 2 KARDEŞİ

ZEHİRLEDİ (Evrensel, Mayıs 2017)”, “KAMP SALGIN HASTALIK SAÇIYOR!
(Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)” gibi başlıklara sahip haberler yapılmıştır.

BirGün gazetesinde yayınlanan ve devletin sosyal hizmet sorumluluğunu ihmaline işaret ederek sığınmacıların sınıfsal temsilindeki hayırseverlik ve yardımseverlik ilişkisini eleştiren bir başka haber vardır. “DESTEK BAĞIŞ İLE YAPILMAZ” başlıklı haberde Datça Milli Eğitim Müdürlüğü’nün Suriyeli çocuklara yardım için okullardan toplam 20 bin lira para toplatması bir velinin sözleri aktarılarak eleştirilmektedir⁵³.

Bu haberde mülteciler hak sahibi olarak temsil edilirken sorumluluk sosyal devlete yüklenmektedir. **Usulsüzlük, rant ve suiistimal** başlığı altındaki haberlerde ise sorumluluktan öte devletin suçlandığını görüyoruz. Bu konuda, yabancı yardım kuruluşlarının Türkiye’deki faaliyetlerine ilişkin soruna daha önce değinmiştik. Farklı yayın gruplarından gazetelerin yaptığı haberlerin başlıkları; yabancı kuruluşları suçlayan, bu suç nedeniyle Türkiye’nin aldığı tedbiri açıklayan ve Türkiye’nin tavrını eleştiren türlerde ideolojik değerlendirmeleri göstermektedir.

“YABANCI YARDIM KURULUŞLARI HEMEN KOVULMALI” (Yeni Akit, Mart 2017)

“YARDIM FAALİYETLERİ DIŞINA ÇIKTILAR İZİNLERİ DURDURULDU” (Sabah, Nisan 2017)

⁵³ “her öğrenci için zorunlu tutulması tepkiye neden oldu... buna uygun bütçe ayarlanır, sosyal politikalar yapılır ve hayata geçirilir... Eğitimcilerin işi para toplamak değildir. Sosyal devlet olmanın da gereği bu değildir.” (BirGün, Nisan 2017)

“TÜRKİYE, YARDIM KURULUŞLARINI UZAKLAŞTIRIYOR” (Cumhuriyet, Mayıs 2017)

Usulsüzlük, rant ve suiistimal başlığı altında kodlanan başka bir konu da sığınmacılara yapılan harcama rakamlarının belirsiz ve kayıtların yetersiz olmasıyla ilgiliydi. “Sayıştay denetçilerinin hazırladığı raporda, İŞKUR'un mali hesaplarına ilişkin çok sayıda usulsüzlük ve hatalı işlem tespiti yer aldı (BirGün, Kasım 2017)” şeklindeki haberlerin ardından başlayan tartışmalar, hükümet tarafından mültecilere 30 milyar dolar harcadığı yönünde açıklama yapılması ve “Kılıçdaroğlu'nun ‘Suriyeli mülteciler için harcanan 30 milyar dolar ne zaman, nerede, kime gitti?’ (Cumhuriyet, Kasım 2017)” sorusu üzerinden devam etti. İhalelerle ilgili bazı usulsüzlüklere değinen diğer haberler de Solcu YG içinde yapıldı. Buradan hareketle ortaya çıkan mülteci ekonomisi üzerinden Suriyeli sığınmacıların temsiline yeni unsurlar eklemek mümkündür ancak **Mülteci ekonomisi** konusu ilerleyen temalarında daha detaylı işleneceği için şimdilik **usulsüzlük, rant ve suiistimal** konusundaki başka bir içeriğe geçelim: sosyal yardımlardan oy devşirildiği yönündeki iddialar. Bu gibi örneklerle, mültecilere vatandaşlık verilerek onların seçmen yapılması ve oylarının alınmasının hedeflendiği yönünde iddialar potansiyel seçmen temsiliğini ekonomik bir alanda yaratmaktadır.

“Sadaka ekonomisi! Halkın parası halka sadaka gibi dağıtılıyor. Minnetten, şükrandan oy devşiriliyor... Yardım-oy ilişkisi güçlenerek devam ediyor.”
(Sözcü, Mayıs 2017)

İnsani yardımlar ve sosyal hizmetler üzerinden Türkiye'deki mültecilere yönelik **kıyas ve suçlama** yapanlar ile onları bir **yük** olarak gören haberler benzer bir dil

kullanmaktadır ve sığınmacıların temsiline yeni unsurlar önermektedirler. Çok sayıdaki bu unsurlar pratik olması için tablolarda örneklendi ve özetlendi. Tablo 11, Suriyeli mültecilerin Türkiye için nasıl bir ekonomik külfet olduğunu anlatan temsil örneklerini içermektedir.

Tablo 11. Suriyeli mültecileri ekonomik bir külfet olarak temsil eden örnek ifadeler

Temsil	Örnek içerik	Geçtiği yayın grupları
Vergi vermeden imkânlardan faydalanan Suriyeliler	<p>“Suriyeli çocuklar yerine bizim çocuklarımız okullara yerleştirilsin. Bizim çocuklarımız ikinci sınıf vatandaş değil. Bu ülkeye vergi veriyorum.” (Aydınlık Gazetesi, Eylül 2017)</p> <p>“Suriyeliler yüzünden vergiler yükseliyor.” (Sözcü, Ekim 2017)</p>	Ulusalcı
Yardımlar sayesinde avantaj sağlayanlar	"Onlar ucuza çalışıyor ama devletin sosyal güvencelerinden ücretsiz yararlandıkları için sigortasız çalışmaya razı oluyorlar. Biz ise sigortamız olmayınca güvencemiz olmuyor." (Türkiye Gazetesi, Mayıs 2017)	İslamcı
Yabancı yatırım engeli	“bu günkü OHAL durumu varken, Almanya, Avrupa Birliği ve Ortadoğu'da sorunu yaşanırken, tartışmalı 3 milyon Suriyeli varken ve maalesef terör varken, kimse yatırım yapmaz.” (Yeniçağ, Ekim 2017)	Milliyetçi
Ulusal bütçeye yük	<p>“savaş ateşinden bize gelen maliyete bakın, 3.5 milyon mülteci, bunların bütçemize getirdiği 30 milyar \$'lık külfet. Bitmedi, ihracatımıza vurduğu set, diplomasiye yüklediği külfet, şehirlerimize binen ilave sorumluluklar, sosyal kaynaşma projeleri üretme zarureti...” (Sabah, Ekim 2017)</p> <p>“Devletin harcadığı on milyarlarca lira bizim insanımızın gırtlığından kesiliyor.” (Ortadoğu, Eylül 2017)</p>	Liberal Milliyetçi Ulusalcı

Beleş hayat yaşıyan, Bu milletin parasını yiyenler, Bizim tarafımızdan beslenenler.	<p>“Devletin harcadığı on milyarlarca lira bizim insanımızın gırtlğından kesiliyor.” (Ortadoğu, Eylöl, 2017)</p> <p>“Sahillerde gidip Türk kadınların dikizleyen Suriyelileri beslemeye mecbur muyum kardeşim?” (Sözcü, Hürriyet, Mart 2017)</p> <p>“Beleş hayat... Oh ne rahat...” (Yeniçağ, Eylöl 2017)</p> <p>“Sen babanın parasını yedirmiyorsun onlara, bu milletin parasını yediriyorsun.” (Sözcü, Mart 2017)</p>	<p>Milliyetçi</p> <p>Ulusalıcı</p> <p>Liberal</p>
Ayrıcalıklı	<p>“ölkemizdekiler artık ‘sığınmacı’ durumundan çıkmış, Türk vatandaşlarının ötesinde haklara sahip konuma getirilmiş... Suriyelilere tanınan ayrıcalık kimseye tanınmıyor.” (Sözcü, Eylöl 2017)</p>	<p>Ulusalıcı</p> <p>Milliyetçi</p>

Özellikle bayram nedeniyle ölkelerine ziyarete gidip geri dönen Suriyeliler Ulusalıcı ve Milliyetçi çevrelerin tepkisini çekmiştir. Bu da onların ‘mağdur’ ve ‘mazlum’ temsillerine yönelik bir saldırı yaratmıştır. Mültecilerin yoğun mazlum temsili ölkelerini yalnız can güvenlikleri olmadığı ve çeşitli nedenlerle savaşamayacak durumda oldukları için terk ettikleri izlenimi yaratmaktadır. Yine mülteci olmak yardıma muhtaç olmakla eşitlendiği için, savaşmak istemeyerek Türkiye’ye sığınan ya da can güvenliği olduğu halde ölkede ekonomisinin bozulması nedeniyle geçimini sağlayamayan bir kimsenin göç etmesi anlaşılır bulunmayabilmektedir.

İnsani yardım ve Sosyal hizmetlere yönelik *eleştirel* ifadeler barındıran haberlerdeki Suriyeli mülteciler, önceki bölümlerde kadın/dul, çocuk/yetim ve yardıma muhtaç olarak temsil edilirken şimdi, genç, erkek, Müslüman ve yoksul olmayan kimselere dönüşmüş durumdadır. Liberal bir gazetede mültecilerin yalnızca kadın ve çocuklardan oluşan bir grup olmadığını, işsizlik sorunu ile karşı karşıya olduklarını “ve binlerce yetim-öksüz çocuk dramı, işsiz göçmen gençler (Sabah, Ekim 2017)” gibi bir ifadeden öğrenebiliyoruz. Ancak bunun Suriyelilerin yardıma ihtiyacı olmayan kimseler şeklindeki temsiline bir katkısı bulunmuyor. Bunun yolu onların kişisel ve

kültürel özelliklerine vurgu yapmaktır. Yani onların “sırtımıza yük” olmanın ötesinde birtakım bireysel, kültürel özelliğini işaretlemek bir strateji olarak kullanılmaktadır. Ekonomik alandan bireysel alana geçiş aşamasında yer alan iki temsil örneğine örneklemimiz içinde rastladık. Bunlardan bir tanesi kötü ekonomik şartlara sahip olmadıklarını ima etmek için kullanılan “kilolu” ifadesi iken diğeri yapılan yardım ve hizmetleri hak etmediklerini kişisel özelliklere bağlayan “nankörlük” çıkarımıdır. Kilolu vurgusu gazetelerde yalnızca bir siyasetçinin sözlerinin aktarılması ile kullanılırken nankörlük vurgusuna birkaç kere Milliyetçi gazetelerde rastladık. Özellikle Ortadoğu ve Yeniçağ gazetelerinin benzer bir dışlayıcı dil kullandığı dikkati çeker.

*“Türk milletinin merhameti, vicdanı Suriye'den gelen bazıları tarafından **suikaste** uğramaktadır.” (Ortadoğu, Mayıs 2017)*

*“Ama sığınmacılar, bu kardeş fedakârlığını bile **istismardan** utanmıyor ve olaylara bulaşıp hepimizin keyfini kaçırıyorlar.” (Yeniçağ, Mayıs 2017)*

*“**Küstahça** bir "misafirlik" yaşıyorlar... Dağdan gelip bağdakini kovmak gibi bir olay.” (Ortadoğu, Eylül 2017)*

“Ev sahibi Türk milletinin merhametini kötüye kullanan” temsili sığınmacılara hatadan pay veren bir temsil olarak yine Milliyetçi gazetelerde yer bulmuştur. Avrupa ile yapılan anlaşmalar sonucunda Türkiye’de kalan ve uluslararası kaynaklarca mali olarak desteklenen Suriyelilerin sahip olduğu ekonomik imkânlar Türkiye halkının ve bazı medya organlarının dikkatini çektiği anda artık onları masum mazlumlar olarak nitelendirmek zorlaşıyor ve ekonomik alandan başlayan olumsuz temsil yaratma girişimi bireysel ve kültürel alanlara uzanıyor. Bu nedenle, ekonomik içerikli

haberlerin *İnsani yardım ve Sosyal hizmetlerle* ilgili olan *eleştirel* olan kısmında, kişisel ve kültürel özellikleri hedef alan aşağıdaki temsillere de rastlıyoruz. Bunun temel nedenini ‘yapısal’ koşullar yerine ‘bireysel’ nedenlere bağlayarak insan hakları ve fırsat eşitliği yönünden hatırlatmalar yapan Liberal bir gazete haberi de kaynağın ekonomik olduğunu ortaya koyan ifadelerle yer vermiştir⁵⁴. Tablo 12 ise ekonomik alandan başlayan eleştirilerin bireysel ve kültürel alanda nasıl sürdüğünü gösteren örnekler içerir.

Tablo 12. Ekonomik alandan başlayan eleştirilerin bireysel ve kültürel temsil uzantılarına örnekler

Temsil	Örnek içerik	Geçtiği yayın grupları
Müslümanlıktan uzak	“Yabancı bir ülkede sallapati bir hayat yaşayacak kadar bohem ve o kadar da dinden uzaktalar.” (Yeniçağ, Mayıs 2017)	Milliyetçi
Bize uyum sağlamayan	“Türk geleneklerinden uzak, değer hükümleri bizimle bağdaşmayan insanlar.” (Yeniçağ, Mayıs 2017)	Milliyetçi
Türkiye'ye rahatça giren	“Suriyeliler ABD'ye pasaportla bile alınmıyor, Türkiye'de kimliksiz dört milyon Suriyeli var... Sınırlar, sınır değil, kevgir.” (Sözcü, Ekim 2017) “Yurttaş sığınmacılardan illallah etti... ülkemizi ayak yoluna çevirdi[ler]” (Yeniçağ, Mayıs 2017) “Sınırlar, sınır değil, kevgir... Memlekete enlemesine giren var.” (Sözcü, Ekim 2017)	Ulusalcı Milliyetçi
Vatanını savunmamış kişiler	“İmanlı bir Müslüman ‘vatanını’ ihanete terk eder mi? Şehadet sadece Türk'e mi mahsus?” (Ortadoğu, Eylül 2017)	Milliyetçi
Savaşmayıp Türkiye'de keyif yapan	“Çoğunluğu genç bu keyif sürüsünün vatan savunmasını bırakıp kaçıp gelmeleri...” (Ortadoğu, Eylül 2017) “Bizim gencecik çocuklarımız şehit olurlar, onlar burada gezerler öyle diyeyim.” (Vatan, Mart 2017)	Milliyetçi Ulusalcı Liberal

⁵⁴ “Vatandaş olacaklar, üniversiteye girecekler, iş hayatına atılacaklar gibi korkuların temelinde ise ‘Onlara var da bize yok mu’ gibi çok ilkel bir üstünlük yanılsaması yatıyor.” (Habertürk, Mart 2017)

	<p>“Türkiye’de en az 1 milyon savaşacak kabiliyette, yetenekte, sağlıkta ve fizikte ve yaşta olan Suriyeli var. El Bab’ta Mehmetçik şehit oluyor.Suriyeliler sağda solda nargile içiyor.Kadınlara laf atıyor.Sahillerde onların eğlencesinden geçilmiyor” (Hürriyet, Mart 2017)</p>	
Savaşmak yerine ülkesinden kaçan	<p>“Suriyeli delikanlılar, kendi topraklarını korumak için DEAŞ’le savaşmak yerine Türkiye’ye kaçmayı tercih ediyor. Biz de bunu insani değer olarak satıyoruz.” (Yeniçağ, Mart 2017)</p> <p>“Türk halkının 25 milyar dolarını savaşından kaçmış ülkesini korumaktan aciz...” (Hürriyet, Mart 2017)</p>	Milliyetçi Liberal
Araplar	<p>“Arap seviciliği sürdürüyor.” (Ortadoğu, Eylül 2017)</p>	Milliyetçi
Potansiyel suçlu	<p>“Gidiyor canlı bomba oluyor insanımızı katlediyor, gidiyor sahilde çoluğun çocuğun namusuna göz dikiyor. Sokakta insanlarımız rahat rahat dolaşamıyor.” (Sözcü, Mart 2017)</p> <p>“Her çeşit pis işi, çekinmeden ve yasalardan korkmadan yapıyorlar.” (Yeniçağ, Mayıs 2017)</p> <p>“her birinin bir kapkaççı, bir hırsız, bir tecavüzcü, bir cani olma ihtimali yüzde yüzdür.” (Hürriyet, Mart 2017)</p>	Ulusalçı Milliyetçi Liberal
Kampta olması gerekirken sahilde, şehirlerde olanlar, Plajdakiler.	<p>“Ama büyük çoğunluğu ‘mülteci kampları’nda değil, şehirlerimizde.” (Ortadoğu, Eylül 2017)</p> <p>“Mültecilerin sahilde işi ne” (Vatan, Mart 2017)</p> <p>"Suriyeli mülteciler plajlarda cirit atsın, ülkemiz imamaları mağarada yaşasın" (Sözcü, Kasım 2017)</p>	Milliyetçi Ulusalçı
Gençler	<p>“Yaşlı, kadın ve çocukları anlarınız ama... Gelenlerin çoğu da paralı ve genç...” (Ortadoğu, Eylül 2017)</p> <p>“Sinan Oğan, ‘Sahillerde gidip Türk kadınlarını dikizleyen elli kollu bilekli Suriyeli delikanlılarını ben burada beslemeye mecbur muyum kardeşim’ dedi.” (Hürriyet, Mart 2017)</p>	Milliyetçi Liberal Solcu (eleştirme)
Çok çocuk yapan, “çoğalan”	<p>“Türkiye’nin her yerindeler... Sürekli de ürtüyorlar!” (Ortadoğu, Eylül 2017)</p> <p>“Uslu, Türkiye’de her yıl 70 bin Suriyeli çocuğun dünyaya geldiğini açıklıyor.” (Yeniçağ, Mayıs 2017)</p> <p>“‘Türk askeri savaşıyor, Suriyeli sevişiyor!’ diyor milliyetçi çizgideki gazetenin manşeti. Haber metnine</p>	Milliyetçi Solcu (eleştirme)

	baktığınızda, bu manşeti doğrulayacak en küçük bir veri yok.” (BirGün, Mart 2017)	
Okullara sınavsız yerleştirilen Suriyeliler	<p>“Hastane beleş, okul sınavsız, neredeyse üstünler.” (Ortadoğu, Eylül 2017)</p> <p>“Sınavsız üniversite olanağı sağlanarak kendi gençlerimize bir engel daha çıkarıldı.” (Aydınlık Gazetesi, Mart 2017)</p> <p>“Benim öğrencim parayla okurken Suriyeli bedava okuyor.” (Sözcü, Mart 2017)</p>	Milliyetçi Ulusalıcı
Bayram tatili için ülkesine gidebilen	<p>“Bayram geldi mi, hiçbir tehlike yok demek ki, sallana sallana Suriye'ye geçiyorlar... Ne güzel mültecilik!” (Ortadoğu, Eylül 2017)</p> <p>“Kendi ülkesinde can güvenliği olmadığı için Türkiye'ye sığınanlar bayram tatilinden dolayı serbestçe dönebiliyorsa neden memleketimizde kalmayı sürdürür?” (Yeniçağ, Eylül 2017)</p>	Milliyetçi Ulusalıcı

Tablo 12’deki ifadeler, tezin tamamında olduğu gibi, çoğu zaman siyasetçi ya da başka üçüncü kişilerin sözlerinin aktarılması şeklindedir. Özellikle yukarıdaki tabloda Liberal gazetelerde rastladığımız temsillerin hemen tamamı başkalarının sözlerinin aktarılması şeklindedir. Ulusalıcı ve Milliyetçi gazetelerde de böyle durumlar vardır. Ancak açık bir şekilde eleştiri üretmek sunulmayan haberlerin de yalnızca paylaşarak/aktarılarak temsile katkı sağladığımızı söyleyebiliriz.

Türkiye’deki mültecilerin ilgisiz konularda bir şikâyet ve kıyas aracı olarak da kullanıldığına dair örnekler vardır. Mantığın, “bizim derdimiz bize yetmezmiş gibi bir de Suriyeliler çıktı” şeklinde çalışması ve ulusal ekonomik olumsuz koşullardan söz ederken mülteci nüfusu hatırlatması yine Milliyetçi ve Ulusalıcı gazetelerde rastladığımız bir bakış açısıdır.

“Günümüz Türkiye'sinde bütün bunlara ilave olarak serseri mayın gibi ortalıkta dolaşan dört milyon mülteciyi ilave edin! Durumun ne denli karmaşık ve yönetilemez olduğu da ortaya çıkar.” (Yeniçağ, Ekim 2017)

“Suriyeliler burada gezer biz kendi ülkemizde 2. sınıf vatandaşız, Suriyeli kardeşlerimiz bizim ülkemizde birinci sınıf vatandaş.” (Vatan, Mart 2017)

“lojmanlarda içler acısı bir durum hâkim... ‘Suriyeli mülteciler plajlarda cirit atsın, ülkemizin imamları mağarada yaşasın’ diye konuştu.” (Sözcü, Kasım 2017)

Bunun bir örneğini de genç, çocuklu, orta sınıf ailelerin hassasiyetlerini dile getiren bir Liberal YG köşe yazısında gördük. Yazar yeni saat uygulaması ile Türkiyeli çocukların sabah karanlıkta okula gitmesi üzerine eleştirilerde bulunurken Suriyeli ya da Arakanlılara gösterilen özenin sabah erken kalkmak zorunda olan Türkiyeli çocuklara da gösterilmesini istiyor.

“Torunu gece yarısı karanlığında okula giden bir insan olarak soruyorum... Yani milyonlarca çocuk, devletimiz 500 milyon lira tasarruf yapacak diye mi karanlıkta okula gidiyor? Suriyeliye milyarlarca dolar. Arakan a milyonlarca dolar... Sonra 500 milyonu benim gözlerini ovuştura ovuştura okula giden çocuğumdan çıkarmaya kalk...” (Hürriyet, Eylül 2017)

Bu ilişkiyi kuran yazar Suriyeli ve Arakanlı “garibanlara” yardım yapılmasını eleştirdiğinin düşünmesini istemediğini de yazıda ifade ediyor. Ancak yine de devletin

tasarruf yapmak istediği bir konuda eleştiride bulunmak için ilk aklına gelen şey Türkiye vatandaşı olmayanlara yönelik İnsani yardım ve Sosyal hizmetler oluyor⁵⁵.

Haklar arasında talep edilen hiyerarşi, yani vatandaşların mültecilerden daha iyi şartlar içinde olması gerektiği kabulü eşitsiz bir denklik sistemini doğurmaktadır. Mülteciler ve Arakanlılar'ın temel ihtiyaçları ile Türkiyeli bir çocuğun sabah uykusunun denk olduğunu görüyoruz.

Tüm bu temsil biçimleri ve örnek ifadeler göstermektedir ki mültecilere yapılan yardımların eleştirilmesi onların bunu hak etmeyen insanlar olarak gösterilmesi ile paralellik taşımaktadır. Yani yardımları eleştirme amacındaki haberler Suriyeliler hakkında birçok yargıda bulunmakta ve olumsuz temsil sunmaktadır. Onların bizim “cömertliğimizi” hak etmediğini göstermek için kullanılan ifadelerin küçük düşürücü nitelikte, şiddet ve önyargı yaratma potansiyeline sahip olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler başlığında olumsuz temsillere muhalefet eden, daha olumlu temsiller sunan haberler de vardır. Yani eleştirilere ilişkin olan alt-temada yardım ve hizmetlere yönelik eleştirel ifadeleri eleştirel bir dille paylaşmış olan haberlerden edinilen olumlu temsillerden söz ediyoruz (Bkz. Tablo 13).

Tablo 13. Yardım ve hizmet eleştirilerine muhalefet eden olumlu temsillerden örnekler

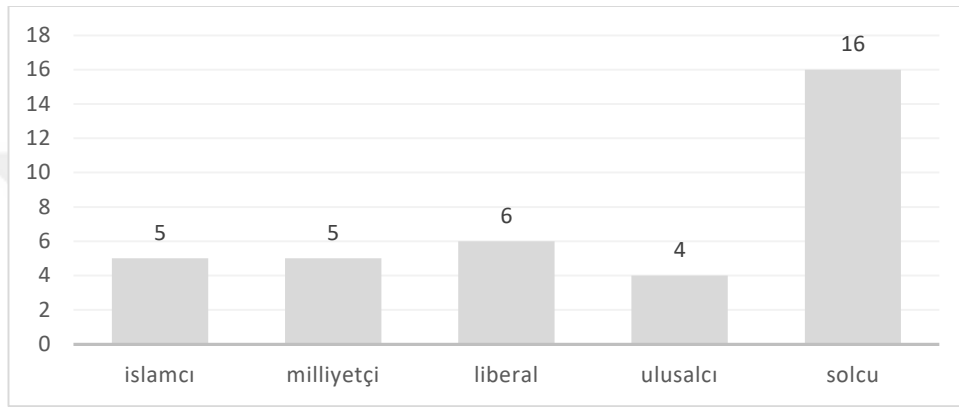
Temsil	Örnek içerik	Geçtiği yayın grupları
--------	--------------	------------------------

⁵⁵ “O garibana milyarlarca doları harcıyorsan eğer... Hiç olmazsa benim çocuğumun o güzelim sabah uykusunu da 500 milyonluk bir bahane ile kaçırma... Bırak o güzel mahmurluğunu yaşasın...” (Hürriyet, Eylül 2017)

Sağı ve solu birleştiren nefret	“Son yıllarda sağcılarla solcuların üzerinde anlaştıkları yegâne konu Suriyeli mültecilerin durumu... toplumun genelinde mültecileri gündelik hayata entegre etmeye yönelik ciddi bir direnç söz konusu.” (Habertürk, Mart 2017)	Liberal
Sıkı olmayan göçmen politikaları altında iyi işler yapabilirler	“Halbuki yapılması gereken bir iş varsa bunu yapacak insanın kalifikasyonuna bakmak ırk, dil, din, hatta cinsel kimlikten daha önce gelmeli.” (Habertürk, Mart 2017)	Liberal
Mülteci olmak bir tercih değildir	“Mültecilik bir tercih değil, zorunluluktur oysa. Vatandaş olacaklar, üniversiteye girecekler, iş hayatına atılacaklar gibi korkuların temelinde ise ‘Onlara var da bize yok mu’ gibi çok ilkel bir üstünlük yanılması yatıyor.” (Habertürk, Mart 2017)	Liberal
Merhametsizlerce eleştirilen	“Özdağ’ın kullandığı dilin nefret dili olduğunu merhametten nasibi olmayanların kullandığı bir dil olduğunu söyledi.” (Diriliş Postası, Kasım 2017)	İslamcı

4.2. Tema 2 - Yoksulluk ve Geçim sıkıntıları

Türkiye’de yaşayan mültecilerin yoksulluk görüntüleri ve geçim sıkıntıları ile ilgili haber sayısı hem azdır hem de diğer temalarla çok fazla iç içe geçmiştir. Yayın gruplarına göre haber sayılarının dağılımına bakarsak bu içeriğin yarısından fazlasını tek başına Solcu YG içindeki gazetelerin oluşturduğunu görürüz.

Grafik 21. Yoksulluk ve Geçim sıkıntıları temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Avrupa’daki mültecilerin kötü yaşam koşulları ve ekonomik sıkıntıları ile ilgili haberleri İslamcı YG⁵⁶ ve diğer gruplarda da sıkça görmek mümkündür ancak Türkiye’de yaşayanların yoksul ve geçim sıkıntısı içindeki temsili fazla tercih edilmemektedir. Bir önceki temada yoğun insani yardım ve sosyal hizmet desteği altında bulunan bu grubun belli yaşam güçlükleri içinde olması beklenir. Ancak İslamcı gazeteler *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* üzerinden başarılı bir Türkiye temsili ile meşgul olduğu için, Milliyetçi ve Ulusalçı gazeteler de söz konusu

⁵⁶ Türkiye sınırları içindeki mültecilerle ilgili olmadığı için örneklem dışı kalan bir haber: “İDLİB kentindeki çadır kente sığınan Vafe Framelli'nin 10-12 metre karelik çadırlarda ikisi engelli üç çocuğuyla verdiği zorlu yaşam mücadelesi, görenleri duygulandırıyor. ‘Çocuklarıma bakmakta artık çok zorlanıyorum. Önceden yemek ve ihtiyaçlarımı karşılayabiliyordum. Şimdi bu koşullarda, imkânsızlıklar içindeyim... dedi.’ (Yeni Akit, Mart 2017)

destekleri eleştirmekle ve Türkiye'deki sorunlarda sığınmacılara pay vermekle ilgili olduğu için, 2017 yılında, yoksul ve geçim sıkıntısı içindeki Suriyeliler temsiline fazlaca rastlanmaz.

Türkiye'deki mültecilerin yaşam şartlarına ilişkin ifadeler grafikte gösterdiğimizden bir miktar daha fazla olabilir ancak diğer konularla iç içe girmesi nedeniyle burada ele alınmamıştır. Yoksulluk ve geçim sıkıntılarını, İslamcı YG içinde *İnsani yardım ve Sosyal hizmet* haberlerine ilişmiş halde, Solcu YG içinde ise çalışma ilişkileri ve istihdam konulu haberlerin detayı olarak görüyoruz. Bu tema altında ele aldığımız sınırlı sayıdaki haberler şu alt-temaları oluşturdu:

- Yaşam mücadelesi,
- Kötü barınma şartları,
- Yokluk, yoksulluk ve açlık,
- Satın alma gücü,
- Yoksul ithal edildi.

Bu alt-temaların yayın gruplarına göre dağılımına bakarsak mültecilerin Yaşam mücadelesi öyküleri ile Kötü barınma ve beslenme şartlarına vurgu yapan haber ifadelerine daha çok Solcu gazetelerde rastladığımızı, İslamcılarının yaşam mücadelesine yer verirken satın alma güçlüklerine de bir kere değindiğini, hemen her konuda her grup az sayıda haber yaparken mültecileri ithal edilmiş yoksulluk olarak sunan bir ifadenin Ulusalçı bir gazetede yer aldığını görürüz (Bkz.Tablo 14).

Tablo 14. Yoksulluk ve Geçim sıkıntısı temasının alt-temalarındaki kodlama sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

	İslamcı	Milliyetçi	Liberal/ Merkez Sağ	Ulusalçı	Solcu
<i>Yaşam mücadelesi öyküsü</i>	3		1		8
<i>Kötü barınma ve beslenme şartları</i>	1	1	1	2	8
<i>Yokluk, yoksulluk ve açlık</i>		1	4		2
<i>Satın alma gücü</i>	1				
<i>Yoksul ithal edildi</i>				1	

4.2.1. Yaşam mücadelesi

Yaşam mücadelesi öyküleri –başta Solcu YG içinde olmak üzere- çalışma yaşamı ile iç içe geçmiş bir konu olarak karşımıza çıkar. Düşük ücretli işlerden elde edilen gelirlerle hayatlarını devam ettirmeye çalışan mültecilerin hikâyeleri aktarılır bu haber metinlerinde.

*“Tek dileği **kimseye muhtaç olmamak**, çocuklarına bakabilmek, **ailesini besleyebilmek...** Günde 11 saat çalıştığı tekstil atölyesinde ayda 850 TL maaş alıyor... Maaşının 450 TL'si kiraya gidiyor. Kalan 400 TL'yle 4 kişi **geçinmeye çalışıyorlar**” (Hürriyet, Mart 2017)*

*“5 kişi çalışmalarına rağmen **geçinemediklerini** ifade eden aile, Türkiye'de **yaşam koşullarının çok zor olduğunu** söyledi... Türkiye'de **geçim çok zor**. Devletin verdiği **gıda yardımına rağmen** zar zor ayı tamamlıyoruz.” (Evrensel, Özgürlükçü Demokrasi, Mart 2017)*

Bu öyküler mültecilerin sınıfsal temsiline yeni unsurlar eklemektedir. Yoksulluk ve geçim sıkıntısı içinde olmanın yanında “kimseye muhtaç olmadan” geçinmeye çalışan

sığınmacı imajı yardımlarla değil emeği ile hayatta kalmaya çalışan bir temsile işaret eder.

Yaşam mücadelesi içinde Suriyeliler marjinal birtakım işlerden gelir elde edip temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Bu, yoksulluk ve geçim sıkıntılarının bir göstergesidir. Ancak konu daha detaylı olarak, Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasına entegrasyon biçimlerini ele aldığımız *Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon* isimli dördüncü tema altında işlenecektir. İşgücü piyasasında yer bulamadığı için farklı geçim yöntemleri geliştirerek zar zor geçinmeye çalışan mülteci temsilleri Solcu YG içindeki gazetelerde ortaya çıkmıştır.

“Kamyonlardan yola savrulan kirli pamukları toplayan yoksul aileler... ‘Elimize geçen 30, 40 lirayı ev ihtiyaçlarında kullanıyoruz’ diye konuştu.” (Evrensel, Ekim 2017)

“Tarladan aldığımız para yetmiyor. Tarladan dönüşte ise çöplerden karton, plastik toplayarak geçimimi sağlamaya çalışıyorum.” (Evrensel, BirGün, Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

Bu yaşam mücadelesinin bir var olma ve hayatta kalma mücadelesi olduğunu vurgulamak önemlidir. Bu vurguyu da yine Solcu YG içinde “maddi ve manevi yokluklara rağmen yürüttükleri var olma mücadelesi (Evrensel, Mayıs 2017)” gibi ifadelerle rastlarız.

İslamcı YG içindeki haberlerde ise bir yoksulluk ve yaşam mücadelesi varsa orada erkekler yoktur! “Elhamke, iç savaşın hayatlarını alt üst ettiğini vurgulayarak ‘Canımdan çok sevdiğim eşimi kaybettim. Ben ve 7 çocuğumla yapa yalnız kaldık

(Yeni Akit, Eylül 2017)” der ve Türkiye’ye sığınmış olmaktan duyduğu mutluluğu dile getirerek yardımlar sayesinde geçimlerini sağlayabildiklerini ifade eder. Bir başka haberde eşini kaybetmiş olup yaşam mücadelesi veren birden fazla Suriyeli anneden söz edilmektedir.

*“Savaşta 5 yıl önce eşi ve oğlunu kaybettikten sonra 2’si kız 4 çocuğuyla Hatay’a gelen anne Antakya da kiraladığı evde zor şartlarda **hayat mücadelesi** veriyor... Ülkelerindeki iç savaş yüzünden **eşlerini kaybeden** Suriyeli kadınlar, savaşın ve hayatın zorlu şartlarına rağmen çocuklarına **hem annelik hem de babalık** yaparak hayatlarına devam ediyor.” (Yeni Akit, Mayıs 2017)*

Burada yaşam mücadelesini ifade etmenin biçimi ‘hem annelik hem de babalık yapmak’ olarak temsil edilmektedir. Hem anne hem baba olan mülteci dul kadınlar temsili kadın ve erkek rollerine ilişkin kalıpları da pekiştirmektedir.

4.2.2. Kötü barınma koşulları

Kötü barınma koşulları, yoksulluğu tarif etmek için kullanılan önemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksul Suriyelilerden bahsettiğimizde kötü barınma koşulları bu bahse eşlik eder. Solcu YG’de *kötü barınma şartları*, insanın evinden uzak olduğunu en iyi anlatan konulardan birisi gibi. Gündelik yaşam koşullarının zorluğuna ilişkin olan kötü barınma imkânları vurgusunu en fazla BirGün ve Özgürlükçü Demokrasi gazetelerinde gördük.

“İstanbul’un çöplüklerinde yaşıyorlar.” (BirGün, Eylül 2017)

“sokaklarda ya da derme çatma evlerde yaşamlarını sürdürmeye çalışıyor.” (Özgürlükçü Demokrasi, Nisan 2017)

“sağlıklı barınma koşullarından yoksun bırakılan Suriyeli işçiler...” (BirGün, Nisan 2017)

“Biz kapısı olmayan, farelerin odalarda gezdiği bir evde yaşıyoruz ve bu eve 450 lira kira veriyoruz... çaremiz yok” (Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

“Şerif ailesi, 3 odalı evde 9 kişi kalıyor.” (Evrensel, Mart 2017)

Milliyetçi ve Ulusalçı YG üyesi gazeteler *kötü barınma şartları* kategorisi altında yer alabilen bir habere yer verdiler. O da Konya’da, barınma imkânı olmayan üç gencin sığındıkları fabrika nöbetçi kulübesinde ısınmak için boya kovaşında yaktıkları ateşten zehirlenerek hayatlarını kaybetmesi haberi idi⁵⁷.

İslamcı YG içinde ise geçici barınma merkezlerinin insanlar için uzun vadeli yaşam alanı olamayacağı yönünde bir barınma değerlendirmesine rastlamak mümkündür. Gaziantep Valisi’nin geçici barınma merkezlerinin kapatılması gerektiği ile ilgili konuşmasında insan tabiatına uygun olmayan bu barınma seçeneğinin planlı bir şekilde ortadan kalkması gerektiği söyleniyordu. Bu, mültecilerin kentlerdeki yaşantısına meşruiyet kazandıran da bir haber olarak düşünülebilir⁵⁸.

4.2.3. Yokluk, yoksulluk ve açlık

Örneğimiz içinde, *yokluk, yoksulluk ve açlığın* bir arada tarif edildiği haberlere de rastladık ki bunlar yoksul ve yaşam mücadelesi veren mülteci temsilini pekiştiren

⁵⁷ “Sığındıkları kulübede can verdiler.” (Yeniçağ, Nisan 2017)

“bir fabrikanın nöbetçi kulübesinde barınan Suriyeli 3 genç” (Yurt Gazetesi, Nisan 2017)

“kalacak yeri olmayan Suriyeli 3 genç fabrikanın nöbetçi kulübesinde kaldı.” (Sözcü, Nisan 2017)

⁵⁸ “adı geçici barınma merkezi... İnsan tabiatına en uygun olanı sosyal çevresi olan, mahallelerde, sokaklarda bizimle beraber yaşamaları lazım.” (Türkiye, Kasım 2017)

detaylara sahipti. Türkiye’deki mültecileri, beslenme sorunu nedeniyle ölen bebek, açlık ve susuzluk içinde yaşayan insanlar, çöpte yiyecek arayan kadın ve acıkıp pencerede ağlayan çocuk olarak gördüğümüzde temel ihtiyaçlarının karşılanması yönünden sıkıntı yaşayan bir temsil güçlenmektedir.

“mülteci ailenin 13 gün önce doğan Cuma isimli bebekleri, beslenme sorununa dayalı olarak açlıktan ölmüştü.” (Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)

“açlık ve susuzlukla tanımadığınız bir ülkede, bilmediğiniz bir dille kalırsanız ne olur peki?” (BirGün, Mart 2017)

“kızı ile çöp kutularında yiyecek arayan kadın, çocuklarıyla atık yiyeceklerden topladıklarını ve evlerine götürdüklerini söyledi.” (Hürriyet, Eylül 2017)

4.2.4. Satın alma gücü ve İthal edilmiş yoksulluk

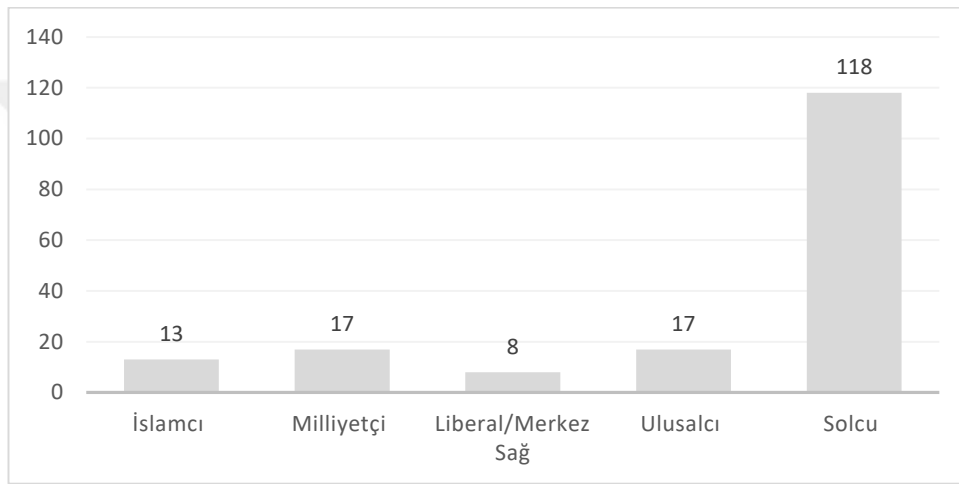
Son olarak, İslamcı YG’den bir gazetenin resmi bazı rakamları verirken mültecilerin satın alma gücünün düşük olduğunu ifade ettiği⁵⁹, Ulusalçı bir gazetenin ise mültecilerin Türkiye’ye gelişlerini yoksulluk ithal etmek olarak sunduğu⁶⁰ iki haber bu temada yer alarak *Yoksul ve geçim sıkıntısı* içindeki mülteci temsiline katkı sağlamıştır.

⁵⁹ “Araştırmada, Suriyelilerin günlük satın alma gücünün 2 doların altında olduğu da tespit edildi.” (Diriliş Postası, Kasım 2017)

⁶⁰ “Yahu 3 milyon fakir Suriyeli ithal edildi, dahası var mı? Oy hakkı da gelecek!” (Sözcü, Mayıs 2017)

4.3. Tema 3 - Çalışma yaşamı

Çalışma yaşamı temasındaki haber sayısı yüksektir ancak Solcu YG'deki gazeteler 118 haber ile tema içeriğinin büyük bir çoğunluğunu oluşturdu. Onu toplam haber sayıları daha az olan Ulusalçı ve Milliyetçi yayın grupları 17'şer haber ile takip ederken Liberal gazeteler bu konuda 8, toplam haber sayısı yüksek olan İslamcı gazeteler ise yalnızca 13 haber yapmıştır (Bkz. Grafik 22).

Grafik 22. Çalışma yaşamı teması içeriğinin yayın gruplarına göre dağılımı

Tabloda görülen manzara daha en baştan mültecilerin ‘çalışan kimseler’ olarak temsilinin düşük düzeyde olduğu, bu temsili çok büyük oranda Solcu gazetelerin kurduğu şekilde okunabilir. Özellikle İslamcı ve Liberal gazeteler çalışan Suriyeli mülteci temsiline daha uzaktır. *Çalışma yaşamı* teması kendi içinde birtakım alt-temalar oluşturdu. Başlıkların her birinde Solcu YG gazeteleri yoğun üretim yapmıştır ancak *Kadın emeği* ve *profesyoneller* konusundaki vurguları az olmuştur. Nasıl ki sosyal yardım konularında kadın ve çocukları öne çıkartan temsiller gördüysek “çalışanların” da “erkekler” olduğunu söylemek mümkündür.

Kadın emeği ve profesyoneller konularının İslamcı YG içinde görece fazla işlendiğini diğer alt-temalarda ise Solcu YG üyelerinin açık ara bir üstünlüğü olduğu Tablo 15’de görülüyor.

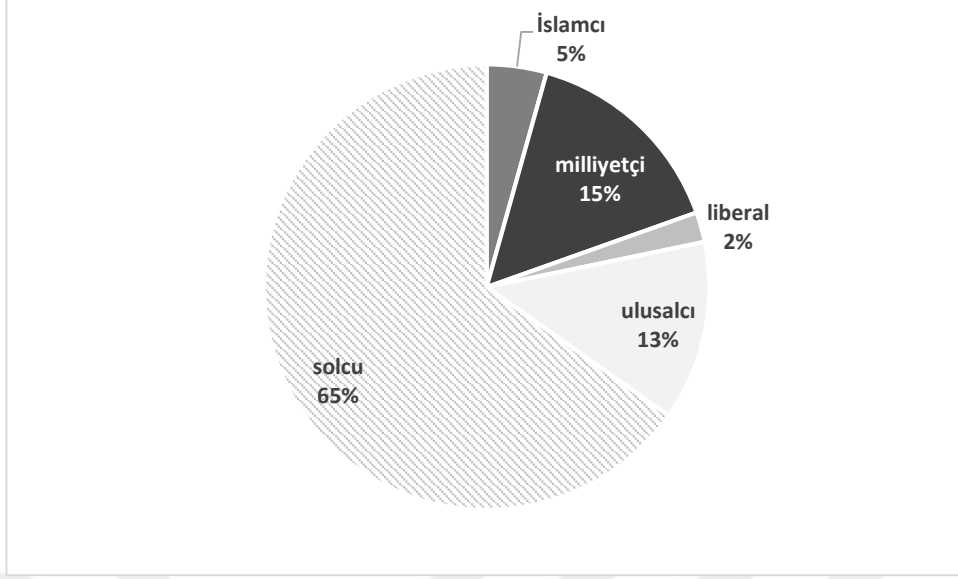
Tablo 15. Çalışma yaşamı temasında oluşan alt-temaların yayın gruplarına göre dağılımı

Konular	İslamcı	Milliyetçi	Liberal	Ulusalçı	Solcu
<i>Ucuz emek</i>	2	7	1	6	30
<i>Çalışma şartları</i>		3	1	2	18
<i>İş kazaları ve işçi ölümleri</i>	2	1	2	1	23
<i>İşçi eylemleri</i>		3		6	47
<i>Çocuk emeği ve istismarı</i>	3	3	3	3	29
<i>Kadın emeği</i>	3		1		2
<i>Profesyoneller</i>	3	1	2		3

Tüm yayın grupları sığınmacıların *ucuz emek* olarak kullanılmasına değinmiştir. Birçok *iş kazası ve işçi ölümü* haberinden bir ya da ikisini tüm yayın grupları gündeme getirmiştir. *İşçi eylemleri* ile ilgili haberler Milliyetçi, Ulusalçı ve Solcu gazetelerde yer almış ancak ileride inceleneceği üzere farklı şekillerde değerlendirilmiştir. İslamcı ve Liberal gazeteler Suriyeli mülteci işçilerle ilgili *işçi eylemi* haberi yapmamıştır. Suriyeli *çocuk emeği* üzerine ise her yayın grubunda haber bulmak mümkündür (Bkz. Tablo 15).

4.3.1. Ucuz emek

Türkiye’de yaşayan mültecilerin, *Çalışma yaşamlarına* ilişkin haberlerde olduğu gibi, *ucuz emek* temsilinde de Solcu YG gazetelerinin sayısal bir üstünlüğü vardır. Onları da Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerin takip ettiği görülür (Bkz. Grafik 23).

Grafik 23. Ucuz emek alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Liberallerin konuya katkısı düşük kalırken İslamcı YG içinde Suriyeli mültecileri *ucuz emek* olarak nitelendiren iki habere rastlandı. *Ucuz emek* alt-teması ile kodlanan haberler şu gibi içeriklere sahipti:

- İstatistikler,
- Devlet ucuz emeği destekliyor,
- Ucuza çalışmak zorunda kalıyorlar,
- Bazen ücret alamıyorlar,
- Aynı işe yerli işçiden düşük ücret alıyorlar,
- Ucuz işgücü olarak sermayenin hizmetine sunuluyorlar,
- Koz, tehdit, fırsat aracı olarak kullanılıyorlar,
- Ucuz olduğu için tercih ediliyorlar,
- Ücretleri düşürüyorlar,
- Yardım aldıkları için ucuza çalışabiliyorlar.

İslamcı YG içindeki Türkiye Gazetesi Türkiyeli bir işçinin mektubunu aktarması nedeniyle ucuz işgücü olan mültecilerin tercih edildiğini ifade eden bir haber yapmış oldu. İkinci haberde ise “Suriyeli Girişimcilerin Türk Ekonomisine Katkısı” isimli bir raporun verileri aktarılırken sunulan istatistiklerin arasında yer alıyor ucuz mülteci emeği⁶¹.

Milliyetçi YG içindeki *ucuz emek* konulu haberler Suriyeli işçilerin düşük ücretlere razı oldukları için **tercih edildikleri** ve ücret düşürdükleri yönünde ifadelerden oluşuyordu. Liberal/Merkez Sağ gazetelerden bir haberde onların **ucuza çalışmak zorunda kaldıkları** ve hatta bazen **ücret alamadıkları** aktarıldı⁶². Bu haber İdris isimli işçi çocuğun dil bilmediği için işgücü piyasasında sorunlar yaşadığını, hakkını savunamadığını söylüyor. Hatta hakkını aramanın sömürüye engel olduğu izlenimi yaratarak “Dili bilmeyince girdiği işlerde hep sömürülmüş, derdini anlatamamış, hakkını savunamamış (Hürriyet, Mart 2017)” deniyor. Alt-temadaki diğer haberler ise Tablo 16’da sunulduğu üzere büyük oranda Ulusalcı ve Solcu gazetelerde yer aldı.

Ucuz mülteci emeğinin istatistiklerine genellikle kurum ve sendika raporlarından ulaşılmaktaydı. Bu istatistikleri veren kişilerden birisi gündemin önemli isimlerinden olan Prof. Dr. M. Murat Erdoğan’dır. “Türkiye'deki Suriyeliler: Birlikte Yaşamaya Hazır mıyız?” başlıklı bir seminerde söz alan HÜGO başkanının sözleri, “Türkiye'de

⁶¹ “Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'deki 3.5 milyon Suriyelinin 650 bini (yüzde 31) istihdam ediliyor. Çalışma izni olan Suriyeli sayısı sadece 20 bin olarak tespit edilirken, yabancı sermaye statüsüyle 8 bin 100 Suriyeli şirketin bulunduğu Türkiye'de, sığınmacılar kayıt dışı ve ucuz işgücü olarak çalıştırılıyor. Araştırmada, Suriyelilerin günlük satın alma gücünün 2 doların altında olduğu da tespit edildi.” (Diriliş Postası, Kasım 2017)

⁶² “İdris aynı işi daha iyi yapmasına rağmen sırf mülteci olduğu için 1000 TL maaşla sigortasız çalıştırılmaya razı olmak zorunda.” (Hürriyet, Mart 2017)

en az 500 bin mültecinin ucuz işçi olarak çalıştırıldığını açıkladı (BirGün, Nisan 2017)" şeklinde medyaya yansıdı. Ucuz emek alt-teması altındaki kodlamaların yayın gruplarına göre dağılımı Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. “Ucuz emek” kodlamasına sahip haberlerin içerik özeti

	İslamcı	Milliyetçi	Liberal/ Merkez Sağ	Ulusalçı	Solcu
Koz, tehdit, fırsat aracı olarak kullanılıyorlar	1				5
Ücretleri düşürüyorlar		1		2	5
İstatistikler	1				1
Devlet destekliyor		1		1	3
Ucuza çalışmak zorunda kalıyorlar			1		8
Ucuz olduğu için tercih ediliyorlar	1	6		2	3
Yardım aldıkları için ucuza çalışabiliyorlar	1				1
Bazen ücret alamıyorlar			1		3
Ucuz işgücü olarak sermayenin hizmetine sunuluyorlar				2	4
Aynı işe yerliden düşük ücret				1	4

Devletin mültecilerin ucuz işgücü olarak çalıştırılmasını **desteklediği** yönündeki vurgu, bu şekilde çalışan işyerleri ile ilgili işlem yapılmamasına ya da devlet tarafından ucuz emek olarak çalıştırılmalarına dayanmaktadır.

“Suriyeli göçmen işçileri getirip kaçak işçi çalıştırarak açık şekilde suç işleyen işverenler hakkında, şikâyet dilekçeleri verildiği halde hiçbir yasal işlem yapılmazken.” (BirGün, Yeniçağ, Eylül 2017)

“Suriyeli hekimler ucuz iş gücü...” (Evrensel, Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

Suriyeli mültecilerin *Çalışma yaşamı*ndan söz eden ucuz işçilik konulu haberlerde daha makro okumalar, sermaye sınıfı açısından konuyu değerlendiren yorumlar yer alır. Bunlar Suriyeli işçilerin ucuz işgücü olarak sermayenin hizmetine sunulduğunu ifade etmektedir. Bu yorum, devletin söz konusu durumu desteklediği yönündeki okumalarla paralellik gösteren ve *Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon* ile ilgili temada daha detaylı incelenecek bir meseledir.

“Evi yakılmış, ocağı sönmüş milyonlarca mülteci ucuz iş gücü olarak sermayenin hizmetine sunuluyor.” (BirGün, Mayıs 2017)

“Türkiye’de toplam 700-800 milyon avroluk, ucuz işçi çalıştırmaktan dolayı işverenlerin elde etmiş olduğu bir avantaj var.” (Aydınlık Gazetesi, Eylül 2017)

Konunun ulusal çıkar boyutunu da değerlendirmesine dâhil ederek sert bir eleştiri getiren Ulusalcı gazete ucuz emekten daha fazla temsil unsuru sunmaktadır: “Karın tokluğuna” çalışan “masrafsız ırgat”, “bizim ekmeğimize” ortak olan, yersiz yurtsuz, sosyal yardımlar için oy verecek potansiyel vatandaş.

*“Suriyeli dediğin, vergisi yok, kaprisi yok, sigortası yok, yerli işçinin aldığı paranın yarısına tav, üstelik arazilerde yatıp kalkıyor. Yani karın tokluğuna, masrafsız ırgat. **Bize göre ekmeğimize ortak!** Hele bir de vatandaş yaptın mı, eğitimsiz, yoksul, kömür, makarna, sağlık kartına oy verecek milyonlar demek. Suriyeli sevdası bu yüzden.” (Sözcü, Ekim 2017)*

Birçok haberde karşılaşılabileceğimiz bazı vurgular mültecilerin sınıfsal temsiline önemli unsurlar önerir. Bir arada bulunan bu konular, mültecilik şartları nedeniyle **ucuza çalışmak zorunda kalıyor** olmaları, **aynı işe** açık bir şekilde yerli işçilerden

daha az ücret almaları ve bazen **hak ettikleri ücretin tamamını bile alamıyor** olmalarıdır.

“30 TL yevmiye yerine 15 TL'ye çalışabiliyorlar. Ne yapsın, aç olduğu için çalışmak zorunda.” (Özgürlükçü Demokrasi, Mart 2017)

“Son üç yılda büyüme oranının yukarı doğru revizyonunun gerisinde de Suriyeli göçmen işçilerin ucuz emeği yatıyor.” (Evrensel, Mart 2017)

“Suriyeli işçiler, Türk işçilerin üçte biri oranında ücretle çalıştırılıyorlar.” (Aydınlık G., Eylül 2017)

“Şerif, iş sahiplerinin, normal işçilere verdiği yevmiyenin çok altında bir ücretle çalıştırdıklarını ve birçoğunun da paralarını vermediğini belirtti.” (Özgürlükçü Demokrasi, Evrensel, Mart 2017)

Burada, ucuza çalışmaya mecbur olan, ağır çalışma ve sömürü kısıkağı altında, daha düşük ücretlerle daha fazla iş yaparak hayatta kalmaya çalışan ve emeğinin karşılığını her zaman alamayan bir mülteci temsilini açık bir şekilde görüyoruz. Onlar artık hem üretim ve çalışma ilişkilerinin içinde hem de en dibindedirler. Suriyeli **işçilerin ucuza çalışmak zorunda** olduğu vurgusunun yerini bazen **ucuz olduğu için işveren tarafından tercih edildikleri** geçer ki bu bakış açısı işçiler arasında ücret eksenli bir rekabeti ima eder. Zaten bu vurguya sahip haberlerin yarısı Milliyetçi YG içinde üretilmiştir ve yine ulusal işsizlik sorununda mültecilere pay verilmeye çalışılmaktadır; onlar bir kez daha ulusal sorunların kaynağı olarak temsil edilirler. Solcu gazetelerde yerli işçilerin sorunlarına odaklanması halinde de böyle bir vurgu kaçınılmaz hale gelmektedir. Mültecilerin işgücü piyasasına elbette bir takım etkileri

olacaktır ancak bunu olumsuz değil de olumlu değerlendirmek ya da olumsuz ise bile sorumluluğu Suriyelilerin kendilerine yüklemek yönünden temsiller birbirlerinden ayrılır. Bazı haberlerde sorunun kaynağı olarak Suriyelilerin Türkiye’de olması gösterilirken onları suçlayan, aşağılayan bir yaklaşım kullanılmaz, durum tespiti aktarılır⁶³. Bazı haberlerde de sosyal yardımların mültecilere avantajlar sağladığı, bu nedenle de ucuza çalışmalarını kolaylaştırdığı yönündeki bir tespit haber metinlerine yansımıştır⁶⁴.

Evrensel gazetesi, bu tür haberlerde, temel sorunun emek sömürsü olduğunu, yerli ve mülteci işçiler arasında dayanışma olması gerektiğini vurgulayan ifadeler de kullanmıştır. Bu konuda yoğun haber üretimi yapan gazetede detaylara *işçi eylemleri* başlığında az sonra değinilecek.

İslamcı YG içinde Türkiye Gazetesi’nde yer alan *ucuz işgücü* haberinde de mültecilerin ucuza çalıştırılması nedeniyle kendi kazanılmış haklarını kaybeden bir işçinin sözleri işverenleri suçlayan bir dille aktarılmıştı. Bu anlamda İslamcı grup içinde en farklılaşan haberleri Türkiye Gazetesi’nin yaptığını başka örneklerde de görmek mümkündür. Daha önce de değinildiği üzere, İslamcı YG içindeki eleştirel ifadeler övgü ya da yapıcı birtakım yorumlarla “süslenerek” sunulmaktadır.

⁶³ “3 ay önce işten çıkarılan ve işe iade davası açan Ümit... patronların asgari ücretin de altında çalıştırdıkları Suriyeli işçileri tercih ettiğini ifade etti.” (Evrensel, Nisan 2017)

“...tarım işçiliği Kürt emekçilerden Suriyeli mültecilerin eline geçti.” (Evrensel, Nisan 2017)

⁶⁴ “Suriyeli mültecilerin devletten aylık bin lira maaş ve 900 lira kira yardımı aldığını duymuş. Bu nedenle Suriyeli işçilerin 'ucuza çalıştığını' düşünen Çalışkan...” (Evrensel, Mart 2017)

“Onlar ucuza çalışıyor ama devletin sosyal güvencelerinden ücretsiz yararlandıkları için sigortasız çalışmaya razı oluyorlar. Biz ise sigortamız olmayınca güvencemiz olmuyor.” (Türkiye Gazetesi, Mayıs 2017)

*"Savaş sebebiyle şehrimize gelen insanlara devlet kol kanat gerdi. İş aş ekmek verdi. Bir sıkıntıları olmasın diye güzel tedbirler aldı. Allah devlete millete zeval vermesin... Bu durumu **fırsat bilen** bazı firmalar, atölyeler bizleri Suriyeli işçilerle ezmeye başladı. 'Sigortamızı yapın' dediğimizde 'o sigortasız da çalışıyor' diyorlar. 'Bari asgari ücret verin' dediğimizde 'onlar daha aza çalışıyor' diyorlar. Her tarafta onlar çalışmaya başladı biz iş bulamaz olmaya başladık." (Türkiye Gazetesi, Mayıs 2017)*

Milliyetçi ve Ulusalıcı YG içindeki haberlerde yine benzer iddia ve temsillere rastlamak mümkündür. Daha önce de karşılaştığımız üzere Suriyeli mültecilere yönelik suçlayıcı ifadeler yeniden metinlere yansır. **Ucuz emek oldukları için tercih edildiklerini** söyleyen haberlerle **ücretleri düşürdükleri** yönünde ifadeler barındıran haberler arasında paralellik vardır.

*"Suriyeliler, düşük ücretle çalıştıkları için **Türk vatandaşlarının işe erişimini zorlaştırıyorlar.**" (Yeniçağ, Ekim 2017)*

*"İstihdamı, **işçi ücretlerini olumsuz etkiliyorlar.**" (Ortadoğu, Eylül 2017)*

*"Suriyeli mültecilerin de piyasada **fiyatı düşürdüğünü** dile getirdi." (Aydınlık Gazetesi, Mart 2017)*

Burada Ulusalıcı YG içinden Aydınlık Gazetesi ile daha fazla karşılaşıyoruz. Diğer grup üyeleri ile karşılaştırıldığında, sosyalist ideolojiye sahip olması nedeniyle Aydınlık, yerli işçilerin sorunlarını dile getirme konusunda etkindir. Bu durum, Suriyelilerin emek piyasasına yaptığı olumsuz etkileri sunma konusunda da onu etkin

kılmakta ve yerli işçinin ücreti ve istihdamını engelleyen bir temsile katkıda bulunmasına neden olmaktadır.

Ücret üzerindeki olumsuz etkinin çalışma ilişkilerinde birtakım değişikliklere yol açtığını medyadan izlemek mümkün. Hem işçiler arasındaki ilişkilerde hem de işçi-işveren ilişkilerinde yeni stratejiler için bir araç haline gelen *düşük ücret* meselesi tıpkı *Avrupa ile sorumluluk paylaşımı* konusunda olduğu gibi bir *fırsat, koz ve tehdit* aracı görünümü kazanmaktadır. Örneğin sığınmacıların **ucuza çalışmak zorunda** olmasının patronlar tarafından bir fırsata çevrildiği, bu sayede hem kârlılıklarını arttırdıkları hem de mevcut ücretleri düşürmek için bir imkân elde ettiklerine yönelik birçok ifade medya metinlerine yansımıştır⁶⁵. Kimi haberlerde yalnızca ücretlerin değil diğer işçi kazanımlarının gasp edilmesi için de mülteci işçilerin kullanıldığı ifadelerine yer verildi. İşçilerin taleplerinin bastırılması, hakların geriye çekilmesi ve direnişi kırmak için kullanıldıklarıyla ilgili ifadeler mülteciler ile yerli işçiler arasındaki rekabetin sorumluluğunu işverene teslim eden temsilcileri beslemekte; Suriyelileri suçlayan temsilcileri tersine çevirmektedir.

⁶⁵ “Suriye'den gelen işçiler bizden daha düşük ücretlerle işe başladı. Ardından da patronlar bizleri daha düşük ücrete çalışmaya zorladı.” (Aydınlık Gazetesi, Eylül 2017)

“İnce ayrıca, Suriyelilerin ucuz iş gücü olarak gören patronların bunu fırsata çevirdiklerini söylüyor.” (Evrensel, Nisan 2017)

“özellikle Suriyeli çocuklar ücretleri düşürmek için koz olarak kullanılıyor.” (Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)

“Suriyeli işçi arkadaşlarımız geldiğinde işverenler bunu kullandı piyasayı düşürmek için.” (Evrensel, Eylül 2017)

*“İşverenler yıllardır ücretleri arttırmadı. Her talep ettiğimizde bize 'İşinize gelirse çalışırsınız yoksa **Suriyelilere yaptırınız'** dediler.” (Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)*

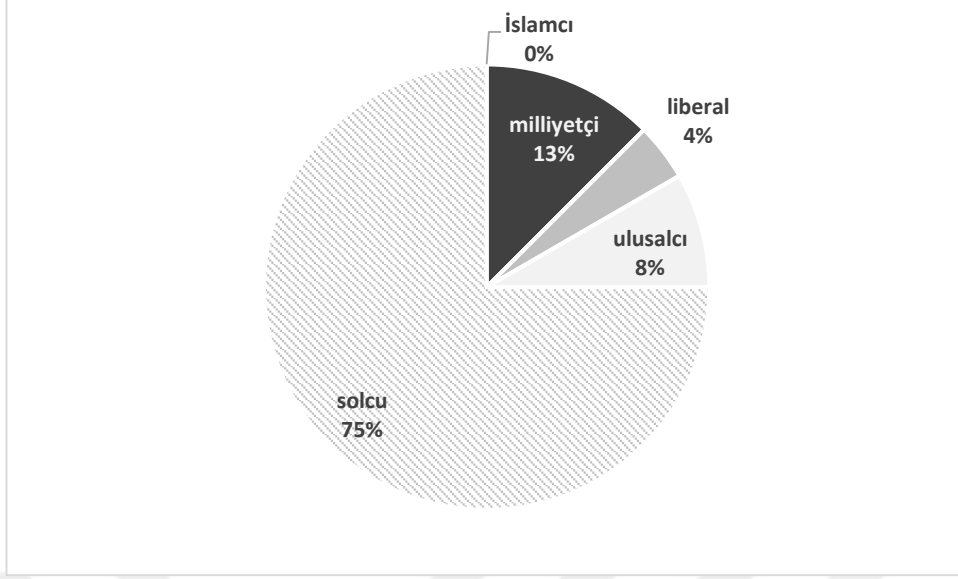
*“Türkiyeli işçilerin taleplerinin bastırılması için Suriyelilerin bir **tehdit unsuru** olarak kullanıldığına raporda açıkça yer verilmiş.” (Evrensel, Ekim 2017)*

*“Suriyeli işçileri **hak gaspı aracı** olarak kullanan patronlar... Suriyeli kaçak ve ucuz işçi çalıştırmanın yanında işçilerin talepleri de Suriyeli işçilerin bir tehdit aracı olarak kullanılması ile bastırılıyor.” (Evrensel, Mayıs 2017)*

*“İşten çıkardığı sendika üyesi işçilerin yerine göçmen işçileri getirerek **direnış kırıcı** tavrını sürdürmektedir.” (Aydınlık Gazetesi, Eylül 2017)*

4.3.2. Çalışma şartları

Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci işçilerin *çalışma şartları* ile ilgili alt-temanın içeriği %73 oranında Solcu gazeteler tarafından oluşturuldu. İslamcı YG içinde ise bu konuda bir ifadeye rastlanmadı. Devam eden bu fark mültecilerin ‘çalışan’ olarak temsilinin siyasi ve ideolojik birtakım faktörlerden etkilendiğini düşündürmektedir. *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* teması altında yoğun haber üretimi ile karşılaştığımız İslamcı gazetelerde mültecilerin ‘çalışan’ temsili oldukça azdır. Onların Türkiye’de çalıştığını, ancak, başka konulardaki haberlerin detaylarında görürüz. Örneğin, “bir lokantada paket servis elemanı olarak çalışan 16 yaşındaki Suriyeli çocuğun bisikletini çalan (Türkiye Gazetesi, Nisan 2017)” kişiden bahseden haber gibi. Bu ifade yine İslamcı grubun diğer üyelerinden bir nebze ayrılan Türkiye Gazetesi’nde yer almıştır.

Grafik 24. Çalışma şartları alt-temasında kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Çalışma şartları alt-teması üç alt-temadan oluşuyor. Bunlar;

- Kötü çalışma koşulları,
- Uzun çalışma saati,
- Kötü muamele,
- Çatışma ve linç.

Liberal ve Milliyetçi YG’de yer alıp *çalışma şartları* hakkında kodlanmış olan iki haberden birisi, bir raporda, ayrımcılık ve olumsuz koşullardan mustarip olduklarının “iddia edildiğini” diğeri ise tehlikeli maddelerden sağlıklarının etkilendiğini ancak hastaneye bile gidecek vakitlerinin olmadığını anlatıyordu ⁶⁶. Bunlar dışında, Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerden edindiğimiz haberler Suriyeli işçilere yönelik linç

⁶⁶ “BHRRC... Türk giyim sektöründe çalışan mültecilerin düşük maaş, ayrımcılık ve olumsuz koşullardan mustarip olduğunu iddia etti.” (Yeniçağ, Kasım 2017)

“İşyerinde sağlık taraması yok. İdris kimyasallardan etkilenip etkilenmediğine dair hiç test yaptırmamış. Hastaneye gitmek istediğinde patron izin veriyor ama günlüğünden de kesiyor. Hem ücreti kesilmesin hem de masraf etmesin diye kontrole gitmiyor.” (Hürriyet, Mart 2017)

girişimleri konusundadır ve Solcu gazetelerden farklı temsiller sundukları ileride görülecektir. Suriyelilerin Türkiye’deki **Çalışma yaşamı** içinde maruz kaldıkları **kötü çalışma koşulları, uzun çalışma saatleri ve kötü muameleler** Solcu YG gazetelerinde haberleştirilmiş, güvencesiz bir sektördeki ağır sömürü koşulları olarak sunulmuştur. Sağlıklı yemek ve çalışma ortamlarının olmaması, hijyen yönünden kötü durumdaki atölyelerde çalışılması, hem meslek hastalıkları hem de iş kazaları açısından güvensiz bir mesaiye sahip olmaları bu haberlerde dile getirilmiştir⁶⁷.

Kötü çalışma koşullarının en fazla vurgulandığı haberler *iş kazası ve işçi ölümlerine* ilişkin olanlardı. Bu nedenle o kategorinin ayrı olarak bir sonraki başlıkta ele alınması uygun görüldü. *Uzun çalışma saatleri* de kötü koşullar arasında sıkça dile getirilen bir mevzudur; düşük ücret ifadeleri ile bir arada sunulur. Çalışma saatlerinin belirsiz olması, iş yüküne göre gerekirse atölyede sabahlanmasının gerekmesi, parça başı çalışmaya zorlayan uygulamalara başvurulması dikkati çeken vurgulardır⁶⁸.

Mültecilerin ağır sömürü koşulları altındaki temsili geçim mücadelesi içindeki mağduriyetlerini pekiştirmektedir. Ancak bunu tüketim değil üretim aşamasından sunulan sahnelerde görüyoruz. Bu olumsuzluklar ya konuyla ilgili kurumların raporları ya da işçilerin kendi ifadeleri aktarılarak haberleştirilmektedir. Spesifik olarak çalışma ortamını tarifleyen, oranın özellikleri ve işçilerin çalışma rutinleri

⁶⁷ “yemek yenilecek sağlıklı ortamların sağlanmadığı...” (Evrensel, Mayıs 2017)

“Hijyen koşullarının söz konusu dahi olmadığı atölyelerde, insan sağlığı açısından ciddi zararları bulunan kimyasallar bolca kullanılıyor.” (Evrensel, Mayıs 2017)

⁶⁸ “işçilerin çalışma saatleri sabit değilken... bazı günler ise atölyede sabahlıyor... Yine işçilerin dinlenme saatlerinin yok denecek düzeyde.” (Evrensel, Mayıs 2017)

“Günde 12 saat ve düşük ücrete çalıştırılan mülteci çocuklar.” (Evrensel, Kasım 2017)

hakkında bilgi veren haberlerin Evrensel gazetesinde yer aldığını örneklerden görmek mümkündür.

Suriyeli işçilerin olumsuz *çalışma koşullarına* ilişkin ifadelere akademik çalışmalarda da rastlamak mümkündür. Örneğin **kötü muamele** konusunda Kaygısız'ın (2017, s. 17) işçilerle yaptığı çalışmada, ayrımcılığa ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Ayrımcılıkla ilgili konular ağır işlerin verilmesi, aşağılanma ve kötü davranışa maruz kalma şeklinde ortaya konmuştur. Birçok işyerinde Suriyeli mültecilere daha olumsuz davranıldığını tespit eden yazar hakaret ve aşağılama örneklerine rastlamıştır. Bu tezin örneklemindeki haberler de hem kötü muameleyle ilişkin verileri sunar hem de çalışma ilişkilerindeki kötü muamele deneyimlerini aktarır⁶⁹.

Kötü muamele ve çatışma haberlerinde etnik ayrımcılık ve ırkçılığa maruz kalma vurgusunu daha çok Özgürlükçü Demokrasi gazetesinde görüyoruz. Çünkü bunu yaparken Kürt işçiler ile Suriyeli olanların yaşadığı ortak sorunları dile getiren bir yöntem kullanmaktadır. Suriyeli işçilerin ucuza çalışmak zorunda kalması, bu nedenle gittikleri mevsimlik iş alanlarında dışlanması ve işverenler için bir tehdit aracına dönüştürülmesi Kürtlerle ortak deneyimleri olan etnik ayrımcılık ile ilişkilendirilmektedir. Böylece ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kalma konusu çalışma yaşamının içinde temsil edilir.

⁶⁹ “Merkez, Türk giyim sektöründe çalışan mültecilerin düşük maaş, ayrımcılık ve olumsuz koşullardan mustarip olduğunu iddia etti.” (Yeniçağ, Kasım 2017)

“Patronların sürekli ‘Suriyeliler hadi çalışın’ diye baskı yaptığını da dile getiren Şehin, ‘Sanki Suriyeliler insan değilmiş gibi davranıyorlar’...” (BirGün, Evrensel, Mayıs 2017)

“Gittikleri her şehirde bir yandan ırkçı saldırılara maruz kalan mülteciler...”
(Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

“Mevsimlik tarım işçileri arasında etnisite ayrımcılığı, ücret belirleyici etkenlerden olmaktadır. Kürt işçiler düşük ücretle çalıştıkları için gittikleri yerlerde istenmemektedir. Son üç dört yıldır ise Suriyeli işçiler...” (Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

Solcu YG haberlerine göre, maruz kalınan bu ırkçı ve ayrımcı tavırlar işverenler için bir avantaja dönüşmenin dışında yerli ve yabancı işçiler arasındaki çatışmalara, ırkçı saldırı ve linç girişimlerine neden oluyordu. Bu tür haberlerde mülteciler, ekonomik rekabet ortamında saldırı mağdurları olarak temsil edilmekteydi ve çatışmanın fitilini ateşleyen ekonomi dışı detayların gerçek çatışma kaynağı olmadığı vurgulanıyordu. Ayrıca, Milliyetçi-Ulusalcı gazetelerin Suriyelilere hatadan pay vermelerinin aksine hata, devlet ve sermaye sınıfı arasında paylaştırılıyordu. Suriyelilere yönelik toplu saldırıların arkasında ise emek sömürüsü, iş ilişkileri içindeki rekabet, mezhepsel ve etnik ayrılıklar olduğunu ifade eden yazılar yine Evrensel gazetesinde haberleştirildi⁷⁰.

Bu olaylarda mülteciler yerli işçilerle birlikte hem sömürülen hem de ezilen kitleler olarak temsil ediliyordu. Olayların sonunda ise yerlerinden edilen, zaten hiç yer edinmeyen mültecilerle karşılaşıyoruz: “Yaşanan saldırı sonrasında canını

⁷⁰ “kalıcı olarak kabul edilmeme hali, ekonomik kaynaklar ve hizmetler için rekabet, sadece iç değil dış politikanın da unsuru haline gelmiş olan ayrımcı dil, kışkırtılan milliyetçilik ve savaş söylemleriyle birleşince Suriyelilere yönelik ön vargı, ayrımcılık ve nefret suçları kolayca alevlenebiliyor.” (Evrensel, Mayıs 2017)

“Türkiye'ye göç etmek zorunda bırakılmış olan Sünni Suriyelilere karşı çok büyük bir tedirginlikleri bulunmaktadır. Bunun nedeni Ortadoğu ve Türkiye'de son dönemde yükselen ırk ve mezhebe dayalı kutuplaşmalardır.” (Evrensel, Nisan 2017)

kurtarmaya çalışan yaklaşık 500 Suriyeli, yaşadıkları mahalleyi terk etmek zorunda kaldı. (Evrensel, Nisan 2017)”. Linç ile yerinden edilen mültecilerden, Suriyelilere yönelik suçlar başlığı altında daha detaylı söz edeceğiz. Aynı linç olaylarını haberleştiren Milliyetçi ve Ulusalçı gazeteler de vardı. Ulusalçı gruptan Sözcü gazetesi ise Suriyelilerin kendi aralarındaki çatışmaları haber olarak sayfalarına taşımıştı⁷¹. Milliyetçi gazeteler ise yerli halk ile mülteci tarım işçileri arasındaki olayları anlatırken yorumsuz bir dil tercih etti.

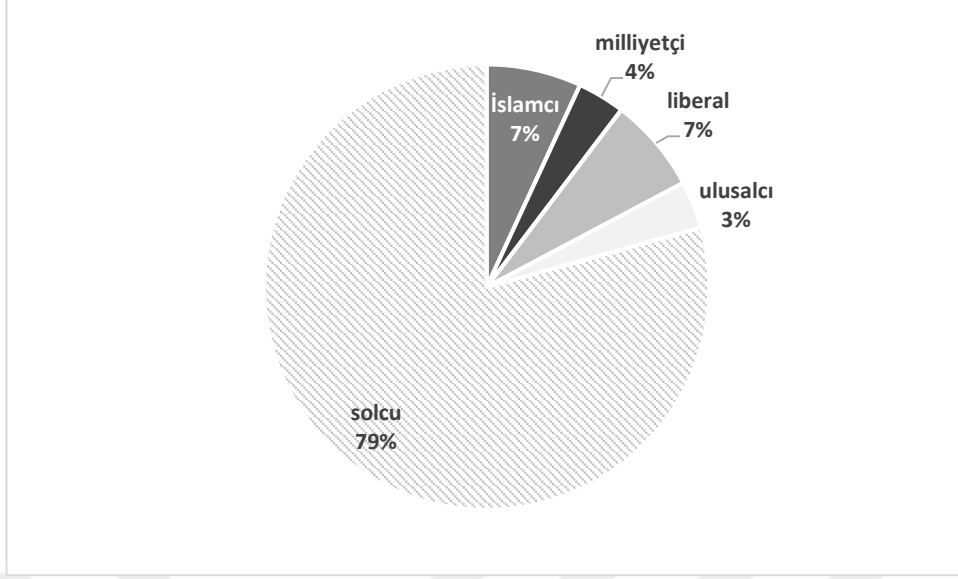
“yaşadıkları mahallede tarım işçiliği yapan Suriyeli vatandaşlarla mahalleli arasında çıkan kavganın büyümesi sonucu gerginlik yaşandı.” (Ortadoğu, Nisan 2017)

“kurdukları çadırda yaşayan ve tarım işçiliği yapan Suriyelilerden bir bölümü ile bazı mahalleliler arasında tartışma çıktı.” (Yeniçağ, Nisan 2017)

4.3.3. İş kazaları ve işçi ölümleri

Temadaki diğer alt-temalarda olduğu gibi **İş kazaları ve işçi ölümleri** konusunda da en fazla haber yapan gazeteler Solcu YG üyeleri olmuştur (%79). Bu konuda İslamcı ve Liberal gazeteler de ikişer haber yapmış ancak örneklem döneminde Ulusalçı YG içinde konuyla ilgili bir habere rastlanmamıştır. Grafik 25’deki oranlar **iş kazası ve işçi ölümlerinin** Solcu YG gazeteleri için haber niteliği taşıdığını göstermektedir.

⁷¹ “Suriyeliler tarlada çalışmak için satarla birbirine girdi.. Savaştan kaçıp Adana’da boş arazideki çadırlarda yaşayan Suriyeli aileler, tarlada çalışma yüzünden kavga etti.” (Sözcü, Mart 2017)

Grafik 25. İş kazaları ve işçi ölümleri ile ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

İş kazaları ve işçi ölümleri konusunda (1) hem istatistiki sayılar⁷² (2) hem de iş kazası vakaları ile ilgili haberlere rastlarız⁷³. Olgusal olarak konuyu ele alan haberler çalışma şartlarının mülteci işçilerin ölümüne neden olduğunu ifade etmektedir.

“Ağır çalışma koşulları altında emekleri sömürülen mevsimlik tarım işçileri, güvencesiz taşıma ile canlarından oluyorlar.” (Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)

İş kazası vakalarına ilişkin haberler Türkiyelilerle Suriyelileri tek bir ‘işçi’ ifadesi içinde birleştirir ve ölenler arasında mültecilerin de olduğunu haber detaylarından anlarız⁷⁴. Bazen de yalnızca mülteci işçilerin yaşadığı iş kazası olayları tek bir haber

⁷² “verilerine göre, Nisan ayında ölen işçiler arasında 5 göçmen işçi bulunuyor.” (BirGün, Mayıs 2017)

“yaşamını yitiren 1235 işçinin 22’si mülteciyken, 2014 yılında bu sayı 54’e çıktı.” (Evrensel, Eylül 2017)

⁷³ “plastik geri dönüşüm atölyesinde çalışan Suriyeli Abdullah Ahmed, atık plastik havuzunun yakınında çalıştığı sırada, dengesini kaybederek havuza düştü.” (Özgürlükçü Demokrasi, Ekim 2017)

“Beylikdüzü’nde bir inşaatın altyapı çalışmalarını yaptığı esnada üzerine toprak düşen Suriyeli işçi Baysal Mustafa, kurtarılarak hastaneye kaldırıldı.” (Habertürk, Mart 2017)

⁷⁴ “Aralarında Suriyeli işçilerin de bulunduğu yaralılar...” (Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

olarak sunulur. Bu haberlerde olayın nasıl yaşandığı, yer, isim ve sonuca ilişkin detaylar yer alır⁷⁵.

Ulaşım şartları nedeniyle oluşan kazalara ilişkin haberler de Solcu YG içinde yapıldı⁷⁶. İşçilerin barınma koşulları nedeniyle geçirdikleri kazalar ise başka bir haber konusuydu. Daha önce **barınma sorunu** olarak karşımıza çıkan ancak ölen kişilerin işçi kimliğinin öne çıkartılması nedeniyle bu temada da kodlanmış bir haberde işçilerin zehirlenmesi vakası vardır. Bu durum Solcu YG içindeki haber sayılarını arttıran bir etki yapmaktadır⁷⁷. Örneğin bir çatışma haberi bir gazetede gündelik yaşam içindeki bir olay olarak aktarılırken Solcu gazeteler bize çatışan grupların aynı zamanda işçi olduğunu söyler, çatışma konusu ekonomik olmasa bile. Bu tür haberlere büyük ölçüde Evrensel gazetesinde rastlıyoruz. İşçilerin en fazla “konuşturulduğu” yayın da olan Evrensel, işçi temelli haber yapmakta ve mültecileri çalışma ilişkileri içindeki konumdan tanımlamayı tercih etmektedir.

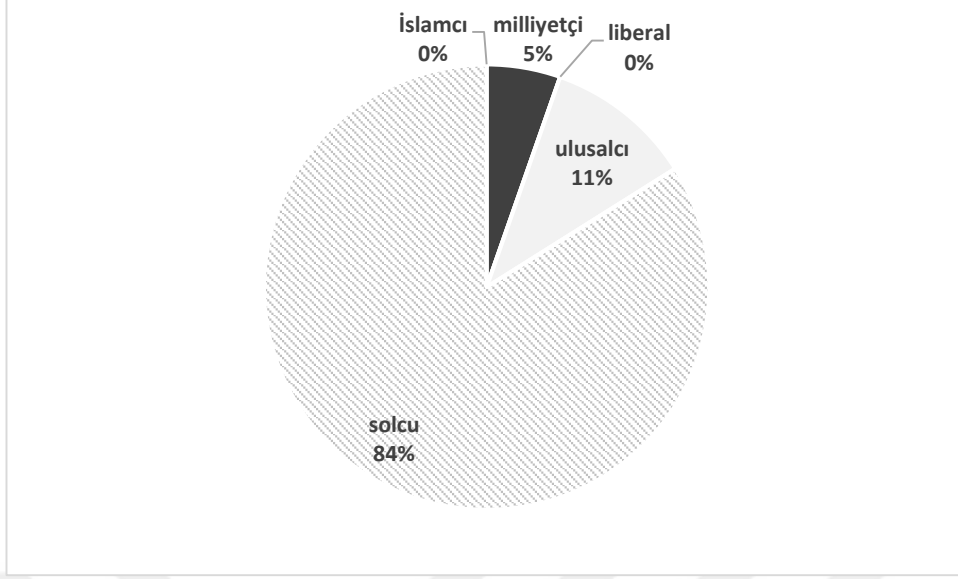
4.3.4. İşçi eylemleri

İşçi eylemleri, işçiler arasındaki olumlu ve olumsuz ilişkileri bir arada ele alan, işçiler arasındaki ilişki ve değerlendirmeleri dayanışma, çatışma, rekabet perspektifinden sunan haberlerin toplandığı bir alt-temadır.

⁷⁵ “37 yaşındaki Suriyeli işçi Ahmet Hac Hamed, çalıştığı inşaatta üzerine demir kolon düşmesi sonucu öldü.” (Evrensel, Kasım 2017)

⁷⁶ “Suruç İlçesi'nde, Suriyeli tarım işçilerini taşıyan minibüs ile kamyonetin çarpışması sonucu meydana gelen kazada, 4'ü Suriyeli, 5 kişi yaralandı.” (Evrensel, Eylül 2017)

⁷⁷ “sağlıklı barınma koşullarından yoksun bırakılan Suriyeli işçiler, zar zor buldukları bir kulübede ısınmak amacıyla ateş yaktı. Ateşten çıkan dumandan zehirlenen 3 genç, dün sabah hayatını kaybetmiş olarak bulundu” (Solcu YG, 2017/1).

Grafik 26. İşçi eylemleri alt-temasında kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Diğer alt-temalarda olduğu gibi burada da % 84 oranında Solcu gazeteleri görüyoruz. İslamcı ve Liberal yayın grupları içinde bu başlığa dâhil edilebilecek bir habere rastlanmamıştır. Burada, Suriyeliler kadar onlarla aynı ortamda çalışan Türkiyeli işçilerin de konu edilmediği, çalışma yaşamı içindeki Suriyeli temsili kadar çalışma yaşamı içindeki Türkiyeli temsilinin de düşük olduğunu söylemek mümkündür.

İşçi eylemlerinin konu edildiği bu bölümde Tablo 17’de yer alan bazı yaklaşım biçimleri ile karşılaşılmıştır. Bunlar mültecilerle yerli işçiler arasındaki ilişkinin çatışma ya da dayanışma şeklinde sunulması bakımından farklı temsiller yaratmaktadır.

Tablo 17. İşçi eylemleri alt-temasındaki fikirlerin yayın gruplarına göre dağılımı

İşçi eylemlerine ilişkin ifadeler	Milliyetçi	Ulusalçı	Solcu
Suriyelileri de içeren işçi sınıfı talepleri			4
İş bırakma eyleminde patronun can simidi olarak Suriyeliler			3
Greve katılan Suriyelilere sınır dışı tehdidi			1

Kıyas aracı olarak kullanma	1		1
Mültecileri kullanarak grev kırma		1	2
<i>1 Mayıs operasyonunda gözaltına alınan Suriyeliler</i>	2		
1 Mayıs eylemlerinde Suriyelilerin yer alması			4
Olumsuz koşulların ve iş bırakmaların nedeni olarak Suriyeliler	1	5	16
İş bırakma eylemine katılan Suriyeliler			20

Milliyetçi YG içindeki iki haber 1 Mayıs gösterilerine yönelik eylem yapmak isteyen bir grup içinde Suriyelilerin de bulunduğunu ifade ettiği için bu başlık altına girmiş ancak alt-temanın temel hedefine uymamaktadır.

Bu bölümün içeriğini oluşturan üç temel olaydan söz edebiliriz; (1) Babacanlar Kargo işçi grevi, (2) Ulusal çaptaki Saya (ayakkabı imalatı ile ilgili) işçileri grevi, (3) 1 Mayıs İşçi Bayramı gösterileri işçi eylemleri açısından yerli ve Suriyeli işçilerin pozisyonlarını ortaya koyan haberlerden oluşuyor. Birinci olayda Türkiyelilerle Suriyeli işçiler rekabet halindedir. Bu nedenle hem olumsuz koşulların nedeni olarak Suriyelilerin ucuza çalışması görülür, hem yerli işçiler işvereni kaçak mülteci işçi çalıştırıyor olması nedeniyle yetkili makamlara şikâyet eder hem de işverenin, iş bırakma eylemi sırasında, mülteci işçi istihdam ederek greve ve sendikalaşmaya zarar verdiği düşünülür. Sendika yetkililerinin basın açıklamalarındaki ifadelerinin direk aktarımına dayanan haberler farklı yayın gruplarında aynı şekilde yer bulmuştur⁷⁸.

Söz konusu eylemi destekleyen bir sendikacının gözaltına alınması ile ilgili olarak da başka konularda örneğini gördüğümüz bir dille, kıyaslama ile karşılaşıyoruz. Bu tür

⁷⁸ “TÜMTİS, verdiği dilekçeyle işyerinde sigortasız işçilerin ve çalışma izni olmayan sığınmacıların çalıştırıldığını bildirerek konunun araştırılmasını istedi.” (Aydınlık Gazetesi, Eylül 2017)

kıyaslar her zaman Türkiye vatandaşı olan kişinin haksızlığa uğradığı vurgusu ve benzer bir cümle yapısı içerir. Bir basın açıklamasından alıntı olması nedeniyle farklı gazete gruplarında yayınlanan cümle gözaltına alınan sendikacı ile yasadışı bir şekilde mülteci işçi çalıştıran işvereni suç bağlamında karşılaştırmaktadır⁷⁹.

Sendika yetkililerinin açıklamalarındaki bazı vurgular işçi sınıfı dayanışmasını kırıcı unsurları vurgulayan başka bir temsil biçimi önerir. Bunlardan birisinde mülteci işçilerin yasadışı istihdamının sendikalaşmaya diğerinde ise greve zarar verdiği ifadesi paylaşılmıştır.

*“İşten çıkarılan sendika üyesi işçilerin yerine Suriyeli göçmen işçilerin getirilerek... **sendikalaşmanın önüne geçilmeye çalışıldığını** söyledi.”*

(Cumhuriyet, Eylül 2017)

*“Babacanlar işvereni, işten çıkardığı sendika üyesi işçilerin yerine göçmen işçileri getirerek **direnış kırıcı** tavrım sürdürmektedir.” (Aydınlık G., Eylül 2017)*

Yerli işçiler ile mülteci işçiler arasındaki rekabete dayanan ve Suriyeli işçilerin araçsallaştırılığı bu demeçlerin Evrensel ve Özgürlükçü Demokrasi gibi çalışma ilişkilerine yönelik fazlaca haber yapan gazetelerinde yer almaması dikkat çekicidir. İlerleyen iki ay BirGün gazetesi devletin kaçak Suriyeli çalıştırılmasına göz yumduğunu belirten haberler yaptı⁸⁰.

⁷⁹ “Suriyeli göçmen işçileri getirip, kaçak işçi çalıştırarak açık bir şekilde suç işleyen işverenler hakkında, şikâyet dilekçeleri verildiği halde hiçbir yasal işlem yapılmazken; yasal haklarını kullanarak sendikaya üye olan işçilerin yanında olan, sendikacılar hakkında işlem başlatılması en hafif deyimiyile açık bir haksızlıktır.” (Yeniçağ, Evrensel, BirGün, Eylül 2017)

⁸⁰ “yetkili makamlara yazdıkları şikâyet dilekçelerine karşın Babacanlar patronunun hâlâ kaçak Suriyeli işçi çalıştırdığını belirtti.” (BirGün, Ekim 2017)

Evrensel gazetesinde, işçiler arasındaki rekabet, işverenin avantajını arttırmak için kullandığı bir taktik olarak çiziliyordu. Mülteciler yerli işçilerle rekabet halinde ya da onların “ekmeğine ortak olan” değil, işverenin kârlılığını arttırmak için kullandığı bir koz olarak temsil ediliyor.

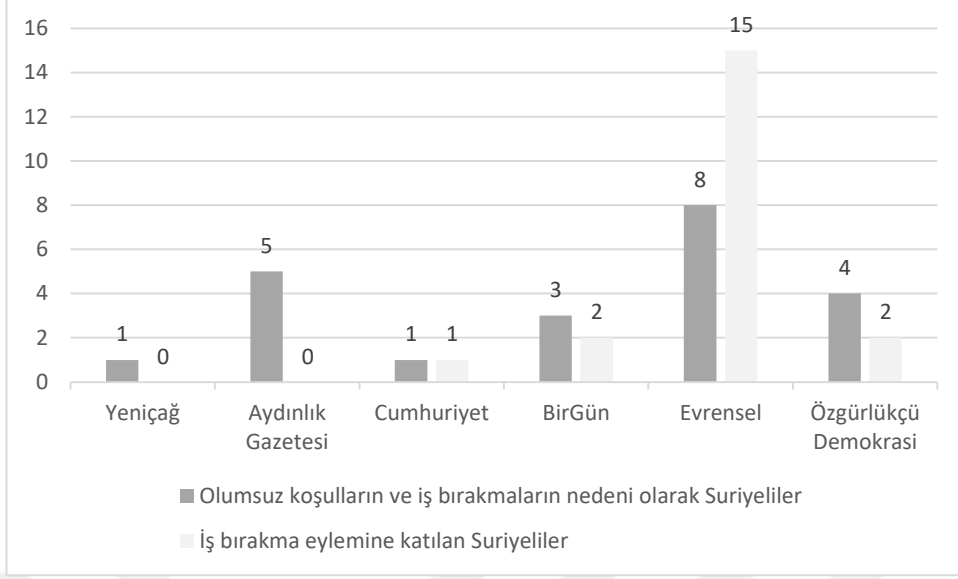
*“Suriyeli usta buldukları için bizi de Aynı fiyata dikerseniz dikin, dikmezseniz başka usta buluruz' diye **tehdit de ettiler.**” (Evrensel, Eylül 2017)*

Mültecilerin yerli işçi ile rekabet halindeki ve işveren için can simidi işlevi gören temsiline karşılık ikinci **işçi eylemi** olayı ulusal düzeyde yaygınlık kazanan Savaş işçileri eylemiydi. Bu konuda medyaya çatışan iki temsil türü yansıdı. Bunların birinde Suriyeliler savaş sektöründeki kötü gidiş ve dolayısıyla kitlesel iş bırakmanın nedenlerinden birisiyken diğerinde yerel sayacılarla birlikte iş bırakarak sınıf dayanışması örneği gösteren ve kazanıma giden yolda katkısı olan işçi sınıfı üyeleriymişti (Habere yer veren gazetelerin temsil bakımından karşılaştırmalı görünümü için bkz. Grafik 27) .

Milliyetçi Yeniçağ gazetesinde işçi eylemine ilişkin bir haber vardı. Onda da olumsuz iş koşullarının nedeni olarak Suriyeli işçi temsili yer alıyordu. Ulusalçı YG içinde de bu temsile rastlandı ancak iş bırakma eylemine katılan mülteci sayacıardan söz edilmedi.

“Suriyeli işçiler geldikten sonra aylık ücretlerinde düşme yaşandığını söyledi.”
(Aydınlık Gazetesi, Eylül 2017)

“Şimdi işveren, işten attığı işçilerin yerine Suriyeli işçileri sigortasız, kuralsız şekilde çalıştırıyor’ diye konuştu.” (BirGün, Kasım 2017)

Grafik 27. Suriyeli mültecilerin iş bırakma eylemine katılımı ve bunun nedeni olması yönündeki yorumların gazetelere göre dağılımı

Cumhuriyet gazetesi her iki temsili birer kere kullanırken BirGün gazetesi yerli işçilerin şikâyetlerine üç kere Suriyelilerin eyleme katılmasına iki kere yer verdi. Özgürlükçü Demokrasi gazetesinde de benzer bir oran vardı. Suriyeli saya işçilerinin yerli işçilerle ortak hareket ederek sınıf dayanışması örneği sunması üzerinden gelişen temsili, onları sektördeki sorunların ve grevin nedeni olarak gösteren temsilden daha fazla kullanan tek gazete Evrensel oldu (Bkz. Grafik 27).

“Saya direnişleri, ekonomik talep ve kazanımları yanında sınıf mücadelesinin toplumsal barışa olan katkısını ortaya koyan çok önemli bir deneyim. Türkiyeli ve Suriyeli işçilerin sınıf talepleri etrafında birleşmeleri, birlikte yaşama olanaklarını genişletebilmenin de başlıca güvencesi.” (Evrensel, Ekim 2017)

“Suriyeli ve Türkiyeli sayacılar, yaptıkları toplantıda birlikteliği sürdürmenin yollarını tartıştılar. Sayacılar, büyük imalatçıların örgütlü olduğuna dikkat

çekerek haklarını alabilmek için kendilerinin de kapsayıcı bir örgütünün olması gerektiğini dile getirdi.” (Evrensel, Eylül 2017)

Evrensel gazetesi, yerli işçilerin sözlerine yer veren haberler de yaptı. Bu haberlerde işçilerin Suriyelilerle ilgili olumsuz ifadelerini metne yansıttıkları bir habere “GÜNAH KEÇİSİ SURIYELİLER!” başlığı atarak olumsuz etkiyi yumuşatmaya çalıştı⁸¹. Savaş eylemine ilişkin haberlerinde yerli ve Suriyeli işçilerin nasıl bir dayanışma ortamı geliştirildiklerini -onların sözlerine de yer vererek- sunan yine Evrensel gazetesi oldu. Yaklaşık 10 haberde Suriyeli işçileri ortak işçi talepleri çerçevesinde yerli olanlarla dayanışma içinde sundu.

*“biz niye Suriyeli işçileri de **yanımıza alıp** patronlara karşı mücadele etmiyoruz?” (Evrensel, Eylül 2017)*

*“**Birlik olmaktan başka şansımız yok.**” (Evrensel, Eylül 2017)*

*“bu defa Suriyelilerle bir olduk. **Beraber hareket ediyoruz.** Bazı şeylerin üstesinden birlikte gelebileceğimizi anladık. Sonuçta hepimiz işçiyiz burada.” (Evrensel, Eylül 2017)*

*“Anladık ki sorun Suriyeliler değilmiş... **'birlikte hareket ederek kazanacağımızı gördük'** ifadelerini kullandı.” (Evrensel, Eylül 2017)*

Haberlerde sınıf bilincinin gelişmesinde etkili olan sendikal faaliyetlerin de konu edildiği görülüyor ancak temel güç sınırları aşan dayanışma ve sınıf mücadelesine

⁸¹ “Niğdeli bir başka işçi ise sohbeti Suriyelilere getiriyor. Suriyelilerin geri gitmesini istiyor. Suriye'de savaşın bittiğini öne sürüyor... Bu söyleme itiraz eden işçiler de var. O yine de kusuru Suriyelilerde buluyor.” (Evrensel, Ekim 2017)

verilmiştir. Evrensel gazetesinin 1 Mayıs meydanlarından yaptığı haberlerde de dayanışmayı öne çıkartan vurgular göze çarpmaktadır. Suriyeli işçilerle Türkiyelilerin bir arada meydanlarda olduğunu, birleşik bir işçi mücadelesinin önemini anlatan üç haberin tamamı “Mülteci işçinin ilk 1 Mayıs'ı” diyen Evrensel gazetesinde yer almıştır⁸².

İnsani yardım ve sosyal hizmetler temasında değindiğimiz ‘kardeş’ ifadesi Solcu gazetelerde *Çalışma yaşamı* teması içinde yer almaktadır. Yani ‘kardeşlik’ temsilinin bağlamı açısından iki grup birbirinden ayrılmıştır. Burada din kardeşliğinin yerini işçi kardeşliği alır.

“Çoğunluğunu Suriyelilerin işçilerin oluşturduğu sayacılar ‘Sayacılar dışarı’ ve ‘işçiler kardeş patronlar kalles’ sloganlarıyla site içerisinde yürüdü.” (Evrensel, Eylül 2017)

“Saya işçilerinin eylemi sınıf kardeşliğinin önünü açıyor.” (Evrensel, Eylül 2017)

“Suriyeli sınıf kardeşlerine kendi dillerinden (Arapça) kararları anlatıyordu.” (Evrensel, Eylül 2017)

⁸² “1 Mayıs'ta kadınlar ve erkekler, Araplar ve Yahudiler, üniversite öğrencileri ve çocuklar, kadrolu ve sözleşmeli işçiler, sendikalı ve örgütsüz işçiler, göçmen işçiler ve onların çocukları, kooperatifler, mülteciler, işsizler ve emekliler, işçi sınıfının uluslararası dayanışma gününü birlikte kutlayacağız” denildi.” (Evrensel, Mayıs 2017)

“Konak Kent Konseyi Mülteci Meclisi Suriyeli mültecilerle mitinge katıldı. Kortejlerde de ilk kez bu kadar çok Arapça Türkçe dövizler taşındı.” (Evrensel, Mayıs 2017)

“Suriyeli işçiler adına... ucuza çalışmayı kabul etmeleri halinde hem kendilerinin hem Türkiyeli işçilerin zarar göreceğini belirterek ‘Hepimiz kardeşiz. Ekmeğimize beraber sahip çıkalım’ dedi.” (Evrensel, Eylül 2017)

Bu ifadeler bize Suriyeli işçilerin işçi sınıfının bir üyesi olarak ve aralarındaki ilişkinin de yardımlaşma değil sınıf dayanışması şeklinde temsil edildiğini göstermektedir. Ancak bu dayanışmanın kırılmasında işleme konan taktik işçi olmanın ötesinde kimi haklardan yoksun bir ‘mülteci’ olduklarını hatırlatır niteliktedir: sınır dışı tehdidi!

“çalışma koşulların düzenlenmesi talebiyle Türkiyeli işçilerle birlikte iş bırakan Suriyeli saya işçileri, sınır dışı edilmekle tehdit ediliyor. Saya işçileri sabah saatlerinde iş bırakma eylemine giderken, mülteci işçilerin eylemlere katılması engelleniyor.” (Özgürlükçü Demokrasi, Ekim 2017)

“Suriyeli işçileri de ses çıkarmaları halinde sınır dışı ettirmekle tehdit ediyor.” (Evrensel, Mayıs 2017)

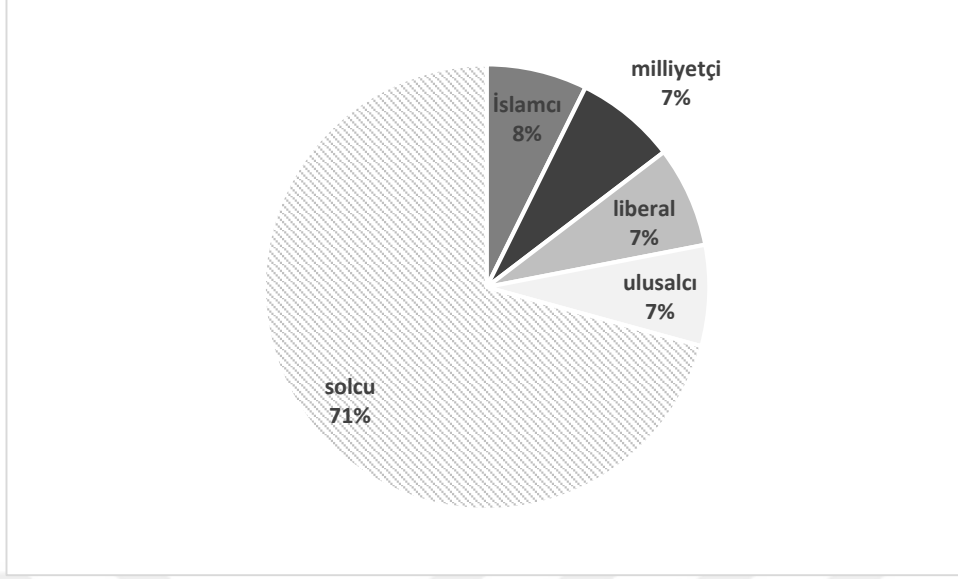
Sınır dışı tehdidi bir işçinin mülteci olduğunu hatırlatarak sınıf temsiline önemli bir boyut getirmektedir. Ayrıca farklı milliyetten işçilerin dayanışma içinde olması işveren açısından endişe verici bir durum olarak resmedilmektedir. Bu yönden işçilerin sözlerine yer veren ve dayanışmaya önem atfeden Evrensel gazetesine benzer bir yaklaşımı Özgürlükçü Demokrasi gazetesinde görüyoruz. Tek fark sınıfsal temsil anlamında etnik ayrımlara daha fazla vurgu yapması ve Suriyeli mültecilerin ezilme deneyimleri ile Kürt halkınınkini benzerlikler yönünden ele almasıdır. Ancak bunu yaparken Milliyetçi-Ulusalcı gazetelerde rastladığımız türden, kültürel benzerlik ve farklılıklara gönderme yapan bir dil tercih etmez.

4.3.5. Çocuk emeği

Bu başlık altında çocuk emeğinin işgücü piyasasında kullanımı ile ilgili ifadeler barındıran haberler ile çocuk işçiliğiyle mücadele ve çocukların çalıştırılmaları nedeniyle eğitim hayatından kopmaları konularına değinilecektir. Çocukları eğitim hayatından koparan bir emek istismarı türü küçük yaştaki **çocukların sokakta çalıştırılması ve dilendirilmesidir**. Ancak bu konuya, beşinci sıradaki *Yasadışı ekonomik faaliyetler ve Suç* teması altında işleneceği için burada yer verilmeyecektir.

Türkiye’de yaşayan kayıtlı 1.323.989 Suriyelinin 18 yaşın altında olduğu bilinmektedir. Bu çocukların ortak özelliği eğitim alma konusunda yetersiz kalmalarıdır. Bu nedenle mülteciliğin çocuklar üzerindeki etkisi yaşamlarının geri kalanına da etki edecek düzeydedir. Kayıt dışı çalışmaya itilen ve istismara uğrayan çocuklar eğitim alamadıkları için mesleki becerilerden yoksun kalarak güvencesiz ve riskli işlerde çalışmak zorunda kalacak şekilde büyümektedir. Çocukların eğitim kurumları yerine gelir getirici işlere yönelmesinde, ebeveynlerinin de geçim sağlama konusunda zorluk çekiyor olması etkilidir (Kaygısız, 2017, s. 12).

Bu çalışmada ise Suriyeli çocukların istihdam edilmesi ve kayıt dışı olarak çalıştırılması konusundaki haberler, temanın geneline uygun bir şekilde, Solcu gazetelerde daha fazla üretilmiştir (%71). Diğer gruplar ise konuyla ilgili üçer haber yapmıştır (Grafik 28).

Grafik 28. Çocuk emeği alt-temasında yer alan haberler sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Çocuk emeği konusundaki haberler (1) **çocuk işçiliği** ile ilgili olabileceği gibi (sokakta çalıştırılma ve dilendirilme hariç) (2) **çalışma ve eğitim** arasındaki olumsuz ilişki hakkında olabilmektedir. Solcu olmayan gazetelerde bu iki mesele aynı haberlerde yer bulmuştur. Yani bir haber çocuk emeğine ilişkin tespitlerde bulunurken aynı zamanda çalışmanın Suriyeli çocukları eğitimden uzaklaştırdığına da değinmiştir.

Çocuk emeği konusundaki haberlerde çalışma yaşının düştüğü duyurulmakta ve UNICEF'in konuyla ilgili raporunun verileri paylaşılmaktadır. Milliyetçi Ortadoğu (Ekim 2017) gazetesi "Suriye'den gelen göç, çocuk işçiliğini artırdı" ifadesi ile Liberal Hürriyet (Ekim 2017) gazetesi ise "Suriye savaşının tetiklediği insani krizle birlikte... çocuk işçiliği ciddi boyutlara ulaşmış durumda" ifadesi ile çalışan Suriyeli çocuklar konusunu gündemine taşıdı. Her iki gazete de tarım işçisi çocuklar ifadesini başlığına taşıdı. Çocuk işçiliğinin artması ve çalışma yaşının düşmesi konusunda Suriyeli çocuklarla ilgili kalan beş haberi Solcu gazeteler yaptı; aynı rapora yer vererek ya da

çalışma yaşamından örnekler sunarak... Bu konuda devlet tedbirlerinin yetersiz olduğunu ve mevzuatta eksikler bulunduğunu da Evrensel gazetesi vurguladı.

Çocukların çalışmak zorunda kalmasını ekonomik sıkıntıların bir sonucu olarak sunan haberlerin tamamı da yine Evrensel gazetesindeydi, Ulusalcı Aydınlık Gazetesi'ndeki bir haber hariç tutulduğunda... Öğrencilerin yeteneklerine göre okullara yerleştirilmesi gerektiği konusundaki bu haberde meslek liselerinin gereğinden söz edilmiştir. Aynı haberde bundan sonra Suriyeli bir çocuğun çalışmasından ve eğitimden uzak kalmasından bahsedilir.

“Suriye'deki iç savaştan kaçıp İzmir'e yerleşen 12 yaşındaki Hüseyin Cersim, çantasını değil el arabasını alıp çöp tenekelerinden hurda toplamaya çıktı... ‘7 kardeşiz, çalışmaktan başka çare yok’.” (Aydınlık Gazetesi, Eylül 2017)

Suriyeli çocukların çalışmak zorunda olması konusundaki Evrensel gazetesi, çalışma ortamlarını, şartlarını ve yaptıkları işleri anlatan haberler yapmıştır. Çocukların çalışma zorunluluğu yine babanın kaybı ya da çalışamaması ile ilgili bir temsil olarak karşımıza çıkar.

“11 yaşındaki Halit de 2 yıldır sitede çalışıyor... okulu bıraktığını dile getiren Halit, ‘Babam uzun süredir iş bulamadığı için çalışmak zorunda kaldım...’.” (Evrensel, Kasım 2017)

“Ahmet, ‘Babam savaşta yaşamını yitirdi. Eve para götürmemiz gerekiyor’.” (Evrensel, Kasım 2017)

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2015 tarihli raporu mülteci çocukların çalıştırılması nedeniyle okuldan uzaklaştırılması üzerine önemli tespitler içermektedir. Haziran

2015'te İstanbul, İzmir, Turgutlu, Gaziantep, Mersin ve Ankara'da yapılan hane mülakatlarına dayanan çalışma, Suriyeli çocukların okula gitmesinin önündeki engelleri ortaya koymuş ve bunlardan bir tanesi de ekonomik güçlükler olarak sunulmuştur. Bu güçlüklerin başında da aile reisinin kadın olduğu hanenin temel gelir kaynağının çocuklar olabilmesi ve yetişkinlerin güvencesiz, düşük ücretlerle çalışıyor ve her zaman ücretlerini alamıyor olmaları gösterilmiştir (HRW, 2015, s. 27-31).

İnsani yardım ve Sosyal hizmet haberlerinde olduğu gibi burada da ‘çocuk’ ifadesi Suriyeli ve Türkiyeli çocukların ortak bir kümesi olarak kullanılıyor. Sömürü ve olumsuz çalışma koşullarından bahsedilirken iki grup bir arada değerlendiriliyor. Suriyelilerin de aralarında bulunduğu çocuk grubunun maruz kaldığı olumsuz çalışma koşulları ve iş kazaları yine Solcu gazetelerde haber oldu⁸³. Eğitim haklarından mahrum ve emek sömürsü altındaki temsilleri de aynı şekilde...

“Ayakkabıcılar Sitesi'nde çalışan ve eğitim hakkına erişemeyen Suriyeli mülteci çocuk işçiler” (Evrensel, Kasım 2017)

“Bu çocukların okula erişimlerinin önündeki kayıt sistemindeki keyfi uygulamalardan dil problemine kadar tüm engeller kaldırılmalı.” (Evrensel, Kasım 2017)

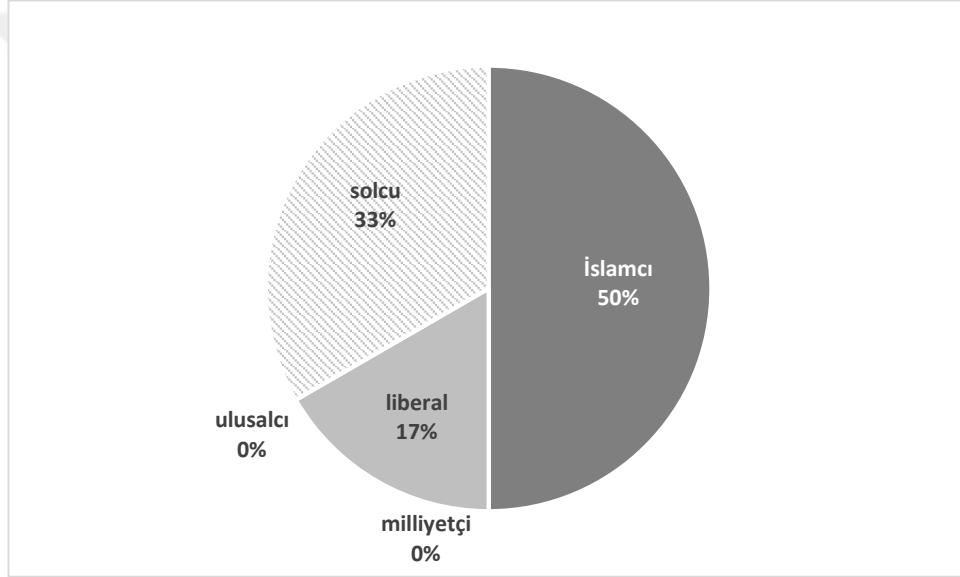
“mülteci çocuklar emek sömürsüne maruz kalıyor.” (Özgürlükçü, Demokrasi, Mayıs 2017)

⁸³ “2017'nin ilk 7 ayında ise en az 28 çocuk işçi yaşamını yitirdi.” (Cumhuriyet, Ekim 2017)

“Muhammet Nur El Ahmet, 15 yaşında, Suriyeli, inşaatta malzeme taşıırken yük asansörünün halatı koparak çarpması sonucu dördüncü kattan düştü...” (Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)

4.3.6. Kadın emeği

Kadınlar *İnsani yardım ve Sosyal hizmet* konusunda olduğu kadar *Çalışma yaşamı* temasında yer bulmuyorlar. Bu konuda Milliyetçi ve Ulusalıcı gazetelerde yer alan bir vurguya rastlanmadı. *Çalışma yaşamı* temasındaki genel eğiliminin aksine İslamcı gazetelerde (%50) Solcu gazetelerden (%33) daha fazla kadın emeği vurgusu vardı (Grafik 29). Ancak alt-temadaki toplam haber sayısı çok düşük olduğu için arada ciddi bir farktan söz etmek doğru olmaz.

Grafik 29. Kadın emeği alt-temasında yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Hürriyet (Mart 2017) gazetesindeki haberde çocuk işçinin çalışma koşullarına ilaveten “Halepli kadın tekstil işçisi H.S.'nin durumu da farksız” ifadesi ile çalışan Suriyeli kadınla karşılaşmış olduk. Yeni Şafak (Mayıs 2017) gazetesindeki “MÜLTECİ ANNELERİN YAŞAM SAVAŞI” haberde ise eşlerini kaybetmiş olan ya da eşleri savaşmayı sürdüren Suriyeli kadınların emeklerinin değerlendirmesine yönelik bir projeden söz ediliyordu. Yeni Akit (Mayıs 2017) gazetesi de “SURIYELİ CEFAKÂR ANNELER” başlıklı benzer bir haber yaptı ve çalışan kadınları çocuklarına “hem

annelik hem babalık yapanlar” olarak temsil etti. Başka bir İslamcı gazete ise yine bir proje kapsamında mülteci kadınların emeklerinin değerlendirilmesini “hem aile bütçelerine katkı sağlıyor hem de savaşın travmalarını atlatmaya çalışıyor (Diriliş Postası, Mart 2017)” sözleri ile sundu. Çalışarak “tek başına” (eşi yanında ya da hayatta olmadığı için) yaşam savaşı veren, bu nedenle çocuklarına hem anne hem de “baba” olan ya da ailelerini geçindirmek yerine “aile bütçesine katkıda bulunan” Suriyeli kadınlar Çalışma yaşamı temsilleri olarak İslamcı gazetelerde karşımıza çıktı.

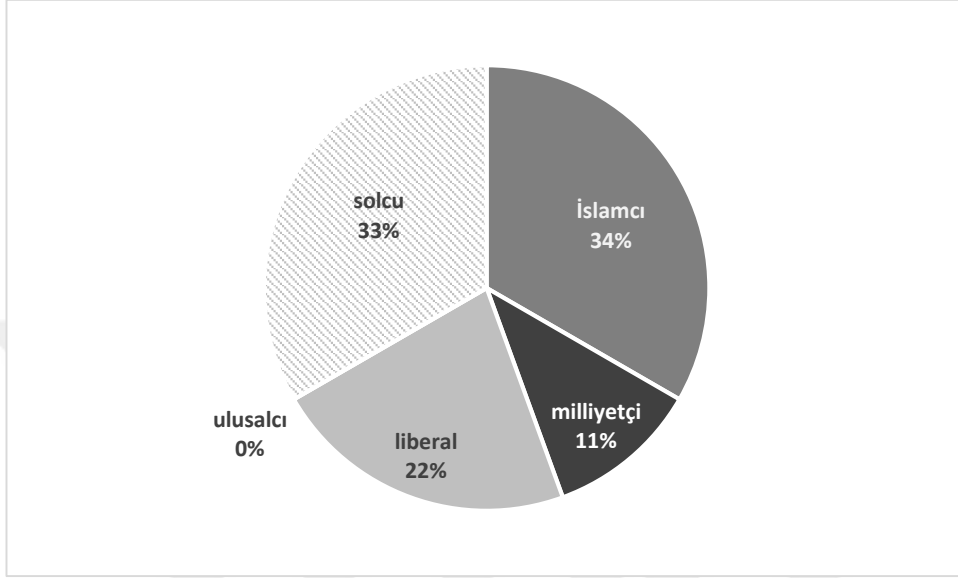
Solcu YG haberlerinden birisi yalnızca kültürel olarak kadınların çalışmasına sıcak bakılmadığı için çocuk emeği sömürsünün arttığını vurgularken Türkiyeli ve Suriyeli kadın işçilerin çalışma şartlarını detaylı olarak haberleştiren bir haber Evrensel gazetesinde yer aldı. Diğerlerinden daha uzun olan bu haberde İslamcı gazetelerden farklı bir temsil örneği görüyoruz. Çünkü haberde sözlerine yer verilen Emine isimli Suriyeli kadın işçinin eşi ölmüş ya da savaşmakta değildir, “yalnızca” çalışmamaktadır ve kendisi evin tüm geçimini sağlamaktadır.

“Türkiyeli ve Suriyeli kadınlar, yorucu bir iş gününe daha başlayacak olmanın bezginliği içinde... başka bir kadın yaklaşıyor yanımıza. O da Suriyeli. Halep'ten gelmiş. Adı Emine... Bir tekstil atölyesinde ütücü olarak çalışıyor. Günde 55 lira alıyor. Hiçbir güvencesi yok. Beş çocuğu var; ikisi Almanya'ya gitmiş, biri evlenmiş, biri de hasta... - Kocan ne iş yapıyor? - Çalışmıyor o, evde, yatıyor (Gözleri buğulu). Ben çalışıyor. Elektrik, su, kira...” (Evrensel, Ekim 2017)

4.3.7. Profesyoneller

Çalışma yaşamı içinde *profesyonel* meslek sahibi beyaz yaka ya da serbest meslekten Suriyelilerin durumları ile ilgili bazı haberlere ve ifadelere de rastladık. Söz konusu

haberlere eşlik eden ve profesyonellerin istihdam edilmesi ya da edilmemesi ile ilgili ifadelere *Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon* isimli dördüncü temada yer verilecektir.

Grafik 30. Çalışma yaşamı temasındaki Profesyoneller alt-temasında yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Çalışma yaşamı temasında *profesyoneller* alt-teması ile kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımına bakıldığında Solcu ve İslamcı grupların yakın oranlara sahip olduğu, onları Liberal gazetelerin takip ettiği ve Ulusalcı gruptan gazetelerin bu türden bir haber yapmadığı görülür (Bkz. Grafik 30). Burada, onların mevcut durumu hakkındaki bazı dikkat çeken vurgular ele alınacaktır:

- Mesleğini icra edemeyen nitelikli Suriyeliler,
- Hepsi yoksul ve eğitimsiz değil,
- Sporcular arası dayanışma.

Suriyeli profesyonellerin mesleklerini icra edemedikleri ile ilgili ifadelere her gazetede rastlamak mümkündür. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi kültürel sermayesini

kullanamayıp nitelik gerektirmeyen işlere yönelmek zorunda kalan Suriyeli profesyonellerle ilgili haberlere rastlarız çünkü “SURIYE’DE DOKTOR, BURSA’DA İŞÇİ (Özgürlükçü Demokrasi, Kasım 2017)” olan birisinin haber değeri vardır.

*“Gittikleri yerde eşya ya da köle muamelesi görüyor, **memleketinde doktorken** burada tekstil atölyesinde emeği sömürülen işçi ya da evsiz bir dilenci oluyor.” (BirGün, Mart 2017)*

*“Türkiye’ye sığınan **Suriyeli avukat Şeho Yusuf**, geçimini sağlayabilmek için seyyar arabada kebab satıyor.” (Ortadoğu, Mart 2017)*

*“**Suriye’de öğretmendi...** Mevsimlik tarım işçisi oldu.” (BirGün, Ekim 2017)*

Kültürel sermayenin geçersiz hale gelmesi “ibretlik” bir durum olarak sunulurken Suriyeli mültecilerin öyküleri verilir. Bu sayede hepsinin yoksul ve eğitimsiz kimseler olmadığı söylemi gelişir.

“...kimisi bilgisayar programı [üretiyor]. Kimisi yetimhane kurmuş, kimisi dil kursu açmış. İçlerinde yüzde 10’u üniversite mezunu... Demek ki hepsi mikrop taşıymıyormuş ve hepsi de kapkaççı değilmiş. İçlerinde tinerci de var, bilgisayar mühendisi de.” (Sabah, Ekim 2017)

“Suriyeliler içerisinde kalifiye eleman olarak çalışabilecek, son derece nitelikli, eğitilmiş insanları da görmek pekâlâ mümkün.” (Yeni Akit, Eylül 2017)

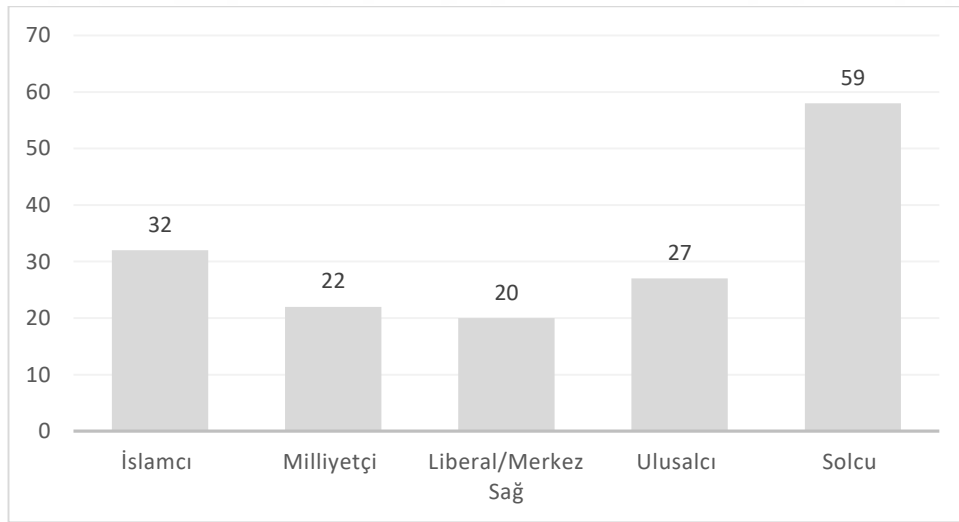
Bu başlıkta sunulan haberlerde kamuoyunda ve siyaset alanında Suriyelilerin yoksul ve eğitimsiz kitleler şeklindeki yük temsiline bir karşı çıkış olarak yetenekli ve nitelikli Suriyeli mülteci temsili ile karşılaştık. Suriyeli meslek sahiplerine yönelik politikalar

Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon temasında sunularak bu temsili daha da güçlendirecektir.

4.4. Tema 4 – Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon

Bu temada, Suriyeli mültecilerin istihdam durumları ve devletin istihdam politikalarının yanı sıra mülteci emeğinin gelir elde etmek için yöneldiği sektörler hakkındaki haberleri topluyoruz. Önceki bölümün ulusal ekonomi ölçekli makro bir analizini içeren bu tema altında kodlanan haber sayılarının bir önceki bölümde olduğu gibi Solcu YG’de toplandığını söyleyemeyiz. Solcu grup gazeteleri 59 haberle yine en fazla içerik üretenler olsa da önceki bölümden görece daha dengeli bir dağılımla karşı karşıyayız. Bunun temel nedeni mültecilerin çalışması söz konusu olduğunda, onların *Çalışma yaşamında* karşılaştıkları güçlüklerdense konunun ulusal ekonomik ölçekteki tartışmalarına daha fazla odaklanılmasıdır. Ulusal çıkarlara odaklanmak he zaman meşru bir yoldur.

Grafik 31. Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon temasında yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Toplam haber sayısı da fazla olan İslamcı gazeteler temaya ikinci sırada katkı sağladı.

Toplam haber sayısı daha fazla olduğu halde Liberal/Merkez sağ gazeteler 20 haber

ile Milliyetçi (22) ve Ulusalçı (27) olanların gerisinde kaldı; Suriyeli istihdamının ulusal ölçekli bir incelemesi olduğu için bu gazete grupları da önceki bölümden daha fazla haber ile temaya katkı sundu (Bkz. Grafik 31). Ayrıca temada oluşan alt-temalar şöyle ortaya çıktı:

- Mültecilerin çalıştıkları sektörler,
- Kayıt dışı istihdam,
- Marjinal işler,
- İstihdam politikaları ve mesleki eğitim,
- Türkiye’de işsizlik ve Suriyeliler,
- Mülteci işçi pazarı Türkiye.

Yayın gruplarının bu alt-temalara giren ifadeler kaç haberde yer verdiklerine bakarsak en fazla haberin *İstihdam politikaları ve mesleki eğitim* konusunda yapıldığını, İslamcı YG içindeki haberlerin büyük bölümünün de bu konuda olduğunu görürüz. Onu Liberal YG izlerken diğer gruplar da toplam haber sayılarına uygun katkılar sağlamıştır (Tablo 18).

Tablo 18. Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon teması alt-temalarına göre yayın gruplarının dağılımı

Alt-temalar	İslamcı	Milliyetçi	Liberal/ Merkez Sağ	Ulusalçı	Solcu
<i>Mültecilerin çalıştıkları sektörler</i>		2	1	4	13
<i>Kayıt dışı istihdam</i>	2	3		5	12
<i>Marjinal işler</i>	2	1	2	4	5
<i>İstihdam Politikaları ve mesleki eğitim</i>	26	13	15	10	13
<i>Türkiye’de işsizlik ve Suriyeliler</i>	3	6	1	7	5
<i>Mülteci işçi pazarı Türkiye</i>		2	1	1	10

Mültecilerin çalıştıkları sektörlerle ilgili bilgilere birçok haberde rastlamak mümkündür ancak özellikle bu sektörleri vurgulayan haberlerin yer aldığı alt-temada Solcu gazeteler daha çok yayın yapmış görünüyor. Ancak bunun nedeni sığınmacıların çalıştığı sektörlerin özellikleri konusunda haber yapmaya özen göstermeleri değil Savaşçı işçilerinin eylemlerine ilişkin haberlerde sektör hakkında bilgi veren uzun içerikler oluşturmalarıdır. Bu başlıkta Ulusalçı YG de diğer gruplardan fazla ifadeye yer vermiştir. Kayıt dışı istihdam konusunda en fazla vurguyu Solcu YG yaparken yine diğer gazetelerde az ifadeye rastlanmıştır, Ulusalçı YG görece fazla katkı sağlamıştır.

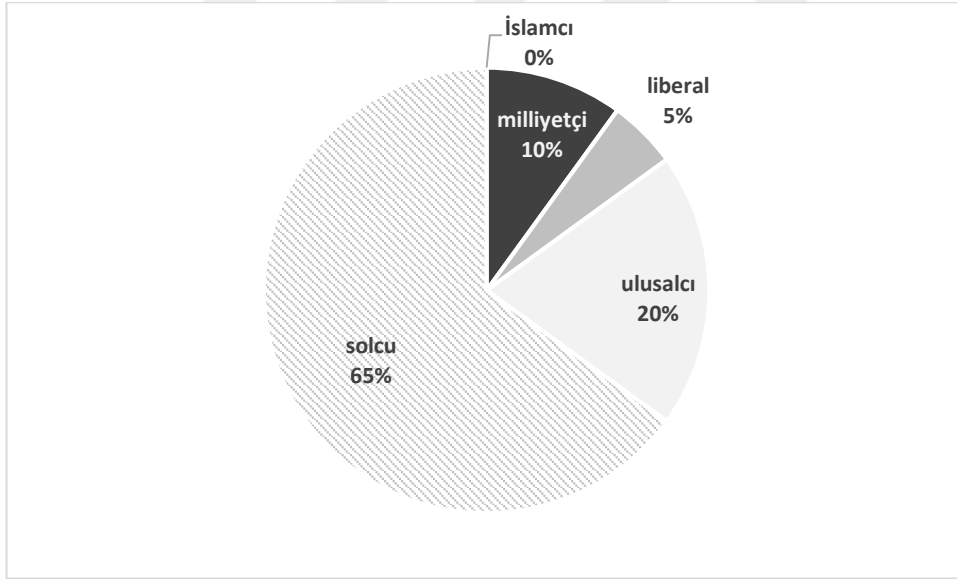
Türkiye'deki işsizlik ile Suriyelilerin ilgisini dolaylı ya da doğrudan kuran haberler en çok Ulusalçı ve Milliyetçi gazetelerdedir; onları Solcu YG izledi. Son olarak ulusal düzeydeki bu temanın uluslararası bağlantısını kuran ve Türkiye'yi bir mülteci işçi pazarı olarak tanımlayan haberlere rastlandı ki bunlar da en fazla Solcu gazetelerdedir. Diğer grupların çok az katkı sağladığı bu alt-temaya ilişkin herhangi bir ifadeye İslamcı gazetelerde rastlanmadı.

4.4.1. Mültecilerin çalıştıkları sektörler

Örnekleme içindeki birçok haberde bir sektörün adı geçer. Ancak bu alt-temanın içeriğini mülteci meselesini sektör bağlantılı ele alan, sektör vurgusu kuvvetli haberler oluşturmaktadır. Örneğin mevsimlik tarım işçileri arasında çıkan çatışma haberi bu başlıkta yer almaz ancak, çatışma haberi, mevsimlik tarım işçiliğinin özellikleri çerçevesinde sunuluyor ve mülteciler spesifik olarak sektörün özellikleri bakımından ele alınıyorsa bu alt-tema içinde yer alacaktır. Bu haberlerde genelde sektör ismi başlıkta, ara başlıkta ya da ilk cümlelerde yer alır. Aynı zamanda sektör haberleri,

Türkiyeli üreticiler hakkında da bilgi sahibi olduğumuz bir bölümü oluşturmaktadır. O yüzden, buradaki haberlerde, onların sorunları ve çözüm talepleri ile de karşılaştık.

Mültecilerin işgücü piyasasındaki yerlerini sektör vurgusu ile ortaya koyan ifadeler çoğunlukla Solcu gazetelerde yer aldı (%65) ancak bunun nedeninin örneklemin seçildiği dönemde gerçekleşen saya işçileri eylemi ile ilgili çok sayıda ve sektör hakkında bilgi veren uzun haber metinleri hazırlanması olduğu söylenmişti. Ulusalçı gazetelerin % 20 oranında içeriğini oluşturduğu başlığa diğer gruplar bir ya da iki haberle katkı sağladı; İslamcı gazetelerde, mültecilerin çalıştıkları sektörlerle ilgili bir vurguya rastlanmadı (Bkz. Grafik 32). Bu durum, İslamcı gazetelerde, mültecilerin Türkiye'deki çalışma yaşamı içindeki temsillerine çok yer verilmemesi ile uyumludur.

Grafik 32. Mültecilerin çalıştıkları sektörler konusundaki haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Suriyeli mültecilerin işgücü piyasasına girişleri ile sektörel bilgilerin bir arada yer aldığı haberler tekstil, tarım, inşaat ve ayakkabı (saya) sektörleri ile ilgiliydi. Tekstil sektörüyle ilgili altı haberden ikisi -toplam haber sayısındaki üstünlüğü nedeniyle- Solcu YG içinde üretilmiş diğer haberler ise Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerden

gelmiştir. Bu durum konunun Suriyelilerin tekstil sektörüne **etkisi** bağlamında tartışıldığına ilişkin bir ipucudur. Gerçekten de, Suriyelilerin tekstil alanındaki artan ağırlığının sektöre zarar verdiği yönündeki ifadeleri paylaşan haberlerle karşılaşırız.

“...ülkelerinden kaçıp gelen Suriyelilerin kayıtdışı ve düşük maaşa çalıştığını söyledi... ‘Bu durum hem kendilerini zor duruma düşürüyor hem de tekstil sektörümüze zarar veriyor’ dedi.” (Sözcü, Yeniçağ, Eylül 2017)

Konu tekstil olunca çoğunlukla küçük ve orta ölçekli üreticilerin olduğu bir alandan söz edilmektedir. Tekstil Suriyeli işçilerin yoğun olarak istihdam edilmesinin ötesinde imalat atölyeleri de kurdukları bir sektör. O nedenle aslında yukarıdaki haberin bütünü Suriyeli üreticilerin haksız rekabet ile sektöre zarar verdiği üzerinedir ki bu konu **Suriyeli girişimciler** hakkındaki 7. temada irdelenecektir.

Bu bölümdeki sektör haberlerinin bir anlamda yerli üreticinin sorunlarını dile getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle bazı Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerde, işverenlerin ucuz mülteci emeğine yönelmelerinin nedeni vergi ve benzeri yükler nedeniyle zor koşullarda üretim yapmaları olarak gösterilmiştir⁸⁴. Bu tür haberlere İslamcı, Liberal ya da Solcu gazetelerde rastlanmaz.

Burada göçmenler, çeşitli sektörleri etkisi altına alan –yerli işçiler açısından olumsuz işverenler açısından olumlu bir etki- bir kitle olarak temsil ediliyor. Aslında yine tekstil

⁸⁴ “İç pazarda üreticiyi koruyup istihdamı artırmak için kumaş ve ithal hazır giyime getirilen ek vergiler, sektörün kangreni oldu. Daha önce yurtdışında üretim yaptıran yerli markaların da iç pazara dönmesi ile yaşanan talep patlamasının ardından... Mağaza, depo ve lojistik merkezlerinde çalışmak için binlerce kişi sıraya girerken üretimde ise işçi bulamayan konfeksiyon atölyeleri de Suriyeli işçilere sığındı.” (Sözcü, Ekim 2017)

üreticisinin sorunlarından bahseden Solcu YG haberinde, tekstil işçisi bulmada yaşanan zorluklardan söz ediliyor olmasına karşın mülteci işçilerin çalıştırılması yukarıdakinden farklı şekilde ele alındı: “mültecilerin ucuz işgücü olarak kullanıldığına dikkat çeken Yiğit, bu durumun işçilerin sömürülmesinin önünü açtığını söyledi (Özgürlükçü Demokrasi, Mart 2017)”. Burada temsil açısından ortaya çıkan fark sektöre olan etkinin yatırımcının kârlılığını artırma şeklinde olmasıdır. Bu da yabancı işçilere yönelen öfkenin asıl sorumlusu olarak patronları gösteren, hatanın büyük payını onlara veren bir dildir.

Farklı siyasal eğilimlerden gazetelerin ortak verdiği bir sektör haberinde ise İş ve İnsan Hakları Merkezi'nin bir raporundan alınan ifadeler “Türkiye'nin giyim sektöründe çalışan mültecilerin düşük ücretlerle çalıştırıldığını, ayrımcılık ve olumsuz koşullarda olduğunu bildirdi (Evrensel, Yeniçağ, Kasım 2017)” şeklinde sunularak sektörün uluslararası bağlantılarından söz edildi. Mevsimlik Suriyeli işçilerin iki sektörde çalıştığını Hürriyet (Nisan 2017) gazetesi yine nesnel bir dille veriyor ve sığınmacıların, bahar ve yaz aylarında kayıt dışı mevsimlik işçi olarak, havalar soğumaya başlayınca ise şehir merkezlerindeki inşaatlarda amelelik yaparak geçindiğini ifade ediyor. Suriyeli mültecilerin tarım işçisi olarak sektöre girişinin Kürt işçiler açısından yarattığı değişimi Özgürlükçü Demokrasi gibi Evrensel gazetesinde de görüyoruz⁸⁵.

Son olarak, Türkiye'nin birçok iline yayılan ve Solcu gazetelerce takip edilen saya işçilerinin iş bırakma eylemi nedeniyle sektör hakkında bilgiler edindiğimize

⁸⁵ “Üreticiler, buradaki tarım işçisi ihtiyacını bölge illerinden gelen Kürt emekçilerden sağlıyordu. Fakat son 5 yıldır durum değişti. Suriye iç savaşıyla birlikte göç alan köyde, tarım işçiliği Kürt emekçilerden Suriyeli mültecilerin eline geçti.” (Evrensel, Nisan 2017)

değınmiştık. Uzun alışma saatleri ve zor çalışma şartları sunan sektörde ücretlerin düşük olduğunu, tekellerin güçlenerek küçük üreticiyi ezmesi ve makineleşmenin artması ile imalathaneler arasındaki rekabetin arttığını, mültecilerin ve çocukların ucuza çalıştırıldığını ve sayacılığın bir ustalık, zanaat işi olduğunu haberlerden öğreniyoruz⁸⁶. Haber metinlerinden, onların saya sektöründe dönüştürücü bir etki yaptığını anlıyoruz⁸⁷.

Solcu YG, bilhassa da Evrensel gazetesi özelinde tüm sektörler sömürü potansiyeli yönünden değerlendiriliyor diyebiliriz. Bu nedenle Suriyelilerin çalıştıkları sektörler, Suriyeli işçilerin düşük ücretlerle ve güvencesiz istihdamı üzerinden sömürünün arttığı alanlar olarak temsil edilmektedir.

4.4.2. Kayıt dışı sektör

Kayıt dışı sektör ile ilgili haberlerde öncelikle mülteciler küçük bir detay olarak karşımıza çıkar. Türkiye'deki işsizlik ve kayıt dışı istihdam rakamlarının sunulduğu haberlerde Türkiye'deki mülteci nüfusun bu rakamlar içinde yer almadığı, durumun daha "vahim" olduğunu söylemenin bir yolu gibidir⁸⁸.

⁸⁶ "Sektörün tamamen makineleştiğini belirten..." (Evrensel, Eylül 2017)

"Büyük ayakkabı tekellerine fason iş yapan atölyeler..." (Evrensel, Eylül 2017)

"Bir saya ustanın yetişmesi için en az 10 yıl geçtiğini belirten..." (Evrensel, Eylül 2017)

"Sayacılık, uzun çalışma süreleri ve güvencesizliğin yanı sıra çalışma koşulları bakımından da oldukça zor bir iş. İşçilerin saatler boyunca solumak zorunda kaldığı kimyasallar aynı zamanda yanıcı ve patlayıcı özellik de taşıyor... çocuk işçiliğinin son derece yaygın olduğu bir alan." (Evrensel, Ekim 2017)

⁸⁷ "Suriyeli ve yeni saya diken işçilere düşük ücretle saya diktirdiği..." (Evrensel, Eylül 2017)

"Suriyeliler gelmeseydi biz tamamen bitmiştik. Alt eleman yetişmiyor." (Evrensel, Eylül 2017)

"Geldiklerinde paraları yoktu. Ucuz dikmeye başladılar. Bu bize de yansıdı." (Evrensel, Eylül 2017)

⁸⁸ "Türkiye'de kayıt dışı çalışan sayısı 3.5 milyon. Aileleri ile birlikte bu sorun 10 milyon kişiyi doğrudan etkiliyor. Üstelik bu rakamın içinde Suriyeli mülteciler bulunmuyor!" (Evrensel, Ekim 2017)

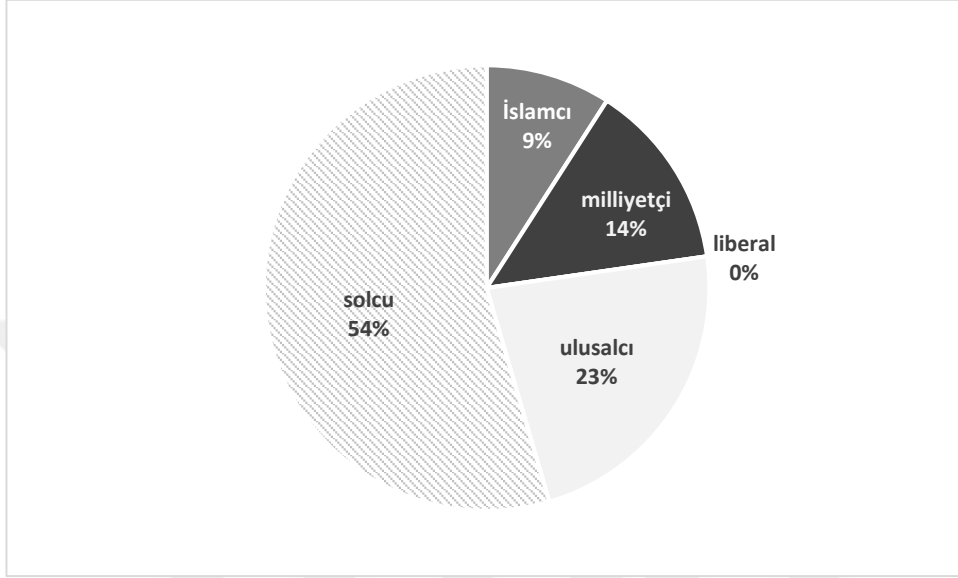
Bu türden haberler Solcu YG içinde yayınlanmıştır ve kayıt dışılık ile Suriyeliler arasında daha derin bir bağ kurulmamıştır. Ulusalıcı ve Milliyetçi gazeteler ise bu yönde daha iddialı ilişkiler kurar. Bu iki gruptan iki haberin temel meselesi yüksek vergi ve prim yüklerinin istihdama zarar verdiği, işverenlere teşvikler uygulanması gerektiği ile yani, küçük yatırımcının çıkarları ile ilgilidir. Solcu YG’de ise tersine teşviklerin işçiye değil işverene fayda sağladığı vurgularına yer verilir.

Milliyetçi YG’den olan gazetede haber -diğerlerinden farklı olarak- konuyu Suriyelilere sıkı sıkı bağlamıştır. Haberin son paragrafında kayıt dışılığın neden sürdüğü ve süreceği hükümet eleştirisi ile birlikte sunulur. Buna göre Türkiye’de kayıt dışılığın önlenememesinin nedenleri; (1) Vergi ve prim yükünün yüksek olması (2) Suriyeli nüfustur; zaten hükümet de Suriyeli nüfusun kayıt dışı istihdamını (göz yumarak) desteklemektedir⁸⁹.

Birinci sıradaki vergi ve prim yükü küçük işletme sahiplerinin bir sorunudur. Aslında mültecilerin kayıt dışı istihdamının da yine küçük ve orta ölçekli işletmelerde gerçekleştiğini biliyoruz. Ancak ikinci sıradaki gerekçe milliyetçi ideolojinin gerektirdiği şekilde sunulmuştur. Ayrıca durumun devlet tarafından desteklendiğinin söylenmesi kayıt dışının bir istihdam politikası olarak temsilini sağlamış olur. Durumun devlet tarafından desteklendiği vurgusunu taşıyan diğer haberde şikâyet edildiği halde Suriyeli kaçak işçi çalıştırmaya devam eden Babacanlar Kargo haberi

⁸⁹ “Türkiye de kayıt dışı istihdamın temel nedeni istihdam üzerindeki aşırı vergi ve prim yükleridir... Türkiye istihdam üzerindeki vergi ve prim yüklerini... indirmelidir. Yine, 3.5 milyon Suriyeli olduğu sürece kayıt dışılık önlenemez. Kaldı ki hükümet böyle bir niyetinin olmadığını da açıkladı. Bir bakan Suriyelilere iş verilmesini söyledi. Kayıt dışılığta da Suriyelilere aynı toleransı sağlıyorsak, yapacak bir şey yok demektir.” (Yeniçağ, Kasım 2017)

vardır ki *Çalışma yaşamı* bölümünde bu konuya değindik. Kayıt dışının devlet desteği gördüğünü dolaylı olarak söylediğini düşünebileceğimiz bir başka haber ise İslamcı YG’de bir okuyucu mektubunun paylaşılması ile bu temada yer almıştır⁹⁰.

Grafik 33. Kayıt dışı sektör alt-temasında kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Bu başlık altında asıl sunacağımız ise –buraya kadarkilerden farklı olarak- *Suriyelilerin kayıt dışı istihdamı* ile ilgili haberlerdir. Oraya geçmeden önce bu alt-temanın içeriğinin yayın gruplarına göre dağılımına Grafik 33’den bakarsak yine büyük oranda Solcu gazetelerin katkısını görürüz. Temanın geneline uygun olarak Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerin de katkısının arttığı söylenebilir ancak örnekteki toplam haber sayıları göz önünde bulundurulduğunda Ulusalçı gazetelerin oranı görece yüksek görülebilir ancak bu durum yalnızca *Aydınlık Gazetesi*’nin katkısından kaynaklanmaktadır.

⁹⁰ “Her tarafta onlar çalışmaya başladı biz iş bulamaz olmaya başladık. Onlar ucuza çalışıyor ama devletin sosyal güvencelerinden ücretsiz yararlandıkları için sigortasız çalışmaya razı oluyorlar. Biz ise sigortamız olmayınca güvencemiz olmuyor.” (Türkiye Gazetesi, Mayıs 2017)

Kayıt dışı istihdam konusuna katkısı olmayan gazeteler Liberal/Merkez Sağ YG içindekiler oldu. Bu bilginin sağlamasını yapmak için örneklem içinde ‘kayıt dışı’ ve ‘kayıtdışı’ ifadelerini aradığımızda listeye giren Liberal gazetelerde yalnızca Suriyelilerin girişimci olarak yaptıkları faaliyetlerin bu ifadeyi taşıdığını gördük. Bir haberde ise mültecilerin kayıt dışı mevsimlik işçi olarak çalıştırıldığı söyleniyordu ki bu bölümde yer alması için yeterli bir detay değildi çünkü kayıt dışılığa odaklanmıyordu. *Kayıt dışı sektör* ile ilgili haberlerin içeriklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Kayıt dışı çalışan Suriyeliler ve sorunları,
- Suriyelilerin kayıt dışı istihdamı,
- Kayıt dışı sömürü vurgusu,
- Suriyelilerin kayıtsız çalıştırılması işçi haklarına zarar,
- Kayıt dışı çalıştırmayın çağrısı,
- Grev talebi olarak Suriyelilerin kayıtlı çalıştırılması,
- Devlet destekliyor vurgusu,
- Kayıt dışı çalıştırma ve haksız rekabet,
- Kayıt dışı çalıştırana ceza,
- Güvence ve haklardan mahrum olmak,
- Türkiye’deki kayıt dışı rakamları ve Suriyeliler.

Öne çıkan bir takım vurgulardan elde edilen bu içeriklere hangi gazetelerde ulaştığımıza bakacak olursak Kayıt dışı çalışan Suriyeli işçiler ve sorunlarından söz eden haberlerin, Güvence ve haklardan mahrum vurgusu yapanların ve Kayıt dışı rakamlarında Suriyelilerin yer almadığını söyleyenler ile Grev talebi olarak

Suriyelilerin kayıtlı çalıştırılmasından söz eden bir haberin Solcu YG gazetelerinde yer aldığını görürüz (Grafik 19).

Tablo 19. Kayıt dışı sektör alt-temasındaki fikirlerin yayın gruplarına göre dağılımı

İçerik	İslamcı	Milliyetçi	Ulusalıcı	Solcu
Kayıt dışı çalışan Suriyeliler ve sorunlarından söz eden				2
Suriyelilerin kayıt dışı istihdamı	1			3
Kayıt dışı sömürü vurgusu				2
Suriyelilerin kayıtsız çalıştırılması işçi haklarına zarar			1	1
Kayıt dışı çalıştırmayın çağrısı			1	
Grev talebi olarak Suriyelilerin kayıtlı çalıştırılması				1
Devlet destekliyor vurgusu	1	2		
Kayıt dışı çalıştırma ve haksız rekabet		1	1	
Kayıt dışı çalıştırana ceza			1	
Güvence ve haklardan mahrum				3
Kayıt dışı rakamlarında Suriyelilerin yer almaması				2

Milliyetçi gazeteler Kayıt dışı çalıştırmadan kaynaklı haksız rekabet vurgusu yapıyor ve durumun Devlet tarafından desteklendiği düşüncesine yer veriyordu. Ulusalıcı gazetelerde ise Haksız rekabet vurgusu, Kayıt dışı mülteci çalıştırana ceza verileceği haberi, Çalıştırmayın çağrısı ve mültecilerin Kayıt dışı çalıştırılmasının işçi haklarına zarar vereceği vurgularına rastladık. Liberal gazetelerde Suriyeli mültecilerin kayıt dışı istihdamı konusunda haber yapmamıştı (Grafik 19).

Suriyelilerin kayıt dışı istihdamından satır arasında söz eden haberler Solcu ve Ulusalıcı YG'nin yanında İslamcı bir gazetede de yer aldı. **Kayıt dışı çalışan Suriyeliler ve sorunlarına değinen** haberlerin ise Solcu YG içinde yer aldığını görürüz. Bunun örneklerinde, yüksek bir kayıt dışı sayısına sahip oldukları ve bu

sayının artacağı, kayıt dışı çalıştırılan ve hak talebinde bulunanların sınır dışı tehdidi ile karşı karşıya olduğunu görüyoruz.

“Türkiye’de yaklaşık 1 milyon Suriyeli kayıt dışı çalışıyor. Uzmanlara göre önümüzdeki süreçte en az 800 bin Suriyeliye daha iş alanı açılması gerekiyor.”
(Cumhuriyet, Mart 2017)

“Suriyeli kaçak ve ucuz işçi çalıştırmanın yanında... sağlık hakkını ya da ücretinin iyileştirilmesini isteyen Suriyeli işçilerin de sınır dışı ya da işten atılmakla tehdit edildiği yer aldı.” (Evrensel, Mayıs 2017)

Bu ifadeler ve Solcu YG’de rastladığımız başka örnekler mültecilerin **kayıt dışı sömürü** altında, **güvence ve haklardan yoksun** olduğunu söylüyordu. Bu haberlerde ucuz işgücü olarak görüldükleri ve kötü çalışma koşulları altında buldukları ile birlikte sosyal güvenceden yoksun oldukları söyleniyordu, yani **Çalışma Yaşamı** teması ile kesişen bir haber kitesiydi. Bu konuda Ulusal solcu Aydınlık Gazetesi de Solcu YG’den gazetelere benzer ifadelere yer verdi.

“İşyerinde çalıştırdığı Suriyeli göçmen işçilere güvencesiz, kuralsız ve yoğun sömürü koşullumda çalışmayı dayatan...” (Aydınlık Gazetesi, Eylül 2017)

“Suriyeli işçiler hiç pahasına sigortasız çalışıyor.” (Evrensel, Mayıs 2017)

Suriyelilerin **kayıtlı çalıştırılması yönündeki grev talebini** içeriğe yansıtan gazete de yine grev haberlerini yoğun olarak vermiş olan Solcu bir gazete oldu. Bunlar, sığınmacı işçilerin haklarını işverene karşı koruyan bir dille daha önce de rastladığımız, olumsuz koşullar altında çalışmak zorunda kalan, sermaye sınıfının

çıkarlarına “alet edilen”, geniş işçi sınıfının bir parçası olan temsilini meydana getirmektedir.

Suriyelilerin **kayıt dışı çalıştırılmaması ile ilgili çağrısı** haber metnine yansıtan gazete ise Ulusalçı YG'den oldu. “MÜLTECİLERİ KAYITDIŞI ÇALIŞTIRMAYIN (Aydınlık Gazetesi, Kasım 2017)” başlıklı haberde bir işçi sendikaları konfederasyonu genel başkanının sözleri aktarıldı. Burada mülteciler yerli işvereni ucuz ve kayıt dışı çalıştırılabilmesi ile “cezbeden” bir unsur olarak temsil ediliyor ve piyasa koşulları içinde “anlayışla” karşılanan bu durumun gerçekleşmemesi için işverenden mülteciler kayıt dışı çalıştırılmaması “rica” ediliyordu.

“Bazı kesimler Suriyeli misafirleri kayıtdışı çalıştırıyor... İşverenlerimizden Suriyelileri ve diğer mültecileri kayıtdışı çalıştırmamalarını istirham ediyoruz.”
(Aydınlık Gazetesi, Kasım 2017)

Suriyelilerin kayıtsız çalıştırılmasının yerli işçilerin haklarına zarar verdiği ile ilgili ifade yine yerli işçilerin kazanımlarına odaklanan ama bunun için en azından mültecileri suçlamayan, işverene hata payı veren bir dil Aydınlık Gazetesi'nde kullanıldı. Burada, diğer Solcu gazetelerde olduğu gibi mülteciler, işverenin işçiye karşı kendi çıkarlarını maksimize etmek için kullandığı bir araç olarak temsil edilmiştir. Solcu gazetelerde rastladığımız işçiden yana tutum burada da vardır ancak hakları işlemez hale gelenlerin yerli işçiler olduğunu daha fazla hissederiz.

“Suriyeli işçilerle birlikte, bir dönem azalmış olan kaçak işçilik yeniden hortladı. İşçi haklarını işlemez hale getirmede kaçak Suriyeli işçiler kullanılıyor.”
(Aydınlık Gazetesi, Mayıs 2017)

Kayıt dışı sektör konulu haberlerde dikkati çeken bir başka vurgu **Kayıt dışı çalıştırma ve haksız rekabet** idi. Haksız rekabet söylemi konu Suriyeli girişimciler olduğunda daha çok karşımıza çıkacak. Burada ise mülteci işçi çalıştıran Türkiyeli işverenlerin bunu yapmayanlar karşısındaki haksız avantajından söz edilmektedir ve bu vurguya, birisi Milliyetçi diğeri Ulusalcı iki gazetede rastlanmıştır.

“Kayıt dışılığın yüksek olması, vergi kaçırınlar lehine haksız rekabet yaratıyor.”

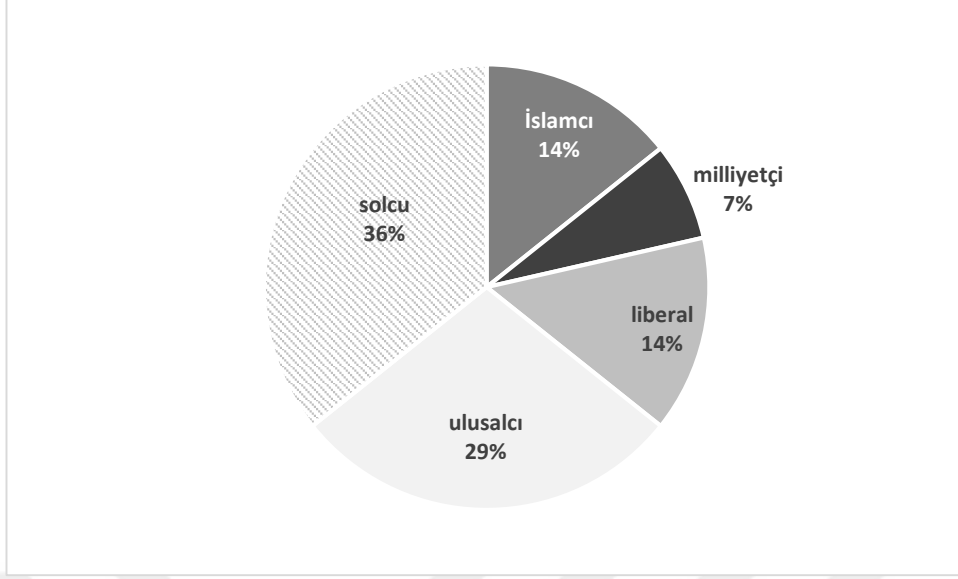
(Yeniçağ, Kasım 2017)

Türkiyeli ve Suriyeli işçiler arasında bir rekabet kurarak bunu “bizden olan” ve “olmayan” ayrımı ile ulusal anlamda bir hakka ve haklılığa bağlayan Ulusalcı gazete mültecilere sağlanan avantajları şaşkınlıkla karşılayan bir dil kullanarak eşitsiz bir haklar hiyerarşisini normalleştirmektedir.

“Yani bizde işsizlik sorununu çözdün, işgücü bulamıyorsun, Suriyeli çalıştıracaksın. Madem öyle siz Suriyelilerle takılın, biz sevenleri yalnız bırakalım... Kendi vatandaşını ağır vergilerle ezip kendinden olmayanlara, kendi vatandaşından daha çok hizmet ve imkân sağlayan başka ülke var mıdır? Suriyeli dediğin, vergisi yok, kaprisi yok, sigortası yok...” (Sözcü, Ekim 2017)

4.4.3. Marjinal işler

Suriyeli mültecilerin Türkiye’de gelir elde etmek için yaptıkları marjinal bazı işler ile ilgili haberler ve bunların mültecilerin sınıfsal temsili açısından sundukları, bu başlık altında paylaşılacaktır. Konuya en fazla katkıyı Solcu ve Ulusalcı gazeteler, en azını ise Milliyetçi gazeteler yapmıştır (Bkz. Grafik 34).

Grafik 34. Marjinal işler alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Peki çalışma kapsamında hangi işleri ‘marjinal’ olarak değerlendirdik? Örneklem dönemi içinde karşımıza çıkan ve *Marjinal işler* alt-temasının daha alt başlıkları olarak belirlediğimiz bu faaliyetler;

- Çöpten (eşya ve yiyecek) alma,
- Dilencilik,
- Atık toplama işi,
- Yola saçılan pamukları toplama işleridir.

Bu konularda hangi yayın grubunun kaç haber yaptığı tabloda görülmektedir. Tüm gruplarda Suriyeli mültecileri ‘dilenci’ olarak görmek mümkünken Solcu gazetelerde böyle bir temsile rastlanmadı. Onların atık toplama alanındaki varlıklarını biliyoruz; farklı yayın gruplarındaki haberlerden de görüyoruz. Tarım alanları etrafında arabalardan savrulan pamukları toplayarak geçimlerini sağladıklarını ise Solcu YG gazetelerinden öğrendik.

Tablo 20. Marjinal işler alt-temasında kodlanan konuların yayın gruplarına göre dağılımı

İçerik	İslamcı	Milliyetçi	Liberal	Ulusalcı	Solcu
Çöpten alma			1		
Dilencilik	1	1	1	2	
Atık toplama işi	1			2	3
Yola saçılan pamukları toplama					2

Kayseri'deki Suriyeli bir kadının beş yaşındaki çocuğu ile birlikte çöpten yiyecek alması haberini Hürriyet gazetesi yaptı. Gazetecilerin yardım tekliflerini geri çeviren kadının birkaç soruya verdiği cevap da habere yansdı. Burada mülteci kadın, tüm çalışma ve yardım ilişkilerinden bağımsız, “fakir ama gururlu” bir “birey” olarak, mültecinin kentteki yoksulluğunun bir simgesi olarak temsil ediliyordu. Böyle bir temsil, gazetenin üslup geleneği hakkında da bilgi verir.

“Çöpe atılanlardan yiyeceklerden seçen kadın yürekleri burktu. 5 çocuğundan biri olan kızı ile çöp kutularında yiyecek arayan kadın, gün boyu çocuklarıyla atık yiyeceklerden topladıklarını ve evlerine götürdüklerini söyledi.” (Hürriyet, Eylül 2017)

Haberin devamında ise Adana'da benzer koşullardaki başka bir kadının emniyete gitmesi ile başlayıp sığınma evine yerleştirilmesine kadar uzanan zorlu öyküsü verilmiştir. Bu haberde çocuklarıyla yalnız ve yoksul kalmış mülteci kadın temsillerini yeniden görüyoruz.

Herkes medyada, Suriyeli dilencilerle ilgili haberlerle karşılaşmıştır. Örneklem dönemimizde Suriyelilerin dilenmesi konusuna değinen haber sayısı az görünmektedir. Çünkü söz konusu dönemdeki dilencilik haberleri başka boyutları

nedeniyle *Suç ve Çocukların gelir amaçlı kullanılması* başlıkları altında değerlendirilecek. Suriyeli yetişkinlerin **dilenmesi** konusunda İslamcı, Milliyetçi ve Liberal gazeteler birer haber yaparken Ulusalcılar üç haber yaptı. Tamamı Suriyeliler ve Türkiye'nin açık kapı politikasına yönelik eleştiri içeren bir haberde 'dilenciliği' Suriyeli yetişkinlerin "çoğunun" yaptığı bir iş olarak görüyoruz.

*"Türkiye'ye gelen Suriyeliler hiçbir eğitimden geçmiyor... **Çoğunlukla dilencilik yapıyorlar, fuhuş yapmak zorunda kalıyorlar.**" (Vatan, Mayıs 2017)*

Aynı gruptaki başka bir gazetede ise bir köşe yazısı yayınlandı. Yazıdan yazarın Mersin'den telefon ile aranarak bir bilgi edindiğini öğreniyoruz. Buna göre beş yaşındaki Muhammed isimli mülteci bir çocuk sokakta öldürülmüştü. Medyada çokça yer bulacak olan olaydan söz eden yazar mültecilerin maruz kaldığı önyargılı bakışları Muhammed'in ölümü üzerinden anlatmış ve konuyu Türkiye'nin Suriyeliler gelmeden önceki koşullarının da olumsuz olduğuna getirmişti⁹¹.

İncelemeye aldığımız dönemdeki **dilencilerle** ilgili diğer iki haber konusu; (1) Türkiyelilerin Suriyeliyiz diyerek dileniyor olması, (2) dilencilerin üzerinden yüklü miktarda para çıkmasıydı. Buraya kadarki bilgilerden tahmin edileceği üzere birincisini İslamcı, ikincisini Milliyetçi ve Ulusalcı gazeteler haberleştirmişti.

Türkiyelilerin Suriyeliyiz diye dileniyor olması konusu, İstanbul Valisi'nin, dilencilerin çoğunlukla Suriyeli olduğu yönündeki ifadelerin gerçeği yansıtmadığını

⁹¹ "Suriyeli çocuğumuz Muhammed, nadiren de olsa, 'sizi buraya getirenin..! Siz geldiniz hayatımızı zehir ettiniz. Huzurumuz kalmadı. İşimizi çaldınız. Sokaklarımız Suriyeli dilencilerle doldu' ve buna benzer sözlü saldırılara maruz kalmıştı... Zira Suriyeliler gelmeden önce de birçok insanın hayatı zehirdi. Toplum huzursuzdu. İşsizdi. Sokaklar dilencilerle doluydu. Hırsızlık, yolsuzluk ve yoksulluk tavan yapmıştı." (Aydınlık Gazetesi, Eylül 2017)

söylemesi ile gündem olmuştu. Devamında Türkiye'nin mülteciler için yaptığı hizmetlerin övgü ile anlatıldığı haberde Suriyeli dilenciler sanıldığı kadar çok sayıda, dolayısı ile Türkiye devletinin ihmali olmayanlar şeklinde temsil ediliyor.

“Vali Şahin, toplumun ensarlık bilinci ile Suriyelileri sahiplendiğini belirtirken, Suriyeliler dilencilik yapıyor söyleminin de gerçeği yansıtmadığını vurgulayarak... Sokaklardaki dilencilerin çoğu, sığınmacılar değil; aslında kendi vatandaşımız olduğunu sonradan gördük.” (Diriliş Postası, Mayıs 2017)

Milliyetçi ve Ulusalçı gruptan birer gazetede rastladığımız “Dilencinin üzerinden yüklü miktarda para çıkması” haberinde, haberin konusu olan kişinin Suriyeli olup olmadığını anlamıyoruz ancak Suriyeli olabileceğini düşünmemiz için uygun ortam bulunuyor.

“polis ekipleri, Suriyeli sığınmacıların yoğunluklu yaşadığı yerler ile park ve umuma açık yerlerde uygulama yaptı. Bir dilencinin üzerinden çıkan 14 bin lira polisleri şaşırttı.” (Vatan, Yurt Gazetesi, Mayıs 2017)

Burada, *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* temasında *Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler* başlığı altında gördüğümüz bir temsili hatırlayabiliriz. Suriyeliler, dilenci olsa da aslında ihtiyaç sahibi olmayabilir, dolayısıyla bizim “cömertliğimizi” hak etmiyor olabilir. Üzerinde yüklü miktarda para bulunan dilencinin uyuşu belirtilmemiş olsa da haberi okuyan bir kişide onun mülteci olduğu anlamı çağrıştırılabilir.

Liberal/Merkez Sağ YG'den bir gazetenin yaptığı haberde de İstanbul İstiklal caddesindeki çalışma, çöp ve dilencilik “kaosu” konu edinilmiş ve yine Suriyeli dilenciler ortak bir dilencilik kategorisi altında Türkiyelilerle birleştirilmiştir.

“İstiklal Caddesi'nde aylardır süren çalışmalara bir de çöp yığınları eklenince vatandaş adım atacak yer bulmakta zorlanıyor. Toplanması uzun süre bekleyen çöplerin yanı sıra dilencilerden de yakınan vatandaşların... yakındığı konulardan biri de dilenen Suriyeli sığınmacılar...” (Habertürk, Kasım 2017)

Bu haberde Suriyeli dilenciler kentin fiziksel sorunlarından birisi halinde temsil edilmekte ve geniş ‘dilenci’ kategorisinin büyük bir parçası olarak görölmektedir.

Hiç **dilencilik** haberi yapmayan Solcu YG'den iki gazete **Atık toplayarak** gelir elde edenlerle ilgili iki haber yaptı ve çöp işçilerinin olumsuz çalışma şartlarını anlattı. Burada da tıpkı dilencilikte olduğu gibi Suriyeli ve Türkiyelilerin ortaklaştıkları bir kategori olarak çöp işçiliğini görüyoruz.

“öplükte ayrıştırma işi ile uğraşan çöp işçileri, çöp kamyonları ile tehlikeli yolculuklar yapmak zorunda bırakılıyor... Suriyeli mültecilerin yoğun olarak çalıştığı öplükte, işçilerin çoğunluğu çocuk ve kadın... Kaza olsa da kimsenin umurunda değil. Bir de Suriyeli olursa 'Nasılsa Suriyelidir' deniliyor.” (Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)

“Urfa, Diyarbakır, Mardin ve Sivas'tan gelen işçilerin yanı sıra Suriyeli mültecilerin yoğun olarak çalıştığı öplükte... işçiler, hişbirinin sosyal güvencesi olmadığını dile getiriyor. Sadece yemekleri ve servislerinin karşılandığını

belirten işçiler, yemeklerini çöp sahasında yerken, servislerinin de yine çöp kamyonları olduğunu belirtiyor.” (Evrensel, Eylül 2017)

Bu örneklerde haberin asıl mesajı sığınmacıların ‘çöp işçisi’ olması değil, bu tür işçilik nedeniyle içinde buldukları olumsuz koşullardır. Haberler, söz konusu kişilerin olumsuz yaşam ve çalışma koşullarının detaylarını sunarak algıyı ve duyguyu kendi baktığı noktaya çekmektedir. Bu detaylar mültecileri temsilin merkezi ögesi yapar, tali bırakmaz.

Ulusalci iki gazete de atık toplama işçiliği ile ilgili haber yaptı. Bunlardan birinde konu İş kazalarını azaltmada risk değerlendirmesiydi. Haberin sonuna iliştirilen bir içerik ise Mersin’de çöp toplayan Suriyeli Haydar Hammad’ın arabasına el konulması ile ilgiliydi; hiçbir yorum içermiyordu, “ağlayan bir genç erkeğin” hikâyesiydi.

“Gencin etrafını çeviren Zabıta görevlileri el arabasını almak istedi. El arabasını vermek istemeyen genç gözyaşları içinde, ‘Yok abi, yok abi’ diyerek direndi. Kısa süreli arbedenin ardından zabıta el arabasını aldı. Hammad, el konulan çöp toplama arabasının arkasından gözyaşı döktü.” (Aydınlık G., Mart 2017)

Mültecilerin atık toplama işi ile ilgili diğer medya metni ise bir köşe yazısıydı ve Suriye’deki siyasi atmosfer değişimini, bozulmayı anlatan Suriyeli bir çöp işçisinin sözlerini aktarıyordu. Ülkelerindeyken kimsenin kimseyi beğenmediğini anlatan genç sonunda Türkiye’de “çöplükte birleştik” diyordu⁹².

⁹² “Biz Suriye’de ön yargılı yaşıyorduk... Şiiiler iktidar olduğu için kimseyi beğenmiyorlardı. Sünniler çoğunlukta olduğu için... Hristiyanlar zengin olduğu için... Kimse kimseyi beğenmiyordu artık... Herkes dedikodu yapıp, Sosyal medyadan küfürleşiyordu... Derken, Kendimizi Türkiye’de bulduk,

Ulusalci gazete köşe yazarı bu paylaşımın ardından konuyu Türkiye'deki siyasi atmosfere getiriyor ve yazısını "Hadi Türk milleti, Ya medeniyet, Ya da çöplük... Kararını kendin ver! (Yurt Gazetesi, Kasım 2017)" diyerek bitiriyordu. Böylece karşımıza, sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel uyumsuzlukları yönetemeyerek ülkesinden olan ve çöp toplayarak geçinmek zorunda kalan mülteci temsili çıkıyor ve bir "ibret temsili" olarak Türkiye halkına uyarı işlevi görmesi hedefiyle gazeteye taşınıyor. Birçok örnekte gördüğümüz gibi sığınmacının buradaki temsili, Türkiye halkını uyarmanın bir aracı haline geliyor.

Nereden geldiği, kimin tarafından kime söylendiği bilinmeyen bu "ibretlik" sözler İslamcı bir gazete köşe yazarının da konusu oldu. Ancak bu kez konu, Türkiye toplumu değil İslam coğrafyası açısından değerlendiriliyor, Türkiye ise bu coğrafyanın en güçlü ülkesi olarak söz konusu sorunun en az yaşandığı yer olarak tarif ediliyor⁹³. Bu nedenle Türkiye üzerine oyunlar oynandığını öğrendiğimiz yazının son cümlesi de bir önceki gibi Türkiye ile ilgili: "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve hükümetin iradesiyle birleşen milletimizin iradesi bölünmedikçe, Allah'ın yardımıyla bütün oyunlar geri tepecektir".

Marjinal işler konusundaki son bir haber de Urfa'daki pamuk hasadı sırasında yola saçılan pamukların Suriyelilerin de aralarında bulunduğu yoksul aileler tarafından toplanarak satılması hakkındaydı ve iki Solcu gazetede yayınladı. Evrensel (Ekim 2017) gazetesi uzun bir haberde "geri kalan kirli veya yola saçılmış pamuklar ise çoğu

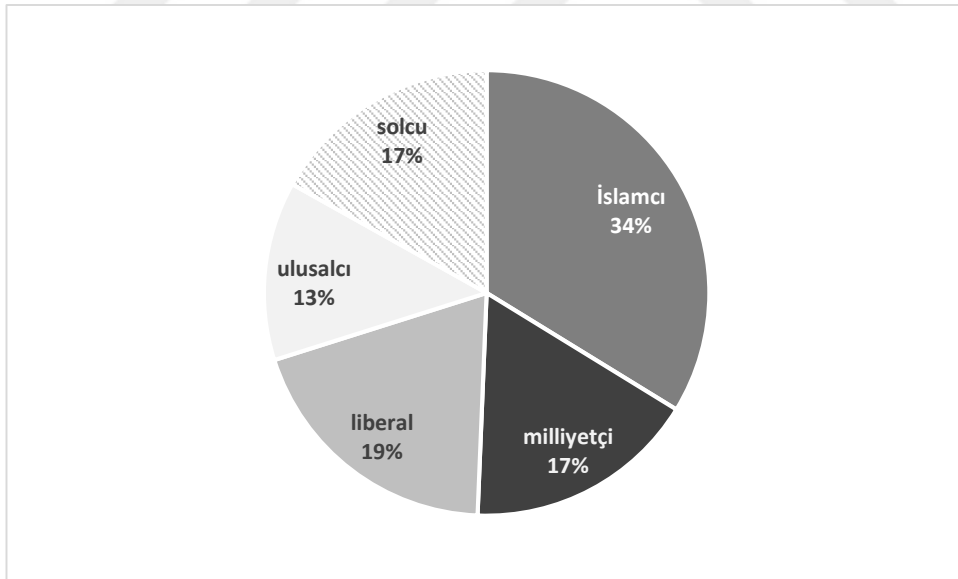
çöplüklerde yaşamaya başladık. Artık, çöp toplayarak hayatımızı kazanıyoruz. Çöplüğe düşünce, kimse kimseyle tartışmıyor... Çöplükte birleştik!" (Yurt Gazetesi, Kasım 2017)

⁹³ "Suriyeli mültecinin anlattığı gibi birçok İslam memleketinde âliminden zalimine kadar kimse kimseyi beğenmiyor. Batı kaynaklı bu mikrop ne yazık ki çeşitli İslam ülkelerinde önlenemez şekilde yayılmakta ve bir tek biz devlet ve millet olarak direnebilmekteyiz." (Yeni Akit, Kasım 2017)

Suriyeli olmak üzere yoksul ailelerin geçim kaynağı olmaya” başladığını; kısa bir haberde ise BirGün (Ekim 2017) gazetesi “çoğu Suriyeli olan” ailelerin “kamyonlardan yola savrulan pamukları yol kenarına kurulan seyyar komisyonculara” sattığını bildirdi. Burada da hayatta kalabilmek için geçim yolları bulan mülteci temsiline bir kez daha rastladık.

4.4.4. İstihdam politikaları ve mesleki eğitim

Mültecilerle ilgili istihdam politikaları alt-teması, mesleki eğitim faaliyetlerini de içerir şekilde oluşturulmuştur. Temadaki en fazla haberin toplandığı alt-tema bu sefer İslamcı YG'nin %34'lük katkısı ile oluşuyor. Burada mesleki eğitim faaliyetlerinin bu başlık altında yer almasının etkisi vardır. Bu konu, ilk temada yer alan *sivil toplum yardımları* ve *sosyal hizmetler* içindeki eğitim faaliyetleri ile paralellik taşır.

Grafik 35. İstihdam politikaları ve Mesleki eğitim alt-temasında kodlanan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Alt-temaya Liberal gazetelerin % 19, Solcu gazetelerin % 17, Milliyetçi gazetelerin % 17 ve örneklemdaki toplam haber sayısı en düşük olan Ulusalcı gazetelerin % 13

oranında katkısı olmuştur (Grafik 35). *Suriyelilerin istihdamına ilişkin politikalarla* ilgili haber içerikleri şu konulardaydı:

- İşgücü piyasasına entegrasyon,
- Suriyelilerin istihdamını arttırmaya yönelik demeç/çağrı,
- Çalışma izni konusu,
- İŞKUR'da Suriyeli önceliği,
- Mesleki eğitim faaliyetleri,
- Suriyeli çocukların geleceğiyle ilgili politikalar (istihdama yönelik),
- Kadın emeğine ilişkin politikalar,
- Profesyonellere ilişkin politikalar.

Tablo 21’de sunulan bu başlıklardan **İşgücü piyasasına entegrasyon, mesleki eğitim faaliyetleri ve kadın emeğine ilişkin politikalar** konusunda en fazla haberi İslamcı YG gazetelerinin yaptığını görüyoruz.

Tablo 21. İstihdam politikaları ve mesleki eğitim alt-temasında ortaya çıkan alt-temalar

Alt-temalar	İslamcı	Milliyetçi	Liberal	Ulusalçı	Solcu
İşgücü piyasasına entegrasyon	3		1		
Suriyelilerin istihdamını arttırmaya yönelik demeç/çağrı		1		2	1
Çalışma izni konusu				1	1
İŞKUR'da Suriyeli önceliği				1	
Mesleki eğitim faaliyetleri	9	6	6	2	2
Suriyeli çocukların geleceğiyle ilgili politikalar (istihdama yönelik)		1	1		1
Kadın emeğine ilişkin politikalar	4	1	2	1	
Profesyonellere ilişkin politikalar	8	2	4	1	7

Mesleki eğitim faaliyetleri konusunda Milliyetçi ve Liberal gazeteler de haber yapmıştır. **Profesyonellere ilişkin politikalar** konusunda tüm yayın gruplarında

habere rastlanırken İslamcı ve Solcu yayınlarda yoğunlaşma vardır ve Liberal gazetelerdeki haber sayısı da görece fazladır. **Çalışma izni** konusundaki eleştirel değerlendirmeler ve **İŞKUR'un Suriyeli istihdamına yönelmiş olmasıyla** ilgili yorumlar Solcu ve Ulusalçı gazetelerde yer aldı. **Suriyelilerin istihdamını arttırmaya yönelik demeçler/çağrılar** ise bekleneceğinin aksine İslamcı ve Liberal YG içinde hiç yer almayıp, Milliyetçi ve Solcu gazetelerde birer kere, Ulusalçı gazetelerde iki haberde ele alındı; bunların eleştirel değerlendirmeler olduğu tahmin edilebilir (Tablo 21).

Suriyeli mültecilerin **Türkiye'deki işgücü piyasasına entegrasyonu** ile ilgili ifadelerde; bu amaçla atılan adımlar, amacın önemi ve ekonomiye kazandırılacaklar duyurusuna yer veriliyordu.

Mültecilerin ekonomiye kazandırılacağı yönündeki ifadeler İslamcı gazetelerde yer aldı. **Çalışma yaşamı** teması altında İslamcı gazetelerin fazla haber yapmadığını hatırlarsak **İşgücü piyasasına entegrasyon** haberlerinin sığınmacıların çalışma yaşamına girişlerine bir hazırlık olduğunu söyleyebiliriz. Suriye'deki savaş bitse bile oradaki yaşamın eski haline dönmesinin zaman alacağı, bu nedenle sığınmacıların burada kuracakları hayata destek verilmesi gerektiği yönündeki düşüncelerle birlikte sunulan haberlerde mültecilerin, planlı⁹⁴ yönetilmesi gereken, geleceğin potansiyel emeği olarak temsil edildiği görülmektedir.

⁹⁴ Bu planlı yaklaşım uluslararası örgütlerce de desteklenmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Avrupa Bölge Toplantısı'nda "Göçmenler ve mültecilerin işgücü piyasalarına adil ve etkin erişimi" konulu Gayri Resmî Bakanlar Toplantısı" düzenleneceğini Liberal YG'den Habertürk (Ekim 2017) gazetesi aktarıyor.

“Türkiye bugün 3 milyondan fazla geçici koruma altında bulunan Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Bu durumun işgücü piyasamızda ortaya çıkardığı zorluklarla mücadele etmek ve bu kişilerin mağdur olmadan işgücü piyasasına dâhil olmalarını sağlamak...” (Yeni Şafak, Ekim 2017)

Potansiyel emek temsilinde iki vurgu bulunmaktadır. Birincisi bu potansiyeli Türkiye'nin lehinde kullanmamız gerektiği, ikincisi de bu insanların çaresiz olduğu ve –yardım haberlerinde olduğu gibi- bizim onlara karşı istihdam anlamında da yardımsever olmamız gerektiğidir. Yani işgücü piyasasına girmelerini makul bulmamız, bir anlamda, ekmeğimizi olduğu gibi işimizi de onlarla bölüşmemiz bizim yardımseverliğimizin bir parçasıdır. Ulus devletin çıkarları anlayışına ve T.C. vatandaşlarının haklarının öncelikli olduğu kabulüne zarar vermeden, söz konusu kitlesel göçün etkileri ile baş etmenin iyi bir yolu olarak hayırseverlik ve yardımlaşma dili istihdama ilişkin konularda da kullanılmıştır. Hem liberal ekonomi açısından planlı hem de İslam dünyası açısından barışçı ve yardımsever davranarak bu sorunun bir ulusal avantaja çevrilmesi mümkün görülmektedir.

“genel olarak sorun değil güç olarak bu bize nasıl döner, bunu anlamaya çalışıyoruz... üretim ve hizmet kapasitesinde kalitenin sağlanmasında dünyanın birçok ülkesinde göçmenlerin büyük payı olduğuna dikkati çekti.” (Diriliş Postası, Kasım 2017)

“amaçlarının Suriyelilerin Türk ekonomisine katkı sağlaması olduğunu söyledi.” (Yeni Akit, Ekim 2017)

Suriyelilerin istihdamını arttırmaya yönelik demeçler ve çağrılar hükümet ya da hükümet politikalarını destekleyen sivil toplumdan gelmektedir. Ancak bunların,

hükümeti desteklemeyen medya kuruluşlarında eleştirel bir dille haberleştirildiğini görüyoruz. Hükümeti destekleyen gazeteler bu haberleri asıl gazete yerine ekonomi eklerinde verebilmektedirler. Örneğin Fakıbbaba'nın aşağıda sunacağımız sözlerini Yeni Şafak gazetesinin nasıl ele aldığını 2 Ekim 2017 ekonomi haberi olarak internette görebiliriz. Haberde Bakan'ın sözlerinin yanlış anlaşıldığı ifadesine yer verilmiştir. Bu haber örneklemimiz içinde yer almamıştır.

Haber örneklerimizi derlediğimiz süre zarfı içinde **Suriyelilerin istihdamını arttırmaya yönelik** iki tür **demeç/çağrı** ile karşılaştık; (1) Türkiye'nin Suriyelilere ihtiyacı olduğu söyleminin ifadesi, (2) Özel sektörün Suriyelilere iş vermesi yönünde çağrı. Önceki paragrafta değindiğimiz ulusal çıkar dili burada da sürmekte ve Türkiye'nin mülteci emeğine ihtiyacı olduğu söylemi üretilmektedir. Çocukların eğitime verilen önemden sonra, Suriyeli göçmenlerin geçicilikten kalıcılığa geçişini anlatan bir söylem, onlara işgücü olarak ihtiyaç duyduğumuz ve bu nedenle kalmalarını istediğimiz şeklinde gelişti. Bu, Suriyelileri Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu bir potansiyel olarak temsil ederek konuyu ulusal çıkarlar yönünden kabul edilebilir hale getirmeye çalışan bir girişimdi. Örneklem dönemimize girmeyen bu olay bu dönemde tepki almayı sürdürüyordu.

"Fakıbbaba'nın, 'Suriye'den gelen 3,5 milyon misafirimiz var. Kendileri ülkelerine dönmek istese de, biz onları göndermeyeceğiz, ihtiyacımız var' sözleri tartışma yarattı.... Sinan Oğan 'Yüreğiniz yetiyorsa önce Şanlıurfalılara, sonra da Türk Milleti'ne sorun, bakalım millet ne diyor?' dedi." (Sözcü, Ekim 2017)

*“Tarım Bakanı, “Suriyelileri göndermeyeceğiz, onlara ihtiyacımız var” dedi.
Herkes şaşıtı kaldı! (Ortadoğu, Ekim 2017)*

“Suriyelilere ihtiyacımız var” ifadesinin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı’ndan gelmesi mültecilerin yönlendirilmesi düşünülen sektörler hakkında da fikir vermektedir. Örnekleme dönemimizde başka bir geçmiş tarihli konu olarak geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere çalışma izni verilmesi hatırlatıldı. Birisi çalışma izni olmayan mülteci çalıştıranların alacağı cezalar diğeri ise çalışma izni verilen kişilerin ağırlıklı olarak istihdam edildikleri sektörlerin bilgisinin verilmesi şeklindeydi⁹⁵.

İŞKUR’un sığınmacılara iş verme konusunda gösterdiği çabasının Yurt Gazetesi’nde (Mayıs 2017) “İŞKUR, SURIYELİLERE İŞ BULMA KURUMU HALİNE GELMİŞ” başlığı ile yayınlanmış olan haberine daha önce de değinmiştik. Bu ifade CHP’li bir milletvekilinin sözlerine dayanmaktadır.

*İstihdam politikaları ve mesleki eğitim alt-teması altında en fazla kodlama **mesleki eğitim faaliyetleri** ile ilgiliydi. Örnekleme döneminde karşımıza çıkan mesleki eğitim faaliyetleri;*

- Sanat, zanaat, el iş gerektiren işler (Marangozluk, El sanatları, Ayakkabı tasarımı, Halı dokumacılığı, Kuaförlük, Terzilik, hazır giyim, Tekstil, Aşçılık),
- Hizmet sektörü (Bilgisayar becerileri, Hasta karşılama),
- Modern tarım eğitimi,

⁹⁵ “Çalışma izni verilen kişiler ağırlıklı olarak; eğitim, ağaç ve kâğıt, çimento, toprak ve cam, enerji, gıda, inşaat, metal, plastik, tekstil ve deri sanayi sektörlerinde” (Cumhuriyet, Mart 2017)

- Bilişim,
- Futbol eğitimi,
- Bilumum mesleki becerilerle ilgiliydi.

Bu alanlar, mültecilerin ara eleman olarak hizmetler sektörüne yönlendirilen bir temsilini sunmaktadır. Tüm yayın gruplarında haberi yapılan tek mesleki eğitim alanı **bilişim** oldu. Bunun nedeni de örneklem dönemi içinde gerçekleşen iki projeydi (1) Türkiyeli ve Suriyeli kız çocuklarına yönelik Aziz Sancar önderliğindeki STEM (GIS) Projesi ve (2) Bir GSM operatörünün Türkiyeli ve Suriyeli çocuklara verdiği ‘Yarını Kodlayanlar’ isimli kodlama eğitimi projesi. Projelere yönelik haberlerde Suriyeli çocuklar, Türkiye’nin geleceğinin bir parçası olarak temsil edilerek içeriliyor ve tüm yayın gruplarında olumlu ya da olumsuz olmayan bir dille sunuluyordu. Olumlu dilde, projelerin öneminin, Türkiyeli çocukların da yer almasının ve -daha önce de belirttiğimiz üzere- mülteciliğın en masum kesimi olarak çocukların görülmesi de etkilidir: “Türk çocuklara verilen fırsatı Suriyeli çocuklara da vermek istediklerini aktaran...(Sözcü, Ekim 2010)”.

Yeri gelmişken **çocukların geleceğe yani istihdama dönük mesleki eğitimleri** hakkındaki haberlere değinelim. Bu haberlerin genel konusu Suriyeli çocukların meslek liselerine ve mesleki eğitime yönlendirilmesidir. Konuyla ilgili haberler İslamcı olanlar dışındaki tüm yayın gruplarında farklı şekillerde de olsa yer aldı. Milliyetçi ve Liberal yayın gruplarından gelen haberlerde yorum yapılmıyor, bir takım yetkililerin sözleri aktarılıyordu. Ancak Milliyetçi gazetenin aktardığı ve başka bir gazetede yer almamış olan ifadelerde mültecilerin “atıl kalan” kontenjanlara yerleştirilmesinden söz edilerek, Türkiye vatandaşlarının çocuklarını yönlendirmeyi

tercih etmediği için kalan eğitim imkânlarının Suriyelilere ayrıldığı söylemi oluşturulmuştur. Hürriyet gazetesinin aktardığı sözler ise liberal bir dille imkânlara erişimde eşitlik ilkesini hatırlatır cinstendir.

"Meslek yüksekokullarında atıl kalan kontenjanlar mevcut. Bunları Suriyeli mülteciler için değerlendirme yoluna gireceğiz." (Yeniçağ, Mart 2017)

"Türk vatandaşlarına ve Suriyelilere 'Çocuklarınızı meslek liselerine gönderin' çağrısı yaptı... gerek bizim çocuklarımız gerekse Suriyeli çocuklar mesleki eğitime yönlendirildiğinde hem 4 yıl boyunca maaş alacaklar, para kazanacaklar, sigortaları yapılacak hem de kısa vadede meslek sahibi olacaklar." (Hürriyet, Nisan 2017)

Solcu gazeteler ise bekleneceği üzere **Suriyeli çocukların mesleki eğitime yönlendirilmesi** konusunda konuşan kimselerin eleştirel sözlerini aktarmayı tercih ediyordu. BirGün gazetesinin "SURİYELİ ÇOCUKLAR UCUZ İŞGÜCÜ OLARAK GÖRÜLÜYOR" başlıklı haberinde mesleki eğitime yönlendirme iması kabul edilemez olarak yorumlayan bir sendika yetkilisinin ifadesi ile aktarıldı⁹⁶.

Suriyeli çocukların mesleki eğitimleri ile ilgili bir başka haber UNİCEF'in çalışan çocuklar raporuna dayandı. Ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile Türkiye'de çocuk işçiliğinin önlenmesi hedefi dile getirildi. Bu konu Suriye'den

⁹⁶ "MEB ile Uluslararası İşbirliği Kurumu'nun imzaladığı işbirliği protokolü tepki çekti... Protokole göre, iş piyasasının ihtiyaçlarına göre 4 mesleki ve teknik Anadolu Lisesi ile 2 mesleki eğitim merkezi için donanım sağlanacak. Suriyeli çocukların olduğu diğer illerde de bu projenin yaygınlaştırılacağı belirtildi... Bu protokolün Suriyeli çocukları ucuz işgücü haline getireceği gerekçesi ile kabul edilemez olduğunu söyledi." (BirGün, Kasım 2017)

yaşanan göçler nedeniyle Türkiye’deki çocuk işçiliğinin arttığı vurgusunu taşıdığı için Suriyelilerle ilgili olup genel bir “çocuk işçiliği” ifadesi ile hem Türkiyeli hem Suriyeli çocukların bir arada değerlendirildiği bir meseleydi. Bu konuda da gazeteler, yer verdikleri ifadeler yönünden birbirilerinden ayrılıyordu. Milliyetçi YG’den ve Ulusalçı YG’den iki gazete örneğin, çocuk işçiliğini Suriyelilerin gelişi ile daha yakından ilişkilendirip onların mesleki eğitime yönlendirilmesini Türkiye Cumhuriyeti için olumlu bir gelişme olarak yorumlayan ifadelere yer verdi.

*“Türkiye’de misafir yaklaşık 3 milyon Suriyeli mültecinin çocuklarının, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleriyle karşı karşıya kaldığına işaret eden Palandöken, bunun önüne geçebilmenin yegâne yolunun bu çocukların mesleki eğitime yönlendirilerek beceri kazanmaları ve **buldukları topluma yararlı bireyler haline getirilmeleri** olduğunu vurguladı.” (Yeniçağ, Sözcü, Mayıs 2017)*

Solcu YG’den Cumhuriyet gazetesi ise “ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE KARŞI ORTAK MÜCADELE (Mayıs 2017)” başlığı ile verdiği habere Suriyeli çocuklara daha az vurgu yaptı; çocukların mesleki eğitime yönlendirilmesi ifadesine yer verdi ama ulusal çıkarlara yönelik, yaşadıkları topluma yararlı olma ifadesini metne taşımadı.

*“bu çocukların mesleki eğitime yönlendirilerek **beceri kazanmalarının sağlanması gerektiğini** söyledi.” (Cumhuriyet, Mayıs 2017)*

Bu haberlerde mültecilerin de aralarında bulunduğu çocuklar, çalışma yaşamından uzaklaştırılarak mesleki eğitime yönlendirilmesi gereken, topluma faydalı olacak ve beceri kazandırılması gereken şekilde temsil edildi.

Sanat, zanaat, el işi gerektiren meslek ve işler konusunda verilen eğitimler *İnsani Yardımlar ve Sosyal hizmetler* teması ile paralel olup mesleki konuları içererek istihdama dönük olmaları nedeniyle burada ele alınmış ve çoğunlukla İslamcı YG gazetelerinin haberlerinde yer almıştır. Meslek edindirme eğitimi her zaman güçlendirici projelerle değil geçimini sağlamaya yönelik girişimlerle de olabilmektedir. Bunlarda da birinci temada olduğu gibi Suriye’den sığınmacıları yardıma muhtaç olarak görüyor ve muhtaç pozisyondan kurtulmaları için desteklenmeleri gerektiğini öğreniyoruz.

*“Geldikleri ülkelerde kendi yörelerinde özellikle bayanların kullandığı takıları yapıp satmalarını, böylece nafakalarını kazanmalarını sağlıyoruz. Yaşadıkları zorlu şartlarda **kimseye muhtaç kalmadan** evlerine ekmek götürmelerine vesile oluyoruz’ diye konuştu.” (Türkiye Gazetesi, Ekim 2017)*

“projeyle, savaş mağduru pek çok Suriyeli kadın ve çocuk artık geleceğe umutla bakacak... Suriyeli kadınların alacakları dil ve meslek eğitimleriyle topluma kazandırılması hedefleniyor.” (Vatan, Mayıs 2017)

Burada karşımıza çıkan temsiller; ekonomiye aktif katılacak, Türkiye ekonomisine katkı sağlayacak, yardıma muhtaç ya da kimseye muhtaç olmadan kendi geçimini sağlayabilecek, savaş mağdurları şeklindedir.

Suriyelilere hizmet sektörüne yönelik mesleki eğitimlerin de verildiğini gördük. Örneklerimiz içinde bilgisayar becerileri ve hasta karşılama eğitimi haberleri vardı. Bu eğitimler sağlanan eğitimlerin genel olarak anlatıldığı haberlerin içindeki bilgilerden bir tanesi olarak karşımıza çıkıyordu. Örneğin, bilgisayar becerilerine ilişkin mesleki eğitim vurgusu bugüne kadar kampta kalan Suriyeli kadınlara kurslar

vasıtasıyla ne gibi eğitimler sağlandığının anlatıldığı bir Yeni Şafak haberinin parçasıydı. Yine mültecilerin temsili Türkiye'ninkinin gerisinde kalmıştı; Suriyeliler, Türkiye'nin çeşitli mesleki eğitimler vererek becerilerini geliştirmesini sağladığı kadınlar olarak temsil ediliyordu.

Bu eğitimlerde kadınların çokça hedef alındığı görüyoruz. **Kadın emeğine ilişkin politikalar** konusunda; (1) meslek edindirme ve (2) kadın emeğini değerlendirme vurguları ile karşılaştık. Bu haberler iç içe geçmiş haldeydi ve Solcu olmayan tüm gazete gruplarında yer aldı⁹⁷. İslamcı ve Milliyetçi gazete haberlerindeki meslek sahibi olan ve bu şekilde topluma kazandırılan Suriyeli kadın temsillerinin yanında, Liberal ve Ulusalçı gazete haberlerinde, mesleğini icra edemediği için gelir getirici el işleri yapan profesyoneller ve aile bütçesine katkıda bulunan kadınlara da rastlıyoruz⁹⁸.

Kadınlar bu haberlerde yine bir evi geçindiren değil el emeği ile aile bütçesine katkıda bulunanlar olarak karşımıza çıkıyor. Güçlendirme vurgusu bir haberde “Her kadın kendi parasını kazanmak istiyor... Kendi ayaklarımızın üstünde dik durmak istiyoruz (Habertürk, Eylül 2017)” şeklinde kadınlarla yapılan röportajdan aktarılan cümle ile Liberal bir gazetede yer buldu.

⁹⁷ “aldıkları eğitimle meslek sahibi olan kadınlar, geri dönüştürülebilir atıkları süs eşyasına dönüştürmeye başladı...” (Yeni Akit, Eylül 2017)

“Projeyle, Suriyeli kadınların alacakları dil ve meslek eğitimleriyle topluma kazandırılması hedefleniyor.” (Vatan, Mayıs 2017)

⁹⁸ “savaş mağduru kadınlar, geleneksel bez bebek atölyesinde buluştu... Çalışmaya katılan ilkokul öğretmeni 39 yaşındaki Meryem Cafer... Asıl mesleği muhasebecilik olan Muntana Sidar... ‘yaptığım bez bebekleri satarak aile bütçemize katkıda bulunmak istiyor’ (Habertürk, Eylül 2017)

“aralarında Suriyelilerin de bulunduğu kadınlar... ürettikleri 50 çeşit ekolojik oyuncakçı, sosyal medya hesaplarından satarak aile bütçelerine de katkı sağlıyor.” (Yurt Gazetesi, Mart 2017)

Profesyonel meslek sahipleri ile ilgili haberlere daha önce değinmiştik. O değinilere paralel olarak profesyonellerin istihdamına ilişkin politikalara bakarsak karşımıza şu gibi içeriklere sahip haberler çıkar:

- İyi yetişmiş olanlar var - vatandaşlık tartışması,
- Yeteneklerin değerlendirilmesi,
- Performans, liyakat ve fırsat eşitliği,
- Avrupa'ya kaptırdık,
- Suriyeli hekimlerin çalıştırılması,
- Üniversite'de çalışmak,
- Gönüllü öğretmenlik,
- Suriyeli imam işe alınacak.

Sığınmacılara T.C. vatandaşlığı verilmesi tartışmalarında onların yoksul ve mazlum temsilcileri tepki alıyordu. Bu nedenle aralarında iyi yetişmiş profesyonellerin de var olduğu söylemi yaratıldı. İki konu arasında kurulan ilişki söz konusu “iyi yetişmişlerin” vatandaşlığa alınacağı izlenimi yarattı⁹⁹. Türkiye'nin bu potansiyelden istifade etmesi ve iyi yetişmiş Suriyeli mülteci temsili İslamcı gazetelerde sürdürüldü¹⁰⁰.

⁹⁹ “Cumhurbaşkanı Erdoğan... Suriyeli ve Iraklıları kastederek ‘Bunların içerisinde çok iyi yetişmiş insanlar var. Mühendisler var, doktorlar var. Bunlardan istifade edelim. Sağda solda kaçak olarak çalışmasınlar bu milletin bir evladı olarak çalışsınlar.’” (Evrensel, Nisan 2017)

¹⁰⁰ “...bu değerli potansiyelin doğru şekilde yönetilmesi gerekiyor.” (Diriliş Postası, Mart 2017)

“SURIYELİ KOZMONOT TÜRKİYEYE BİLGİSİNİ AKTARIYOR” (Diriliş Postası, Kasım 2017)

“Suriyeliler içerisinde kalifiye eleman olarak çalışabilecek, son derece nitelikli, eğitilmiş insanları da görmek pekâlâ mümkün.” (Yeni Akit, Eylül 2017)

Vatandaşlık verilen bir yeteneğin haberleştirilmesi de yine İslamcı bir gazetede oldu. “YENİ MESSİ ADEM!” başlıklı haberde Türkiye Futbol Federasyonu başkanı “Türk vatandaşlığına geçirilen Suriyeli genci kürsüye çıkararak 'Yeni Messi ve Türkiye'nin geleceği' olarak ilan etti (Türkiye Gazetesi, Nisan 2017)” sözlerine yer verildi.

Tüm bu mesleki potansiyelin Avrupa’ya kaçırıldığı da istifade etmemiz gereken önemli bir kaynakla karşı karşıya olduğumuz düşüncesini besleme ve vatandaşlık tartışmaları konusunda algı oluşturmaya hizmet eden bir vurguydu¹⁰¹.

Profesyonel meslek sahiplerine yönelik takınılması gereken tavrı fırsat eşitliği üzerinden değerlendiren bir habere Liberal YG’de rastlandı. Haberde, performans, liyakat ve fırsat eşitliği konusunu göçmen ülkesi olan ABD ile ilişkilendirerek aktaran bir temsil örneği sunuldu.

“Hâlbuki yapılması gereken bir iş varsa bunu yapacak insanın kalifikasyonuna bakmak ırk, dil, din, hatta cinsel kimlikten daha önce gelmeli. Bir göçmen toplumu olan ABD bu bilince ulaşan pek az ülkeden biriydi. Dünyanın en ünlü doktoru Mehmet Öz bu isimle ancak bu ülkede ünlü olabilirdi.” (Habertürk, Mart 2017)

Konuyu kadınlar açısından değerlendiren çok fazla haber ile karşılaşmadık. Özellikle meslek sahibi kadınların sesini duyurarak onların istihdam taleplerini medyaya taşıyan Türkiye Gazetesi (Eylül 2017) oldu ve “SAVAŞ MAĞDURU KADINLAR MESLEKLERİNİ YAPMAK İSTİYOR” başlıklı haberde “kimi öğretmen, kimi

¹⁰¹ “Milyonlarca Suriyeli mağdura kucak açarken onların arasındaki tanınmış akademisyenleri, buluş sahiplerini, sanatkârları, kendilerine daha fazla araştırma imkânı sağlanan ve işe girme prosedürlerinin çok daha esnek olduğu diğer ülkelere plansızca kaptırmış olduk.” (Diriliş Postası, Mart 2017)

hemşire, kimisi terzi, kimi de hafız” olan savaş mağduru Suriyeli kadınların mesleklerini yaparak ailelerine yardımcı olmak, yardım almak yerine çalışmak istedikleri kendi sözleri ile ifade edildi.

“Sürekli yardım geliyor ama bizim çalışıp para kazanmamız hepsinden önemli. İş istiyoruz’ dedi.” (Türkiye Gazetesi, Eylül 2017)

Profesyonellerin istihdamına yönelik politikalarsa meslek grupları yönünden haberlere yansdı. En çok ilgi çeken, Suriyeli hekimlerin Türkiye’de çalıştırılması planıydı. Bu konuda İslamcı bir gazetede yapılan bir haber, gönüllü doktorluk yapan bir sığınmacıdan söz eden ve insani değerlere vurgu yapan türdendi. Başka gazetelerde ise hekimlerin resmi olarak çalışması ile ilgili projeler işlendi¹⁰². Eğitimlik yapabileme şansı verilen Suriyeliler ve öğretim görevlisi olma imkânı elde eden mülteci de İslamcı gazetelerde haber oldu¹⁰³.

Diyanet İşleri Başkanlığı’na Suriyeli imamların atanacağı ile ilgili haberi ise bir Liberal bir de Solcu gazete tarafından yapıldı. Böyle kesişmeler genelde Habetürk, Hürriyet, BirGün ve Cumhuriyet gazetesinde yaşandı. Bu gazetelerin ideolojik olarak

¹⁰² “Türkiye’ye sığınan kadın doğum uzmanı Radiye Şah, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki toplum merkezinde gönüllü danışmanlık hizmeti veriyor.” (Diriliş Postası, Eylül 2017)
“Suriyeli sağlıkçılar... barınma merkezleri ile... göçmen sağlığı merkezlerinde çalışabilecek.” (Aydınlık Gazetesi, Nisan 2017)

“Suriyeli doktora şimdi de çok sevdiği mesleğine dönme umudu doğdu.” (Hürriyet, Mayıs 2017)

“Sağlık Bakanlığı... Suriyeli uzman hekimlerin hastanelerde eğitilmeleri ardından istihdam edilmesine dönük talimat verdi.” (Evrensel, Mayıs 2017)

¹⁰³ “Suriyeliler, geçici eğitim merkezlerinde gönüllü eğiticilik yapabildikleri için mutluluk duyarken...” (Diriliş Postası, Kasım 2017)

“Suriyeli sığınmacılar için açılan meslek edindirme merkezinde 20 kadına dikiş kursu veriyor.” (Yeni Akit, Ekim 2017)

“Sığınmacı olarak geldiler öğretim görevlisi oldular.” (Yeni Akit, Ekim 2017)

farklı gruplarda yer almalarına karşın hitap ettikleri sınıflar ve hükümet politikalarına yaklaşımları konusunda ortaklaşmaları bu kesişmelerin nedeni olarak görülebilir¹⁰⁴.

Konuyla ilgili eleştirel ifadeler Milliyetçi ve Solcu yayın grubu gazetelerinde yer verildi. Ortadoğu gazetesi konuyu, küçük düşürücü ifadeler barındıran bir habere sıkıştırıp “Hastane beleş, okul sınavsız, neredeyse üstünler. Doktoruna iş, esnafına Arapça tabelalı dükkân! (Ortadoğu, Eylül 2017)” sözlerinin yer aldığı köşe yazısını yayınlarken Solcu iki gazete Sağlık Bakanlığı’nın planını aktarıp hekimlerin ucuz işgücüne dâhil edilmesini eleştiren ifadeler aktardı¹⁰⁵.

4.4.5. Türkiye’de işsizlik ve Suriyeliler

Türkiye’deki işsizlik ile mültecilerin gelişi arasında doğrudan ya da dolaylı ilişki kuran haberler bu alt-temada incelenecektir. Diğer konulardan farklı olarak bu sefer Ulusalcı ve Milliyetçi gazetelerin görece daha fazla yayın yaptığını görüyoruz. Ardından Solcu gazeteler gelirken bir tane Liberal gazetede böyle bir içeriğe rastlandı (Grafik 36).

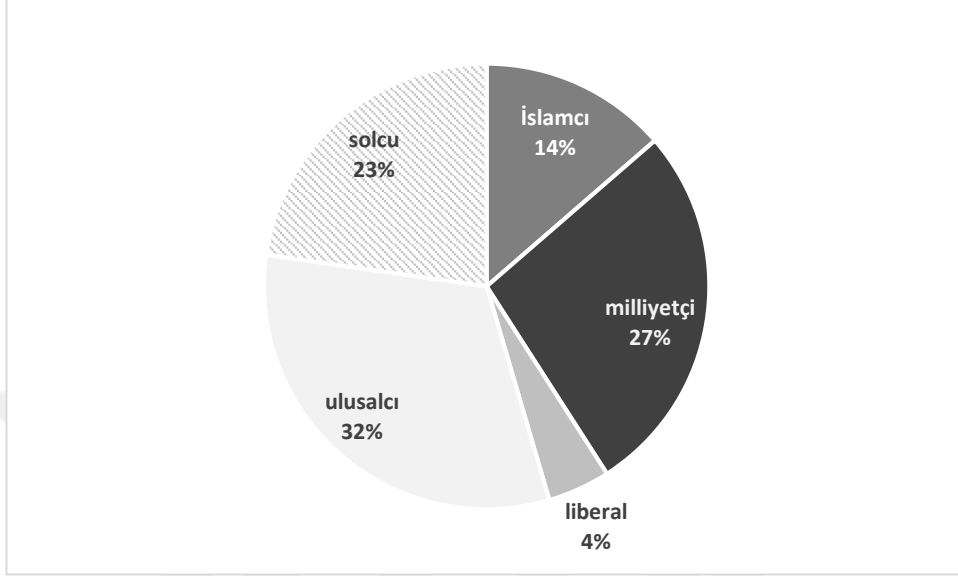
Sığınmacıların **Çalışma yaşamındaki** durumlarını bir önceki bölümde gördük (Tema 3). Özellikle düşük ücretlerle çalışmaları önemli bir tartışma konusuydu. Konu, **işgücü piyasasına entegrasyon** olduğunda ucuz mülteci emeği, ülkedeki işsizliğe olan etkisi

¹⁰⁴ “Geçici barınma merkezlerinde sığınmacıların dini sorularına cevap vermek ve sosyal konularda yardımcı olmak amacıyla dini danışma büroları açılacak... Suriyeli 100 kişi sığınmacılara yönelik din hizmeti sunmak üzere istihdam edilecek.” (Habertürk, Kasım 2017)

“Diyanet, Suriyelilere hizmet vermek için Suriyeli 100 imam istihdam edilecek.” (BirGün, Kasım 2017)

¹⁰⁵ “bu talimatın Suriyeli hekimleri ucuz iş gücü olarak kullanılacağı anlamına geldiğini söyledi... eğitim programının iyi niyetle yapılmadığına dikkat çekti.” (Evrensel, Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

bakımından yeniden gündeme gelecektir. Bu bölümün farkı daha makro değerlendirmeler içeren haberlerin analiz edilmesidir.

Grafik 36. Türkiye’de işsizlik ve Suriyeliler temasındaki haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Türkiye’de işsizlik ve Suriyeliler alt-temasında kodlanmış olan haberlerde karşımıza temsiller yansız, olumlu, olumsuzu yakın ve olumsuz olabilmektedir. Tablo 22’de görüleceği üzere mültecilerin işsizlik üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığını söyleyen haberlere İslamcı ve Liberal YG’de rastlanmıştır. Benzer şekilde, böyle bir etkileri olmadan suçlamalara maruz kaldıklarını ifade eden “günah keçisi” temsili Solcu ve Ulusalcı YG’de yer almıştır. Aynı gazetelerin Türkiye’de zaten bir işsizlik olduğunu, mültecilerin mevcut işsizler ordusuna eklendiğini ancak bunun rakamlara yansımadağını söyleyen ifadelere de yer vermiştir. Böyle bir işsizlik ortamında Suriyelilerin iş bulması, onlara iş verilmesi ve iş verilmesinin önerilmesini eleştiren beş ifadenin biri Solcu YG içinde yer alırken diğerleri Ulusalcı YG gazeteleri tarafından sunulmuştur.

Türkiye’deki işsizliğin nedeni olarak mültecilerin gösterildiği haberler ise bölümdeki haber sayısı bir olan Liberal YG dışındaki gruplara yayılmış ve Milliyetçi YG’de yoğunlaşmıştır. Bu haberler muhalif tavır sergileyen Yeniçağ gazetesindeydi.

Tablo 22 Türkiye’de işsizlik ve Suriyeliler alt-temasında ortaya çıkan temsillerin yayın gruplarına göre dağılımı

İçerik	İslamcı	Milliyetçi	Liberal	Ulusalçı	Solcu
Türkiye’de zaten var olan işsizliğe eklenen ama rakamlara yansımayan Suriyeliler				1	2
Türkiye’deki işsizliğe olumsuz bir etkisi olmayan Suriyeliler	2		1		
Günah keçisi Suriyeliler				1	1
Bunca işsiz varken iş bulan Suriyeliler...				3	1
İşsizliğin nedeni olarak Suriyeliler	1	6		2	1

Suriyeli mültecilerle Türkiye işgücü piyasasındaki işsizlik sorunu arasında kurulan ilişkinin önemli bir mücadele alanı olduğunu söyleyebiliriz. Medyada yer alan ifadelerin çok çeşitli olması bunun bir göstergesidir. Bu durum, temsillerin birbirinden uzak ve çok çeşitli olduğu alanlarda daha fazla siyasal/ideolojik mücadele yaşandığı düşüncesi uyandırmıştır.

Elbette -daha önce de karşılaştığımız gibi- **Türkiye’de işsizlik varken mültecilerin istihdam edilmesi** üzerinden bir kıyaslama ile karşılaşırız. Bu, fikirlerin ortaya konduğu meşru bir tartışma alanıdır.

“Yani bizde işsizlik sorununu çözdün, işgücü bulamıyorsun, Suriyeli çalıştıracaksın... biz sevenleri yalnız bırakalım...” (Sözcü, Ekim 2017)

“İşsizlik alarm verirken... Suriyelileri vatandaş yapıp iş vermekten söz ederek adeta milletle dalga geçiyor.” (Aydınlık Gazetesi, Mayıs 2017)

“İŞKUR milyonlarca gencimize iş bulması gereken kurumken, Suriyeli vatandaşları... istihdam sağlayan kurum haline dönmüştür.” (Yurt Gazetesi, Mayıs 2017)

Bu meşruiyet daha önce de örneklerini gördüğümüz üzere vatandaşların mültecilerden her yönden daha iyi koşullarda olması gerektiği inancına dayanmaktadır. İfade biçimler bunun tartışmasız bir gerçek olduğunu söyler: “Onları neredeyse Türklerle aynı haklara sahip kılacaklar! (Ortadoğu, Eylül 2017)”. Bu bakış açısı siyaset alanında, muhalefetin dilinde de mevcuttur: “CHP Genel Başkanı... Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan mültecileri suçladı. Bizim çocuklarımız işsiz, onların işi var (Evrensel, Mart 2017)”.

Kıyaslamanın ötesinde **İşsizliğin nedeni olarak mültecilerin** gösterildiği haber içerikleri de vardı. Bunlar, göçmenlerin ‘çalışanlar’ olarak temsilini güçlendirirken onları yerli işçilerle rekabet halinde sunar.

“3 milyondan fazla Suriyeli kabul edilerek işsizlikten kıvranan halkımıza bir darbe daha vuruldu.” (Aydınlık Gazetesi, Mart 2017)

“6 milyon işsizimizin temel nedeni de Suriyeli kaçak işçilerdir.” (Yeniçağ, Kasım 2017)

“bugünkü işsizlikte bize özel nedenler daha etkilidir. 3 milyon Suriyeli var.” (Yeniçağ, Mart 2017)

Suriyelilerin Türkiyeli işsizliğini arttırıcı etkide bulunduğunu en fazla savunan gazete olan Yeniçağ (Milliyetçi YG), Türkiye'deki işsizliğin nedenlerinin ortaya konduğu bir köşe yazısında ilk sıraya Suriyelileri koyuyor ve yazıyı “SURIYELİLER İŞİMİZİ DE KAPTI (Yeniçağ, Nisan 2017)” başlığı ile yayınlıyor. Yazıda bunun bir insani değer olarak sunulmasına da bir eleştiri olduğunu söyleyebiliriz: “İnsani değerler işimizi başkasına verip, işsiz kalmamız demek değildir (Yeniçağ, Nisan 2017)”. Haberdeki diğer bir detay da ulaşılan çözüm önerisinin yine işverenin üzerindeki yükün hafifletilmesine yönelik olmasıdır¹⁰⁶.

Yine daha önce karşılaştığımız bir eğilim Özgürlükçü Demokrasi (Solcu YG) gazetesinin yerelden ve yerel Kürt halkının sorunlarını da göz ardı etmeyen yaklaşımıdır. Gazetenin, bunu yaparken, mültecileri dışlamayan bir dil dengesi kullanmaya çalıştığı da görülmektedir. Bu denge Suriyelilerin sınıfsal temsiline Türkiye Kürtleri ile benzerlik vurgusunu eklemekte ve etnisite konusuna önem yüklemektedir.

“30 TL yevmiye yerine 15 TL'ye çalışabiliyorlar. Ne yapsın, aç olduğu için çalışmak zorunda kalıyor... Dolayısıyla Urfalı da iş bulmakta zorlanıyor.”
(Özgürlükçü Demokrasi, Mart 2017)

İşsizliğin nedeni olarak Suriyelileri gören bir ifade dolaylı yoldan İslamcı bir gazetede yer aldı. Bunun temel nedeni Türkiyeli ve Suriyelilere modern tarım eğitimi vererek istihdam imkânı yaratan bir enstitü müdürünün konuşmasındaki küçük bir

¹⁰⁶ “Devletin 700 bin kişiye iş vermesiyle, 6.5 milyon insanın işsizlik sorunu ve 3-4 milyon Suriyelinin istihdama olumsuz etkisi çözülmez. Çözüm için, istihdam üzerindeki yüklerin düşürülmesi, yatırımların canlanması için ortam yaratılması... gerekir.” (Yeniçağ, Nisan 2017)

detayın aktarılmasıydı¹⁰⁷. Bunun karşısında söz konusu bakışa muhalefet eden ve mültecilerin istihdam piyasasına etkisine değil de bu etki üzerinden onların suçlanmasına yönelik bir düşünce alır. Bu yaklaşımı Ulusalcı YG’de yer alan Aydınlık Gazetesi’nde de bir kere görüyoruz. Bunun nedeni de bir köşe yazısında Suriyeli bir çocuğun öldürülmesi nedeniyle duyulan üzüntüyü dile getirme isteğidir¹⁰⁸.

Bu itirazlarda Suriyeli mültecilerin “**günah keçisi**” olarak temsil edildiğini görüyoruz. Bu deyim örneklemimiz içinde üç kere kullanıldı. Birisi mültecilere ilişkin olumsuz ifadeler kullanan yerli işçilerin sözleri aktarılırken başlık olarak seçilerek önden izlenim yönetilmeye çalışıldı (*İşçi eylemleri* başlığında sunuldu). Diğer örneklerde ise mültecilere ilişkin ayrımcılık yaratan yaklaşımlara itiraz edilmek için kullanıldı¹⁰⁹.

Bu kavramsallaştırmanın Sosyoloji disiplini içinde de yeri vardır. Durkheim’dan etkilenen yaklaşıma göre günah keçisinin toplumda bir işlevi vardır. Göker ve Keskin (2015) de, yaptıkları medya temsili çalışmasında, toplum üyeleri arasındaki mutabakatı sağlamlaştırma, suçu topluluğun dışındaki yabancılara atma işlevi gören ve böylece toplumsal dayanışmaya hizmet eden bu duygunun mültecilere yönelmesini beklenir bulmuştur.

¹⁰⁷ “Eğitim sonrası hem Suriyelileri istihdam etmiş olacağız hem de Suriyelilerden dolayı işsiz kalan Türkleri istihdam etmiş olacağız’ dedi.” (Diriliş Postası, Eylül 2017)

¹⁰⁸ “Suriyeli çocuğumuz, ‘sizi buraya getirenin..! geldiniz hayatımızı zehir ettiniz. Huzurumuz kalmadı. İşimizi çaldınız...’ ve buna benzer saldırılara maruz kalmıştı.” (Aydınlık G., Eylül 2017)

¹⁰⁹ “Ne kadar sorun varsa kendi küçük dünyalarımızda yaşadığımız, onların büyük nedenlerini görmeyip, her yerde gözümüze çarpan Suriyelileri günah keçisi yapacağız.” (BirGün, Mart 2017)

“Bu tür açıklamalar, toplumda yaygınlaşan mültecilere yönelik nefret söylemini körüklemektedir... Suriyeli mülteciler adeta bir günah keçisi konumundadır.” (Özgürlükçü Demokrasi, Mart 2017)

Mülteci işçilerin **günah keçisi** temsilini kullanırken sorunun kaynağını Türkiye toplumunda değil de daha yapısal-siyasal alanlarda arayan bir yaklaşımla hareket eden Evrensel gazetesi de yerli işçileri küstürmek istemiyordu¹¹⁰.

Suçlamanın kurbanlarına odaklanmadan **Suriyeli mültecilerin Türkiyelilerin işsizliğine olumsuz etkide bulunmadığını** savunan İslamcı ve Liberal gazeteler ise işsizlik rakamlarına değinmedi. Onun yerine, bulguları arasında yer alan ve mültecilerin işgücü piyasasında tehdit olarak algılanma oranlarının çok yüksek olduğunu söyleyen bir araştırmanın haberleştirilmesine dayanıyordu.

“Suriyelilerin işsizliğe neden olduğu’ iddiasının gerçeği yansıtmadığını ortaya koydu.” (Diriliş Postası, Ekim 2017)

“Türkiye’de Suriyelilerle ilgili olumsuz kanaatlerin ardında peşin fikir bulunuyor... işsizlikte bir artış yok azalma var.” (Türkiye Gazetesi, Ekim 2017)

“Ankara’daki işsizlik oranı Suriyelinin olmadığı 2010’dan daha düşük oranda gerçekleşti’ denildi.” (Habertürk, Ekim 2017)

İşsizliği mültecilere bağlamayan ya da bunun sözde yükünün onların sırtına yüklendiğinden söz etmeden, yorumsuz bir şekilde **Türkiye’de zaten var olan işsizliğe Suriyelilerin eklendiği ifadelerine** yer veren Cumhuriyet gazetesi oldu¹¹¹. Bu yaklaşım Habertürk gazetesininki ile benzerdi.

¹¹⁰ “Sendikalar zayıf, memlekette esen milliyetçi rüzgâr güçlü olunca fatura hep Suriyeli işçilere kesildi.” (Evrensel, Eylül 2017)

¹¹¹ “Umutsuzlarla birlikte 6.5 milyon kişi iş ararken Suriyeli mültecilerle birlikte iş arayanların sayısı katlanıyor.” (Cumhuriyet, Mart 2017)

Buradaki “orta yolcu” tavrı Cumhuriyet gazetesinin başka bir haberinde de mevcut¹¹². Bu haberde, bir uzmanın sözleri aktarılmaktadır ancak o sözler örnekleme içindeki başka bir haberde yer almadı.

Yine temel meselesi Türkiye’deki genel işsizlik rakamları olup ek bir bilgi olarak **Suriyelilerin bu rakamlarda yer almadığını** hatırlatan haberlerin bu alt-temada kodlandığını söyleyebiliriz¹¹³. Burada Habertürk, BirGün ve Cumhuriyet gazetelerinin benzer bir orta yol tavrı olduğunu söyleyebiliriz. Bunun hitap edilen sınıfla ilgili olabileceğini düşünmek gerekir.

4.4.6. Mülteci işçi pazarı Türkiye

Ulusal işgücü piyasasının durumu ile uluslararası bağlantı kuran, Türkiye’deki işgücünün uluslararası ölçekteki rolüne değinen birtakım haberlerin ayrı bir konu olduğu düşünülerek bu başlık açılmıştır. Eleştirel bir yaklaşıma sahip olması nedeniyle başlığın lideri yine Solcu gazeteler oldu. Benzer ifadeleri Milliyeti YG’den Yeniçağ gazetesinde görürken İslamcı gazetelerde yer almayan bu vurguya Ulusalcı ve Liberal gazetelerde rastladık (Bkz. Grafik 37).

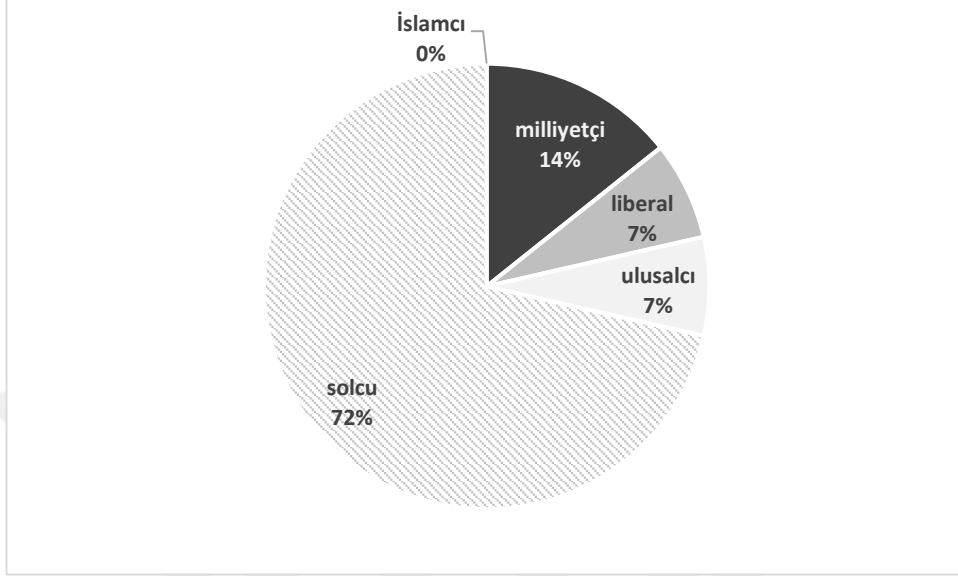
Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon ile ilgili temada önce çalıştıkları *sektörlerden*, yoğunlaştıkları *kayıt dışı sektörden* ve ardından Türkiye’de *istihdamlarına yönelik politikalarından* söz ettik. Ardından ulusal ölçekte *Türkiye’deki işsizlik rakamları ve bunun Suriyelilerle* kurulan ilişkisinden bahsederek konunun

¹¹² “Şu anda Türkiye’deki işsizler Suriyeliler iş hayatına girdi diye işini kaybetmedi. Ama ileride böyle bir sorun da karşımıza çıkabilir.”

¹¹³ “Bu sayıya 4 milyona yakın Suriyeli mülteci dâhil değil.” (Sözcü, Mart 2017)

“Türkiye’deki işsiz sayısının 6 milyon 611 bine ulaştığını... bu sayıya ülkedeki 4 milyona yakın Suriyeli göçmenin dahil olmadığına dikkat çektik.” (BirGün, Mart 2017)

uluslararası boyuttaki yönüne geldik: *Türkiye'nin bir mülteci işçi pazarı olduğu* iddiaları.

Grafik 37. Türkiye'nin bir mülteci işçi pazarı olduğuyla ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Bu söylemin yaygınlaşmasına neden olan şey ise uluslararası büyük tekstil firmalarının Türkiye'deki taşeronlarında gerçekleşen kayıt dışı mülteci emeği sömürüsüne sessiz kalması ve bu sorunun Londra merkezli bir İnsan Hakları kuruluşunun raporunda dile getirilmesidir. Örneklelimizdeki tüm Solcu YG üyesi gazeteler bu konuyu haberleştirdi.

"Giyim tekelleri mülteci sömürüsüyle kârını katlıyor." (Evrensel, Kasım 2017)

"Sığınmacılara zincirleme sömürü." (BirGün, Kasım 2017)

"Avrupa merkezli büyük hazır giyim markaları Türkiye'deki mültecilerden dev kâr sağlıyor." (Cumhuriyet, Kasım 2017)

Bunların dışında haberi, benzer şekilde, bir Milliyetçi bir de Ulusalçı gazete yayınladı.

“Avrupa'nın önde gelen giyim markalarının Türkiye'deki fabrikalarda çalışan Suriyeli mültecilerin sömürülmesinin önüne geçemediğini öne sürdü.” (Sözcü, Kasım 2017)

“Avrupa'nın dev giyim markaları Türkiye'deki fabrikalarda çalışan Suriyeli mültecilerin düşük ücretle çalıştırılmasına göz yumuyor.” (Yeniçağ, Kasım 2017)

Türkiye'nin bir ucuz işgücü pazarı olduğu vurgularına bu olay ve rapor dışında da rastlıyoruz: “Suriyelilerin ucuz emek pazarı olması (Yeniçağ, Mart 2017)”, “ülkeyi insan pazarına dönüştürmeleri” (Hürriyet, Mart 2017)” gibi sözler mültecilerin Türkiye işgücü piyasasında ‘yedek işçi ordusu’ olarak işlev gördüğünü anlatmaktadır. Ulusal işgücü pazarı açısından bu vurguya **Çalışma yaşamı** teması altında da rastlamış, işveren açısından nasıl bir avantaja dönüştüğüne ilişkin vurgulara yer vermiştik¹¹⁴. Konunun uluslararası boyuttaki en önemli temsil bağlamı, Avrupa ile yapılan anlaşmalar sonunda Ege Denizi'nden karşıya geçemeyerek Türkiye'de kalan ve ağır sömürü koşullarına maruz bırakılan mültecilerin bir ucuz işgücü pazarı oluşturduğu vurgusudur¹¹⁵.

“Ülke, göçmen ve mültecilerin Akdeniz üzerinden Avrupa'ya ulaşmak için toplandığı limanlardan biri olması nedeniyle ‘mülteci köle pazarı’na da dönüşmüş durumda.” (Evrensel, Mayıs 2017)

¹¹⁴ “İşten attığı işçilerin yerine Suriyeli işçileri sigortasız, kural dışı şekilde çalıştırıyor.” (BirGün, Kasım 2017)

“ortalık işçi olmaya çalışan işsiz dolu. Ne 4'ler, 400'ler ölür, yerine hemen Türkiyeli, Suriyeli, Afganistanlı yenileri gelir.” (Evrensel, Ekim 2017)

¹¹⁵ Medyada bu söyleme daha fazla rastlarız ancak örneğimiz içinde bir haberde görülmüştür.

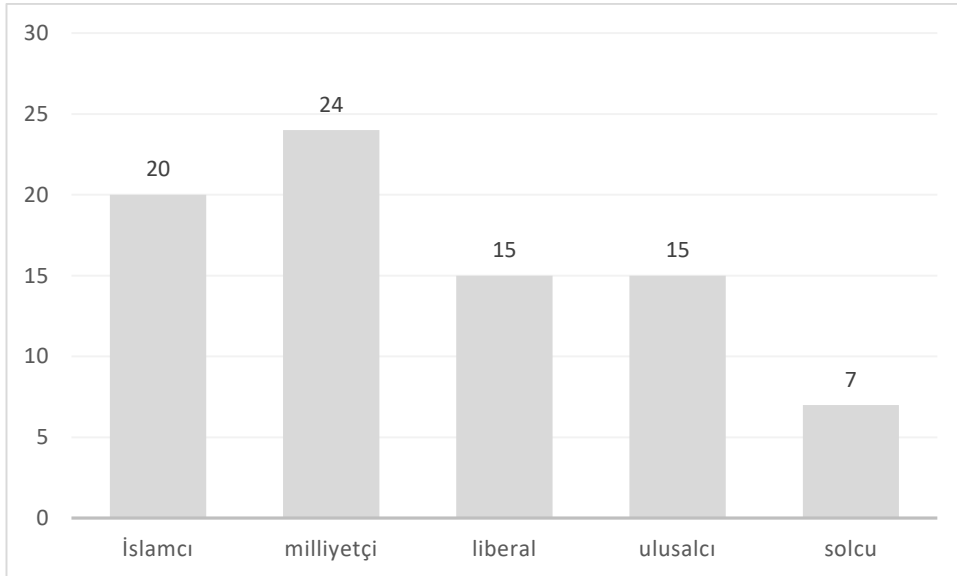
Medyada Türkiye'deki mülteciler özelinde “köle muamelesi görmek”, “kölece çalışmak”, “köle pazarı” gibi ifadeleri görmek mümkündür. Böyle bir temsilin uluslararası boyuttaki karşılığını tüm yayın gruplarında bulmak mümkünken Türkiye özelinde İslamcı olmayan gruplarda görüyoruz. *Mülteci işçi pazarı Türkiye* başlığı altında karşımıza çıkan temsil örneklerine göre mülteciler ulusal ve uluslararası sömürü koşulları altında, mülteci köle pazarı ve yedek işçi ordusu üyeleri, ülkeleri ile birlikte haklarını da geride bırakmış ve Kapitalist üretim zincirinin en zayıf halkası konumundaki emekçilerdir. Liberal bir gazetede yayınlanan MHP'li siyasetçinin sözlerinde ise “mülteci deposu” Türkiye vurgusu bulunuyordu (Hürriyet, Mart 2017).

Solcu YG'deki bazı haberler de etnik ayrımların sınıfsal tezahürlerini ortaya koyacak şekilde “en alttaki” Kürt işçilerin altına Suriyelilerin yerleştiğini ifade etti ve onların işçi sınıfının bir parçası olarak temsilini sunarken “gerçek düşmanı” işaret ederek mücadeleye çağırın bir dil kullandı.

“Suriyeli işçiler geldi, ücretler düştü ve artık eskisi gibi iş bulamıyoruz’ [diyorlar]. Oysa aynı şeyler 90lı yıllarda zorunlu göç nedeniyle batıdaki kentlere göç eden Kürt işçiler için de söylenmişti... Suriyeli işçiler, en alttakilerin de altına yerleştiler ve işçi sınıfının bir parçası haline geldiler. Kürt coğrafyasında bir yandan savaş ve göç ve öte yandan işsizlik ya da kölece çalışma tarafından belirlenen emeğin panoramasının ana hatları, aynı zamanda emek mücadelesinin ana taleplerinin ne olduğu sorusunun da yanıtını veriyor.”
(Evrensel, Mayıs 2017)

4.5. Tema 5 – Yasadışı ekonomik faaliyetler ve suç

Suriyeli mültecilerin gelir getirici faaliyetleri söz konusu olduğunda, kayıt dışı çalışma ve marjinal işlerin dışında, suça yönelme ile ekonomik gelir elde ettikleri ile ilgili haberlerle de karşılaşırız. Bu nedenle ayrı bir tema olarak ele alınması uygun görülen konuda tüm yayın grupları haber yaparken toplam haber sayısı en yüksek olan İslamcı ve Solcu yayın gruplarının tema içindeki haber sayılarının görece düşük olduğu, en fazla haberi Milliyetçi gazetelerin yaptığı ve onu Liberal YG ile Ulusalçı YG'nin takip ettiği görülmüştür (Bkz. Grafik 38). Grafikte yer almayan altı adet habere de bu bölümde yer vermeyi uygun gördük. İslamcı gazetelerde yer alan ve *Yasadışı ekonomik faaliyetler ve suç* değil de tersine Suriyelilerin olumlu ahlaki davranışlarına vurgu yapan bu haberlerde suça yönelmenin tersini temsil eden ekonomik bir içerik görülmüştür.

Grafik 38. Yasa dışı ekonomik faaliyetler ve suç temasında yer alan haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Yasadışı ekonomik faaliyetler ve suç teması altında yer alan haberlerin bağlamları ve mülteci temsillerine yönelmek için dört ana alt-tema belirlenmiştir. Bunlar;

- Suça yönelme ve tehdit söylemi,
- Olumlu ahlaki davranış vurgusu (suça yönelmenin tersi),
- Yasadışı faaliyet türleri.

Bu alt-temalarda yapılan haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı Tablo 23'te sunulmuştur. Ekonomik amaçlarla *Suçta yönelme ve tehdit* konusunda en fazla haber ile Milliyetçi gazetelerde karşılaşılıyor ve onu Ulusalçılar takip ediyor. Bu tema altında işlenmesi uygun görülen bir haber türü vardır ki yalnızca İslamcı gazetelerde rastlanmıştır. Bu haberler, mültecilerin *suçta yönelmesi* söylemine bir karşı söylem olarak onların ekonomik konulardaki *olumlu ahlaki davranışlarını* vurgular.

Tablo 23. Yasadışı ekonomik faaliyetler ve Suç teması alt-temalarının yayın gruplarına göre dağılımı

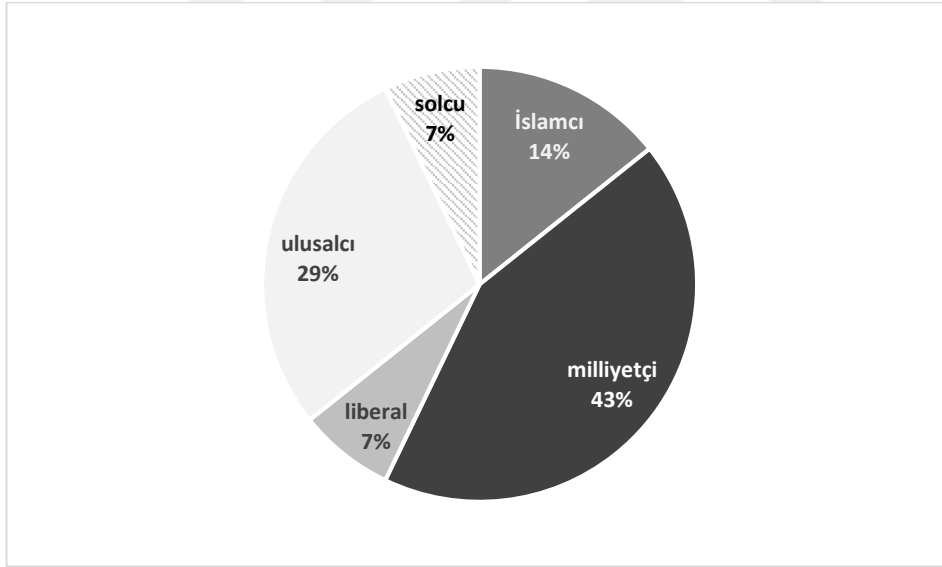
Alt-temalar	İslamcı	Milliyetçi	Liberal	Ulusalçı	Solcu
<i>Suçta yönelme ve tehdit söylemi</i>	3	6	1	4	3
<i>Olumlu ahlaki davranış vurgusu (suçta yönelmenin tersi)</i>	6				
<i>Yasadışı faaliyet türleri</i>	11	19	15	13	4

Mültecilerin başvurdukları *yasadışı faaliyetlere* ilişkin olayların haberleştirilmesinde yine Milliyetçi gazeteler önde iken bu kez onu Liberal olanlar takip eder. Konuyla ilgili Ulusalçı ve İslamcı gazetelerde azımsanmayacak oranda, Solcu gazetelerde ise görece düşük sayıda haber olduğunu söyleyebiliriz.

Göçmenlerin gelir elde etmek için yöneldiği *Yasadışı ekonomik faaliyetler ve Suç* türü haberler arasında kadın ve çocukların istismarına ilişkin ögeler de vardır. Ancak haberlerin dili Suriyelilerin suça yönelmesi değil kadın ve çocukların mağduriyetlerini öne çıkarttığı için *Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı* temasında ele alınmaları daha uygun görülmüştür. Çünkü sığınmacıların mağduru olduğu suçlar bu tema altında kodlanmıştır.

4.5.1. Suça Yönelme ve tehlike/tehdit söylemi

Sığınmacıların gelir elde etmek için suça yönelmesi ve bununla birlikte Türkiye vatandaşları için bir tehlike/tehdit oluşturdukları ile ilgili ifadeler çoğunlukla Milliyetçi gazetelerde yer almıştır.

Grafik 39. Suriyelilerin suça yönelmesi ve tehlike alt-temasındaki haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Suçta yönelme ve tehlike haberlerinde oransal olarak ikinci sırayı Ulusalçı gazeteler aldı, Solcu ve Liberal gazeteler ise daha az haber yaptı. Ancak Suriyeli mültecilerin gerçekleştirdiği suç kapsamındaki faaliyetlere ilişkin haberler *Yasadışı faaliyet türleri*

alt başlığında sunulacaktır ki orada haber oranları bir miktar değişir. Buradaki haberlerin içeriğini ise şöyle özetleyebiliriz:

- Suça karışma istatistikleri,
- Potansiyel suçlu görüldükleri ifadesi,
- Her tür kötü işe bulaştıkları ve tehlike arz ettikleri söylemi.

Bu içeriklerin yayın gruplarına göre dağılımına baktığımızda **potansiyel suçlu görülmeleri** Solcu, İslamcı ve Milliyetçi gazetelerde dile getirilmiş ancak yine Milliyetçi grup Suriyelilerin **her türlü “kötü işe” bulaştıkları ve tehlike arz ettikleri** ifadelerine de daha fazla yer vermiştir. Bu konuda onu Ulusalçı YG takip ederken İslamcı ve Solcu gazetelerde böyle bir ifadeye yer verilmediği görülmektedir (Bkz. Tablo 24).

Tablo 24. Suça yönelme ve tehlike alt-temasında yer alan konuların yayın gruplarına göre dağılımı

İçerik	İslamcı	Milliyetçi	Liberal/ Merkez Sağ	Ulusalçı	Solcu
Suçta karışma istatistikleri	1			1	1
Potansiyel suçlu görülmeleri sorunu	2	1			2
Her tür kötü işe bulaştıkları ve tehlike arz ettikleri söylemi.		5	1	3	

Sığınmacıların **suça karışmasıyla ilgili istatistikler** ve alınan adli önlemler konusunda direk bir ekonomik amaçlı suç vurgusu yoktur. Ancak mültecilerin sınıfsal temsilinde destekleyici bir unsur olduğu düşüncesi ile üç haber örnekleme dâhil edildi. Yeni Akit (Eylül 2017) gazetesindeki bir haberde suça karışan mültecilerin kimlik bilgilerine ulaşmak için Suriye ile yapılan adli işbirliği anlaşması yerine Göç İdaresi kayıtlarına başvurulacağı kararı paylaşıyordu. Ulusalçı YG'den Sözcü gazetesi ise

suça karışma istatistiklerini paylaşan bir haber yaptı ve sığınmacıların karıştığı suç olaylarının oranını % 1,45 olarak duyuran İçişleri Bakanı'nın sözlerini aktardı¹¹⁶.

Solcu YG'den Cumhuriyet gazetesi ise uyuşturucu kullanımının artışı ile ilgili konuşan Türkiyeli bir hekimin sözlerini aktararak suça yönelmeye mecbur kaldıkları vurgusunu da haber metnine taşıdı¹¹⁷. Yani onlar hem madde kullanımı ve satışının failleri idi hem de bunu mecbur kaldıkları koşullar içerisindeydiler. Burada mülteci sınıfsal temsili açısından bir başka sık karşılaştığımız vurgu varlıklı ya da yoksul olma durumlarının Suriye'deki yaşamları ile ilişkilendirilmesidir. Yani Türkiye'de yasa dışı işler yolu ile geçinmeye çalışan kimselerin Suriye'de yoksul olduklarını anlıyoruz. Uyuşturucu satışı konusu ile Suriyelileri sıkıca ilişkilendirmek istemeyen yetkilinin sözleri daha çok, Suriye'den gelen yoksulların bu işi yaptığı izlenimi yaratır. Burada gösterilmeye çalışılan “hassas” tavrın nedeni göçmenlerin Türkiye toplumu tarafından **potansiyel suçlu olarak görülmesine** ilişkin bir endişedir. Buna örnek olabilecek habere bir kere İslamcı iki kere de Solcu gazeteler yer verdi. İslamcı gazete bu durumun örneği olarak görebileceğimiz bir olay anlattı. Antalya'daki Kuyumcular Çarşısı'na sabahın erken saatlerinde çatı tadilatı için giren Suriyeli ustalar hırsız sanılarak polise haber verilmişti (Yeni Akit, Nisan 2017). Solcu YG'den BirGün gazetesi ise Suriyelilerin medyada tekrarlanan suça karışma haberlerine bir gönderme yaparak “Ya da onları artık sadece kriminal olaylara konu oldukça mı hatırlayacağız?” diye biten bir köşe

¹¹⁶ “Suriyeli mültecilere dair suç istatistiklerini açıkladı. Bu yıl 23 bin 896 Suriyelinin asayiş olaylarına karıştığını açıklayan Soylu... Bu olayların polis sorumluluk bölgesinde meydana gelen toplam asayiş olayları içerisindeki oran yüzde 1.45'tir.” (Sözcü, Kasım 2017)

¹¹⁷ “Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelmesinin ardından madde satışı ve bağımlılığında bir artış olduğunu söyleyen Pektaş, ‘Suriye'den zengin ve fakir olan herkes geldi. Fakir olan para kazanmak için bu işi yapıyor. Suriye'den gelen herkes uyuşturucu satıyor demiyorum. Artış var diyorum’ dedi.” (Cumhuriyet, Eylül 2017)

yazısı yayınlarken Özgürlükçü Demokrasi, potansiyel suçlu görülmeyi Suriyelilerin ağzından aktaran bir ifadeye yer veriyor.

*“Dışarı çıktığımda ekmek almamdan, birinden yardım istememe kadar **her şey benim için suça dönüşebilecek bir durum haline dönebiliyor, neyin benim için sorun olabileceğini kestiremiyorum.**” (Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)*

Gerçekten de sokakta olabildiği gibi medyada da **Suriyelilerin her türlü suça karıştığı** yönünde bir söylemle karşılaşmak mümkündür. Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerde rastladığımız bu vurguyu bir kere de Liberal bir gazetede görüyoruz. Bu haberde MHP’li bir siyasetçinin sözleri aktarılıyordu ancak olumsuz bir eleştiri içermeden doğrudan paylaşılması da temsili tersine çevirmeye yönelik bir amacın bulunmadığını gösteriyor. Liberal gazetelerin haberlerinde temsile müdahale etmeden doğrudan habercilik yapılması yönünde bir eğilimi başka örneklerde de görmek mümkündür.

*“Yarın bunların **her birinin bir kapkaççı, bir hırsız, bir tecavüzcü, bir cani olma ihtimali yüzde yüzdür. Biz bu kadar mülteciyi, bu kadar hırsızı, bu kadar yolsuzu, bu kadar IŞİD’liyi Türkiye’de barındırmaya mecbur muyuz?**” (Hürriyet, Mart 2017)*

Milliyetçi bir gazetedeki olumsuz ve küçük düşürücü ifadeler taşıyan bir köşe yazısında, her türlü suça karışıklarını ima eden cümleler paylaşıldı. Açık bir şekilde adli vakaların “kahramanı”, tekinsiz kimseler olarak sunulan göçmenlerin karşısında ülkenin “sahibi” olan Türkiye vatandaşları vardır.

*“Adamlar burada sahibine saldırıyorlar!.. Her taşın altından çıkmaya başladılar. Kimin nerede olduğu belli değil, neci olduklarının kaydının olduğunu da sanmıyoruz. Geçen gün Suriye-İran maçı sonrası coşup yol kapatmışlar. Plajlarda insanlarımızı taciz ediyorlar... Birçok şehirde **olumsuz adli vakaların kahramanları** bunlar.” (Ortadoğu, Eylül 2017)*

Aynı yayın grubundan bir başka gazetenin haberinde ise Türkiyelilerle aralarında çıkan çatışmaların sorumluluğu mültecilere yükleniyor; Türkiye'nin yasalarına uymadıkları söyleminden ve yaşam tarzlarından hareketle dini inançları, kültürel ve kişilik özelliklerine ağır eleştiriler getiriliyordu. Yani yasa dışı işlerden gelir elde eden göçmen temsili yerine kültürel nedenlerle yasalara uymayan, her türlü “pis işi” yapan, her türlü suçu işleyen bireyler olarak temsil ediliyorlar.

*“Mahallenin kızlarını taciz eden sığınmacılarla kapışan halkın öfkesi dinmiyor... Halkın tek isteği, **yasalara uymayan...** insanların kamplara alınması... Din kardeşi deyip kapılarımızı açtığımız insanlar, **konuk oldukları bu ülkenin... yasalarına uymak zorunda** olduklarının idraki içerisinde değiller. **Her çeşit pis işi**, çekinmeden ve **yasalardan korkmadan** yapıyorlar; uyuşturucu kullanıyorlar, hırsızlık, silahlı soygun, gasp, taciz, **her suçu işliyorlar.**” (Yeniçağ, Mayıs 2017)*

Milliyetçi gazetede yayınlanan ve her tür suça karıştıkları vurgusu taşıyan bir başka haber de Suriyelilerle Türkiyeliler arasında çıkan kavgada Suriyelileri suçlayıp küçük düşürücü ifadeler ile kişiliklerini hedef alıyor, yine her türlü işe bulaşan bir tehdit söylemi sürdürülüyordu.

*“Suriyeliler, Afganistanlılar ve değişik ülkelerden gelen Afrikalılar ülkemizi ayak yoluna çevirdi. Şu ya da bu yolla geliyorlar ama **rahat durmuyorlar**. Her türlü **pis ve kıllı gıcık işe bulaşılıyor**, yurttaşlarımızın mal ve can güvenliğini **tehdit ediyorlar**.” (Yeniçağ, Mayıs 2017)*

Ulusalçı gazetelerde de benzer bir yaklaşımı görmek mümkündür. Yine mülteciler ile Türkiyeliler arasında çıkan kavgaların mültecilerin saldırı ve cinayetleri olarak sunulduğu haberlerle karşılaşırız¹¹⁸. Suriyelilerin büyük bir adli tehlike, Türkiye vatandaşlarının canı ve malı üzerindeki bir tehdit olarak temsilinde sık rastlanan bazı taktikler olduğunu görüyoruz. Bu taktikler hem ideolojik eğilimlerden hem de temsil edilen grupların çıkarlarından etkilenmektedir. Burada gördüğümüz taktiklerden bazıları; hatanın tamamını mültecilere yüklemek hatta onların Türkiye’deki varlıklarının kendisinin bir hata olduğu ön kabulü ile düşünmek, suça yönelmelerinin altındaki sosyo-ekonomik koşullar yerine bireysel ve kültürel özellikleri vurgulamak, mültecilerin suça karışma vakalarını hem niteliksel hem de niceliksel olarak büyütülerek aktarmaktır. Büyütmede, çokluk bildiren belirtme sıfatları hiçbir sayısal veriye dayanmadan kullanılmaktadır.

*“Yaklaşık altı milyon kişi. **Yarıya yakını** adeta canlı bomba. Her yol var. **Cinayet, Hırsızlık, Kapkaç, Uyuşturucu, Fuhuş**.” (Yurt Gazetesi, Mayıs 2017)*

¹¹⁸ “Türkiye'nin birçok şehrinde Suriyelilerin karıştığı cinayet haberleri geliyor... Uzmanlar... Türkiye'nin büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalabileceğini söylüyorlar.” (Yurt Gazetesi, Mayıs 2017)
“Türkiye'ye sığınan Suriyeliler disipline edilmezse, güvenlik çemberi içinde kontrol altına alınmazsa birçok Türk vatandaşı canı ve malıyla bedel ödeyecektir. "Mazlum ve mağdur" diye Türkiye'ye kabul edilen Suriyeliler, Türkiye'de mağdur Türk vatandaşları oluşturmaya başlamıştır.” (Ortadoğu, Mayıs 2017)

*“maalesef bugün Kocaeli şehri genelinde hırsızlık, gasp, yaralama gibi adli vakaların **birçoğunun** Suriyeli vatandaşlarca gerçekleştiğini görüyoruz.” (Yurt Gazetesi, Mayıs 2017)*

*“Suriyeliler **o kadar** adli olaya karıştılar ki, **saymakla bitmez...** Bu tehlike gün geçtikte daha çok büyüyor. Şu an Türkiye genelinde Suriyelilerin karışmadığı adli olay **kalmamıştır...**” (Ortadoğu, Mayıs 2017)*

Tüm bu haberlerde göçmenler açık bir şekilde potansiyel suçlu ya da suç işleme potansiyeli yüksek kimseler olarak temsil edilmektedir. Karşılaştığımız mültecilerin “yarısından” ya da bir “çoğundan” yasadışı bir davranış bekleyebileceğimiz_vurgusu sosyal hayata etkisi yönünden oldukça düşündürücüdür. Çoğunun suçlu olduğu vurgulanmasa da Türkiye’ye göç edenler arasında suçluların da olduğunu hatırlatmak bile ‘duygu oluşturma’ya etki edebilecektir: “Milyonlarca mülteci arasında suçlular da, teröristler de Türkiye’ye sızdı (Yeniçağ, Ekim 2017)”. Medyaya yansıyan yasa dışı olayların Türkiye vatandaşlarında kaygı yarattığını da haberlerden izledik¹¹⁹.

Tehdit söyleminin hem medyada yer aldığı hem de gündelik hayattaki görünümünü hakkında çalışmalar var. Mesela Burcu Toğral Koca söylem analizi yaparak mültecilerin “tehdit” olarak nasıl sunulduğunu anlatıyor. Bu durum, yerli istihdam olanakları için istikrarı engelleyici bir etki yaratıyordu. Bu nedenle pazarın ihtiyaçları doğrultusunda kontrol edilmesi ve gereken bir imaj oluşturulur.

¹¹⁹ ““Suriyeliler cinayet işledi, Suriyeliler saldırdı, Suriyeliler tecavüz etti, Suriyeliler kapkaç yaptı’ gibi gazete ve televizyonları süsleyen her haber Türk toplumunu tedirgin etmekte (Ortadoğu, Mayıs 2017)”

4.5.2. Olumlu ahlaki davranış vurgusu (suça yönelmenin tersi)

Mültecilerin suça karışması üzerinden kurulan abartılı temsillerin tersi temsiller olduğunu düşünebileceğimiz bazı olumlu ahlaki davranış vurgularına da değinmekte fayda vardır. Tamamı İslamcı gazetelerde yer almış olan bu vurgular Suriyelilerin tamamının “kötü” olmadığını düşünmek için uygun ortam sunar. Tamamı ekonomik içeriklere sahip olan bu örneklerde mültecilerin başkasının hakkını gasp etmeyen, bilakis kendisinden kötü durumdakini düşünen iyi niyetli temsilleri yer almaktadır.

“bir süre önce çocukları ölen Suriyeli aile, ihtiyaçları olmasına rağmen aldıkları yardımı, başka ihtiyaç sahiplerini düşünerek iptal ettirdi.” (Diriliş Postası, Eylül 2017)

“7 yaşındaki Suriyeli Muhammed Ahmadi, içinde 120 TL para, 8 adet kredi kartı bulunan cüzdanı sahibi İlayda Kıvrak'a ulaştırdı Cüzdanını eksiksiz teslim alan üniversite öğrencisi olan Kıvrak, ‘helal olsun sana’ dediği çocuğa teşekkür etti.” (Yeni Şafak, Diriliş Postası, Nisan 2017)

“Sığınmacıdan örnek davranış. Yeni Kızılay Kart çıkarılan Suriyeli sığınmacı Yasir Selim, eski kartı iptal edilmeden önce yatırılan parayı, başka ihtiyaç sahiplerini düşünerek iade etti... Bu parayı istese rahatlıkla kullanabilirdi. Kendisini tebrik ediyoruz.” (Yeni Şafak, Nisan 2017)

“Gözü tok gönlü geniş muhacir... vicdanının sesini dinleyip kartı teslim etti.” (Diriliş Postası, Mayıs 2017)

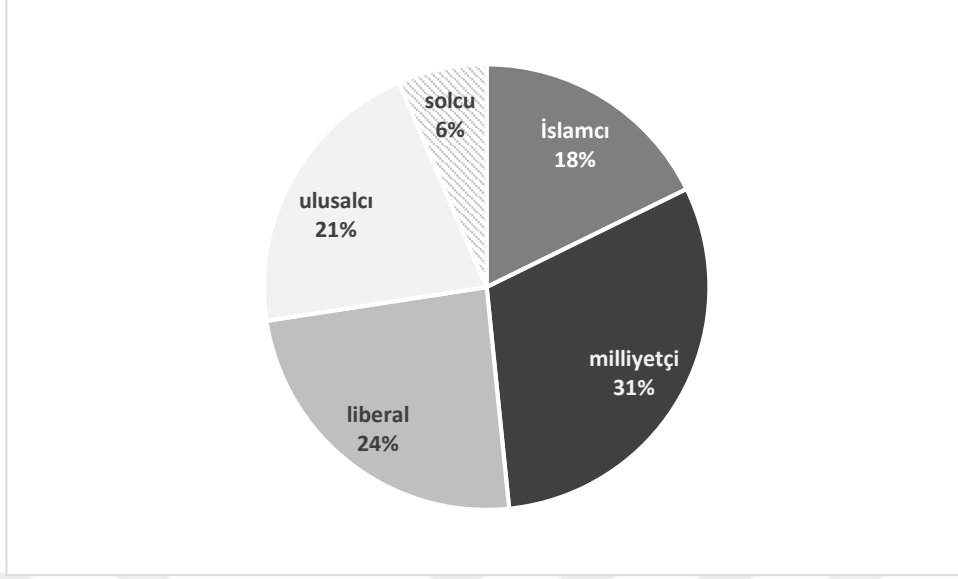
“Suriyeli Şerif Burghleh, camına Arapça, Farsça ve Türkçe ‘Parası olmayan bedava yemek yiyebilir’ yazısını astığı Zeytinburnu'ndaki lokantasında, günde 10-15 ihtiyaç sahibine ücretsiz yemek veriyor.” (Türkiye, Nisan 2017)

Tema içinde buraya kadar gördüğümüz birbiri ile çelişen temsiller hayatımıza giren “yabancıların” nasıl kimseler olduklarıyla ilgili fikirlerimizin gelişmesinde etkili olabilecek işaretler barındırmaktadır. Ekonomik alandan başlayan meselelerin kültür ve kişiliğe yöneldiği bu bölümde Milliyetçi ve Ulusalçı bazı gazetelerin açık bir şekilde mültecileri suç üzerinden temsil etmeye çalıştığı, Solcu gazetelerin *yasadışı ekonomik faaliyetlere ve diğer suçlara* karışmalarını yaşam şartlarının zorluğuna bağladığı ve İslamcı gazetelerin olumlu ahlaki özellikleri öne çıkartmaya çalıştığı görüldü.

4.5.3. Yasadışı faaliyet türleri

Sığınmacıların kazanç sağlamak için yöneldikleri suç türlerini ele alacağımız bu başlıkta Medyaya yansımış olan yasadışı faaliyet haberlerinden yararlanıyoruz. Aslında aynı haberler başka gazetelerde de bulunur ancak suça karışan kişilerin Suriyeli olduğu bilgisi verilmediği için bu haberler, örneklemimize dâhil edilerek Yasadışı faaliyetler olarak kodlanmamış olabilirler. Yani buradaki oranlar suçu işleyenlerin mülteci olduğu ifadesine haber metninde yer verilmesinin de bir yansımasıdır.

Zanlısının ya da zanlılarından bir kısmının Suriyeli mülteci olduğunu bildiğimiz yasadışı olaylar en çok Milliyetçi ve Liberal yayın gruplarında haberleştirildi. İslamcı ve Ulusalçı gazetelerdeki haber sayısı azımsanmayacak orandayken Solcu gazeteler en az haber sayısına sahip olmasına karşın onlara yakındı (Grafik 40).

Grafik 40. Yasa dışı faaliyet türleri ile ilgili haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Örnekleme dönemimizde karşımıza çıkan haberlerde yer alan *Yasadışı faaliyet* türleri aşağıda listelenmiştir. Ekonomik olmayan suç türlerine ilişkin haberler örnekleme dâhil edilmedi ancak gelir elde etmeye yönelik suçlarla ilgili haberlerde karşımıza çıkan terör, taciz gibi suçların onlarla bir arada bulunma ilişkisini de vurgulamakta yarar görülmüştür.

- Ekonomik olmayan (terör, taciz)¹²⁰,
- Kavgaya karışma,
- Kaçırma ve fidye isteme,
- Gasp / soygun / hırsızlık,
- Cinayet,
- Kaçak işyeri,

¹²⁰ Suriyelilerle ilgili tüm suç haberleri örnekleme dâhil edilmemiştir. Ekonomik içerik ile örnekleme dâhil olmuş haberler içinde geçen ekonomik amaçlı olmayan yasa dışı faaliyetlerden bazı örnekleri içerir bu madde. Diğer maddelerdeki suç türleri ise ekonomik bir içerik ile ilişkili oldukları için alınmıştır.

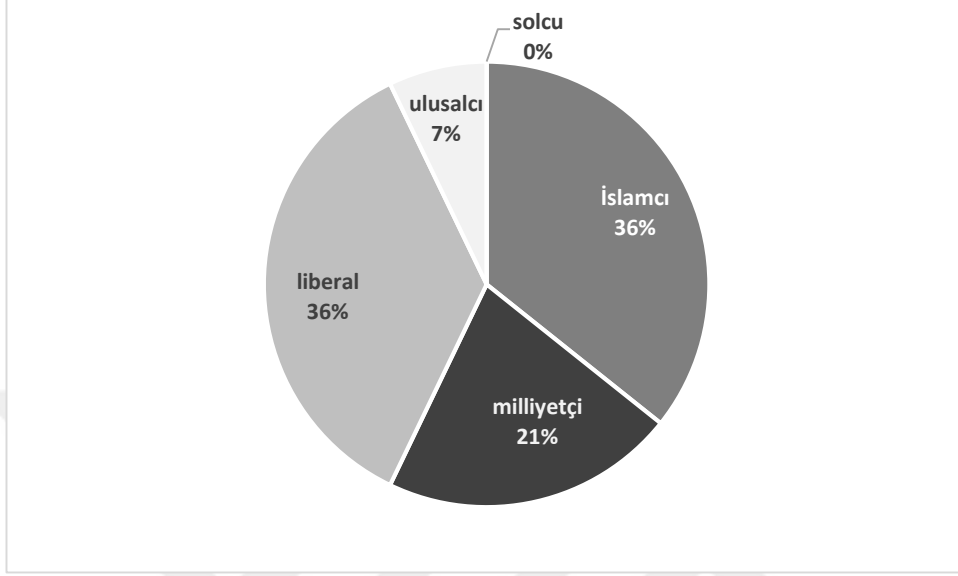
- İnsan kaçakçılığı ve yasadışı sınır ihlali,
- Tarihi eser kaçakçılığı,
- Uyuşturucu satıcılığı ve kaçakçılığı.

Göçmenlerin yöneldiği başka yasa dışı yollar çocukların dilendirilmesi ve sokakta çalıştırılması ile kadın ve kız çocuklarının satılmasıdır. Ancak bu konulardaki haberlerin hemen tamamı failin değil mağdurun konumu açısından sunulduğu için bir sonraki temada ele alınması daha uygun görünmüştür.

Ekonomik olmayan (terör, taciz) yasa dışı işlerle ilgili haberler örneklemimizde yer almadı ancak ekonomik konular ve suçlarla ilişkilendirildiği halde böyle olmayan bazı suç ifadelerinin de Suriyelilerin temsilinde belli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Milliyetçi bir gazetenin “MAĞDUR GELİP, MAĞDUR YARATMA ÇARPIKLIĞI! (Ortadoğu, Mayıs 2017)” başlıklı haberi örneğin Suriyelilerin karıştığı suçlara değinirken ekonomik gelir elde etmeye yönelik olan ve olmayanları bir arada sunar. Yine Ulusalçı bir gazete “SURIYELİ CİNAYETLERİ (Yurt Gazetesi, Mayıs 2017)” başlıklı haberinde göçmenlerin karıştığı olaylar anlatılmıştır. Bir siyasetçinin sözlerinin aktarıldığı bazı haberlerde ise “KADINLARI DİKİZLEYENLERİ BESLEMeye MECBUR MUYUM? (Hürriyet, Mart 2017)” soru cümlesi özelinde ekonomik gelir elde etmek amacını taşımayan (taciz) bir suçun mültecilerle kurulan yardım ilişkisi ile ilişkilendirildiğini görürüz.

Suriyelilerin kendi aralarında ya da Türkiyelilerle **kavga etmesinden** söz eden birçok haber vardır ancak onların “sık sık kavgaya karışanlar” olarak temsilini Ulusalçı ve Milliyetçi gazetelerde gördük. Bazen bu kavgaların **cinayetle** sonuçlandığını

biliyoruz¹²¹. Bu konuda Liberal ve İslamcı gazeteler de haber yaptı ancak Solcu gazetelerde göçmenler bu şekilde hiç temsil edilmedi.

Grafik 41. İnsan kaçırma ve fidye istemekle ilgili haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Sığınmacıların kendi aralarında gerçekleşen –yine faili ve mağduru Suriyeli olan- **insan kaçırma ve fidye isteme** vakaları daha çok İslamcı ve Liberal gazetelerde haberleştirildi. Solcu gazeteler sayfalarında böyle haberlere de yer vermedi (Bkz. Grafik 41). Bunun temel nedeninin göçmenlerin bir tehlike olarak sunulmasının istenmemesi olarak yorumlanabilir. İslamcı gazeteler içinde bu haberlere en çok yer veren Türkiye gazetesi oldu. Bu tür olaylara odaklanan gazete “Son dönemde artış gösteren ve genellikle Suriyelilerin içinde olduğu adam kaçırıp fidye isteme olaylarına bir yenisini daha eklendi (Türkiye Gazetesi, Kasım 2017)” ifadelerine yer verip hem

¹²¹ “Birçok şehirde Suriyelilerin karıştığı kavgalarda kan akıyor.” (Yurt Gazetesi, Mayıs 2017)

“Evinde kalan Suriyeliler döverek öldürdü.” (Türkiye Gazetesi, Mart 2017)

“Suriyeli 3 işçi, çalıştıkları terzi atölyesinin sahibinin oğlu Ertuğrul Dönmez’i bıçaklayarak öldürdü.” (Vatan, Mart 2017)

“SÜRİYELİLER DÖVE DÖVE ÖLDÜRDÜ” (Sözcü, Mart 2017)

“SÜRİYELİ CİNAYETLERİ” (Yurt Gazetesi, Mayıs 2017)

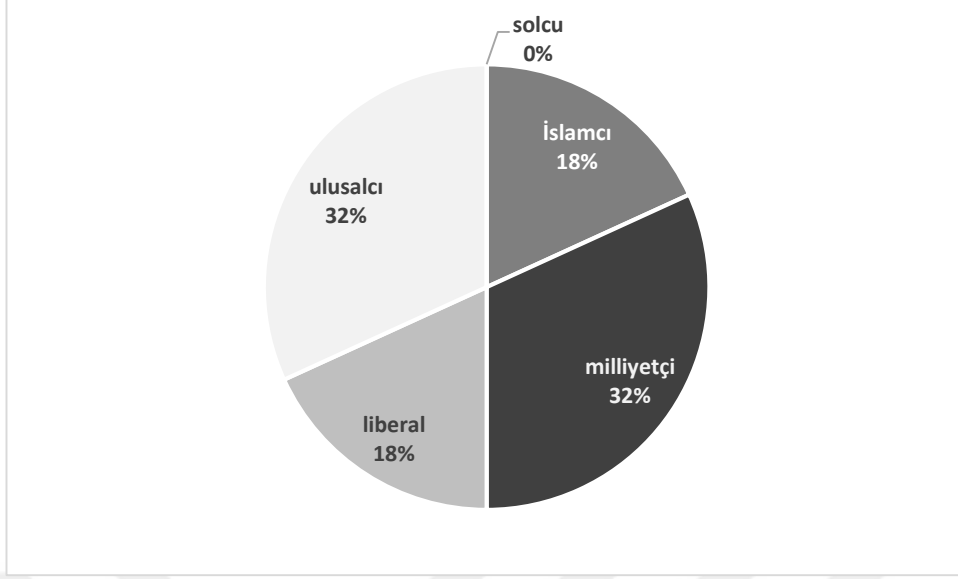
olayların hem de bu olaylara yönelik polis operasyonlarının detaylarını veren haberler yaptı.

Milliyetçi gazeteler operasyonun kendisine odaklanarak “30 BİN \$ LİK FİDYE OPERASYONU (Yeniçağ, Ekim 2017)” ve “İSTANBUL DA REHİNE KURTARMA OPERASYONU (Ortadoğu, Kasım 2017)” başlıklı haberler yaparken Olayın kendisine odaklanan ve olayın Suriyelilerle ilgili olduğunu gösteren başlıkları yine Türkiye Gazetesi kullandı¹²².

Yine göçmenleri **gasp, soygun ve hırsızlık** suçlarının faili olarak da görürüz. Örneklemimiz ekonomik içerikli haberlerden oluştuğu için en fazla karşılaştığımız yasa dışı faaliyet haberleri bunlardır. Solcu gazeteler bu tür haberler de yapmamıştır. En çok Ulusalçı ve Milliyetçi gazetelerde rastladığımız haber türüne İslamcı ve Liberal gazeteler de yer verdi (Bkz. Grafik 42)

¹²² “YİNE SURİYELİLER YİNE FİDYE VAKASI” (Türkiye Gazetesi, Ekim 2017)

“SURİYELİLER SURİYELİYİ KAÇIRIP FİDYE İSTEDİ” (Türkiye Gazetesi, Nisan 2017)

Grafik 42. Gasp, soygun ve hırsızlık konulu haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Konu **gasp, soygun ve hırsızlık** olduğunda Solcu olmayan gazetelere yansımış bazı “Suriyeli gelin” olayları ile karşılaşırız. Evlilik hazırlıkları sırasında ya da sonrasında dolandırılan kişilerle ilgili sekiz adet haberle karşılaştık¹²³.

Diğer hırsızlık haberleri, haber değeri taşıyan benzer olaylarla aynı şekilde verildi. Farklı olan detay faillerin Suriyeli olmalarıydı¹²⁴.

Suriyeli girişimciler ve işyeri sahipleri teması altında değineceğimiz bazı haberler suç kapsamında sunulması nedeniyle burada da kodlanmıştır. Özellikle emniyetin bir operasyonuna konu olan haberler “Suriyeli bir diş hekimince ruhsatsız klinik

¹²³ “düğün hazırlıkları için alışverişe gitti. Genç kız, kocası damatlık denerken cüzdanını ve 30 bin lira değerindeki altınları alarak kayıplara karıştı.” (Türkiye Gazetesi, Mayıs 2017)

“Suriyeli kadın evlilik vaadiyle İbrahim Ünverdi’yi (48) dolandırdı.” (Vatan, Kasım 2017)

¹²⁴ “Gaziantep’te Suriyeli karı-koca pompalı tüfekle girdikleri kuyumcuda soygun yapmak istedi.” (Habertürk, Mayıs 2017)

“hırsızlık amacıyla bir binaya girmek istediği iddia edilen Suriyeli, dengesini kaybedince asansör boşluğuna düştü.” (Yeniçağ, Mayıs 2017)

“evine giderken 3 Suriyeli çocuğun saldırısına uğradı.” (Sözcü, Ekim 2017)

işletildiğini belirledi (Habertürk, Mayıs 2017), “ruhsatsız sağlık merkezine operasyon (Ortadoğu, Nisan 2017)”, “Suriyeli hekim ve çalışanları binanın havalandırma boşluğundan kaçtı (Sözcü, Mayıs 2017)” gibi ifadelerle normal bir adli haber niteliğini taşıyordu. Dil açısından Türkiyelilerin karıştığı yasa dışı işlere yönelik operasyonlardan bir farkı olmayan bu haberlere gazetede yer verilip verilmemesinin kendisi ideolojik bir tercih olarak yorumlanabilir.

İnsan kaçakçılığı, göçmenlerin deniz yolu ile Avrupa'ya kaçmasına aracılık etme işleri *Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı* isimli altıncı konudur ancak eğer organizatörler arasında Suriye uyrukluların da bulunduğu haber metninde ifade ediliyorsa aynı haber *Yasadışı ekonomik faaliyetler ve suç* teması içinde de kodlandı. Zaman zaman insan kaçakçılığı metinlerinin yasa dışı sınır ihlali yapan sığınmacıyı, kaçak olarak vurguladığı haberlere de rastlarız ancak bu başlıkta yalnızca insan kaçakçılığı işinden gelir elde eden Suriyelilerden söz edilmektedir. Bunlar genelde kaçakçılık faaliyetine yönelik operasyonlarda yakalanan kimselerin Suriyeli olduğunu ifade edilmesi ile karşımıza çıkar. Suriyeliler genellikle bu iş için Türkiye vatandaşları ile işbirliği yapmak zorundadır¹²⁵.

Yasa dışı ekonomik faaliyetler konusunda haber üretmeyen Solcu gazetelere insan kaçakçılığı konusunda rastlıyoruz. Zanlıları “3'ü Suriyeli, 12 organizatör (Cumhuriyet, Mart 2017)” şeklinde ifade eden bir haberin dışında diğer gazetelerde de rastladığımız ve yalnızca kendi ailesine can yeleği giydiren Suriyeli kaptan haberine Solcu gazeteler de yer verdi. Farklı gazetelerde benzer bir örüntü ile işlenen insan kaçakçılığı

¹²⁵ “3'ü Suriye uyruklu, 12 insan taciri de gözaltına alındı.” (Sabah, Türkiye Gazetesi, Ortadoğu, Mart 2017)

“biri Türk diğeri Suriyeli iki kaptanın temin ettiği sürat teknesiyle...” (Ortadoğu, Yeniçağ, Nisan 2017)

haberlerinde Türkiye’de bir suç örgütü kurarak Yunanistan’a insan kaçırmakta iken yakalanmışlardır¹²⁶. Ayrıca farklı gazetelerde **tarihi eser kaçakçılığı** ile **uyuşturucu satıcılığı ve kaçakçılığı** haberlerinde de göçmenlere rastlıyoruz¹²⁷.

Suriye uyruklu detayına başlıkta yer verenler Ulusalıcılar oldu. Bunların kriminalize etme potansiyelinin biraz daha yüksek olduğunu düşünmek mümkündür çünkü daha fazla kişiye ulaşırlar: “SURIYELİ KURYE 499 KİLO UYUŞTURUCU İLE YAKALANDI (Yurt Gazetesi, Eylül 2017)”, “SURIYELİ UYUŞTURUCU ÇETESİNE SUÇÜSTÜ (Sözcü, Mart 2017)”.

¹²⁶ “Avrupa’ya gitme hayaliyle ülkelerindeki savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınan 16 Suriyeli, göçmen kaçakçılarının kendilerinden istediği 500 doları fazla bulunca gitmekten vazgeçip organizatör olmaya karar verdi. Polis, operasyonla Suriyeli çeteyi yakaladı... Suriyeli suç örgütünün 4 ay boyunca belli aralıklarla Yunan adalarına teknelerle götürmek istediği...” (Habertürk, Mayıs 2017)

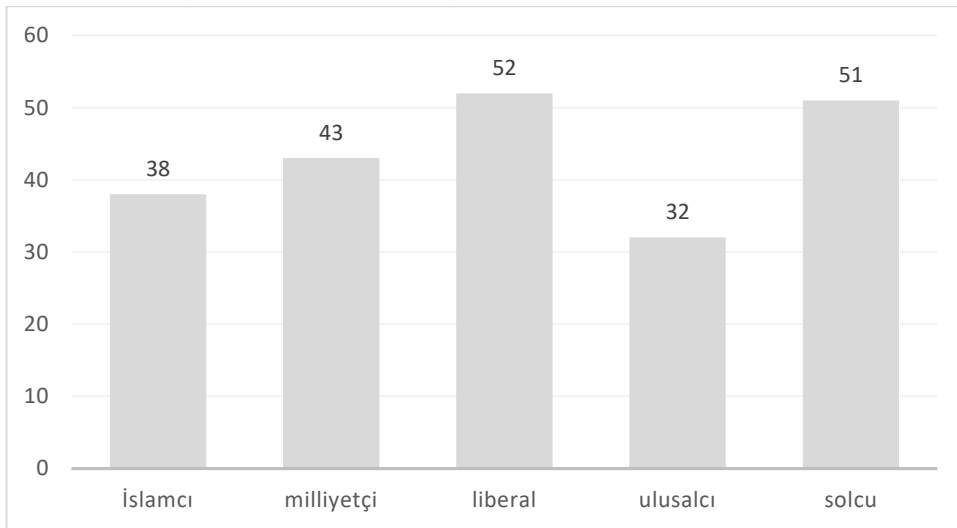
¹²⁷ “Suriye'deki müzeden çalınan İncili Türkiye'ye getiren Suriyeli vatandaşı takibe aldı.” (Yeniçağ, Mart 2017)

“Tarihi eser kaçakçılığı yaptıkları iddiasıyla 2 Suriyeli zanlı gözaltına alındı.” (Habertürk, Ekim 2017)

“Çetenin 2'si Faslı,16'sı Suriyeli olan 18 şüphelisi gözaltına alındı.” (Evrensel, Ekim 2017)

4.6. Tema 6 – Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı

Burada mülteciler hem müşteri hem de mağduriyetlerinden faydalanılarak maddi kazanç elde edilen kişiler olarak karşımıza çıkar. Önceki bölümlerde gördüğümüz, ucuz emek olarak piyasaya giren ya da yasadışı işlere yönelmek zorunda kalan kişiler olarak mağduriyetlerinden faydalanılan mültecilerin dışında, bu sefer maddi amaçlı suçların ve insan kaçakçılığının hedefleri/mağdurları, oluşan mülteci ekonomisinin araçları, müşteriler ve kiracılar olarak görünürler. Altıncı temaya yayın gruplarının katkısına baktığımızda dengeli bir dağılım ile karşılaşırız. Toplam haber sayısı düşük olan Ulusalçı gazeteler doğal olarak en az katkıyı yapmıştır. Toplam haber sayısı daha az olduğu halde Liberal ve Milliyetçi gazeteler İslamcı olanların önünde yer almıştır (Bkz. Grafik 43).

Grafik 43. Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Bu temada yer alan alt-temalar şunlardır:

- Mülteciler üzerinden kazanç sağlama,

- Suriyeli müşteriler,
- Suriyelilere karşı işlenen suçlar (ekonomik kazanç ile ilişkili),
- Suriyeli kadın ve çocuklara karşı işlenen suçlar.

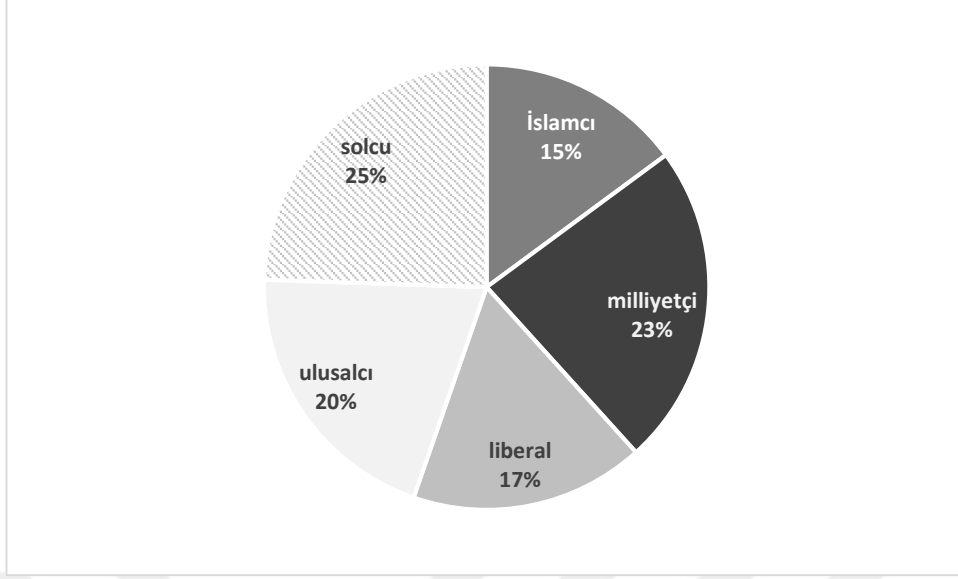
Alt-temalardaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımına göz attığımızda ise içinde insan kaçakçılığı içerikleri de olan *Mülteci ekonomisi* konusundaki haber sayılarının birbirine yakın olduğunu görürüz. Suriyelilere karşı işlenen suçlarda ise İslamcı ve Liberal gazetelerin önde olduğunu Tablo 25'ten izlemek mümkündür.

Tablo 25. Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı temasının alt-temalarının yayın gruplarına göre dağılımı

Alt-tema	İslamcı	Milliyetçi	Liberal/ Merkez Sağ	Ulusalcı	Solcu
Mülteci ekonomisi	14	22	16	19	23
Suriyeli müşteriler		2	2	9	8
Suriyelilere karşı işlenen suçlar (ekonomik kazanç ile ilişkili)	25	19	32	7	21

4.6.1. Mülteci ekonomisi

Değinildiği üzere, temadaki dengeli haber sayısı dağılımı *Mülteci ekonomisi* konusunda da geçerlidir. Bu alt-temadaki haber dağılımının dengeli olduğu, İslamcı gazetelerin toplamda yüksek olan haber sayılarına nazaran daha az haber yaptığı söylenebilir (Bkz. Grafik 44).

Grafik 44. Mülteci ekonomisi alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Bu bölümde ele alınan meseleler artı değere el koyması şeklinde olmayan bir takım kazanç elde etme biçimleridir; bir kısmına *Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikayetler* konusunda usulsüzlük, rant, suiistimal yorumları olarak değinilmişti. *Mülteci Ekonomisi* alt-teması altında toplamayı tercih ettiğimiz içerikler şunlardır:

- İş, istihdam, yolsuzluk ve mülteci pazarı,
- İnsan kaçakçılığı,
- Alet etme.

En fazla haber yapılan konulardan birisi, Avrupa ile yapılan anlaşmaya rağmen, **insan kaçakçılığı** haberleriydi. Ege Denizi üzerinden Avrupa'ya geçmek isteyen mültecilerle ilgili çok sayıda haber vardır. Ancak tezin örneklemeine yalnızca ekonomik bir ifadeye yer verenler (kaçakçılık, lüks, gelir, tarife vb.) dâhil edildi. **Alet etme**, yasadışı işler için mültecilerin ya da mülteci olmanın kullanılmasını anlatmak için tercih edilmiş bir ifadedir. Yayın gruplarının bu konulardaki haber sayılarına göre dağılımı Tablo 26'dadır.

Tablo 26. Suriyeli müşteriler ve Mağduriyet rantı teması alt-temalarının yayın gruplarına göre dağılımı

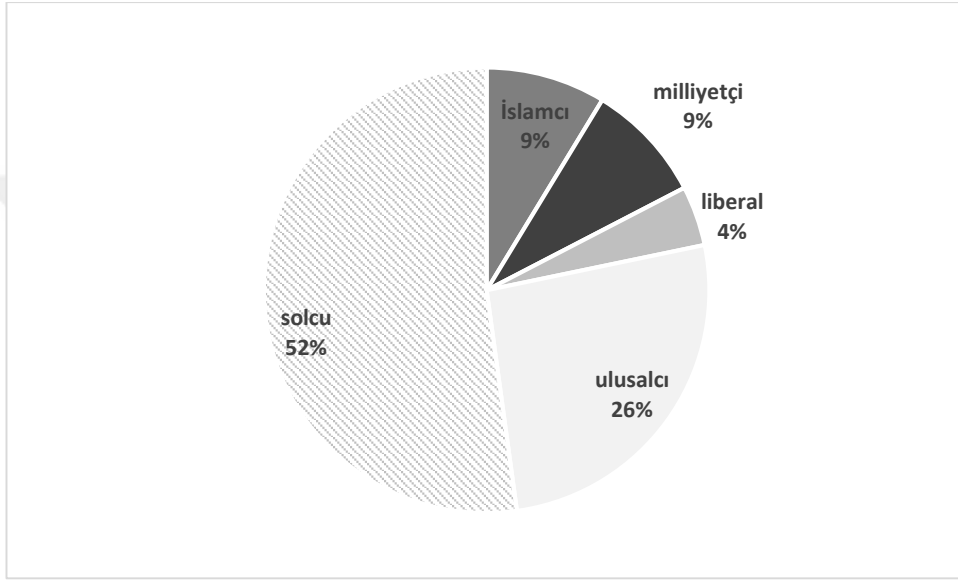
İçerik	İslamcı	Milliyetçi	Liberal/ Merkez Sağ	Ulusalcı	Solcu
İş, istihdam, yolsuzluk ve mülteci pazarı	2	2	1	6	12
İnsan kaçakçılığı ¹²⁸	10	19	14	12	8
Alet etme	2	1		1	2

İş, istihdam, yolsuzluk ve mülteci pazarı ifadesiyle, açılan yeni bir pazara ve yatırım alanına yapılan vurgudan, sığınmacılar için gerçekleşen iş ve istihdamdan ve mülteciler üzerinden haksız kazanç elde edildiği imalarından (örneğin yardımlara ilişkin kayıtların yetersiz olması nedeniyle) söz ediyoruz. Bu pazar yeni çıkarlar oluşması ve bu yöndeki bir mücadeleyi gerektirdiği için medyaya da kaçınılmaz olarak yansır. Bu konuda da mültecilerin değil onlarla kurulan ilişkin temsili daha belirgindir.

Bu ifadeler çoğu zaman eleştirel bir yöne sahip olmuş ve bu nedenle de en fazla Solcu gazetelerde yer almış ve onu Ulusalcı olanlar izlemiştir (Grafik 45). İslamcı gazetelerde hem bu konuda daha az ifadeye rastladık hem de söz konusu ifadeler, sığınmacılar için yaratılan istihdama yönelik olumlu bir dil taşıyordu. **İş, istihdam, yolsuzluk ve mülteci pazarı** üzerinden *mülteci ekonomisinden* söz ettiğimizde mültecilere yönelik hizmetler için istihdam edilen Türkiyelilere de değinmek gerekir. Özellikle *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* temasındaki birçok konuyu bu bağlamda değerlendirmek mümkündür ancak biz burada yalnızca Mültecilere hizmet için açılan iş ve istihdam alanlarına değiniyoruz. Birinci temadaki *Sosyal Hizmetler ve Devlet*

¹²⁸ Ege Deniz üzerinden kaçak yollardan Türkiye'den kaçmak isteyen mültecilerle ilgili çok sayıda haber vardır. Ancak bu haberler mültecilerin sınıfsal temsiline az sayıda unsur önerdikleri halde örnekleme fazlaca şişirmektedirler. Bu nedenle başlığında ekonomik bir ifade barındırmayan tekne faciası haberleri kapsam dışında bırakılmıştır.

harcamaları başlığı ile paralellik taşıyan konuda İslamcı ve Milliyetçi gazetelerde yer alan üç adet haber Suriyeli çocukların eğitimi için istihdam edilecek olan öğretmenlerle ilgiliydi¹²⁹. Liberal bir gazetede yayınlanarak bu başlıkta kodladığımız tek haber ise “Zanlıların göçmenlere sahte kimlik... hazırladıkları ortaya çıktı (Sabah, Ekim 2017)” şeklindeki bir kalpazanlık haberi idi.

Grafik 45. İş, istihdam, yolsuzluk ve mülteci pazarı ifadesi barındıran haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye gelişleri ile ne kadar büyük bir yatırım alanı ve pazarın yaratıldığını açıkça söylemek her zaman eleştirel bir yaklaşım taşımaz; özel sektör ve hükümet yetkilileri için meşru bir yöntemdir; onların ifadeleri de bazen medyaya doğrudan yansır.

¹²⁹ Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonlarının Desteklenmesi Projesi kapsamında, 2 bin 78 geçici süreli öğretici ve rehberlik danışmanı alınacak. (Türkiye Gazetesi, Yeni Akit, Yeniçağ, Mart 2017)

“Yönetim Kumlu Başkam ise, ‘10 yılda Diyarbakır'ın 1/50'sinde inşa edilecek ve 10 yılda kurulacak olan yeni şehirde yılda 30 milyar dolar GSYİH ile mülteci sorunu çözülecek...” (Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)

Mülteci pazarına ilişkin eleştirel değerlendirmeler genelde ihale ve usulsüzlük haberlerinde karşımıza çıkıyor. İhale rekabetleri sonucunda ortaya çıkan işten atılmalar ve eylemler ile pazara ilişkin bir fikir edinebiliriz. Ulusalçı gazetelerde rastladığımız bu haberlerde doğrudan bir yorum yoktur¹³⁰.

Mülteci pazarı hakkında fikir sahibi olacağımız başka bir haber türü de yolsuzluk ve usulsüzlük tespitleridir. Cumhuriyet Başsavcılığı, Sayıştay gibi organların çeşitli kurumlarda tespit ettiği usulsüzlük haberleri Türkiye’de oluşan *mülteci ekonomisine* ve pazara işaret eden haberler olarak karşımıza çıkmaktadır. Solcu gazetelerde yayınlanan bu haberlerde zaten yoruma çok gerek yoktur, haber başlığı bakış açısını belli eder niteliktedir. Bunlar özellikle kamu kurumlarındaki yolsuzluk ve usulsüzlüklerin haberleştirilmesi şeklinde olduğu için Solcu gazetelerde daha çok karşımıza çıkmaktadır¹³¹. Bu usulsüzlüklerin en detaylı şekilde anlatıldığı haber yine

¹³⁰ “mültecilerin kaldığı geçici barınma merkezinde çalışan 90 kişi, ihaleyi alan yeni firmanın kendileri dışında çevre illerden getirdiği kişileri işe aldıkları gerekçesiyle eylem yaptı.” (Aydınlık Gazetesi, Ekim 2017)

“geçici barınma merkezinin daha önce 11 şirketten aldığı hizmetler, ihaleyle tek bir şirkete verildi.” (Sözcü, Ekim 2017)

¹³¹ “Cumhuriyet Başsavcılığının kamu kurumlarında yolsuzluk iddialarıyla ilgili yürüttüğü soruşturma kapsamında... Suriyeli sığınmacılar için yapılan çadır kentte görev yapan bazı kişilerin de bulunduğu belirtildi.” (Cumhuriyet, Nisan 2017)

“Suriyeli mültecilerin parası kayıplarda!.. Suriyeli mültecilerin topluma entegrasyonu için İSKUR'a gönderilen... Sayıştay, İŞKUR'un hesaplarının da doğru ve güvenilir olmadığını ortaya çıkardı.” (BirGün, Kasım 2017)

Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşananları daha detaylı sunan Özgürlükçü Demokrasi gazetesinde yer aldı. İhaleler, hizmet alım ve satın alma anlaşmalarında yaşanan usulsüzlükler ile bu faaliyetlerin birer kazanç kapısına çevrildiği anlatılıyor¹³².

Mülteci ekonomisini kavramın tam anlamıyla haberleştiren Solcu YG içindeki bir köşe yazısı oldu. Türkiye'deki durumu da içerecek şekilde mülteciler üzerinden gelişen uluslararası pazara değinen yazıda üretim aşamasından hizmet ve dağıtım aşamalarına kadar her noktada süren büyük bir rekabet ve piyasa olduğundan söz ediliyor. Böylece Suriyelilerle kurulan yardım ilişkisi bir mülteci ekonomisi temsiline dönüşmektedir.

“...mülteci kamplarında yaşamlarını sürdürmek zorunda olanlar var. Ve bunlar üzerinden yükselen yıllık 25 milyar doları aşan devasa bir mülteci ekonomisi. Çadır satıcılarından, foto voltaik lambalara, kredi kartlarından, drone satışlarına kadar uzanan bir pazar ve şirketlerin kıyasıya rekabeti ile birlikte. Le Monde Diplomatique gazetesi ‘İstenmeyenlerin fabrikası’ başlığı altında bu büyük endüstriyi ele aldı... kamplarda faaliyet gösteren uluslararası yardım kuruluşlarına mal ve hizmet sağlayan şirketlerin yaratmış oldukları ekonomi de hayli büyük.” (Cumhuriyet, Mayıs 2017)

Usulsüzlük haberleri ve dikkat çekilen **pazar** siyasetçiler için de önemli bir söylem üretme alanı olmuştur. Sığınmacılara yapılan harcamaların miktarı, nereye ne kadar

“...mültecilerin acil durumlarda kullanması için oluşturulan 167 Acil Yardım Hattı'nın işletilmesi ile ilgili usulsüzlükler tespit edildi. Sayıştay'ın raporunda ihalesiz biçimde...” (BirGün, Ekim 2017)

¹³² “Hizmet değil sömürü var... AFAD'a bağlı çadır kent, marketler aracılığı ile bir gelir kapısına dönüştürüldüğü belirtildi. Ürünlerin dışarıdaki marketlere oranla 3-4 kat daha pahalı olduğu iddia edilirken, yurttaşların dışarıdan gıda ürünü sokmasına da izin verilmiyor.” (Özgürlükçü Demokrasi, Ekim 2017)

harcama yapıldığı ile ilgili kayıtlardaki yetersizlikler hem birinci temadaki *Yardım ve hizmet harcamalarına yönelik eleştiri ve şikâyetler* konusunda ele alındı hem de bu konuda kodlandı. Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsünde bulunan Suriyelilere harcanan paraların kayıtları ile ilgili ima ve sorular yine bir Sayıştay raporuna dayandı. “AFAD’ın 2016 hesaplarını denetleyen Sayıştay, kampanyalarda toplanan yardımların hesabının tutulmadığını rapor etti (Cumhuriyet, Kasım 2017)” haberi siyaset alanında yaşanan ve medyaya yansıyan bir tartışmayı başlattı. Burada bütünüyle aktarılmayacak olan bu tartışmada usulsüzlük imaları taşıyan sorular bir *mülteci ekonomisini* ve rantını işaret eden ifadeler kadar uzandı¹³³.

Sığınmacılara Hazine’den harcanan paranın hesaplanması ile ilgili kayıt yetersizlikleri ve belirsizlikler üzerinden bu harcamaların da bir takım usulsüzlüklere konu olarak belli kişilerin kazanç elde etmesine imkân verildiği yönünde ifadeler, Muhalefet adına soru soran Kemal Kılıçdaroğlu’nun sözleri ile başlayıp gazetelerin değerlendirmeleri ve haberleri ile geliştiriliyordu. Hükümet adına açıklama yapan Recep Akdağ’ın konuyla ilgili açıklamasını yetersiz bulan muhalefet lideri, soruların sürdürülmesi ile mültecilerin istismar edildiğinin ortaya çıkartılabileceğini söylüyordu¹³⁴.

Suriyeli mültecilerle kurulan ekonomik ilişkilerin suiistimal ve rant ile temsil edilmesi onların da mültecilerin yardıma muhtaç oldukları için suiistimal edilenler ve mağduriyetlerinden rant elde edilenler olarak temsilini sağlamaktadır. *Mülteci*

¹³³ “Eylül 2016’dan bugüne kadar Suriyeliler için yapılan harcamalar 25 milyar dolar olarak açıklanmaktadır. Eylül 2016’dan bu yana harcamalar dondurulmuş mudur?” (Evrensel, Mayıs 2017)

¹³⁴ “...resmi devlet kayıtlarındaki harcamaların ne olduğunu, bu harcamaların hangi firmalar üstünden nasıl ve ne amaçla yapıldığını da soruyor. Bu soruda ısrar edilirse, mültecilerin içindeki durumun nasıl istismar edilerek, kimi firma ve kişilerin zengin edildiği, ‘mültecilere yardım’ adı altında... bir dizi gerçeğin ortaya çıkabileceği de ortadadır.” (Evrensel, Kasım 2017)

ekonomisi ve onların mağduriyetlerinden yararlanma konusundaki örnekleri önceki temalarda da görmek mümkün oldu aslında. Çok ucuza ve kötü koşullarda çalıştırmak, sokaktaki çocuk emeği ve istismarı, işçilerin haklarını aşağıya çekmek için tehdit aracı olarak kullanmak gibi birçok örnek ekonomik ilişkilere olan etkilerinin hep mağduriyetleriyle ilintili olduğunu göstermiştir. Tüm bunlara vurgu yaparak mağduriyet rantını açıkça ortaya koyan bir köşe yazısı BirGün gazetesinde yer aldı.

“Yıkılan bir ülkenin mağdurları... Suriyeli kadınlar Antep pavyonlarına satılıp, Kilis'te kuma oldu. Pek çok sığınmacı ailesinin birleşerek tuttuğu evler nedeniyle Türkiye'nin her yerinde kiralar arttı. 'Birlik olan', çaresiz Suriyelilere fahiş fiyattan ev kiralanabiliyordu. Yine hepsi çok daha ucuza tarlalarda çalıştırıldı, çalıştırılıyor...” (BirGün, Eylül 2017)

Solcu gazeteler mülteciler üzerinden sağlanan maddi kazançları haberleştirirken Ulusalçı gazetelerde kamusal harcamaların siyasi hedefleri üzerinde de yorumlar vardır. Dipnottaki iki örnekten birisi zengin Suriyelilere vatandaşlık verilerek, diğeri ise yoksullara yardım yapılarak bir oy potansiyeli yaratıldığını ortaya koymaktadır¹³⁵. Bu yaklaşımlarda Suriyelilerin hem “demografik yapımız” için hem de ulusal siyasetimiz için birer tehdit olarak temsil edildiğini görüyoruz. Bu temsillerin sınıfsal yönleri ise söz konusu tehdit unsurlarının zengin ve yoksul olarak farklı yollarla birer

¹³⁵ “...dövizin gelmesini temin etmek için bir havuç olarak sunulan Türk vatandaşlığı illerin demografik yapısını bozar... söz konusu uygulama ‘Paralı Suriyeli mülteciler Türk vatandaşı yapılarak yeni bir seçmen kitlesi yaratılmak mı isteniyor’ sorusunu akla getiriyor.” (Aydınlık Gazetesi, Mayıs 2017)
“Sadaka ekonomisi!.. Minnetten, şükrandan oy devşiriliyor... Yardım-oy ilişkisi güçlenerek devam ediyor. Yahu 3 milyon fakir Suriyeli ithal edildi, dahası var mı? Oy hakkı da gelecek!” (Sözcü, Mayıs 2017)

siyasi koza çevrildiği yönündeki vurgudur. Mültecilerin siyasal koz olarak temsiline büyük oranda Ulusalcı gazetelerde rastlandığı söylenebilir.

Türkiye vatandaşlarının mülteciler üzerinden kazanç sağlaması, yani *mülteci ekonomisi* konu olduğunda, medyada en çok karşılaştığımız haber türü insan/göçmen kaçakçılığı olacaktır. Göçmen kaçakçılığı ile ilgili haberler Tablo 26'daki sayıların çok üzerindedir. Ancak bu haberler çoğunlukla tekne faciası ve ölen/yaralanan/yakalanan kişilerin sayıları ile ilgilidir. Bu haberler mültecilerin sınıfsal temsiline ilişkin fazla veri sunmadıkları halde örnekleme şişirmekte oldukları için ekonomik bir ifade taşımadıkları durumda kapsam dışı bırakıldılar. Onun yerine kaçakçılık, lüks, gelir, tarife gibi ekonomik içerik barındıranlar örnekleme dâhil edilmiştir. O yüzden burada sunulacak olan haberler, göçmen kaçakçılığı ve tekne faciaları ile ilgili haberlerin genel bir değerlendirmesi olarak görülemez. Ayrıca facia ya da kaçakçılık haberi özellikle Türkiye'den kaçmakta olan mültecilere vurgu yapmıyorsa da örnekleme içinde yer almadı.

Mültecilerin özellikle deniz yolu ile Avrupa'ya geçmeye çalışırken yaşadıkları zorluklar tüm yayın grupları için insani bir dil kullanmayı gerektirmiştir. Haberlerin bu tema altında ele alınması Türkiyelilerin kaçakçılık organizasyonu ile gelir elde etmeleridir. Burada özellikle mağduriyet rantından söz etmek istendiğinde küçük ya da kötü koşullara sahip araçlar ile fazla miktarda mültecinin taşındığı vurgulanmaktadır¹³⁶.

¹³⁶ 13 METRELİK YATTA 60 SİĞİNMACI (Ortadoğu, Sabah, Mart 2017), 6 KİŞİLİK YATTA 60 SİĞİNMACI (Sözcü, Türkiye Gazetesi, Mart 2017) ...60 CAN (Cumhuriyet, Mart 2017)
18 KİŞİLİK MİNİBÜSTEN 51 MÜLTECİ ÇIKTI (Sabah, Mayıs 2017)
54 KİŞİLİK OTOBÜSTE TAM 118 MÜLTECİ (Yeni Şafak, Sözcü, BirGün, Eylül 2017)

Özellikle mültecilerin sınıfsal temsiline katkı sağlayan vurgu ise ulaşım aracının lüks olmasına yapılandır. Lüks vurgusuna başlıkta yer verenler Milliyetçi ve Ulusalcı gazeteler oldu. Bu, mültecilerin sınıfsal temsiline mağdur olmadıkları, Avrupa'ya gidebilmek için yüksek maddi bedeller ödeyebildikleri yönünde unsurlar ekler.

“LÜKS YATLA UMUDA YOLCULUK” (Sözcü, Mart 2017)

“SÜRAT TEKNESİ...” (Yeniçağ, Ortadoğu, Nisan 2017)

“LÜKS KAÇAKÇILIK HATTI” (Sözcü, Mayıs 2017)

“YATLARLA GEÇİYORLAR” (Vatan, Eylül 2017)

“VIP GÖÇMEN ÇETESİ ÇÖKERTİLDİ: 4 GÖZALTI” (Sözcü, Ekim 2017)

Kaçakçılık organizasyonundaki ulaşım aracı dışında maruz kalınan kötü koşulların başlığa taşındığı haberler de vardır. Bunlar mültecilere mağdur konumlarını iade eder.

AYAKLAR YALIN ÜSTLER ÇAMUR (Türkiye Gazetesi, Mayıs 2017)

AÇLIKTAN ÖLECEKLERDİ (Yeni Şafak, Mayıs 2017)

Deniz yolu ile Avrupa'ya geçmek isteyenlerle ilgili haberlerin tamamı örnekleme dahil edilmediği için sayısal genel değerlendirmeler yapmak uygun olmayacaktır.

Mülteciler üzerinden kazanç sağlama konusunda, Suriyelileri **alet etme** şeklinde kodladığımız haberler az rastladığımız bir ekonomik içerik olarak çalışmaya dâhil oldu. Burada kastedilen mültecilerin mağduriyetlerini kazanç amaçlı bir gerekçe

OTOBÜSTEN 181 GÖÇMEN... (Yeniçağ, Yeni Şafak, Ekim 2017)

LASTİK BOTTA 52 MÜLTECİ (Vatan, Ekim 2017)

5 METRELİK TEKNEDE 18 KAÇAK... (Sözcü, Kasım 2017)

olarak kullanmaktır. Başlık altında kodlanmış altı haber ve üç olay vardır. Konular; (1) Türkiyelilerin dilenirken “Suriyeliyiz” demesi, (2) “Suriyeli Derneğinden geliyoruz” demek ve (3) Yasadışı işler yapan bir kişinin polise yakalanmamak için Suriyeli bir kadın ve çocuğu ile yaşayarak aile süsü vermesi.

İstanbul Valisi'nin sözlerine dayanan ve Suriyeli imajını kullanarak dilencilik yapıldığını ifade eden haberler İslamcı gazetelerde yer aldı.

DİLENCİLERİN ORTAK YALANI: SURİYELİYİZ (Diriliş Postası, Mayıs 2017)

“Özellikle metrobüslerde, her durakta ya da her araçta mendil satan çocuklar türedi. Kimi Suriyeli kimi Suriyeli kılığında.” (Türkiye Gazetesi, Mart 2017)

Alet etme konusunda diğer gazetelerde rastladığımız örnekler ise uyuşturucu ticareti ile uğraşan Türkiye vatandaşının yaşadığı eve bir aile evi süsü vermek için Suriyeli bir kadın ve çocuğunu kullanması ve yine aynı yasadışı faaliyetler sırasında polis kontrolünden kurtulmak için Suriyeli Derneği izlenimi yaratmak gibi taktiklerin kullanılması üzerineydi.

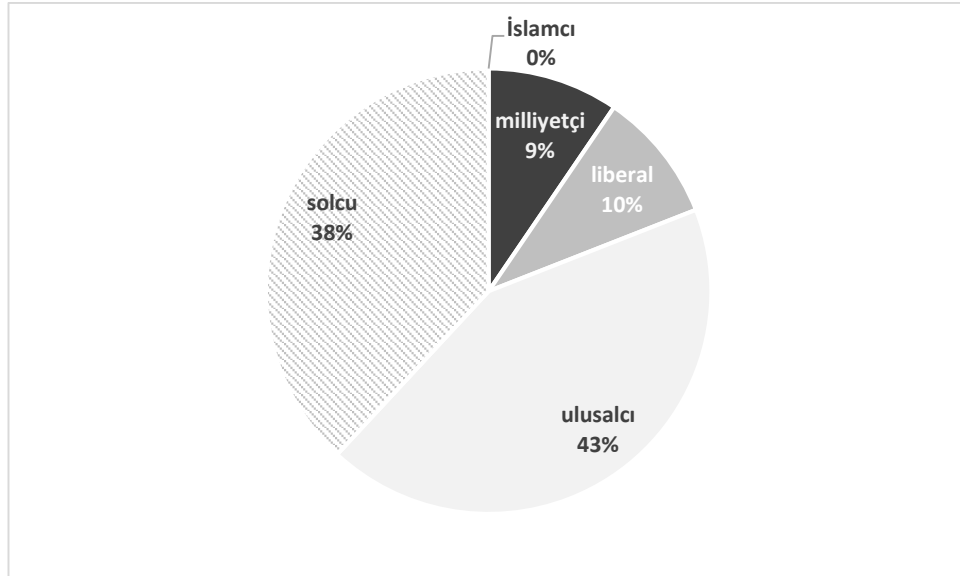
“M.T.'nin polisin dikkatini çekmemek ve aile süsü vermek için Suriyeli bir kadın ve 1 yaşındaki çocuğuyla yaşadığı belirlendi.” (Cumhuriyet, Sözcü, Yeniçağ, Ekim 2017)

“Polislerin ilk sorusu, "Burada ne arıyorsunuz" olurken, bir tanıdığınız yoksa soruların ardı arkası kesilmiyor. Semtte girmek için polislere, "Mülteci demeğinden geliyoruz" cevabı vermek yetiyor.” (Özgürlükçü Demokrasi, Kasım 2017)

Bu bölümün tamamında mültecilerin temsili ile ilgili ortaya çıkan detaylar yine onları araştıran türdeydi. Onlar bir ihtiyaç ve tüketim birimi olarak Türkiye’de bulunurken suiistimal edilen bir konumda görünmektedir.

4.6.2. Suriyeli müşteriler

Bir ihtiyaç ve tüketim birimi olarak sıkça karşımıza çıkan mülteciler piyasada büyük ölçüden bir parayı harekete geçirmiştir. Bunu en iyi şekilde *İnsani yardım ve Sosyal hizmetler* temasında gördük ve **Mülteci ekonomisi** başlığı altında da irdelendiğine şahit olduk. Ancak meydana gelen para hareketine mültecilerin katılım payını henüz incelemedik. Yani onların ellerindeki para ile müşteri ya da yatırımcı olarak hareketlerine ilişkin bir temsile değinmedik. Bir sonraki tema olan *Suriyeli girişimcilere* geçmeden önce burada *Suriyeli müşterilerden* söz edeceğiz. Suriyeli müşterileri daha çok Solcu ve Ulusalçı gazetelerde gördük, İslamcılarda ise çalışanlar olmadıkları gibi, yardım aldıkları için, müşteri de değillerdi (Grafik 46).

Grafik 46. Suriyeli müşteriler alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Konuyla ilgili toplam haber sayısının düşük olması başlı başına bir temsil yaratmaktadır. Yani Suriyeli mültecilerin ihtiyaç sahibi ve tüketim birimi olarak temsili yardım alanlar temsili ile birlikte ilerlerken müşteri temsilinin düşük olduğunu görüyoruz. Sığınmacıların, *İnsani yardım ve Sosyal hizmetin* konusu olarak temsil edildiği, bir çalışan, emek temsiline fazla rastlamadığımız İslamcı gazetelerde onların müşteri olarak görüldüğü haberlere de rastlamak güçtür. *Suriyeli müşterileri* Liberal gazetelerde de çok görmedik; en fazla gördüğümüz gazetelerin Ulusalcı, ardından da Milliyetçi gazetelerde görmemiz sınıfsal temsile ilişkin bir takım ipuçları vermektedir. Her şeyden önce bu yayınlar mültecileri ulusal ekonomiye etkileri yönünden görece daha fazla değerlendirdiği için mülteci temsili, yani elinde parası olan ve piyasada özgürce alışveriş yapan bir temsil işlevsel olabilir.

Çok yüksek olmamakla birlikte görece fazla haberde mültecilerin müşteri temsilini gördüğümüz Solcu yayınların haberlerine bakarsak yine bir mağduriyet ile karşılaşırız. Daha önce **Potansiyel suçlu görülme** başlığı altında değindiğimiz “ekmek almamdan, birinden yardım istememe kadar her şey benim için suça dönüşebilecek bir durum haline dönebiliyor (Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)” şeklindeki bir ifade mültecilerin müşteri olarak yaşadıkları bir sıkıntıyı anlatmaktaydı.

Suriyelilerin müşteri olarak temsili ile ilgili en yaygın haber Arapça dükkân tabelaları ile ilgiliydi. Bu haber farklı yoğunluklardaki yorumlarla benzer şekilde Milliyetçi ve Ulusalcı gazetelerde sunuldu.

“Vatandaşların, ‘Türk yurdunda Arapça tabelaların işi ne?’ diye tepkisini çeken tabelalara sonunda Adana Belediyesi, ‘Dur!’ deme ihtiyacı duydu.” (Yeniçağ, Nisan 2017)

“görüntü kirliliği oluşturan ve Türkçe'nin korunması çalışmalarına zarar veren tabela, led ışık ve posterler söküldü.” (Aydınlık G., Ortadoğu, Nisan 2017)

Aynı konu Solcu bir gazetede ise yaratılan mağduriyet açısından değerlendirilerek aktarıldı ve Suriyeli esnafın sözlerine de yer verildi. “HATAY'DA BELEDİYENİN ARAPÇA TABELA YASAĞINA TEPKİ (Evrensel, Mayıs 2017)” başlıklı haber yerel halkın tabelalara yönelik tepkisini değil, esnafın Belediye'nin tabelaları kaldırma kararına tepkisini haberleştirmişti. Bu nedenle haber bir sonraki temanın konusu da oldu.

Burada dikkati çeken bir temsil taktiği haberin medyadaki yaygın halinin dışında bir yayın yapmak için bölge halkı ile röportaj yaparak onların sözlerini kanıt göstermektir. Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerde yerli halkın şikâyeti üzerine harekete geçen Büyükşehir Belediyesi yetkililerinin uygulaması ve sözleri aktarılırken bunun dışında bir haber yolu olarak tabelası kaldırılan Türkiyeli ve Suriyeli esnaf ile röportaj yapılmıştır.

Suriyeli müşterilere örnekleminiz içindeki haberlerde kiracı olarak rastlıyoruz. Birinci tema altındaki yardım konularından bir tanesi kira yardımındı. Ancak biz yardım faaliyeti dışında kiracı olarak göründükleri haberlere bakarsak; (1) **Kiralar üzerindeki etkileri** ve (2) **Kira ilişkisi** (Türkiyeli ev sahipleri ile Suriyeli kiracılar arasındaki ilişkiler) üzerine olduklarını görürüz.

Bu haberler dışında başka metinlerde –örneğin geçim zorluklarından bahseden haberlerde- mültecilerin kiracılık üzerinden bir temsiline rastlayabiliriz çünkü kira, tüm varlıklarını ülkesinde bırakıp kaçmış bir mülteci için kaçınılmaz bir harcama kalemidir. Kira kelimesini örnekleminiz içinde aratarak ne gibi temsiller ürettiğine

bakarsak karşımıza; Suriyeliler; “kendi imkânlarıyla kiraladıkları evlerde yaşamlarını sürdüren ihtiyaç sahibi aileler”, “kira yardımı yapılan aileler”, “kiraladığı evde zor şartlarda hayat mücadelesi veren”, “maaşının çoğu kiraya giden”, “düşük kiralı evlerde topluca kalan”, “kötü koşullardaki evleri kiralamak zorunda kalan”, “bodrumun kirasını ödeyebilmek için ailesine günlük katkı sağlayan”, “kirasını karşılayabilmek için çalışmak zorunda olan”, “ev kirasını dahi ödeyemeyip çadırda kalan”, belki de ilk kez kirada kaldığı için “Kirada kalıyoruz, burada hayat zor” diyor.

Suriyelilerin kiralar üzerindeki etkileri medya açısından tartışmaları bir konu değildir. Kiraların arttığı ya da artmadığı üzerinden bir mücadele ile karşılaşmayız çünkü artış halkın gözlemleyebildiği bir durumdur. Ancak kiralar üzerindeki etkinin üçüncü şahısların fikri olarak dışsallaştırılarak sunulduğu bir taktiği görmek mümkündür.

“Burada yaşayanlar ve çalışanlar yükselen kiraların, düşen ücretlerin sorumlusu olarak görüyorlar Suriyelileri.” (Evrensel, Mart 2017)

“SURIYELİLER; ARTAN KIRANIN, YAPILMAYAN ZAMMIN SORUMLUSU GÖRÜLÜYÖRLER... Suriyeliler burada olmasaydı ben 600 lira kira veriyordum, şimdi 1000 lira.” (Evrensel, Mart 2017)

“...yüksek ev kiralarının başlarına gelen her musibetin nedeni olarak Suriyeli mültecileri görmesi gibi!” (Evrensel, Ekim 2017)

Evrensel gazetesinde gördüğümüz bu eğilim genelde; ev kiralamaya mecbur oldukları, başka bir sürü sorunla mücadele ettikleri ve düşük donanımlı evlerin kendilerine yüksek bedellerle kiralandığı gibi başka argümanlarla birlikte sunulmaktadır.

“Sokakta mı kalalım?... Komşum bana diyor ki 'siz buraya geldiniz kiralar çok pahalı oldu diyor... Biz kapısı olmayan, farelerin odalarda gezdiği bir evde yaşıyoruz ve bu eve 450 lira kira veriyoruz. Çünkü başka çaremiz yok.”
(Özgürlükçü Demokrasi, Mayıs 2017)

“çaresiz Suriyelilere fahiş fiyattan ev kiralanabiliyor... Yine hepsi çok daha ucuza tarlalarda çalıştırıldı, çalıştırılıyor.” (BirGün, Eylül 2017)

Buradan **Kira ilişkileri** konusunda geldiğimizde karşımıza (1) hem Türkiyeli ev sahipleri ile Suriyeli kiracılar arasında çıkan tartışmalar (2) hem “birçok ev sahibi evlerini sığınmacılara kiralamak istemiyor” gibi ifadeler (3) hem de yukarıdaki iki alıntıda örneği görüldüğü üzere kira ilişkisinin zorunluluğu ve ev sahiplerinin bundan fayda sağlaması gibi yorumlar çıkar. Buraya kadar değinmediğimiz kiracı çatışması konusuna baktığımızda karşımıza doğrudan konuyla ilgili üç adet haber çıkar. Üçü de Ulusalçı YG gazeteleri tarafından yayınlanmış olan bu haberlerde, kirasını ödeyemeyen mülteci den ev sahibini öldüren mülteciye doğru farklı temsiller vardır.

‘EV SAHİBİNİ ÖLDÜRÜP PARASINI ÇALDILAR... İddiaya göre Suriye uyruklu... [A.B.] (23) ile [A.C.] (18)¹³⁷, oturdukları dairenin sahibi Cuma Temel'in evine gidip 400 liralık kirayı verdi. Suriyeliler, daha sonra yaşlı adamı sırtından bıçakladıktan sonra verdikleri parayı alıp kaçtı.’ (Yurt Gazetesi, Mart 2017)

¹³⁷ Bir suç iddiası durumunda (habere “iddiaya göre” ifadesi kullanılıyor) Türkiye vatandaşı olan kimselerin ismi açık verilmez, zanlının ad ve soyadının baş harfleri ile yaş bilgisi kullanılarak haber metni oluşturulur. Ancak bu haberde mültecilerin ad ve soyadları açık bir şekilde metne aktarılmıştır.

“Suriyeli kiracı kavgası: 10 yaralı... eve çok fazla kişi aldıklarını iddia ettiği üst kattaki kiracıları Suriye uyruklu aile ile tartıştı. Kavgaya dönen olayda...” (Yurt Gazetesi, Mayıs 2017)

Ciddi yaralanma ve ölümlerle sonuçlanan bu tartışmalarda “eve çok fazla kişi aldıkları” ifadesinin mültecilerin kiraları karşılayabilmek için bir arada oturması ile ilişkilendirilmemesi bir temsil tercihi olarak görülebilir. Sözcü (Eylül 2017) gazetesi ise “KİRASINI ÖDEMEYEN SURİYELİYİ DÖVDÜLER” başlıklı haberin metin kısmında saldırıya uğrayan mültecinin kirasını “ödeyemediğini” yazarak temsili bir miktar yumuşatmıştır¹³⁸.

Son olarak bu başlık altında mültecilerin milli gelire etkisi üzerine yaşanan tartışmaları aktarmak gerekir. **Milli gelirdeki artış** ile ilgili haberlerin yayınlandığı bir dönemde söz konusu rakamların doğru olmadığı, milli gelirdeki “şişme”nin Suriyelilerin tüketimine dayanan gerçek dışı bir tablo yarattığı yönünde haberlere rastladık. Burada olumlu gibi görünen bir etkinin reddedilmesi ile karşı karşıyayız. Mültecilerin tüketimi arttırarak milli gelir üzerinde bir illüzyon yarattığı Solcu ve Ulusalçı gazetelerin yanında Habertürk’te ortaya çıkartıldı¹³⁹.

¹³⁸ “İsmi öğrenilemeyen Suriyeli sığınmacı 3 aylık kirasını ödeyemedi. Bunun üzerine ev sahibi, yanında iki kişiyle birlikte Suriyeliyi darp etti. Çevredekilerin araya girmesiyle kurtarılan Suriyeli kafasına ve vücuduna aldığı darbelerle yolun ortasında bayıldı.” (Sözcü, Eylül 2017)

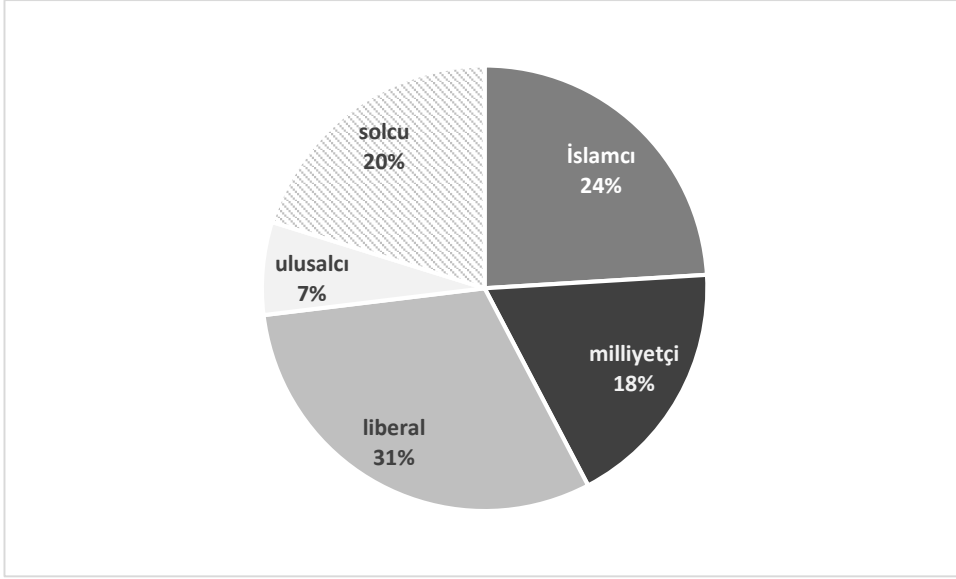
¹³⁹ “Suriyeli, kişi başı geliri şişiriyor. Milli gelir hesaplanırken Suriyelilerin üretim ve tüketimleri hesaba katılırken sayıları dikkate alınmıyor.” (Habertürk, Eylül 2017)

“Böylece Suriyeli mülteci etkisi ile daha çok artan milli gelir, daha az nüfusa bölündüğü için kişi başı milli gelir 397 dolar daha fazla çıkıyor.” (Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)

“Türkiye’deki 3 milyonu aşan mülteci nüfusu da dikkate alındığında düşük milli gelir artışının itici gücünün yine hane halkı tüketiminden geldiği görülür.” (Aydınlık Gazetesi, Nisan 2017)

4.6.3. Suriyelilere yönelik suçlar (ekonomik bir içeriğe sahip)

Örnekleme dönemimizdeki haberlere göre Suriyeli mülteciler Türkiye’de bir takım **İhmallerin ve darp, yaralama, cinayet, linç ile yerinden etme, Kaçırılma, fidye isteme, kandırılma, dolandırılma, soygun, kundaklama, hırsızlık** gibi suçların mağduru olmuştur. Bu konulardaki haberleri çoğunlukla İslamcı ve Liberal/Merkez Sağ gazetelerde gördük. Milliyetçi ve Solcu gazetelerde de bir miktar rastladığımız bu haberlere en az yer verenler –mültecilerin faili olduğu yasadışı işler ve suçlarla ilgili haber sayılarındağının tersine- Ulusalçı gazeteler oldu (Bkz. Grafik 47). Yani failerin Türkiyeli olduğu durumlarda oranlar değışmiştir.

Grafik 47. Suriyelilere yönelik suçlar (ekonomik içerikli) alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

İslamcı bir gazetede de yer bulan hizmet ihmaline ilişkin haber Suriyeli iki çocuğun kanalizasyondan gelen bir koku nedeniyle zehirlendiğı ile ilgili bir iddiaydı. Olay günü haber yapan İslamcı YG’den bir gazete, iddialarla birlikte muhtarın karşı iddiasını da sunduğı metinde “RÖGARDAN SIZAN KOKU ZEHİRLEDİ” ve “FABRİKA

ATIKLARI ZEHİRLEDİ” başlıkları kullanıldı¹⁴⁰. Aynı gün haber yapan Cumhuriyet (Mayıs 2017) gazetesi “FABRİKA ATIĞI ÖLDÜRÜYORDU” başlıklı, Yeniçağ gazetesi ise “BANYODAKİ AĞIR KOKU ZEHİRLEDİ” başlıklı haberinde hem mahalle sakinlerinin fabrika atığı iddialarına hem de yukarıdaki paragrafta adı geçen uzmanın zehirli atık konusundaki değerlendirmelerine daha detaylı yer verdi¹⁴¹. Habertürk (Mayıs 2017) gazetesinin dört gün sonraki “KANALİZASYONDAN ZEHİRLENEN GENÇ KIZ KURTARILAMADI” başlıklı haberinde sorunun kaynağı değil genç kızın yaşam mücadelesi ve cenazesi hakkında bilgiler verdi.

Bu ihmal haberinin ardından işlenen suçlara baktığımızda Taksim’de Suriyeli bir adama saldıran tinerci haberi ile karşılaşıyoruz. Haber “para vermediği gerekçesiyle kızının gözleri önünde bıçakladı (Habertürk, Eylül 2017)”, “parasının olmadığını söylemesine rağmen tinerciler tarafından kızının gözleri önünde bıçakla yaralandı (Cumhuriyet, Yeni Akit, Eylül 2017)” gibi ifadelerle İslamcı, Liberal ve Solcu gazetelerde yer aldı.

Bir başka saldırı haberinde Suriyeli ustaya arabasını tamir ettiren Türkiye vatandaşının yaptığı ödemeyi fazla bulması üzerine bir tartışma yaşanmaktadır. İslamcı bir gazetede

¹⁴⁰ “Suriyeli Midya Muştı (15) ile ablası Ruhlat Muslu (18) banyodayken kanalizasyondan gelen ağır koku sonucu zehirlendi... mahalleli ağır koku yüzünden sokağa döküldü. Vatandaşlar, kardeşlerin kanalizasyondan gelen gaz sızıntısından zehirlendiğini ileri sürdü. Olay yerinde inceleme yapan belediye ekibinden çevre mühendisi Ömer Cerit, fabrikaların atık sularını kaçak olarak kanalizasyon şebekesine deşarj ettiğini öne sürdü. Mahalle muhtarı ise ‘Yetkililer numune aldı. Kanalizasyonda koku var. Ancak zehirli bir madde bulunamadı’ şeklinde konuştu.” (Türkiye Gazetesi, Mayıs 2017)

¹⁴¹ “Cerit, ‘Düşük PH değerine sahip sular, evsel atık gibi normal değere sahip sularla buluştuğunda gaz çıkışı meydana gelir. Kişilerin zehirlenmesi de bundan dolayıdır. Gerekli yerlerden numuneler aldık... incelemelerin ardından kaynak tespit edilip gereken yapılacak’ diye konuştu.” (Cumhuriyet, Yeniçağ, Mayıs 2017)

yayınlanan haberde medya temsiline ilişkin değil ancak mültecilerin toplumsal temsiline ilişkin bir detay vardır. Tartışmanın ardından silahlı saldırı gerçekleştiren vatandaşın ateş etmeden önce kullandığı “bu para size çok bile” ifadesinde Suriyelilerin geneline ilişkin bir gönderme olduğu izlenimi vardır¹⁴².

Suriyeli sığınmacılar bilgileri olmayan konularda dolandırıcılığa açık görünmektedir. Türkiye Gazetesi'nin (Mart 2017) haberinde dolandırıcıların polis ve savcı olduklarını söyleyerek sığınmacıları arayıp para istediklerine ilişkin bir örnek konuşma sunuldu. Başka bir İslamcı gazetede yayınlanan başka bir dolandırıcılık haberi, durumun vahametini anlatan ifadeler ve dolandırıcılık mağduru olmuş bir Suriyelinin sözleri ile sunuldu¹⁴³. Burada Suriyeli mültecilerin güvende olmayan, korkan bir mağdur temsilleri yer almaktadır.

Bunun dışında özellikle mültecilerin hedef alınıp alınmadığını bilmediğimiz bazı sıradan soygun, hırsızlık, kundaklama olaylarından da mağdur oldu mülteci aileler. Buralarda farklılaşan bir mülteci temsiline rastlanmadı¹⁴⁴ ancak mültecilerin suç

¹⁴² “ödediği ücretin fahiş olduğu gerekçesiyle ustayla tartıştı. Tartışmanın kavgaya dönüşmesi üzerine işyerinden ayrılan zanlı, bir süre sonra geri döndü. ‘Bu para size çok bile’ diyen Mustafa Ö. tüfekle işyerine ateş açtı.” (Yeni Şafak, Eylül 2017)

¹⁴³ “‘Terör örgütü DAESH ve PYD'ye yardım ettin' diyerek, Suriyelileri korkutuyor. Zor şartlar altında yaşamlarını sürdürmeye çalışan Suriyelilerin elindeki birkaç kuruşu postane üzerinden hesaplarına aktaran dolandırıcılar, inandırıcı olması için Arapça dahi konuşuyorlar... Suriyeli Vail Sabuni, ‘Benim çevremde bu yolla dolandırılan 4 kişi var. Bizleri terör örgütlerine yardım etmek suçu ile korkutuyorlar. Zaten diken üzerindeyiz, elimizde ne varsa veriyoruz.’” (Yeni Akit, Ekim 2017)

¹⁴⁴ “yüzleri maskeli ve ellerinde pompalı tüfek ve elektro şok cihazı olan 4 kişi, Suriyeli Muhammed Şaba Assani'ye ait markete girdi.” (Türkiye Gazetesi, Nisan 2017)

“Suriyeli bir ailenin yaşadığı gecekondu kundaklandı.” (BirGün, Nisan 2017)

“Alevleri fark eden baba Abdullah Alnesser, mutfakta oturdukları sırada yatak odasının penceresinden içeri bir şişenin atıldığını iddia etti.” (Yeni Şafak, Nisan 2017)

mağduru olarak temsilinin büyük oranda İslamcı, Liberal/Merkez Sağ ve Solcu gazetelerde yer aldığı tespit edildi.

Medyada en fazla yer bulan *Suriyelilere yönelik suçlara* ilişkin haber türü ise **Kaçırılma ve fidye** isteme haberleridir. Bunların en temel özelliği ise Suriyelilerin kendi aralarında işlenen suçlara ilişkin olmasıdır. Tüm kaçırma ve fidye isteme olaylarında fail ve mağdur mültecidir; fail çoğu zaman mağdurun yakınında olan kimseler arasındadır. Olayın nasıl gerçekleştiği ve failerin nasıl yakalandığı üzerine bilgilerin verildiği haber örüntülerinde yayın grupları arasında belirgin farklar görülmemiştir. Bu konuyla ilgili en fazla haber İslamcı ve Liberal YG içindeki gazetelerde üretilirken Solcu gazetelerde bu konuda bir habere rastlanmadı. Failin Suriyeli olduğunu haber başlığında ifade eden ise İslamcı YG'den bir gazeteydi hatta başlıkların birinde Suriyelilerin tekrar eden kaçırma ve fidye isteme eylemlerine gönderme yapılıyordu: “SURIYELİLER SURIYELİYİ KAÇIRIP FİDYE İSTEDİ (Türkiye Gazetesi, Nisan 2017)”, “FİDYE İÇİN KAÇIRILAN SURIYELİ KURTARILDI (Türkiye Gazetesi, Kasım 2017)”, “YİNE SURIYELİLER YİNE FİDYE VAKASI (Türkiye Gazetesi, Ekim 2017)”. Suriyeli ifadesinin fidye haberinin başlığında yer aldığı diğer bir örnek de Liberal/Merkez Sağ YG'de idi: “SURIYELİ FİDYECİ KADINLAR (Sözcü, Ekim 2017)”. Diğer 10 haberde başlıklar bu şekilde seçilmedi.

Bu haberlerdeki olayları Suriye'den gelen mültecilere özel bir suç türü olarak izlememiz hem failerin hem de mağdurların Suriyeli olması ile ilgiliydi. Onlara özel başka bir suç türü daha var ki o da mülteci olmaları ile ilgilidir: **Linç ile yerinden etme**. Aradaki fark, bu sefer mağdurların Suriyeli bir grup, failerin ise Türkiyeli bir

grup olmasıdır. Bu tür olaylar genelde haberin ana konusu değildir; bir kavga haberin detaylarında **linç ve yerinde etme** ifadelerine rastlarız. Solcu gazetelerin öne geçtiği bu tür ifadeler bulunduran haberlerde Milliyetçi ve Liberal gazetelerden birkaç haber de kodlanmıştır.

“kurdukları çadırda yaşayan ve tarım işçiliği yapan Suriyelilerden bir bölümü ile bazı mahalleliler arasında alacak verecek meselesi nedeniyle tartışma çıktı. Tartışmanın kavgaya dönüşmesi sonucu mahallede gerginlik yaşandı... Mahalledeki Suriyelileri başka bir yere taşıyacaklarını aktaran... mahalleye gelen çok sayıda otobüs ve kamyonla bin civarındaki Suriyeli çadırlardan alınıp başka bir yere nakledildi.” (Ortadoğu, Nisan 2017)

Yorumsuz aktarılan bu haberden farklı olarak başka bir Milliyetçi gazete suçu mültecilere teslim ederek “kirası ucuz evlerde topluca kalan Suriyeliler ve Afganistanlılar mahallenin kızlarını tacize kalkınca olanlar olmuş... polis kavgaya karışan sığınmacıları toplu halde mahallenin dışına çıkarmış (Yeniçağ, Mayıs 2017)” ifadelerine yer verildi.

Aynı haberin Solcu bir gazeteye yansımaları ise yukarıdaki bazı “hataları” düzeltmek üzerine olmuştur. Kavganın Afgan mültecilerle yaşandığının, gerekçenin kadınların taciz edilmesi değil haraç istenmesi olduğunun ifade edildiği haberde hedefte mültecilerin olduğu ve onların “mahallenin dışına çıkartılmasının” amaçlandığı yönünde ifadeler yer verilmiştir.

“TACİZ DEĞİL, HARAÇ İÇİN. Afgan göçmenlerle, mahalle sakinleri arasında başlayan olayın yankılan devam ediyor... olayın gençlerin, Afganlardan haraç

kesmesi üzerine meydana geldiğini gösterdi... Afganlar, mahallenin gençlerinin sık sık bıçaklarla, silahlarla evlerini basıp kendilerinden haraç kestiklerini anlatıyorlardı... bu bahaneyle hepsini mahalleden attırdılar... Ömer Ş. isimli yurttaş tüm Afganların evlerinin yakılıp yıkıldığını bundan sonra da Suriyelilerin evlerine aynı şeyi yapacaklarını belirterek...” (Özgürlükçü Demokrasi, BirGün, Mayıs 2017)

Bu haberin devamında bölge halkının sözleri aktarılmaya devam etmiş ve sorunun kaynağının Suriyeliler geldikten sonra kira ve ücretlerde yaşanan değişimlerin yarattığı tepkiler olduğu ifadelerine yer verilmiştir. Suriyelileri medyada ‘istenmeyenler’ olarak gördüğümüz başka iki örnekte küçük bir tartışma olayının nasıl büyüdüğü ve mahallelilerin kalabalık gruplar oluşturarak linç başlatması noktasına geldiği izlenmektedir.

“fırında çalışan Suriyeli bir genç, iddiaya göre kasadan para çaldı ve işten çıkarıldı... Tartışma, kısa sürede kavgaya dönüştü... ‘Suriyeli istemiyoruz’ diye slogan atan grup, gördükleri Suriyelilere saldırdı... Elmalı Kaymakamı kavgaya karışan Suriyelilerle ilgili gerekli işlemlerin yapılacağını söyledi.” (Habertürk, Eylül 2017)

“bir grup ile Suriyeliler arasında kavga çıktı... Olayın duyulmasıyla toplanan bir grup yurttaş, Suriyelilerin kaldığı bir evi taşıyarak camlarını kırdı... İlçe meydanında toplanan yaklaşık 500 kişi, daha öncede benzer olayların yaşandığını, bu nedenle Suriyelileri ilçede istemediklerini söyledi.” (Cumhuriyet, Mart 2017)

Yine başka bir haberde yaşanan olaylar nedeniyle Suriyeli sakinlerin buldukları yeri toplu halde terk etme girişimleri haberleştirilmiştir.

“500 MÜLTECİ MAHALLEYİ TERK ETTİ... çocuğu dövdüğü öne sürülen Suriyeli gruba mahalle sakinleri saldırdı. 1'i ağır 30 kişinin yaralandığı olay sonrası yaklaşık 500 kişilik Suriyeli grup mahalleyi terk etti.” (Hürriyet, Nisan 2017)

Bu yaşananları münferit olaylar değil de birbirinin benzeri ırkçı linç girişimleri olarak tarif eden, nedenleri konusunda sistemsal bir takım değerlendirmeler aktaran yazılar ise Evrensel gazetesinde yer aldı.

“toplum daha çok Suriyeli işçilerin suçlandığı, hedef gösterildiği, ırkçı saldırılara maruz kaldığı haberlere alışmıştı... işçiler ‘Suriyeli işçi istemiyoruz’ diye slogan attı... Suriyeli işçiler linç girişimine uğradı. Toplanan kalabalık önüne gelen Suriyelileri dövdü... mülteciler çadırlarıyla birlikte yerinden sürüldü...” (Evrensel, Eylül 2017)

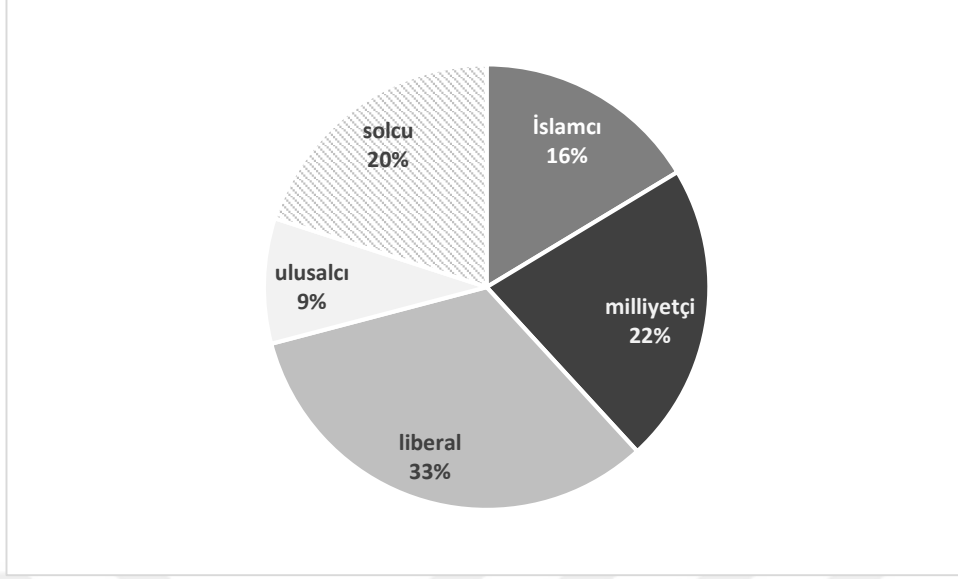
“Sonuçta yaşananların faturası mültecilere çıktı ve bin civarında Suriyeli bölgeden tahliye edildi!.. Üreticiler, buradaki tarım işçisi ihtiyacını bölge illerinden gelen Kürt emekçilerden sağlıyordu... göç alan köyde, tarım işçiliği Kürt emekçilerden Suriyeli mültecilerin eline geçti... Yaşanan bu gerilim işin sadece bir yönü. Çünkü mültecilerin tahliyesinin ardından üreticileri ‘işçi bulamama’ telaşı sardı!” (Evrensel, Nisan 2017)

Evrensel gazetesinin bu olayları ortaklaştırdığı nokta ise ‘emek sömürüsü’dür. Mültecilerin yerleşmeye çalıştıkları yerlerden sürülmesi ile geçici çözümler üretilen olayların kaynağına ilişkin değerlendirmeler bir uzmanın yorumları ile sunulmuştur.

“İzmir Torbalı'da ve Mersin Adanalıoğlu'da Suriyelilere yönelik toplu saldırılar mültecilerin başka bölgelere nakledilmesiyle şimdilik 'çözüldü'... İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü akademisyenlerinden Doç. Dr. Banu Kavaklı Birdal, saldırıların özünde yatan temel etmenin emek sömürüsü olduğuna dikkat çekiyor.” (Evrensel, Mayıs 2017)

Milliyetçi gazetelerin yerinden edilmeyi normalleştirdiği ve linç girişiminde mültecilerin hatasını öne çıkarttığı temsillerin aksine diğer yayın gruplarında ve özellikle de haberlere daha fazla yer veren Solcu YG'de mülteciler toplu linç girişimi mağdurları olarak temsil edilmektedir. Özellikle Evrensel gazetesinin haberlerinde ise yerel halkın suçlanması yerine sistemsal açıklamalara başvurulduğu dikkati çekmiştir.

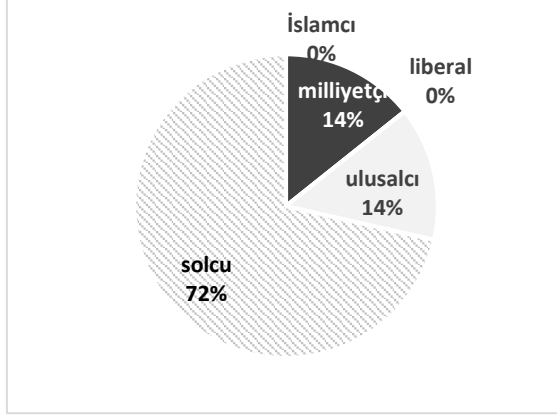
Önce *Yasadışı ekonomik faaliyetler ve suç* teması içinde kodladığımız halde Suriyelilerin sınıfsal temsili açısından önemli bulgulara rastlanmayan, konunun daha ziyade mağdurları açısından ele alınıyor olması nedeniyle Suriyeli Müşteriler ve Mağduriyet rantı temasına alınan Suriyeli kadın ve çocuklara yönelik suçlarda failer de çoğunlukla Suriyelilerdir; Suriyeli erkekler... Liberal gazetelerde daha fazla karşılaştığımız bu haber türünde başta Milliyetçi ve Solcular olmak üzere diğer gruplar da toplam haber sayıları oranında yayın yapmıştır (Bkz. Grafik 48).

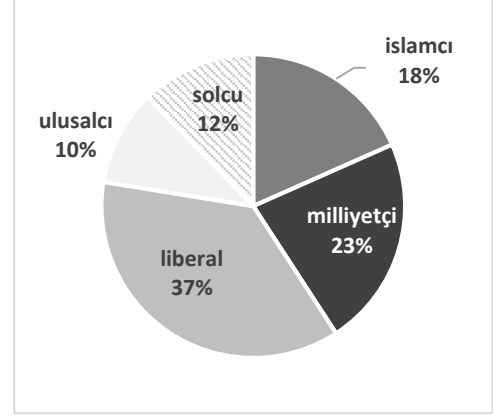
Grafik 48. Suriyeli kadın ve çocuklara yönelik suçlarla ilgili haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Suriyelilerin ekonomik fayda elde etmek için suça yönelmesinden söz ettiğimizde çocuklar ya da kadınların istismarının da böyle bir yönü olduğunu fark ederiz. Bu olaylarda mülteciler hem ‘suça yönelmiş kişiler’ hem de ‘suçun mağdurları’ olarak karşımıza çıkar. Yani yasadışı gelir elde etme konusu içinde kadın ve çocukların görüldüğü haberlerde sığınmacıların yalnızca ‘fail’ değil ‘mağdur’ olarak da temsilleri vardır. Haberlerin dili kadın ve çocuklar üzerindeki tahakküm vurgusunu öne çıkartması nedeniyle bu temada ele alındı demiştik. O nedenle bu tür haberlerde Suriyelilerin kadın ve çocuklar özelinde yeni bir “mağdur” temsilini görüyoruz.

Kadın ve çocuklara yönelik suçlar başlığı altında kodlanan içerik; (1) kadın ve kız çocuklarının satılması ile (2) çocukların sokakta çalıştırılması ve satılması hakkında olup anlaşılacağı üzere ekonomik bir tahakküm ilişkisine yöneliktir.

Grafik 49. Kadın ve kız çocuklarının satılması ile ilgili haberlerin yayın gruplarına göre dağılımı

Grafik 50. Çocukların sokakta çalıştırılması ve dilendirilmesi ile ilgili ifadelerin yayın gruplarına göre dağılımı

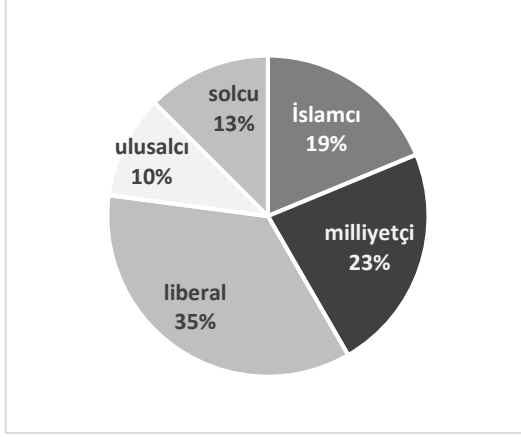
Sığınmacı kadın ve kız çocuklarının para karşılığı Türkiyeli erkeklerle evlendirilmesi konusunda toplam yedi haber vardır ve bunun iki tanesi Milliyetçi ve Ulusalcı gazetelerde gerisi ise Solcu YG’de yer bulmuştur (Grafik 49). Failinin çoğunlukla Suriyeliler olduğu ve mağduru olarak da Suriyelileri –kadınlar ve çocuklar- gördüğümüz diğer haber türü Çocukların sokakta çalıştırılması ve dilendirilmesi olarak kodlandı ve bu konuda görece daha dengeli bir dağılım izlendi (Grafik 50). Çeşitli üretim sektörlerinde Suriyeli çocukların çalıştırılması da yasaklı iş kapsamındadır ancak onlara önceki başlıklarda değindik ve Solcu gazeteler o alanlardaki çocuklara yönelik daha fazla haber yapmıştı; çocuğun emekçi temsilini sunmuştu. Burada ise Liberal ve Milliyetçi gazetelerin biraz da öne geçtiği söylenebilir.

Çocukların sokakta çalıştırılması ve dilendirilmesi ile fayda sağlayan üç grup vardır haberlerde: (1) aileler, (2) örgütler, (3) daha büyük çocuklar. Örneklem dönemimizde gündeme gelen bir olay gazetelerde geniş yer bulmuş, aileler ile örgütlerin yaptığı işbirliği ile ilgiliydi. Çocuklar Halep’teki ailelerinden kiralanarak Türkiye’ye getirilip dilendiriliyorlardı. Yayın grupları arasında, failerin (aile ve örgüt) temsili açısından

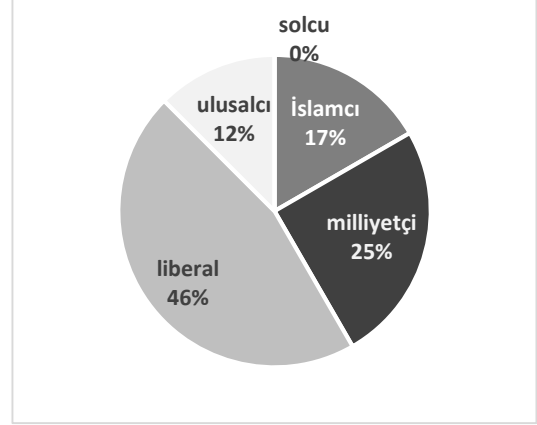
ufak tefek farklar vardı çünkü mağdur çocukların durumu ile Türkiye'nin yaptığı yakalama operasyonu –yani olayın temsili- öne çıkan unsurlar olmuştu.

Çocuklarını dilendirilmek üzere kiraya veren Suriyelilerle ilgili iki operasyon örneklem dönemi içinde gerçekleşti. (1) Birinde Halep'teki ailelerden kiralanan çocuklar bir örgüt tarafından Türkiye'ye getirilerek sokakta çalıştırılıyor, dilendiriliyor ve kötü muameleye maruz bırakılıyordu. (2) Diğer olayda ise Adana'da yaşayan sığınmacı aileler çocuklarını dilendirilmek üzere kiraya verdiği için gözaltına alınıyordu. İkinci olay Suriyelileri çocuklarını kiraya veren aileler olarak görüyoruz ve normal bir adli vaka olarak haberleştiriliyor. “DİLENDİRİLMEK İÇİN ÇOCUKLANNI KİRAYA VEREN SURİYELİLER YAKALANDI (Yurt Gazetesi, Ekim 2017)” başlıklı haber ve “çocuklarını günlük 20-100 TL karşılığı kiraya veren 11 Suriyeli yakalandı (Hürriyet, Ekim 2017)” ifadeleri Adana'da yakalanan Suriyeli ebeveynler hakkındaydı. Adana'daki ailelere yönelik operasyonu Milliyetçi bir gazete de “Çocuk Şube Müdürlüğü ekipleri 1 ay önce Suriye'den iç savaştan kaçarak Adana'ya gelip çocuklarını dilendiren aileleri takip etmeye başladı” şeklinde haberleştirdi (Ortadoğu, Ekim 2017).

Grafik 51 ve Grafik 52 “çocukların sokakta çalıştırılması ve dilendirilmesi” ile ilgili haber ifadeleri ile “Suriyeli çocukları sokakta çalıştırmak ve dilendirmek için ailelerden kiralayan örgüt” konulu habere yer verme yönünden yayın gruplarının bir karşılaştırması yer almaktadır. Bunlara göre, konuyla ilgili belli oranda haber yapan Solcu gazeteler spesifik olarak örgüt haberine yer vermemiş, Liberal gazeteler ise her iki konuda en yüksek haber sayısına sahipken örgüt haberine ekstra önem vermiş görünmektedir. Bunun dışındaki oranlar benzerdir.

Grafik 51. Çocukların sokakta çalıştırılması ve dilendirilmesi ifadelerinin yayın gruplarına göre dağılımı

Grafik 52. Suriyeli çocukları sokakta çalıştırmak ve dilendirmek için ailelerinden kiralaayan örgüt haberlerinin yayın gruplarına göre dağılımı

Örgüt haberlerinden medyada asıl yankı uyandıran Halep'ten kiralanarak getirilen çocukların dilendirilmesi ve gördükleri kötü muameleydi. Bazı gazeteler örgüt üyeleri hakkında detaylı bilgi vermeden operasyondan ve organizasyondan söz ediyordu¹⁴⁵.

Çetenin tüm organizasyonu, organizasyona yönelik polis takibi ve operasyonu, sorgular sonucunda ortaya çıkan bilgiler haberlere çokça konu olurken yalnızca bazı haberlerde çete üyelerinin Suriye uyruklu olduğunu gördük. Bu haberler Suriyeliler Türkiye vatandaşları için bir tehlike gibi sunulmuyordu. **İnsan kaçırma ve fidye** haberlerinde olduğu gibi burada da göçmenlerin kendi aralarında oluşan bir sömürü

¹⁴⁵ “Suriyeli çocukları ailelerinden bin lira karşılığında alarak, dilendiren suç örgütüne yönelik operasyonda 25 şüpheli tutuklanırken, 12 çocuk ise kurtarıldı.” (Yeni Akit, Eylül 2017)

“Çete üyelerinin, çocukları dilendirerek elde ettikleri paralarla fotoğraf çektiği, silahlarla poz verdiği ve evde nargile keyfi yaptığı ortaya çıktı.” (Türkiye Gazetesi, Eylül 2017)

“Operasyonda 12 mağdur çocuk kurtarıldı. Emniyetteki işlemlerinin ardından adliyeye sevk edilen 25 şüpheli tutuklandı.” (Sabah, Eylül 2017)

“36 çocuk kurtarılrken şebeke üyesi 12 kişi gözaltına alınmıştı.” (Vatan, Eylül 2017)

ilişkisinden söz edildiği görülmektedir¹⁴⁶. Operasyon dışında çocukların sokaktaki zorlu yaşamlarını, örgüt üyelerinden gördükleri kötü muameleyi haberleştirenler de oldu¹⁴⁷. “Sabah, hemen her gün İstanbulluların karşılaştığı dilenci çocukların izini sürdü (Sabah, Eylül 2017)” ifadelerine yer verilen bir haberde de çocukların yaşamlarından gözlemler ve onların sözlerinin aktarıldığı bir haber yaptı. “SOKAKTAKİ ZORLU YAŞAM” başlıklı haberde ise Hürriyet (Eylül 2017) gazetesi sokaklarda “yaşam savaşı veren”, dilendirilen, istismara uğrayan ve suça zorlanan Suriyeli çocuklardan söz ediyor ve onlarla yapılan röportajlara yer veriyordu. Liberal/Merkez Sağ gazeteler mültecilerin Türkiye’deki yaşam koşulları içinden resimler sunan haberler yapmayı daha fazla tercih etmiştir.

Medyadan tüm detaylarını takip ettiğimiz bu olay bir insanlık dramı olarak Solcu YG dışındaki tüm yayın grupları tarafından aynı şekilde haberleştirildi, temsil yönünden çete üyelerinin uyruklarının belirtilmesi dışında bir detay bulunmuyordu. Ulusalçı bir gazete haberinde konunun ahlaki boyutu açık bir şekilde ifade edildi ve “Böyle

¹⁴⁶ “93 adrese baskın yapan polis, Suriye uyruklu 12 çete üyesini gözaltına aldı.” (Vatan, Hürriyet, Habertürk, Yeni Şafak, Türkiye Gazetesi, Yeniçağ, Eylül 2017)

“Suriyeli çete, çoğunluğu 10 yaşın altında olan çocukları Halep'teki ailelerinden kiralayıp İstanbul'da dilendirdi.” (Sabah, Eylül 2017)

“Suriyeli çocukları kiraladıktan sonra dilendiren, hortumlarla döven Suriyeli çeteden 25 kişi tutuklandı.” (Habertürk, Eylül 2017)

¹⁴⁷ “İstanbul'a getirilen çocuklar sokakta dilendirildi. Günlük 'limiti' dolduramayan çocuklar hortumla dövülmenin yanı sıra aç bırakıldı.” (Hürriyet, Eylül 2017)

“Parayı toplayamadıklarında hortumla dayak yediklerini anlatan Mahmud, ‘Ailemizle görüşmek istersek A.C. elinde hortumla başımızda bekliyor, ailemize bir şey anlatmamamız için bizi tehdit ediyordu’ diye konuştu.” (Habertürk, Eylül 2017)

“100 TL getirmeyen dilenci çocuğa hortumla işkence!” (Vatan, Eylül 2017)

“Halep'ten ailelerinden kiraladıkları çocukları İstanbul'da dilendiren ve işkence eden... çetenin nasıl çalıştığı ve Suriyeli çocukların maruz kaldığı insanlık dışı muamele mağdur çocukların anlattıklarıyla ortaya çıktı.” (Vatan, Eylül 2017)

vicdansızlık görülmedi. Suriyeli çete, soydaşlarının çocuklarını aylık bin liraya kirladı (Sözcü, Eylül 2017)” sözlerine yer verildi. Konuyu yine Türkiye özelinde ve Türkiye’ye etkisi bağlamında ele alan bir köşe yazısına da Ulusalcı bir gazetede rastladık.

“Ülkemin geldiği yere bak. Otur ağla. Türkiye, Suriyeli çocuğa dilencilik yaptıran ülke oldu: Çeteler oluşmuş. Harap Suriye şehirlerinden, 4-5-6-7 yaşlarındaki kız-erkek çocuklarını ayda 1000 TL ile kiralyorlar. Türkiye'nin büyük kentleri İstanbul, Ankara, İzmir'de dilendiriyorlar... Türkiye, ayrıca çocuk yaşta Suriyeli genç kızların parayla satıldığı ülke de oldu. İngiliz gazeteciler (Times) Gaziantep'e geldiler. Soruşturup araştırdılar. Gazetelerinde Türkiye'ye sığınan Suriyeli 18 yaşından küçük kız çocuklarının 5-6 bin TL'ye ikinci eş yapılmak üzere satıldığını yazdılar. Çok çirkin çamur. Türkiye'ye bulaştı.”
(Sözcü, Eylül 2017)

Bu haberde hem çocukların ailelerinden kiralanarak dilendirilmesi hem de göçmen ailelerin kız çocuklarının Türkiyeli erkeklere para karşılığı “verilmesi” üzerinden Türkiye’nin geldiği nokta, bir imaj sorunu, bir “kirlenme” meselesi gibi anlatılmaktadır. Bu yaşananların sorumlusu elbette hükümet olarak görülmekte ve diğer haberlerdeki gibi Suriyelilerin yasa dışı faaliyette bulduklarının altı çizilmemektedir. Ancak olayların Türkiye’ye bulaşan bir çamur olarak temsil edildiği ve konunun ulusal bir mesele olarak ele alındığını görmek mümkündür.

Suriyeli kadın ve kız çocuklarının satılması ile ilgili diğer haberlere geçmeden önce Sokakta çalıştırılan Suriyeli çocukların uğradığı başka kötü muamele olaylarından da söz edebiliriz. Birisi liberal diğerleri Solcu grupta yer alan haberlerden zincir bir

yemek firmasının çalışanının Suriyeli bir çocuğu uzaklaştırmak için sıcak su kullandığını öğrendik. Suriyeli çocuğun ticari bir işletme için rahatsızlık kaynağı olarak görülmesi haberi diğerleri kadar yaygın değildi.

“Nişantaşı McDonald's şubesi çalışanı, 'müşterileri rahatsız ettiği' gerekçesiyle Suriyeli bir çocuğun üzerine kaynar su döktü.” (BirGün, Mayıs 2017)

“Üzerine kaynar su attılar!” (Evrensel, Mayıs 2017)

“SURIYELİ ÇOCUĞA SICAK SUYLA SALDIRI” (Habertürk, Mayıs 2017)

Medyada çok sayıda **Suriyeli gelin ve çocuk gelin** haberine rastlamak mümkündür; çalışma alanımızı ekonomik içerikli haberlerle kısıtlasak bile örneklemimize bu konuda bazı haberler girer. Örneklem dönemimizde bu konuyla ilgili altı habere rastlanmış, bunların dört tanesi Solcu, diğer ikisi ise Ulusalcı ve Milliyetçi gazetelerde yer almıştır. Bir İngiliz gazetesindeki haberin aktarıldığı ifadeler Türkiye’de kız çocuklarının Türkiyeli erkeklere “satılmasından” söz ediyordu ve Solcu gazetelerde yer aldı¹⁴⁸. Diğer iki Solcu YG haberi Evrensel gazetesindeydi. Birisi Türkiyeli bir eczane çalışanının gözlemleri olarak aktarılırken diğeri Suriyeli bir babadan “istenen” küçük Suriyeli kızın yaşamından söz ediliyordu.

“Çocuk yaşta evliliklerle de, çok fazla karşılaştığını ifade ediyor, bu durumun mültecilerde daha yaygın olduğunu belirterek. ‘Bir keresinde ev kirası karşılığında 17 yaşındaki bir mülteci kız ile 54 yaşındaki bir erkekle evlendirildiği...” (Evrensel, Ekim 2017)

¹⁴⁸ “Türkiye’ye sığınan mülteci kız çocukların 5-6 bin TL gibi paralar karşılığında ikinci eş olarak satıldığını yazdı... yaşlı erkekler 18 yaşından küçük Suriyeli kız çocuklarını ailelerinden ‘satın alarak’ kuma yapıyor.” (Cumhuriyet, Özgürlükçü Demokrasi, Eylül 2017)

“babası, kapının arkasındaki süpürgeyi işaret ederek Ayşa'dan evin önünü süpürmesini istemişti... Ne zaman eve birileri gelecek olsa hep böyle yapardı zaten babası. Onun duymaması gereken şeylerin konuşulduğunu anlamaması zor değildi. Fakat bu adamların kim olduğunu, neden bu kadar sık geldiklerini anlamıyordu... Her seferinde farklı bir araçla gelip gidiyorlar, babası hep daha çok kızılıyordu... Babası artık iyiden iyiye kızmış, adamları tersliyordu... ‘Benim sizin yurdunuza verecek kızım yok!’ diye bağıarak konuşmalarına nokta koymuştu. Adamlardan birisi, tekliflerini bir daha düşünmesini söyleyecek oluyorsa da...” (Evrensel, Eylül 2017)

Burada kızının para karşılığında evlenmesine izin veren değil izin vermeyen bir baba temsili ile karşılaşırız. Konuşulanları duyan kızına “Nasıl biliyorlarsa, paraya ihtiyacı olanları biliyorlar... Sen okuyacaksın, ben de bunlara el pençe olmayacağım kızım” şeklindeki sözleri aktarılan baba, diğer gazetelerde karşılaşmadığımız bir temsil ile Türkiyelilere büyük bir hata payı yüklemektedir. Göçmen ailelerin ebeveyn rolleri üzerinden farklı temsillerini örneklememiz içinde görebiliriz. Örneğin Milliyetçi gazetelerde onları daha çok çocuklarını terk eden ya da tehlikeye atanlar olarak görürüz. Botla sınırı geçmeye çalışan bir babanın çocuğunu denize atmakla tehdit ettiğini Ortadoğu Gazetesi’nden öğrendik.

Ulusalcı bir gazetede “18 yaşından küçük kız çocuklarının 5-6 bin TL'ye ikinci eş yapılmak üzere satıldığını yazdılar (Sözcü, Eylül 2017)” sözleri ile paylaşılan haberde konunun “Türkiye’nin geldiği yer” bağlamında ele alındığına değinmiştik. Milliyetçi bir gazetede ise yine bir vakanın paylaşılması ile karşılaşırız.

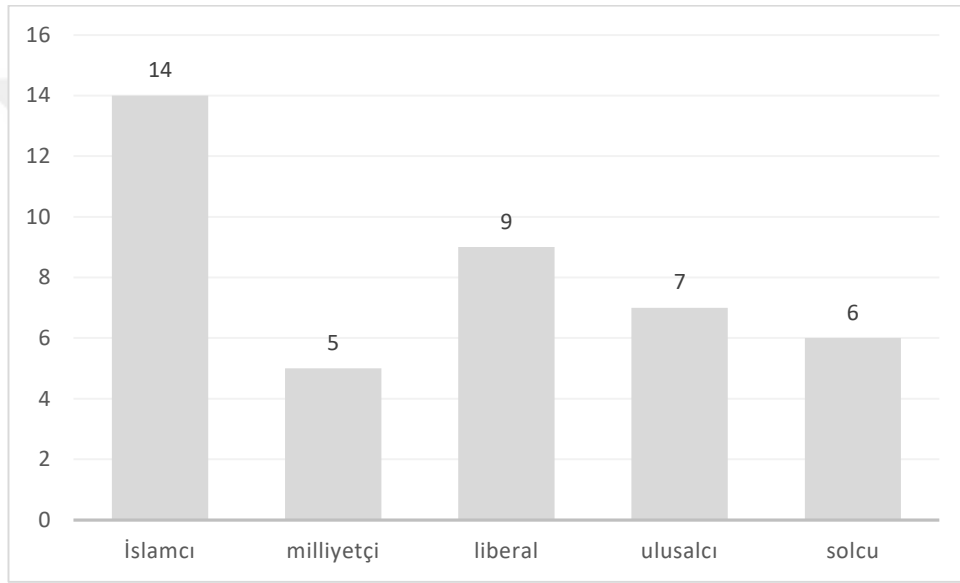
“16 yaşındaki kızı 34 yaş büyük adama sattılar... insanlık dışı olay iddiaya göre şöyle gelişti: 50 yaşındaki Kemal K., 30 yaşındaki Ahmet Elisa'nın yardımı ile 16 yaşındaki Halepli Amira Muhammed'in ailesiyle tanıştı. Kemal K. aileye 12 bin TL para vererek genç kızı alıp, Develi ilçesine götürdü...” (Vatan, Mart 2017)

Bu örneklerde, göçmenlerle kurulan ilişkinin ekonomik ihtiyaçları ve mağduriyetlerinden istifade etmek şeklinde temsil edildiğini görüyoruz.

4.7. Tema 7 - Suriyeli girişimci, esnaf ve işyerleri

Suriyeli girişimciler ve işyeri sahipleri medyada haberlerine rastladığımız ekonomik içeriklerden bir başkasıdır. Bu temaya girecek haberler ve haber içerikleri yönünden yayın gruplarımız karşılaştığımızda İslamcı YG gazetelerinin önde olduğunu görürüz. Onu Liberal/Merkez Sağ ve Ulusalçı olanlar izlerken Milliyetçi ve Solcu gazetelerin konuya daha az yer verdiği görülmektedir (Bkz. Grafik 53).

Grafik 53. Suriyeli girişimci, esnaf, işyeri temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Bu tema altında dikkati çeken vurguları şöyle sıralayabiliriz:

- Türkiye'deki yatırım payları,
- Türkiye ekonomisine etkiler,
- Girişimcilikle ilgili politikalar,
- Suriyeli işyeri sahiplerinin sorunları.

Bu alt-temalar altında kodladığımız haberler olumlu ve olumsuz ifadeler barındırmaktadır. İfadelerin nitel örneklerine geçmeden başlıklara yayın gruplarının yaptığı katkıları incelersek Suriyelilerin Türkiye'deki yatırım paylarına ilişkin nesnel

haberlerin daha çok İslamcı ve Liberal YG'de yer aldığını, bu gazetelerde onların Türkiye ekonomisine etkilerine ilişkin ifadelere de yer verildiğini, etkiler yönünden en fazla haberin Ulusalıcı gazetelerde yapıldığını görürüz (Bkz. Tablo 27).

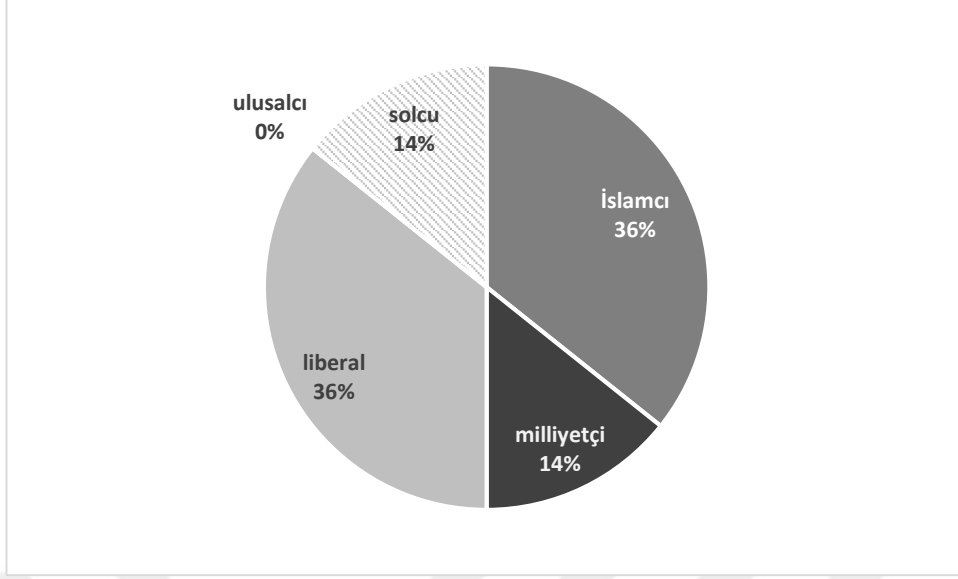
Tablo 27. Suriyeli girişimci, esnaf, işyeri temasındaki alt-temaların yayın gruplarına göre dağılımı

Alt-tema	İslamcı	Milliyetçi	Liberal/ Merkez Sağ	Ulusalıcı	Solcu
<i>Türkiye'deki yatırım payları</i>	5	2	5		2
<i>Türkiye ekonomisine etkiler</i>	6	2	5	6	1
<i>Girişimcilikle ilgili politikalar</i>	4		2		
<i>Suriyeli işyeri sahiplerinin sorunları</i>					2

Suriyelilerin girişimcilikleriyle ilgili politikalar da yine en fazla İslamcı ve Liberal gazetelerde haberleştirilirken Suriyeli işyerlerine saldırı haberinin Solcu bir gazetede yer aldığını görüyoruz.

4.7.1. Türkiye'deki yatırım payları

Suriyelilerin Türkiye'de gerçekleştirdikleri yatırımlara ilişkin istatistikler, (1) yabancı firma sayıları ve Suriyelilerin yatırımlardaki paylarının artışı ve (2) ihracattaki payları konularında olup büyük oranda İslamcı ve Liberal YG gazetelerinde haberleştirilmiştir. Ulusalıcı gazetelerin haber yapmadığı bu konuya diğer grupların katkıları eşittir (Bkz. Grafik 54).

Grafik 54. Suriyeli girişimcilerin yatırımdaki payları alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Yabancı firma sayıları ve **Suriyelilerin yatırımlardaki paylarının artışı** ile ilgili örnekleminizde yer alan haberler ya Solcu ve Milliyetçi gazetelerde yer aldığı gibi nesnel rakam paylaşımına dayanmış, ya Liberal gazetelerdeki nesnel paylaşımın katkısını öne çıkaracak şekilde sunulması biçiminde olmuş ya da İslamcı gazetelerdeki gibi Suriyelilerin Türkiye ekonomisine olumlu katkıları ile bir arada ele alınmıştır.

Yalnızca nesnel olarak Suriyelilerin Türkiye ekonomisindeki artan yatırımlarını aktaran haberler vardır. Milliyetçi YG içindeki “409 YABANCI ŞİRKETİN 159’U SURIYELİLERDEN (Vatan, Mart 2017)” başlıklı haberde Suriyelilerin yatırım yaptığı sektörler, iller bazındaki dağılımları Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) inceleme raporuna dayandırılarak sunulmuş ve tüm rakamsal değerler ayrıntılı aktarılmıştır. Yeniçağ (Kasım 2017) gazetesinin “TÜRKİYE’DE 6 BİN 790 SURIYELİ FİRMA VAR” başlıklı haberinde ise yine il ve sektör bilgileri paylaşılmıştır. Bu haber Ekonomi Bakanı’nın açıklamalarına dayandırıldı. Aynı açıklamaya dayanan Evrensel (Kasım 2017) gazetesi haberi ise çok kısaca “Türkiye’de

6 bin 790'ı Suriyeli olmak üzere 56 bin 468 yabancı sermayeli firmanın faaliyet gösterdiğini açıkladı” ifadesine yer verildi. ABD merkezli bir STK ile Gaziantep'teki Suriye Ekonomik Forumu tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik incelemenin sonuçlarının paylaşıldığı bir başka haberde “...yatırım yapan Suriyeliler 2013'ten bu yana her yıl yeni şirket kuran yabancılar arasında birinci sırada” ifadesi kullanıldı (Cumhuriyet, Ekim 2017). Nesnel verilere dayanan bu haberlerde Suriyelilerin sınıfsal temsili açısından dikkate değer bir vurgu ile karşılaşılmadı ancak konu ulusal ekonomiye etkilerle yakınlaştıkça sınıfsal temsil yönünden farklılıklar yakalamak mümkün hale gelmektedir.

Liberal gazetelerdeki başka haberler hem nesnel rakamları veriyordu hem de detaylı ve büyüklük vurgusu taşıyan uzun metinler sunuyordu. Suriyelilerin Türkiye’de yaptıkları yatırımın olumlu katkıları metinde sık sık dile getirilmese de yatırım yapmanın kendisinin olumlu bir şey olduğu dilden anlaşılmaktadır.

“Türkiye’de Suriyelilerin girişimcilik faaliyetleri, 2015 yılında olağanüstü artış gösterdi.” (Habertürk, Eylül 2017)

“Suriyeli girişimcilerin Türkiye’ye ekonomisine katkısı yarım milyar oldu.” (Sabah, Eylül 2017)

Bu nedenle örneğin Hürriyet (Ekim 2017) gazetesi “MÜLTECİLER İŞ BAŞINDA” başlıklı haberinde hem Suriyelilerin yaptığı yatırımın büyüklüğünden söz ediyor hem de çeşitli yatırımcıların başarı öykülerini anlatıyordu. Yine bu nedenle yatırım rakamlarındaki artış Suriyelilerin Türkiye’ye olumsuz etkilerinden söz edenlere bir cevap niteliğinde sunuluyordu.

“Kılıçdaroğlu Suriyeliler bizzat kendilerini Suriye'ye geri göndereceğini söylüyor... Suriyelileri hep ‘kötü kişi’ olarak gördüler. Kemalistler yani. Kılıçdaroğlu onları ‘emekçi halkımın ekmeğine ortak oluyorlar’ diye sevmiyordu... Madalyonun arka yüzü şimdi açıklandı: Türkiye'de, altı yılda Suriyelilerin kurduğu şirket sayısı, kayıt içi 6 bin, kayıt dışıyla birlikte 10 bini açıyor... (Aman ha, onlar da Türklerin kurduğu kayıt dışı şirket sayısını araştırmaya kalkarlarsa mahcup oluruz.) Yaptıkları yatırım, 334 milyon dolar civarında! Lira değil, dolar.” (Sabah, Ekim 2017)

Bu köşe yazısında “Madalyonun arka yüzü” yani Suriyelilerin “kötü kişiler” olmadıklarının kanıtı yaptıkları yatırımın büyüklüğü ile ölçülmüştür. O halde sermaye sahibi iyi ve faydalı insanlar olarak Suriyeliler, Türkiye’ye katkı sağlayan bir sermaye kesimine de sahip olan ve yalnızca yoksul ve yardıma muhtaçlardan oluşmayan mülteci grubu gibi temsilleri yakalayabiliriz.

İslamcı YG haberleri kendilerinden bekleneceği üzere konuyu Suriyeli yatırımcıların Türkiye ekonomisi üzerine Türkiye'deki yatırımlara katkısı anlatılmaktadır ve bu durum serbest piyasa ekonomisi içinde elbette olumlu bir gelişmedir¹⁴⁹. Özetle Milliyetçi ve Solcu gazetelerin Suriyelilerin yatırımdaki artan payları ile ilgili rapor ve açıklamaları aktarıırken bunu olumlayan bir dil kullanmadığı, İslamcı ve Liberal gazetelerin ise ya Suriyelilerin ulusal ekonomiye faydaları anlamında ya da yatırım yapmanın kendisinin bir değer olarak görülmesi anlamında olumlu haber yaptığı

¹⁴⁹ “Almanlardan sonra...en çok şirket kuranların Suriyeliler olduğu...” (Yeni şafak, Ekim 2017)

“Suriyelilerin... ticaret hacmini genişlettiği...” (Diriliş Postası, Ekim 2017)

“Beraberinde getirdikleri sıcak para ile ticaret yapan muhacirlerin Türkiye ekonomisine katkısı gün geçtikçe artıyor.” (Yeni şafak Eylül 2017)

görülmüştür. Suriyelilerin ihracattaki payları da özel olarak İslamcılar ve onlara katılan Sabah gazetelerde ele alındı¹⁵⁰.

Bu haberlerde “ülkesinden ayrılmak zorunda kalan” Suriyeli yatırımcı temsilini kullanmak çok daha kolay ve meşrudur çünkü haberde kendi ülkesinde zaten iyi şartlara sahip olduğundan söz edilen kişinin Türkiye’ye göç etmesinde savaş dışında bir neden olamaz. Örneğimizde, Suriyeli yatırımcıların Türkiye piyasasındaki paylarını arttırarak katkı sağlaması ile ilgili buradakinden daha fazla haber vardır. Ancak bunu ulusal ekonomiye olumlu ya da olumsuz etkileri vurgulayacak şekilde ele alan haberleri bir sonraki başlıkta değerlendirdik.

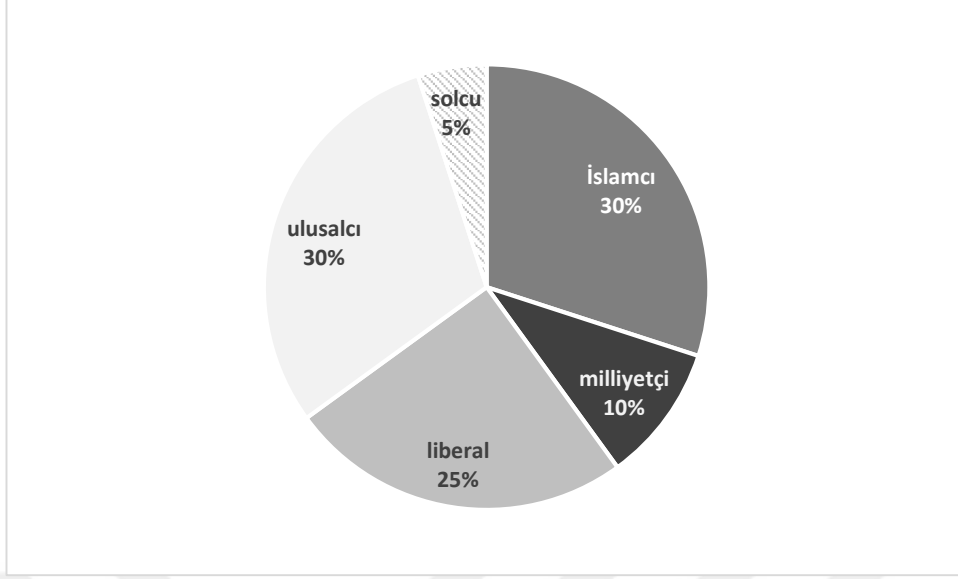
4.7.2. Türkiye ekonomisine etkileri

Suriyeli girişimcilerin Türkiye ekonomisine olan etkileri en çok İslamcı ve Liberal gazetelerde haberleştirildi demiştik. Ulusalcı gazetelerde iki, diğerlerinde birer haberde rastladığımız bu vurgu olumlu ve olumsuz etkiler anlamında değişmektedir. İslamcı ve Liberal gazetelerdeki haber sayılarının fazla olması olumlu değerlendirmelerin de daha fazla medyaya yansıdığını tahmin etmemizi sağlar. Konuyla ilgili haber yapma oranlarının yayın grupları yönünden görünümü Grafik 55’te sunulmuştur.

¹⁵⁰ “SURIYELİ İŞ ADAMI TÜRK ORTAĞIYLA 6 ÜLKEYE MERMER SATIYOR. Ülkesindeki iç savaş yüzünden sahip olduğu 2 mermer fabrikası kapanan Suriyeli iş adamı... Türk ortağıyla işlettiği fabrikadan 6 ülkeye mermer ihraç ediyor.” (Türkiye Gazetesi, Eylül 2017)

“Dabbagh ailesi, iç savaştan kaçarak geldikleri Türkiye’de 60 milyon liralık yatırımla 4 deri işleme tesisi kurdu. Yatırımcı aile, geçtiğimiz yıl 10 milyon dolarlık ihracat yaptı.” (Yeni Şafak, Ekim 2017)

“Suriye’deki iç savaşın dolayı Türkiye’ye gelen girişimci Mohammed Houssain, tasarladığı web sitesi sayesinde Arap ülkelerine Türk ürünlerini ihraç etmeyi hedeflediğini belirtti.” (Sabah, Ekim 2017)

Grafik 55. Suriyeli yatırımlarının Türkiye ekonomisine etkileri alt-temasındaki haber sayılarının yayın gruplarına göre dağılımı

Örnekleminizdeki haberlere göre bu etkiler; (1) yabancı paranın piyasaya girişi, (2) İstihdam üzerine etkiler ve (3) Kaçak işyerleri ve haksız rekabet vurgusu olmaktadır. Ancak tahmin edileceği üzere haberler arasındaki asıl farklılaşma bu etkilerin olumlu olduğu yönündeki ifadelerle, bu olumlu etkiyi reddeden ifadeler arasında gözlemlenmektedir.

Türkiye piyasasına **yabancı para girişini** bir katkı olarak sunan haberler İslamcı YG’de yer aldı. Burada Suriyeliler yalnızca yardım alanlar değil aynı zamanda Türkiye ekonomisine katkı sağlayanlar olarak temsil edilmektedir. Zaten yardım alanlar olarak temsiline de İslamcı gazetelerde rastladığımız Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durumlarını göz ardı eden bu temsilde “faydalananlar” ve “fayda sağlayanlar” gibi iki uç kuruluyor.

“Ticari faaliyette bulunan Suriyelilerin, Türkiye’ye yabancı sermaye girişini artırdığı, ticaret hacmini genişlettiği... tespit edildi.” (Diriliş Postası, Ekim 2017)

“Rapora göre, Suriyeliler devletten ve vatandaşlardan sadece yardım alan kişiler değil ve Türkiye ekonomisine önemli ölçülerde katkıda bulunuyor.”
(Türkiye Gazetesi, Ekim 2017)

“Suriyeliler tarafından kurulan işletmelerin artışı Türkiye ekonomisine olumlu bir katkı sunuyor.” *(Yeni Şafak, Eylül 2017)*

Bunların dışında olumlu bir etki olduğu genel kabul gören, Suriyeli yatırımcıların Türkiye’deki **istihdam üzerindeki etkiler**, istihdama olan katkıları da çokça haberleştirilmiş bir konu olarak karşımıza çıkar. Örneklerimiz içinde çoğunlukla İNSANİ Gelişme Vakfı (İNGEV) yetkilisinin sözlerine dayanan haber olumlu etki yaratmak isteyen gazeteler tarafından haber başlığına taşındı ve güçlü bir Türkiye’de yatırım yaparak Türkiyeli işçilere istihdam olanağı sağlayan mülteci temsili ortaya kondu.

SURİYELİLER 100 BİN KİŞİYİ İSTİHDAM ETTİ *(Yeni Akit, Ekim 2017)*

SURİYELİ ŞİRKETLER 100 BİN KİŞİYİ İSTİHDAM EDİYOR *(Türkiye Gazetesi, Ekim 2017)*

8 BİN SURİYELİ ŞİRKET 100 BİN İŞ SAĞLADI *(Vatan, Sabah, Ekim 2017)*

Örnek başlıkları sunduğumuz gazeteler dışında konu, satır aralarında ele alındı. Bunlar genelde sığınmacıların ulusal ekonomiye olumsuz etkileri ile ilgili bazı ifadelerle karşı çıkış niteliğindeki haberlerde yer aldı. Her şeye rağmen Türkiye ekonomisine katkısı da göz ardı edilmemesi gerekenler olarak böyle bir temsilden de söz edebiliriz.

“Ancak Suriyelilerin yarattığı istihdam, kattıkları kültürel zenginlik ve ülkeye taşıdıkları on milyar dolara yakın nakit parayı da nazar-i dikkate almalı.”

(Aydınlık G., Eylül 2017)

“Her Suriyeli yatırımcı ortalama 10 kişiye ekmek veriyor.” (Sabah, Ekim 2017)

“Suriyelilerin kurdukları işletmeler, kendi vatandaşlarının iş bulmasına ve Türkiye'de yaşamlarını sürdürmelerine destek oldu.” (Habertürk, Eylül 2017)

Suriyeli yatırımcı ya da esnafın Türkiye ulusal ekonomisine etkisi ile ilişkili olarak rastladığımız bir başka vurgu ise **kaçak işyerleri ve** onların vergi vermemesi nedeniyle oluşan **haksız rekabet** konusudur. Habertürk (Mayıs 2017) gazetesinin “KAÇAK KLİNİĞE BASKIN, SURIYELİ DİŞ HEKİMİ KAÇTI” başlıklı haberi ve Milliyetçi bir gazetede geçen aşağıdaki ifadeler dışında bu konuda kodladığımız haberlerin tamamı Ulusalıcı YG gazetelerinde yer alıyordu.

“3.5 Milyon Suriyeli kendi ülkesine geri gönderilmelidir. Kayıt dışılığın zararını hepimiz çekiyoruz. Kayıt dışılığın yüksek olması, vergi kaçırıcılar lehine haksız rekabet yaratıyor. Vergi veren de kayır dışılığa zorluyor.” (Yeniçağ, Kasım 2017)

Ulusalıcı gazeteler başka temalarda olduğu gibi burada da vergi vermeden Türkiye’deki birtakım imkânlardan yararlanabilen sığınmacı temsilini sürdürüyor ve bir kıyaslama yapıyor. Aynı haberi yayınlayan iki gazetenin konuya bakış açısını aşağıdaki ifade iyi bir şekilde özetler.

“Tekstil ve konfeksiyon sektöründe rekora koşan Suriyeli patronların çalışma politikaları sektörü zor duruma düşürüyor... Yaşanan bu gelişme yerli

tekstilcileri rahatsız ediyor. Bu işyerlerinin genel olarak kayıt dışı olduğunu savunan yerli atölye sahipleri ortaya çıkan haksız rekabette şikâyetçi.”
(Sözcü, Yurt Gazetesi, Eylül 2017)

Örnektekinden farklı bir bakış açısını ise Ulusalıcı YG içinde ele aldığımız, sosyalist sol eğilimleri olan Aydınlık Gazetesi’nde görüyoruz. Daha önce İşçi Eylemleri başlığı altında ele aldığımız ve Evrensel gazetesinin çokça yer verdiği Saya işçi eylemleri konusunda Aydınlık, dayanışma yerine rekabeti vurgulayan ifadeler paylaşıyor.

“En büyük rahatsızlığımız Suriyeli vatandaşlar... şurada dükkân açıyor, merdiven altı tabiriyle çalışıyor, vergi yok, hiçbir şey yok. Ben üretiyorum ayakkabıyı, 30 liraya satamıyorum, o gidiyor 20 liraya satıyor. Çünkü onun gideri yok. Bu nedenle rekabet edemiyoruz. (Aydınlık G., Eylül 2017)

Suriyeli işyeri sahipleri bir şekilde haksız rekabete girilen kişiler olarak sunuluyor, Aydınlık Gazetesi’nin diğer Ulusalıcı gazetelerden farkı konuyu dükkân sahipleri değil işçiler açısından değerlendiriyor olmasıdır. Bu nedenle, kaçak işyeri ve vergisiz faaliyet ile avantaj sağlayan Suriyeli işyeri sahipleri temsiline bir de kaçak işyeri ve vergisiz faaliyet ile yerli işçilerin imkânlarını kısıtlayan Suriyeli işyeri sahipleri temsili ekleniyor.

4.7.3. Girişimcilikle ilgili politikalar

Suriyelilerin girişimcilik kabiliyetlerini arttırarak kendi işlerini kurmalarına destek olan proje örneklerinden birinci temada söz etmiştik. Burada değineceğimiz birkaç haber İslamcı ve Liberal YG gazetelerinde yer almıştır. Böyle bir proje İMECE adı ile hayata geçmiş ve medyada yer bulmuştur. İslamcı YG gazeteleri söz konusu programa

katılan mültecilerin Türkiye ekonomisine güç katmak istediği vurgusuna yer verdi. İki gazetede “SURIYELİLER, TÜRKİYEYİ GÜÇLENDİRMEK İSTİYOR (Diriliş Postası, Yeni Akit, Kasım 2017)” başlığıyla yayınlanan haberlerin birisinde girişimcilik konusundan söz edilmiyordu. Ancak mültecilerin Türkiye ekonomisine katkı sağlama arzuları metinlere yansımıştı.

“kendilerini anlatmak, bu ülkeye yük olmamak ve ülkeye değer katmak istediklerini söylüyorlar.” (Yeni Akit, Kasım 2017)

“Suriyeliler aslında burada emek sarf etmek Türkiye'yi güçlendirmek, destek vermek istiyorlar.” (Diriliş Postası, Kasım 2017)

Yeni Akit gazetesinin iki haberi İMECE programının bir girişimcilik projesi olduğunu da söylüyordu. Bu haberler Türkiye ulusal ekonomisine olumlu etkiler yapmak isteyen mülteci girişimci adayları temsili oluşturmaktadır.

*“İMECE Programı kapsamı ile... Suriyelilerin ekonomiye aktif katılımını sağlamak amacıyla İMECE Programı kapsamında bir yılda bin 720 **Suriyeli girişimci adayına** eğitim verildi.” (Yeni Akit, Kasım 2017)*

*“Türkiye'deki sosyal ve ekonomik yaşama uyumunu sağlamak amacıyla hayata geçirilen İMECE programı, **girişimcilik hayali olanları** da destekliyor.” (Yeni Akit, Kasım 2017)*

Liberal/Merkez Sağ gazetelerdeki haberlerde ise girişimcilik vurgusu çok daha sık yapılıyor. Sabah gazetesinin haberinde dört, Hürriyet gazetesinde ise dokuz kere tekrarlanan girişimcilik kelimeleri ile İMECE programının bu yönü öne çıkartılmış ve amaçlar detaylı bir şekilde ortaya konulmuştur. Sabah gazetesi İslamcı olanlara benzer

bir başlık kullanırken (MÜLTECİLER EKONOMİYE CAN VERECEK)¹⁵¹ Hürriyet gazetesi girişimcilik konusunu başlığına da taşıdı (SURIYELİ MÜLTECİLERE GİRİŞİMCİLİK DERSİ)¹⁵².

Bu haberlerde mültecilerin, Türkiye tarafından Türkiye'ye faydalı olmaları ve kendi geçimlerini de sağlayabilmeleri için eğitilen Suriyeli girişimci adayları temsilini görüyoruz. Hem istihdam hem de kendi işlerini kurmaları için mültecilere yönelik başka mesleki eğitimler verildiğini de öğrendiğimiz haberler vardır.

4.7.4. Suriyeli işyeri sahiplerinin sorunları

Suriyeli işyeri sahiplerinin sorunlarından iki kere Solcu YG'den bir gazetenin haberleştirdiğini görüyoruz. Bu haberlerden birisine *Suriyeli müşteriler* temasında değinmiştik çünkü konu Suriyeli esnafın bir sorunu olarak işlenmemiş, ulusal birlikle ilgili yorumlarla birlikte sunulmuştu. Konunun yalnızca Suriyeli esnafla ilgili bir sorun olarak Evrensel gazetesinde işlendiğini de eklemiştik. Suriyeli esnafın sözlerine de yer verilen haber yerel halkın Arapça tabelalara yönelik tepkisini değil, esnafın karara tepkisini haberleştirmişti. Burada önemli olan nokta, tabelaların kaldırılması ile ilgili

¹⁵¹ “İMECE Programı, Suriyeli mültecilere girişim imkânı sunuyor... Yardımlardan bağımsız mültecilerin kendi hayatlarını idame ettirmelerini ve Türkiye ekonomisine katma değer sağlamasını amaçladıklarını belirten... Türklerle mültecilerin ortak üreteceği işletmelerin ortaya çıkması veya KOBİ'lerin Arap pazarlarına erişimini kolaylaştırmayı amaçlıyoruz.” (Sabah, Ekim 2017)

¹⁵² “Suriyeli mültecilere girişimcilik dersi... Program kapsamındaki 14 ilde ‘yüksek potansiyelli’ mülteci girişimcilerin iş kurma süreçlerini destekleyecek... 5 bine yakın Suriyeli mülteciye ulaşılması ve Türkiye ekonomisine katkı sağlayacak potansiyelli iş fikirlerinin hayata geçirilmesi planlanıyor.” (Hürriyet, Ekim 2017)

kararın yalnızca Suriyeli değil Türkiyeli esnafı da mağdur ettiği, dolayısıyla verilen tepkinin de ortak olduğu vurgusuydu¹⁵³.

Solcu YG'den bir başka haberde, Urfa ekonomik yaşamında mültecilerin artan yeri ve alınmayan bir takım tedbirler nedeniyle oluşan yerel tepkiler ve linç girişiminden söz ediliyordu¹⁵⁴. Metinde Suriyelileri işyerleri başında kalabalık bir esnaf kitlesi olarak görüyoruz; önyargı kıskacındaki ve asılsız haberlerle linç girişimine maruz kalabilen...

¹⁵³ “‘Görüntü kirliliği yaratıyor’ denilerek Arapça tabelaların yasaklanmasından hem yerli hem de Suriyeli esnaf rahatsız... Muhammed El Yasin isimli Suriyeli esnaf, uygulamanın var olan ayrışmayı derinleştireceğini söyledi.” (Evrensel, Nisan 2017)

¹⁵⁴ “Şehrin ticaret merkezlerinden biri olan Kapaklı Pasajı'ndan Haşimiye'ye kadar uzanan caddede kadar daha çok Suriyelilerin işyerleri var. Lokanta, tatlıcı ve kuyumcu... Bir Suriyelinin polisle kavga ettiği söylentisi kısa süreli bir infiale yol açtı. Suriyelilere ait işyerlerine saldırılar düzenlendi. Emniyetin, polisle kavga eden kişinin Suriyeli olmadığı yönündeki açıklamasının ardından belki de bir felaketin eşiğinde dönüldü.” (Evrensel, Nisan 2017)

5. Bölüm: Suriyeli Mültecilerin Sınıfsal Temsili

Kavramsal Çerçeve'de sunulduğu üzere toplumsal eşitsizliklerin medyadaki temsiline ilişkin çalışmaların genel eğilimi, her ne kadar örneklemelerinde görece “farklı” siyasal yaklaşımlardan yayınlara yer verseler de, genel bir egemen ideoloji ve temsil klişesi sonucuna ulaşmak olmuştur. Yapılmış çalışmalar incelendiğinde egemen –örneğin liberal, cinsiyetçi ya da milliyetçi- söylemin metinlerde etkili olduğundan ya da iç siyasal kutuplaşmaların izlerinden söz edildiği görülür. Yayınların sınıfsal temsil biçimleri yönünden karşılaştırmalı bir analizine hemen hiç rastlanmaz.

Bu çalışmada ise, benzerlikler kadar, yayın organlarının birbirinden farklı ‘ideolojik süzgeçleri’ ya da ‘ideolojik çerçeveleri’ hakkında da değerlendirme yapmaya ve farklı sınıfsal temsil biçimlerine ulaşmaya çalışıldı. Farklı ideolojik perspektiflerin farklı güçteki farklı ilgileri temsil ettiği ve bunlar arasındaki mücadeleyi medyadan izlemenin mümkün (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 154-155) olduğu görüldü. Veriler medyanın belli fikirlerin tanıtımı konusunda bir mücadele alanı olarak tanımlanmasını (s. 155) destekleniyordu.

Mültecilerin sınıfsal eşitsizlikler, ilişki ve mevkiler yönünden temsili konusunda da bir mücadeleye tanık olduk. Bu hem **gündelik siyaset**, hem de **yapısal siyaset** bakımından ideolojik bir mücadeleydi. 2017 yılının ilkbahar ve sonbahar aylarında 17 ulusal gazetede yayınlanan ekonomik içerikli Suriyeli haberinden mültecilerin sınıfsal temsili üzerine beş farklı temsil biçimine ulaşıldı. Bunlar hem gazetelerin **sınıf**

kavrayışları hem de **mülteci yaklaşımları** konusunda fikir veren ve mücadele halindeki beş farklı söylemdi.

Hall (2010) herhangi bir toplumsal formasyonda çok sayıda farklı temsil sistemleri olduğunu söylemişti. Bunlardan birisini seçtiğimizde bir fikirler demeti ile karşı karşıya kalırız. Bu demet hem düşüncelerimiz arasında bir iç tutarlılık hem de diğerlerini dışlayan fikirleri verir. Bunların hem karşılıklı olarak birbirlerini dışlaması hem de içsel olarak kendini sürdürebilir olması gerekir. Bu çalışmada tespit edilen beş söylem türü sınıf kavrayışı ve mülteci yaklaşımı gibi iki farklı konuda kesişir ve ayrılır.

Dördüncü bölümdeki tematik başlıklarda Suriyeli sığınmacıların öne çıkartılan niteliklerinin, içinde buldukları ekonomik ilişkilerin ve bunlara dair tüm vurguların tercih edilme sıklığı ve yayın gruplarına göre dağılımına bakarak birbirinden farklı çerçeveler geliştirildiğini gördük. Bir tema ya da alt-tema altında yer alabilecek türden haber yapmayı tercih etmek ya da etmemenin ideolojik yaklaşımla uyumlu olduğuna ilişkin birçok örnekle karşılaştık (örneğin mültecileri emek piyasasında ya da yardım ilişkileri içinde temsil etmek). Sayısız kelime mültecilerin sınıfsal temsilinde kullanılıyor, yer ve rol alıyordu. **Tamil unsurları** diye isimlendirilen bu kelimelerin hepsi her zaman ekonomik bir jargonun üyesi değildi. Bu unsurlar durmadan birbirlerini destekliyor ya da birbirleri ile mücadele ediyordu.

Yardıma muhtaç, ihtiyaç sahibi temsilleri, Misafir, kardeş, savaş mağduru temsilleri, Mazlum, muhacir temsilleri, Müteşekkir ve ahlaklı temsilleri, İhtiyaç sahibi olmayan ve yük temsilleri, Irkçı ve ayrımcı temsiller (nefret söylemi), Potansiyel işgücü, ekonomiye fayda yönünden temsiller, Ucuz emek temsili, İşçi mücadelesinde temsil, İşgücü piyasasını bozucu temsiller, Haksız rekabeti vurgulayan temsiller, Kıyas

temsilleri, Suçlu ve tehdit temsili, Geçim mücadelesi içinde temsil, Yoksul ve yoksun (devoid) temsili, Dezavantajlı ve mağdur temsilleri, Irkçılık ve ayrımcılık mağduru temsili, Linçe uğrayan ve günah keçisi temsilleri, Yatırımcı temsili, Profesyonel temsili, Yaş ve cinsiyet yönünden temsiller ile karşılaşıldı. Bunlara ilişkin unsurlar Tablo 28’de özetlenmiştir. Bu tabloda Dördüncü bölümde sunulan temalar ve alt temalar ile elde edilen **temsil unsurları** listelenmektedir. Beşinci bölümdeki analizler Dördüncü bölümden elde edilen temsil unsurları ile sürdürülür.

Buraya 4. Bölümden 5. Bölüme

geçiş tablosu eklenecek

Tablo 28 Dördüncü bölümün özeti ve Beşinci bölüme geçiş

Gazeteler, tamamı ekonomik şartlar ve ilişkilerle ilgili olarak kullanılan bu temsillerin bazılarını fazlaca ya da bir miktar kullanma bazılarını ise hiç kullanmama eğilimindeydi. Bu tercihler ideolojik çerçevelerle okunduğunda **sınıfsal temsil konusunda bir mücadele** ile karşı karşıya olduğu görülür. İlerleyen sayfalarda, tekrarlanan bu sınıfsal temsil unsurlarını, sınıf tartışmalarında üzerinde durduğumuz **kavramlar ve kavşaklardan** yararlanarak değerlendirmeye çalışıyoruz.

Öncelikle, her tür yayın grubunun haberin konusuna göre hem üretim hem de tüketim aşamasına ilişkin bazı temsil tercihleri olduğu görülmüştür. İlaveten, hem üretim hem de tüketim aşamasına ilişkin temsillerin ekonomik olmayan kültürel/siyasal/kimliğe ilişkin başka bazı temsillerle desteklendiği tespit edilmiştir. Ancak üretim ya da tüketim aşamasına ait olma, sınıfsal olanı ya da kültürel olanı öne çıkartma yönünden karşılaştırmalar bizi tek başına bütünlüklü temsil biçimlerine (modellerine) ya da söylem türlerine götürmedi. Onun yerine, bu alanların her birine ait unsurlar taşıyan, sınıfsal olan ve olmayan ideolojik süzgeçlerden geçerek oluşan ve sık sık yan yana gelen unsurlardan oluşan beş farklı yaklaşım meydana geldi. Elde edilen ve görece *rekabet halindeki sınıfsal temsil biçimlerini/söylem türlerini* şöyle isimlendirebiliriz:

- Yardıma muhtaç ve Mazlum Söylemi
- Milli/Ulusal yük ve Tehlike Söylemi
- Yaşam şartları ve Fırsat eşitliği Söylemi
- Haksız rekabet ve Koz Söylemi
- Sömürü ve Sınıf mücadelesi Söylemi

Bunlar hem sınıf kavrayışı hem de Suriyeli mültecileri içerme ve dışlama bakımından benzerlik ve farklılıklar taşıyan temsil modelleridir; örnekleme oluşturan yayın

grupları ile paralellik taşır ancak tamamen örtüşmez. Gazeteler, bu modeller içinde dağılan temsiller üretebilmiştir. Farklı yayın gruplarından gazeteler zaman zaman aynı söylemde bir araya geldi, bazı gazeteler asla birbirlerine yaklaşmadı. Hangi gazetenin hangi söylem biçimine uygun temsiller ürettiğini bu bölümün sonunda, Şekil 3'te görmek mümkün olacaktır. Şimdi, söylem türlerinin (1) detayları, (2) sınıf teorileri ve ideoloji değişkenini temsil eden yayın grupları ile ilişkileri ve (3) dördüncü bölümdeki temsil unsurlarından hangilerini içerdiği üzerinde durulacaktır.

5.1. Yardıma Muhtaç ve Mazlum Söylemi

Çoğunlukla İslamcı gazetesinde rastlanan bu temsil biçimi iki şey söyler; (1) sınıflar arasında barışçıl bir yardımlaşma ilişkisi vardır, (2) asıl çelişki “zalimler” ve “mazlumlar” arasındadır. Böyle bir temsil modelinde sömürü ilişkilerinin yeri yoktur; temel eşitsizliklerin kaynağı olan tahakküm ilişkisi “zenginler” ve “fakirler” şeklinde görünen sınıflar arasında değildir. Tersine “zalimlere” karşı mücadelede bu sınıflar dayanışma halindedir; zengin fakire yardım eder, fakir de yardım yapana müteşekkiri olur, dua eder. Bu şekilde sınıflar doğallaşır, sınıfsallığın (sınıfsal bölünmenin) dışlandığı bir temsil biçimi yaratılır. Burada mültecilerin yardıma muhtaç ve ihtiyaç sahibi durumlarının nedenleri Türkiye’deki koşullarla ilişkilendirilmez; sorunun kaynağı, onları iç savaş mağduru yapan uluslararası konjonktür olarak görünür.

Wright (2014) sınıf teorilerinin hangi sorulara ne oranda cevap verdiklerini incelerken sınıf tanımlarının hangi diğer toplumsal özelliklere alternatifler ürettiğini ortaya koyuyordu. Yardıma muhtaç mazlum temsili hem ulus-devlete ilişkin vatandaşlık bağına alternatif üretiyor, İslam coğrafyasına bir toplanma, kapanma çağrısı yapıyor ve “antagonizmayı” Doğu ile Batı arasında kurarak medeniyetler çatışmasına dayanıyor. Hem sınıflar arasında barışçıl bir ilişki kurarak sınıfsallığa alternatif üretiyor, hem de din dışındaki etnisite, toplumsal cinsiyet gibi kimliklere... Burada sınıfı, eşitsizliğin diğer vecheleri ile rekabet halinde (Pakulski, 2014) ve rekabeti kaybetmiş görüyoruz.

Bu gruptaki temsiller Pakulski’nin (2014) sınıf-sonrası adını verdiği, sınıfları toplumsal eşitsizliklerde geri plana atan yaklaşımı ile uyumludur. Ekonomik nitelikteki zengin-fakir ayrımı ise doğallaşmış haldedir. Doğallaşmaya katkı sağlayan

en önemli faktör, çelişkinin başka bir eşitsizlik ilişkisi (tahakküm) ve kaynağına (Doğu-Batı) atfedilmesi olarak görünmektedir. Pakulski'nin (2014) sınıf-sonrası analizi ile uyumlu olan bu temsil biçiminin önemli bir ideolojik görevi vardır. Elimizdeki sınıf analizlerinin Batılı toplumlar içinde üretildiğini düşündüğümüzde, tüm bu analizlerin dayandığı ilişkilere alternatif bir ilişki biçiminin pekiştirildiğini düşünebiliriz. Mültecilerin yardıma muhtaç temsili büyük bir **yardım ilişkisi** temsiline küçük bir ögesi idi. Hem kendi vatandaşları arasındaki 'fakirlere' hem zulme uğramış İslam coğrafyasına hem de tüm mazlumlara yardım eden bir devletin temsilinde kullanılan bu öge sınıfsallığı reddeden bir kavrayış içinde temsil edilmiştir. Suriyeli mültecileri dışlayan değil içeren ancak bunu yaparken 'ev sahibini' öne çıkartarak onların misafirliklerini sık sık hatırlatan bu değerlendirmelerin dayandırıldığı bazı temsil örneklerini hatırlayarak devam edilmelidir.

5.1.1. Yardıma muhtaç ve İhtiyaç Sahibi temsili

İçeriği büyük oranda İslamcı gazetelerce oluşturulmuş İnsani Yardım, Sosyal Hizmetler ve Sorumluluklar hakkındaki ilk temada sığınmacıların temsilinden çok yardım yapanların ve yardım ilişkisinin temsili dikkat çekmişti. Böyle durumlarda mülteci temsili tali ve pasif kalmıştır. Bu nedenle sivil toplum ve devlet 'etken' mülteciler ise 'edilgen' bir şekilde temsil edilir: "Yardım edilen" gibi. Yardım edilen temsili hem gramer anlamında pasif hem de üretim değil tüketim aşamasına ilişkin olması nedeniyle "nesneleşmiş" bir temsildir.

Tüketim konumuna ilişkin bu temsiline edilgen olmayan ifade biçimi ise "yardıma muhtaç" şeklinde karşımıza çıkar. "Yardım edilen" gibi sağ ideolojilere sahip gazetelerde rastlanan bu temsil unsuru da mültecileri birer tüketim birimi olarak

resmeder. Bunu yaparken üretimden uzak olduklarının, üretmediklerinin altını iyice çizer. Öyle ki “yardıma muhtaç” temsilinin karşısına ekonomiye aktif katılacak, Türkiye ekonomisine katkı sağlayacak, kimseye muhtaç olmadan kendi geçimini sağlayabilecek şeklindeki temsillerin konduğu görülür.

Erdoğan (2016, s. 39), yoksul-madunların gözünden gerçekleştirdiği temsil çalışmasında zenginler ve yoksullar ayrımının belirginliğini görür ve aradaki farkların basitçe maddi bir hal olarak değil sembolik şiddet üreten bir hiyerarşi olarak yorumlanması gerektiğini düşünür. Cumhuriyet Türkiye’sinin kentleşme öyküsüne eşlik eden romantizm, “garibanizm”, varoş-gecekondu ve Arabesk kültürü konuları etrafında dönen akademik çalışmalar da benzer bir kabule dayanır. Burada üzerinde durduğumuz yardıma muhtaç ve ihtiyaç sahibi temsilleri ise bu tablonun dışındadır. Çünkü bu çalışmalar aslında sınıfsal bir çatışmayı içerir; zengin ile fakir arasında bir hor görme ve kültürel isyan ilişkisini görürüz. Necmi Erdoğan (2016) *Yoksulluk Halleri* isimli çalışmasında bunun güncel bir örneğini sunmuştur.

Bu tezdeki Yardıma Muhtaç ve Mazlum Söylemi ise daha çok İslam dininde zengin ile fakir arasındaki ilişkileri düzenleyen ve yardımlaşmaya davet eden normlara dayanır. Fakirlere iyilik edilmesi, yardım edilmesi, onların yedirilip içirilmesi üzerine ayetler vardır. Bu noktada fakirliğin nasıl tanımlanacağını belirgin olmadığını belirten Çiğdem’in (2016, s. 214) ifadesine göre “yoksulluk durumu ve yoksul ancak zenginlerin yaptığı yardımın nesnesi olarak vardırırlar”.

Yoksulluğun yönetilmesi, politikalar ile onunla mücadele edilmesi yaygındır. Liberal bir yaklaşımla onlara pozitif ve üretken bir disiplin kazandırma önemli bir toplumsal uğraş alanı ve başarı göstergesidir (Erdoğan, 2016, s. 31). Simmel (akt. Erdoğan, 2016,

s. 32) yoksulların kendilerine yardım edildiği andan itibaren yoksullukla tanımlanan bir grubun üyeleri haline geldiğini söylemiştir. Ona göre söz konusu konum başkalarının bu durumu düzeltmeye çalışması ile oluşmaktadır. Bu nedenle kamu hizmeti ile yardım ilişkisinin iç içe geçtiği görülür.

Türkiye devletinin mültecilere sunduğu sosyal hizmetlerde de “insani yardım dili”nin sürüyor olduğunu görmüştük. Bu, hegemonik kılınmak istenen toplumsal ilişki biçiminin devlet ve sivil arasındaki ilişkileri de düzenleyen bir ilke haline gelmesi yönündeki çabanın ürünü olarak okunabilir. Bu sayede devletin cömert ve yardımsever temsili pekişirken mülteciler araçsal kalıyordu. Bu noktada onların en aktif temsili “müteşekkir” mülteci temsiliydi. Kendilerine sunulan sosyal hizmetlerin hak değil de bir cömertlik göstergesi olduğu yerde böyle bir temsil besleyicidir. Bu temsil, mülteciyi öznelikten dışlar ancak toplumsal olarak dışlayıcı bir temsil biçimi değildir; onu bir tüketim birimi, mazlum ve misafir olarak içerir.

Türkiye ile AB arasında yapılan anlaşmalar ve taahhütlerin yerine getirilmemesi ile alevlenen tartışmalar Türkiye ve Avrupa temsilleri üretmek için mültecilerin yine araçsallaştırıldığını gösterdi. Bunlara göre Türkiye “cömert” ve “dürüst” iken Avrupa “ikiyüzlü”dür. İnsani özelliklerle tanımlanan ülke devletlerinin karar ve davranışları toplum ve milletlerin karar ve davranışları olarak görülmektedir. Türkiye’nin cömertliği devleti kadar toplumunun da özelliğidir. Bu gösteride Suriyeliler ise, “ulusal vicdan” ile “uluslararası vicdansızlığın” bir nesnesi olarak “ihtiyaç sahipleri” pozisyonunu korudu.

Yardım ve hizmetlere ilişkin haberlerde en yaygın hali ile sığınmacılar ‘ihtiyaç sahipleri’ olarak karşımıza çıktı. Özellikle sağ görüşten (İslamcı, Milliyetçi, Liberal)

gazetelerde yer aldan bu ‘ihtiyaç sahibi’ temsili onları yine tüketim yönünden sunar ve iki bakımdan ‘yoksul’dan farklıdır. Birincisi ihtiyaç sahibi olan kişi ekonomiye aktif katılmama gibi nesnel bir piyasa durumu içindedir ki yoksulluk için bu şart değildir. İkincisi ise yoksulluk temsilleri şuan içinde bulunulan yaşam şartlarının özellikleri ile tanımlanırken (barınma şartları, yokluk ve açlık gibi) ihtiyaç sahibi temsilin kaynağı yerinden edilmesine neden olan geçmiş yaşantı, göç deneyimidir, zulüm görmüştür.

İhtiyaç sahibi temsili Türkiyeliler ile Suriyelileri bir araya getiren, hem vatandaşlık gibi nesnel hem de etnisite gibi kimliksel/kültürel kategorilere alternatif üreten bir sınıfsal temsil türüdür. “İhtiyaç sahibi”nin, Suriyeli mülteciler açısından yabancı, sığınmacı, mülteci, Arap, kadın olmak gibi deneyimsel ve reel bir kategori olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Yardıma muhtaçlık bir kimlik olarak diğer cinsiyet, etnisite ve din gibi kimliklere bir alternatif oluşturarak onları ekonomik düzleme çeker. İhtiyaç sahibi kategorisinin altında yatan sınıf kavrayışını Wright’ın (2014) sınıf tanımlarına yönelik genel değerlendirmesinde bulmak mümkündür. Ona göre sınıfı *dağılımsal mevki* olarak tanımlamak vatandaşlık gibi diğer nesnel pozisyonlara, *özel belirgin gruplar* olarak tanımlamak ise kimliklere alternatif oluşturuyordu. Ancak, sağ ideolojilere sahip gazetelerde karşımıza çıkan ve tüketim aşamasına ilişkin olan ihtiyaç sahibi temsili az sonra ele alınacak olan misafir, muhacir ve mazlum kategorileri ile yeni kimlikler üreterek sınıfsallıktan uzaklaşıyordu.

Sağ siyasal eğilimli gazetelerde –ama daha çok da İslamcı YG üyelerinde- görülen sınıflar arası zorunlu ilişki “yardıma muhtaç ihtiyaç sahibi” ile “yardım yapan, yardımsever” arasındaki dayanışma ilişkisi olarak kurulmuştu. Solcu gazeteler sosyal haklar ve sınıfsal bakımdan, Ulusalçı ve Milliyetçi gazeteler ise ulusal ekonomiye

etkiler, haksız rekabet, bireysel ve kültürel özellikler yönünden yardım ilişkisini değerlendirdi.

5.1.2. Misafir, mazlum, muhacir, müteşekkir ve ahlaklı temsilleri

İhtiyaç sahibi ve yardıma muhtaç temsilleri medyadaki ekonomik bir jargonun üyesi olabilirken, sosyal ve kültürel insan ilişkilerine ilişkin ifadelerin de ekonomik ilişkileri anlatırken kullanıldığı dikkati çekmiştir. Bunların önde gelenleri ‘kardeş’, ‘misafir’, ‘mazlum’ ve ‘muhacir’ vurgularıdır. Bu tür temsiller belli ilişkileri pekiştirerek kültürel ve dini özellikleri sınıfsal ilişkilerin bir yönü haline getirmektedir. Onlarla bir insani yardım ilişkisi kurarız çünkü onlar “Allah’ın emaneti muhacirler”, “misafirperver olmamız gereken kardeşlerimiz” ve “zulme uğramış mazlumlar”dır. Bu temsil grubu içinde yer alan ‘misafir’ kavramı ise ulus-devlet sınırlarını hatırlatan, temsilleri milliyetçi-muhafazakâr konuma getiren bir temsildir.

Erdoğan (2016, s. 30-31) 1990 sonrası İslamcı ve Milliyetçi söylemlerin hegemonya arayışının bir parçası olarak ortaya çıkan milliyetçi-muhafazakâr söyleme dayanan romantizmden söz ederken “kutsal mazlumluk” ifadesini kullanıyor. Başta İslamcı gruptan olanlarla bazı sağ ideolojiden gazetelerde dini tahakküm ilişkilerine gönderme yapan “mazlum” temsili sınıfsal temsile yön vermek açısından önemli bir işlev görüyordu. İhtiyaç sahibi kişi çeşitli nedenlerle –bizim örneklemimizde İslam coğrafyasında yaşayan bir Müslüman olması, savaşta eşini kaybetmiş dul kadın ya da babasını kaybetmiş yetim bir çocuk olması nedeniyle- zulme uğramıştır. Bu kavrayış elimizdeki sınıfsal temsil ögesinin sömürü değil tahakküm ilişkisine dayandırıldığını

gösterir. Yani “mazlum”, sınıfsal konumu değil kültürel/kimlik/dini özellikleri nedeniyle “ihtiyaç sahibi” olur.

Bu tür ifadeler de yine mülteciler üzerinden Türkiye devleti ve milletinin bir temsilini sunuyordu. Mültecilerin “misafir” olarak temsili örneğin, temel ihtiyaçlarının karşılanması yönünden bir misafirperverliği ve cömertliği gerektirir. Böyle bir söylemsel atmosferde eşit şartlar ve haklar altında mesleğini icra eden ya da emeği ile gelir elde eden bir mülteci temsiline yer yoktur. Onlar ancak bizim “sahip olduklarımızı paylaştığımız” kimselerdir. “Misafirlerle” sınıfsal pozisyonumuzu ya da yaşam fırsatlarımızın tamamını değil yalnızca temel geçim maddelerimizin bir kısmını “geçici bir süre” paylaşıyoruz.

Hem insani yardımlar hem de sosyal hizmetler bir yardım ilişkisinin parçası olduğunda Türkiye, devleti ve milleti ile cömert ve yardımsever bir temsil kazanır demiştik. Mültecinin bunun bir yardım ilişkisi olduğunu kabul ettiğini gösteren bir temsil türüne de “müteşekkir” dedik. Kendilerine sunulan sosyal hizmetlerin hak değil de bir cömertlik göstergesi olduğu yerde böyle bir temsil işler.

Mültecilerin suça karışması üzerinden kurulan abartılı temsillerin tersi temsiller olduğunu düşünebileceğimiz bazı olumlu ahlaki davranış vurgularına değindik. Tamamı İslamcı gazetelerde yer almış olan bu vurgular Suriyeli mültecilerin “hepsinin” “kötü” olmadığını düşünmemizi sağlar.

5.1.3. Dul kadın, yetim çocuk ve yaralı erkek temsilleri

Özellikle insani yardım ve sosyal hizmet haberlerinde büyük yer tutan “dul” ve “yetim” vurgusundan söz etmiştik. Bu vurgu hem yardım ve hizmetlerin meşruiyetini

arttırır hem de yardım ilişkisini dini ve vicdani bir sorumluluk olarak kodlar. İslamcı gazetelerde karşılaşılan bu ifadeleri “yaralı baba/erkek” temsili ile bir arada düşündüğümüzde mülteciler çalışamayacak, yardıma muhtaç, mağdur kimseler olarak netleşir. Böylece “ihtiyaç sahibi” olmanın nedenleri bir takım “olağan üstü” şartlar şeklinde sunulmuş olur. Olağanüstü şartlar, anne-baba-çocuk rollerini zedelemiş şartlardır. Aile ekonomisine katkı sağlamaya çalışan, çocuklarına hem anne hem baba olan, savaş mağduru gibi vurgular ihtiyaç sahibi temsiline destekleyenleri olarak listede yerlerini alır.

5.2. Milli/Ulusal Yük ve Tehdit Söylemi

Van Dijk'ın (1991) meşhur çalışmasına göre medyada mültecilerle ilgili geliştirilen genel söylem 'yük'tür. Yani mültecilerin, sığındıkları ülkenin ekonomisine bir yük oldukları genel kabul gören bir anlayıştır ve bu nedenle kendilerine yapılan yardım ve hizmetler eleştirilir ya da bu tür (yük) temsile itiraz edilir. Bu anlamdaki farklı yaklaşımları yazar ideolojilere bağlar. Ancak kendisi, yük söylemini genel geçer bir ulus-devlet ideolojisine bağlamamıştır. Oysa yük temsili, her şeyi ulus-devletin varlık koşulları çerçevesinde gören, *ulusal çıkar dili* üreten bir ideolojinin izlerini taşır. Konu yabancılar olduğunda böyle düşünmek ve ulusal çıkar dili kullanmak meşru görülür.

Yük ve Tehlike Söylemi ekonomik alan ile kültürel/siyasal alanın iç içe geçtiği bir temsil grubunu ifade etmektedir. Suriyeliler sosyal yardımlarla yaşamlarını sürdüren bir grup olarak hem ekonomik hem de milli birlik ve beraberlik, kültür, medeniyet ve siyasi kararlar açısından, vatandaşların can ve mal güvenliği açısından bir yük ve tehlike olarak sunulur. **Bu bakış açısı da, bir önceki temsil grubunda olduğu gibi, “ulusal sınıflar” arasında bir mücadele sunmaz; toplumun ekonomik ve kültürel geleceği ortak hedefi çerçevesinde sınıflar işlevseldir.** Bu bakış açısı, ulusal ortak çıkarlar etrafında birleşen sınıfların, yabancı sınıfdışları ile dayanışmasını engelleyen (ulusal) sınırlar yaratır.

Milli servetten pay aldığı düşünülen Suriyeli mültecilerin ekonomik olarak dışlanmasına kültürel olarak dışlanması eşlik eder. Mülteciler, toplumun sınıfsal dağılımından oluşan bütünlük açısından da bir yük ve tehlikedir. Bu nedenle “ekmeğimizi paylaşmak” zorunda bırakıldığımız kitlenin kültürel ve bireysel özelliklerine de saldırırız. Bu temsillerde ırkçı öğeler öne geçer ve sınıflar yine

önemsiz bir toplumsal ayrışma biçimi olarak temsil edilir. Sınıfsal dağılım bir işbölümü dağılımına benzer. Bu nedenle, sınıf çatışmalarının ilk sanayileşme döneminde kaldığını ifade eden Durkheim ve mesleki gruplaşmalara dayanan sınıf analizleri deneyen takipçilerine uygun bir temsil biçimi sergiler. Çünkü sınıfsal çatışmalar zamanla devlet içinde kurumsallaşmış, mesleki düzenin, fırsat eşitliği ve sosyal hareketliliğin gelişmesi ile ortadan kalkmıştır (Grusky & Galsecu, 2014, s. 77). Daha önce de belirtildiği gibi, Durkheim’da toplumsal eşitsizlikler toplumsal farklılaşmanın bir sonucudur ve keyfi olarak dayatılanlardan farklı olarak işlevseldir. Toplumsal eşitsizlikler toplumsal değerlere dayandığı sürece bir sorun değildir (akt. Pakulski, 2014, s. 214). Sınıflar arası işbölümünün ulus-devlet sınırları içinde kalması ve “başka değerlere sahip başka toplumlardan” müdahalelere tepki veren bir bütünlüğe sahip olması da bundandır.

5.2.1. Ekmeğimize ortak olan temsili

Suriyelilerin ulusal ekonomiye maliyeti, devletin Suriyelilere harcadığı paranın “bizim gırtlığımızdan” kesiliyor olması, yabancı yatırımların gelmesini engelleyen etkiler yarattıkları algısı hem Suriyelilerin mağduriyetlerinin hem de mülteci yaşamlarının sorgulanmasına neden olmuştur. Bu noktada, ekonomik varlıklarından kültürel ve bireysel özelliklerine kadar birçok unsurun birer eleştiri malzemesine dönüştüğünü gördüğümüz sayısız temsil örneği vardı. “Beleş” hayat yaşayan, bu milletin parasını “yiyen”, bizim tarafımızdan “beslenen” gibi *tüketici* olarak neden oldukları yükten başlayan bu temsiller her zaman başka ırkçı ve ayrımcı temsillerle fiziksel yakınlık içinde oldu. Bu tür temsiller çok büyük oranda Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerde görüldü. Yük temsilleri üretim değil tüketime ilişkindi; ulusal olarak üretilen değer in ulusal olmayanla paylaşılmasına itirazdı.

5.2.2. Genç ve Erkek temsili

Özellikle İslamcı ve sağ eğilimli başka bazı gazetelerdeki İnsani yardım ve Sosyal hizmet haberlerinde sığınmacıların önemli bir bölümünün kadın ve çocuklardan oluştuğu izlenimi yaratılıyorken eleştirel haberlerde onları daha çok genç, erkek, Müslüman olan ya da yoksul olmayan kimseler şeklinde gördük. Buradaki amaç yardıma muhtaç, ihtiyaç sahibi imajını ters çevirmektir. Yaş, cinsiyet, din gibi faktörler yardıma muhtaç olmayan Suriyeli temsili yaratmada kullanılmıştır. Ekonomik alandan başlayan olumsuz temsiller, kaynakların paylaşımı noktasında bireysel ve kültürel öğelerin nasıl araçsallaştığını göz önüne sermektedir. Bu nedenle ihtiyaç sahibi olmayan ve yük temsilleri beraberinde kendilerine Türkiye’de sunulan geçim imkânlarını “hak etmeyenler” olarak temsil edilmeyi getirdi. Yaşlılar, kadınlar ve çocuklar “neyse” de “çoğu paralı erkek ve gençti”, üstelik ellerinde telefon vardı ve plajlara gidiyorlardı!

5.2.3. Irkçı-Ayrımcı temsiller (nefret söylemi)

Ekonomik alana ilişkin temsilleri destekleyen ancak ekonomik bir jargonun üyesi olmayan, bireysel ve kültürel temsillerin bazıları aşağılayıcı ifadeler barındırıyordu. Bunlar, ekonomik alanda, mültecileri ihtiyaç sahibi olmayan kimseler ve bir yük olarak gösterilmesine destek veren, bireysel ve kültürel özelliklere dayandırılan temsillerdir. Gündelik hayatta onlardan “kötü”, “pis”, “nankör” diye bahsedildiğini duyarız ancak bunlar dışlayıcı bir söylemin parçalarıdır ve gerçeği yansıtmaz (Artar, 2018). Örnekleme içinde rastladığımız bazı nefret söylemi unsurları; Müslümanlıktan uzak, bize uyum sağlamayan, medeni davranmayan, Türkiye'ye rahatça, “elini kolunu sallayarak” giren, vatanını savunmamış, ülkesinden kaçan, Arap, potansiyel suçlu, nankör, kampta olması gerekirken sahilde ve şehirlerde olanlar, ellerinde telefon olan

gençler, çok çocuk yapan Suriyelilerdi. Bu temsiller çoğunlukla Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerde yer alırken bazen Liberal gazete haberlerinde de rastlandı ancak İslamcı ve Solcu gazetelerde böyle temsillere hiç yer verilmedi.

Bir kişi ya da grubu çeşitli nedenlerle küçük düşürmeye çalışarak onlara karşı şiddet ve önyargı yaratmayı hedefleyen söylem biçimine nefret söylemi denmektedir ve Çelenk'e (2010, s. 215) göre "medyanın, nefret söylemlerine benzersiz elverişlilikte bir zemin sunma kapasitesi vardır". Tekrarlanan temsillerin azınlıklar ve göçmenler için birer klişeye dönüştüğünden söz eden medya çalışmaları vardır. Klişeler, "bir kişi hakkında birkaç 'basit, canlı, kolay hatırlanan, kolayca kavranan ve geniş ölçüde tanınan' özelliği alıp kişi hakkındaki her şeyi bu özelliğe indirger, onları abartır ve basitleştirir; böylece sonsuza kadar onları değiştirmeden ya da geliştirmeden *sabitler*" (Hall, 2017c, s. 332-333). Bu nedenler temsil unsurlarının tekrar oranı yapıcı/kurucu bir etki yapar.

Hall'e (2017c, s. 333) göre klişeleştirme, dışlayıcı bir sınır koruma mekanizmasıdır. Başka bir deyişle, bir kapanma ve dışlama pratiği olan klişeleştirme "sosyal ve sembolik düzeni korumanın bir parçasıdır" (s. 333). Ayrıca klişeleştirme eşitsiz bir güç ilişkisini de ifade eder. Dyer (akt. Hall, 2017c, s. 334) klişelerin de yardımı ile normalliğin yerleştirilmesinin, egemen grupların toplumu kendi dünya görüşleri, değerler sistemi, hassasiyetleri ve ideolojilerine göre şekillendirmeye çalışmasının bir yansıması olarak ifade etmiştir. Bunun iyi bir örneğini veren Edward Said (s. 335) Avrupa'nın klişe 'Doğu' imajının -Oryantalizmin- "Doğu ülkelerinin gerçekte nasıl olduklarını yansıtmaktan çok uzak bir şekilde, Avrupa kültürünün Aydınlanma sonrası dönemde... Doğu'yu yönetebilmek için kullandığı söylem" olduğunu ifade etmiştir.

Bu tezin örnekleminde tekrar eden aşağılayıcı ifadeler son tahlilde **Suriyeli mültecilerin sosyal desteğe ihtiyacı olmayan ya da bunu hak etmeyen kişiler olduğu klişesini yerleştirmeye çalışıyordu**. Bayramda ülkelerine gitmeleri, insan kaçırma olaylarının faileri olmaları, plajlarda ve kafelerde oturmalarındaki haber değeri bu temsili yerleştirmeye yaramaktadır. Bunlara ilaveten açık bir şekilde nankörlükle, ahlaksızlıkla, Müslümanlığa uygun davranmamakla eleştirildikleri haberlere rastladık.

Örnekleme yer alan aşağılayıcı ve nefret söylemi içinde değerlendirilebilecek temsil biçimleri göstermektedir ki mültecilere Türkiye’de sağlanan yaşamsal/ekonomik imkânların eleştirilmesi, onların bunu “hak etmeyen” türde insanlar olarak temsil edilmesi ile paralellik taşımaktadır. Yani insani yardımları, sosyal hizmetleri, istihdam olanaklarını ve ekonomik olumsuz etkileri eleştirme amacındaki haberlere bireysel ve kültürel küçük düşürücü yargılar eşlik ediyordu. İhtiyaç sahibi temsilin “mazlum” ile desteklenmesi ya da Türkiye’deki olumsuz geçim şartlarının “mağdur”, “dezavantajlı” temsilleri ile ekonomi dışı alandan destek alması gibi mültecilerin ihtiyaç sahibi olmayan ve Türkiye’ye yük getiren temsilleri de ekonomi dışı sosyo-kültürel alana ilişkin ayrımcı temsillerle pekişiyordu.

5.2.4. Tehdit ve ibret temsili

Suriyeli mültecilerin gelir getirici faaliyetleri söz konusu olduğunda, ucuz emek olma, kayıt dışı çalışma ve marjinal faaliyetlerde bulunmanın dışında, suça yöneldikleri ve bu yolla ekonomik gelir elde ettiklerine yönelik haberlere de rastladık. Bu konuda tüm yayın grupları haber yaparken toplam haber sayısı en yüksek olan İslamcı ve Solcu yayın gruplarının tema içindeki haber sayılarının görece düşük olduğu görüldü.

İslamcı gazeteler ilaveten Suriyelilerin ekonomik anlamdaki olumlu ahlaki davranışlarına vurgu yaparak “suçlu”nun tersi temsiller sundu. Burada yine ekonomik konular bireysel ve kültürel özelliklerle iç içe ifade ediliyordu.

Mülteciler, Cumhuriyet gazetesinde suça yönelmeye mecbur kalanlar olarak temsil edildi. Suça yöneliyorlardı ancak bunlar, bazı Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerde olduğu gibi, bireysel ve kültürel niteliklerinin bir yansıması değil, içinde buldukları koşulların sonucuydu. İslamcı ve Solcu gazeteler Suriyeli mültecilerin potansiyel suçlu olarak görülmelerini eleştirirken Milliyetçi ve Ulusalçı gruptakiler, adli vakaların kahramanı, tekinsiz kimseler, türlü suça / kötü işe karışanlar şeklinde temsiller geliştirdi. Ulusal çıkar dili suçu, ekonomik bir zorunluluktan ahlaki bir davranışa; “suçluyu” ise “tehdide” dönüştürüyordu.

Tehdit ve tehlike söyleminin medyadaki geniş alanı literatürde sıkça rastlanan bir değerlendirmedir. Tehdit/tehlike temsiline uygulanan bazı taktikler, hatanın tamamını mültecilere yüklemek, suça yönelmelerinin altındaki sosyo-ekonomik koşullar yerine bireysel ve kültürel özellikleri vurgulamak, mültecilerin suça karışma vakalarını hem niteliksel hem de niceliksel olarak büyütülerek aktarmak olmuştur.

Mültecilerin medyadaki görünümüne ilişkin başka araştırmalarda “kaçak” temsiline de tehdit izlenimi yaratmada etkili olacağı vurgulanır. İGAM (2018, s. 41) araştırması “kaçak” ifadesinin Suriyeli mültecileri belirtmek için %9 oranında kullanıldığı sonucuna ulaşmış ve bunun bir yasa dışılık izlenimini pekiştirdiğini ifade etmiştir.

İnsani yardım ve sosyal hizmetlerdeki yetersizlikleri vurgulamanın bir yolu olan “uzun kuyruklarda beklemek” vurgusunun Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerde bireysel ve kültürel özellik atfederek dışlayıcı, aşağılayıcı ve küçük düşürücü temsillere nasıl

dönüştüğünden söz etmiştik. Suriyelileri izdiham yaratan, kargaşa çıkaran, kontrol altına alınması gereken, medeni davranmayan kişiler olarak temsil etmenin ideolojik bir yönü vardır.

Yine Ulusalçı bir gazetede “çöplükte buluşan” Suriyelilerle ilgili bir “ibret temsili” sunularak konu yine ulusal çıkarlara getiriliyor ve “Hadi Türk milleti, ya medeniyet, ya da çöplük (Yurt Gazetesi, Kasım 2017)” mesajı verilerek bir anlamda Suriyelilerin bulunduğu şartlar kendi sorumlulukları olarak sunularak bir ibret temsiline dönüştürülüyordu.

5.3. Yaşam Şartları ve Fırsat Eşitliği Söylemi

Her gruptan gazetede izlerine rastladığımız ama en berrak örneklerini Liberal gazetelerde bulduğumuz bu söylem biçimi içinde mültecilere yönelik ayrımcı dilden uzak temsiller üretilmiştir. Ayrımcı dile itiraz olarak mültecilerin ulusal potansiyeline de yer verilmesi bakımından ulusal çıkar diline sahip ögeler barındırsa da asıl amaç evrensel bir eşitlik vurgusudur. Mültecilerin potansiyeli -meşru olduğu üzere- Türkiye ekonomisine olası katkılar yönünden değerlendirildiği oranda kendilerinin kişisel çıkarları bakımından da ele alınır. Bu yönden Suriyeli mülteci temsillerinin daha az araçsallaştığı söylenebilir.

Yine önceki temsil biçimlerinden farklı olarak bu kümede; yoksulluk, yoksunluk, dezavantajlılık, mağdur ve madun pozisyonlar Türkiye'deki güncel koşullarla ilişkili olarak sunuldu. Mülteciler Türkiye'deki yaşam şartları ve fırsatları yönünden haberleştirilmekteydi.

Wright (2014, s. 234) sınıfın yaşam fırsatları yönünden tanımlanmasının liberal bir fırsat eşitliği kabulüne dayandığını ifade etmiştir. Bu grupta karşımıza çıkan mağdur ve dezavantajlı temsillerinin büyük orada yaşam fırsatları yönünden ele alındığı görülür. Tüm sınıf analizlerinde yaşam fırsatları üzerine değerlendirmeler olmakla birlikte onun en merkezi olduğu hali Weber'in insan sermayesi ve Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramlarını içeren analizlerinde yer alır. Bu söylem grubunda da mülteciler yaşam şartları kadar profesyonel meslek sahibi, yatırımcı ve işgücü potansiyelleri ile yer aldı. Bu özellikleri ile varlık göstermelerini engelleyen durumlar mağdur ve dezavantajlı konumlar olarak sunuldu. Yani mağduriyetler, yaşam fırsatları yönünden potansiyellerinin yaşam şartlarına yansımalarını engelleyen mültecilik

hallerini anlatıyordu. Kendi ülkelerinde sahip oldukları kültürel sermayeleri ve istihdam potansiyellerinin başka bir ülkede de geçerli olması savunuluyordu. Aslında tüm gazetelerde mağduriyetlerinden faydalanılan Suriyelileri görürüz. Ancak daha ileride, sömürü ilişkileri içinde sunulduğunu göreceğimiz bu temsili, burada (eşit fırsatlardan) *dışlanma* ve *ezilme* ilişkileri ile yakınlıklar kurduğu söylenebilir.

Bourdieu'nun (1996) sınıf analizinde statü ve yaşam tarzı farkları toplumsal sınıf farklılıklarının tezahürleri olarak görülüyordu. Bu bölümdeki örnek temsilleri aynı bağlamda değerlendirdiğimizde diğer kimlikleri ve vatandaşlık haklarını aşan, onlara güçlü bir alternatif oluşturan şey statü ve yaşam tarzı farklarına dayanan sınıf anlayışıdır. Bu nedenle başka bir etnik kimlikten ya da mülteci olmak yaşam fırsatları yönünden kazanımları olumsuz etkilememelidir. Fırsat eşitliği söyleminin, statülerin ve her tür sermayenin sınırlar üstü ve evrensel “geçer akçe” olması gerektiğini savunduğu söylenebilir. Statüler, yaşam tarzları, kültürel ve sosyal sermayeler tıpkı ekonomik sermaye gibi dünyada dolaşabilmelidir. Bu bölümde kurulan Yaşam şartları ve Fırsat eşitliği Söylemini bu anlayışa dayanan bir sınıf kavrayışı olarak değerlendirilebilir.

Bu grupta Liberal, Solcu ve İslamcı grupları daha çok gördük; görece olumlu ve içeren bir dile sahiplerdi. Ancak mültecilerin bu temsil grubunda, beş söylem türünün birincisi ve sonuncusunda olduğu kadar içerildiği de söylenemez. Haberlerin çoğu zaman duygu ve algı oluşturmaya yönelik ifadeler barındırmadığı, tarafsız ve yalın bir dille sunulduğu dikkati çeker. Tarafsız yayın yapabilmenin hegemonik bir ideoloji ve sınıf kavrayışı ile ilgili olabileceği düşünülmelidir. Bu durum, baskın sınıfların

çıkarları meşrulaştırılırken kullanılan ‘tamamlayıcı sessizlik’ taktiğine uygun bir örnektir (Bourdieu’dan akt. Wagner, 2015, s. 56).

5.3.1. Yoksul ve yoksun temsilleri

Bir olguya bakış açımızı, onu ifade etmek için kullandığımız dil büyük oranda ele verir. Bu nedenle Buğra (2005) yoksulluk yaklaşımlarından söz ederken “yoksulluk tartışmalarının dili” ifadesini kullanmıştır. Buna göre yoksulluğu toplumsal düzene ilişkin bir tehdit, yoksulların kendi hatalarının bir sonucu ya da işgücünün değerini aşağı çeken bir unsur olarak gördüğümüzü anlatan bir dil kullanabiliriz. Buradaki yoksulluk temsillerini “ihtiyaç sahibi” temsilinden ayıran da dilin farklılığıdır. Buradaki temsiller Türkiye’de içinde bulunulan yaşam koşullarının bir yansıması olmak bakımından ondan ayrılır; kent veya çalışma yaşamından kaynaklı bir yoksulluk olarak temsil edilir.

Bu çerçevede, rastladığımız temsilleri hatırlarsak, İslamcı gazeteler insani yardım ve sosyal hizmetler yönünden Türkiye’nin olumlu bir temsilini sunduğu için orada sığınmacıları “yoksullar” olarak görülmüyordu. Suriyeli mülteciler, Milliyetçi ve Ulusalcı gazetelerde de yoksulluk ve geçim sıkıntısı içinde temsil edilmezler çünkü “ulusal çıkarları” önceleyen ideolojik söylem onları sosyal yardım ve istihdam avantajlarından uzak tutmak ister. Bunun için mültecilerin desteğe gereksinim duymayan –örneğin genç, sağlıklı, erkek, savaştan kaçmış olan, varlıklı ve yardımlarla avantaj sağlayan- bir temsillerine ihtiyaç vardı.

İşgücü piyasasında yer bulamadığı için farklı geçim yöntemleri geliştirerek var olma ve hayatta kalma mücadelesi veren, kötü barınma ve beslenme koşulları altındaki göçmenlere daha çok Solcu gazetelerde rastlandı. Özgürlükçü Demokrasi, Evrensel ve

Hürriyet gazetelerinde yoksulluk ve geçim sıkıntısı içinde olmanın yanında kimseye “muhtaç” olmadan geçinmeye, yardımlarla değil emeği ile hayatta kalmaya çalışan Suriyelileri gördük. İslamcı YG içindeki haberlerde ise bir yoksulluk ve yaşam mücadelesi varsa orada erkekler yoktu; eşlerini kaybetmiş ya da aile ekonomisine “katkı” sağlayan kadınlar vardı (ya da bu kimseler Türkiye’de değil Avrupa’daydı ve bu nedenle örnekleme yer almadı). Bu temsiller erkeği bir ekonomik gelir kaynağı olarak temsil ederken kadını toplumsal cinsiyet rollerinin, “norm olanın” dışına çıkmış temsil etmektedir. Artık onlar “hem anne hem baba” olmuştur.

Suriyelileri yoksulluk içinde göstermek, belli bir yaşam standardını anlatır şekilde, yokluk ve açlığa vurgu yaparak olabilmıştır. Bunlar genelde onların yaşam mücadelesini metne taşımanın detayları olarak karşımıza çıktı. Solcu, Liberal, Milliyetçi gruplarda rastladığımız bu tür haberlerin dışında Sözcü (Ulusalçı) gazetesinde ise onlar, ithal edilmiş yoksulluktu; yine zorlu yaşam koşulları değil Türkiye ekonomisine etkileri üzerinden temsil ediliyorlardı.

Yoksulları bazen marjinal işler kategorisinde gördük. Marjinal işler bakımından, tüm gruplarda Suriyeli mültecileri ‘dilenci’ olarak görmek mümkünken Solcu gazetelerde böyle bir temsile rastlanmadığını söylemiştik. Ancak onları, başka marjinal işlere yönelenler olarak görmek mümkündü. Hürriyet gazetesindeki bir haberde, çöpte yiyecek ve eşya arayan bir kadın, gazetecilerin yardım tekliflerini geri çeviren bir kent yoksulu olarak sunuldu. Bu temsil, medyada kurulan yardımlaşma ilişkisine muhalefet eden liberal bir söylemin ürünüydü. Kadın tüm birincil/yakın/samimi ilişkilerden ve yardımlardan bağımsız olarak geçinmeye çalışıyordu.

Habertürk gazetesinin bir haberinde İstanbul'daki Suriyeli dilenciler kentin fiziksel sorunlarından birisi gibi görülmekte ve geniş 'dilenci' kategorisinin büyük bir parçası olarak temsil edilmekteydi. Marjinal işler konusunda Solcu gazetelerdeki ortak kategori 'çöp işçiliği'ydi. Ancak bu sefer haberin asıl mesajı sığınmacıların 'çöp işçisi' olması değil, bu tür işçilik nedeniyle içinde buldukları olumsuz koşullardır ve hayatta kalabilmek için geçim yolları bulan mülteciler olarak temsil ediliyorlardı.

Yoksulluk ve geçim sıkıntılarını, İslamcı YG içinde insani yardım ve sosyal hizmet haberlerinde yardımın gerisinde kalmış şekilde, Solcu YG içinde ise çalışma ilişkileri ve istihdam konulu haberlerin önemli bir detayı olarak gördük. Yani yoksul Suriyeli, Türkiye'de bir yaşam mücadelesi veren kişiydi. O nedenle, yoksul temsili üretim değil tüketim aşamasına ilişkin olduğu halde tahakküm değil sömürü ilişkisinin bir parçası olarak daha fazla sunuldu ve bu şekilde "ihtiyaç sahibi" temsilinden ayrıldı. Aynı zamanda yoksulluk, kültürel ya da kimliğe ilişkin bir göndermeye dayanarak değil sosyo-ekonomik şartlara ilişkin bir söylem olarak karşımıza çıktı.

İslamcı gazetelerde rastlanan müteşekkir temsilin karşısına Solcu olanlar sosyal hizmetlerden yoksun bırakılmış bir temsil koyar ve devletin ihmeline odaklanır. "Türkiye'ye sıkışıp kalmış", ilk fırsatta Avrupa'ya gitmek isteyen, çünkü kötü koşullar altında geçim sıkıntıları çeken kimseler olarak gördüğümüz mültecileri yoksun yapan, sosyal hak ve imkânlardan yeterince yararlanamamaları olmuştur.

5.3.2. Dezavantajlı, mağdur ve madun temsilleri

Tüketim aşamasına ilişkin olan ancak üretim aşamasındaki konumun bir sonucu olarak sunulma ya da sunulmama gibi tercihlerle bir araya gelen yoksulluk temsili sık sık mağdur, madun ve dezavantajlı temsilleri ile yakın ilişki içinde bulunmuştur.

Suriyelilerin Türkiye’de kötü koşullar altında bulunan ve kırılğan temsillerine daha çok Liberal ve Solcu YG içindeki bazı gazetelerde rastladık. Bunlar mülteciliği sınıfsallığın ötesinde dezavantajlılık üzerinden temsil ediyordu. Dezavantajlı ve mağdur temsilleri yaşam fırsatları yönünden eşitsiz bir konumu ifade eder; İslamcı YG içinde daha çok rastladığımız “mazlum” ifadesi gibi sorunu menşei ülkedeki koşullara değil Türkiye’deki koşullara bağlayarak ondan ayrılırlar.

Dezavantajlılığı etnik ve kültürel konulara bağlayan Özgürlükçü Demokrasi gazetesi oldu. Suriyelilerin kültürel olarak asimile edildiğini vurgulayan ve Suriyeli temsilini Türkiyeli Kürt halkının şartları ve tecrübeleri ile karşılaştırmalı okuyan Özgürlükçü Demokrasi gazetesi ekonomik içerikli kabul ettiğimiz haberlerde etnisite ve kültürel haklar meselesinin altını çizdi. Bu yaklaşım sık sık mülteciler ile Kürtler arasında kurulan bir kader birliği ile sunuldu (Sağlık hizmeti alırken ana dil kullanamamanın zorlukları gibi). Bu kader birliği nedeniyle etnisite vurgusu mültecilerin sınıfsal temsilinde ayrılmaz bir unsur haline gelir.

Mültecilikten kaynaklanan dezavantajlı konuma toplumsal cinsiyetten kaynaklananların eklendiğini sık görmedik. Bunda, Suriye’den gelen ailelerin hem güvenlik endişeleri nedeniyle hem de kültürel gerekçelerle kadınların çalışmasına sıcak bakmaması da etkilidir. Suriyeli kadınların gelir getirici işlerde çalışmalarının bir engeli olarak toplumsal cinsiyet normları, akademik çalışmalara da yansımıştır. Suriyeli erkeklerin eşlerini çalıştırmak konusunda isteksiz davranmaları ve sokaklarda yaşanan güvenlik sorunları Suriyeli kadınların çalışmasını zorlaştıran unsurlar olarak kabul edilmektedir (Aktaş’tan akt. Korkmaz, 2017, s. 66). Bunun dışında Liberal bir gazetede, çöpte yiyecek arayan bir kadının tüm yardım ve sosyal hizmet imkânlarından

bağımsız kent yoksulu bir ‘birey’ olarak sunulduğunu, İslamcı gazetelerde ise kadınların erkeğin yerini dolduran ya da onun sorumluluğundaki aile bütçesine katkı sağlayan şekilde temsil edildiğini söylemiştik. Toplumsal cinsiyet yönünden dezavantajlı temsiller sınırlı kalmıştır diyebiliriz. Mesleğini yapamamaktan şikâyetçi olan kadınların mağduriyetleri erkeklerinkinden farklı bir toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayanmadı; mültecilik her iki cinsiyet için daha önemli bir ayrımcılık kaynağıydı.

Özellikle mağdur temsili, hangi şartlarla ilişkilendirildiği yönünden bir mücadeleye sahne olmaktadır. Bu nedenle hemen tüm gazetelerde karşımıza çıkan mağdur temsilleri; dışlanma, ezilme ve sömürülme ile ilişkili olmak bakımından farklı görünümler alır. İslamcı gazetelerde mağduriyetin kaynağı onları “ihtiyaç sahibi mazlumlar” yapan savaş koşullarıdır. Bu bakış açısını paylaşan diğer Milliyetçi ve Liberal/Merkez Sağ gazeteleri (Örneğin Vatan ve Sabah) dışarıda bırakıldığında Milliyetçi gazetelerde ve Ulusalcılarda mağduriyet mültecilerin değil Türkiyelilerin bir özelliği haline gelir; Liberal gazeteler yerlerinden ve çeşitli sermayelerinin gücünden uzak kalmaları ile mağduriyeti tanımlar. Solcu gazeteler ise mağduriyet kategorisini, devletten yeterli sosyal hizmeti alamama, saldırı ve linçe uğrama ve ağır sömürü koşulları altında olma ile ilişkilendirdi.

Emek piyasasındaki bazı mağduriyetlere ilişkin haberleri Liberal ve Solcu gazetelerde görürüz, hatta bazı Solcu gazeteler (Cumhuriyet, BirGün) Liberal olanlara daha yakın temsiller üretmiştir. Ancak iki grubun ayrıldığı noktayı idealize edersek Liberal/Merkez Sağ olanların mağduriyeti dezavantajlı bir mültecilik konumu ve

haksızlık söylemi ile kurarken Solcu gazetelerin mağduriyeti artan sömürüye bağladığını söyleyebiliriz.

Tüm yayın gruplarında karşılaşılan en açık mağduriyet vurgusu “mağduriyetin suiistimali” ile ilişkiliydi. Yani mültecilerin savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınmak zorunda kalmaları ancak yasal mültecilik statüsünden faydalanamamaları nesnel bir dezavantajlılık yaratırken onları mağdur yapan nedenler sosyal-ekonomik ilişki ve deneyimler içinde değişkenlik gösterdi. İşgücü piyasasından dışlamak, mağduriyetlerini gelir getirici bir etkinliğe konu etmek, suç, kötü muamele, istismar ve taciz mağduru haline getirmek, ırkçı ve ayrımcı saldırılara maruz bırakmak; dil bilmemesinden, Avrupa’ya gitmek istemesinden, entegrasyon imkanlarından ve bir toplumun parçası olma ihtiyaçlarından, işe ya da paraya ihtiyaç duymasından istifade etmek, kadın ve çocuklar üzerinden fayda sağlamak, suça alet etmek, onlara ayrılan kaynaklar üzerinden usulsüzlük ile gelir elde etmek, yüksek kiralar talep etmek, kayıt dışı olarak ucuza çalıştırmak ama ücretini vermemek, işçiler arasında rekabet yaratarak rant sağlamak gibi mağduriyet türleri yönünden gazeteler birbirlerinden ayrıldı. Bunların bazıları sömürücü nitelikte iken büyük çoğunluğu dışlama ve ezilme ilişkisi çerçevesinde gerçekleşiyordu.

Kendi sınıf analizinden sömürü kavramına önem veren Wright (2014, s. 30) hem bir uzlaşmaz çelişki, hem üretken kaynaklardan dışlama hem de emek faaliyetlerine el koyma koşulları altında sömürüden söz edilebileceğini söylüyor ve el koyma dışındakilerin olması halinde “sömürücü nitelikte olmayan ekonomik ezilme”nin ortaya çıkacağını ifade ediyordu. Yazar buna Kuzey Amerika yerlilerinin maruz kaldığı sömürü olmayan, bu nedenle soykırıma varan ezme ve dışlamayı örnek

gösterdi. Medya haberlerindeki mağduriyetin suiistimali vurgusu da çoğunlukla, el koymaya dayanmayan bir ezme-ezilme ilişkisini tarif eden bir sınıfsal temsil tanımına dayanıyordu.

5.3.3. Fırsat eşitliği

Bu söylem grubu içinde, yukarıda değindiren mağduriyetlerin bertarafı için önerilen değer ‘fırsat eşitliği’dir; Liberal ve Solcu gazetelerde daha çok karşımıza çıkar. Solcu gazetelerde fırsat eşitliğinin yerini sınıf mücadelesinin aldığı örnekleri görmek mümkündür. Sınıf kavrayışı konusunda benzerlikler taşıyan Ulusalcı gazeteler ise mültecileri içeren ‘fırsat eşitliği’ söyleminden ideolojik olarak uzak duracaktır.

Suçlu temsilinin eleştirisi konusunda en liberal perspektifleri sunan Habertürk, sağ ve solu birleştiren nefret, sıkı olmayan göçmen politikaları altında göçmenlerin iyi işler yapabileceği, mülteciliğin bir tercih olmadığı gibi söylemler ile yapısal siyasetlerin üstünde, insan hakları ve fırsat eşitliği çerçevesinde, özgürlükçü bir yaklaşımla temsil üretti. Bunun İslamcı gazetede karşılığı “merhametsizlerce eleştirilen Suriyeliler” şeklindeydi.

Burada elbette ulusal çıkar dili tümüyle terk edilmez; olumlu ve içeren dilin pekiştirilmesi için argüman üretimi bu dille olur. Ekonomiye aktif katılacak, Türkiye ekonomisine katkı sağlayacak, yardıma ya da kimseye muhtaç olmadan kendi geçimini sağlayabilecek savaş mağdurları şeklindeki temsillere rastladığımız bu noktada İslamcı Türkiye Gazetesi’nin Liberal gruba yakın temsiller ürettiği bir örneğe rastlarız. Tersine, Liberal gruptaki Sabah gazetesi ise çok kere İslamcı gruba yaklaşmıştı.

Yardımlara gerek duymadan ekonomiye aktif katılacak mülteci oranını arttırmaya yönelik çalışmalar onları sınıf altı bir pozisyondan sınıfsal bir pozisyona çıkarma çabasıdır. Liberal/Merkez Sağ gazetelerde Suriyeli çocukların eğitim imkânlarına ulaşma konusundaki fırsat eşitliği de vurgulanıyordu. Hemen tüm gazetelerdeki (bazı Solcu gazeteler hariç) yaygın yaklaşım ise mülteci çocukların eğitime entegre edilip Türkiye emek piyasasına dahil edilmeleri gerektiği yönündeki toplumsal-ulusal çıkar yaklaşımıydı. Mültecilerin fırsat eşitliği yönünden içerilmesi ile potansiyel olarak görülmesi ideolojik kabulleri yönünden farklı olsa da sınıf kavrayışı açısından benzerdi.

5.3.4. Potansiyel yönünden temsil

Wagner'in (2015, s. 56) "sınıflandırılmış temsil (classed representation)" kavramının normatif ve ahlaki bir etki yaratarak bir sınıf pozisyonunu meşrulaştırırken bir başkasını suçlayan temsilleri anlatmak için kullandığından söz etmiştik. Yine Diana Kendal (akt. Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 212) eşitsizliğin kolektif anlamlandırmasında medyanın rolünün büyük olduğunu tespit etmişti. Yoksullar medyada "ötekiler" olarak gösterilmektedir diyen yazar orta ve üst sınıfa ait olan tarzların medyada üstün gösterildiği ve bu nedenle yoksulluğun "ötekilerin" hatası olarak kodlandığını ifade etmiştir. Bu tür örneklerde sınıfları nitelerken kullanılan olumlu ve olumsuz ifadelerin sınıflar arasındaki hiyerarşik algıyı kuvvetlendirdiği bulgulanmıştır. Bu tezde de yardıma muhtaç, yük, tehlike olarak gördüğümüz profiller düşük sosyo-ekonomik özelliklerle nitelenmiştir. Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisi için bir yük değil de potansiyel olduğunu anlatan ifadeler ise onları daha çok meslek, yetenek ve sermaye sahibi olma yönünden sunmuştur. O nedenle bireysel

ve kültürel olumsuz özelliklerin yüklendiği gruplar dolaylı yoldan yoksullar şeklinde temsil edilmiş olur.

Aslında potansiyel yönünden temsilieri ulusal çıkara dayanan bir temsil biçimi olarak değerlendirip “milli/ulusal potansiyel” şeklinde bir önceki söylem biçimine dâhil edebilirdik. Ancak potansiyel söylemi tam olarak mültecilerin “yük” ve “tehlike” olmadığını anlatmak için kullanılan bir karşı argümandır. Çok parçalı sınıfsal bölünmeye sahip bir topluma çeşitli noktalardan girme konusunda *haklı* olmalarının yanında *yeterli* olduklarını da söylemek ister.

Profesyoneller

Emek piyasasındaki mültecilerle ilgili yoğun haber yapan Evrensel’de rastlanmayan ve farklı yayın gruplarında karşılaşılabildiğimiz bir temsil kültürel sermayesini kullanamayıp nitelik gerektirmeyen işlere yönelmek zorunda kalan Suriyeliler şeklindeydi. Yani kültürel sermayeleri ile hak ettikleri konumda yer alamayanlar... Bu durumu sorunsallaştırmak belli bir sınıf kavrayışına işaret eder. Toplum çok parçalı, sömürü ve tahakküm ilişkilerinin çaprazlanması ile elde edilen sınıflardan oluşur. Bu konular evrenseldir ve hem kimliklere hem de vatandaşlık gibi nesnel pozisyonlara (Wright, 2014) alternatif sağlar. Bu tür bir sınıf kavrayışı liberal ve sağ ideolojilerle uyumlu görünürken sınıfsallığı dışlamaz ancak Pakulski’nin (2014) ifade ettiği gibi eğitim ve bilginin etkin rolünü ihmal eden bir sınıf tanımına da dayanmaz. Yani onun, sınıf teorilerinin göz ardı ettiğini düşündüğü bazı unsurlar Yaşam şartları ve Fırsat eşitliğine dayanan söylem içinde yer alabilmektedir.

İyi yetişmiş Suriyeli mülteci potansiyelinin Avrupa’ya kaçırıldığı vurgusu, söz konusu grubun Türkiye’de fırsat eşitliği yönünden değerlendirilmemiş olmasına bir itirazdı.

Bu noktada sınıfı mesleki beceri ve insan sermayesinin bir ürünü olarak görüyoruz. Profesyonel meslek sahiplerine yönelik takınılması gereken tavrı fırsat eşitliği üzerinden değerlendiren bir habere Habertürk gazetesinde rastlandı. Haberde, performans, liyakat ve fırsat eşitliği konusunu göçmen ülkesi olan ABD ile ilişkilendirerek aktaran bir temsil örneği sunulmuştu. Bu yaklaşımların altında sınıfı yaşam fırsatları yönünden açıklayan bir yaklaşımın izleri bulunmaktadır. Wright'ın (2014) sınıf analizlerine yönelik değerlendirmesinde bu düşünce Weberci gelenekte yaygın ve en gelişmiş halini Bourdieu'da buluyordu. Marx'ta yaşam fırsatını biçimlendiren öncelikli kaynak sermaye ve emek iken Weber'de buna insan sermayesinin, Bourdieu'da ise kültürel sermayenin eklendiğini söylemiştik. Bu yaklaşımın Liberal/Merkez Sağ gazeteler ve onlarla yakınlaşan bazı İslamcı ve Milliyetçi gazetelerdeki temsil biçimleri ile uyumlu olduğu görülmüştür. Söz konusu yaklaşıma bazen de Cumhuriyet ve BirGün gazetelerinde rastlandı ve hedef kitleleri yönünden diğer solcu gazetelerden ayrıldıkları düşünüldü.

Ekonomik ve kültürel sermaye yönünden gelişkin figürler kendi temsillerine çeşitli özellikleri ile katılabilirken (çalışkan, varlıklı, hayırsever, mesleğini yapmak isteyen gibi) niteliksiz işçiler kitleler olarak sayılarla ifade edilir ve genelde konu ekonomik potansiyel olduğunda görünmezlerdir.

Yatırım potansiyeli

Suriyelilerin girişimci, yatırımcı ya da sermayedar olarak temsili üretim aşamasına ilişkin bir temsildir ve Türkiye'deki yatırım payları, Türkiye ekonomisine etkileri, girişimcilikle ilgili politikalar gibi başlıklarda sunulmuştur. Başta İslamcı YG olmak üzere Liberal/Merkez Sağ ve Ulusalçı gazetelerde rastladığımız bu temsil Suriyeli

mültecilerin yoksul, eğitimsiz ve yardıma muhtaç temsilleri ile -olumlu ya da olumsuz bir yaklaşıma sahip olsa da- mücadele eder. Sınıf teorisi içinde işçi sınıfının karşısında yer alan sermaye sınıfı bu temsillerde sosyal yardım alan ve yük olarak görülen mülteci temsilinin zıddı idi. Metinlerde Suriyeli yatırımcıyı işçi sınıfının antagonistik bir karşıtı olarak görmeyiz. Onlar avantajlı bir sınıfın mensubu olmanın yanında dezavantajlı bir göçmen konumundadırlar. Onları Türkiyeli ya da Suriyeli işçilerin karşısında görmeyiz, aksine Türkiyeli işçilere de istihdam olanağı sağlamaları bakımından yatırımları sık sık övgü ile değerlendirilir. Potansiyel yönünden temsillerde Türkiyeli ve Suriyeli sermaye sahipleri arasında bir rekabet görülmez.

Bir köşe yazısında Suriyelilerin “kötü kişiler” olmadıklarının kanıtı yaptıkları yatırımın büyüklüğü ile ölçülmüştü. “İyi” ve “faydalı” insanlar olarak Suriyeli sermaye sahipleri, Türkiye’deki istihdam üzerindeki olumlu etkileri ile İslamcı gazetelerde haberleştirildi; onlara başka birçok konuda olduğu gibi Milliyetçi Vatan gazetesi katıldı. Ulusalçı gazeteler başka temalarda olduğu gibi burada da vergi vermeden Türkiye’deki imkânlardan faydalanan kaçak işyeri sahiplerine odaklanan kıyasçı bir dil kullandı. Milliyetçi ve Ulusalçı eleştirel gazetelerin, sermaye sınıfındansa geçimlik ekonomik faaliyette bulunan esnaf ve küçük işyeri sahiplerine ilişkin daha fazla olumsuz temsil ürettiğini gördük. Suriyeli işyeri sahipleri bir şekilde haksız rekabete girilen kişiler olarak sunuluyor, yerli esnafın çıkarları konu ediliyordu. Aydınlik Gazetesi Suriyeli işçi sahiplerini eleştirdiği noktada yerli işçilerin çıkarlarını da dile getirerek diğer Ulusalçılardan ayrılıyordu.

İşgücü Potansiyeli

Çalışma yaşamı teması altında haber yapmayan İşlamcı gazeteler mültecileri, planlı yönetilmesi gereken, geleceğin potansiyel emeği olarak temsil eden haberlere katıldı. Potansiyel emek temsilinde iki vurgu bulunmaktadır. Birincisi söz konusu potansiyeli Türkiye'nin lehine kullanmamız gerektiği, ikincisi de bu insanların çaresiz olduğu ve –yardım haberlerinde olduğu gibi- bizim onlara karşı istihdam anlamında da yardımsever olmamız gerektiğidir. Yani, işgücü piyasasına entegrasyon konusunda da hem ulusal çıkar dili hem de yardımseverlik söylemi sürdürölmüştü. Bu bakış açısı ile İşlamcı gazeteler bir anlamda –ulusal işlerin ulusal işgücününün hakkı olduğu konusunda- Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerle birleşti; dışlayıcı değil içerici bir dil kullanarak onlardan ayrıldı.

İstihdam politikaları kapsamında mültecilerin yönlendirildiği mesleki eğitim alanlarına baktığımızda ara eleman olarak hizmetler sektörü ile küçük zanaat ve tarımsal işleri görürüz. Çeşitli projelere yönelik haberlerde Suriyeli çocuklar, Türkiye'nin geleceğinin bir parçası olarak temsil edilerek içeriliyor ve tüm yayın gruplarında olumlu ya da olumsuz olmayan bir dille sunuluyordu. Ancak konu yine sıklıkla ulusal çıkarları önceleyen bir bakış açısı ile ele alındı. Milliyetçi YG'den ve Ulusalçı YG'den iki gazete örneğin, çocuk işçiliğini Suriyelilerin gelişi ile daha yakından ilişkilendirip onların mesleki eğitime yönlendirilmesini Türkiye Cumhuriyeti için olumlu bir gelişme olarak yorumlayan ifadelere yer verdi.

5.4. Haksız Rekabet ve Koz Söylemi

Sınıfsal kavrayış yönünden birçok noktada bir önceki söylem biçimi ile benzerlikler taşıyan ancak ulusal çıkarları gözeterek mültecileri olumsuz ve rakip bir “potansiyel” olarak gören temsilleri bu grupta topladık. Buradaki temsiller, mültecileri dışlayan tavır nedeniyle Milli/Ulusal Yük ve Tehdit temsilleri ile de iç içe geçmiştir. Ancak İnsani Yardım ve Sosyal hizmetler yerine Çalışma yaşamına ilişkin olmaları bakımından onlardan ayrıldılar.

Bu söylem biçimi, Milli/Ulusal yük ve Tehdit söyleminden “ulusal bütünlük”ten ziyade “ulusal hukuk”a dayanma bakımından da ayrılıyordu. Yani yasalar ve kazanılmış haklar ile düzenlenmiş olan işgücü piyasasına vurgu yapan, vatandaş-mülteci kıyaslamasını bu noktadan yapan temsillere burada yer verilecek.

Bir başka önemli ayırım noktası ise ulusal sınıfların daha görünür hale gelmesidir. Ancak ulusal olanın yabancılarla paylaşılmasını engelleyen dil bu kez yasalar ve kazanılmış haklar ile kurulmuştur. Bu hali ile sınıflar arasında bir *işbölümü* ilişkisi yoktur ancak *mücadeleden* de söz edemeyiz; ilişkinin biçimi *müzakeredir*; sınıflar, ulusal ölçekte sürekli yeniden müzakere edilen bir *mutabakat* içindedir. Bu nedenle hem yaşam fırsatları yönünden hem de sınıf mücadelesi yönünden sınıf teorileri ile belli yerlerde kesişen bir bakış açısı yansıtır. Yük ve Tehlike Söylemindekinden daha fazla, işçi sınıfının burjuva sınıfı karşısındaki hakları mevzu bahis olur.

Yük ve Tehlike Söyleminden farklı olarak bu bölümde antagonistik çelişki görünür hale gelir. Mültecilerin en önemli “ulusal zararı” müzakere ile elde ettiği hakların zayıflatılmasında bir koz haline gelmesidir. Bu temsil bazen Solcu ama daha çok Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerin bir kısmında görülür. Yine kıyas içeren temsillerin

bu grup içinde ele aldığımız halleri hem işçi hem de burjuva sınıflarının aralarındaki müzakere ile elde ettikleri hakların mülteciler tarafından zarar gördüğü yönündeydi. Bu nedenle aldığı sosyal yardımlar sayesinde kayıt dışı ve düşük ücretle çalışarak işvereni “cezbeden” ya da vergi vermeden dükkân açarak fiyat düşüren Suriyelilerle bir *haksız rekabet* ilişkisi kurulur.

Wright’a (2014, s. 243) göre antagonistik çelişki Marksizmin ve kendisinin neo-Marksist yaklaşımının önemli bir unsurudur. Onu, kavram geliştirirken önemli bir kısıt olarak sunar ve vazgeçilmez kılar (Wright, 2016). Ancak buradaki söylem biçiminde “uzlaşmaz” çelişki evrensel bir sınıf mücadelesi değil ulusal bir sınıf müzakeresi ile “aşılmaktadır”.

5.4.1. Kayıt dışı temsili

Suriyelilerin kayıt dışı istihdamına ilişkin haberleri, ‘çalışan’ temsiline yer vermeyen İslamcı gazeteler haricinde her grupta görmek mümkündür. Konuyla ilgili en fazla haberi Solcu YG gazeteler yapmışsa da ‘yasa dışı’ olan durum ile Suriyeli mülteciler arasında daha derin bağlar kuranlar Ulusalçı ve Milliyetçi gazeteler oldu. Konunun iki yönü dile getirildi; (1) yüksek vergi ve prim yüklerinin yerli işverenlerin belini bükerek ulusal istihdama zarar verdiği, (2) mültecileri kayıt dışı çalıştıranların (Türkiyeli ya da Suriyeli) haksız bir avantaj sağladığı. Bu noktada bazı gazeteler işverenlere teşvikler uygulanması gerektiği sonucuna ulaşırken Solcu YG’de teşviklerin işçiye değil işverene fayda sağladığı yönünde değerlendirmelere rastlandı.

Milliyetçi gazeteler kayıt dışı çalıştırmadan kaynaklı haksız rekabet vurgusu yapıyor ve durumun devlet tarafından desteklendiği düşüncesine yer veriyorken Ulusalçı

gazetelerde, haksız rekabet vurgusuna, mültecilerin kayıt dışı çalıştırılmasının işçi haklarına zarar vereceği yönünde bazı ifadeler eklenir.

Solcu gazeteler mültecilerin kayıt dışı sömürü altında, güvence ve haklardan yoksun olduğunu anlattı. Aydınlık Gazetesi bu konuda Solcu gazetelere yaklaşırken Suriyelilerin kayıt dışı çalıştırılmaması ile ilgili çağrıyla haber metnine yansıtarak onlardan ayrılıyordu. Bu gibi örneklerde mülteciler, yerli işvereni ucuz ve kayıt dışı çalıştırılabilmesi ile “cezbeden” bir unsur olarak temsil edildi. Burada mültecilerin varlığı ulusal çıkar diliyle, yalnızca avantajları ve dezavantajları ile değerlendirilmiyor; işçi ile işveren arasındaki müzakereyi bozması nedeniyle tüm sorunların kaynağı sayılıyordu. Sınıf kavrayışı yönünden işçi ile işveren arasında sömürüye dayanan antagonistik bir çelişkinin varlığı kabul edilir ancak “üstesinden gelinerek” yasalara bağlanmış bir konu olarak mücadeleden çok müzakereye konu olur. Bu durumda “aradaki anlaşmayı” bozan mülteciler “ortak düşman” haline gelir. Sınıfsal ilişkilerin *kurumsallaşmış* şekilde karşımıza çıktığı bu söylem biçimi, mülteci gibi bir “dış etki” ortaya çıkınca belirginleşiyor.

5.4.2. İşsizliğin nedeni olarak temsil

Ucuz mülteci emeği vurgusunu, çalışma yaşamı teması dışında mültecilerin ülkedeki işsizliğe olan etkisi bağlamında da görmüştük. Buna karşılık Türkiye'de zaten var olan işsizliğe eklenen ama rakamlara yansımaya sahip olmayan Suriyelilerden veya işsizliğe olumsuz bir etkilerinin bulunmadığından söz edenler de olmuştu. Burada kastedilen işsizlik çoğu zaman ulusal işsizlik rakamlarıdır; mültecilerin işgücü piyasasına girmişken ulusal ölçümlerin dışarıda kalması nedeniyle istatistikler ve gerçek yaşam arasındaki çelişki sıklıkla konu edildi.

Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki işsizlik sorununa olumsuz bir etkide bulunduğu, yani Türkiye vatandaşlarının işsiz kalmalarına neden olduğu yönündeki inanış Milliyetçi gazetelere yansdı. Bunu bir kıyas dili ile ifade edenler ise Ulusalçı YG üyeleri oldu ve “bunca işsiz varken iş bulan Suriyeliler...” temsili üretildi. Yabancıların ulusal işsizlik problemine etkilerinden söz etmenin meşru bir yol olduğundan da söz etmiştik. Bu, vatandaşların mültecilerden her yönden daha iyi koşullarda olması gerektiği inancına dayanmaktadır. Milliyetçi Ortadoğu gazetesi - şaşkınlık içinde- “onları neredeyse Türklerle aynı haklara sahip kılacaklar!” ifadelerine yer verirken söz konusu meşruiyeti görmek mümkündür. Vatandaşlıktan kaynaklı hakların işçi olmaktan kaynaklı bir dayanışmanın önüne geçtiği, mülteci ve Türkiyeli işçiler arasında bir rekabet oluştuğu ve bunun ırkçı ifadelerle uzanır şekilde medya temsilleri ürettiğine ilişkin örnekler görüldü.

5.4.3. Haksız rekabet

Kayıt dışı sektör konulu haberlerde dikkati çeken bir başka vurgu haksız rekabet idi. Kayıt dışı mülteci emeğinden istifade eden işverenler ile sigorta yükümlülüğünü yerine getirenler arasındaki haksız rekabetten söz edildi. Ancak bu temsilin asıl konusu (1) vergi yükümlülükleri olmayan Suriyeli girişimcilerle girilen haksız rekabet ile (2) kayıt dışı ve ucuza çalışabilen ve sosyal destekler sayesinde bu anlamda avantaj sağlayan Suriyeli işçilerle girilen haksız rekabettir.

Suriyeli yatırımcı ya da esnafın Türkiye ulusal ekonomisine etkisi ile ilişkili olarak rastladığımız bir vurgu, kaçak işyerleri ve onların vergi vermemesi nedeniyle oluşan haksız rekabete ilişkindi. Habertürk ve Yeniçağ gazetelerinde birer kere böyle bir vurguya rastladık ancak diğer ifadelerin tamamı Ulusalçı YG gazetelerinde yer

alıyordu. Ulusalçı gazeteler vergi vermeden Türkiye’deki birtakım imkânlardan yararlanabilen sığınmacı temsilini sürdürürken bir kıyaslama yapıyor ve oluşan haksız rekabete dikkati çekiyordu. Aydınlık Gazetesi’nin diğer Ulusalçı gazetelerden farkı konuyu dükkân sahipleri değil işçiler açısından değerlendiriyor olmasıydı.

Türkiyeli ve Suriyeli işçiler arasında bir rekabet kurarak bunu ulusal sınırlara dayanan bir haklılığa ve haksızlığa bağlayan temsiller ile sınıfsallığı aşan eşitsiz bir haklar hiyerarşisi normalleştirilmektedir. Bu şekilde asıl pekiştirilen ve normalleştirilen – dolayısı ile sınıfsallığın üstünde konumlandırılan- ulus-devlet ideolojisidir.

Suriyelilerin kayıtsız çalıştırılmasının yerli işçilerin haklarına zarar vermesinden söz eden haberler oldu. Bu noktada Aydınlık Gazetesi, diğer Ulusalçılardan ayrılarak yerli işverene de hatadan pay verdi. Solcu gazetelerde olduğu gibi mülteciler, işverenin işçiye karşı kendi çıkarlarını maksimize etmek için kullandığı bir araç olarak temsil edildi ancak hakları işlemez hale gelenlerin de ‘yerli işçiler’ olduğunu –Suriyeli işçilerin bütünlüklü bir işçi sınıfı içinde değerlendirilmediğini- hala görmek mümkündür.

5.4.4. Kıyas temsili

Kıyas temsili kimi biçimleri açısından Yük ve Tehlike Söylemi ile paylaşılabilir. Ancak bir arada en yoğun kullanıldığı noktada ele alınması açısından burası tam yeridir.

Suriyelilerle ilgili kurulan ve hep bir “iken” bağlacına dayanan bu temsiller “kendi insanın aç iken”, “işsizlik ve enflasyon çift rakam iken”, İşsizlik yüzde 12’yi aşmışken”, “kendi insanın işsizlikten kıvranırken”, “gençlerimiz işsiz iken”, Suriyeli

mültecilere 30 milyar harcamak, Suriyelilerin iş bulması, Suriyelilerin plajlarda ve kafelerde olması, Suriyelilere vatandaşlık vermenin düşünülmesi, kayıt dışılıkta tolerans gösterilmesi, bizim ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmemiz, Türkiyeli gençlerin cephede olması şeklinde üretildi. Türkiyelilerin her yönden mültecilerinden daha iyi konumda olmaması sürekli olarak ve özellikle Milliyetçi ve Ulusalçı gazeteler tarafından yadırganarak sunuldu. Bazen aralarında ilişki olmayan konularda da bu kıyaslamaların yapıldığını gördük. Sözcü gazetesi örneğin SURİYELİLER PLAJDA CİRİT AT SIN İMAMLAR MAĞARADA YAŞASIN başlıklı bir haber yaparken Hürriyet gazetesi Mültecilere milyonlarca dolar harcanırken tasarruf amaçlı olarak Türkiye vatandaşı çocukların sabah karanlığında okula gitmesini eleştirdi.

5.4.5. İşgücü piyasasında rekabet ve koz temsili

Burjuva sınıfı için fırsat ve koza dönüşen bir mülteci işçi temsili ile karşılaştık. Bu noktada ulusal sınıflar arasındaki müzakere yeniden mücadeleye dönüşmeye başlar çünkü piyasanın şartları değişmektedir. Koz temsili Sınıf Mücadelesi Söylemi içinde de ele alınabilecek bir konudur. Ancak haksız rekabet ortamının bir nedeni olarak sunulması ve ulusal işçi sınıfının kazanılmış haklarının geriletilmesi konusunda pasif/araçsal bir temsil olarak karşımıza çıkması bakımından bu bölümün de bir unsuru olur. Koz söylemini içeren ifade, ulusal işçi sınıfının çıkarlarını mültecilerinkinden ayırarak ve yükselterek sunuyorsa bu bölüme/söyleme, ulusal burjuva sınıfının her iki milletten üyeleri olan işçi sınıfına karşı kârlılığını arttırmasının bir aracı halinde sunuluyorsa bir sonraki bölüme/söyleme daha uygundur.

Kimi haberlerde bu taktiğin sözlü olarak ifade edildiği ve yalnızca ücretlerin değil diğer işçi kazanımlarının gasp edilmesi için de kullanıldığından söz edilmiştir.

Mültecilerin, işçilerin taleplerini bastırmak, kazanılmış haklarını geriye çekmek ve direnişlerini kırmak için kullanıldıklarıyla ilgili ifadeler mülteciler ile yerli işçiler arasındaki rekabetin sorumluluğunu işverene teslim eden temsilcileri beslemekte; Suriyelileri suçlayan temsilcileri tersine çevirmektedir. Ta ki konu, yerli işçilerin çıkarlarının öncelendiği bir noktaya gelene kadar... Bu nedenle önceki başlıklarda sunduğumuz aşağılayıcı temsillere çalışma yaşamına ilişkin haberlerde de rastlarız.

Sosyalist görüşten olup Ulusalcı yayın grubu içine yerleştirdiğimiz Aydınlık Gazetesi, mültecilerin ucuza çalıştırılmasını ulusal işçi sınıfının hak ve iş kayıpları üzerinden değerlendirdi. Yerli işçinin çıkarlarını merkezine alarak kendi ideolojisi içinde tutarlı, tek tek sosyalist ve ulusalcı ideolojiler açısından çelişkili temsiller sundu¹⁵⁵. İki siyasal yaklaşımın kesişim kümesinde yerli işçiler vardır; ulusal burjuva sınıfı ile uluslararası emekçi sınıfı bu kesişimin dışına kalır. Bu denklemde dışlanmış Suriyeli mülteci işçi temsili pasif haldedir. Yani yerli ve yabancı işçilerin ilişkilendiği alan olumsuz kapitalizm koşullarıdır ancak yine de, ulusal işgücü piyasasındaki sorunlarda mülteci işçilere hata payı verilir. Örneğin işverenin ucuz işgücüne yönelerek yerli işçileri işsiz bırakmasının nedeni mültecilerin ucuza çalışmasıdır. Bu bize ideolojik bir söylemin kuruluşunda hareket, uğrak ve varış noktalarının önemini göstermektedir. Yani olay kurgusunu nereden başlattığınız (öncesiz bir şekilde mültecilerin ucuza çalışması), nerelerde vurgu yaptığınız (yerli işçilerin işten çıkartılması) ve nasıl bir sonuca ulaştığınız (ulusal işgücü piyasasında bozulma, ulusal işsizlik sorunu) önemlidir.

¹⁵⁵ Sosyalist görüşler zaten bu yönden birbirlerinden ayrılır ancak bu tartışma bu çalışmanın konusu değildir.

5.5. Sömürü ve Sınıf Mücadelesi Söylemi

Beşinci söylemde Suriyeli mülteciler ‘çalışan’, emekçi olarak temsil edildi ve yoğun sömürü koşulları altında sunuldu. Çalışma ortamları dışındaki olaylarda bile onlar işçi olarak temsil edildi. Mültecilerin ağır çalışma koşulları, linç ve rekabet içinde temsilleri onların işçi sınıfının bir parçası olduğunu anlatmanın yolu olarak kullanıldı. Aynı anda, Türkiye’nin ise ucuz işçi pazarı olarak temsili ile karşılaşıldı. Bu söylem grubu da kültürel konularla; ırkçılık, etnik ayrımcılık ve ağır sömürüye karşı bir *sınıf mücadelesi* ile desteklendi.

Bu temsil biçimi Marksist bir sınıf yaklaşımına, Wright’ın sömürü ve özgürleşmeye dayanan sınıf analizleri tanımlamasına benzerlikler taşır. Burada Wright’ın (2014, s. 30) sınıf analizinde yer verdiği ve “eksik parça” olan ‘el koyma’ ilkesi de görünür hale gelmiştir. Ona göre hem bir uzlaşmaz çelişki, hem üretken kaynaklardan dışlama hem de emek faaliyetlerine el koyma koşullarının bir arada olduğu yerde sömürüden söz edebiliriz. Mülteci işçi, bu temsillerde; dışlanma, ezilme ve sömürülme koşullarının tamamının altındadır. Üstelik ezme-ezilme ilişkisine yerli işçiler ve işçi sınıfı aydınları ve medyası da katılabilmektedir.¹⁵⁶ Wright’ın (2014) sınıf analizleri arasında yaptığı karşılaştırmayı ve sınıf tanımına ilişkin kısıtları tekrar hatırladığımızda, bu söylem türünde diğerlerinden farklı olarak dereceli değil ilişkiyel bir sınıf kavrayışının olduğunu söyleyebiliriz. Sık sık antagonistik çelişki içindeki işçi ve burjuva sınıfları karşıt çıkarları çerçevesinde temsil edilir ve mülteciler dışlanmaz, içerilir.

¹⁵⁶ Wright’ın (2016) “orta sınıf” gibi sınıf analizinde nereye koyacağı belli olmayan gruplar için kullandığı “çelişkili sınıf pozisyonu” kavramı aynı anda hem sömüren hem sömürülen tarafta olan gruplar için kullanılmıştır. Bu kavram, sömürülen grupta olup dışlama ve ezmeye katılanlarla ilgili bir yorum içermez.

Mültecilerin ağır sömürü koşulları altında temsili geçim mücadelesi içindeki mağduriyetlerini pekiştirir ancak bu sefer sahne tüketim değil üretim alanındadır. Çalışma şartları, ortamı ve ilişkilerinin, iş kazası ve işçi ölümlerinin haber değerine sahip olduğu gazete Evrensel idi; Özgürlükçü Demokrasi'de de rastlandı ancak diğer Solcu gazeteler (BirGün ve Cumhuriyet) bu anlamda Liberal olanlardan çok farklı değildi. Bunun hitap edilen kitlenin sınıfsal pozisyonu ile ilgili olduğunu düşünebiliriz demiştik. Evrensel gazetesi işçi sınıfına seslenirken BirGün ve Cumhuriyet gazetelerinin kentli orta sınıflara hitap ettiğini düşünmek yanlış olmaz.

Aşağıda sunulacak örnekler ışığında, mültecilerin sınıf mücadelesi içinde, evrensel bir işçi sınıfının parçası olarak temsilinin altında belli sınıfsal kabuller olduğu söylenebilir. Wright'ın (2014) sınıf analizlerine yönelik değerlendirmesini hatırlarsak, burada karşımıza çıkan sınıf kavrayışının temelinde, çıkarlarının kaçınılmaz olarak ayrı olduğu bir *antagonistik çelişkinin* ve *özgürleşme idealinin* yer aldığını tekrar edebiliriz. Wright'ın (2014, s. 234) özgürleşme olarak sınıf dediği türden analizler normatif yargı içerme bakımından diğerlerinden ayrılıyordu. Bu gruptaki sınıf kavrayışını böyle bir düşünceye dayandırmak mümkündür.

Mültecinin sığındığı ülkedeki sınıf ortağı ile girdiği dayanışma ve karşı sınıfla girdiği mücadele ilişkisi böyle bir sınıf tanımına dayanarak bir başka *normatif* yaklaşıma dayanan *yardımlaşma ilişkisi* ile mücadele eder. Dolayısıyla sınıfsal kimlik -Wright'ın (2014) öznel belirgin grup dediği şey- etnik ve dini kimliklere bir alternatif olarak ortaya çıkar.

5.5.1. Ucuz emek temsili

Üretim aşamasında karşımıza çıkan en belirgin temsil ucuz emek söylemine dayanıyordu. Solcu gazeteler mültecilerin ucuz emek olarak temsilini ağır sömürü ve çalışma koşulları altında sunarken Ulusalcı Sözcü gazetesinde bu temsil “karın tokluğuna” çalışan “masrafsız ırgat” ya da “bizim ekmeğimize” ortak olan şeklinde biçimler aldı. Ulusalcı ve Milliyetçi gazetelerde bağlamın gerektirdiği oranda yer bulan ucuz emek temsili büyük oranda Solcu gazetelerde üretildi. Ucuza çalışma ortak paydasında hem böyle çalışmak zorunda olarak yoğun sömürü koşulları altında kalan hem de ucuza çalışabildiği için işverenler tarafından tercih edilerek işgücü piyasasının dengelerini bozan Suriyeli temsilleri ile karşılaştık. İkincisini Haksız Rekabet söylemine birincisini ise Sömürü ve Sınıf Mücadelesi söylemine dâhil temsil biçimleri olarak ele alıyoruz.

Yardım alan Suriyelilerden çalışan Suriyeliler noktasına geldiğimizde, özellikle Solcu gazetelerde, onları hem üretim ve çalışma ilişkilerinin içinde hem de en dibinde gördüğümüz sayısız temsil üretildi. Daha makro boyutta, konu Türkiye ekonomisine etkiler ve istihdam politikaları olduğunda ‘çalışan mülteci’ görece yaygın bir temsil haline gelir ancak bu tamamen ulusal çıkarlar çerçevesinde pasif kalır. Onları işçi özneler olarak gördüğümüz yer ise, ileride değinileceği üzere, sınıf mücadelesi içindeki temsilleridir.

Solcu YG gazeteleri de dâhil, konu yerli işçilerin sorunları olduğunda, Suriyelilerin ulusal işgücü piyasasına etkileri tartışılan bir konu olmuştur. Burada çoğu zaman işçiler arasındaki bir rekabetin yönleri anlatılır. Gazeteler bu konuda, ucuz mülteci emeğinin ulusal ekonomiye olumsuz bir etkisinin olmadığı, olumlu etkilerinin olduğu,

sorunun kaynağının devlet politikaları ya da Suriyelilerin kendisi olduğu ve son olarak sorunun kaynağının uluslararası kapitalist ekonomik sistemi olduğu yönünden ayrılırlar. Sömürü ve Sınıf Mücadelesi Söylemine bu son kabulü ekliyoruz.

5.5.2. Olumsuz çalışma koşulları içinde temsil

Burada kastedilen olumsuz çalışma koşulları; çalışma ortamı ve ilişkilerindeki zorluklar, kötü muamele, iş kazaları, sömürüyü arttıran çalışma uygulamaları ile mültecilerin mağduru olduğu suçlar, ırkçılık ve linçtir. Yine iş kazası vakalarına ilişkin haberler Türkiyelilerle Suriyeliler tek bir ‘işçi’ kategorisi içinde birleşir ve işçi sınıfının parçası olma temsilini kuvvetlendirir.

Suç mağduru temsilde mülteciler güvende olmayan ve korkan bir imaja sahiptir. Onların suç mağduru olarak temsili büyük oranda İslamcı, Liberal ve Solcu gazetelerde yer almıştır. Mağduru olunan bir suç türü linçe uğrayarak yerinden edilmeydi. Milliyetçi gazetelerin yerinden edilmeyi normalleştirdiği ve linç girişiminde mültecilerin hatasını öne çıkarttığı temsillerin aksine diğer yayın gruplarında ve özellikle de haberlere daha fazla yer veren Solcu YG’de mülteciler toplu linç girişimi mağdurları olarak temsil edildi.

Mülteci işçilerin maruz kaldıkları ırkçı ve ayrımcı tavırlar, Kürt işçiler ile “kader birliği” Özgürlükçü Demokrasi gazetesinin söylemsel bagajında yer alan konulardı. Ancak burada dikkati çeken bir detay gazeteyi Türkiyeli benzerlerinden ayırıyordu. Gazete, etnik kimliğin ve buna bağlı ayrımcılığın altını bastırarak çizerken Suriyeli işçileri suçlayan ve Kürt işçilerle aralarına rekabet koyan bir dil tercih etmedi.

Solcu YG gazetelerinde ama en çok da Evrensel’de, Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerin Suriyelilere hatadan pay vermelerinin aksine bu kez hata, devlet ve sermaye sınıfı arasında paylaştırılıyor, Suriyelilere yönelik toplu saldırıların arkasında ise emek sömürüsü, iş ilişkileri içindeki rekabet, mezhepsel ve etnik ayrılıkların olduğunu ifade ediliyordu. Haberlere yansıyan linç olaylarında göçmenler, yerli işçilerle birlikte sömürülürken aynı zamanda ezilen mülteci işçiler olarak temsil ediliyordu. Olayların sonunda ise onların, “yerlerinden edilen”, zaten “hiç yerleşemeyen/yer edinemeyen” temsilleri ile karşılaşıyoruz.

5.5.3. Ucuz işçi pazarı Türkiye temsili

Bu bölümde de Türkiye’nin bir temsiline rastlıyoruz. Mültecilerin Türkiye işgücü piyasasında ‘yedek işçi ordusu’ olarak işlev gördüğü vurguları yine onlar üzerinden bir Türkiye temsili yaratmakta ve Türkiye’nin bir ucuz işgücü pazarı olduğu söylemi oluşturulmaktadır. Medyada Türkiye’deki mülteciler özelinde “köle muamelesi görmek”, “kölece çalışmak”, “köle pazarı” gibi ifadeleri görmek mümkündür. Böyle bir temsilin uluslararası boyuttaki karşılığını tüm yayın gruplarında bulmak mümkünken Türkiye özelinde İslamcı olmayan gruplarda görüyoruz. “Mülteci işçi pazarı Türkiye” başlığı altında karşımıza çıkan temsil örneklerine göre mülteciler ulusal ve uluslararası sömürü koşulları altında, mülteci köle pazarı ve yedek işçi ordusu üyeleri, ülkeleri ile birlikte haklarını da geride bırakmış ve Kapitalist üretim zincirinin en zayıf halkası konumundaki emekçilerdir. Solcu YG’deki bazı haberler de etnik ayrımların sınıfsal tezahürlerini ortaya koyacak şekilde “en alttaki” Kürt işçilerin altına Suriyelilerin yerleştiğini ifade etti.

Türkiye'nin bir mülteci işçi pazarına dönüşmekte olduğuyla ilgili tespitlerin temel kaynağı Londra merkezli BHRRC'nin raporu olmuştur. Buna dayanan haberler – örneğin Yeniçağ Gazetesi'nde (Kasım, 2017) yer alan haber- “Avrupa'nın dev giyim markaları Türkiye'deki fabrikalarda çalışan Suriyeli mültecilerin düşük ücretle çalıştırılmasına göz yumuyor” demiştir. Haberde, üreticileri Türkiye'de bulunan 37 Avrupalı şirket ile yapılan ankete kısaca değinilerek Aidi, Asda ve Topshop gibi markaların, Türkiye'deki üreticilerinde, mültecilere yönelik kötü muamele ve çalışma şartlarına müdahale etmediği vurgulanmıştır.

Solcu YG ise BHRRC raporunu birden fazla haberin temel konusu yapmıştır. Örneğin Evrensel (Kasım, 2017) gazetesi GİYİM TEKELLERİ MÜLTECİ SÖMÜRÜSÜYLE KÂRINI KATLIYOR başlıklı haberinde “Avrupa'nın büyük giyim markaları Türkiye'deki fabrikalarda düşük ücretle çalıştırılan Suriyeli mültecilerin sırtından kâr ediyor” denmekte ve BHRRC raporundan bilgiler verilmektedir.

5.5.4. İşçi mücadelesinde temsil

Konu Türkiye ekonomisine etkiler ve istihdam politikaları olduğunda ‘çalışan mülteci’nin görece yaygın bir temsil haline geldiğini ancak çalışma ilişkileri ve şartları içinde onları büyük oranda Solcu gazetelerde gördüğümüzü söylemiştik. Bu temsillerde Suriyeliler etnik ve dini kimlikleri, kültürel ya da bireysel özellikleri değil işçi sınıfının bir parçası olarak yer aldılar. Yani beşinci söylem türünün kültürel ögesi evrensel bir işçi sınıfının ve işçi mücadelesinin parçası olmak şeklinde konabilir.

Suriyeli mültecileri işçi sınıfının bir parçası olarak görmenin en belirgin örneği onları bir sınıf mücadelesi içinde sunmaktır. Bunun örneklerini Evrensel ve Özgürlükçü Demokrasi gazetelerinde gördük; diğer Solcu gazeteler için işçi eylemleri, grevler

haber değeri yüksek olan konular değildi. Bunun nedenini daha önce açıklamıştık. Bir gazetenin temsil modelini onun ideolojik yaklaşımı kadar hedef kitlesi de belirlemektedir. Cumhuriyet ve BirGün gazeteleri kentli beyaz yakalılara hitap etmeleri nedeniyle işçi eylemlerini gündemlerine görece az taşımışlardır.

İslamcı ve Liberal yayın grupları içinde bu başlığa dâhil edilebilecek bir habere rastlanmadı. İşçi eyleminin sağ ideolojiler için haber değeri taşımamasının istisnası bazı Milliyetçi gazeteler oldu. Onlar yapısal siyaset açısından İslamcı ve Liberal gazetelerle aynı tarafta olsa da ulusal kimlik siyaseti açısından söyleyecek sözleri vardır. Milliyetçi gazetelerden edindiğimiz işçi eylemi haberlerinde Suriyeliler kıyas aracı olarak kullanılmış ve işgücü piyasasındaki olumsuz koşulların kaynağı olarak iş bırakma eyleminin nedenleri arasında yer almıştı.

İşçi eylemleri konusunda Suriyeli işçilerin yerli olanlarla rekabet içindeki temsiline çeşitli gazetelerde rastlamak mümkün iken Evrensel ve Özgürlükçü Demokrasi gazetelerinin böyle bir imaya yer vermediği görüldü. Evrensel gazetesinde, işçiler arasındaki rekabet gerçek bir olgudan ziyade işverenin avantajını arttırmak için kullandığı bir “taktik” ya da “söylem” olarak sunuluyordu. Koz söylemine sahip ifade, ulusal işçi sınıfının çıkarlarını mültecilerinkinden ayırarak ve yükselterek sunuyorsa önceki bölümün/söylemin içeriğine, ulusal burjuva sınıfının her iki milletten üyeleri olan işçi sınıfına karşı karlılığını arttırmasının bir aracı olarak sunuluyorsa bu bölüme/söyleme katkı sağlar demiştik.

Örnekleme dönemi içinde gerçekleşerek medyaya ama daha çok Evrensel gazetesi haberlerine yansıyan Saya işçi eylemi temsil mücadelesi açısından önemli bir örnektir. Bu konuda medyaya çatışan iki temsil türü yansıdı. Bunların birinde (1) Suriyeliler

saya sektöründeki kötü gidiş ve dolayısıyla kitlesel iş bırakmanın nedenlerinden birisiyken diğerinde (2) yerel sayacılarla birlikte iş bırakarak sınıf dayanışması örneği gösteren ve kazanıma giden yolda katkısı olan işçi sınıfı üyeleriydi. Milliyetçi Yeniçağ gazetesi ile Ulusalçı Aydınlik Gazetesi –ulusal kimlik siyasetlerine uygun olarak- birinci türde temsillere yer verdi. Yapısal sosyo-ekonomik siyaseti nedeniyle Milliyetçi gazete konuyla ilgili bir haber yaparken Ulusalçı gazete altı kere olumsuz iş koşullarının nedeni olarak Suriyeli temsilini tekrarladı. Cumhuriyet, BirGün ve Özgürlükçü Demokrasi gazetelerinde her iki türe örnek olacak ifadeleri gördük ancak Evrensel gazetesi, yerel sayacılarla birlikte iş bırakarak sınıf dayanışması örneği gösteren ve kazanıma giden yolda katkısı olan işçi sınıfı üyeleri temsili için özel bir çaba harcadı.

Bu noktada mültecilikten kaynaklanan bir mağduriyetle daha karşılaştık. Eyleme katılan Suriyeliler sınır dışı tehdidi ile karşı karşıya kaldı. Farklı milliyetten işçilerin dayanışma içinde olmasının işveren açısından endişe verici bir durum olarak sunulması yine Evrensel ve Özgürlükçü Demokrasi gazetelerinde oldu.

Mind map Zihin haritası 2

buraya gelecek ffffffff

Şekil 3. Yayın gruplarının beş sınıfsal söyleme yaptığı katkı üzerine zihin haritası

5.6. Suriyeli Mültecilerin Sınıfsal Temsilinde Beş Söylemin Genel Değerlendirmesi

Bu bölümde sunulan beş söylem biçimini besleyen yayın grupları (gazeteler) ve örnek temsil unsurları ile onların sınıf teorileri ile ilişkilerini özetleyen bir zihin haritasını Şekil 3'te görmek mümkündür. Beşinci bölümde, Suriyeli mültecilere yönelik tutum, hükümet politikaları bakımından alınan pozisyon, ulus-devlet ve kimlik ideolojileri, yayın organın hedef grubu ve *sınıf kavrayışları* tarafından oluşturulan beş farklı söylemden bahsedildi. Yani medyada, hem hükümet politikalarına ve mültecilerin Türkiye'ye gelişine yönelik (gündelik siyaset) pozisyonların hem de ideolojik yaklaşımlar ve sınıf kavrayışı (yapısal siyaset) yönünden bir temsil mücadelesinden söz edilebilir.

Bu mücadele içinde medya, günlük tekrarlarla, sosyal tanımların şekillenmesinde rol oynar ve neyin “normal” , neyin “sapkın” ya da “olağan dışı” olduğunu önerir (Croteau, Hoynes & Milan, 2012). Beş söylem biçimi arasında da, “genel geçer” ve “normal” olanı belirlemeye yönelik bir mücadelenin sürdüğü, bu mücadeleye eşlik eden farklı *sınıf kavrayışlarını*, sınıf analizleri ile okumanın mümkün olduğu görüldü. Beş söylem biçimi, mültecilere yönelik klişeler üretirken aynı anda farklı sınıf kavrayışlarını da “normal” ve “genel geçer” kılacak işaretleri tekrarlıyordu.

Mültecilerin sınıfsal temsilindeki farklı modellerin/söylemlerin, mültecilere yönelik tutum, sınıf kavrayışı ve sınıf analizleri ile ilişkileri yönünden karşılaştırmalı bir değerlendirme Tablo 29'da sunulmuştur.

Tablo 29 Mültecilerin sınıfsal temsilinde farklı söylemler

	1.Yardıma muhtaç ve Mazlum söylemi	2.Milli/ Ulusal yük ve Tehdit söylemi	3.Yaşam şartları ve Fırsat eşitliği söylemi	4.Haksız rekabet ve koz söylemi	5.Sömürü ve Sınıf mücadelesi söylemi
Mültecilerin konumu	Mazlum ve ihtiyaç sahibi olarak içerir	Milli gelire yük ve sınıflar arası işbölümüne tehdit olması nedeniyle dışlar	Fırsat eşitliği yaklaşımı nedeniyle içerir	Avantajlarını sınıf müzakeresine uyumsuz bulur ve haksız rekabet gerekçesi ile dışlar	İşçi sınıfının bir parçası olarak ve ortak sömürü altında kabul
İçermenin şartları	Misafir olarak kabul	-	Rekabet şartları içinde kabul	-	Sınıf mücadelesi içinde kabul
Sınıfsal bölünmenin konumu	Sınıfsal bölünmenin doğallığı	Sınıfsal bölünmenin işlevselliği	Sınıfsal bölünmenin hegemonyası	Sınıfsal bölünmenin kabullenilmesi	Sınıfsal bölünmenin reddi
Sınıflar arası ilişki	Sınıfların kardeşliği	Sınıfların işbölümü	Sınıfların fırsat eşitliği	Sınıfların müzakeresi	Sınıfların mücadelesi
Sınıf tartışmaları ile uyumlu yönler, kavramlar	Sınıf dışı eşitsizlik analizi (Pakulski), Tahakküm, Tüketim	Sınıfsal eşitsizliklerin etkisini kaybettiği (Durkheim) Meslekler (Grusky), Kimlikler, Tüketim	İnsan sermayesi, statü (Weber), Yaşam fırsatları, sermayeler ve mevkiler (Bourdieu)	(Kontrol altına alınmış) antagonizma (Marx), Sınıf mücadelelerinin kurumsallaşması (Durkheim), Üretim	İlişkisel, uzlaşmaz, sınıf mücadelesi (Marx), Özgürleşme ideali,sömürü (Wright), Üretim
Temel çelişki	Medeniyetler, coğrafyalar, dinler arasında	Ulus-devletler, kültürler arasında	Ekonomik disiplinler arasında	Ulusal ve ulus dışı üretim güçleri arasında	Sınıflar arasında
Üreten gazeteler	İslamcı Sabah Vatan	Milliyetçi Sözcü Yurt G. Hürriyet	Liberal İslamcı Cumhuriyet BirGün	Ulusalçı Milliyetçi Cumhuriyet	Solcu Aydınlık G.

Suriyeli mültecilerin sınıfsal temsiline ilişkin söylemleri, mültecilere yönelik tutum yönünden karşılaştırdığımızda onları dışlayan ve haklarında olumsuz temsiller üreten söylemlerin [2.] onları ulusal/milli toplumsal birlik ya da [4.] sınıf müzakeresinde kazanılmış yasal haklar açısından tehdit gördüğünü söyleyebiliriz. Mültecileri içererek olumlu temsiller üreten söylemler ise onları şartlı kabul eder; [1.] İslam medeniyetinin dayandığı yardım ilişkisine kabul edilen mülteciler en nihayetinde misafirdir, [3.] liberal bir ekonomik formasyon içine kabul edilen mülteciler sahip oldukları sermayeler ile piyasada rekabete girer, [5.] ya da evrensel bir işçi sınıfının parçası olan mülteciler sınıf mücadelesi içinde Türkiyeli işçilerle dayanışma içine girer (Bkz. Tablo 29).

Mültecileri dışlayan temsiller ulus-devlet ve vatandaşlık ideolojisine bağlı ulusal/milli bütünleşmeye dayanırken mültecileri içeren ve onlara ilişkin olumlu temsiller üreten söylem türlerinin ulus-devlet ideolojisi ve vatandaşlık kategorisine alternatif dayanaklara sahip olduğu görüldü. [1.] Yardıma muhtaç ve Mazlum Söylemi vatandaşlık ve sınıf kategorilerine alternatif olarak dini ve coğrafi bir bütünleşmeye; [3.] Yaşam şartları ve Fırsat eşitliği Söylemi liberal kapitalist ekonominin evrensel kabulüne; [5.] Sömürü ve Sınıf mücadelesi Söylemi ise evrensel bir sınıf mücadelesine davet etti.

Bu temsillerde sınıfsal ilişkiler de Sınıfların kardeşliği, Sınıfların işbölümü, Sınıfların fırsat eşitliği, Sınıfların müzakeresi ve Sınıfların mücadelesi şeklindeydi. Her birisi sınıf tartışmalarındaki başka savunularla uygunluklar gösterdi. Sınıf dışı eşitsizlik analizi (Pakulski) ve tahakküm ilişkisini [1.] Yardıma muhtaç ve Mazlum Söylemi içinde izlemek mümkün oldu. Sınıfsal eşitsizliklerin etkisini kaybettiği (Durkheim) ve

toplumsal işbölümüne dayanan meslekler (Grusky) üzerinden kurumsallaşmaya vurgu yapan sınıf analizlerinin [2.] Milli/Ulusal Yük ve Tehdit Söylemi ile uyumlu olduğu görüldü. İnsan sermayesi, statü (Weber), yaşam fırsatları, sermayeler ve mevkilere (Bourdieu) dayanan bir sınıf kavrayışı evrensel fırsat eşitliği söylemine dayanan [3.] Yaşam şartları ve Fırsat eşitliği Söylemi ile uyumluydu. Antagonizmayı (Marx) sınıf mücadelelerinin kurumsallaşmış (Durkheim) hali içinde kabul eden [4.] Haksız rekabet ve Koz Söylemine karşılık onu ilişkisel, uzlaşmaz kabul eden ve çelişkinin temeline sömürüyü koyan (Marx, Wright) bir sınıf kavrayışı [5.] Sömürü ve Sınıf Mücadelesi Söyleminde mevcuttu.

İslamcı olanlardan başlayıp Solcu gazetelere uzanan bir ekseninde birbirinden çok farklı söylem biçimleri üretildiğini gördük. Yaşam Şartları ve Fırsat Eşitliği Söylemini yine de hegemonik kabul edilebilir. Bunun nedenleri; (1) Tüm yayın gruplarına dağılmış halde bulunması (2) bu Söylem ile ilişkilendirdiğimiz yaşam fırsatları nosyonunun tüm sınıf teorilerinde yer aldığı ve liberal bir fırsat eşitliği ilkesine dayandığı yönündeki yorumdur (Wright, 2017). Bu söylem biçimi özellikle Liberal/Merkez Sağ gazetelerde yorumsuz, tarafsız bir dille haber üretilirken kullanıldı. Bu nedenle “tarafsız” bir dil kullanmanın hegemonik olmakla ilgisinin bulunduğu, hegemonik bir düşünceye – örneğin sınıf kavrayışına- sahip gazetenin tarafsız bir dil kullanarak kendi ideolojisi içinde temsil üretmeyi sürdürebileceği dikkati çekti.

Alanyazında görüldüğü gibi, Türkiye’deki mülteci medya temsili çalışmalarının ortak vurgusu olan hükümet politikalarına yönelik pozisyon alış etkili bir değişkendir. Ancak bunun diğer siyasal/ideolojik pozisyonlardan etkilenmeyen bir temsil ortamı yarattığı da söylenemez. Hükümetin politikalarının da belli bir siyasal/ideolojik duruşa

dayanması bekleneceği üzere bu politikalara karşıt –mültecileri dışlayan- temsiller de elbet karşıt siyasal/ideolojik yatkinlıklardan etkilenecektir. Ortaya çıkan paradoksların asıl nedeni, yapılan çalışmalarda iddia edildiği gibi siyasal görüş ile hükümete yönelik tutum arasındaki uyumsuzluk değildir; gazetelerin sınıfsal ve sınıf dışı ideolojileri ile ilişkilidir. Bu nedenle örneğin Ulusal gruptan bir gazete işçi haklarını öncelerken yerli işçilerle mülteci olanlar arasında dayanışma kuramaz.

Yabancı olanı yani mülteciyi dışlayan temsil biçimlerinde sınıflar “ortak düşmana” karşı yakınlık kuruyordu. Daha geniş bir ulus-devlet ideolojisine dayanan dışlayıcı temsilleri çoğunlukla Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerde gördük. Ancak hemen hiçbir gazete, mültecileri içermek isterken onların ulusal faydalarından, dışlamak istediklerinde ise olumsuz etkilerden söz eden bir **ulusal çıkar dili** kullanmayı ihmal etmedi. Mültecilerin ulusal fayda ve zarar yönünden temsil edilmediği Evrensel ve Özgürlükçü Demokrasi gazeteleri büyük oranda Sömürü ve Sınıf mücadelesi Söylemi içinden temsiller seçmişti. Yani toplumsal sınıf bölünmelerini reddeden temsiller ulus-devletin çıkarını da reddeden temsiller yaratıyordu. Sınıflar arasındaki çelişkiyi kabul edip ulus-devlet ideolojisini sürdürenler ise sınıflar arasında bir mücadele yerine en iyi ihtimalle müzakere noktasına ulaşabiliyordu.

Sömürü ve Sınıf mücadelesi Söylemi içinden temsiller üreten bir başka gazete olan BirGün nadiren de olsa Liberal gazetelerle aynı Söylem türü içinden temsiller seçti. Bunu hitap ettiği sınıfsal kesim ile ilişkilendirdik. Cumhuriyet gazetesi ise diğer grup ortaklarından farklı olarak Ulusalçı ve Liberal grup ile daha sık buluştu. Yani BirGün ve daha çok Cumhuriyet gazeteleri Yaşam Şartları ve Fırsat eşitliği Söylemi ile Haksız rekabet ve Koz söylemi içinden temsiller seçebildi. Bu da hitap edilen, “müşteri”

sınıfın haber değerini ve temsil tercihlerini belirleyici bir etki yaptığını, kentli, profesyonel, orta sınıflara yönelik Solcu gazetelerin işçi sınıfına yöneliklerden daha çok yaşam fırsatları ve müzakereye dayalı bir *sınıf kavrayışı* benimsediğini göstermektedir.

6. Bölüm: Sonuç

Bu tezin sonuçları, sınıfın teorik ve politik değeri açısından toplumsal sınıf kavrayışının ve kolektif sınıf temsili mücadelesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle sınıfın anlamı, anlamın oluşumu, anlamlandırma mücadelesi, sınıfsal temsil ve sınıf temsili gibi kavramlar kullanıldı; bu kavramlara medya incelemeleri kadar sınıf tartışmaları ve göçmen-mülteci çalışmaları içinde de bir yer verilmeye çalışıldı.

Medyanın kolektif anlamlandırmadaki rolünü ve bir ideolojik mücadele alanı olduğunu kabul ettiğimizde haber metninin, gerçekliği ne şekilde yansıttığı, hangi ideolojik süzgeçlerden geçtiği ile ilişkiliydi (Göker & Keskin, 2015). Örneklem dönemi içinde karşımıza çıkan mülteci temsillerinin içinden geçtiği *ideolojik süzgeçlerin* hem gündelik siyaset hem de yapısal siyasete ilişkin bir takım kabullerden oluştuğunu gördük. Mültecilerin içerilmesi ve dışlanması hem iç siyasal pozisyon alışlara göre hem de farklı toplumsal ayrışma, kapanma ve bütünleşme türlerine dayanıyordu (vatandaşlığa, kültüre, coğrafyaya, din ve medeniyete, evrensel özgürlüklere ve fırsat eşitliğine, toplumsal sınıflara). Verilerin teorik ilişkileri kurularak elde edilen beş söylemin (temsil modelinin) mültecilik ve sınıflar üzerine dikkati çeken bazı kabullerini önceki bölümde ortaya koymaya çalıştık. Buna göre mültecileri içeren ve dışlayan medya organları sınıflar arasında uyum, işbölümü, rekabet, müzakere ve mücadeleye dayanan sınıf temsillerine sahipti.

Bu tez, siyasal/ideolojik kabuller arasında bir sınıf kavrayışının da yer aldığını ortaya koymaktadır. Yani medya organları insanlar arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlik,

ilişki ve mevkilere ilişkin bir sınıf temsiline sahipti ve bunlar herhangi bir insanın ya da olayın temsilinde kullanılarak sürekli yeniden üretiliyordu. Medya organlarının sınıf temsilleri (sosyo-ekonomik eşitsizlik, ilişki ve mevkilerin temsili) toplumsal/kolektif sınıf temsilini oluşturur; oluşturmak için sürekli mücadele eder.

Medya üzerine yapılan ideoloji analizlerinin onun (1) baskın ideolojiyi güçlendirme, (2) mücadele alanı olma ve (3) normalleştirme işlevi görme (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 156) gibi özelliklerini ortaya çıkarttığını söylemiştik. Bu tez de, medyanın, (1) baskın bir ulus-devlet ideolojisini güçlendirdiğini; (2) sınıfsal ve sınıf dışı eşitsizlik kaynaklarının bir mücadele alanı olduğunu ve (3) sınıf bölünmelerini normalleştirme işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Sınıf bölünmelerinin normalleşmesinde din, kültür, coğrafya, medeniyet bölünmelerinin, kurumsallaşmış rekabet ve fırsat eşitliğine dayanan liberal ekonomik hegemonyanın ve ulus-devlet ideolojisinin etkili olduğunu gördük. Bu faktörler sınıfsal eşitsizlik, ilişki ve mevkilerin geri planda bırakıldığı, doğallaştırıldığı, normalleştirildiği ve rıza gösterildiği temsiller yaratılmasını sağlıyordu. Başka bir deyişle mültecilerin sınıfsal temsili, sınıfsal bölünmeleri doğallaştıran, işlevselleştiren, hegemonik (hâkim) kılan, müzakere veya reddeden söylem türlerini görmemizi sağladı.

Hall'ün (2005) anlamın nasıl üretildiği ve meşrulaşırken diğerlerini marjinalize ettiği üzerine kafa yorduğundan söz edilmişti. Ona göre anlamlandırmanın toplumsal bir pratik olması medyayı örgütleyen bir ilke gibiydi (s. 90) ve bu anlayışla Hall (2005), olayların belli yönde anlamlandırılması **siyasetinden** ve **iktidarından** söz etmişti. Bu, anlamlandırma üzerine süren bir **mücadele** alanı yaratır. Sınıf analizlerini incelerken hem sınıfların toplumsal eşitsizliklerin bir yönü ya da merkezi unsuru olması

yönünden hem de nasıl tanımlanacağı bakımından farklı tartışmalar olduğunu söylemiştik. Medya temsillerinin de sınıfsallığın yeri ve rolü bakımından bir mücadele sergilediğini gördük.

Wright (2014) insanların kendilerini ve diğerlerini hangi sınıfsal pozisyonlarda gördüğünün öznel bir sınıf anlayışına işaret ettiğini söyler. Yani sınıfın ne olduğu, toplumsal ilişkilerdeki yeri ve önemi açısından siyasetlerin/ideolojilerin, medyanın ve bireylerin belli kabulleri vardır. Sınıf analizleri gibi sınıf kavrayışlarının da çeşitli olduğunu bu çalışmanın sonunda söylemek mümkündür. Bu nedenle hem medya çalışmaları hem de sınıf tartışmaları açısından, sınıfsal temsil (class representation) ve sınıf temsiline (representation of class) sınıfın toplumsal/kolektif anlamı açısından önemli olduğu düşünülmelidir. Sınıfın toplumsal anlamına yani kolektif sınıf temsiline odaklanmak hem teorik hem de politik bir değere sahiptir.

Wright (2014) öznel sınıf algısının sınıf kavramının fiili içeriğinde yaşanan değişimler nedeniyle yere ve zamana göre değişeceğini ifade etmişti. İnsanların kendilerini ve başkalarını konumlandıkları gruplar olarak sınıf, gelir düzeyine, yaşam biçimine ya da mesleğe dayanabilir (s. 238). Yani öznel sınıf algısı belli bir sınıf yorumunun yansımasına sahiptir. Sınıf temsili için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Bir kimse ya da grubun medyadaki sınıfsal temsili sınıf kavramının fiili içeriğinde yaşanan değişimler nedeniyle yere ve zamana göre değişebilir. Örneğimizde, hâkim sınıfsal temsil biçiminin ulus-devlet kapanmasına, bu nedenle sınıflar arasındaki mücadeleye değil uyum ve müzakereye dayandığını gördük.

Bu tez, mülteci yaklaşımı konusundan ayrılan fikirlerin sınıf kavrayışı yönünden de farklılıklar taşıdığını ortaya koymuş, farklı sınıf kavrayışlarının sınıfın

toplumsal/kolektif anlamı/temsili üzerinde süren mücadeleye nasıl katıldığını göstermiştir. Çalışma ayrıca, medyadaki sınıfsal temsillerin mültecileri dışlaması üzerinden mültecilerin siyasal pozisyonu konusunda da fikir verir. Bu, mültecilerle ilgili başka çalışmalar için hareket noktası olabilecek bir fikirdir. İltica ve vatandaşlığa kabul uygulamalarında ve çokkültürcü politikalarda gerileme ile artan terör şüphesi ve sınır-dışı ortamında ulusal dayanışma kanallarında kendisine yer bulamayacak olan mülteci (emeği), ulus-devlet tabanlı siyasal yaklaşımlar içinde sınıfsal dayanışmadan da dışlanmaktadır. Sınıfın toplumsal anlamı sınıfsal bölünmeleri normalleştiren, sınıflar arasında uyum ve müzakereye dayanan bir temsil mücadelesi içinde şekillendiğinde, mültecinin, işgücü piyasası dışında yardım alan ve yük olarak kalması ya da uluslararası geçerliliği zayıf olan sermayeleri (kültürel, sosyal, sembolik) ile kurumsallaşmış rekabete dâhil olması dışında şansı kalmamaktadır. Ulus devletin krizi ve buna bağlı olarak göç ve göçmenlere yönelik oluşturulan söylem ve temsiller ile mücadele eden siyasal bazı fikirler radikal demokratik öneriler sunan bir noktadadır. Türkiye’de de güncel tartışmalar içinde örneğin Arslan (2017) “ulus devletin egemenlik anlayışının baştan aşağı yeniden tanımlanması, daha doğrusu, ulusal olmayan ve yurttaşa dayanmayan bir demokrasi anlayışının düşünülebilmesi”nin gereğini vurgulamıştır. Bu tür yaklaşımlar Yaşam şartları ve Fırsat eşitliği Söylemi ile uyumludur ve bu söylem türü içindeki sınıf kavrayışını besler. Sömürü ve Sınıf mücadelesi Söylemine ait bir sınıf kavrayışı, toplumsal/kolektif sınıf temsili için mültecileri içeren bir siyasal dil gerekir. Toplumsal sınıf temsili mücadelesi, sınıf siyaseti için de önemlidir.

ÖZET

Hall (2005) toplumdaki kolektif anlamların oluşumu için, medyanın da katıldığı bir toplumsal anlamlandırma mücadelesinin durmadan sürdüğünü söyler. Ona göre medyanın en önemli işlevi anlamın sosyal inşasında üstlendiği ideolojik roldür (akt. İrvan, 2014). Bu kabul ile çalışan Wayne (2015, s. 21), teorideki kimi sınıf imleyenlerinin medyada nasıl karşımıza çıktığını ortaya koyarak sınıf kavrayışının bir tür sağduyu gibi metinlere işlemiş olduğunu belirtmiş ve toplumdaki sınıf kavrayışının değişmesinde medyanın rolü olduğu sonucuna varmıştır.

Sınıfın kolektif/toplumsal anlamı, onun hayatımızdaki yeri ve onunla ne yapacağımız konusunda etkili ve belirleyicidir. Bu nedenle, anlamın sosyal inşasında ve dolayısıyla toplumsal sınıf kavrayışının belirlenmesinde medyanın oynadığı oluşturuçu rolü sorunsallaştırmak medya ve ideoloji çalışmaları açısından olduğu kadar sınıf tartışmaları açısından da anlamlıdır.

Sınıf kategorisinin ve analizlerinin başka bazı toplumsal eşitsizlikleri açıklamada yetersiz kaldığı yönünde değerlendirmeler vardır. Örneğin mültecilerin bu analizlerdeki yerini aramak bir inceleme konusu olabilir. Bu sosyolojik araştırma ise medyatik sınıf kavrayışlarının mültecileri içirme ve dışlama yönünden ampirik bir incelemesine yönelir; farklı siyasal görüşlere yakınlığı ile bilinen gazetelerin olumlu ve olumsuz mülteci temsillerinde, sınıfsal unsurların yerine ve rolüne odaklanır.

Temel amacı, gazetelerin birbirilerinden farklı sınıf kavrayışlarının üretilen mülteci temsillerindeki yerini ve rolünü tespit ederek medyadaki sınıf kavrayışlarının

toplumsal/kolektif sınıf temsilindeki rolünü ortaya çıkartmak olan bu araştırma, hangi sınıfsal unsurların Suriyeli temsillerine dâhil edilirken hangilerinin ihmal edildiğini betimlemeye; mültecileri içeren ve dışlayan temsil tercihleri arasında sınıfsal açıdan ne gibi farklar olduğunu anlamaya ve bu farkları sınıf, ideoloji ve temsil tartışmalarından yararlanarak açıklamaya çalışmıştır.

Farklı ideolojik görüşlere yakınlığı ile bilinen 17 ulusal gazetede Suriyeli mülteci temsillerinin sınıfsal yönlerine odaklanan bu çalışmada, gazeteler belli yayın gruplarına ayrılmış¹⁵⁷ ve ekonomik içeriğe sahip olmayan haberler elenmiştir. Bu çerçevede örnekleme 902 haber oluşturdu. Oluşan temalar ve ilişkiler içinde verinin hem niceliksel hem de niteliksel görünümünü sunan çalışmada içerik analizi tekniği kullanıldı; temellendirilmiş kurama ait analiz aşamalarını takip eden tümevarımsal bir yaklaşım benimsendi. Elde edilen temsil unsurları eleştirel realist bir yaklaşım ile analiz edildi.

Medyada sınıfsal eşitsizlik, ilişki ve mevkilerin nasıl temsil edildiğini görebilmek için literatürdeki sınıf tartışmaları üzerinden analizde kullanılacak bazı kavramlar ve kavşaklar belirlendi. Sınıf analizlerinin ayrıldığı noktalar; Toplumsal üretim ilişkileri veya bölüşüm ilişkilerine dayanma, Üretim veya tüketim aşamalarına ilişkin olma, Sınıf yapısı ya da sınıf oluşumu (ve mücadelesi) düzeylerine dayanma, Sömürü veya

¹⁵⁷ Yayın organlarının siyasal eğilim yönünden beş gruba ayrılması için titiz bir çalışma yürütüldü. Yayın gruplarına kullanım kolaylığı açısından kısa isimler verildi: İslamcı (Yeni Akit, Türkiye Gazetesi, Diriliş Postası, Yeni Şafak), Milliyetçi (Vatan, Ortadoğu, Yeniçağ), Liberal/Merkez Sağ (Habertürk, Hürriyet, Sabah), Ulusalıcı (Sözcü, Yurt Gazetesi, Aydınlık Gazetesi), Solcu (Cumhuriyet, Evrensel, BirGün, Özgürlükçü Demokrasi). Bu isimler tek başına grupta yer alan gazeteleri tanımlamaya yetmez. İsme en çok uyan gazetelerden ziyade bir noktada birleşip diğer yönlerden ayrılabilen, birbirlerinin tekrarı olmayan gazetelerin seçilmesine dikkat edilmiştir.

tahakküm (otorite) ilişkilerine daha fazla/az önem verme, Ekonomik veya kültürel konulara yer verme, Sınıf veya statüye rol verme, Sınıfları dereceli ya da ilişkisel görme, Sınıfları çıkar uzlaşmazlığı içinde gösterme ya da göstermeme şeklinde özetlenebilir. Ancak sınıf tartışmaları bu ayrımlarla sınırlı değildir. Aynı zamanda onun geçerli ve yeterli bir kategori olmadığı da savunulur. O nedenle sınıfsal olmayan eşitsizlik ve adaletsizlik deneyimlerine sahip mülteciler gibi bir grup ile çalışmak avantajlıdır. Bu yüzden, Pakulski'nin (2014) sınıf dışı analizini dayandırdığı ve sınıf analizlerinin yetersiz kaldığını düşündüğü noktalar da analize eklenmelidir. Bunlar; Sınıfın eşitsizliğin diğer vecheleri ile rekabet halinde olması, Eğitim ve bilginin etkin rolü, Yurttaşlık ve demokrasinin toplumsal eşitlenmeye katkı sağlaması, Toplumsal cinsiyet ve etno-ırksal eşitsizliklerin yaygınlaşması, Yurttaşlığın yeni bir hiyerarşi ve bölünme biçimi ortaya çıkartması ve mülteciler gibi yurttaşlık haklarından yoksun bırakılanların “aşağı bir sınıf” oluşturması şeklinde özetlenebilir.

Neyin haber olup olmayacağına karar verme biçimi olarak haber değeri, yaygın organlarının politikalarından etkilenir (Karabay, 2000, s. 92). Verilerin açık kodlaması sırasında temsilin yalnızca haberdeki unsurların bir toplamı değil haber değeri ile de ilgili olduğu görüldü. Örneğin İslamcı gazetelerde mültecilerin “çalışan” temsiline hiç rastlamadığımız gibi Solcu gazetelerde de onları “yardıma alan” kişiler olarak görmedik. Bu nedenle önce Suriyeli mültecilerin hangi tür ekonomik haberlerde yer aldığını tespit ettik. Verilerin oluşturduğu bu temalar kısaca; (1) İnsani yardım ve Sosyal hizmetler, (2) Yoksulluk ve Geçim, (3) Çalışma yaşamı, (4) Suriyeli mülteci emeği ve Türkiye piyasasına entegrasyon, (5) Yasadışı ekonomik faaliyetler ve Suç, (6) Suriyeli müşteriler ve mağduriyet rantı, (7) Suriyeli girişimci, esnaf ve işyerleri haberleridir.

Farklı ideolojik perspektiflerin farklı güçteki farklı ilgileri temsil ettiğini ve bunlar arasındaki mücadeleyi medyadan izlemenin mümkün (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 154-155) olduğunu gördük. Bulgular medyanın, belli fikirlerin tanıtımı konusunda bir mücadele alanı olarak tanımlanmasını (s. 155) destekleniyordu. Mültecilerin sınıfsal eşitsizlikler, ilişki ve mevkiler yönünden temsili konusunda da bir mücadeleye tanık olduk. Bu hem gündelik (ulusal) siyaset, hem de yapısal siyaset bakımından ideolojik bir mücadeleydi. 2017 yılının ilkbahar ve sonbahar aylarında 17 ulusal gazetede yayınlanan ekonomik içerikli Suriyeli haberinden mültecilerin sınıfsal temsili üzerine beş farklı temsil biçimine ulaştık. Bunlar hem gazetelerin sınıf kavrayışı hem de mülteci yaklaşımı konusunda fikir veren ve mücadele halindeki beş söylem biçimiydi.

Çoğunlukla İslamcı gazetesinde rastladığımız Yardıma Muhtaç ve Mazlum Söylemi bize iki şey söyler; (1) sınıflar arasında barışçıl bir yardımlaşma ilişkisi vardır, (2) asıl çelişki “zalimler” ve “mazlumlar” arasındadır. Böyle bir temsilde sömürü ilişkilerinin yeri yoktur, temel eşitsizliklerin kaynağı olan tahakküm ilişkisi “zenginler” ve “fakirler” şeklinde görünen sınıflar arasında değildir. Tersine “zalimlere” karşı mücadelede bu sınıflar dayanışma halindedir. Burada mültecilerin yardıma muhtaç ve ihtiyaç sahibi durumlarının nedenleri Türkiye’deki koşullarla ilişkilendirilmez; sorunun kaynağı, onları iç savaş mağduru yapan uluslararası konjonktür olarak görünür. Yardıma muhtaç mazlum temsili hem ulus-devlete ilişkin vatandaşlık bağına alternatif üretiyor, İslam coğrafyasına bir toplanma, kapanma çağrısı yapıyor ve “antagonizmayı” Doğu ile Batı arasında kurarak medeniyetler çatışmasına dayanıyor. Hem sınıflar arasında barışçıl bir ilişki kurarak sınıfsallığa alternatif üretiyor, hem de din dışındaki etnisite, toplumsal cinsiyet gibi kimliklere... Bu söylem türü,

Türkiye'nin Avrupa karşısında “cömert” ve “üstün” bir temsilini yaratması bakımından ulus-devlet çıkarlarına hizmet eder. Türkiye büyük bir İslam coğrafyasının güçlü bileşeni olarak görünür. Bu gruptaki temsiller Pakulski'nin (2014) sınıf-sonrası adını verdiği, sınıfları toplumsal eşitsizliklerde geri plana atan yaklaşımı ile uyumludur. Ekonomik nitelikteki zengin-fakir ayrımı ise doğallaşmış haldedir.

İkinci Söylem türü Milli/Ulusal Yük ve Tehdit Söylemiydi. Mültecilerin, sığındıkları ülkenin ekonomisine bir yük oldukları genel kabul gören bir anlayıştır ve bu nedenle kendilerine yapılan yardım ve hizmetler eleştirilir. Yük ve Tehlike Söylemi ekonomik alan ile kültürel/siyasal alanın iç içe geçtiği bir temsil grubunu ifade etmektedir. Suriyeliler sosyal yardımlarla yaşamlarını sürdüren bir grup olarak hem ekonomik hem de milli birlik ve beraberlik, kültür, medeniyet ve siyasi kararlar açısından, vatandaşların can ve mal güvenliği açısından bir yük ve tehlike olarak sunulur. Bu bakış açısı da, bir önceki temsil grubunda olduğu gibi, “ulusal sınıflar” arasında bir mücadele sunmaz; toplumun ekonomik ve kültürel geleceği ortak hedefi çerçevesinde sınıflar işlevseldir. Sınıfsal dağılım bir işbölümü dağılımına benzer. Bu nedenle, sınıf çatışmalarının ilk sanayileşme döneminde kaldığını ifade eden Durkheim ve mesleki gruplaşmalara dayanan sınıf analizleri deneyen takipçilerine uygun bir temsil biçimi sergiler. Çünkü sınıfsal çatışmalar zamanla devlet içinde kurumsallaşmış, mesleki düzenin, fırsat eşitliği ve sosyal hareketliliğin gelişmesi ile ortadan kalkmıştır (Grusky & Galsecu, 2014, s. 77).

Üçüncü söylem türüne Yaşam Şartları ve Fırsat Eşitliği Söylemi dedik. Her gruptan gazetede izlerine rastlanan ama en berrak örneklerini Liberal gazetelerde bulduğumuz bu söylem biçimi içinde mültecilere yönelik ayrımcı dilden uzak temsiller üretilmiştir.

Ayrımcı dile itiraz olarak mültecilerin ulusal potansiyeline de yer verilmesi bakımından ulusal çıkar diline sahip ögeler barındırsa da asıl amaç evrensel bir eşitlik vurgusudur.

Wright (2014, s. 234) sınıfın yaşam fırsatları yönünden tanımlanmasının liberal bir fırsat eşitliği kabulüne dayandığını ifade etmiştir. Bu grupta karşımıza çıkan mağdur ve dezavantajlı temsillerinin büyük orada yaşam fırsatları yönünden etkileri ile ele alındığı görülür. Tüm sınıf analizlerinde yaşam fırsatları üzerine değerlendirmeler olmakla birlikte onun en merkezi olduğu hali Weber'in insan sermayesi ve Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramlarını içeren analizlerinde yer alır. Bu söylem grubunda da mülteciler yaşam şartları kadar profesyonel meslek sahibi, yatırımcı ve işgücü potansiyelleri ile yer aldı.

Suriyeli mültecilerin sınıfsal temsilde karşımıza çıkan bir başka söylem türü Haksız Rekabet ve Koz Söylemiydi. Buradaki temsiller, mültecileri dışlayan tavır nedeniyle Milli/Ulusal Yük ve Tehdit temsilleri ile de iç içe geçmiştir. Ancak İnsani Yardım ve Sosyal hizmetler yerine Çalışma yaşamına ilişkin olmaları bakımından onlardan ayrıldı. Bu söylem biçimi, “ulusal bütünlük”ten ziyade “ulusal hukuk”a dayanma bakımından da ayrılıyordu. Burada ulusal sınıflar daha görünür hale gelmiştir. Ancak ulusal olanın yabancılarla paylaşılmasını engelleyen kıyas dili bu kez yasalar ve kazanılmış haklar ile kurulmuştur. Bu hali ile sınıflar arasında bir işbölümü ilişkisi yoktur ancak mücadeleden de söz edemeyiz; ilişkinin biçimi müzakeredir; sınıflar, ulusal düzeyde sürekli yeniden müzakere edilen bir mutabakat içindedir. Yani, Yük ve Tehlike Söyleminden farklı olarak bu bölümde antagonistik çelişki görünür hale gelir. Mültecilerin en önemli “ulusal zararı” müzakere ile elde ettiği hakların

zayıflatılmasında bir koz haline gelmesidir. Bu temsil bazen Solcu ama daha çok Milliyetçi ve Ulusalçı gazetelerin bazılarında görülür.

Son olarak mültecileri Sömürü ve Sınıf Mücadelesi Söylemi içinde gördük. Bu grupta onlar, daha çok, ‘çalışan’, emekçi olarak temsil edildi ve yoğun sömürü koşulları altında sunuldu. Mültecilerin ağır çalışma koşulları, linç ve rekabet içinde temsillerinin onların işçi sınıfının bir parçası olduğunu anlatmanın yolu olarak kullanıldı. Aynı anda, Türkiye’nin ise ucuz işçi pazarı olarak temsili sunuldu. Bu temsil biçimi Marksist bir sınıf yaklaşımına, Wright’ın sömürü ve özgürleşmeye dayanan sınıf analizleri tanımlamasına benzerlikler gösterir. Burada Wright’ın (2014, s. 30) sınıf analizindeki eksik parça olan “el koyma” ilkesi de görünür hale gelmiştir. Ona göre hem bir uzlaşmaz çelişki, hem üretken kaynaklardan dışlama hem de emek faaliyetlerine el koyma koşullarının bir arada olduğu yerde sömürüden söz edebiliriz. Mülteci işçi, bu temsillerde; dışlanma, ezilme ve sömürülme koşullarının tamamının altındadır. Üstelik ezme-ezilme ilişkisine yerli işçiler, işçi sınıfı aydınları ve medyası da katılabilmektedir. Wright’ın (2014) sınıf analizleri arasında yaptığı karşılaştırmayı ve sınıf tanımına ilişkin kısıtları tekrar hatırladığımızda, bu söylem türünde diğerlerinden farklı olarak dereceli değil ilişkisel bir sınıf kavrayışının olduğunu söyleyebiliriz. Sık sık antagonistik çelişki içindeki işçi ve burjuva sınıfları karşıt çıkarları çerçevesinde temsil edilir ve mülteciler dışlanmaz, içerilir. Mültecilerin ağır sömürü koşulları altında temsili geçim mücadelesi içindeki mağduriyetlerini pekiştirir ancak bu sefer sahne tüketim değil üretim alanındadır.

İdeoloji analizleri medyanın (1) baskın ideolojiyi güçlendirme, (2) mücadele alanı olma ve (3) normalleştirme işlevi görme (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, s. 156) gibi

özelliklerini ortaya çıkarttığını söylemiştik. Bu tez de, medyanın, (1) baskın bir ulus-devlet ideolojisini güçlendirdiğini; (2) sınıfsal ve sınıf dışı eşitsizlik kaynaklarının bir mücadele alanı olduğunu ve (3) sınıf bölünmelerini normalleştirme işlevi gördüğünü ortaya koyar. Sınıf bölünmelerinin normalleşmesinde din, kültür, coğrafya, medeniyet bölünmelerinin, kurumsallaşmış rekabet ve fırsat eşitliğine dayanan liberal ekonomik hegemonyanın ve ulus-devlet ideolojisinin etkili olduğunu gördük. Mültecilerin sınıfsal temsili, sınıfsal bölünmeleri doğallaştıran, işlevselleştiren, hegemonik (hâkim) kılan, müzakere veya reddeden söylem türlerini görmemizi sağladı.

Mültecilerin sınıfsal temsiline ilişkin farklı modelleri/söylemleri, mültecilere yönelik tutum ve sınıfsal görünüm yönünden karşılaştırdığımızda mültecileri dışlayan ve haklarında olumsuz temsiller üreten söylemlerin onları ulusal/millî toplumsal birlik ya da sınıf müzakeresinde kazanılmış yasal haklar açısından tehdit gördüğünü söyleyebiliriz. Yabancı olanı yani mülteciyi dışlayan temsil gruplarında sınıflar “ortak düşmana” karşı yakınlık kuruyordu.

Mültecileri dışlayan temsiller ulus-devlet ve vatandaşlık ideolojisine bağlı ulusal/millî bütünleşmeye dayanırken mültecileri içeren ve onlara ilişkin olumlu temsiller üreten söylem türlerinin ulus-devlet ideolojisi ve vatandaşlık kategorisine alternatif dayanaklara sahip olduğu görüldü. Yardıma muhtaç ve Mazlum Söylemi vatandaşlık ve sınıf kategorilerine alternatif olarak dini ve coğrafi bir bütünleşmeye; Yaşam şartları ve Fırsat eşitliği Söylemi liberal kapitalist ekonominin evrensel kabulüne; Sömürü ve Sınıf mücadelesi Söylemi ise evrensel bir sınıf mücadelesine davet etti.

Hemen hiçbir gazete, mültecileri içermek isterken onların ulusal faydalarından, dışlamak istediklerinde ise olumsuz etkilerden söz eden bir ulusal çıkar dili kullanmayı

ihmal etmedi. Mültecilerin ulusal fayda ve zarar yönünden temsil edilmediği BirGün, Evrensel ve Özgürlükçü Demokrasi gazeteleri büyük oranda Sömürü ve Sınıf mücadelesi Söylemi içinden temsiller seçmişti. Yani toplumsal sınıf bölünmelerini reddeden temsiller ulus-devletin çıkarını da reddeden temsiller yaratıyordu. Sınıflar arasındaki çelişkiyi kabul edip ulus-devlet ideolojisini sürdürenler ise sınıflar arasında bir mücadele yerine en iyi ihtimalle müzakere noktasına ulaşabiliyordu.

Bu tez, mülteci yaklaşımı konusunda ayrışan fikirlerin sınıf kavrayışı yönünden de farklılıklar taşıdığını ortaya koymuş, farklı sınıf kavrayışlarının sınıfın toplumsal/kolektif anlamı/temsili üzerinde süren mücadeleye nasıl katıldığını göstermiştir. Medya organları insanlar arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlik, ilişki ve mevkilere ilişkin bir sınıf temsiline sahipti ve bunlar herhangi bir insanın ya da olayın temsilinde kullanılarak sürekli yeniden üretiliyordu. Bu nedenle sınıfsal temsil (class representation) ve sınıf temsiline (representation of class) sınıfın toplumsal/kolektif anlamı açısından önemli olduğu düşünülmelidir. Sınıfın toplumsal anlamına yani kolektif sınıf temsiline odaklanmak hem teorik hem de politik bir değere sahiptir. Toplumsal sınıf temsili mücadelesi, sınıf siyaseti için de önemlidir.

SUMMARY

Hall (2005) states that there is a constant struggle for social meaning in which media is also involved for the formation of collective meanings in society. To him, the most important function of media is the ideological role that it assumes in the social construction of meaning (cited in Irvan, 2014). Based on this assumption, Wayne (2015, p. 21), pointing out how some class signifiers in theory appear in the media, states that conception of class, like a kind of common sense, has penetrated into texts and concludes that the media has played a role in changing the concept of class in society.

The collective/social meaning of class determines its position in our lives and what to do with it. Therefore, the problematization of the role of the media in the social construction of meaning, and hence, in the determination of the social conception of class is as important for class discussions as for media and ideology studies.

Some argue that the category and analysis of class fall short of accounting for some other social inequalities. For example, seeking refugees' position in these analyses can be a domain of research. This sociological inquiry focuses on an empirical study of the mediatic conceptions of class in terms of inclusion and exclusion of refugees and problematizes the position and role of class factors in positive and negative representations of refugees portrayed by newspapers known for their affiliations with different political views.

The main objective of this study is to determine the position of newspapers' conceptions of class in refugee representations and to reveal the role of class

comprehension in the representation of social/collective class in media. To this end, this study aims to: (1) point out which class elements are included in and excluded from Syrian representations, (2) identify class-related differences between representations including and excluding refugees and (3) account for these differences based on class and ideology discussions.

This study focuses on the class aspects of Syrian refugee representations portrayed by 17 national newspapers known for their affiliations with different ideological views. Newspapers were categorized into groups,¹⁵⁸ and news with no economic content were eliminated. The study sample consisted of 1000 pieces of news. Content analysis was used to present both quantitative and qualitative aspects of data in themes and relationships; an inductive approach was adopted which followed the analysis stages of the grounded theory. The elements of representation were analyzed with a critical realist approach.

Based on class discussions in literature, we identified some concepts and intersections for use in analysis in order to detect class inequalities, relationships and positions in media representations. Differences in class analyses are due to: social production or distribution relations, classification based on production or consumption stages, based

¹⁵⁸ A rigorous study was undertaken to divide the newspapers into five groups, which were assigned short names for ease of use. Islamists = Yeni Akit, Türkiye Gazetesi, Diriliş Postası, Yeni Şafak; Nationalist= Vatan, Ortadoğu, Yeniçağ; Liberal/Central Right = Habertürk, Hürriyet, Sabah; Nationalitarian = Sözcü, Yurt Gazetesi, Aydınlik Gazetesi; Leftist = Cumhuriyet, Evrensel, BirGün, Özgürlükçü Demokrasi.

on the class structure or class formation (and struggle) levels, more/less emphasis on relations of exploitation or authority, addressing economic or cultural issues, assigning a role to a class or status, seeing classes graded or relational, and focusing on or ignoring class conflict. Class discussions, however, are not limited to these distinctions. It is also argued that it is not a valid or an adequate category. It is, therefore, advantageous to work with a group such as refugees who experience non-class inequalities and injustices. Therefore, we can also incorporate the points on which Pakulski (2017) bases his post-class analysis with the assumption that they fall short of defining class and delineating the boundaries of classes. These points are as follows: class competing with other aspects of inequality, effective role of education and knowledge, contribution of citizenship and democracy to social equality, spread of gender and ethno-racial inequalities, capacity of citizenship to reveal a new form of hierarchy and division, and emergence of "a lower class" of people such as refugees deprived of citizenship rights.

The policies of media organs determine what is newsworthy and what is not (Karabay, 2000, p. 92). During the open coding of the data, we were able to identify that representation was not only a sum of news elements but also the value of the news. For example, Islamist newspapers had no representations of "working refugees" while leftist newspapers had no representations of "refugees receiving aid." Therefore, we first identified what kind of economy news mentioned Syrian refugees. The themes are as follows: (1) Humanitarian and social services, (2) Poverty and struggle to make a living, (3) Working life, (4) Syrian refugee labor and integration into the Turkish market, (5) Illegal economic activities and crime, (6) Syrian customers and profitability of victimization and (7) Syrian entrepreneurs, tradesmen and enterprises.

We saw that ideological perspectives represent different interests with different power and that the struggle between them can be observed through the media (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, pp. 154-155). The findings show that the media is a field of struggle for the promotion of ideas (p. 155). We also witnessed a struggle for the representation of refugees in terms of class inequalities, relations and positions. This was an ideological struggle for both every-day and structural politics. We reached five class representations of refugees from economy news on Syrians reported by 17 national newspapers in the spring and autumn of 2017. These were five competing discourses which gave insight into the newspapers' conceptions of class and approaches to refugees.

The Discourse of the Helpless and Downtrodden mostly in Islamist newspapers tells us two things: (1) there is a peaceful and cooperative relationship among classes and (2) the main contradiction is between the "oppressors" and the "oppressed." There is no room for relations of exploitation in such a representation and the relation of oppression, which is the main source of inequalities, is not between the classes of the "rich" and the "poor." On the contrary, these classes are in solidarity in the struggle against the "oppressors." These news reports do not associate the misery of Syrian refugees with the conditions of Turkey but instead regard the international conjuncture as the source of the problem that turns Syrians into victims of civil war. With reference to the discourse of clash of civilizations feeding the "antagonism" between East and West, the representation of Syrian refugees in Islamist newspapers as the helpless and downtrodden produces an alternative to the nation-state citizenship bond and urges the Islamic geography to pull itself together. Not only does it create an alternative to classism by establishing a peaceful relationship between the classes but also ...

identities such as ethnicity and gender other than religion. Presenting Turkey as more generous than and superior to Europe, this discourse serves the nation-state interests. Turkey is considered a strong component of the larger Islamic world. The representations in this group are consistent with what Pakulski refers to as post-class, which downplays the importance of classes in social inequalities. The economic distinction between the rich and the poor has, on the other hand, become natural.

The second discourse is that of National Burden and Threat, which portrays refugees as a burden on the economy of the country in which they seek refuge, and therefore, criticizes the aid and services provided to them. The Discourse of National Burden and Threat refers to a group of representation in which economic and cultural/political spheres are intertwined. It presents Syrian refugees as a group of people who live on social aids, and therefore, are both an economic burden and a threat to the national security, culture, civilization and political stability of the host country. This discourse, like the first one, does not address the presence of a struggle between national classes, but instead, considers classes to be functional for the economic and cultural future and common goals of society. Class division is similar to division of labor. It, therefore, exhibits a form of representation that is consistent with Durkheim, who argues that class conflicts are a thing of the early period of industrialization, and with his successors who formulate class analysis based on professional groups. This is because class conflicts are institutionalized within the state over time and have disappeared with the development of professional order, equal opportunity and social mobility (Grusky & Galsecu, 2017, p. 77).

The third discourse is that of Living Conditions and Equal Opportunity. We saw its traces in all newspaper groups, but found the clearest examples in Liberal newspapers, which use non-discriminatory language when it comes to the representations of Syrian refugees. As an objection to the discriminatory language, those news reports emphasize the national potential of refugees. Doing this, they also, in a sense, make use of a language referring to the elements of national interest. However, their ultimate goal is universal equality.

Wright (2017, p. 234) argues that defining class in terms of life opportunities is based on the liberal recognition of equality of opportunity. Most representations of Syrian refugees as victims and the disadvantaged in the Discourse of Living Conditions and Equal Opportunity also discuss the issue in terms of life opportunities. Although all class analyses address life opportunities, those that incorporate the concepts of Weber's human capital and Bourdieu's cultural capital discuss them the most. The Discourse of Living Conditions and Equal Opportunity addresses the living conditions of Syrian refugees as well as their potential as professionals, investors and workforce.

The fourth discourse is that of Unfair Competition and Trump, which contains discriminatory representations of Syrian refugees, and therefore, are parallel to those of the second discourse. However, the fourth discourse is concerned with working life rather than humanitarian and social aids, and emphasizes national law rather than national unity, and therefore, it is a different group from the second discourse. The fourth discourse makes national classes more visible and uses a laws and rights-based language that prevents the sharing of what is national with foreigners. As is, there is no division of labor between classes, but we cannot talk about the presence of a

struggle between them either. The relationship between the classes is a continuously negotiated one. In other words, unlike the second discourse, the fourth discourse makes the antagonistic contradiction visible. The greatest “national damage” of Syrian refugees is that they become a trump in weakening rights obtained through negotiation. This representation is prevalent in some of the leftist but mostly in nationalist and nationalist newspapers.

The fifth discourse is that of Exploitation and Class Struggle, which portrays Syrian refugees as “workers” working under the conditions of extreme exploitation. The fifth discourse uses the representations of Syrian refugees as working under heavy working conditions and intense competition and living under the threat of being lynched to point out that they are part of the working class. This type of representation is similar to the Marxian class theory and to Wright's class analysis based on exploitation and emancipation. The fifth discourse makes the principle of “expropriation” missing in Wright's (2017, p. 30) class analysis visible. To him, we can talk about the presence of exploitation if all conditions of an irreconcilable contradiction, exclusion from productive sources and confiscation of labor activities are in question. In these representations, refugee workers suffer from all the conditions of exclusion, oppression and exploitation. Domestic workers and the working-class intelligentsia and its media may also be involved in the relationship between the oppressors and the oppressed. Keeping in mind Wright's comparison of class analyses and constraints on the definition of class, we can state that, unlike the previous discourses, the fifth discourse has a relational, not gradual, conception of class. The proletariat and bourgeoisie, which are an antagonistic contradiction, are mostly portrayed with reference to their opposing interests, and refugees are included, not excluded, in this.

The portrayal of refugees as working under the conditions of extreme exploitation reinforces their victimhood regarding their struggle to make a living, but this time, the stage is in the area of production, not consumption.

We pointed out that ideology analysis reveals the three characteristics of the media: (1) reinforcing the dominant ideology, (2) functioning as a field of struggle, and (3) normalizing (Croteau, Hoynes & Milan, 2012, p. 156). This thesis also reveals that the media (1) reinforces a dominant nation-state ideology, (2) serves as a field of struggle for the sources of class and post-class inequalities and (3) normalizes class division. We saw that religious, cultural, geographic and civilizational differences, institutionalized competition, hegemony of liberal economic ideals and nation-state ideology play a key role in the normalization of class division. The class representations of refugees allowed us to identify discourses that naturalize, functionalize, negotiate, reject or ensure the hegemony (dominance) of class division.

Comparing models or discourses on class representation of refugees in terms of attitudes towards refugees and class perspective, we can state that the discourses that exclude refugees and produce negative representations regard them as a threat to national unity or to legal rights obtained through class negotiation. Across the representation groups that exclude the Other, that is, refugees, the classes enter into an alliance against the common “enemy.”

While the discourses with representations that exclude refugees are based on national unity with reference to the nation-state and the ideology of citizenship, those that are inclusive of refugees and produce positive representations of them have alternative grounds for the nation-state and the ideology of citizenship. The Discourse of the

Helpless and Downtrodden offers religious and geographical integration as an alternative to citizenship and class categories while the Discourse of Living Conditions and Equal Opportunity focuses on the universal acceptance of the liberal capitalist economic model. The Discourse of Exploitation and Class Struggle, on the other hand, invites refugees for a universal class struggle.

When newspapers wanted to be inclusive of refugees, they stressed their potential contributions to the host nation, however, when they wanted to exclude them, they used a national language of interest to emphasize their potential threats to the host nation. The newspapers BirGün, Evrensel and Özgürlükçü Demokrasi, which did not address refugees from the perspective of their potential contributions or threats to the host nation, mostly produced representations within the Discourse of Exploitation and Class Struggle. In other words, the representations that rejected social class divisions created representations that rejected the interests of the nation-state. The representations that accepted the antagonistic contradiction between classes and perpetuated the ideology of the nation-state reached the point of negotiation at best, rather than a struggle between classes.

This thesis demonstrates that views which differ in their approaches to refugees, differ in their understandings of class as well and shows how these different understandings on class take part in the struggle on the social/collective meaning/representation of the class. Media outlets hold representations of class regarding the socio-economic inequality, relations and positions among people, which are reproduced constantly through their usage in their representation of any person or event. In this sense, I argue that class representation and representation of class are significant in the

social/collective meaning of class both. Focusing on the social meaning of the class, i.e. the collective representation of class have both a theoretical and a political value. Struggle of social representation of class is significant for class politics as well.

Kaynakça

Akalın, Ayşe (2015) Hayatın iktidarının cinsiyeti. *Birikim Dergisi* 320(12) 38-41.

Akalın, Ayşe (2012) Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20. Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri. Ihlamur Öner, S. G. & Şirin Öner, N. A. (der.) *Küreselleşme Çağında Göç* içinde. İstanbul: İletişim.

Althusser Louis (1991) *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Y. Alp ve M. Özışık (çev.), İstanbul: İletişim.

Althusser L (1995) *Kapital'i Okumak*. C. Kanat (çev.), İstanbul: Belge.

Altınal, Berk Efe (2010) Rölativizm mi Eleştirel Realizm mi?: Sosyal İnşacılıkta Yöntemsel ve Politik Sonuçları Olan Epistemolojik Bir Tercih. *Eleştirel Psikoloji Bülteni* 3-4, 75-83.

Ardıç Çobaner, Aslıhan (2015) Çocuk hakları bağlamında Suriyeli mülteci çocukların haberlerde temsili. *Marmara İletişim Dergisi*, 24: 27-54.

Arslan, Mutlu (2017) İçerdekiler ve Dışardakiler: Ulus Devlet Düzeninde Göçmenliğin Siyasal Statüsü. *Ayrıntı Dergi* 22(Ağustos-Eylül) <http://ayrintidergi.com.tr/icerdekiler-ve-disardakiler-ulus-devlet-duzeninde-gocmenligin-siyasal-statusu/> (erişim: 22.08.2018).

Artar, Feray (2018) Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri: Göç, Gündelik Yaşam ve Sosyal İlişkiler. Akın Bakıoğlu, Feray Artar & Hüseyin İzmir (haz.) *Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri: Göç, Gündelik Yaşam, Geçim Deneyimleri ve Sosyal Dışlanma* içinde. Ankara: Sosyoloji Derneği.

Back, Les; Bennett, Andy; Edles, Laura Desfor; Gibson, Margaret; Inglis, David; Jacobs, Ronald & Woodward, Ian (2012) *Cultural Sociology: An Introduction*. USA: Wiley-Blackwell.

- Bahçe, Serdal; Günaydın, Faik Yücel & Köse, Ahmet Haşım (2011) Türkiye’de Toplumsal Sınıf Haritaları: Sınıf Oluşumları ve Sınıf Hareketliliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. S. Şahinkaya ve İ. Ertuğrul (ed.) *Bilsay Kuruç’a Armağan* (359-392) içinde. Ankara: Mülkiyeliler Birliği.
- Bakewell, Oliver (2015) Göç Kuramında Yapı ve Fail Kavramları Üzerine Bazı Görüşler. *Göç Araştırmaları Dergisi* 2 (1), 188-218.
<http://www.gam.gov.tr/files/sayi2-6.pdf> (erişim: 25.08.2018).
- Bakioğlu, Akın; Artar, Feray & İzmir, Hüseyin (2018) *Ankara’daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri: Göç, Gündelik Yaşam, Geçim Deneyimleri ve Sosyal Dışlanma*. Ankara: Sosyoloji Derneği.
- Bayram, Yavuz (2016) Yerelde Öteki Olmak: Suriyeli Sığınmacıların Trabzon Yerel Gazetelerinde Söylemsel Temsili. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 1416-1430.
- Bal, Hüseyin (2016) *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Bursa: Sentez.
- Bennett, Andy (2013) *Kültür ve Gündelik Hayat*. U. Y. Kara, B. Şenel, N. Tokdoğan (çev.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Bilgin, Nuri (2014) *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*. Ankara: Siyasal.
- Boratav, Korkut (2005) *1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*. Ankara: İmge.
- Bourdieu, Pierre (1996) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. R. Nice (çev.) London: Routledge.
- Burawoy, Michael and Wright, Erik Olin (2002) Sociological Marxism. J. Turner (ed.) *Handbook of Sociological Theory* (ss. 459-486) içinde. New York: Plenum.
- Boztepe, Veli (2017) Televizyon Haberlerinde Suriyeli Mültecilerin Temsili. *ilef dergisi*, 4(1), 91-122.

- Breen, Richard (2014) Neo-Weberci sınıf analizinin esasları. E. O. Wright (ed.) *Sınıf Analizine Yaklaşımlar* içinde. V. S. Ögütle (çev.) Ankara: Notabene.
- Buğra, Ayşe (2005) Yoksulluk ve Sosyal Haklar. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu. STGM raporu 19.03.2019 tarihinde <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yoksulluk-ve-sosyal-haklar-ayse-bugra.pdf> adresinden erişildi.
- Buğra, Ayşe (2004) Önsöz. E.P. Thompson, *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu* içinde. Uygur Kocabaşoğlu (çev.) İstanbul: Birikim.
- Cantek Şenol, Funda & Soykan, Cavidan (2018) AKP Döneminde Medyada Mülteci Temsili (Rapor). 15.04.2019 tarihinde <https://halagazeteciyiz.net/2018/12/25/akp-doneminde-medyada-multeci-temsili/> adresinden erişildi.
- Coşkun, Mustafa Kemal (2014) *Emekçileri Okumak: Edebiyatımızda Sınıf, Kültür ve İşçilerin Gündelik Hayatı*. Ankara: Evrensel.
- Coşkun, Mustafa Kemal (2017) *Emekçileri İzlemek*. Ankara: Kor.
- Croteau, David; Hoynes, William & Milan, Stefania (2012) *Media/Society: Industries, Images, and Audiences*. London: SAGE.
- Creswell, J. W. (1998) *Qualitative Inquiry and Research Desing, Choosing Among Five Traditions*, Thousand Oaks: SAGE.
- Çağlar, İsmail & Özkır, Yusuf (2015) Suriyeli mültecilerin Türkiye basınında temsili. K. İnat & M. Ataman (ed.) *Ortadoğu Yıllığı* içinde. İstanbul: Açılım Kitap.
- Çelenk, Sevilay (2010) Ayrımcılık ve Medya. B. Çaplı & H. Tuncel (ed.) *Televizyon Haberciliğinde Etik Sorunlar* içinde (ss. 211-228). Ankara: Fersa. <http://ilefarsiv.com/etik/wp-content/uploads/sevilay-celenk-ayrimcilik-ve-medya.pdf> (erişim: 09.01.2019)

- Çiğdem, Ahmet (2016) Yoksulluk ve dinsellik. N. Erdoğan (der.) *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünimleri* içinde. Ankara: İletişim.
- Dayan, Zeynep & Bakioğlu, Akın (2014) *Kendi Kendine Danışmanlık (Sığınmacılar ve Mülteciler İçin): Sakarya*, Ankara: SGDD.
- De Certeau, Michel (2009) *Gündelik Hayatın Keşfi 1: Eylem Uygulama Üretim Sanatları*. L. A. Özcan (çev.) Ankara: Dost.
- Demirhan, Yılmaz & Aslan, Seyfettin (2015) Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Bilim ve Toplum* 5(9), 23-62.
- Doğanay, Ülkü & Çoban Keneş, Hatice (2016) Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi* 40(1): 143 – 184.
- Eagleton, Terry (1991) *Ideology: An Introduction*. London: Verso.
- Efe, İbrahim (2015) *Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar (Rapor)*. İstanbul: SETA.
- Erbaş, H. & Alioğlu Türker, Özlem (2016) Göç filmleri bağlamında sınıf, yoksulluk ve dayanışma üzerine bir tartışma. M. F. Elmas & M. Becermen (der.) *IV. Uluslararası Felsefe Kongresi: Yoksulluk, Dayanışma ve Adalet* içinde (ss. 295-301). Bursa: Asa.
- Erdoğan, Necmi (2011) Garibanların Dünyası: Türkiye’de Yoksulların Kültürel Temsilleri Üzerine İlk Notlar. N. Erdoğan (ed.). *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünimleri* (ss. 29-46) içinde. İstanbul: İletişim.
- Erdoğan, M. Murat (2015) Türkiye’ye kitlesel göçlerde son ve dev dalga: Suriyeliler. M. Erdoğan & A. Kaya (der.) *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler* içinde (ss. 315-347). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Grusky, David & Galescu, Gabriela (2014) Neo-Durkheimci bir sınıf analizinin esasları. E. O. Wright (ed.) *Sınıf Analizine Yaklaşımlar* içinde. V. S. Öğütle (çev.) Ankara: Notabene.
- Giddens, Anthony (2000) *Sosyoloji*. C. Güzel (çev.), Ankara: Ayraç.
- Golding, Peter & Murdock, Graham (2008) İdeoloji ve Kitle İletişim Araçları: Belirlenim Sorunu. L. Yaylagül & N. Korkmaz (der.) *Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji* (ss. 23-58) içinde. Ankara: Dipnot.
- Göker, G. & Keskin, S. (2015) Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 41 (Güz), 230-256.
- Göktuna, Yaylacı, Filiz (2017) Eskişehir Yerel Basınında “Mülteciler” Ve “Suriyeliler”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20 (1), 1-40.
- Gramsci, A. (2010) *Gramsci Kitabı: Seçme Yazılar 1916-1935*. David Forgacs (haz.) İbrahim Yıldız (çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Güran Yiğitbaşı, Kübra (2016) Medya ve Mültecileri Sivil Toplum Üzerinden Okumak: Mülteci-Der Örneği. *Marmara İletişim Dergisi* 25, ss. 53-76. DOI: 10.17829/midr.20162520717
- Hall, Stuart (2005) İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü”, M. Küçük (der. & çev.) *Medya, İktidar, İdeoloji* (ss.73-122) içinde. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Hall, Stuart (2002) İdeoloji ve İletişim Kuramı. S. İrvan (der.) *Medya Kültür Siyaset* içinde (ss. 79-96). Ahmet Gürata (çev.), Ankara: Pharmakon Kitap.
- Hall Stuart (2017a) *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*. İ. Dündar (çev.), İstanbul: Pinhan.
- Hall, Stuart (2017b). Temsil İşİ. S. Hall (ed.) *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları* (ss.21-84) içinde. İ. Dündar (çev.), İstanbul: Pinhan.

- Hall, Stuart (2017c). Başkası'nın Gösterisi. S. Hall (ed.) *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları* (ss. 291-361) içinde. İ. Dündar (çev.), İstanbul: Pinhan.
- Hamilton, Peter (2017) Sosyal Olanı Temsil Etmek: Savaş sonrası hümanist fotoğrafcılıkta Fransa ve Fransızlık. Hall (ed.) *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları* (ss. 99-185) içinde. İ. Dündar (çev.), İstanbul: Pinhan.
- Hobsbawm, Eric (2010) Önsöz. *Gramsci Kitabı: Seçme Yazılar 1916-1935* içinde. David Forgacs (haz.) İbrahim Yıldız (çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- HRW (2015) "Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum" Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek. Human Rights Watch. https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf (erişim: 12.07.2018).
- İGAM (2018) Medya 18 Aylık İzleme Raporu Ulusal ve Yerel Medyada Mülteci ve Göç Haberleri 01.06.2017-30.11.2018. İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, Gazeteciler Cemiyeti.
- IOM (2009) Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf (erişim: 20.04.2016 ve 28.07.2018)
- İrvan, Süleyman (2014) *Medya Kültür Siyaset*. Ahmet Gürata (çev.), Ankara: Pharmakon.
- Kalaycıoğlu, S.; Kardam, F.; Tüzün, S.; Ulusoy, M. (1998) Türkiye İçin Bir Sosyo-ekonomik Statü Ölçütü Geliştirme Yönünde Yaklaşım ve Denemeler. *Toplum ve Hekim* 13(2), 126-137.
- Karabay, N. (2000) *Gazetecilik ve Haber - Kuramsal Bir Yaklaşımla*. İzmir: Meta Basım.

- Karcı, Bayram (2017) Eleştirel Gerçekçi Bilgi Teorileri. *Turkish Academic Research Review* 2 (3), 89-108.
- Kartal, Bilhan & Başçı, Emre (2014) “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri” *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:12 Sayı:2 (ss. 275-299) Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.
- Kasapoğlu, Aytül (2015) Sosyolojide Temellendirilmiş Kuram Geliştirme. A. Kasapoğlu (ed.) *Özne Hayatı Konuşunca* içinde. Ankara: Ayrıntı.
- Kaygısız, İrfan (2017) *Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri*. Friedrich-Ebert-Stiftung. <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/Dünyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%20I307s327gu308cu308%20Piyasasına%20Etkileri%20.pdf>
- Keat, Russel & Urry, John (1994) *Bilim Olarak Sosyal Teori*. N. Çelebi (çev.) Ankara: İmge.
- Kellner, Douglas (2016) Kültürel Marksizm ve Kültürel Çalışmalar. Fatih Tezcan (çev.) *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 9(2), 132-151.
- Kocaman, Yakup (2013, 8 Aralık) Gazeteler kimi destekliyor? Yeni Şafak Gazetesi Haberi. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yakupkocaman/gazeteler-kimi-destekliyor-43435> (erişim: 23.09.2017).
- Koçak, Abdullah & Arun, Özgür (2006) İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi 4(3) <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:PPspZ4o0w3EJ:dergiipark.gov.tr/download/article-file/177956+&cd=2&hl=en&ct=clnk&gl=tr> (erişim: 23.08.2018).
- Kolukırık, S. (2009). Mülteci ve sığınmacı olgusunun medyadaki görünümü: Medya politikası üzerine bir değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8(1), 1-2

Korkmaz, Metin (2017) Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri ve Değerlendirmeler. *Sosyal Güvençe Dergisi* 7(13), 57-83. DOI: 10.21441/sguz.2018.64

Köktürk, Abdullah (2018, 2 Temmuz) Yandaş, AKP Yanlısı ve Muhalif Gazete ve Televizyonlar. <http://www.aynahaber.org/yandas-akp-yanlisi-ve-muhalif-gazete-ve-televizyonlar/517/> 07.10.2017 tarihinde yayınlanan liste 02.07.2018'de güncellenmiştir (erişim: 16.08.2018).

Kümbetoğlu, Belkıs (2008) *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam.

Maigret, E. (2016) *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. H. Yücel (çev.), İstanbul: İletişim.

Marx, Karl (1998) *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*. M. İ. Erdost (çev.), Ankara: Sol.

Marx, Karl (2003) *Kapital* (1. Cilt). A. Bilgi (çev.), Ankara: Sol

Neuman, W. L. (2012) *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. İstanbul: Yayın Odası.

Öngen, Tülin (2002) Marx ve Sınıf. *Praksis* 8 (Güz), 9-28.

Özdemir, Fatih & Öner-Özkan, Bengi (2016) Türkiye'de Sosyal Medya Kullanıcılarının Suriyeli Mültecilere İlişkin Sosyal Temsilleri. *Nesne Dergisi*, 4(8), 227-244.

Pakulski, Jan (2014) Bir sınıf sonrası analizin esasları. E. O. Wright (ed.) *Sınıf Analizine Yaklaşımlar içinde*. V. S. Öğüt (çev.) Ankara: Notabene.

Pandır, Müzeyyen; Efe, İbrahim & Paksoy, Alaaddin F. (2015) Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi. *Marmara İletişim Dergisi* 24, 1-26.

Philo, G; Briant, E & Donald, P. (2013) *Bad News for Refugees*. London: PuntoPress.

- Poulantzas, Nicos (2014) *Kapitalist Devlette Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar*. Ş. Ünsaldı (çev.), Ankara: Epos.
- Ritzer, George (2011) *Modern Sosyoloji Kuramları*. Himmet Hülür (çev.) Ankara: Deki.
- Savran, Sungur; Tanyılmaz, Kurtar & Tonak, E. Ahmet (2015) *Marksizm ve Sınıflar: Dünyada ve Türkiye 'de Sınıflar ve Sınıf Mücadeleleri*. İstanbul: Yordam.
- Savran, Sungur (2015a) Sınıfların Geleceği Üzerine Bir Not. S. Savran, K. Tanyılmaz & A. E. Tonak (der.) *Marksizm ve Sınıflar: Dünyada ve Türkiye 'de Sınıflar ve Sınıf Mücadeleleri* (ss. 21-24) içinde. İstanbul: Yordam.
- Savran, Sungur (2015b) Sınıfları Haritalamak: Sınıflar Birbirinden Nasıl Ayrılır. S. Savran, K. Tanyılmaz & A. E. Tonak (der.) *Marksizm ve Sınıflar: Dünyada ve Türkiye 'de Sınıflar ve Sınıf Mücadeleleri* (ss. 25-67) içinde. İstanbul: Yordam.
- Sarıgül, Ali Ekber (2010) Basın, İktidar ve Temsil. D. İmançer Takımcı (ed.) *Medya Temsilleri* (ss. 122-140) içinde. Ankara: Nobel.
- Sernau, Scott (2011) *Social Inequality in a Global Age*. Los Angeles: SAGE.
- Sorensen, Aage B. (2014) Rant temelli bir sınıf analizinin esasları. E. O. Wright (ed.) *Sınıf Analizine Yaklaşımlar* içinde, Vefa Saygın Ögütle (çev. ed.), Ankara: Notabene.
- Stevenson, Nick (2008) *Medya Kültürleri*. Göze Orhon & Barış Engin Aksoy (çev.) Ankara: Ütopya. Qualitative
- Strauss, Anselm L. & Corbin, Juliet (1998) *Basic of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: SAGE.
- Şenol Sert, Deniz (2012) Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. İhlamur Öner, S. G. & Şirin Öner, N. A. (der.) *Küreselleşme Çağında Göç* (ss.29-47) içinde. İstanbul: İletişim.

- Toğral Koca, B. (2016). Syrian refugees in Turkey: From “guests” to “enemies”? *New Perspectives on Turkey*, 54, 55-75. doi:10.1017/npt.2016.4
- Tonak, Ahmet E. (2015) Komünist Manifesto’dan Kapital’e Sınıflar. S. Savran, K. Tanyılmaz & A. E. Tonak (der.) *Marksizm ve Sınıflar: Dünyada ve Türkiye’de Sınıflar ve Sınıf Mücadeleleri* (ss. 15-20) içinde. İstanbul: Yordam.
- Turner, Graeme (2016) *İngiliz Kültürel Çalışmaları*. D. Özçetin & B. Özçetin (çev.), Ankara: Heretik.
- Türk, Duygu (2012) Eleştirel Gerçekçilik Üzerine. *SBF Dergisi* 67 (3), 189 – 217.
- van Dijk, Teun (2003) Söylem ve İdeoloji: çok alanlı bir yaklaşım. B. Çoban & Z. Özarslan (ed.) *Söylem ve İdeoloji* içinde. İstanbul: Su Yayınları. s. 13-112.
- van Dijk Teun (1991) *Racism and the Press*. Newyork: Routledge.
- Wagner, Bernhard (2015) People like us? People like them? Contemporary Media Representations of Social Class. Department of Social Care and Social Work Manchester Metropolitan University. Yayınlanmamış Doktora Tezi. <https://e-space.mmu.ac.uk/595495/1/Bernhard%20Wagner%20Thesis%20Final%20Post%20Viva.pdf> (erişim: 23.01.2019)
- Weber, Max (1993) *Sosyoloji Yazıları*. T. Parla (çev.), İstanbul: Hürriyet Vakfı.
- Weininger, Elliot B. (2014) Bourdieu’nun sınıf analizinin esasları. E. O. Wright (ed.) *Sınıf Analizine Yaklaşımlar* içinde, Vefa Saygın Ögütü (çev. ed.), Ankara: Notabene.
- Wayne, Mike (2015) *Marksizm ve Medya Araştırmaları: anahtar kavramlar, çağdaş eğilimler*. B. Cezar (çev.), Ankara: Yordam.
- Williams, Reymond (1957) The uses of Literacy, Working Class Culture. *Universities & LeftReview*, 1 (2), 29-32.
- Wright, Erik Olin (2014) *Sınıf Analizine Yaklaşımlar*. Vefa Saygın Ögütü (çev. ed.), Ankara: Notabene.

Wright, Erik Olin (2016) *Sınıflar*. Selma Toral (çev.). Ankara: Notabene.

Yağlagül, Levent & Korkmaz, Nilüfer (2008) *Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji*.
Ankara: Dipnot.

Yumul, Arus & Özkırmı, Umut (2000) 'Banal Nationalism' in the Turkish Press.
Media, Culture and Society 22(6), 787-804.

